

S

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ, DE DEO ET DIVINIS ATTRIBUTIS,

QUAS IN SCHOLIS SORBONICIS HABUIT

HONORATUS TOURNELY,

Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor, Socius Sorbonicus, Regius & emeritus Professor, Sacrosanctæ Capellæ Regii Palatii Parisiensis Canonicus.

TOMUS PIRMUS.

PARISIIS.

Apud Viduam RAYMUNDI MAZIERES, & JOANNEM-BAPTISTAM GARNIER, viâ Jacobeâ, sub signo Providentiæ.

M. DCC XXV.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

THEOLOGIÆ CANDIDATIS

PRÆFATIO.

ECCE, dilectissimi Candidati, nativo quodam & quasi hæreditario jure ad vos redeunt, quæ vestri causâ conceptæ primùm sunt ac in Scholis Sorbonicis prodiêre nostræ de Deo ac divinis perfectionibus Theologicæ Prælectiones. Qui primam ipsis originem, idem & progressum & publicam tandem lucem dedit noster in studiis vestris juvandis ac promovendis amor.

Nulla verò Theologiæ pars est præstantior eâ quæ de Deo tractat ac divinis Attributis; nulla dignior; nulla quæ meliori jure Theologiæ aut sapientiæ nomen mereatur; nulla denique ex quâ Theologus plùs emolumenti ac utilitatis reportare possit, non tantùm ad eruditionem, propter varias & multiplices disputationes, sed maximè ad morum ac vitæ sanctimoniam, ex attentâ scilicet divinarum perfectionum consideratione, quâ fit ut homo

Christianus in Deum assurgat, illum contempletur, timeat, diligat, laudet ac benedicat; atque semper in ejus conspectu omnem agendi vivendique rationem ad ejus beneplacitum nutumque componat. Quàm verè igitur Sapiens: *Nosse te consummata justitia est, & scire justitiam, & virtutem tuam, radix est immortalitatis.* Et Christus ipse, *Hæc est vita æterna ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.*

Sap. 15. v. 3.

Joan. 17. v. 3.

Ergo veri Dei cognitio ac cultus non modo Theologiæ, sed & totius Religionis ac vitæ Christianæ primum fundamentum est. *Accedentem enim ad Deum credere oportet quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Ut autem sine fide impossibile est placere Deo, ita sine sacrâ doctrinâ seu Theologiâ, *Fides, quæ ad veram beatitudinem ducit, gigni, nutriri, defendi ac roborari non potest,* ait S. Augustinus Lib. 14. de Trinitate. Fidei vindex ac custos est Theologia. Theologiæ fundamentum, fides.

Hebr. 11. v. 6.

Ed. Nov. T. 8. p. 948. E.

Esse supremam aliquam mentem & intelligentiam, quæ omnia regat ac moderetur, non tantùm certa fides aperit, sed & unicuique innatus conscientiæ sensus, & universæ naturæ vox clamat ac clarissimè testatur. *Cœli enarrant gloriam Dei, &*

Psalm. 18. v. 2.

ligeret, quantus intelligi non potest, & potest credi.

Ibid. p. 773. n. 12. A.

Et paulò post: *Dei virtutes secundùm magnificentiam æternæ potestatis, non sensu, sed fidei infinitate pendebat.*

Quapropter S. Augustinus viâ, ut aiunt, negationis, omnem à Deo imperfectionem removendo, faciliùs explicat quæ sit ineffabilis Dei natura. *Intelligamus Deum,* inquit, *sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentiâ Creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ullâ sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem.* Rursus Lib. 1. Confess. c. 4. Deum alloquens dicebat: *Amas, nec æstuas; zelas, & securus es; pœnitet te, & non doles; irasceris, & tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium: recipis quod invenis, & nunquam amisisti: nunquam inops, & gaudes lucris: nunquam avarus, & usuras exigis.* Interdum etiam viâ excellentiæ Deum nobis adumbrat idem S. Doctor, affirmans omnes perfectiones modo longè nobiliori, excellentiori ac defæcatiori in ipso contineri. *Universa,* inquit Sermone 384. de Trinitate n. 1. *præcellit. Si enim quæras magnitudinem, major est; si pulchritudinem, pulchrior; si dulcedinem, dulcior; si splendorem,*

l. 5. de Trinit. c. 1. T. 8. p. 833. B. C.

To. 1 pag. 71. A.B.

To. 5. pag. 1485. E. F.

fulgidior; si justitiam, justior; si fortitudinem, fortior; si pietatem, clementior. Nulla enim ratio patitur, ut vel factura factori suo æquetur, vel opus artifici comparetur, sicut legitur in Prophetâ: Qui fecit fortia, fortior est; & qui fecit pulchra, pulchrior illis est. Sap. 13. v. 3.

Agite ergo, dilectissimi Candidati, ac summo animi ardore & Religionis sensu ad studia Theologica vos comparate: neque vos aut labor deterreat, aut voluptates avocent quominus in sacratissima tam augustæ disciplinæ adyta penetretis. Invitat vos argumenti dignitas & amplitudo; de Deo agitur, de Religione, quæ sola legitimum supremo Numini cultum, Regibus debitam obedientiam, Reipublicæ tranquillitatem, conscientiæ pacem, solatium ac supremam felicitatem asserere potest. Invitat gravitas & multitudo quæstionum, de quibus jam diuturna & acris exardet in Scholis catholicis disputatio. De scientiâ videlicet Dei, de voluntate, de decretis, prædestinatione ac reprobatione, de arbitrii libertate &c. quæ omnia ita connexa sunt & colligata cum iis quæ circa gratiam Christi jam disseruimus, ut se se mutuò juvent, nec possint à se invicem divelli.

Verùm, arguet aliquis, cùm tam im-

mensa sit multitudo, ac varietas Librorum, quâ Veterum, quâ Recentiorum, qui de rebus Theologicis Scholasticâ etiam methodo pertractant, quid necesse est novis istis Prælectionibus & rem litterariam, & Theologiæ studiosos prægravare, quos tanta librorum circa idem argumentum copia sæpe inopes facit, incertos quibus potissimùm addicere sese debeant? Præsertim verò cùm nihil jam proferri posse videatur, quod ab aliis occupatum non fuerit, ac non nisi ad lectoris fastidium ea recudantur ac recoquantur, quæ centies recusa, & recocta centies fuêre.

At vel ipsa hæc Librorum de eodem argumento ubertas & copia clarissimè demonstrat, tam vastum ac fœcundum esse de rebus divinis argumentum, ut exhauriri nunquam possit. Ergone quia veteres Ecclesiæ Magistri ac Doctores tot egregia de Religione fideique nostræ mysteriis monumenta nobis reliquêre, nos otiosos ac desides esse oportebit? quasi qui præcesserunt subsequentibus omnem industriæ locum ita præripuerint, ut in eodem argumento utiliter sese exercere, ac de suo quædam in publicum commodum proferre non valerent. Et nos homines sumus. Numquid non suus unicuique sensus, sua mens

& industria? ut si jam inventis nihil novi addi possit, (quod in Religione semper periculosum est) nova saltem accedat docendi ratio ac methodus. *Non nova, sed novè dicas*, ait Vincentius Lirinensis. Labor ergo & industria Veterum, quibus nos multùm profecimus, diligentiam nostram non retardare, imò excitare magis debet, exacuere, dirigere.

Et verò hoc habet Religio & Theologia nostrà, quòd aliæ ferè omnes artes ac disciplinæ, ut non statim, sed quadam successione temporis, & quasi per gradus perfectionem omnem suam adipiscantur. Simplex omnino ac nudus fuit in primis parentibus Dei cultus, simplex Religio: tùm paulò evoluta magis & ornata in Patriarchis: deinde in Judaïcâ gente multiplici præceptorum, ac cærimoniarum apparatu circumvestita. An non & apud nos Christianos (tametsi Spiritus sanctus omnem veritatem Apostolos edocuerit) fides ipsa, maximè verò morum ac rituum disciplina, per ætates singulas progressus quosdam & incrementa habuerunt? Quàm multa lapsu temporis, occasione succrescentium errorum, aut distinctiùs evoluta, aut castigatiùs & uberiùs pertractata? Atque hinc tot eximii studiorum fructus, quibus omni

ævo plurimùm nobilitata est & amplificata res litteraria, illustrata fides, Religio strenuè vindicata.

Quid dicam novos, qui identidem succrescunt, errores: Quid adultarum jam hæresum novas artes, novasque cavillationes, quas priores Theologi, neque nondum extantes cognoscere, neque futuras prævidere, nec proinde ignotas refutare potuerunt, quas posterioribus Theologis, intactas præterire, ac non configere sit nefas? Imò eo accuratiùs quàm veterum heterodoxorum fallacias, retegere, eo studiosiùs oppugnare necesse est, quòd hæc jam ferè obsoleverunt, vixque à quoquam hodie propugnentur; istæ verò jactantiùs quotidie in Scholis, in Libris, in privatis colloquiis, in omnium ore volitant, ac tyronum auribus & animis opportunè, importunè obtruduntur.

Accedit insuper Quæstionum, quæ in Scholis liberè hinc & inde agitantur, multitudo ac diversitas, in quibus pertractandis cùm mira sit pro uniuscujusque gustu ac ingenio Magistrorum Scholæ varietas, Candidatorum nostrorum utilitati & commodo benè consultum credimus, si hæc opinionum varietas ipsis, ut quam voluerint seligant, exponatur. Quin nec parum

Inde utilitatis in Ecclesiam ipsam redundat: ex mutuâ quippe diversarum opinionum collisione & animorum conflictu, ingenium acuitur, illustratur veritas, error, qui latebat, detegitur, ac tandem Ecclesia ipsa adjuvatur; Judiciorum ejus materia præparatur, fiunt disquisitiones, ac paulatim quasi maturescit ejus, si quando futura est, circa caput aliquod Religionis controversum sententiæ declaratio ac definitio.

Non est porro quòd in his Theologicis Prælectionibus floridum ac elegans dicendi genus quisquam hîc à nobis expectet. Non flores hîc consectamur, sed fructus; non verborum nitorem & elegantiam, sed rerum veritatem; & ut cum Apostolo loquamur, *sanorum verborum formam.* 2. Tim. 1. v. 13.

In rebus etenim Theologicis ad usum Scholæ versandis, oratio certum quemdam modum teneat oportet. Non sit illa luxurians, non turgida nec inflata, neque etiam mollis ac diffluens; sed in exponendis controversis quæstionibus simplex, nitida & aperta: in erroribus confutandis, nervosa, vehemens ac vivida: in diluendis variis ac sinuosis sophismatibus, subtilis & acuta: denique in rejiciendis nonnullorum Catholicorum opinionibus, quamquam innoxiis, placida & amica. Non ergo vos

offendant verba quædam inculta & barbara, quibus Schola utitur ad rem brevius ac nervosiùs exprimendam : nonne artes singulæ propria quædam ac sibi domestica verba usurpant ad arte facta sive perficienda sive explicanda?

Neque etiam nostri est instituti, grandiora de dogmatibus Ecclesiasticis volumina, qualia Petavios, Thomassinos, aliosque optimæ notæ Scriptores edidisse novimus : non prolixam ac per singulas ætates circa quodlibet controversum caput digestam testimoniorum SS. Patrum ac Conciliorum catervam ac seriem ; non Historico-criticas quæstiones longiùs deductas vobis exhibere : vix quippe in palæstrâ Theologicâ primum tyrocinium ponentibus usui ac commodo esse possent.

1. Cor. 3. v. 2. Dicam cum Apostolo, *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi : non escam, nondum enim poteratis.* Junior ac delicatus stomachus solidiorem cibum non sustinet, nec excoquit, sed eo prægravatur magis ac læditur : necesse igitur nobis fuit, ea quæ in verbo Dei tùm scripto tùm tradito, quæ in præstantissimis Scholæ Magistris seu veteribus seu postremis optima sunt, variisque in locis dispersa, seligere, delibare, colligere in unum, ac in leviorem quasi

succum quâ par fuit brevitate digesta vobis instillare: medium enim quoddam inter nimium diffluentem prolixitatem, quæ tædium, & plùs æquo coarctatam brevitatem, quæ obscuritatem parit, iter tenere studuimus.

Quoniam verò tam lubricum ac difficile est stadii Theologici curriculum tutò perficere, postulare videtur hic locus, ut ad præsentem de Deo ac divinis Attributis disputationem, & alias quæ subinde subsecuturæ sunt vos informemus, dilectissimi Candidati, legesque & conditiones præscribamus, quas si diligenter observaveritis, omnia vitare pericula & infames tot naufragiis scopulos illæsi declinare, viamque omnem non solùm tutò ac securè, sed etiam cum fructu, cumque oblectatione & gloriâ conficere possitis.

I°. Suprema hæc sit viro Theologo lex ac regula, ut fidei placita probet ac confirmet auctoritate Scripturæ ac Traditionis: sunt enim duo isti purissimi fontes, ex quibus doctrinæ ac morum regula haurienda est. Sunt quippe Religionis nostræ dogmata, vel exquisitæ quædam veritates, quæ omnem mentis humanæ captum longè superant; vel facta quædam, quæ à solâ & liberrimâ Dei voluntate pendent, cujus

proinde utriusque generis ea vis est & conditio, ut ab homine apprehendi neutiquam, vel omnino sciri aliter queant, nisi ex auctoritate tùm Dei revelantis, tùm Ecclesiæ proponentis, seu declarantis quæ sunt à Deo revelata. In iis itaque captivandus est intellectus in obsequium fidei, nec curiosæ inquisitioni locus relinquendus. *Nobis curiositate opus non est post Christum Jesum; nec inquisitione post Evangelium. Cùm credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim priùs credimus, non esse quod ultra credere debeamus.*

Tertull. Lib. de præscript. cap. 8. Ed. Rigalt. p. 205. A.

II°. In subsidium fidei ac Theologiæ vocanda etiam humana Philosophia & ratio; non quidem ut domina & magistra, ad cujus normam & nutum Religionis capita definienda sint, absit; sed ut ancilla & serva, quæ dominatrici fidei subserviat, non præsit; eam illustret ac defendat, non regat. Fidei quippe auctoritas ex sese firma est & inconcussa, nec aliunde, quàm ab auctore suo Deo vim & pondus mutuatur: è contra humana ratio fidei lumine destituta, quàm cæca est, quàm præceps, debilis ac infirma! Unde meritò S. Augustinus, *Auctoritati credere magnum compendium est ac nullus labor.*

L. de quantitate animæ c. 7. n. 11. To. 1. pag. 406. F.

Suum auctoritati, & quidem præcipuum,

ſuum & rationi locum eſſe in rebus ad Religionem pertinentibus affirmat idem S. Doct. *Quamobrem*, inquit, *ipſa quoque animæ medicina, quæ divina providentiâ & ineffabili beneficentiâ geritur, gradatim distinctèque pulcherrima eſt. Diſtribuitur enim in auctoritatem atque rationem. Auctoritas fidem flagitat, & rationi præparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quamquam neque auctoritatem ratio penitus deſerit, cùm conſideratur cui ſit credendum.* Nihil etenim rationi tam conſonum eſt ac conforme, quàm ut Deo loquenti, & Eccleſiæ verbum Dei proponenti ac explicanti credatur: unde *rationabile obſequium noſtrum* appellat Apoſtolus. Addit mox laudatus S. Auguſtinus, *Nihil in Eccleſiâ Catholicâ ſalubrius fieri, quàm ut rationem præcedat auctoritas.* Rationem non excludit Sanctus Doctor, ſed rationi auctoritatem præire debere contendit.

Lib. de verâ Relig. c. 24. Ib. p. 763. A.

L. de moribus Eccleſiæ Cath. c. 25. Ib. p. 704. E.

Accuratè igitur diſtinguite, dilectiſſimi Candidati, fidem à ratione, opinionem à dogmate: menſura fidei in duobus conſiſtit, ſcilicet ut non ſubtrahatur fidei quod ſub fide eſt, nec attribuatur fidei illud quod ſub fide non eſt.

Durandus, Major & alii.

III°. Theologia Scholaſtica Poſitivæ aliquas ſubtiliores ac plerumque merè Phi-

losophicas & de possibili quæstiones adjicit, quæ nec omnino improbandæ sunt; nec etiam promiscuè usurpandæ; sed cautè ac sobriè, prout fidei illustrandæ ac tuendæ inservire possunt. Veteres equidem qui adversùs hæreticos Simonianos, Valentinianos, Marcionitas, Manichæos, Arianos, Eunomianos disputarunt, coacti aliquando fuerunt eorum pervicaciâ subtiles illas & argutas movere quæstiones, nec ulla ferè est earum, quas Erasmus tanquam nænias exagitat, quæ ab aliquo ex iis veteribus Scriptoribus agitata non fuerit: Verùm, ut jam monuimus, non plùs æquo hujusmodi tricis indulgendum, sed cautè ac sobriè.

IV°. Ea veterum Philosophorum, quibus fidei lumen non illuxit, decreta prorsus abjicienda, quæ cum fide Christianâ cohærere ac conciliari nunquam possunt. Qualia sunt v. g. *Ex nihilo nihil fit. A privatione ad habitum non datur regressus. Virgo non potest esse mater, &c.* quæ certè creationi, corporum resurrectioni, ac Beatæ virginis Deiparæ vel maternitati, vel Virginitati perpetuæ directâ fronte adversantur.

Frustra opponeres nostros Philosophos; si quando veteris Philosophiæ placita adoptarunt,

adoptarunt, locutos esse tanquam Philosophos solâ duce naturali Philosophiâ, non ut Christianos fide Catholicâ imbutos: quasi duplex foret, & non una ac simplex veritas; & quod ex fide supernaturali constat esse falsum, per naturalem rationem posset unquam demonstrari esse verum: quasi in viro Christiano & Catholico silere & obmutescere non deberet humana ratio, ubi fides loquitur ac præcipit.

5°. In iis rebus, quæ nec revelatione, nec ratione, nec ullo certo testimonio nobis innotescunt, innoxia est ignorantia & dubitatio. *Salvâ fide, de quibusdam rebus, quas neque sensu, neque ratione percepimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per testes quibus non credere absurdum est, in nostram notitiam pervenerunt, sine justâ reprehensione dubitamus. Melius enim est, dubitare de occultis, quam litigare de incertis.*

S. Aug. Lib. 19. de Civit. Dei c. 18. T. 7. p. 562. F. G.

S. Aug. L. 8. de Gen. ad litt. c. 5. n. 9. T. 3. part. 1. p. 229. C.

6°. Cavete ne arcana fidei, quæ adeo supra omnem captum humanum posita sunt, curioso animo rimari ac introspicere tentetis. Cavete pariter, ne quod apertum est negetis, quia quod est occultum comprehendere non potestis. *Numquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est? Numquid, inquam,*

S. Aug. L. de dono persev. c. 14. n. 37. To. 10 pag. 842. B.

propterea dicturi sumus quod ita esse perspicimus, non ita esse, quoniam cur ita sit non possumus invenire?

7°. Inter varias Scholæ opiniones eam seligat & sequatur prudens Theologus, quæ magis ad placitum fidei, & ad normam loquendi à SS. Patribus usurpatam accedere videtur; & si quæ fuerit communi Scholæ totius consensu probata, hanc tueatur. *Nec enim minima Scholæ auctoritas esse potest, quam parvi facere nemo sine fidei discrimine potest.*

Melch. Canus de locis Lib. 8.

8°. A receptâ in Scholis loquendi formâ non recedat Scholæ Theologus, ne disputatio fiat obscura & tota ferè de nomine. Pariter à dialecticis argutiis ac nimium subtilioribus tricis abhorreat, ne fortè disputatio tota sit insidiosa, ex quâ nihil nisi inanem verborum strepitum, quod sæpe fit, reportes. Legitimum tamen Dialecticæ usum non idcirco negligat, quòd eâ multi, Novatores imprimis, adversùs Ecclesiam turpiter abutantur: *Alioqui pro patriâ miles non armandus esset, quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt; neque boni doctique medici ferramentis medicinalibus uti deberent ad salutem, quia his ad perniciem indocti pessimique abutuntur.*

S. Aug. L. 1. C. Crescon. c. 1. n. 2. T. 9. p. 390. C.

9°. Summa in Scholis servetur opinionum, quæ salvâ fide hinc & inde disputantur, libertas. Nulli ex iis, quas Ecclesia permittit, censuræ nota inuratur. Superbi ingenii, ac nimiùm præfidentis est, velle alios in sensum suum perducere: indocti & arrogantis in nullâ re suspensum hærere, ac statim supremo suo judicio omnia definire. Non ita profectò Augustinus, qui dubiis in rebus ac nondum satis explicatis & ab Ecclesiâ declaratis quæstionem modestè versabat in utramque partem, cupiens edoceri, docere nolens. Ita circa originem animarum dubius aliquando hæsitavit, nihilque ausus est definire. Scribens ad Optatum, candidè fatetur Epistolâ 190. cap. 1. num. 2. non habere se quod certò statuat, propter argumenta quæ in utramque partem proponebantur. *Hujus quæstionis profunditatem sibi imperscrutabilem cernens, nullam voluit hujus rei definitam proferre sententiam: incongruum prorsus existimans aliquid affirmare sine dubitatione velle, quod alter posset contrariâ responsione convellere.* Non aliter gerebat se S. Doctor, si quando cum Pelagianis decertans incurreret in quæstiones nondum divinæ revelationis ope liquidò explicatas: neque aliâ de causâ etiam illam sine contentione non

T. 2 p. 700. D. E.

S. Fulg. L. 3. de verit. prædest. & gratiæ c. 18. Ed. n. 1684. pag. 494.

ſemel tractavit, an ſcilicet qui vivi reperti fuerint adveniente Domino in ſæculi fine, ex hâc mortalitate ad immortalitatem ſine mediâ morte tranſituri ſint. Iiſdem veſtigiis inſiſtens S. Thomas quærit & in utramque partem verſat, uter Chriſtum plùs amaverit, an Petrus, an Joannes. His nos freti exemplis, quæſtiones nonnullas, quæ liberè ac ſalvâ fide ſummo animorum ardore in Scholis agitantur, propoſitis hinc & inde momentis diſcuſſimus, tùm ad ſervandam opinionum libertatem, tùm ad vos meliùs informandos, dilectiſſimi Candidati, qui unico veluti conſpectu celeberrimarum illarum controverſiarum aditus omnes ac receſſus, omnes undequaque latebras introſpicere poteritis.

10°. Abſit ab omni Theologicâ concertatione quælibet verborum aſperitas, rixandi libido & puerilis quædam oſtentatio. *Diſputationis diſciplina* ait S. Auguſtinus Lib. 2. de Doct. Chriſt. cap. 31. n. 48. *ad omnia genera quæſtionum, quæ in Litteris ſanctis ſunt penetranda & diſſolvenda plurimùm valet: tantùm ibi cavenda eſt libido rixandi, & puerilis quædam oſtentatio decipiendi adverſarium.* Bellè Remigius, ſeu Eccleſia Lugdunenſis, *Qui non tranquillè & pacificè moderatur quod ſentit, ſed ſtatim paratus eſt*

[margin: ... 3. part. p. 38. A.]
[margin: de tenen- ... fidei veri- te To. 15.]

ad contentiones, dissentiones & scandala, etiam si non habeat hæreticum sensum, habet hæreticum animum.

Bibliolh. SS. PP. p. 712. 2. col. H.

Absit & studium partium; & ut ait S. Augustinus, *verum non vincendi, sed inveniendi gratiâ quærite.*

L. 2. de moribus Manich. c. 3. n. 5. T. 1. p. 712. D.

11°. Adversam quam impugnas sententiam, cave deformes, aut parum fideliter referas. Si quæ verò sunt, quæ tibi videantur ex illâ consequi minùs sana & tuta in fide, cave ea auctoribus illius sententiæ imputes, quando hujusmodi consectaria illi pernegant ac rejiciunt. *Sunt multi fidelium qui imperito zelo succenduntur, & sæpe dum quosdam quasi hæreticos insequuntur, hæreses faciunt.* Si quos autem à verò deflectere deprehenderis, amicè ac patienter instrue, corrige modestè, ad veritatem revoca. Ita pro veritate certet adversùs errorem Theologus, ut dum errorem odit & insectatur, homines diligat, iisque quàm maximè prodesse velit. *Diligite homines, interficite errores*, dicebat S. Augustinus L. 1. contra litt. Petiliani cap. 29. *sine superbiâ de veritate præsumite, sine sævitiâ pro veritate certate.* Rationem reddit S. Doctor Lib. 2. de Baptismo contra Donatistas c. 5. n. 6. *Homines enim sumus*, inquit, *unde aliquid aliter sapere quàm res se habet, humana tentatio est.*

S. Greg. Mag. Epist. 45. aliàs. 39. ad Theoctistam. Ed. n. To. 2. pag. 1132. E.

Tom. 9. pag. 218. B.

Ib. p. 99. C.

Ibid. D. .....*In nullo autem aliter ſapere quàm res ſe habet, angelica perfectio eſt.*

12°. In omni diſputatione dominetur ac præſit ſtudium veritatis,& amor pacis. *Deus quippe non diſſenſionis Deus, ſed pacis, Sollicitі ergo ſitis ſervare unitatem ſpiritûs in vinculo pacis.* Altiùs animis veſtris infixum hæreat ſolemne iſtud ac vulgatum effatum, *In neceſſariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas. Veritatem in pace catholicâ pacifico ſtudio requiramus, parati corrigi ſi fraternè ac rectè reprehendimur; parati etiam ſi ab inimico, vera tamen dicente, mordemur. Abſit*, dicebat adhuc ſcribens ad Hieronymum, Epiſtolâ 73. aliàs 15. num. 1. *ut lædar; imò verò abſit, ut non cum gratiarum actione lucris meis deputem, ſi fuero te docente inſtructus, aut emendante correctus. Quippe non vincimur*, ait S. Cyprianus Epiſt. 71. *quando offeruntur nobis meliora, ſed inſtruimur.*

1. Cor. 14. 33. Ephes. 4. 3. S. Aug. L. 2. de Trin. c. 9. n. 16. To. 8. pag. 781. D. T. 2. p. 164. A. B. Ed. Rigalt. pag. 120.

13°. Sit in Candidato Theologiæ ingenium docile, recti amans & tenax, patiens laboris, ſcientiæ cupidum. Memineritis vos Eccleſiaſticis muniis aliquando obeundis deſtinatos eſſe, quibus ſuo tempore incumbet alios edocendi officium. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore ejus.* Cavete ne ex eorum numero ſitis de quibus Propheta Ozee cap.

Malach. 2. v. 6.

4. v. 6. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne Sacerdotio fungaris mihi.* Confidimus autem de vobis meliora. Ad hæc omnia necesse est accedant castigati mores, pietas, Religionis amor, fuga voluptatis: nihil quippe aciem ingenii tam obtundit, & à studiis avocat, quàm voluptate captus ac diffluens animus.

Denique, non alium vobis studiorum vestrorum fructum ac finem proponite; quàm veritatis indagationem ac sanioris doctrinæ defensionem; non vanam gloriam & ostentationem, non lucri cujusdam temporalis cupiditatem. *Sunt*, ait egregiè S. Bernardus Serm. 36. in Cant. num. 3. *qui scire volunt eo fine tantùm, ut sciant; & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi, & turpis vanitas est..... Sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, & turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt ut ædificent, & charitas est. Et item qui scire volunt ut ædificentur; & prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere ut benè faciant.*

Ed. Mabill. 1690. pag. 1400. A.

Hos postremos ad exemplum & imitationem proponite vobis, dilectissimi Candidati: *Deus autem Domini nostri Jesu Christi*

Ephes. 1 v. 17. & seq.

Pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in Sanctis, & quæ supereminens magnitudo virtutis ejus in nos. Si quis autem vestrum indiget sapientiâ, (Quis porro non indiget?) *postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* Valete.

Jac. 1. v. 5.

INDEX QUÆSTIONUM.

QUÆSTIO

FINIS INDICIS.

ERRATA.

PAG. 11. *Lin.* 5. ûâc Lege hac
Pag. 63. *lin.* 5. natruale *lege* naturale
Pag. 82. *lin.* 22. Tgeologicæ *lege* Theologicæ
Pag. 179. *lin.* 10. quai *lege* quia
Pag. 184. *cit.* 1. lege *Oper. Gers ed. ult. To.* 1. *p.* 710.
Pag. 193. *lin.* 13. transmisse *lege* transmisisse.
Pag. 314. *cit.* 1. *To.* 8. *p.* 109. 833. *B.* lege *p.* 833. *B.*
Pag. 464. *lin.* 11. & 12. verseiur *lege* versatur
Pag. 543. *lin.* 22. at *lege* ac
Pag. 638 *lin.* 17. cpa *lege* cap.

APPROBATIO.

De Mandato illustrissimi D.D. Sigillorum Regiorum Custodis, legi *Prælectiones Theologicas de Attributis divinis*, quas in Scholis Sorbonicis habuit sapientissimus vir D. HONORATUS TOURNELY S.F.P. Doctor & Socius Sorbonicus, nec non Sacræ Theologiæ Professor emeritus; in quibus non tantùm nihil est fidei & bonis moribus contrarium, sed omnia juxta magis receptas Theologorum sententias ex fidei principiis, vel ex SS. Patrum doctrinâ & ratione ita accuratè & dilucidè tractata, & explicata, ut non Tyronibus modò sed & eruditis quibuslibet quibus aliquis sanioris doctrinæ sensus inest, opus utilissimum judicetur. Datum Parisiis die vigesimâ Februarii an. 1725.

C. LEULLIER.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre : A nos amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel & Grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Senechaux, leurs Lieutenans Civils & autres nos Justiciers qu'il appartiendra, SALUT. Notre bien-amé le Sieur HONORÉ TOURNELY, Docteur de la Maison & Societé de Sorbonne, ancien Professeur Royal dans ladite Maison, & Chanoine de la Sainte Chapelle à Paris, Nous ayant fait remontrer qu'il souhaiteroit faire imprimer, & donner au Public un Ouvrage de sa composition, qui a pour titre : *Prælectiones Theologicæ in*

Scholis Sorbonicis exposita; s'il nous plaisoit lui accorder nos Lettres de Privilege sur ce necessaires. A ces causes, voulant favorablement traiter ledit Sieur Exposant & reconnoître son zele, nous lui avons permis & permettons par ces Presentes, de faire imprimer ledit Ouvrage en tels volumes, forme, marge, caractere, conjointement ou separément, & autant de fois que bon lui semblera; & de le faire vendre & debiter par tout notre Royaume pendant le tems de vingt années consecutives, à compter du jour de la date desdites Presentes: Faisons défenses à toutes sortes de personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de notre obéissance; comme aussi à tous Libraires, Imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre & débiter, ni contrefaire ledit Ouvrage ci-dessus expliqué, en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits sous quelque prétexte que ce soit, d'augmentation, correction, changement de titre ou autrement sans la permission expresse & par écrit dudit Sieur Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des exemplaires contrefaits, de quinze cens livres d'amende contre chacun des contrevenans, dont un tiers à nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Sieur Exposant, & de tous dépens, dommages & interêts: à la charge que ces Presentes seront enregistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, & ce dans trois mois de la date d'icelles: Que l'impression de cet Ouvrage sera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en bon papier & en beaux caracteres, conformément aux Reglemens de la Librairie; & qu'avant que de l'exposer en vente, le Manuscrit ou Imprimé qui aura servi de copie à l'impression dudit Ouvrage, sera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de notre très-cher & féal Chevalier, Garde des Sceaux de France, le Sieur Fleuriau d'Armenonville; & qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliotheque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, & un dans celle de notredit très-cher & feal Chevalier, Garde des Sceaux de France, le Sieur Fleuriau d'Armenonville, le tout à peine de nullité du contenu des Presentes: Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Sieur

QUÆSTIO PRIMA.

De nomine, definitione, divisione, existentiâ, seu necessitate Theologiæ.

HUjus quæstionis quatuor erunt articuli.
1. De nomine ac definitione Theologiæ.
2. De variis Theologiæ divisionibus.
3. De existentiâ seu necessitate Theologiæ.
4. De usu rationis & humanæ Philosophiæ in rebus Theologicis pertractandis: an, & quis ille sit admittendus.

ARTICULUS PRIMUS.

De nomine & definitione Theologiæ.

THeologiæ nomen origine græcum est, compositum ex duplici vocabulo græco θεὸς & λόγος. Est quippe Theologia secundùm vim nominis λόγος τοῦ θεοῦ, aut λόγια τοῦ θεοῦ, id est sermo, seu ratiocinatio & dissertatio de Deo.

Multis aliis nominibus designatur in Scripturis. Dicitur 1°. *Sapientia Dei in mysterio.* 1. Cor. 2. v. 7. 2° *Forma saniorum verborum.* 2. ad Timot. 1. v. 15 3°. *Agnitio veritatis quæ secundùm pietatem est.* ad Tit. 1. v. 1. 4°. *Doctrina secundùm fidelem sermonem.* ad Tit. 1. v. 9.

Theologiæ nomen triplici omnino sensu usurpatur. Latè, strictè, & propriè.

1°. Theologia latè seu in ampliori significa-

tione, complectitur quemlibet de Deo sermonem, sive solo naturali lumine, sive supernaturali revelatione nitatur. Quo sensu, Philosophus *lib. 6.* Metaphysicorum distribuit Philosophiam in Physicam, Mathematicam & Theologiam. Quin & nostri Philosophi agunt de Theologiâ naturali. Hoc sensu veteres Philosophi & Poetæ à sancto Clemente Alexandrino L. 5. Strom. Theologi vocantur, quòd nempe de Religione ac rebus ad Deos suos pertinentibus tractarent.

2°. Theologia strictè sumpta à veteribus SS. Patribus Græcis, Basilio Epist. 141. Cyrillo Alexandrino L. 1. in Joan. Maximo L. de Oratione Dominicâ, Gregorio Nazianzeno Orat. 38. &c. usurpatur pro eâ solâ sacræ Doctrinæ parte, quæ de Deo ac divinis perfectionibus differit. Atque hoc sensu, S. Joannes singulari ratione Theologus nuncupatus fuit, quòd præ cæteris Evangelistis Verbi divinitatem luculentiùs asseruerit. Pariter S. Gregorius Nazianzenus inter cœteros Ecclesiæ Doctores Theologi nomen obtinuit, ob egregia Scripta in quibus divinitatem Christi strenuè vindicavit. Hinc nata apud illos veteres celebris distinctio θεολογίας & οἰκονομίας. Per istam, sermonem de Incarnatione; per illam verò, sermonem de Christi divinitate intelligebant.

3°. Theologia strictè ac propriè hîc significat sermonem seu disceptationem de Deo, divinis attributis seu perfectionibus, ac omnibus rebus à Deo revelatis.

Duplici autem modo potest circa res omnes à Deo revelatas occupari 1°. iis simplici assensu sine ullâ ratiocinatione inhærendo: quo sensu, Theologia non distinguitur ab habitu fidei, qui

ex se se discursivus non est, sed promptum exigit mentis obsequium. 2°. Discursu ac variis ratiociniis conclusiones ex principiis fidei inferendo: quo sensu hîc Theologiam usurpamus. Quapropter definiri vel describi potiùs meritò potest nostra Theologia, Doctrina seu disciplina quæ ex propositionibus fidei & immediatè revelatis, tùm circa Deum, tùm circà rem quamlibet à Deo revelatam, conclusiones discurrendo colligit, quibus fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De variis Theologiæ divisionibus.

VAriæ divisiones Theologiæ ex triplici capite repeti potissimum solent. Ex parte subjecti in quo est: Ex parte objecti quod considerat: Demum ex parte modi quo suum objectum attingit.

1°. Ex parte subjecti cui inest Theologia, dividitur in eam quæ est comprehensorum seu beatorum in cœlis degentium, ubi intuentur Deum sicuti est; & in eam quæ propria est viatorum, qui hanc mortalem vitam decurrunt, tenebris undequaque involuti, ambulantes per speciem & in ænigmate. Est quippe fides, cui tota inniti debet nostra Theologia, rerum non apparentium: de istâ hîc agimus, non de priori.

Rursus Theologia viatorum ratione subjecti totuplex distingui potest, quotuplex generatim est hominum genus, qui de rebus divinis concertationes habent. Quippe vel illi Gentiles sunt & Infideles, vel Christiani; & isti rursus, vel Hæretici, vel Orthodoxi.

Apud Gentiles multiplicem fuiſſe conſtat Theologiam. Plato L.2. deRepubl. duplicem diſtinguit: ſymbolicam ſeu myſticam, quæ Sacramentis ſeu ſymbolis quibuſdam involuta continebatur; & Philoſophicam, quæ in rerum divinarum commentatione occupabatur.

Varro apud S. Aug. L. 6. de Civitate Dei c. 5. triplicem enumerat: fabuloſam ſeu Poëtarum, quæ Scenis & Theatris erat deſtinata;civilem ſeu populi & Sacerdotum, quæ publicè exercebatur in Templis; & naturalem ſeu Philoſophorum, quæ in Scholis docebatur.

Chriſtiani ſuam etiam & quidem ſoli veram ac tutam habent Theologiam, maximè qui inter illos Orthodoxi ſunt, qui Eccleſiam ducem ac magiſtram audiunt & ſequuntur. Hæretici enim, qui proprio ducuntur ſpiritu nec Eccleſiæ loquenti obtemperant, circumferuntur omni vento doctrinæ, nec germanam & puram Theologiam poſſident.

2°. Ex parte objecti ſeu rerum de quibus agit Theologia,dividitur in naturalem & ſupernatulem: hæc lumine ſupernaturali fidei; illa ſolà naturali ratione duce de Deo diſſerit. Poſterior ad præſens noſtrum inſtitutum pertinet, non prior.

Iterum Theologia ſupernaturalis dividitur in ſpeculativam & practicam ſeu moralem.Speculativa in objecti ſui contemplatione conquieſcit, nihilque circa illud operatur. v. g. cùm Theologus agit de Deo ejuſque attributis, de ſanctiſſimâ Trinitate, de Incarnatione &c. contemplatione non operatione circa hæc objecta occupatur. E contrà, Theologia moralis, quæ tota verſatur in tradendis morum præceptis, verè practica eſt ac dicitur.

Immeritò diviſionem hanc rejicit Epiſcopius L. 1.

Institutionum Theologicarum cap. 2. hâc ratione ductus, quòd cùm omnis nostra de Deo cognitio ad ejus cultum & mandatorum observantiam ordinetur, omni ex parte practica dicenda sit.

Verùm, admisso principio, consecutio negatur. Etsi enim cultus Dei ac mandatorum observatio, sit finis ad quem Theologia dirigere nos debeat, cùm tamen non omnis, sed certa quædam Theologiæ nostræ pars agat ex professo de illo cultu, & modo quo exhiberi debet, sicut & de observatione mandatorum; idcirco, non totaliter, sed aliquâ dumtaxat sui parte Theologia practica dici debet. A Socinianis suam hanc opinionem mutuatus est Episcopius. Illi enim, ut elevent necessitatem cognitionis mysteriorum Trinitatis, Incarnationis &c. ac faciliùs viam sternant ad Religionem quamdam communem, per quam omnes promiscuè servari possint, Theologiam ita strictè practicam dicunt, ut nihil in eâ præcisè ad salutem necessarium sit, nisi quod pertineat ad præcepta morum; seclusâ mysteriorum fide ac notitiâ.

3°. Denique ex parte modi seu methodi, trita ac pervulgata est divisio Theologiæ, in Positivam & Scholasticam.

Positiva tota occupatur circa primaria fidei ac Religionis Christianæ capita, ex Scripturis, Conciliis, ac SS. Patribus comprobanda. Utitur stylo elegantiori, diffuso & oratorio. Positiva inde dicta, tùm quia prima & immota fidei principia ponit ac statuit, tanquam theses & positiones quæ sunt artis cujuslibet firmamenta & fundamenta præcipua: tùm quia Scripturæ, Concilia, & SS. Patrum Opera, quibus illa potissimùm innititur, juris sunt positivi. Tertullianus L. de præscriptionibus c. 14.

tam appellat *Exercitationem Scripturarum.*

Scholaſtica inde dicta, quòd in Scholis ſeu Academiis jam à quingentis annis uſurpatur. Adhibet illa conciſum & acutum dicendi genus; ac dialectico more, terminos exponit, definitiones ac diviſiones ſtatuit; aperit ac figit quæſtionis ſtatum; proponit argumenta, objecta diſſolvit. Uno verbo, eâ utitur methodo quæ tradendis & addiſcendis Diſciplinis aptiſſima eſt.

Apud Græcos, S. Joannes Damaſcenus 8. ſæculo primus Theologiæ Scholaſticæ fundamenta veluti poſuit, cùm diſtinctâ methodo res Theologicas ad certa capita revocavit ac tractavit.

Apud Latinos, S. Anſelmus ex Abbate Beccenſi Archiepiſcopus Cantuarienſis, qui obiit an. 1109. ſtylo adhuc magis acuto, ſubtili ac didactico, res noſtras Theologicas eſt proſecutus.

Verùm inter alios omnes, Theologiæ Scholaſticæ quaſi parens habetur Petrus Lombardus, Epiſcopus Pariſienſis 12. ſæculo, dictus vulgò Magiſter Sententiarum, quòd Theologiæ Summam ex Decretis ſeu Sententiis SS. Patrum miro compendio & arte complexus fuerit quatuor Sententiarum libris.

Olim Scholaſtici vocabantur, tùm ii qui ſe ſe in Scholis exercebant; tùm qui ſermonis elegantiâ, nitore & ordine pollebant; tùm denique & quidem maximè, ii qui eruditi & Scholarum diſciplinis exculti habebantur. Quo ſenſu, S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum ait, *Serapionem ob elegantiam ingenii, nomen Scholaſtici meruiſſe.* Hinc illud Tullii ſcribentis in Piſonem: *Homo*, inquit, *ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus è ſcholâ.*

ARTICULUS TERTIUS.

De existentiâ seu necessitate Theologiæ.

OBserva I°. Theologiam hîc spectari posse, vel secundùm substantiam & ratione sui; vel secundùm modum quo docetur & discitur.

Theologia ratione sui & secundùm suam substantiam, vel spectatur simpliciter ut est doctrina seu simplex expositio fidei; vel ut est disciplina disceptatrix, quæ ex principiis fidei argumentando discurrit.

Non hîc movetur quæstio de necessitate fidei supernaturalis ad salutem: suo enim proprio loco reservanda est, cùm de fide disserunt Theologi.

Itaque hîc agitur duntaxat de necessitate Theologiæ, vel quoad substantiam spectatæ, vel quoad modum seu methodum quâ solet in Scholis exponi.

Observa II°. Non uno sed multiplici sensu, rem aliquam esse ac dici necessariam.

1°. Absolutè ac simpliciter. Quo sensu, solus Deus est necessarius, cùm sit ens à se, ac planè independens.

2°. Hypotheticè, seu factâ aliquâ hypothesi & suppositione: v. g. Siquis vult ad vitam ingredi, necesse est ut Dei mandata observet.

Rursus quod necessarium est ex hypothesi, vel tale est simpliciter & absolutè, sine quo finis propositus obtineri non potest; quomodo mandatorum observatio necessaria dicitur ad vitam æternam consequendam, quando quis potest & tenetur ea observare: vel tale est ex parte duntaxat, seu secundùm quid, ad finem promptiùs, faciliùs

& securiùs comparandum ; quo sensu, executio Consiliorum Evangelicorum necessaria dicitur ad obtinendum regnum cœlorum.

Inter illa verò quæ necessaria dicuntur simpliciter & absolutè, (quamquam ex hypothesi) alia sunt necessaria necessitate medii, sine quibus re, aut voto seu desiderio perceptis, finis non potest obtineri : alia verò necessaria necessitate dumtaxat præcepti.

Eorum autem quæ sunt necessaria necessitate medii, alia sunt externa media, alia interna : priora suppleri possunt voto ac desiderio, quod includitur in charitate & contritione perfectâ ; ita Baptismus & Pœnitentia inter Sacramenta novæ Legis, suppleri possunt per charitatem perfectam. Interna vero media seu subsidia, nullatenus suppleri possunt : talis est gratia sanctificans, sine quâ impossibile est ad vitam æternam pervenire. In hoc autem stat maximè discrimen Sacramentorum quæ sunt necessaria necessitate medii, ab aliis necessariis dumtaxat necessitate præcepti ; quòd priora eam speciem vel gradum gratiæ contineant vel conferant, sine quâ nemo salvus esse potest, non alia. Ita sine gratiâ regenerante Baptismatis, & gratiâ reparante seu justificante Sacramenti Pœnitentiæ, desperata prorsus est æterna hominis salus.

Observa III°. Cùm hîc quæritur an Theologia sit necessaria, vel universam spectari hominum speciem, vel singulos homines. Sunt enim quædam toti speciei necessaria, non autem singulis individuis. v. g. Matrimonium necessarium est humanæ speciei, ad illius conservationem & propagationem, non verò singulis hominibus. E contra

Sacramentum Baptiſmatis non tantùm ſpeciei hominum univerſim, ſed etiam ſingulis prorſus hominibus neceſſarium eſt ad æternam ſalutem.

Neceſſitatem Theologiæ etiam quoad ſubſtantiam ſpectatæ, impugnant quotquot fidei ipſius ſupernaturalis neceſſitatem ſubvertere conantur, quales ſunt Sociniani.

Novatores autem Lutherani & Calviniſtæ, Scholaſticam noſtram inverecundè carpunt ac dilacerant: ad quos eâ in parte accedit Eraſmus ad caput 1. Ep. ad Timoth. quòd nempe, (ut ipſis placet) Scholaſtica noſtra tota ſophiſticis argumentis occupata, quæſtiones moveat inanes, otioſas, ac propemodum (ut Eraſmus ait) impias. Hos duces ſequutus eſt, imò & quadamtenus ſuperavit Janſenius in deprimendâ noſtrâ Theologia ſcholaſtica Libro proœmiali cap. 28. & Lib. de hæreſi Pelagianâ c. 23. Sit itâque.

PRIMA CONCLUSIO.

Admittenda eſt ſacra Doctrina ſeu Theologia, quæ ſecundùm ſubſtantiam ſpectata, toti Eccleſiæ ſimpliciter neceſſaria eſt, non ſingulis hominibus.

Probatur prima pars. Ea ſcientia ſeu diſciplina omnino ac ſimpliciter toti Eccleſiæ neceſſaria eſt, *quâ fides ſaluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.* Sunt verba S. Aug. Lib. 14. de Trinit. cap. 1. n. 3. Eccleſia quippe ſtare non poteſt ſine fide, aliarumque virtutum ſubſidiis: atqui Theologiâ ſeu ſacrâ doctrinâ fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, judice ipſo S. Aug. mox citato; ergò

Edit. nov. T. 8. p. 948. E.

omnino seu simpliciter necessaria est toti Ecclesiæ.

1°. Necessaria est ad fidem persuadendam & suscipiendam : quod demonstrat Apostolus Rom. 10. v. 14 & sequent. hâc gradatione. *Quicunque*, inquit, *invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt nisi mittantur?*

Porro qui verbum Dei annuntiant, ii non tantùm historicè ac narrativè fidem proponunt; sed eam variis momentis muniunt ac persuadere conantur, quod proprium est Theologiæ. Sic agebat S. Paulus disputans cum Judæis, eosque ad fidem suscipiendam gravissimis momentis invitans. *Disputabat in Synagogâ*, ait Sacer contextus Act. c. 18. v. 4. *per omne Sabbatum, interponens nomen Domini Jesu Christi, suadebatque Judæis & Græcis.*

2°. Necessaria est ad fidem fovendam & conservandam. Ephes. 4. v. 11. & seq. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi ... ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitiâ hominum, in astutiâ ad circumventionem erroris.* Inde sic facilè est arguere: Fides non potest in nobis foveri ac conservari, nisi præmuniatur & adversùs humani ingenii levitatem & inconstantiam, ne fortè *velut parvuli fluctuantes simus, & circumferamur omni vento doctrinæ*; & adversùs nequitiam & hæreticorum homi-

num fraudes & astutiam, ne illis circumveniamur & in errorem inducamur : at cui maximè istud officium incumbit, nisi Theologiæ, nisi Pastoribus & Doctoribus, quorum partes sunt ut fidem astruant, susceptam confirment, oppositos errores ac Novatorum fraudes & cavillationes detegant ac diluant ?

3°. Necessaria est Theologia ad fidem defendendam, & ab Hæreticorum insultibus vindicandam. *Oportet*, ait Apostolus ad Titum 1. v. 9. *Episcopum esse amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem ; ut potens sit exhortari in doctrinâ sanâ, & eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores .... quos oportet redargui, qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet.* Sic Hæreticos describit ac depingit Apostolus.

Porro Theologiæ nostræ hæc propria dos est ac conditio, ut argumenta subministret quibus garrulitas Novatorum reprimatur ; detegantur astutiæ, doli, machinationes ; mendacia, sophismata revincantur. In hunc finem Christus Pastores ac Doctores voluit esse in Ecclesiâ, quibus Spritus sanctus dona sua dispertit, prout vult. *Alii quidem*, ait Apost. 1. Cor. 12. v. 8. *per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ.* Sermo ille scientiæ haud dubiè Theologia nostra est.

Probatur 2°. auctoritate & exemplo Christi & Apostolorum, qui variis momentis Theologicis usi sunt, tùm ad persuadendam fidem, tùm ad frangendam Judæorum pervicaciam. Math. 22. v. 32. Christus probat mortuorum resurrectionem, *quia Deus non est mortuorum, sed vivorum Deus.* Lucæ 11. v. 17. probat se non ejicere dæmonia

in nomine Beelsebub, hoc argumento: *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur: si autem Satanas in se ipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelsebub me ejicere dæmonia. Si autem ego in Beelsebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?* Deinde ostendit se in digito Dei ea ejicere: *Porro*, inquit, *si in digito Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei.*

Marci 12. v. 36. & seq. demonstrat Messiam non esse filium David sicut falsò affirmabant Scribæ, quia nempe David spiritu Prophetico eum appellat Dominum suum: *Quomodo*, ait Christus, *dicunt Scribæ Christum filium esse David? Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo David dicit eum Dominum; & unde est filius ejus?*

S. Paulus 1. Corinth. 15. v. 13. probat futuram mortuorum resurrectionem ex ipsâ Christi resurrectione. *Si autem*, ait, *resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.* Possibilem verò esse mortuorum resurrectionem, ostendit exemplo seminis naturalis quod priùs terræ mandatur & moritur, ut subinde reviviscat. *Insipiens*, inquit, *tu quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.* Et 2. Corinth. 5. v. 14. infert nos omnes mortuos esse, eo quòd Christus pro omnibus mortuus sit: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo*, concludit, *omnes mortui sunt.* Denique ex profanis etiam Scriptoribus argumentum aliquando ducit. Laudat etenim Act. 17. v. 28. istud Arati poëtæ dictum, *Ipsius* (nempe Dei) *& genus sumus.*

Superfluum videtur in re tam clarâ & certâ, plura congerere Scripturæ aut SS. Patrum testi-

monia : tot enim sunt Conclusionis nostræ certissima argumenta, quot extant, (innumeræ autem extant,) SS. Patrum & Ecclesiasticorum Scriptorum egregiæ ac invictæ pro defensione Religionis lucubrationes.

Secunda conclsionis pars, nempe singulis hominibus absolutè necessariam non esse Theologiam, facilè demonstratur. Etsi enim homo quilibet fidem habere teneatur, non tamen omnes & singuli tenentur ex officio eam exponere, & à perduellium Hæreticorum fraudibus ac sophismatibus vindicare. *Numquid*, ait Apost. 1. ad Corinth. 12. v. 29. *omnes Apostoli? numquid omnes Doctores?* Unde meritò Tertullianus L. de præscript. Hæreticorum c. 14. ait : *Hæc regula à Christo instituta*, nempe fidei Symbolum, *nullas habet apud nos quæstiones, nisi quas hæreses inferunt, & quæ Hæreticos faciunt* .... Et postea. *Fides tua te salvum fecit, non exercitatio Scripturarum.*

Edit. Rigalt. p. 207. A.

Ibid. B.

S. Aug. L. jam citato 14. de Trinit. c. 1. n. 3. rem nostram conficit his Verbis : *Quâ scientiâ*, (nempe Theologiâ) *non pollent fideles plurimi, quamvis polleant ipsâ fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam quæ non nisi æterna est : aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur.*

T. 8. p. 948. E.

Dices 1°. Isaiæ 54. v. 13. dicitur. *Ponam .... universos filios tuos doctos à Domino*, seu *docibiles Dei*, ut ait S. Joan. c. 6. v. 45. hunc Prophetæ locum referens : Et Jeremiæ 31. v. 34. *Non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum.* Igitur Theologia non videtur toti Ecclesiæ simpliciter necessaria.

Respondeo nego consequentiam. Hoc enim unicè intendunt Isaias & Jeremias, futurum ut non amplius per Prophetas Deus homines doceat, sed per Christum filium suum, quem missurus aliquando est in mundum. *Multis modis*, ait S. Paulus Hebr. 1. v. 1. *Deus loquens patribus in Prophetis: novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.* Sensum hunc subindicare videtur Jeremias citato capite v. 22. his verbis: *Creavit Dominus novum super terram: femina circumdabit virum.* Quæ certè futuram Verbi divini Incarnationem prænuntiant. Porro Christus qui per se ipsum homines edocuit, Apostolos, Pastores & Doctores à ministerio verbi non exclusit, imò instituit potius; ut constat ex testimoniis in confirmationem nostræ conclusionis citatis.

Vel sensus est: Deum per seipsum, interioris gratiæ influxu, mentem illustrare ac movere voluntatem, dum Pastores & Doctores exteriùs intonant, verbum Dei annuntiando. Nisi enim Deus ad externam verbi prædicationem, aures cordis interiùs aperiat, evanescit illa, ac planè inutilis ad salutem evadit.

Dices 2°. S. Petrus Ep. 1. cap. 3. v. 15. jubet Christianos semper paratos esse debere *ad satisfactionem de ea quæ in ipsis est spe*: at sine auxilio Theologiæ fieri istud non potest; igitur Theologia singulis Christianis necessaria est.

Respondeo nego consequentiam. Verba S. Petri, ait Estius in hunc locum, non ita sunt accipienda, *ac si velit omnes Christianos esse Theologos, qui norint de fidei dogmatibus, aut docendo aut respondendo, disserere .... Sed hoc unum exigit ab uno quoque fidelium, ut de iis quæ ex fide Christianâ sperat, & omninò*

Pag. 1180.

de iis quæ fidei sunt, interrogantibus ac rationem poscentibus, juxta suum quisque modum respondere ac satisfacere possit.

Dices 3°. Ecclesiastici 17. v. 12. dicitur, *Unicuique mandavit de proximo suo.* Tenetur ergo quilibét, proximum doctrinâ fidei informare. Ergo unicuique necessaria est Theologia.

Respondeo, nego consequentiam. Sensus Scripturæ iste est: unicuique mandasse Deum, ut nihil injustè & iniquè faciat quod suo proximo nocere possit; nihil quod ipsi offensioni sit ac scandalo. *Dixit illis*, ait sacer Contextus, *attendite ab omni iniquo: & mandavit illis unicuique de proximo suo.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Theologia ratione modi seu methodi quâ in Scholis traditur, non est simpliciter toti Ecclesiæ necessaria: Utilissima tamen est fidei mysteriis exponendis, ac contrariis Novatorum erroribus refellendis.

Prima conclusionis pars per se manifesta est. Namque ex mox dictis, Theologia secundùm substantiam spectata, simpliciter toti Ecclesiæ necessaria est, ad fidem persuadendam, fovendam, ac defendendam: Atqui Theologia quæ Positiva dicitur, ad hæc sufficit, sine strictâ illâ Scholæ methodo quæ à quingentis annis invaluit, sicut manifestè patet ex doctissimis illis SS. Patrum Operibus, quibus longè ante ortum Theologiæ nostræ Scholasticæ rem fidei strenuè ac feliciter promoverunt adversus hæreticos, qui omni ævo variis suis ac detestandis erroribus eam labefactare conati sunt.

Altera

Altera verò conclusionis pars, nempe Scholasticam nostram Theologiam utilitatis plurimùm Ecclesiæ afferre, nec damnandam, ut solent Novatores, sed laudandam potius ac retinendam.

Probatur 1°. auctoritate tùm Conc. Constantiensis Sess. 8. ubi inter alios Wiclefi errores, istum proscribit: nempe, *Universitates, Studia & Collegia vanâ gentilitate introducta sunt*: Tùm consensu & approbatione SS. Pontificum, Episcoporum, Christianorum etiam Principum, Ecclesiæ universæ, quæ & Scholas publicas erigi, & in eis Professores sacræ Doctrinæ institui, honoribus, privilegiis ac stipendiis ad munus illud invitari curavit.

T. 12. Conc. p. 48. E.

Et verò, ex quo finem accepit longa illa sanctorum Patrum series usque ad S. Bernardum feliciter perducta, non alibi meliùs, quàm in Scriptis Theologorum Scholæ conservata ac propagata legitur Catholici dogmatis traditio: quod unum, si alia deessent, summam Scholasticæ Theologiæ utilitatem demonstraret.

Probatur 2°. quia quidquid Positivæ Theologiæ superaddit Scholastica nostra, plurimùm confert ad rem fidei Catholicæ promovendam.

Addit. 1°. genus dicendi concisum, simplex & apertum. Quis porro negaverit, hocce dicendi genere, amputatâ omni verborum luxuriâ, veritatem pressiùs ac nitidiùs menti nostræ objici & instillari? Nec te moveat, quòd nonnulli è nostris barbaro ac inculto sermone utantur; vitium quippe istud docentis est, non doctrinæ. Quamquam, cùm artes singulæ propria quædam habeant vocabula, quibus artis hujus periti utuntur, nemo jure reprehendat Scholæ nostræ Doctores, quòd

aliquos terminos usurpent ad mentem suam breviùs ac clariùs exponendam aptos & idoneos ; tametsi puriorem ac politiorem Latinitatem illi non redoleant.

Addit. 2°. Dialecticam, quæ claram ac perspicuam suppeditat docendi methodum, cùm terminos exponit, omni sublatâ verborum ambiguitate & æquivocatione ; statum quæstionis aperit ac figit, ne animus aliò distrahatur ; definitiones, divisiones statuit, argumenta contraria dissolvit, ne aliqua in animo remaneat circa rem propositam ac probatam dubitatio & anxietas. Hæc porro omnia, quantam disputationi lucem, quantum veritati præsidium inferant, quis non intelligit ?

Immeritò sanè Novatores ex eo maximè nostram Scholasticam carpunt ac sugillant, quòd in sui subsidium Dialecticam advocet. *Dialectica quippe*, ait S. Basilius, *instar muri est dogmatibus, quòd ea non sinit facilè diripi, & quorumlibet incursioni patere.* Quin ipsimet Novatores, si qui alii, toti in dialecticis tricis & argutiis versantur cùm nos impugnant, pro more veterum Hæreticorum, qui præsentius non habuerunt errorum suorum præsidium, quàm ex vanâ, falsâ, & sophisticâ Dialecticâ. Arius Sophistica fuit, Dialecticâ, loquacitate & astutiâ præditus, sicut observat Socrates L. 1. c. 5. Addit Sozomenus L. 1. c. 15. eum, *cùm Dialecticam apprimè calleret, nam & hujusmodi disciplinarum haudquaquam expers fuisse dicebatur, in absurdos sermones delapsum esse.* Talis fuit & Aetius, ac Discipulus ejus Eunomius, qui, narrante sancto Epiphanio, hæresi 76. c. 2. *Dialecticis tricis totus deditus, divini verbi rationem omnem quibusdam figuris explicabat.* Colligit idem S. Doctor Aetii

Ed. Val. s. p. 426. B.

T. 1. p. 913. D.

capita quæ vocantur syllogistica, quæ qui legat, nihil esse sentiat præter contorta & aculeata sophismata. Quâ ergo fronte usum dialecticæ in nobis reprehendunt Novatores, quâ ipsi tam miserè abutuntur? Verùm, non aliâ de causâ illi Scholasticam nostram tam exosam habent, quàm quòd eam suis dolis, fallaciis, Sophismatibus detegendis ac revincendis perutilem maximè ac idoneam toties experti fuerint.

Qui legerit ea SS. Patrum Opera, qui vel Apologias pro Christianis adversùs Gentiles ediderunt, vel adversùs Hæreticos fidei nostræ placita strenuè defenderunt, facilè intelliget, quanto illis præsidio fuerit accuratæ Dialecticæ usus. Unum inter alios hîc appellabimus Augustinum necessitatis Dialecticæ vindicem & assertorem adversùs Cresconium Grammaticum L. 1. c. 13. & sequentibus ubi ait 1°. Quòd temerè prorsus Dialecticam reprehenderet, cùm ipse *plura subtiliter argutèque dissereret. Si noxia sunt*, inquit, *quare hæc facis? Si non sunt, cur arguis?* 2°. Quòd nemini Dialectica tanquàm crimen aliquod, sit objicienda; quandoquidem & Christum & Paulum aliosque Apostolos dialecticos fuisse necesse sit confiteri. 3°. Frustra objici nonnullos Dialecticâ abusos fuisse; *Alioqui*, ait S. Doctor L. citato c. 1. n. 2. *pro patriâ miles non armandus esset, quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt; neque boni doctique medici ferramentis medicinalibus uti deberent ad salutem, quia his ad perniciem indocti pessimique abutuntur.*

T. 9. p. 398. B.

Ib. p. 390. G.

Addit. 3°. Theologia Scholastica Positivæ, subtiliores aliquas, ac plerumque merè Philosophicas & de possibili quæstiones: at genus illud omne quæstionum nec omnino improbandum, nec etiam

promiscuè usurpandum; sed cautè ac sobriè, prout fidei illustrandæ ac confirmandæ inservire possunt.

Certè veteres qui adversùs Hæreticos Simonianos, Valentinianos, Marcionitas, Manichæos, Arianos, Eunomianos disputarunt, coacti aliquando fuerunt illorum pervicaciâ, subtiliores aliquas & acutiores ejuscemodi quæstiones movere; & nulla fere est earum, quas Erasmus tanquam nænias exagitat, quæ ab aliquo ex illis veteribus Scriptoribus agitata non fuerit. Est tamen in hujusmodi quæstionibus Philosophicis sobrietas quædam cordato Theologo ritè observanda, ne scilicet plùs æquo illis indulgeat; atque in omni Scholasticâ concertatione leges illæ ac regulæ sedulò retinendæ sunt ac observandæ, quas in præfatione nostrâ exposuimus.

Ad hæc accedit suffragium ac judicium sacræ Facultatis Parisiensis, quæ istas Lutheri contra Theologiam nostram Scholasticam Propositiones Censurâ suâ confixit.

3. *Theologia Scholastica est falsa Scripturæ & Sacramentorum interpretatio, & exulem nobis fecit veram & sinceram Theologiam.*

Censura. *Hæc propositio est falsa, temerariè ac superbè asserta, ac sanæ doctrinæ inimica.*

5. *Quo tempore cœpit Theologia Scholastica, id est illusoria, eodem evacuata est Theologia Crucis, suntque omnia planè perversa.*

Censura. *Hæc propositio est falsa, præsumptuosè & irrationabiliter asserta, & errori Bohemorum damnato vicina.*

6. *Libidinem corrumpendæ Scripturæ jam fermè trecentis annis patitur Ecclesia incomparabili damno suo à Doctoribus Scholasticis.*

Censura. *Hæc propositio est falsa, stultè & maliciosè asserta.*

Dices, Scriptura & Scriptores Ecclesiastici prorsus rejiciunt usum Philosophiæ ac præsertim Dialecticæ, tanquam noxium, rixarum ac contentionum parentem: nostra igitur Scholastica Theologia, quæ tota fere in illis dialecticis tricis & argutiis versatur, noxia potius ac perniciosa dicenda est, quàm utilis, & ad veritatem detegendam ac defendendam parum idonea.

Antecedens probatur 1°. ex Apost. Coloss. 2. v. 8. *Videte*, inquit, *ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam*. 2°. Ex Tertulliano L. de animâ cap. 1. & 3. ubi Philosophos appellat, *animalia gloriæ & Patriarchas Hæreticorum*. Et c. 18. ait: argumentationes Philosophicas esse *tormenta crucianda simplicitatis, & suspendendæ veritatis*. Et L. de præscript. c. 7. ait ipsas Hæreses à Philosophiâ subornari. De Aristotele ejusque Dialecticâ sic exclamat: *Miserum Aristotelem! qui dialecticam instituit artificem struendi & destruendi, versipellem in sententiis, coactam in conjecturis, duram in argumentis, operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem ne quid omnino tractaverit.*

Pag. 264. B. Pag. 266. B. Pag. 277. B. Pag. 204. C.

Eædem sunt circa Dialecticæ usum in rebus Theologicis quærimoniæ SS. Patrum Gregorii Nyssen. L. 2. adversùs Eunomium. Gregorii Nazianzeni Orat. 26. Hilarii L. 12. de Trinit. Ambrosii L. 1. de fide cap. 3.

Resp. Distinguo ant. Scriptura & Scriptores Ecclesiastici respuunt usum Dialecticæ, falsæ, insidiosæ, sophisticæ, quæ tota est ad circumventionem erroris, qualem in oppugnandâ veritate Religionis

nostræ usurpabant Gentiles Philosophi & Hæretici, concedo : respuunt usum cujuscumque Dialecticæ, nego. Ex citatis Apostoli verbis manifestum est, non aliam ab ipso perstringi Dialecticam, quàm inanem illam fallaciam quâ Simoniani, Cerinthiani aliæque hujuscemodi pestes fidelium animos decipere & in errorem pertrahere conabantur; *Videte*, inquit, *ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam*. At talis profectò non est Philosophia & Dialectica Christiana, quâ nostri Theologi commodè utuntur ut fideles præmuniant adversùs Hæreticorum hominum fraudes & sophismata, *Quamvis enim*, ait, S. Joan. Damascenus L. de Dialecticâ c. 1. *veritas variis argumentorum captionibus non egeat, iis tamen adversùs eos qui improbum bellum cient.... abutimur*. Dialectica igitur Hæreticorum tota est insidiosa & fallax, erroris patrona, inimica veritatis, quæ fidei nostræ dominari vult, non subservire : talem Dialecticæ usum seu potius abusum ultro damnamus ac rejicimus. Dialectica verò Scholæ nostræ Christianæ & Catholicæ, fidei subservit tanquam ancilla dominæ ac magistræ : hanc fovet ac defendit; fallacias argumentorum, quibus oppugnatur, detegit ac revincit; errores contrarios strictâ syllogismorum arte ac methodo insequitur ac comprimit : quid laudabilius ? quid utilius ?

[margin: *In mo. T. 1. & C.*]

Ad Scriptores Ecclesiasticos citatos resp. 1°, Tertullianum virum ferventioris & austerioris ingenii paulò duriùs humanam Philosophiam & Dialecticam Aristotelis exagitasse, quòd nempe abnormem illiùs abusum in Hæreticis sui temporis deprehendisset. 2°. Alios SS. Patres eundem etiam Hæreticorum abusum, non ipsam in se Dialecti-

tam reprehendisse, quâ ipsi tam feliciter ad defensionem fidei toties usi fuerunt. Porro, ut ex S. Aug. antea observavimus, res in se recta & laudabilis, non idcirco rejicienda, quòd eâ nonnulli abutantur: corrigendus est abusus, & res ipsa retinenda.

ARTICULUS QUARTUS.

De usu rationis & humanæ Philosophiæ in rebus Theologicis pertractandis. An, & quis ille sit admittendus.

TRiplex hîc error occurrit cautè declinandus. Primus, eorum qui rationi in rebus fidei nihil, aut fere nihil permittunt: ita sentire videntur Anabaptistæ.

Secundus, eorum qui plus æquo rationi in rebus fidei concedunt, cùm statuunt rationem formam esse seu regulam ad quam fidei mysteria expendi debeant ac definiri; ita ut fides rationi sit subjicienda, non ratio fidei. Ita Manichæi, quos insequitur S. Aug. L. de utilitate credendi. Sed præsertim Sociniani, apud quos hæc est palmaris regula, nullam interpretationem sacræ Scripturæ admittendam esse, quæ vel cum sanâ ratione, vel cum evidenti sensuum externorum experientiâ pugnet. *Homo*, inquit Ostorodus L. Institutionis c. 6. *non tenetur credere, quod ratio dictat esse falsum.* Et Smalzius contra Frantzium: *Si rationi*, ait, *adversaretur Religio, eo ipso Religio non esset, summa enim & ipsa ratio Religio est.* Quo principio semel posito, necesse planè est, omnia fidei myſ-

teria quæ captum omnem humanæ rationis adeo superant, funditùs subverti & labefactari.

Tertius denique error illorum est, qui domesticum quoddam ac intestinum bellum inducunt rationem inter & fidem; & utrique suum quasi supremum tribunal ac judicium, suam utrique oppositam veritatem assignant. Ita sentiebat Pomponacius Philosophus è sectâ Peripateticâ, quem repressit Conc. Lateranense V. sub Leone X. an. 1513. Sess. 8. Is quippe cùm docuisset ex mente Aristotelis, animam rationalem esse mortalem, atque eam ob rem reprehensus fuisset, respondit, se non ut Christianum, sed ut Philosophum locutum fuisse: Sè quidem ex fide nosse ac credere animam esse immortalem, sed ex ratione ac sententiâ Philosophi, scire esse mortalem. Errorem hunc renovarunt Cartesius & Henricus Regius, qui in rebus Philosophicis ea statuunt placita, quæ cum dogmate fidei stare satis & conciliari non possunt; neque aliter à censurâ Catholicorum illi defendunt se se, quàm quòd de rebus naturalibus, ut Philosophi solo lumine naturali loquantur, non ut Christiani ex fide divinitùs revelatâ. Longiùs progressus est nefarius fidei Christianæ hostis Benedictus Spinosa in suo Tractatu Theologico-politico, ubi docet, *neque Theologiam, hoc est fidem, rationi; neque rationem Theologiæ ancillari*; eosque planè falli, tùm qui Scripturam rationi, tùm qui rationem Scripturæ accommodant; cùm suum unicuique sit regnum, suum jus, neutrum neutri obnoxium. Addit, *inter fidei dogmata plurima esse quæ nec umbram veritatis habeant .... multaque dogmata ad fidem Catholicam pertinere, de quibus inter honestos viros possit dari controversia*.

Cap. 14. & 15.

Observa 1°. aliud esse humanam rationem esse organum seu instrumentum quo fides aptè utitur ad sui defensionem & conservationem; & aliud, illam esse regulam seu normam ad quam res fidei expendi & æstimari debeant. Prius verum est, posterius falsum & hæreticum.

Observa 2°. hæc duo valdè distincta esse, nempe rem aliquam esse contra, vel esse supra fidem. Prius arguit pugnam & oppositionem contrariæ veritatis fidem inter & rationem: posterius designat dumtaxat, ex unâ parte sublimitatem & altitudinem inaccessam mysteriorum fidei; & ex alterâ, tenuitatem & ignorantiam humanæ mentis. His positis sit

PRIMA CONCLUSIO.

In rebus fidei ac Theologicis admitti debet humanæ rationis ac Philosophiæ usus, modò legitimus sit ac intra debitos fines se contineat.

Affinis prorsus est isthæc Conclusio duabus præcedentibus, iisdemque argumentis probatur, & impugnatur objectionibus. Quippe, si toti Ecclesiæ simpliciter necessaria est Theologia quoad substantiam spectata: si ratione modi, seu prout Scholasticâ methodo traditur, plurimùm utilitatis habet, necessè prorsus est, usum aliquem rectum & legitimum humanæ rationis ac Philosophiæ in rebus Theologicis admittere: neque enim sine ope ac præsidio humanæ rationis, Theologus potest adire fontes ex quibus Theologia sua argumenta depromit: non potest unum Scripturæ textum cum alio, versiones cum primigenio textu

comparare ; Traditionem Conciliorum & SS. Patrum consulere ; unum ex alio legitimâ consecutionis formâ inferre ; distinguere certa ab incertis, naturalia à supernaturalibus, revelata à non revelatis ; Hæreticorum argutias & sophismata diluere : denique non potest fidei obices ex animo infidelium removere, expellere præjudicia, motiva credibilitatis, ut par est, exponere, & à vanis Hæreticorum hominum exceptionibus vindicare.

Neque verò Scriptura, usum rationis in perscrutandâ fide rejicit, imò consulit ac præcipit. Rom. 12. v. 2. & 3. *Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensûs vestri : ut probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Dico enim .... non plùs sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Ephes. 5. v. 9. *Ut filii lucis ambulate, probantes quid sit beneplacitum Deo.* 2. Corinth. 13. v. 5. *Vos metipsos tentate si estis in fide : ipsi vos probate.* 1. ad Thessal. 5. v. 20. & 21. *Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate : quod bonum est tenete.* 1. Joan. 4. v. 1. *Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint ; quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.* Inde est quòd Christus Joan. 5. v. 39. Judæos remittit ad scrutandas Scripturas : *Scrutamini Scripturas ..... illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* Denique Act. 17. v. 11. Judæi Beroenses *qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes* (erant) *Scripturas, si hæc ita se haberent.* Omni rationis sensu destitutus sit oportet, qui contenderet hæc omnia fieri posse sine ope ac præsidio humanæ rationis.

S. Aug. L. de verâ Religione c. 24. suum authoritati, & quidem præcipuum ; suum & rationi

locum esse in rebus ad Religionem pertinentibus affirmat his verbis : *Quamobrem ipsa quoque animæ medicina, quæ divinâ providentiâ & ineffabili beneficentiâ geritur, gradatim distinctèque pulcherrima est. Distribuitur enim in auctoritatem atque rationem. Auctoritas fidem flagitat, & rationi præparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quamquam neque auctoritatem ratio penitus deserit, cùm consideratur cui sit credendum.* T. 1. p. 703. A.

Et cap. sequenti 25. *Nostrum est*, inquit, *considerare quibus vel hominibus vel libris credendum sit ad colendum rectè Deum, quæ una salus est. Hujus rei prima disceptatio est, utrum iis potiùs credamus, qui ad multos Deos, an iis qui ad unum Deum colendum nos vocant. Quis dubitet eos potissimùm sequendos, qui ad unum vocant; præsertim, cùm illi multorum cultores, de hoc uno Domino cunctorum & rectore consentiant?* L. De moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 25. ait ; nihil in *Ecclesiâ Catholicâ salubrius fieri, quàm ut rationem præcedat auctoritas.* Rationem non excludit S. Doctor, sed rationi auctoritatem præire debere contendit. Ibid. D. Ibid. p. 704. E.

Dices 1°. Si rationi aliquid in fide permittitur, ergo fides ex sese certam non habet auctoritatem, cùm alterius ope & auxilio indigeat.

Resp. nego consequentiam. Humana quippe ratio non est causa seu motivum formale propter quod fides suscipitur, sed est tantùm, ut diximus in prænotatis, organum seu instrumentum quo fides ipsa utitur, ut suadeatur, nutriatur, roboretur, ac defendatur : ipsa vero Dei revelatio est vera causa movens ; Ecclesiæ autem auctoritas res revelatas proponens ad credendum, est causa dirigens ad fidem. Uno verbo, ratio debet fidei subjici

& mancipari, non fides rationi. Ista serva est & ancilla, illa domina & magistra, cui ratio in omnibus obtemperare debet, nusquam obloqui.

Incassum hîc opponerentur varia Scripturæ & SS. Patrum testimonia, quibus unicè in rebus fidei auctoritatis necessitatem adstruunt & commendant; qualia sunt ista Joan. 20. v. 29. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Hebr. 11. v. 1. *Fides est argumentum rerum non apparentium.* 2. Cor. 10. v. 5. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Quibus adstipulantur S. Ambrosius L. 1. de Sacramentis, & L. de fide c. 5. ubi ait: *Tolli argumenta, ubi fides quæritur.* Et S. Aug. Tract. 40. in Joan. *Credimus*, ait, *ut agnoscamus; non cognoscimus ut credamus.* Et Tract. 79. *Hæc est laus fidei, si quod creditur, non videtur; nam quid magnum est, si id creditur, quod videtur?* Frustra, inquam, hæc nobis opponerentur, quæ hoc unum evincunt quod ultro fatemur, nempe, auctoritatem Dei revelantis & Ecclesiæ proponentis res à Deo revelatas, formale esse motivum fidei nostræ; humanam verò rationem, esse dumtaxat organum seu instrumentum quo utitur Theologus, ut res in Scripturis & Traditione revelatas deprehendat, & adversùs Hæreticos momentis ex hoc sacro & infailibili fonte deductis, defendat ac tueatur.

T. 3. part. 2. pag. 568. F.

Ibid. p. 700. E.

Cùm igitur Apostolus jubet captivandum intellectum in obsequium fidei, non idcirco excludit judicandi, sed tantùm contradicendi facultatem. Sana etenim ratio dictat, Deo loquenti statim obsequium mentis exhibendum esse, numquam obloquendum, tametsi ea non intelligamus quæ nobis à Deo revelantur.

Dices 2°. S. Aug. Lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ Manichæos redarguit ac confutat, quòd humanam rationem in rebus fidei dignoscendis sociam advocarent; ergo censet S. Doctor, humanæ rationis usum à rebus fidei & Religionis omninò excludendum esse.

Resp. distinguo ant. S. Augustinus. Manichæos redarguit, quòd humanam rationem sociam advocarent in rebus fidei dignoscendis, tanquam judicem ac regulam ad quam res fidei expendi & æstimari debeant, & quæ auctoritati quodammodo anteponenda sit, concedo: tanquam administram & suo modo adjutricem, seu tanquam instrumentum fidei subserviens eique prorsùs subditum, nego. Porro, Manichæorum, inter alios multos, hîc error erat, quòd vellent in rebus ad fidem & Religionem pertinentibus, primas partes rationi esse adscribendas; ac priùs ex rationis judicio quæ credenda sunt, esse definienda, quàm ipsis fides habeatur *Naturæ quidem ordo ita se habet*, inquit. S. Doctor L. de Moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 2. *Ut cùm aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas .... sed quoniam cum iis nobis res est, qui omnia contra ordinem, & sentiunt, & loquuntur, & gerunt; nihilque aliud maximè dicunt, nisi rationem priùs esse reddendam.*

T. 1. p. 688. C.

Dices 3°. Humana ratio ita infirma est, tenuis, ac tantis tenebris involuta, ut planè cæcutiat in rebus divinis perscrutandis; unde meritò Ecclesiastici 3. v. 22. dicitur: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris; sed quæ præcipit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.* Et Tertull. L. de Præscriptionibus c. 8. *Nobis*, inquit, *curiositate opus non est post*

Pag. 205. A.

Christum Jesum, nec inquisitione post Evangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere; hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus. Igitur usus rationis non tantùm videtur inutilis in perquirendis fidei nostræ mysteriis, sed etiam noxius ac perniciosus.

Resp. Nego consequentiam. Inde quidem rectè sequitur, quod mox demonstraturi sumus, rationem humanam non esse judicem & arbitram fidei; nec ejus judicio fidei nostræ capita definienda esse: at non sequitur planè inutilem esse, multò minùs noxium ejus usum, quando sese intra fines sibi præscriptos modestè continet; hoc est, quando fidei prona obsequitur, nec supra illam superbiùs sese extollit, temerè rejiciens ea quæ sunt revelata, eo quòd non satis illa comprehendat. Procul ergo studium illud rimandi res divinas inquietum, curiosum, fidei infensum, quale in Hæreticis deprehenditur; non illud rectum, modestum, ac fidei subditum, quod Catholicorum proprium est. Etsi enim infirma sit ac tenuis humana ratio, non tamen omnino extincta; nec penitus intercludi debet ipsius usus in rebus Theologicis. Verùm, quantò major est rationis infirmitas & ad errandum propensio, eò magis indiget superiori lumine fidei, ut ab errore se defendat. *Nam infirma ratio*, inquit S. Aug. L. 1. de moribus Eccl. Catholicæ c. 2. n. 3. *videri potest, quæ cùm reddita fuerit, auctoritatem postea, per quam firmetur, assumit.*

1. p. 688.

Non alius est sensus Tertulliani in objectione laudati: non omnem ille damnat aut rejicit à rebus Theologicis rationis usum, quo tam feliciter ipse aliquando usus est; sed inordinatum & curio-

sum, qui fidem suo quasi supremo judicio subjiciat.

Dices 4°. Ex S. Gregorio Magno Hom. 26. in Evangelia: *Fides amittit meritum, ubi ratio præbet experimentum.* Ergo ut suum fidei meritum servetur, rejici debet in rebus fidei dignoscendis humanæ rationis usus.

Resp. Distinguo ant. Si fidei credatur propter evidentiam rationis tanquam motivi, concedo: Si fidei credatur propter auctoritatem Dei revelantis, nego, Porro credimus rebus à Deo revelatis, non propter evidentiam rationis, sed propter auctoritatem Dei qui suprema veritas est, revelantis, quæ certè suam mysteriis revelatis obscuritatem & inevidentiam non adimit.

SECUNDA CONCLUSIO.

Humana ratio fidei subjici debet, non præponi; ei subservire, non dominari: adeoque Religionis Christianæ mysteria non sunt ad legem & normam rationis exploranda & definienda.

Probatur 1°. Ex Scripturis triplici invicto argumento.

Primum petitur ex iis locis quæ declarant res fidei esse per se se obscuras & inevidentes, quæ nec sensu, nec ratione, sed unâ Dei revelatione cognosci possunt. Heb. 11. v. 1. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Id est fundamentum rerum quas speramus, & convictio rerum quæ latent & obscuræ sunt. Hinc. 1. Corinth. 13. v. 12. Apostolus ait: *Videmus nunc per speculum & in ænigmate.* Ab istâ lege se exceptos volunt Sociniani, *qui nisi clarè mys-*

teria percipiant, non recipiunt. Et cap. 2. ejusdem Epist. v. 4. & seq. *Sermo meus*, ait idem S. Paulus, *& prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ Verbis, sed in ostensione spiritûs & virtutis; ut fides vestra non in sit sapientiâ hominum, sed in virtute Dei .... sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est.* Quàm longè distat sapientia Novatorum planè humana ab illâ Dei sapientiâ, quæ tota in mysterio est abscondita! Illi, ut olim Thomas Apostolus, *nisi viderint, non credunt:* at judice ipsomet Christo, Joan. 20 v. 29. *Beati qui non viderunt & crediderunt.*

Atque ex illâ fidei nostræ inevidentiâ & nativâ obscuritate Scriptura colligit, solâ Dei revelatione mysteria Religionis Christianæ dignosci posse. Mat. 16. v. 17. postquam S. Petrus solemniter professus est Christum esse Filium Dei, statim Christus subjungit: *Beatus es Simon Barjona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.* Et cap. 11. v. 27. Christus ait: *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Atque hinc gratiæ necessitas ut rebus revelatis obscuris & inevidentibus assensus mentis præbeatur. *Dominus meus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico.* Ait Isaias c. 50. v. 5. & David Psal. 118. v. 18. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tuâ.* Hinc istud Apostoli votum pro Ephesiis in suâ ad illos Epistolâ c. 1. v. 16. & 17. *Non cesso*, inquiebat, *gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: ut Deus Domini nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis in agnitione ejus; illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus.*

Secundum

Secundum argumentum colligitur ex iis locis, quæ declarant mysteria fidei altiora esse, & supra omnem rationis humanæ captum longiùs posita, quàm ut ab eâ possint attingi.

Ecclesiastici 3. v. 22. & seq. *Altiora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper; & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.* Et mox .... *plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.* Memorabile est istud Salomonis Proverb. 25. v. 27. *Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloriâ.* 1. Corinth. 2. v. 14. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere.* Et c. 3. v. 18. *Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Denique Math. 11. v. 25. *Confitebor tibi, Pater, Domine cœli & terræ*, ait Christus, *quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.*

Neque porro mirum videri debet, quòd tenuis & infirma nostra ratio, abstrusa & ab omni mentis captu remota Religionis mysteria intelligere non possit, cùm nec mentem ipsam, cujus ratio est, nec unionem animæ cum corpore, nec alia penè infinita naturalis ordinis, certò cognoscere & explicare possit. Quod etsi experientia ipsa non testaretur, Spiritus sanctus in Scripturis apertè declaravit. Eccles. c. 3. v. 11. *Mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Et c. 8.

v. 17. *Intellexi quòd omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole, & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minus inveniat.*

Tertium argumentum colligitur ex ipsâ humanæ rationis infirmitate ac cæcitate in rebus fidei dignoscendis: unde omnino necesse est ut se se imperio fidei prona subjiciat; priùsque credat, quàm valeat intelligere. Ephes. 4. v. 17. *Hoc igitur*, inquit Apost. *dico, ut non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensûs sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ in illis est.* Et c. 5. v. 8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Rom. 8. v. 7. *Sapientia carnis inimica est Deo.*

Ergo captivandus est intellectus in obsequium fidei. Quam consequutionem disertè idem Apost. admittit 2. Corinth. 10. v. 4. *Arma militiæ nostræ*, inquit, *non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei; & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Inde est quòd Isaias c. 7. v. 9. juxta septuaginta Interpretes dicat: *Nisi credideritis, non intelligetis.* Et Apost. Hebr. 11. v. 6. *Accedentem ad Deum credere oportet, quia est.* Fides ergo præcedere debet, sine quâ vix quidquam de Deo intelligere, ac tutò disserere possumus.

Reponunt Sociniani, his testimoniis rectè confici necessariam esse fidem, in rebus inevidentibus, quæ clarissimè proponuntur in Scripturis, nec ullam involvunt manifestam contradictionem: ea verò quæ manifestè pugnant cum ratione, qualia

funt mysteria Trinitatis, Incarnationis, peccati originalis &c. nec pro revelatis habenda esse, nec fidem nostram exigere.

At misera prorsus evasio seu illusio! Quid enim controvertitur inter nos? an scilicet pertineat ad rationem, judicare quæ sint mysteria revelata, adeoque credenda vel non. Regula Socinianorum ista est, nempe pro revelatis non esse habenda, quæcunque ratio pronunciat repugnare, ac contradictionem involvere. Itaque statuunt humanam rationem judicem revelationis, atque adeo & fidei; cum ad illam pertineat judicare quænam repugnent, vel non. At hoc ipsum est quod damnant laudata Scripturæ testimonia: Sociniana igitur responsio, mera est illusio ac petitio principii.

Probatur 2°. Conclusio ex SS. Patribus, quorum in re præsenti concors ac est unanimis sententia.

Tertullianus antea citatus L. de Præscript. c. 8. *Cum credimus*, inquit, *nihil desideramus ultra credere: hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus.* Et L. de animâ. c. 1. *Cui veritas*, ait, *comperta est sine Deo? Cui Deus cognitus sine Christo? Cui Christus exploratus sine Spiritu sancto? Cui Spiritus sanctus accommodatus sine fidei Sacramento?*

Pag. 205. A.

Pag. 264. B.

S. Irenæus L. 2. adversùs Hæref. c. 28. aliàs 49. Valentinum, Basilidem & alios qui *altitudines Dei*, ut loquitur, *exquisiisse se dicunt*, eo argumento sic reprimit. *Si autem ea quæ in manibus sunt, & ante pedes, & in oculis, & terrenis, & præcipuè dispositionem capillorum capitis sui, nondum sciunt ii qui sunt perfecti, quemadmodum eis de spiritualibus, & supercœlestibus, & de his quæ super Deum vanâ persuasione confirmant, credemus?* Familiare

Ed. nob. p. 159. ed. 2.

est istud apud SS.Patres ex rerum naturalium ignorantiâ ductum argumentum, quo maximè retundunt ac reprimunt temerariam eorum hominum superbiam, qui Dei mysteria rimari præsumunt, eaque, nisi intelligant, respuunt.

Ed. nov. T. 1. part. 1. p. 107. n. 5.

S. Athanasius in illud Matt. 11. v. 17. *Omnia mihi tradita sunt:* exponens ista verba: *Nemo cognoscit Patrem nisi Filius &c. Quid igitur*, inquit, *impii his de rebus quas scrutari nefas est, effutire non verentur: illi, inquam, qui & homines sunt, nec vel ipsam rerum terrestrium naturam possunt evolvere? Imò, quæ vel ipsos spectant, si explicent nobis, num videlicet suam ipsorum naturam percipere queant?* Et Epistolâ ad Serapionem Episcopum eosdem sic insequitur. *O stulti, atque ad omnia audaces atque præcipites! quare non potius sanctam Trinitatem curiosè scrutari desinitis eamque esse dumtaxat creditis? Magistrum Apostolum hac in re imitati, cujus hæc sunt verba: Credere enim oportet primùm Deo, quia est.*

Ibid. part. 2. pag. 666. n. 18.

S. Hilarius L. 2. de Trinit. n. 9. Arianos divinam Verbi generationem eò maximè impugnantes, quòd exponi satis & explicari non possit, argumento ex humanâ generatione, cujus modus ignoratur, deducto sic refellit: *Quæro*, inquit, *unde ista iis quos generes indulgeas, qualiter sensum inseras, oculos accendas, cor affigas. Hæc, si potes, enarra. Habes ergo quæ nescis, & tribuis quæ non intelligis: æquanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus.*

Ed. nov. p. 794. A. B.

Denique S. Aug. ut alios innumeros omittamus, Tract. 40. in Joan. n. 9. *Credimus*, inquit, *ut agnoscamus; non cognoscimus ut credamus . . . . . Quid est enim fides? nisi credere quod non vides.* Et Tract. 79. n. 1. *Hæc est laus fidei, si quod creditur,*

T. 3. part. 2. pag. 503. F.

non videtur: nam quid magnum est si creditur quod videtur? Eò tendit sententia D. Gregorii superiùs adducta: *Fides non habet meritum, ubi ratio prabet experimentum.* Et L. de Moribus Ecclesiæ Cath. c. 25. n. 46. *Nihil salubriùs in Ecclesiâ Catholicâ fieri, quàm ut rationem pracedat auctoritas.* Libro denique 2°. de libero arbitrio c. 2. n. 6. *Nisi*, ait, *aliud esset credere, & aliud intelligere, & primò credendum esset quod magnum & divinum intelligere cuperemus, frustra dixisset Propheta, Nisi credideritis, non intelligetis.*

Ib. pag. 700. n. 1.

T. 1. p. 704. E.

Ib. pag. 576. F.

SS. Patrum vestigia pressiùs sequitur D. Thomas. *Cùm gratia*, inquit, 1. p. q. 1. art. 8. ad 2. *non tollat naturam sed perficiat, oportet quòd naturalis ratio subserviat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati, unde & Apost. dicit 2. ad Cor.* 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.*

Quæ hactenus à nobis prolata sunt, tùm ex Scripturis, tùm ex SS. Patribus testimonia, causas & rationes exponunt, cur fidei mysteria non sint ad legem & normam humanæ rationis definienda. 1°. Propter ignorantiam & cæcitatem humanæ mentis, etiam in rebus ipsis naturalibus cognoscendis: quantò magis in divinis? 2°. Propter altitudinem & sublimitatem mysteriorum Dei, quæ humana ratio perscrutari non potest. 3°. Propter naturam ipsam fidei, quæ tota est obscura & inevidens; & obsequium mentis exigit, non curiosam cognitionem. 4 . Propter meritum fidei & obedientiæ, quod nullum esset, si quæ ad credendum proponuntur, per se se clara forent & manifesta.

Dices 1°. Rom. 12. v. 1. Apostolus vocat

obsequium quod fidei debetur, rationabile. *Obsecro vos, Fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Ratio igitur est quasi fundamentum ac principium fidei.

Resp. Nego consequentiam. Litterali quippe sensu, obsequium illud rationabile, cultus est mentis interior ac planè spiritalis, quem Apostolus opponit cultui Judaïco, qui totus materialis erat in mactatione & sanguine victimarum positus. Vox quippe græca, quæ per, *obsequium*, in vulgatâ nostrâ redditur, cultum significat λατρείαν. De quo spiritali cultu seu obsequio ac demissione mentis loquitur Christus Joan. 4. v. 23. *Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* In spiritu, non in figuris ac victimis corporeis, ut Judæi: in veritate, non falso & erroneo cultu, ut Samaritani.

Quamquam & obsequium quod fidei damus, meritò rationabile dicitur, non eo quidem sensu, quòd ratio sit fidei norma, principium ac fundamentum, absit: sed quòd nihil est rationi tam consentaneum, quàm iis mysteriis acquiescere; tametsi obscura sint ac nos lateant, quæ nobis à Deo, qui nec falli potest nec fallere, revelata sunt, & ab Ecclesiâ ad credendum, proponuntur; quæ tot prodigiis ac miraculis firmata sunt; tot Martyrum sanguine obsignata; tam universo populorum omnium consensu recepta. Unde meritò exclamabat S. August. L. 22. de Civit. Dei c. 8. n. 1. *Quisquis adhuc prodigia ut credat inquirit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente non credit.*

T. 7. p. 663. A.

Dices 2°. Scriptura multiplicem rationis usum assignat & commendat, ut patet ex testimoniis Conclusione primâ relatis: sed ille usus in eo maximè reponendus videtur, ut ratio sit fidei judex & arbitra; ergo &c.

Resp. Distinguo majorem. Scriptura multiplicem assignat & laudat in rebus Theologicis usum rationis, tanquam organi seu instrumenti quo fides gignitur, nutritur, roboratur, defenditur, concedo: tanquam fundamenti, principii, seu motivi quo ad credendum mens humana movetur & determinatur, nego.

Instabis 1°. Ex dictis Conclusione 1. Ad rationem pertinet detegere quæ sunt revelata, eaque secernere à non revelatis: sed istud exequi ratio non potest, nisi aliquod in res fidei judicium exercendo; ergo ipsi judicium aliquod in res fidei tribui debet.

Resp. Distinguo minorem. Nisi judicium aliquod in res fidei exercendo, discretionis, examinis & discussionis, concedo: judicium decisionis ex autoritate, nego. Ad fidem quippe veluti quoddam prævium ac præambulum est scire quæ sunt à Deo revelata in verbo Dei scripto vel tradito; quâ in re valet plurimùm rationis industria, Scripturas perscrutando, versiones cum fontibus, textum cum textu conferendo; &c.

At ratio, quæ revelationem in Scripturis detegit, non est principium seu motivum formale assensûs qui datur rebus à Deo revelatis; sed est ipsamet Dei revelantis & Ecclesiæ proponentis auctoritas. Quemadmodum v. g. si quis Jurisconsultus Legem aliquam è tenebris, quibus consepulta jacebat, erueret, eique obtemperandum esse

contenderet; motivum seu ratio obedientiæ non esset Jurisconsultus qui legem detexit, sed auctoritas Legislatoris qui legem tulit & promulgavit. Esto igitur concedatur rationi aliquod in res Theologicas judicium, non repugnamus, modò judicium illud non sit decisionis ex auctoritate, quasi fides ad normam rationis foret exigenda; sed sit tantummodo judicium discretionis & examinis, quo præsupposito, suprema rei revelatæ aut non revelatæ definitio ad Ecclesiam deferri debet. Rationem autem hîc intelligimus, non cæcam illam & corruptam per peccatum: *Animalis* enim *homo non potest percipere quæ sunt Dei*. 1. Cor. 2. v. 14. Sed rectam & sanatam per gratiam. Quo sensu ibid. v. 15. dicitur, *Spiritualis homo judicat omnia*. Unde Apostolus ipse provocat ad judicium fidelium: *Ut prudentibus loquor*; ait c. 10. v. 15. *Vos ipsi judicate quod dico*.

Instabis 2°. Proprium est rationis, ferre judicium de conclusionibus ex principiis fidei consequentibus: v. g. istâ, Christus duplici constat naturâ, divinâ scilicet & humanâ; ergo duas habet voluntates. Atqui sic discurrendo, verum, & quidem decisionis judicium exercet in rem fidei; conclusio enim hæc pertinet ad fidem.

Resp. Distinguo majorem. Proprium est rationis ferre judicium de conclusionibus ex principiis fidei consequentibus, ratione connexionis conclusionis cum antecedentibus; seu ratione consequentiæ, concedo. Quia pertinet ad rationem ope Dialecticæ discernere ac judicare, utrum legitima sit conclusio & rectè inferatur ex principiis. Ratione consequentis, subdistinguo: quatenus consequens in principiis continetur, & ex illis

rectè infertur, concedo : quatenus consequens revelatum est à Deo, nego.

Distinguo min. Atqui sic discurrendo verum decisionis judicium exercet in connexionem consequentis cum antecedente, concedo : in ipsum consequens, subdistinguo : quatenus infertur ex antecedente, concedo : quatenus est à Deo revelatum, nego. Rectè distinguit S. Aug. L. 2. de Doctrinâ Christianâ c. 34. veritatem sententiæ, & veritatem connexionis. Fidei sententias dictat nobis in Scripturis divinâ revelatio, quæ simpliciter credi debent propter auctoritatem Dei revelantis, tametsi mentis nostræ captum longè superent; at veritatem connexionum apprehendit ipsa recta ratio, cujus est judicare quid ex altero sequatur legitimè : consequenti verò quod est à Deo revelatum, non credit ex eo præcisè, quòd ex antecedente, legitimâ syllogismorum formâ deducatur, sed quòd sit revelatum à Deo.

Instabis 3°. In illis syllogismis in quibus una ex præmissis certa est ex fide, altera verò ex ratione, conclusio est de fide : v. g. in isto syllogismo, Omnis homo verus habet animam immortalem : Christus est homo verus; ergo habet animam immortalem. Atqui motivum assensûs qui datur huic conclusioni, est ipsa ratio, quæ discurrendo cognoscit conclusionem necessariò sequi ex præmissis in quibus continetur.

Resp. 1°. Nego maj. Conclusio enim illa, prout conclusio est Theologica & per discursum ex præmissis infertur, non est de fide; quia sic considerata non nititur motivo formali fidei, divinâ nempe revelatione, sed humano discursu. In his igitur syllogismis, ratio non est fundamentum, seu motivum

quo consequens à Deo revelatum nititur ; sed est tantùm medium seu instrumentum, cujus operâ elicitur veritas in præmissarum alterâ delitescens & virtualiter contenta.

Resp. 2°. Distinguo min. Motivum assensûs qui datur huic conclusioni, quatenus conclusio est mediante discursu ex præmissis educta, est ratio, concedo : quatenus in præmissis continetur & est virtualiter saltem revelata, nego. Distingui sedulò debet ratio consequentiæ & ipsum consequens : consequens deprehendit fides, consequentiam ratio. Nec inde sequitur, fidem, quâ consequens deprehenditur niti ratione ; quia ratio hîc non est argumentum, sed instrumentum. Ut cùm dicitur fidem esse ex auditu ; auditus non est argumentum fidei, sed conditio, seu instrumentum.

Dices 3°. Christus ipse & Apostoli, ipso rerum naturalium exemplo, nonnullis adductis parabolis, fidei mysteria confirmant ; ergo natura ipsa argumenta subministrat, quibus fidei veritas demonstratur.

Resp. Aliud esse, doctrinam fidei ex naturâ haurire ; aliud, doctrinam jam cognitam aliquo modo illustrare, vel docendi occasionem ex naturâ arripere. Posterius in parabolis Christi agnoscimus, non prius. Nec enim per parabolas mysteria sua expressè probavit ; sed tantùm illustravit, ut faciliùs perspicerentur.

Dices 4°. Nisi ratio sit regula fidei, nusquam poterit Religio Christiana Philosophis gentilibus suaderi.

Resp. Nego ant. Sunt etenim plurima, & quidem splendida & invicta credibilitatis motiva, quibus suadetur Religio Christiana. Cùm igitur Gentiles ad fidem adducere conamur 1°. Remo-

venda sunt ab eorum animis præjudicia, quibus invisam habent Religionem Christianam. 2°. Exponenda omnia motiva credibilitatis : tùm ipsa intima fidei principia reseranda, & primùm ea quæ ad mores pertinent ; ac probandum, ea rectè cum sanâ ratione conciliari, cùm & ipsimet gentiles Philosophi eorum plurima laudaverint & admiserint : tùm denique, proponenda quæ sunt ad credendum necessaria ; & quantùm fieri potest nonnullis exemplis ex naturâ & ipsâ etiam Gentilium Theologiâ ductis, utcumque illustranda.

TERTIA CONCLUSIO.

Ratio & fides non pugnant inter se ; neque fides est contra, sed supra aut præter rationem.

Fidem esse supra rationis captum, res est tam certa & clara ex jam dictis, ut novâ probatione non indigeat. Fidem & rationem mutuam sibi opem ferre ; illustrari fidem à ratione, defendi, roborari ; rationem per fidem ab errore liberari, confirmari, perfici, abundè constat ex dictis Conclusione 1.

Probatur itaque fidem & rationem inter se non pugnare ; quia cùm una sit ac simplex veritas cujus auctor Deus, impossibile est illud falsum per rationem demonstrari, quod certissimâ fide constat esse verum. Aliàs de uno & eodem objecto duo simul contradictoria enunciari possent, quod implicat ; de eodem siquidem diceretur, quod esset, & non esset ; contra effatum istud per se clarissimum, *impossibile est idem simul esse & non esse*. Neque verò in mentem suam unquam inducet

homo Christianus, Deum fidei ut & rationis parentem, intestinum illud ac domesticum rationem inter & fidem dissidium inducere voluisse, quo men, humana in errorem certissimè induceretur, qui proinde in Deum ipsum tanquam in auctorem refundi posset.

Nostrum non est istud argumentum, sed Concilii Lateranensis V. sub Leone X. an. 1513. Sess. 8. ubi proscripta fuit sententia Pomponacii superiùs memorata. *Cum verum vero minimè contradicat*, aiunt Patres Lateranenses, *omnem assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falsam esse definimus, & ut aliter dogmatisare non liceat districtiùs inhibemus: omnesque hujusmodi erroris assertionibus inhærentes veluti damnatissimas hæreses seminantes, per omnia, ut detestabiles & abominabiles Hæreticos & Infideles, Catholicam fidem labefactantes, vitandos & puniendos fore decernimus.* Lege Spondanum ad an. Christi 1513. n. 20.

14. Conc. 187. E.

2. p. 308.

At, inquies, nonne duplex distingui potest veritatis ordo: unus scilicet naturalis seu rationis, alter verò supernaturalis seu fidei? Ac licet sua unicuique ordini constet veritas, & quidem una simplex & minimè sibimetipsi contraria; attamen nihil obstare videtur quominus veritas unius ordinis non cohæreat, sed pugnet cum veritate alterius.

Resp. Falsò prorsus supponi duplicem esse de eodem objecto veritatem, pro duplici rerum ordine à quo idem objectum consideratur. Est quippe una & simplex illius veritas; licet non uno, sed duplici motivo attingatur. Motivum autem seu lumen humanæ rationis, cùm sit errori obnoxium, superiori lumini fidei subjici debet, ac per illud corrigi & emendari: sicut ergo gratia natu-

ram non destruit, sed perficit; ita nec fides rationem, nec ratio fidem labefactat; imò mutuam, ut jam diximus, sibi opem ferunt. Quòd si humana ratio in fidem aliquando petulantiùs insurgat eamque impugnare videatur, profectò non vera, non sana dicenda illa est, sed falsa & vitiata. Ita S. Aug. Ep. 143. aliàs 7. ad Marcellinum n. 7. *Si ratio*, inquit, *contra divinarum Scripturarum auctoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine; nam vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ certæque rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur auctoritas, non intelligit, qui hoc facit; & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potiùs objicit veritati: nec quod in eis, sed quod in se ipso velut pro eis invenit, opponit.* Et Epist. ad Consentium 120. c. 1. aliàs 122. *Illa* (ratio) inquit, *quæ persuasit, in eâ Trinitate quæ Deus est, Filium Patri non esse coæternum, vel alterius substantiæ .... non ideo quia ratio est, sed quia falsa ratio est, cavenda & detestanda dicenda est.*

T. 2. p. 460. D.

Ib. p. 348. D.

Audis ex S. Aug. rationem, quæ fidem impugnat, falsam esse, non veram; quæ *non re ipsâ, sed quadam tantùm verisimilitudine fallit.* Igitur ratio in se spectata seu in abstracto, non adversatur fidei; sed ea dumtaxat quæ falsa est ac corrupta, quæ non capit ea quæ Dei sunt.

Origenes L. 1. contra Celsum, rationem fidei ferè adæquat, nedum ipsi contrariam & adversam supponit. Referens quippe quod ex sententiâ nonnullorum objiciebat Celsus, nempe nullam fidei reddendam esse rationem; nec examinandum, sed simpliciter credendum, sic reponit Origenes. *Si possibile esset omnes homines relictis vitæ curis*

Pag. 416 K.

vacare Philosophia, nemini aliam viam insistendam præter solam hanc. Invenietur enim in Christianismo non minor (ne quid dicam arrogantius) fidei ratio, & enarratio Propheticorum ænigmatum .... Quod quia est impossibile tùm propter vitæ necessitates &c. quid compendiosius excogitari queat ad subveniendum multitudini, quàm quod Jesus Gentibus tradidit?

Idem postea dixit Aug. L. de quantitate animæ c. 7. *Auctoritati credere*, inquit, *magnum compendium est & nullus labor.*

1. p. 406.

Objectiones.

Dices 1°. Rom. 8. v. 7. *Sapientia carnis dicitur inimica Deo.* 1. Cor. 2. v. 14. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei, stultitia enim est illi.* Et c. 3. v. 19. *Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum.* Cap. 1. v. 23. dixerat, *Christum Crucifixum, esse Judæis scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Ex quibus testimoniis infertur, inter fidem ac sapientiam divinam & humanam rationem, dissidium & intestinum quoddam bellum intercedere.

Resp. Sapientiam carnis seu hujus mundi Deo inimicam esse; cui & nos mandatis ipsius, ut oportet, non obsequentes, etiam reddit inimicos: *legi enim non est subjecta*, ait S. Paulus citato c. 8. ad Rom. v. 7. Pariter animalis homo, id est perversus ac carni rebusque sensibilibus totus immersus, non percipit ea quæ Dei sunt: quo etiam sensu, Crux Christi Judæis scandalum fuit & Gentibus stultitia. Verùm, non semel jam monuimus, nos hîc non loqui de illâ perversâ vel corruptâ hominis ratione seu sapientiâ, sed de rectâ & sa-

natâ per gratiam ; vel de ratione ut sic, & in abstracto spectatâ, quæ fidei favet plurimùm, nedum noceat.

Dices 2°. Ea inter se pugnant, quorum unum aliquid affirmat, quod ab altero negatur : atqui humana ratio multa admittit & probat, quæ fides respuit ; qualia sunt ista v. g. *Ex nihilo nihil fit. A privatione ad habitum non datur regressus. Virgo non potest esse mater &c.* quæ totidem sunt effata fidei Christianæ prorsus adversa ; ergo &c.

Resp. Distinguo maj. Si sint ejusdem ordinis, concedo : si diversi, nego. Distinguo min. Atqui ratio humana plura admittit quæ negat fides ; ratio corrupta, non sanata per gratiam, quæ per fidem emendari debet, concedo : ratio recta & sanata per gratiam, nego. Igitur ratio & fides sunt quidem in diverso ordine, at non idcirco pugnant inter se ; & si quando ratio fidei contradicit, non vera & sana est ratio, sed corrupta & falsa, ait S. Aug. quæ ex verisimilitudine dumtaxat judicat, non ex rei veritate ; atque eo in casu reprimenda & in ordinem redigenda. Qua propter è veteri Philosophiâ ea prorsus rejiciet Philosophus Christianus, quæ cum fide nostrâ non concordant : necesse enim est, ea esse falsa, quæ pugnant cum veritate à Deo revelatâ ; & æquitas postulat ut ei potius assentiamur qui nec falli potest nec fallere, quàm humanæ rationi ac Philosophiæ, quæ cæca est & tot erroribus obnoxia.

Instabis, sequitur ex hac ipsâ solutione, fidem & rationem pugnare inter se, ac contraria prorsus docere ; siquidem necesse est ut fides errata rationis humanæ corrigat & emendet.

Resp. Distinguo ant. Sequitur, rationem corrup-

tam & non sanatam per gratiam pugnare cum fide; esto : rationem rectam & sanam, nego. Sana etenim ac recta ratio rectè intelligit, Deo, qui suprema veritas est, ex animo obsequendum, tametsi non capiat quæ sunt ab ipso revelata mysteria : Intelligit cum S. Augustino Epist. ad Volusianum 137. aliàs 3. n. 8. *Dandum Deo aliquid posse quod nos fateamur investigare non posse. Atque in talibus rebus totam rationem facti esse potentiam facientis.*

. 2. p. 405.

Dices 3°. Si humana ratio fidei ex adverso non repugnaret, posset dissolvere argumenta quæ contra mysteria fidei à Gentilibus vel Hæreticis proponuntur : atqui istud non potest humana ratio; ergo &c.

Resp. 1°. Nego sequelam majoris. Namque cùm duo ista certissimè constent, & vera esse quæ sunt à Deo revelata, & ea supra captum rationis esse posita; sua ipsis semper staret veritas inconcussa, tametsi mens humana pro suâ infirmitate & ignorantiâ dissolvere non posset quæ adversùs illa opponuntur. Arguenda igitur potius & incusanda humana infirmitas, quàm veritas mysteriorum impugnanda. Ita ferè respondebat S. Aug. L. 11. de Gen. ad Litt. c. 4. n. 6. cùm ipsi proponeretur ista quæstio : *Cur Deus tentari hominem permiserit, quem tentatori consensurum esse præsciebat? Altitudinem quidem consilii ejus penetrare non possum,* aiebat S. Doctor, *& longè supra vires meas hoc esse confiteor. Est ergo aliqua causa fortassis occultior, quæ melioribus sanctioribusque reservatur, illius gratiâ potius quàm meritis eorum.* Et L. 3. de Peccat. merit. & remis. c. 4. n. 7. *Etsi*, dicebat S. Doctor, *refellere istorum argumenta non valeam, video tamen inhærendum*

3. part. 1. p. 277. C.

10. p. 74.

inhærendum esse iis quæ in Scripturis sunt apertissima, ut ex his revelentur obscura.

Resp: 2°. Nego min. Solvuntur enim illa argumenta quantùm satis est, ut humana Philosophia nusquam demonstrare valeat mysteria nostra aliquam contradictionem involvere. Ad hoc enim sufficit, ut certissimè ostendat & comprobet homo fidelis, ea esse revelata, & consequenter vera; nec ampliùs aliquid ab eo exigi meritò potest: arguentis autem est demonstrare falsitatem eorum, quod certè nusquam assequi poterit.

Instabis. Si posset humana ratio dissolvere argumenta quæ fidem impugnant, posset & fidem ipsam, seu ejus mysteria attingere & mente assequi: atqui hoc non potest; ergo nec ullâ ratione argumenta contraria dissolvere.

Resp. 1°. Nego sequelam majoris. Non magis enim qui solvit argumenta contra mysteria fidei, ea comprehendere debet, quàm qui argumenta illa proponit: atqui qui argumenta proponit contra mysteria fidei, ea certè non comprehendit nec mente prorsus assequitur; ergo nec qui ea argumenta dissolvit.

Resp. 2°. Distinguo maj. Posset mysteria attingere aliquo sensu, ea nempe defendendo, concedo: ea penetrando, nego. Ita cœlum aliquo sensu possumus attingere, aspectu scilicet non manu.

QUÆSTIO SECUNDA.

De naturâ & objecto Theologiæ.

REi alicujus natura per definitionem explicari solet; definitio autem ut sit accurata, constare debet genere proximo & differentiâ propriâ: quæ differentia in potentiis & habitibus, de quorum numero est Theologia, repeti debet ab objecto, seu ordine ad objectum. Ut ergo quæ sit natura Theologiæ dignoscatur, quærendum est 1°. Quodnam sit genus ejus proximum. 2°. Quod ejus objectum.

Cùm verò Theologia sit habitus mentis, cujus proprium est ex principiis fidei discurrendo conclusiones elicere; & quinque à Philosophis numerentur virtutes mentis quibus ad verum inclinatur, nempe intelligentia, sapientia, scientia, prudentia & ars; quæritur ad quam ex illis virtutibus mentis tanquam ad genus proximum revocanda sit Theologia.

Quâ in controversiâ certum istud est: 1°. Theologiam non esse intelligentiam; quia discursu nititur, non simplici mentis intuitu sicut intelligentia, quæ versatur circa prima dumtaxat atque notissima principia. 2°. Non esse prudentiam; quia hæc tota occupatur circa actiones singulares, qualis non est omni ex parte Theologia. 3°. Certum est Theologiam non esse artem; quia non versatur, sicuti ars, circa operationem externam.

Quæstio igitur tota in eo volvitur, utrum Theologia sit scientia vel sapientia.

Duobus articulis, nostram hanc secundam quæstionem absolvemus: 1. An Theologia sit scientia vel sapientia. 2. Quodnam sit proprium objectum Theologiæ.

ARTICULUS PRIMUS.

An Theologia sit scientia vel sapientia.

Facilis est hujus quæstionis solutio, si figatur vera idea & notio tùm scientiæ, tùm sapientiæ.

Observa igitur 1°. Scientiam & sapientiam vel strictè intelligi, vel latiori quodam sensu, quamquam vero & proprio.

Scientia sensu latiori sumptâ, est cognitio quælibet vera & certa, ex principiis certis licet non demonstrativis, per discursum comparata.

Scientia stricto sensu Philosophorum more, est cognitio vera, certa & evidens rei necessariæ per propriam causam. Quibus conditionibus, distinguitur scientia ut vera, ab errore falso; ut certa, ab opinione incertâ; ut evidens, à fide obscurâ; ut discursiva, seu quæ procedit per proprias causas, ab intelligentiâ non discursivâ.

Sapientia latè sumpta, usurpatur nonnunquàm pro multarum & admirabilium rerum scientiâ, & est rectitudo quædam intellectualis ad benè judicandum de omnibus rebus, consurgens ex perfectâ scientiarum omnium complexione; unde aliquis simpliciter & absolutè sapiens denominatur.

Aliquando tamen sapientiæ nomine, intelligitur virtus intellectualis in aliquo tantùm genere: quo

quo sensu, quisquis in suâ arte peritus, qui causas & principia rerum ejusdem artis reddere potest, sapiens appellatur; ita solemus dicere sapientem Architectum; sapientem Statuarium, &c.

Sapientia strictè, quo sensu à Philosophis usurpatur, est habitus intellectualis scientificus, quo res altissimæ cognoscuntur per altissimas causas & universalissima principia. Ex quâ definitione facilè intelligitur, hoc cum scientiâ commune habere sapientiam, ut sit vera, certa, evidens & discursiva; istud verò proprium illi esse, quòd sit cognitio rerum altissimarum; hoc est quæ à sensibus valdè remotæ sunt; per altissimas causas & universalissima principia: quia prima rerum principia expendit, & ab illâ cæteræ scientiæ suorum principiorum confirmationem & evidentiam mutuantur.

Observa 2°. De solo fere nomine hîc moveri quæstionem, utrum scilicet Theologia dicenda sit, vel non, scientia. Dubitandi ratio hæc est præcipua, quòd nempe evidentia sit absolutè requisita ad veram scientiam; quâ evidentiâ caret Theologia nostra. Sunt qui ad veram scientiam existimant sufficere evidentiam quæ procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ; atque adeo Theologiam nostram veram eo nomine scientiam esse contendunt, quòd procedat ex principiis notis lumine superioris scientiæ, nempe scientiæ Dei & Beatorum cui nostra Theologia subalternatur. Ita S. Thom. hîc art. 2.

Sunt qui ad veram scientiam exigunt duntaxat evidentiam consequentiæ, non verò consequentis. Alii evidentiam per certitudinem in Theologiâ suppleri existimant. Alii cum Henrico Gan-

-avensi admittunt medium quoddam lumen, inter lumen gloriæ & lumen fidei, per quod asserunt propositiones Theologicas evidenter à Doctoribus cognosci; & consequenter Theologiam nostram stricto sensu esse scientiam. His præsuppositis, sit

CONCLUSIO.

Theologia strictè ad sensum Philosophorum non est scientia, nec sapientia. Meritò tamen dici potest ac debet sensu latiori, tametsi vero & proprio, scientia & sapientia. Duæ sunt Conclusionis partes.

Prima pars prob. Quia ad scientiam & sapientiam strictè sumptam requiritur evidentia, tùm conclusionum, tùm principiorum ex quibus illæ educuntur: atqui neque principia, neque conclusiones Theologiæ hanc habent evidentiam. Non principia, quæ ex fide ipsâ hauriuntur; fides autem ex Apost. Hebr. 11. v. 1. *est rerum non apparentium.* Non conclusiones, illæ etenim educuntur ex propositionibus præcedentibus, quarum una saltem est de fide: conclusio autem non potest majorem habere evidentiam quàm principia ipsa ex quibus educitur; ergo Theologia non est scientia strictè sumpta.

Neque sufficit evidentia orta ex principiis notis in superiori scientiâ, nempe scientiâ Dei & Beatorum. Namque hîc quæstio est de Theologiâ viatorum, non comprehensorum; debet autem evidentia in eodem esse subjecto in quo inest ipsa scientia: porro in nobis viatoribus, qui videmus per speculum & in ænigmate, non inest illa evi-

dentia ; ergo nec ſcientia ſtrictè ſumpta.

Non ſufficit etiam evidentia conſequentiæ : quia hæc concluſioni etiam probabili competere poteſt, quando ſcilicet concluſio legitimâ ſyllogiſmorum formâ deducitur ex præmiſſis : tùm quia ad Dialecticam maximè pertinet judicium ferre de legitimâ conſequentiâ, non verò præcisè ad Theologiam ; ergo ad ſcientiam ſtrictè ſumptam neceſſaria eſt evidentia, non tantùm conſequentiæ, ſed conſequentis.

Neque etiam certitudine concluſionis poteſt ejus evidentia ſuppleri, ad hoc ut Theologia ſit habitus verè ac ſtrictè ſcientificus. Namque 1°. Utraque iſta conditio, & certitudo, & evidentia, diſtinctè ac neceſſariò requiritur in ſcientiâ ſtrictè ſumptâ. 2°. Quia in ſcientiis ordinariis, non ex certitudine naſcitur evidentia, ſed potiùs ex evidentiâ certitudo.

Neque admitti prorſus debet lumen illud medium inter lumen gloriæ & lumen fidei, quod excogitavit Henricus à Gandavo : fictitium quippe videtur hujuſmodi lumen medium, cujus nullum prorſus extat in Scriptoribus Eccleſiaſticis fundamentum ; & quo, ipſa fidei obſcuritas evaneſcit ; ſi quidem in mente hujus Auctoris, concluſiones Theologicæ quæ ex duabus præmiſſis de fide eruuntur, ſunt evidenter veræ ; ergo & principia quibus illæ deducuntur, ſunt pariter evidenter vera. Ubi ergo tunc fidei nativa obſcuritas & evidentia ?

Deinde verò lumen illud medium, vel eſt infuſum, vel acquiſitum ; non prius, quia ad illius infuſionem requiritur aliqua diſpoſitio, quæ & qualis illa ſit, ab omnibus ignoratur : non poſterius,

quia omnes actus quibus lumen illud medium comparari posset, essent obscuri, & ab ipsâ fide profluerent quæ naturâ suâ est inevidens & obscura; adeoque non possent illi lumen clarum & perspicuum producere.

Secunda pars conclusionis probatur.

1°. Ex Scripturis in quibus Theologia nostra & scientia & sapientia nuncupatur. Sapientiæ 10. v. 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum.* Et c. 13. v. 1. *Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei.* Jeremiæ 3. v. 15. *Dabo vobis Pastores, & pascent vos scientiâ & doctrinâ.* 1. Cor. 12. v. 8. *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ.* Et c. 2. v. 6. dixerat idem Apost. *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus sæculi .... sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est.*

2°. Ex S. Aug. L. 14. de Trinit. c. 1. n. 3. *Rerum divinarum scientia, propriè sapientia nuncupatur.* Et paulò post .... *Scire quemadmodum* (fides) *& piis opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.*

T. 8. p. 948. D.

Ibid. E.

3°. Quia unâ exceptâ principiorum & conclusionum evidentiâ, Theologia nostra cæteras habet veræ ac propriæ scientiæ conditiones; neque ad alium habitum mentis potest revocari, quàm ad scientiam & sapientiam.

Adde quòd omnis cognitio certa & sine formidine erroris, scientia verè ac propriè dicitur. Quo sensu, S. Aug. L. de Doctrinâ Christianâ ait: *Non esse verendum dicere nos scire, quæ idoneis testibus novimus.* Et alibi. *Id scire dicimur*, inquit, *quod certò novimus.* Quo sensu Job 19. v. 25. di-

cebat : *Scio quod Redemptor meus vivit.* Et Joan. 11. v. 24. Martha ad Christum dicebat : *Scio quia resurget in resurrectione, in novissimo die.* Nonnisi tamen ex fide & Job, & Martha id noverant.

OBJECTIONES

contra primam Conclusionis partem.

Dices 1°. contra primam Conclusionis partem, Evidentia essentialis non est scientiæ, sed tantùm est conditio necessaria ad ejus certitudinem : cùm igitur Theologia hanc certitudinem habeat, non indiget evidentiâ ut sit & dici possit stricti nominis scientia.

Resp. distingo ant. Evidentia non est essentialis scientiæ, latiori quodam sensu, tametsi vero & proprio, concedo : Strictò sensu ac Philosophorum more, nego. Patet ex dictis, non modo certitudinem, sed & evidentiam omnino esse necessariam ad constituendam scientiam strictè sumptam ; & in eâ certitudinem nasci ex evidentiâ, non evidentiam ex certitudine.

Dices 2°. Theologia sufficientem habet evidentiam ut scientia stricto sensu dici possit : quia etsi fidei capita sigillatim & evidenter non cognoscat, evidenter tamen cognoscit illa mysteria esse credibilia ; quia nempe evidenter cognoscit duo ista generalia & communia principia, primum ; Quidquid Deus revelavit, verum est : secundum ; Deus ea mysteria revelavit, quæ nobis ab Ecclesiâ proponuntur ad credendum. At ista duo evidentia sunt. 1. Quia Deus est prima veritas, quæ nec falli potest nec fallere. 2. Quia plurimis prodigiis

ac miraculis mysteria illa confirmata fuerunt.

Resp. Nego ant. Ad cujus probationem: Dico 1°. Aliud esse mysteria fidei reddi credibilia per motiva credibilitatis; & aliud, illa cognosci evidenter vera, per motiva credibilitatis. Fiunt quidem evidenter credibilia, sed non evidenter vera: evidentia quippe illa per hujusmodi motiva comparata, tantùm externa est respectu illorum mysteriorum, quorum existentiam certò quidem demonstrant, naturam verò apertè nobis non manifestant. Quapropter cùm evidentia illa motivorum credibilitatis, sit merè externa, non sufficit ad scientiam stricto sensu usurpatam.

Dico 2°. Evidentiam quâ constaret Deum aliquid immediatè per semetipsum revelasse, non sufficere etiam ad scientiam strictè sumptam: quia cum illâ evidentiâ ex parte loquentis seu revelantis Dei, utpote merè externâ, cohæret adhuc mysterii revelati obscuritas & inevidentia; cujus proinde naturam & intima principia mente assequi ac penetrare non valemus.

Instabis. Nonnulla etiam ad fidem pertinent, quæ tamen à Theologiâ clarè demonstrantur: v.g. existentia Dei; animæ humanæ immortalitas. Hujusmodi etiam fuere ea Religionis nostræ capita, quæ Apostoli propriis suis oculis usurpaverunt: v. g. mortuum esse Christum, resurrexisse, ad cœlos ascendisse; ergo ex eâ parte Theologia nostra simpliciter ac strictè potest appellari scientia.

Resp. 1°. Theologiam nostram strictè scientiam esse ac dici posse, quantùm ad ea capita quæ clarè ac perspicuè cognoscit, v. g. existentiam Dei, immortalitatem animæ; unde solet eâ ex parte Theologia naturalis appellari. Nihilominus pos-

ſunt ejuſmodi capita, tametſi perſpicua, etiam per fidem apprehendi & credi: quia nempe idem objectum poteſt vario motivo attingi; quatenus evidens eſt; lumine naturali; quatenus à Deo revelatum; authoritate Dei. Verùm, quidquid ſit de iſtâ controverſiâ, de quâ ſuo loco ubi de fide, cùm hîc Theologiam quà latè patet & ſecundùm omnes ſuas partes conſideramus, quæ, paucis omnino exceptis, nativam præ ſe ferunt obſcuritatem & inevidentiam; meritò aſſerimus, eam ſtricti nominis ſcientiam non eſſe.

2°. Quantùm ad alia exempla Mortis, Reſurrectionis Chriſti &c. non una & eadem eſt reſponſio. Nonnulli volunt, quâ parte illa myſteria fuere Apoſtolis clarè cognita, fidei meritum in ipſis non habuiſſe; quâ de causâ Chriſtus dicebat: *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti. beati qui non viderunt & crediderunt.* Joan 20. v. 29. Quamquam dici meritò poteſt, Apoſtolos ea myſteria, quæ propriis oculis uſurpabant, credidiſſe; non quia illa videbant, ſed quia futura eſſe Chriſtus illis revelaverat. Alii exiſtimant, evidentiam facti aut teſtimonii ſtare cum fide, cujus objectum (ùt ipſis videtur,) non eſt eſſentialiter obſcurum & inevidens. Alii dicunt, cum illâ etiam evidentiâ & perſpicuitate nonnullorum myſteriorum cohærere fidem; tùm quia ſic animo præparatus eſt homo fidelis, ut etiam pronus ea myſteria crederet, etſi ea clarè non perſpiceret: tùm quia ſemper ineſt aliquid obſcuritatis in modo quo myſteria hæc perfecta fuerunt. Verùm pleniùs & accuratiùs hujuſce quæſtionis examen ad eum locum remittimus, ubi de naturâ fidei ſermo erit inſtituendus.

Dices 3°. cum Henrico Gandavensi. Theologi suo studio, industriâ & labore consequuntur lumen aliquod ad clariùs cognoscenda fidei mysteria. Unde S. Aug. L. contra Epist. fundamenti c. 14. n. 17. dicebat : *Ego catholicam fidem profiteor, & per illam me ad certam scientiam perventurum præsumo.* Atqui lumen illud neque est lumen gloriæ, ut constat, neque solius fidei quod omnibus fidelibus commune est ; ergo medium est inter lumen fidei & gloriæ. Ergo beneficio hujus luminis, propositiones fidei fiunt evidentes.

Tom. 8. pag. 160. B.

Resp. Distinguo maj. Theologi suo studio ac labore consequuntur aliquod lumen ad fidei mysteria cognoscenda majori cum facilitate ac minori confusione ; ad ea exponenda & contra insultus Novatorum vindicanda, concedo : ad ea clarè ac perspicuè cognoscenda, nego. *Nisi credideritis, non intelligetis* : ait Isaias c. 7. v. 9. juxta versionem 70. Interpretum. *Crede ut intelligas*, inculcat sæpius S. Aug. Atque hæc est certa scientia, id est certa cognitio, ad quam S. ille Doctor se per fidem perventurum confidebat ; quia scilicet, sine prævia fide, Religionis mysteria certè cognosci non possunt ; quod appositè urgebat S. Doctor L. citato contra Epist. fundamenti adversùs Manichæum, à quo multa gratis, planè incerta & dubia propnebantur : *Tu*, inquiebat S. Aug. *qui fidem meam labefactare conaris, certam scientiam trade, si potes ; ut id quod credidi, temerè me credidisse convincas. Duo sunt quæ mihi profers : unum, cùm dicis Spiritum sanctum esse qui loquitur ; & alterum, cùm dicis manifesta esse quæ loquitur . . . sed tu nec hoc nec illud vales ostendere. Nihil aliud elegisti, nisi laudare quod credis, & irridere quod credo.*

Ibid. C.

OBJECTIONES

contra secundam Conclusionis partem.

DIces 1°. contra secundam Conclusionis partem. Vera scientia, ex Philosopho, sua non probat sed supponit principia : atqui Theologia nostra sua probat principia, nempe hoc vel illud mysterium esse à Deo revelatum.

Resp. Distinguo maj. Scientia inferioris ordinis, sua non probat principia, esto : scientia superioris ordinis, qualis est Theologia, nego. In eo igitur differt scientia inferior à superiori, quòd inferior sua principia à superiori mutuetur, quæ sua, quibus nititur, fundamenta & principia aperit & demonstrat.

Dices 2°. Objectum veræ scientiæ debet esse immutabile & universale : atqui objectum nostræ Theologiæ non est immutabile ; quia actiones humanæ, circa quas ad verum & rectum dirigendas illa versatur, sunt mutationi obnoxiæ : non est etiam universale, quia occupatur Theologia circa singularia, v. g. circa Adami statum, originem &c. circa Christum, circa beatam Virginem &c. ergo.

Resp. Distinguo min. Actiones humanæ sunt mutationi obnoxiæ, ex se se quoad existentiam, concedo : quoad essentiam, & quatenus subsunt voluntati & revelationi divinæ, nego. Sunt enim certa & immota harum actionum principia ; sunt fixæ illarum regulæ, ad quas componi & conformari debent, ut rectæ sint & laudem habeant. Porro certitudo & immutabilitas illarum regularum sufficit, ut Theologia veræ scientiæ titulum

consequatur. Versatur equidem Theologia nostra circa singularia, quæ suam habent necessitatem, quatenus scilicet subsunt voluntati & revelationi divinæ; quâ parte mutari non possunt nec aliter se habere.

Dices 3°. Ad veram scientiam requiritur certitudo: atqui Theologia nostra certa non est, ut patet ex tot diversis opinionibus quæ Theologos varias in partes distrahunt; ergo non est vera scientia.

Resp. Distinguo maj. Requiritur certitudo circa principia & majorem conclusionum partem, concedo: certitudo omnimoda, quæ se extendat ad omnes omnino conclusiones, nego. Nequidem in Philosophicis hanc certitudinem reperiri, probat manifestè sententiarum diversitas inter ipsos Philosophos circà res naturales; & tamen ipsi Philosophiæ titulum veræ scientiæ nemo jure recusaverit. Conclusiones Theologicæ, de quibus in hanc vel illam partem liberè disputant Theologi, liberas dumtaxat spectant Scholæ opiniones, non ipsum fidei dogma quod unum esse debet apud omnes. At longè multò plura sunt de quibus communi suffragio inter se consentiunt, & ex quibus certas discurrendo conclusiones eruunt: unde jure merito scientiæ nomen ac titulum obtinet nostra Theologia.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto Theologiæ.

REpeti hîc debet ex Philosophis, quid & quotuplex sit objectum alicujus disciplinæ.

Objectum, quod alii subjectum vocant, non quidem inhæsionis, sed considerationis, generatim est id circa quod occupatur potentia, actus aut habitus. Duplex vulgò distinguitur, materiale & formale.

Objectum materiale, est res ipsa circa quam disciplina versatur: formale, est ratio seu modus quo materiale objectum à disciplinâ attingitur. v. g. Corpus naturale est objectum materiale Physicæ: quatenùs verò naturale; seu naturalitas ipsa sub quâ consideratur, est ipsius objectum formale. Utrumque objectum sive materiale sive formale rursus subdividitur, nempe

Objectum materiale, in totale seu adæquatum; & partiale seu inadæquatum. Adæquatum dicitur, quod adæquat seu complectitur omnem scientiæ latitudinem: partiale & inadæquatum, quod ab unâ duntaxat disciplinæ parte consideratur. Ita corpus cœleste non à totâ, quâ latè patet, Physicâ consideratur, sed ab unâ duntaxat ejus parte.

Rursus objectum materiale adæquatum, vel est communitatis, vel, ut loquuntur, attributionis. Objectum communitatis seu prædicationis dicitur, quod commune est omnibus & singulis partibus alicujus disciplinæ, & de illis prædicatur: tale est v.g. ens naturale respectu Physicæ. Objectum attri-

butionis dicitur, ad quod omnia quæ pertinent ad aliquam disciplinam referuntur, tanquam ad id quod est in disciplinâ præcipuum; tametsi de singulis ejus partibus prædicari non possit: tale est corpus natruale in Physicâ.

Objectum verò formale, vel est formale *quod*, vel formale *quo*, vel formale *sub quo*. Etsi acuta & subtilis, non tamen omnino superflua videtur hæc divisio, ad omnem declinandam terminorum æquivocationem. Objectum formale *quod*, est eaipsa ratio quæ objectum materiale primò determinat ad talem scientiam seu disciplinam: undevocatur formale terminativum & specificativum. Sic v. g. sanabilitas corporis humani, est objectum formale *quod* medicinæ. Objectum formale *quo*, est illa ratio secundùm quam objectum materiale primò movet intellectum ad sui cognitionem, & sine quâ ad illius cognitionem se non accingeret. Sic v. g. lux dici potest objectum formale motivum visûs, ad percipiendum colorem; & præmissæ dici possunt movere intellectum, ad assensum præbendum conclusioni. Objectum formale *sub quo*, est conditio quædam sine quâ objectum potentiam movere non potest ad sui cognitionem; ad quam etsi facultas cognoscitiva non attendat dum objectum considerat, attamen si hæc non adesset conditio, facultas objectum illud attingere non posset. Ita visibilitas est ratio sub quâ oculus colorem deprehendit. His præmissis.

PRIMA CONCLUSIO.

Objectum materiale Theologiæ, est omnis propositio quæ per discursum colligi potest ex revelatis à Deo.

Probatur. Quia quidquid ex se commune est pluribus habitibus, & ad aliquem per ejus objectum formale contrahitur, illud censetur esse objectum materiale : atqui propositiones Theologicæ quæ ex revelatis à Deo per discursum colliguntur, communes sunt Theologiæ & aliis scientiis vel naturalibus vel infusis ; & ad scientiam Christianæ Theologiæ contrahuntur & determinantur, quatenus spectantur ut deducibiles ex rebus revelatis à Deo ; ergo &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

Objectum formale Theologiæ, est omnis propositio Theologica spectata quatenus deducibilis per discursum ex revelatis à Deo.

Probatur. Quia illud est objectum formale, quod est peculiaris ratio sub quâ objectum materiale attingitur, & ad certam scientiam contrahitur : atqui deducibilitas est illa ipsa ratio sub quâ propositiones Theologicæ attinguntur, & determinantur ad eam scientiæ speciem quam vocamus Theologiam ; per illam etenim deducibilitatem ex revelatis tanquam rationem formalem, Theologia nostra distinguitur à fide, aliisque scientiis quæ revelatione divinâ non nituntur.

Inde

Inde colliges ; objectum totale & adæquatum Theologiæ esse omnes propositiones quæ per discursum ex rebus à Deo revelatis deduci possunt.

TERTIA CONCLUSIO.

Objectum Theologiæ adæquatum & communitatis, ut vocant, est ens divinum quatenus per discursum cognoscibile ex revelatis à Deo.

Probatur, quia objectum communitatis illud dicitur, quod in recto prædicari potest de omnibus quæ in scientiâ tractantur, & sub eâ ratione sub quâ tractantur : atqui tale est ens divinum, quatenus per discursum cognoscibile ex rebus à Deo revelatis, respectu nostræ Theologiæ ; quia nempe quidquid in eâ tractatur, aut Deus est, aut attributionem dicit ad Deum ; ergo rectè exprimi potest per ens divinum, quod tanquam analogum primariò stat pro Deo tanquam principali analogato, & secundariò pro creaturis tanquam extrinsecè participantibus rationem entis divini.

QUARTA CONCLUSIO.

Objectum Theologiæ adæquatum attributionis est Deus sub ratione deitatis.

Probatur, quia illud est objectum adæquatum attributionis alicujus scientiæ, quod est primarium ac præcipuum eorum omnium quæ considerantur à disciplinâ, & ad quod omnia quæ in eâ tractantur, revocari possunt directè vel indirectè ; seu partim in recto, partim in obliquo : atqui Deus est

objectum primarium & præcipuum eorum omnium quæ tractantur in Theologiâ, & ad illum cetera omnia aliquo modo referuntur; ergo &c.

Dices. Theologia agit de peccatis: ſed peccata non referuntur ad Deum, imò magis ab illo avertunt; ergo &c.

Reſp. Diſtinguo min. Peccata non referuntur ad Deum tanquam principia, vel proprietates, vel effectus, concedo: tanquam objecta ab illo cognita & revelata; & quatenus ſubjacent divinæ providentiæ ac juſtitiæ, tùm ut ex malis bona eruat, tùm ut puniat malos, nego. Sub illâ quippe ratione ad Deum referuntur, ac de iis tractare debet Theologus; quomodo Medicina agit de morbis & venenis, ut iis idonea remedia adhibeat.

Inſtabis. Ex dictis, objectum Theologiæ eſt ens divinum deducibile per diſcurſum ex revelatis: atqui peccatum non eſt ens divinum; ergo &c.

Reſp. Diſtinguo maj. Objectum per ſe eſt ens divinum, concedo: objectum per accidens, nego. Porro peccata ſunt dumtaxat objectum per accidens Theologiæ, de quibus agit tantùm ratione alterius, nempe oppoſitæ virtutis, quæ à Deo eſt, & ducit ad Deum.

Dices 2°. Deus ſub ratione deitatis non poteſt à nobis hac in vitâ cognoſci; ergo &c.

Reſp. Diſtinguo ant. Non poteſt à nobis cognoſci hac in vitâ, perfectè & intuitivè, concedo; imperfectè & abſtractivè per effectus, nego.

QUINTA CONCLUSIO.

Objectum formale quod Theologiæ adæquatum, Deus est sub ratione deitatis.

Probatur, quia ex dictis antea, objectum formale *quod*, est illa ratio quæ objectum materiale primò determinat ad aliquam scientiam seu disciplinam : atqui talis est deitas respectu nostræ Theologiæ. Cùm enim Deus pluribus modis considerari possit, vel ut est redemptor, auctor salutis & gloriæ ; vel adæquatè secundùm omnes suas perfectiones & attributa, vel saltem inadæquatè sub ratione essentiali divinitatis, ut illa distinguitur à suis attributis virtualiter per modum subjecti de quo plures propositiones affirmantur & probantur ; divinitas hoc posteriori modo censetur præcipuum Theologiæ objectum. Tùm quia sub hac ratione Deus est præcipuum fidei & visionis beatificæ objectum, atque ultimus finis noster : tùm quia ad rectum discursum & legitimam enunciationem, oportet conceptum subjecti distingui à conceptu proprietatum quæ illi subjecto per discursum tribuuntur : atqui sola deitas ut est virtualiter distincta à suis attributis, talis est ; illorum enim sicuti est radix, ita est fundamentum & primum subjectum eorum omnium quæ in Theologiâ dicuntur & demonstrantur de Deo.

SEXTA CONCLUSIO.

Objectum formale *quo* ſeu motivum Theolog
eſt revelatio divina , ſeu veracitas divina
auctoritas prima veritatis revelantis , quate
applicata per diſcurſum.

Probatur , quia illud eſt objectum formale Theologiæ , in quod ultimò reſolvitur motiv aſſensûs qui datur concluſioni Theologicæ : at aſſenſus ille reſolvitur ultimò in revelationem veracitatem divinam. Idcirco enim credimus m teria fidei , quia ſunt revelata à Deo qui eſt pri veritas quæ nec falli poteſt nec fallere : revel: autem illa debet per diſcurſum applicari prop tionibus Theologicis ; quia per diſcurſum diſl guitur Theologia noſtra à fide , ut ſæpius dict eſt. Unde in concluſione Theologicâ duplex diſl gui debet motivum aſſensûs : unum remotum,ne pe Dei revelantis auctoritas ; alterum proximu connexio ſcilicet concluſionis cum præmiſſis , q per diſcurſum cognoſcitur.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Objectum formale *ſub quo* Theologia movetur
cognitionem ſui objecti , eſt obſcuritas
& inevidentia.

Probatur 1°. Quia per illam formalem ration obſcuritatis & inevidentiæ in objecto , Theolo noſtra diſtinguitur à naturali Theologiâ viator & à ſcientiâ beatâ : utraque enim evidentiam l

bet objecti. 2°. Quia idem est, saltem remotè & mediatè, motivum formale *sub quo* conclusionis ac principiorum seu præmissarum ejus; si quidem conclusio scientifica tota virtute continetur in principiis seu præmissis: sed motivum formale *sub quo* propositionum fidei quæ sunt principia conclusionis Theologicæ, est obscuritas & inevidentia.

QUÆSTIO TERTIA,

De proprietatibus Theologiæ.

QUatuor Theologiæ proprietates totidem Articulis expendemus.

1°. Ejus unitatem, nempe an sit una specie scientia.

2°. Ejus dignitatem & certitudinem, an sit supernaturalis, & certitudine superet alias scientias naturales.

3°. Ejus subalternationem, an subalternetur scientiæ Dei & Beatorum.

4°. Denique, an sit discursiva.

ARTICULUS PRIMUS.

An Theologia sit una specie scientia.

NOn hîc quæstio est de unitate numericâ seu individuali Theologiæ: certum enim est hoc sensu illam esse multiplicem, pro numero & multitudine eorum in quibus inest.

Neque etiam quæritur, utrum ſit una unitate ſimplici; certum enim eſt eam ex multis habitibus partialibus coaleſcere, qui neceſſarii ſunt ad varias quæ occurrunt difficultates ſuperandas : unde certum pariter eſt apud omnes, Theologiam unam eſſe unitate ordinis & compoſitionis; quæcunque enim in eâ tractantur, ad Deum referuntur tanquam ad objectum primarium ac principale. Non etiam quæritur, utrum una ſit quoad modum tractandi res divinas : ex dictis etenim ſupra, ubi de variis Theologiæ diviſionibus, certum eſt varium eſſe non unum modum tractandi res divinas.

Quæſtio igitur eſt de unitate ſpecificâ quoad ſubſtantiam; an nempe Theologia ſit una ſpecie ſcientia. Alii affirmant cum S. Thoma hîc art. 3. Negant alii cum Durando in prologo Sententiarum, quæſt. 4. Alii diſtingunt inter concluſiones quæ eruuntur ex duplici præmiſsâ de fide, & alias quæ eruuntur ex unâ præmiſsâ de fide, & alterâ naturali; & contendunt Theologiam reſpectu earum concluſionum quæ educuntur ex duabus præmiſſis de fide, unam eſſe ſpecie ſcientiam : non ita verò reſpectu concluſionum quæ colliguntur ex præmiſſis quarum una eſt de fide, & altera lumine naturali cognita. Ratio ipſis eſt, quia unum & idem eſt motivum in concluſionibus quæ eruuntur ex duplici præmiſsâ de fide, nempe revelatio; non verò in aliis ubi duplex occurrit motivum partiale, revelatio ex unâ parte, & lumen naturale ex alterâ.

Conclusio.

Theologia est una specie scientia, tùm in conclusionibus quæ educuntur ex duplici præmissâ de fide, tùm in aliis quæ educuntur ex unâ præmissâ de fide, & alterâ naturali.

Probatur, quia unitas specifica alicujus scientiæ repetitur ex unitate motivi formalis quo scientia illa suum objectum materiale attingit : atqui unum est motivum formale conclusionum Theologicarum, sive sequantur ex duabus præmissis de fide, sive ex unâ de fide & alterâ naturali, nempe divina revelatio. Vera enim & proxima ratio assensûs qui datur conclusioni Theologicæ, præcisè ut est Theologica, est quòd illa virtualiter & implicitè contineatur in propositione revelatâ : atqui hæc ipsa ratio una est & ejusdem speciei in omni conclusione & assensuTheologico ; ergo Theologia est una specie scientia.

Objectiones.

Dices 1°. Illæ conclusiones non possunt ad unam specie scientiam revocari, quæ variis specie motivis nituntur : atqui conclusiones quæ eruuntur ex præmissis quarum una est de fide & altera naturalis, nituntur variis specie motivis, una nempe lumine fidei ; altera, lumine naturali : differre autem specie utrumque istud lumen, nemo diffitetur ; ergo conclusiones hujuscemodi non possunt ad unam specie Theologiam révocari. Quòd autem propositio naturalis influat in conclusionem,

tanquam partiale motivum assensûs, videtur manifestum : quia tam illa propositio naturalis influit in conclusionem, quàm altera propositio quæ de fide est : sed ista influit ; ergo & altera. Non enim potior est ratio unius, quàm alterius.

Resp. Nego min. Ad probationem distinguo. Propositio naturalis quatenus conjuncta est cum revelatâ in quâ virtualiter continetur, influit in conclusionem, concedo : quatenus in se seorsim spectatur & naturalis est, nego. Patet manifestè ex eo quòd propositio illa naturalis quæ clara est & evidens, cùm in syllogismo Theologico profertur, non pariat conclusionem evidentem, sed obscuram : v. g. in isto syllogismo : *Omnis homo est risibilis : Christus est homo ; ergo Christus est risibilis.* Propositio ista, *Omnis homo est risibilis*, influit in dictam conclusionem, non quidem ut seorsim spectatur, sed ut conjungitur & implicitè continetur in istà propositione revelatâ, *Christus est homo*. Qui enim revelavit Christum esse verum hominem, revelavit etiam implicitè omnes appendices seu proprietates humanæ naturæ. Conclusio autem illa, quatenus implicitè continetur in præmissâ revelatâ, per sese non est evidens ; licet præmissa naturalis seorsim sumpta, sit evidenti naturæ lumine perspecta.

Instabis 1°. Si revelatio saltem mediata sit in syllogismis mixtis unicum motivum assensûs Theologici qui datur conclusioni, sequitur manifestè talem conclusionem non esse propriè Theologicam, sed immediatè pertinere ad fidem ; cùm nitatur unico fidei motivo, nempe divinâ revelatione.

Resp. Distinguo sequelam antecedentis. Sequitur conclusionem illam immediatè pertinere ad fi-

dem, si in se nudè ac simpliciter spectetur, quatenus in propositione fidei revelatâ continetur, concedo: si spectetur ut conclusio est Theologica mediante discursu ex præmissis educta, nego. In hoc enim distat fides à Theologiâ, quòd hæc discursiva sit, non illa.

Instabis 2°. Inde sequitur, discursum esse partiale motivum assensûs conclusionis quæ eruitur ex unâ præmissâ de fide, & alterâ naturali.

Resp. Nego ant. Inde tantùm sequitur, discursum esse instrumentum seu organum quo Theologus commodè utitur, ut deprehendat connexionem conclusionis cum præmissis, non autem esse motivum assensûs. Deprehensâ enim per discursum illâ connexione, verum assensûs motivum est ipsa revelatio saltem mediata; quia nempe conclusio virtualiter & implicitè continetur in propositione immediatè revelatâ.

Instabis 3°. Rursus sequitur ex hac nostrâ responsione, nullum planè discrimen esse inter conclusiones Theologicas quæ ex duabus præmissis de fide, & eas quæ ex unâ tantùm de fide, & alterâ naturali colliguntur; siquidem unicum est ac totale earum omnium motivum, nempe divina revelatio.

Resp. Distinguo ant. Sequitur nullum esse discrimen, quoad motivum assensûs Theologici, concedo: quoad revelationem præmissarum, nego. Namque cùm in syllogismo duæ præmissæ sunt de fide, ambæ sunt à Deo immediatè revelatæ: cùm verò naturalis propositio jungitur cum alterâ de fide, censetur dumtaxat revelata implicitè, seu mediatè ac virtualiter.

Instabis 4°. Quod est principium certitudinis alicujus conclusionis, est quoque motivum seu ratio

assentiendi huic conclusioni : atqui sola revelatio, seu propositio de fide, non est principium certitudinis conclusionis Theologicæ : patet ex eo quòd non eadem sit certitudo conclusionis quæ sequitur ex unâ præmissâ de fide, & alterâ naturali, & illius quæ sequitur ex duabus præmissis de fide ; conclusio enim ista, longè majorem habet certitudinem quàm altera.

Resp. Nego min. Ad probationem distinguo. Non est eadem certitudo utriusque conclusionis, intensiva & accidentalis, concedo : specifica & essentialis, nego. Est quidem minor intensivè & quoad gradum accidentalem, certitudo conclusionis quæ ex unâ dumtaxat de fide, & alterâ naturali eruitur : quia talis conclusio magis distat à principio revelato, comparatè ad alias conclusiones quæ sequuntur ex duabus præmissis de fide ; sed eadem est illarum omnium conclusionum specifica & essentialis certitudo, quæ nempe ex revelatione ipsâ nascitur. Major autem vel minor habitûs vel actûs intensio, ipsius naturam & essentiam non immutat.

Dices 2°. Licet lumen naturale sit motivum generale & adæquatum quo nituntur omnes scientiæ naturalis ordinis, istæ tamen sunt specie diversæ, nec omnes conclusiones scientificæ ad unam specie scientiam revocantur ; ergo similiter, licet revelatio seu lumen supernaturale fidei sit motivum omnium conclusionum Theologicarum, non inde tamen sequitur conclusiones illas ad unam specie scientiam pertinere.

Resp. Disparem esse rationem utriusque luminis quoad præsens institutum. Lumen quippe naturale ita scientiis naturalibus comparandis inservit,

ut totum ſe teneat ex parte potentiæ, tanquam medium ipſi neceſſarium ut circa objecta naturalia verſari poſſit : at verò lumen fidei ſeu revelatio, propriè ſpectat objecta quæ revelata ſunt ; & eſt medium formale quo mentis aſſenſus exprimitur. Porro, ratio formalis & diſtinctiva habituum non ex potentiis, ſed ex objectis motivis & formalibus repetitur.

Reſp. 2°. Diſparitatem ex iſto etiam capite repeti, quòd nempe in ſcientiis naturalibus, præter motivum ſeu medium generale quod eſt lumen rationis, reperiantur motiva ſingularia propria : at verò in rebus Theologicis, eſt unicum motivum formale aſſensûs, revelatio ſcilicet divina.

Inſtabis 1°. Theologus diverſos habet conceptus, v. g. de Deo uno in eſſentiâ, & trino in perſonis ; ac de Sacramentis, eorum naturâ, inſtitutione, efficaciâ &c. ergo Theologia non videtur eſſe una ſpecie ſcientia.

Reſp. Diſtinguo ant. Diverſos habet conceptus, ratione objecti, concedo : ratione motivi aſſensûs, nego : & nego conſequens.

Inſtabis 2°. Objectum Theologiæ eſt partim practicum, & partim ſpeculativum : atqui hæc duo, in unum & idem objectum formale ſimul convenire non poſſunt, cùm ſint rationes primò diverſæ.

Reſp. Nego min. Conſtat enim fidem ſub uno formali motivo revelationis circa hæc objecta verſari. Eâdem quippe fide credimus Deum eſſe unum in naturâ, & trinum in perſonis, quod objectum ſpeculativum eſt ; & eum adorandum eſſe ac ſummè diligendum, quod pertinet ad objectum practicum.

Inſtabis 3°. Theologus multas ſæpiſſime difficul-

tates patitur circa Theologicas conclusiones; atque inde varietas opinionum: sed si unum ac simplex foret motivum illarum conclusionum, nempe divina revelatio, nullus daretur his difficultatibus locus; ergo non unum est sed varium ac multiplex motivum conclusionum Theologicarum; ac consequenter, Theologia non est una specie scientia.

Resp. Theologus varias difficultates patitur per accidens, & ex parte subjecti nempe hominis, qui vel terminos non satis intelligit, vel connexionem conclusionis cum præmissis minùs acutè & clarè deprehendit, concedo: ex parte ipsius Theologiæ & motivi formalis assensûs, nego. Vel in ipsâ fide, quæ certè simplex & una est, apprehendendâ, difficultates occurrunt: alii enim aliis faciliùs & promptiùs terminos, quibus fides proponitur, apprehendunt; quia nempe alii sunt acutioris, alii verò tardioris ingenii. Idem videre in charitate, quæ etsi una sit, ac pariter amorem inimicorum & amicorum imperet, sæpissime tamen contingit, ut majorem longè sentiamus difficultatem in diligendo inimico, quàm amico; non quidem ex parte charitatis, sed ex parte ipsius hominis, ob eam quæ per peccatum inducta est malitiam & depravationem.

Dices 3°. Demus Deum alicui infundere scientiarum habitus, ut Adamo infudit; scientias illas revelaret haud dubiè, & tamen revelatio hæc non obstaret, quominus scientiæ illæ forent specie diversæ: pariter igitur, etsi revelatio sit motivum assensûs conclusionum Theologicarum, nihil obstat quominus istæ ad varias specie scientias revocentur.

Resp. Distinguo ant. Scientias illas revelaret

tanquam causa efficiens, & producens vel species impressæ, vel qualitatem habitualem, concedo: tanquam causa formalis movens ad assensum, nego. Neque Adamo, neque alii cuicunque in casu proposito, revelatio illa fuit causa movens ad eruendas conclusiones scientificas: si quidem non propter auctoritatem Dei loquentis conclusiones illæ admitterentur, sed propter evidentiam quam præ se ferrent.

Instabis 1°. Deus in revelandâ fide ac Theologiâ, se habet tanquam Doctor ac Præceptor: sed auctoritas præceptoris non est principium & ratio unitatis scientiarum quas Discipuli discunt ab ipso; ergo &c.

Resp. Distinguo maj. Deus se habet ut Doctor ac Præceptor, proponens revelata propter solam proponentis auctoritatem cognoscenda & credenda, concedo: credenda & cognoscenda sub proprio motivo ac ratione formali intrinsecâ ipsis rebus quæ credendæ proponuntur, nego.

Instabis 2°. Objectum formale alicujus scientiæ, debet esse quid reale & intrinsecum objecto cognito: atqui talis non est divina revelatio; ergo &c.

Resp. Distinguo maj. Quando assensus datur per medium rei internum, concedo: quando datur per medium externum, sicuti fit in Theologiâ, nego.

Instabis 3°. Si Deus alicui homini revelaret Mathematicam v. g. & Metaphysicam, revelatio eo in casu esset formale motivum cognitionis earum scientiarum: attamen scientiæ illæ procul dubio adhuc differrent specie; ergo &c.

Resp. Distinguo maj. Si Deus revelatione suâ,

obscuram dumtaxat earum scientiarum notitiam daret, qualem habemus in rebus fidei & Theologiæ, tunc una esset specie scientia, concedo; quia unico niteretur formali revelationis divinæ motivo: si claram earum scientiarum Mathematicæ nimirum ac Metaphysicæ cognitionem tribueret, nego. Eo enim casu, Mathematica & Metaphysica essent specie distinctæ scientiæ, quia iisdem niterentur motivis evidentibus quibus jam nituntur; & Deus, ut diximus, se haberet tantùm ut causa efficiens, & producens species illarum scientiarum, non ut causa formaliter motiva.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Theologia sit supernaturalis, & certior aliis quibuscunque scientiis naturalibus.

DUo hîc certa sunt ac fere extra omnem controversiam. Primum, Theologiam dignitate ac gradu superare quascunque alias scientias naturales, tùm ex parte objecti, Dei scilicet, quo nihil melius; tùm ex parte motivi, nempe divinæ revelationis, quâ nihil certius; tùm ex parte finis, gratiæ & gloriæ, quâ nihil optabilius. Alterum, & istud certum est, Theologiam aliquo sensu esse ac dici posse supernaturalem, & alio sensu non esse. Supernaturalis est præsuppositivè, hoc est, ratione principiorum quæ revelata supponit, & ex quibus discurrendo conclusiones eruit: non est verò supernaturalis quoad substantiam & entitatem; quia est habitus per actus naturales acquisitus, non verò infusus. Nec obstat, quòd in syllogismis in

quibus duæ præmiſſæ ſunt de fide, concluſio videatur ſupernaturalis, quemadmodum & aſſenſus mentis qui illi datur. Namque in hujuſmodi ſyllogiſmis, concluſio, propriè concluſio non eſt, ſed verum fidei decretum expreſsè ac formaliter revelatum: loquimur autem hîc de concluſione Theologicâ propriè ac ſtrictè ſumptâ.

Gravior longè controverſia movetur inter Theologos, circa certitudinem Theologiæ comparatæ ſive ad alias ſcientias naturales, ſive ad ipſam fidem: an ſcilicet certitudine ſuâ ſuperet quamlibet naturalem cognitionem etiam primorum principiorum; aut etiam adæquet ipſam fidei ſupernaturalis certitudinem, ita ut concluſiones Theologicæ propriè ſint de fide. Cui graviſſimæ quæſtioni elucidandæ ut viam ſternamus, more noſtro nonnulla priùs obſervabimus.

Obſervandum igitur 1°. Triplicem vulgò à Theologis certitudinem diſtingui, ſcilicet objecti, motivi, & ſubjecti ſeu cognoſcentis.

Certitudo objecti eſt neceſſitas ſive immutabilitas rei in ſe, quatenus aliter ſe habere non poteſt; ſive abſolutè, ut Deus, ſive ex hypotheſi: ſic ex hypotheſi quòd ſit homo, neceſſe eſt ut ſit animal rationale.

Certitudo motivi eſt connexio infallibilis & neceſſaria medii cognitionis cum re cognitâ, excludens omnem falſitatem ac dubitationem ſaltem deliberatam.

Certitudo ſubjecti eſt firma mentis adhæſio alicui objecto. Eaque duplex diſtinguitur: una fallibilis, altera infallibilis. Priorem habet, qui ab aſſenſu dejici poteſt; ſive quia propoſitio falſa putatur; ſive quia licet vera ſit, non eſt tamen

OBJECTIONES.

DIces 1°. In syllogismo cujus una præmissa est de fide & altera naturalis, conclusio non potest esse certior præmissâ naturali. 1°. Quia præmissa naturalis est causa certitudinis ipsius conclusionis; si quidem in ipsam conclusionem influit: quod autem causa est certitudinis alicujus conclusionis, haud dubiè certiùs est ipsâ conclusione; aut saltem conclusio non est causâ suâ seu præmissâ certior, juxta vulgare Scholæ effatum, *Propter quod unum, quodque tale, & illud magis*. 2°. Quia ex altero vulgari axiomate, *Conclusio sequitur debiliorem partem*: atqui propositio naturalis debilior est seu imperfectior propositione revelatâ; ergo conclusio sequitur naturam propositionis naturalis, & consequenter illâ certior non est. 3°. Vis tota syllogistica in eo posita est, ut *quæ sunt eadem uni tertio, sint eadem inter se*; & quia majus & minus extremum uniuntur in præmissis cum medio termino, idcirco inter se uniuntur in conclusione: nexus quippe medii termini cum duobus extremis est mensura & regula nexûs extremorum in conclusione; unde si in alterâ præmissarum nexus unius extremi cum medio, aut nullus fuerit, aut dubius, aut parum firmus; nexus pariter duorum extremorum in conclusione, aut nullus erit, aut dubius, aut parum firmus: ergo cùm in syllogismo constante unâ præmissâ de fide, & alterâ naturali, nexus unius extremi, nempe naturalis cum medio termino, certior non sit quâcunque aliâ scientificâ conclusione; neque etiam nexus ille in conclusione cum alio extremo, cer-

tior esse potest præmissâ naturali aut aliâ quacunque scientificâ conclusione.

Resp. Nego antecedens. Ad primam ejus probationem distinguo maj. Præmissa naturalis est causa certitudinis conclusionis, totalis & adæquata, nego: est causa partialis & inadæquata, iterum distinguo: quatenus conjungitur cum præmissâ revelatâ & in eâ virtualiter continetur, concedo: in se & seorsim à propositione revelatâ, nego. Pariter distinguo min. Quod est causa certitudinis conclusionis adæquata & totalis certius est conclusione, esto: quod est tantùm causa inadæquata & partialis, iterum distinguo: si talis sit ex se & prout cum propositione revelatâ non conjungitur, esto: si talis sit prout conjungitur cum propositione revelatâ, nego. Porro præmissa naturalis neque causa est adæquata certitudinis conclusionis Theologicæ, neque etiam causa est partialis & inadæquata; nisi quatenus cum revelatâ copulatur, ex cujus consortio longè majorem certitudinem contrahit, quàm si sola foret; & consequenter, conclusio Theologica certior est quacunque scientiâ naturali. Istud axioma, *Propter quod unum quodque tale, & illud magis*; locum habet, ubi agitur de causâ formali: v.g. quia lumine solis omnia lucida & visibilia fiunt, nihil est solis lumine clarius ac lucidius; locum verò non habet in causâ efficiente. Quàm multi enim sunt effectus ipsâ causâ efficiente nobiliores?

Ad secundam probationem una non est responsio. Axioma quippe istud; *onclusio sequitur debiliorem partem*, multi non extendunt ultra quantitatem & qualitatem propositionum: v. g. si præmissarum una sit universalis, alia particularis, una affirmans, altera negans, conclusio debet esse parti-

cularis & negans. Addunt alii, axioma illud verum dumtaxat esse, quando præmissa naturalis sola influit in conclusionem, non verò quando sociatur & conjungitur cum revelatâ ex quâ majorem contrahit certitudinem. Alii dicunt, conclusionem sequi debiliorem partem præmissarum, quando inter affectiones propositionum nullum datur medium: v. g. quia nullum medium est inter propositionem affirmantem & negantem, universalem & particularem, certam & incertam, idcirco fit ut si una ex præmissis sit universalis & altera particularis, una negans altera affirmans, una certa & altera incerta, conclusio debeat esse particularis, negans & incerta: at verò cùm inter propositiones quarum una est de fide & altera naturalis, detur aliquod medium, nempe certitudo minor quidem certitudine fidei, sed major certitudine alterius cujuscunque propositionis naturalis solitariè sumptæ, & non conjunctæ cum propositione revelatâ; idcirco in hujusmodi syllogismis mixtis, conclusio non sequitur debiliorem partem, sed certior est propositione simpliciter naturali. Addunt aliqui, etiam in syllogismis mixtis conclusionem aliquo sensu sequi debiliorem partem, quia sequitur propositionem mediatè saltem revelatam, quæ cùm sit obscura & inevidens, hoc sensu pars debilior dici potest. Denique respondent nonnulli, conclusionem syllogismi mixti hoc sensu debiliorem partem sequi, quòd non adæquet eam omnem certitudinem quæ propria est præmissæ à Deo revelatæ: etsi enim certior sit propositione naturali, non tamen æquè certa est, ac propositio de fide.

Ad tertiam probationem: fatemur istud axioma, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*,

fundamentum esse totius artis syllogisticæ ; atque duo extrema uniri inter se in conclusione, quia uniuntur in præmissis cum medio termino. Verùm negamus quod inde infertur ; nempe si unum extremorum sit naturale ac minùs certum, conclusionem esse pariter minùs certam, nec consequenter certiorem quacunque aliâ scientiâ. Ratio est quia propositio naturalis, ut sæpius dictum fuit, non influit in conclusionem, nisi quatenus copulatur & conjungitur cum alterâ præmissâ revelatâ ; adeoque longè majorem ex tali unione atque consortio certitudinem consequitur, quàm si sola foret. Unde in ejusmodi syllogismis mixtis, medius terminus non sumitur à ratione, sed à revelatione ; nexus verò medii cum majore extremo, cùm ab adversario negatur, per rationis principia ostenditur, non quidem ad confirmandam medii veritatem, sed tantùm connexionis illius cum majore extremo. v. g. cùm dico : *Christus est homo verus ; ergo habet verum corpus*. Medius terminus est propositio de fide, nempe *Christus est homo verus*. Major verò, *quòd omnis homo verus habeat verum corpus*, petitur à ratione. Unde in talibus argumentis, emergit conclusio Theologica à medio inferente ; & Logica, à ratione quæ consequentiam nectit, alterâ præmissarum, quæ est de fide, vim suam communicante conclusioni : eatenus ut quoad materiam & consequens, solâ revelatione nitatur ; licet quoad formam & consequentiæ modum, pendeat à ratione. Nec tamen hinc sequitur conclusionem esse de fide, quatenus formaliter conclusio est ; quia discursu nititur, saltem tanquam organo & instrumento quo deducitur ex præmissis.

Dices 2°. Conclusio Theologica certior esse non potest notitiâ primorum principiorum, qualia sunt v. g. ista. *Quodlibet est vel non est. Impossibile est idem simul esse & non esse. Totum est majus suâ parte, &c.*

Probatur 1°. Eo quod est in se certissimum, nihil dari potest certius: atqui prima hæc principia certissima sunt, quibus impossibile est falsum unquam subesse. 2°. Longè firmiùs his principiis adhæret intellectus minùsque de iis dubitat, quàm de conclusionibus Theologicis de quibus quotidie in Scholis disputatur.

Resp. Distinguo ant. Conclusio Theologica certior esse non potest certitudine objecti, notitiâ primorum principiorum, concedo: certitudine motivi formalis, nego. In præsenti quæstione non comparatur res cum re, veritas cum veritate, sed motivum cum motivo. Esto ex parte objecti firmissima sit & maximè evidens primorum principiorum veritas; attamen ex parte motivi, de quo uno hîc controversia est, major certitudo videtur esse & fidei & conclusionis Theologicæ, quàm notitiæ primorum principiorum: quia scilicet ista oritur ex lumine naturali; illa verò ex lumine fidei: tantùm autem distat certitudo formalis luminis fidei à certitudine luminis naturalis, quantùm distat Deus à creaturâ; & tam præstat cuilibet intelligentiæ fides, ut si per impossibile ipsa deficeret intelligentia, fides tamen incolumis & salva remaneret.

Ad primam probationem distinguo ant. Eo quod est certissimum, tùm ex parte objecti tùm ex parte motivi formalis, nihil dari potest certius, concedo: quod est certissimum ex parte tantùm objecti,

nego: atqui prima principia certissima sunt ex parte objecti, concedo: ex parte motivi, comparatione factâ ad motivum formale fidei, nego.

Ad secundam distinguo. Intellectus humanus longè firmiùs adhæret primis principiis quàm fidei & conclusioni Theologicæ, per accidens & propter obscuritatem objecti quod creditur, & imperfectionem hominis credentis, concedo: propter majorem certitudinem motivi formalis scientiæ naturalis, nego. Probaret hoc ipsum argumentum, si quid momenti haberet, etiam scientias naturales certitudine superare ipsam fidem, quia nempe aliquando fit, ut mens nostra firmiùs adhæreat evidenti rei naturalis cognitioni, quàm ipsi fidei: atqui hoc certè perabsurdum esse nemo negaverit. Ad aliud momentum, nempe intellectum minùs dubitare de primis principiis quàm de conclusione Theologicâ, distinguo: dubitatione indeliberatâ, concedo: dubitatione deliberatâ, nego. Equidem intellectus plures indeliberatos dubitationis motus patitur circa conclusionem Theologicam, immò & circa fidem ipsam, quàm circa notitiam primorum principiorum, ob inevidentiam scilicet objecti; neque tamen inferri inde potest, fidem minùs esse certam notitiâ primorum principiorum. Namque motus illi dubitationis indeliberati, vel transeunt in deliberatos & voluntarios, vel non: si non transeant in deliberatos & voluntarios, fidem magis augent ac roborant, quàm infirment: si autem transeant in deliberatos & voluntarios, sanè per accidens est, ex parte scilicet subjecti cognoscentis, nempe intellectûs, qui cùm infirmus sit, fidei obscuræ & inevidentis jugum excutere nititur; non verò ex parte motivi formalis fidei, ad quod

si tantisper mens attenderet, longè velociùs ac firmiùs inclinaretur ad credenda omnia quæ sunt à Deo revelata. *Neque enim*, ait appositè S. Chrysost. Hom. 21. in Epistolam ad Hebræos, *si de iis quæ non cadunt sub aspectum, non apertiùs fuerit quisquam persuasus, quàm de iis quæ videntur, non potest esse fides.*

Ed. vet. p. 1891.

Quod additur, in Scholis sæpissime controversiam moveri de conclusionibus Theologicis, verum quidem est ac fatemur: verùm ut plurimum, conclusiones illæ verè ac propriè non sunt Theologicæ, quæ deducantur ex duplici præmissâ de fide, aut ex unâ revelatâ & alterâ naturali; certa quippe est & inconcussa hujusmodi conclusionum veritas: aut si de iis disputatur, non animo dubitandi, sed vel defectu penetrationis, vel ad majorem veritatis elucidationem, vel ad ingenii exercitium. Disputationes ergo illæ Scholasticæ, versantur circa conclusiones dumtaxat probabiles, quæ nituntur medio tantùm probabili, non fidei motivo.

Dices 3°. Lumen rationis quo primorum principiorum veritatem apprehendimus, à Deo est auctore ac parente, perinde ac lumen ipsum fidei: ergo utrumque parem certitudinem habet; nec magis uni, quàm alteri falsum subesse posset: aliàs, Deus ipse auctor foret erroris, in quem induceremur.

Resp. Lumen rationis & fidei ab uno quidem & eodem auctore Deo dimanare, sed diversâ prorsus ratione: lumen rationis est à Deo, ut à primâ causâ exemplari & efficiente; lumen autem fidei, ut à primâ veritate in dicendo, & objecto formali motivo. Porro lumen quod à Deo est ut à primâ veritate revelante, longè certius est & ab omni

erroris umbrâ remotius, quàm lumen rationis naturalis. Istam quidem puram ac lucidam homo in ortu suo à Deo accepit; sed per peccatum maximè obscurata fuit & inclinata, multisque erroribus obnoxia, ad quos, si sola fuerit nec lumine superiori collustrata, ex se se præceps ruit. Non ita certè lumen fidei, quod ad verum semper inclinat ac ducit: quapropter longè magis repugnat ac planè implicat, fidei falsum subesse, quàm cuilibet rerum naturalium scientiæ.

SECUNDA CONCLUSIO.

Conclusio Theologica præcisè, seu quatenus conclusio est ex præmissis per discursum deducta, ad fidem non pertinet, nec consequenter æqualis est cum fide certitudinis.

Probatur. Quia ea conclusio ad fidem non pertinet, nec paris est cum fide certitudinis, quæ solo fidei motivo non innititur: atqui talis est conclusio Theologica præcisè, seu quatenus conclusio est ex præmissis per discursum deducta; innititur enim partim in revelatione saltem mediatâ, partim in connexione quam mediante discursu deprehenditur habere cum præmissis. Porro etsi connexio hæc, virtute formæ syllogisticæ necessaria sit, cùm tamen per humanum discursum illa deprehendatur, sive discursus verum sit medium ac motivum, sive tantùm organum & instrumentum conclusionis; (parùm enim interest quo nomine donetur) & aliunde discursus ille possit esse errori obnoxius, certè Theologica conclusio præcisè ut conclusio est, non est de fide, nec fidei certitudinem adæquat.

OBJECTIONES.

DIces 1°. Talis est conclusio, quales sunt præmissæ: sed conclusionis Theologicæ præmissæ aliquando sunt de fide, v. g. in isto syllogismo.

Omnis homo habet animam immortalem:
Christus est homo;
Ergo Christus habet animam immortalem.

Ergo conclusio illa est de fide.

Resp. Distinguo maj. Talis est conclusio, aliquà ex parte, quales sunt præmissæ, concedo: quoad omnia, nego. Sic v. g. conclusio debet esse certa, evidens, aut obscura, pro conditione præmissarum è quibus deducitur: non tamen eodem gradu certitudinis & evidentiæ; ut docent Dialectici; præmissæ quippe debent esse evidentiores. In omni etenim legitimo discursu, fit progressus à notiori ad minùs notum.

Instabis 1°. Quod continetur in præmissis ex quibus per evidentem ac necessariam connexionem educitur, paris est certitudinis cum illis: atqui conclusio in syllogismo mox adducto, per evidentem ac necessariam connexionem educitur ex præmissis. In hoc enim vis tota syllogistica posita est, ut quæ sunt eadem uni tertio sint eadem inter se; & quia majus & minus extremum uniuntur in præmissis cum medio termino, in conclusione interse conjunguntur.

Resp. Distinguo. Paris est certitudinis cum præmissis, quatenus in illis continetur, & revelatum est à Deo, concedo: quatenus per discursum ex illis infertur, nego. Responsio patet ex præ notatis, ubi diximus conclusionem vel spectari mate-

rialiter, & quatenus revelata eſt in præmiſſis; vel formaliter, quatenus per diſcurſum ex præmiſſis deducitur: priori modo ſpectata, eſt de fide; non poſteriori, quia diſcurſu nititur, qui errori eſt obnoxius.

Inſtabis 2°. Connexio concluſionis cum præmiſſis in ſyllogiſmo adducto, eſt neceſſaria & infallibilis vi formæ ſyllogiſticæ; ergo ejuſdem eſt certitudinis cum præmiſſis.

Reſp. Nego conſequentiam. Idcirco enim concluſio hæc non eſt ejuſdem certitudinis cum præmiſſis, quia ſpectatur quatenus vi formæ ſyllogiſticæ ex præmiſſis eruitur. Cùm enim forma illa ſyllogiſtica pendeat ex diſcurſu & humanâ Philoſophiâ, cui falſum poteſt ſubeſſe, conſequenter concluſio illa non poteſt eſſe de fide: fides etenim nunquam poteſt errori ſubjacere. Jam obſervatum fuit, in hujuſmodi ſyllogiſmis, in quibus duæ ſunt præmiſſæ expreſsè à Deo revelatæ, concluſiones quæ inferuntur, ſtrictè ac propriè loquendo non eſſe veras concluſiones, ſed potius propoſitiones à Deo expreſsè in præmiſſis revelatas; eaſque evolvi potius & exponi, quàm per veram illationem deduci.

Dices 2°. Propoſitio iſta: *Chriſtus habet duas voluntates*, non niſi per diſcurſum infertur ex iſtâ, *Chriſtus conſtat duplici naturâ, divinâ & humanâ; ergo duplicem habet voluntatem, unam divinam, alteram humanam:* atqui concluſio hæc pertinet ad fidem, quam qui negarunt, velut hæretici ab Eccleſiâ proſcripti ſunt.

Reſp. Nego ant. Propoſitio enim iſta: *Chriſtus duas habet voluntates*, expreſsè in Scripturis revelata eſt & ab Eccleſiâ ſubinde definita: unde meritò tanquam Hæretici damnati ſunt Monothe-

litæ, quòd eam impugnarent. Fatemur equidem propositionem illam legitimè quoque inferri ex istâ, *Christus duas habet naturas*; at prout infertur, & est, ut diximus, formaliter conclusio, ad fidem non pertinet.

Instabis 1°. Ea propositio de fide est, quam qui negat, Hæreticus habetur: atqui talis est ista propositio: *Christus habet duas voluntates.*

Resp. Distinguo maj. Si Hæreticus habeatur, eo quòd neget conclusionem per evidentem discursum ex præmissis deductam, & quatenus formaliter conclusio est, concedo: Si Hereticus habeatur, eo quòd neget propositionem expressè revelatam in Scripturis & ab Ecclesiâ definitam, nego. Porro, qui negat conclusionem illam ex principio necessario nexu consequentem, absurdus quidem censetur & in errore versari; sed tanquam Hereticus non traducitur ac damnatur, nisi quatenus negat propositionem revelatam à Deo & ab Ecclesiâ definitam.

Instabis 2°. Qui negat conclusionem ex præmissis de fide, per necessariam connexionem deductam, ille præmissas ipsas negare censetur in quibus conclusio continetur; ergo formaliter Hæreticus est.

Resp. Nego ant. Ille enim negare dumtaxat censetur connexionem conclusionis cum præmissis quam non satis intelligit, non verò ipsas præmissas: unde non est formaliter Hæreticus, sed tantùm præsumitur talis esse; & arte Dialecticâ eò potest adduci, ut vel reducatur ad impossibile, vel ipsas præmissas apertè rejiciat.

Dices 3°. In omni assensu fidei, occurrit etiam discursus humanus, saltem tanquam partiale mo-

tivum, idcirco enim credimus rem aliquam, quia eſt revelata; & idcirco rem revelatam credimus veram eſſe, quia à Deo falli & fallere neſcio revelata eſt: quo in ratiocinio particula iſta, *Quia*, cauſam ſeu motivum aſſensûs deſignat; ergo tametſi in concluſione Theologicâ diſcurſus interveniat tanquam partiale motivum, non obſtat quominus concluſio illa verè pertineat ad fidem. Adde Eccleſiam nonniſi prævio examine, ſtudio, labore, induſtriâ & diſcurſu, ſua circa fidem decreta condere: diſcurſus ergo non obſtat quominus concluſio Theologica ad fidem pertinere dicatur.

Reſp. Nego ant. Unicum enim motivum formale aſſensûs qui fidei datur, eſt divina revelatio; diſcurſus autem, ratiocinium, &c. eſt tantùm conditio prævia, ſeu organum & inſtrumentum quo mens humana utitur, ut quæ revelata ſunt deprehendat; Traditionis ſeriem non interruptam expendat; varia credibilitatis motiva diſcutiat; ſunt enim hæc ad fidem ſuſcipiendam prævia & præambula: ſed motivum formale aſſensûs, unica ſuppeditat divina revelatio, cui tanquam cauſa dirigens accedit auctoritas Eccleſiæ, quæ infallibili judicio proponit ad credendum, quæ ſunt à Deo revelata. Ad id quod additur de definitionibus Eccleſiæ, quæ nonniſi prævio examine ſtudio ac diſcurſu conduntur, eadem eſt reſponſio. Iſta quippe præſupponuntur, tanquam conditiones neceſſariæ detegendæ veritati, non tanquam motivum quo ducitur Eccleſia ut circa fidem ſupremo judicio pronunciet. Humano quidem ſtudio ac labore, revelatio facta inveſtigatur, detegitur; ſed res revelata non creditur, niſi ex revelantis authoritate. Ratio fidei præire debet, obices removendo; fides

autem rationi, assensum mentis imperando. Definitio Ecclesiæ circa dogma, fidem spectat; argumenta verò, ratiocinia, concertationes & alia id genus quæ definitioni prævia esse solent, fidem quidem juvant & illustrant plurimùm, sed ad eam non pertinent. Unde sapienter omnino Patres Tridentini probationes, argumenta & momenta doctrinæ, Capitibus; definitiones verò & decreta fidei, Canonibus concluserunt.

Instabis 1°. Sicut in propositione de fide duplex occurrit assensus, unus humanus, quo credimus talem propositionem esse revelatam; alter infusus quo adhæremus tali propositioni quia est revelata: ita prorsus in conclusione Theologicâ duplex distingui debet assensus; unus humanus, quo talis conclusio ex præmissis evidenter educitur; alter divinus & infusus, quo illi assentimur quatenus mediatè saltem revelata est. Ergo sicut in propositione de fide, prior assensus humanus non impedit quominus propositio sit de fide; ita pariter quamvis in conclusione Theologicâ prior assensus sit humanus, conclusio tamen de fide est, quia per divinum fidei lumen inclinamur ad assensum ei præbendum.

Resp. Nego ant. in quo duo prorsus falsa supponuntur. 1°. Nos humano assensu credere rem aliquam esse revelatam; non ita est: credimus eam esse revelatam, quia Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis ac sola verborum Christi infallibilis Interpres, eam nobis tanquam à Deo revelatam proponit ad credendum; & eâ duce ac magistrâ, credimus eâdem prorsus fide, & revelationem ipsam, & rem revelatam. 2°. Et istud quoque falsò supponitur, nempe assensum quo conclusioni

conclusioni Theologicæ acquiescimus, esse supernaturalem: ei quippe assentimur, non propter fidei lumen immediatè, sed propter evidentem connexionem, quæ per discursum apprehenditur esse inter conclusionem & præmissas.

Instabis 2°. Conclusio Theologica tametsi mediantè discursu ex præmissis deducta, certior est aliâ quacunque scientiâ naturali: quid ni ergo & certitudinem fidei adæquabit? Ideo quippe certior est, quia sequitur saltem ex unâ præmissâ de fide, in quâ virtualiter continetur; sed ob eam ipsam causam, videtur esse ejusdem certitudinis cum præmissâ de fide in quâ continetur.

Resp. Certitudinem conclusionis Theologicæ, & certitudinem fidei diversi esse ordinis: hæc supernaturalis est, illa naturalis. In certitudine autem naturali, varii sunt gradus. Conclusio Theologica in ordine naturali majorem consequitur certitudinem, propter unionem & consortium quod habet cum propositione revelatâ: non tamen adæquat totam fidei certitudinem, quia hæc oritur à revelatione immediatâ quæ discursu non innititur, sed auctoritate Dei; certitudo verò conclusionis Theologicæ, ex revelatione mediatâ quæ indiget discursu, ut ab illâ propositione, in quâ mediatè revelata est ac continetur, inferatur. Cùm autem discursus possit esse errori obnoxius, consequenter talis conclusio omnem fidei certitudinem assequi & obtinere non potest.

Instabis 3°. Sicut in scientiis naturalibus major est certitudo propositionis immediatæ, quàm mediatæ, ita dici quoque non immeritò potest, eodem lumine fidei certiùs nos assentiri propositionibus immediatè revelatis, quàm aliis mediatè dum-

taxat revelatis ; tametsi omnes illæ propositiones ex æquo ad fidem pertineant.

Resp. Nego ant. Disparitas est, quia lumen naturale æquali certitudine & evidentiâ non fertur circa omnia objecta naturalia : è contra, fides æqualem & parem habet circa omnia quæ sunt à Deo revelata veritatem & certitudinem, quæ fundatur in veracitate Dei revelantis ; & consequenter æqualiter inclinat intellectum ad assentiendum omnibus rebus à Deo revelatis, & ab Ecclesiâ ad credendum nobis propositis.

ARTICULUS TERTIUS.

An Theologia subalternetur scientiæ Dei & Beatorum.

SUbalternatio scientiæ, est specialis dependentia unius scientiæ ab alterâ.

Tres conditiones requiruntur, ut una scientia sit alteri subalternata.

1°. Ut utriusque scientiæ, superioris & inferioris, idem sit objectum ; sed contractum per aliquam differentiam accidentalem in scientiâ inferiori.

2°. Ut subalternata suorum principiorum probationes à subalternante mutuetur : talis est v. g. Medicina respectu Physicæ.

3°. Ut possint simul compati in eodem subjecto. His positis.

CONCLUSIO.

Theologia nostra non est subalternata scientiæ Dei & Beatorum.

Probatur. Quia desunt conditiones mox expositæ. Prima quidem, quia etsi idem sit objectum Theologiæ nostræ ac Beatorum, nempe Deus, non contrahitur tamen per aliquam differentiam accidentalem à nostrâ Theologiâ, quæ differentia sit principium aliquarum conclusionum pertinentium ad solam nostram Theologiam: quia idem planè est objectum formale quod, scilicet deitas sub ratione deitatis. Evidentia enim vel obscuritas, non est differentia contrahens objectum ad certam scientiam.

Secunda etiam conditio deest: quia Theologia nostra planè independens est à scientiâ Beatorum.

Tertia denique conditio hîc desideratur: quia non potest simul in eodem subjecto compati Theologia obscura & inevidens, cum scientiâ clarâ & intuitivâ.

ARTICULUS QUARTUS.

Utrum & quomodo Theologia sit argumentativa.

ARgumentari est unum ex alio inferre: illud verò ex quo aliquid infertur, vocatur principium. Habet autem disciplina quælibet quosdam

fontes quos ſcientiæ principia dicimus : porro à Theologiæ noſtræ fontes ſeu principia & fundamenta , ſunt veritates à Deo ipſo revelatæ , ex quibus Theologia ſuas concluſiones diſcurrendo derivat & elicit.

Quæſtio eſt , an & quomodo Theologia ſua probet principia.

Obſerva : duobus modis rem aliquam probari poſſe ; poſitivè nimirum & negativè. Poſitivè , cùm probatur per medium poſitivum , quod evidentem & neceſſariam habet cum re probatâ connexionem. Negativè autem res aliqua probatur , cùm refelluntur argumenta quibus illa impugnatur ; & oſtenditur ea ſatis firma non eſſe , ut myſteria evertat , & mentem à ſuſceptâ fide dejiciat. Sit itaque.

PRIMA CONCLUSIO.

Theologia noſtra eſt argumentativa.

Probatur. Quia proprium Theologiæ officium eſt , ut ex rebus à Deo revelatis ea inferat quæ cum illis connexionem habent ; ut reddat *nos paratos ad ſatisfactionem omni poſcenti rationem de eâ quæ in nobis eſt ſpe* ; ut fidei veritatem ſtrenuè defendere , ac pervicaces Hæreticos redarguere poſſimus : at ſine diſcurſu & argumentatione hæc aſſequi Theologia non poteſt. Iſtud haud dubiè volebat Apoſt. cùm dixit : 2. ad Timoth. 3. v. 16. *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata , utilis eſt ad docendum , ad arguendum , ad corripiendum , ad erudiendum in juſtitiâ.* Et ad Titum 1. v. 7. & 9. *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe . . . . amplectentem eum qui ſecundùm doctrinam eſt fidelem ſermonem : ut po-*

tens sit exhortari in doctrinâ sanâ & eos qui contradicunt arguere. Christum & Apostolos multiplici argumentatione, usos esse, ut fidei mysteria comprobarent ac contradicentes redarguerent, suprà ostendimus, cùm de legitimo rationis ac humanæ Philosophiæ usu in rebus Theologicis, agebamus.

Ex auctoritate autem seu revelatione Dei, tanquam ex proprio ac nativo principio, potissimùm argumentatur nostra Theologia: *Utitur etiam*, ait hîc S. Th. art. 8. ad 2. *humanâ ratione, non quidem ad probandum fidem, (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hâc doctrinâ ..... Inde est*, pergit S. Th. *quòd etiam auctoritatibus Philosophorum sacra doctrina utitur.. quasi extraneis argumentis & probabilibus. Auctoritatibus autem Canonicæ Scripturæ utitur propriè ex necessitate argumentando.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Theologia quæ naturalis Philosophiæ operâ & principiis utitur, potest evidenter ac positivè ea principia demonstrare, quæ sunt lumine ipso naturali cognita atque perspecta. Ita potest demonstrare Deum esse, & quidem unum, ac perfectissimum.

Conclusio ex se se clara est ac evidens, nec ullâ indiget ulteriori probatione.

TERTIA CONCLUSIO.

Theologia positivè ea principia probare potest, quæ tametsi revelata sint & ad fidem pertineant, in alio tamen tanquam in fonte ac principio continentur, unde necessario consecutionis nexu inferuntur. v. g. positivè probat Theologus, duas esse in Christo voluntates, ex eo quòd duæ sint in ipso naturæ perfectæ, divina scilicet & humana.

Probatur. Quia proprium est scientiæ alicujus, nosse causas, rationes seu fundamenta ex quibus consectaria quædam necessariò inferuntur: atqui ex isto dogmate immediatè revelato, duas esse in Christo naturas, necessariò sequitur duas quoque in ipso agnosci debere voluntates. Quo invicto argumento à SS. Ecclesiæ Doctoribus coarctabantur olim Monothelitæ, ut nempe vel unicam cum Eutychianis in Christo naturam agnoscerent, quod illi negabant; vel duas cum Catholicis voluntates. Alterutrum enim necessarium prorsus est, ut si unica sit in Christo natura, unica quoque sit voluntas; si verò duæ sint naturæ, sicut duas esse expresse revelatum fuit, duæ quoque sint voluntates: istud enim in altero mediatè revelatum à Deo fuit.

QUARTA CONCLUSIO.

Potest aliquando Theologus argumento, ut dicitur, ad hominem, positivè probare sua principia prima & immediata, quæ solâ revelatione divinâ cognoscuntur.

Probatur. Quia Theologus qui v. g. contra Ju-

dæos diſputat, poteſt ex veteri Teſtamento, quod Judæi admittunt, inviſtè demonſtrare adveniſſe jam Meſſiam toties promiſſum; conferendo ſcilicet Prophetias cum eventu, & omnes temporis circumſtantias quibus futurus ille Meſſiæ adventus conſignatur.

QUINTA CONCLUSIO.

Theologia non poteſt evidenter ac poſitivè probare, ſive à priori ſive à poſteriori, ſua prima & immediata principia, quæ ſolâ Dei revelatione immediatâ cognoſcuntur.

1°. Ea probari non poſſe à priori, res eſt per ſe clara. Cùm enim principia illa prima ſint & immediata, nulla ſe priora, unde tanquam à causâ demonſtrari poſſint, ſupponunt.

2°. Non poſſunt etiam demonſtrari vel probari à poſteriori. Tùm quia capita illa fidei à Deo revelata nullam habent evidentem ac neceſſariam cum rebus creatis connexionem: tùm quia omniś demonſtratio fit à notiori ad minùs notum; ſed quæ mediatè in alio tanquam in principio revelata ſunt, non ſunt eo principio notiora, imò non cognoſcuntur, niſi quatenus in principio immediatè revelata continentur.

SEXTA CONCLUSIO.

Theologia ſaltem negativè probare poteſt omnia ſua principia quæcumque illa ſint.

Probatur. Quia negativè probare hîc nihil aliud

est quàm dissolvere argumenta quæ contra fidem proponuntur; atque in eo potissimum versatur Theologorum industria, ut diluant quæcumque ab infidelibus, vel ab hæreticis contra fidei nostræ mysteria opponuntur: necesse enim est ea prorsus esse falsa, quæ veritati à Deo revelatæ contradicunt; verum enim, vero non adversatur. Quòd si pro tenuitate nostrâ nonnulla satis liquidò extricare & enodare non valemus, non minus firma & constans debet esse fides nostra, quæ est argumentum seu convictio rerum non apparentium; atque humani ingenii Deo obloquentis reprimenda temeritas ac superbia. *Etsi*, dicebat S. Augustinus L. 3. de peccat. mer. & remiss. c. 4. n. 7. *refellere eorum argumenta non valeam, video tamen inhærendum esse iis quæ in Scripturis sunt apertissima, ut ex his revelentur obscura.* Quamvis autem non possit Theologus evidenter, evidentiâ, ut vocant, intrinsecâ, diluere omnia quibus fides impugnatur, argumenta, potest tamen evidentiâ extrinsecâ, ex splendidis motivis credibilitatis ductâ, quæ tantam præ se ferunt lucem, ut nullus sanæ mentis consensum suum cohibere possit.

T. 10. p. 74 C.

QUÆSTIO QUARTA.

De Locis Theologicis.

LOci Theologici dicuntur promptuaria quædam seu domicilia, ex quibus Theologia sua depromit argumenta.

Duplex generatim assignari potest Locus Theo-

logicus; auctoritas scilicet & ratio. Sic etenim comparata est humana mens, ut assensum ejus sola vel auctoritas dicentis, vel evidentia objecti exprimere possit. Ubi ergo deest evidentia objecti, & mentis assensus exigitur, necesse est eam supremæ cujusdam ac infallibilis auctoritatis motivo ad credendum determinari. In rebus autem ad religionem pertinentibus, auctoritatem dicentis primas partes habere, rationem verò secundas, quæ auctoritati subjici ac subservire debeat, non dominari, jam demonstratum à nobis fuit. *Cùm in reliquis disciplinis*, ait eleganter Canus, *primum locum ratio teneat, postremum auctoritas, Theologia una est, in quâ, non tam rationis in disputando, quam auctoritatis momenta quærenda sunt.* Quamquam enim fidei nostræ mysteria ex motivis credibilitatis extrinsecam quamdam, ut mox diximus, evidentiam & lucem mutuentur; *Testimonia tua*, ait Psaltes Regius Psal. 92. v. 5. *credibilia facta sunt nimis*: habent tamen semper innatam ac intrinsecam obscuritatem, quâ fit, ut non nisi Dei revelantis, & Ecclesiæ, quæ sunt à Deo revelata, proponentis auctoritate credi possint. Evidentiam illam externam junctam cum internâ obscuritate designasse videtur S. Petrus Ep. 2. c. 1. v. 19. ubi Prophetiam comparat lucernæ lucenti in caliginoso loco.

Decem vulgò numerantur Loci Theologici.

1. Est auctoritas Scripturæ sacræ.
2. Auctoritas Traditionis.
3. Auctoritas Ecclesiæ.
4. Auctoritas Conciliorum.
5. Auctoritas Apostolicæ Sedis & SS. Pontificum.
6. Auctoritas SS. Patrum.
7. Theologorum Scholæ, quibu sjungendi Juris Canonici Doctores.

8. Rationis.
9. Philosophorum.
10. Historicorum.

De his omnibus Melchior Canus, insignis ex familiâ Dominicanorum Theologus ac Episcopus Canariensis, doctè ac copiosè disseruit in Opere quod inscripsit, *De locis Theologicis*. Opus certè tùm singulari eruditione, tùm styli nitore ac elegantiâ eximium ac præclarum, cujus lectio prædicari satis ac commendari non potest.

Non est autem præsentis nostri instituti singulos illos Locos fusiùs exponendo prosequi; copiosior etenim illorum tractatio, suis propriis locis reservanda est. Sufficiat ergo nobis generalem quamdam eorum Locorum notionem ac ideam indicasse, ac summa dumtaxat eorum capita strictim per quædam quæsita & responsa delibasse.

De Scripturâ sacrâ.

QUæres 1°. Quid sit Scriptura sacra?

Resp. Esse verbum Dei nobis à Deo revelatum, manifestatum per Ecclesiam ac litteris exaratum. 1. ad Thessal. c. 2. v. 13. *Gratias agimus Deo sine intermissione*, ait Apostolus, *quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed sicut est verè, verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.* 2. ad Timot. 3. v. 16. *Omnis Scriptura divinitùs inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum in justitiâ.*

2. Petri 1. v. 19. Scriptura generatim appellatur, firmior Propheticus sermo. & v. 20. ac 21. *Hoc primùm intelligentes*, ait Apostolorum Prin-

ceps, *quòd omnis Prophetia Scripturæ propriâ interpretatione non fit. Non enim voluntate humanâ allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Prophetiæ verò ac Prophetarum nomine, generatim intelliguntur tùm ipsæ Scripturæ, tùm Scriptores sacri, non modo qui futura prænunciant, sed qui præterita etiam narrant. *Sciendum est*, ait Theodoretus præfatione in Psalmos, *Prophetiæ proprium esse, non solùm futura prædicere, verùm etiam & præterita & præsentia narrare. Quandoquidem divinus Moses, quæcumque à primâ origine à Deo universorum condita sunt, & ab eo ut essent acceperunt, manifestissimè nobis aperuit, non ab hominibus hanc doctrinam, sed à gratiâ Spiritûs sancti edoctus.*

T. 1. p. 395. B. Edit. Sirm.

Atque ex illâ divinâ origine fluit, quæ suprema est, verbi Dei veritas & auctoritas. Addimus, verbum Dei per Ecclesiam nobis manifestari; non tantùm quoad sensum & interpretationem, sed etiam quantùm ad veritatem, seu existentiam. Ad Ecclesiam quippe pertinet determinare qui sint libri Canonici, qui verò non sint. Unde celebre istud S. Augustini dictum, *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret auctoritas.*

Quæres 2°. An quidquid extat in Scripturis sit divinitùs revelatum aut inspiratum? Et, quid discriminis statuendum sit, inter revelationem, inspirationem & directionem seu specialem assistentiam? Ut verò propositæ quæstioni respondeas.

Observa 1°. Tria hæc in sacris Litteris distinguenda esse: nempe res, seu sententias; verba; & verborum seriem ac structuram, seu stylum.

Res verbis expressæ, vel sunt dogmata quædam, seu sententiæ, quæ fidem vel mores spec-

tant ; vel præteritorum temporum historiæ ; vel prædictiones futurorum ; vel leges ac præcepta quibus homines ad virtutem informantur, & retrahuntur à vitiis.

Verba, sunt ipsæ voces, quibus sacri Contextûs mens ac sensus exprimitur. Stylus denique, est verborum ordo, series, structura & compositio.

Observa 2°. Triplicem in Scriptoribus sacris distinguendam Dei operationem ; nempe revelationem, inspirationem, ac specialem directionem seu assistentiam.

Revelatio propriè ac strictè sumpta, est rei antea ignotæ facta divinitus declaratio seu manifestatio.

Inspiratio est motus quidam seu incitatio interior, quâ Deus scriptorem movet & excitat ad scribendum, & ad delectum eorum quæ vult ut ab eo scribantur.

Assistentia verò seu specialis directio, est singulare divini Spiritûs auxilium, quo fit ut auctor sacer nihil unquam falsi scribere possit. Inter revelationem & inspirationem discrimen esse patet, tùm ex ipsâ utriusque mox adductâ difinitione ; tùm maximè ex eo quod refertur Joan. 11. v. 50. Nempe dixisse Caïpham. *Expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo.* Quod quidem ex secreto impulsu seu inspiratione protulit, non ex revelatione : neque enim revelatum ipsi fuerat ; nec dum sciebat ille Jesum pro salute generis humani cruci esse affigendum. *Hoc autem*, ait Scriptura, *à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, Prophetavit quòd Jesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.*

Ibid. v. 51. 52.

Ex ambiguâ & æquivocâ significatione vocis *inspirationis*, orta videtur gravis illa discordia quæ inter Doctores Lovanienses ac Duacenses ex unâ parte, & nonnullos è Societate Jesu Theologos ex alterâ exarsit an. 1588. quæ nostro quidem judicio componi facilè potuisset, si fixa & determinata fuisset verborum significatio.

Ad propositam igitur quæstionem.

Resp. 1°. Circa inspirationem sacræ Scripturæ quatuor circumferri opiniones:

Prima, non tantùm res & sententias, sed etiam singula verba, imò & apices verborum, stylum ac sermonis texturam à Spiritu sancto inspirante ac movente esse contendit. Ita Theologi Lovanienses & Duacenses in Censurâ anni 1588.

Secunda priori èdiametro contraria, nec verba, nec ipsas etiam res seu sententias inspirationi divinæ ascribi debere, quòd nempe Prophetæ & Apostoli in multis ut homines plerumque locuti fuerint, memoriâ lapsi, ac humanis affectibus abrepti. Ita quondam Anomæi, referente S. Epiphanio Hæresi 76. & inter recentiores Erasmus, & auctor Anonymus cujusdam Commonitorii, de quo in undecimâ & duodecimâ Epistolâ Scripti Gallici, cui titulus, *Sentimens de quelques Theologiens d'Hollande &c.* Quin & ipse impius Spinosa in Tractatu Theologico politico, contendunt revelationem & inspirationem accommodari tùm ad indolem, tùm ad vim imaginandi, tùm ad præconceptas opiniones Prophetarum etiam falsas, quibus Deum etiam usum fuisse putant, ut voluntatem suam declararet.

Tertia sententia inter duas extremas media, eorum, est qui existimant, neque verba, neque sty-

lum, nec omnes omnino ſententias & hiſtorias eſſe à Spiritu ſancto ſpecialiter revelante ſeu inſpirante, ſed dirigente dumtaxat & aſſiſtente ne quis unquam irrepat error. Videtur hæc fuiſſe nonnullorum è Societate Jeſu Theologorum opinio; quæ Magiſtris Lovanienſibus ac Duacenſibus multùm diſplicuit, qui ſuâ cenſurâ anni 1588. tres iſtas Propoſitiones notarunt. 1. *Ut aliquid ſit Scriptura ſacra, non eſt neceſſarium ſingula ejus verba inſpirata eſſe à Spiritu ſancto.* 2. *Non eſt neceſſarium ut ſingulæ veritates & ſententiæ ſint immediatè à Spiritu ſancto ipſi ſcriptori inſpiratæ.* 3. Liber aliquis (*qualis fortè eſt 2. Machab.*) *humanâ induſtriâ ſine aſſiſtentiâ Spiritûs ſancti ſcriptus, ſi Spiritus ſanctus poſtea teſtetur ibi nihil eſſe falſum, efficitur Scriptura ſacra.*

Quòd ſpectat poſtremam iſtam Propoſitionem, faſſi ſunt Theologi Societatis Jeſu, parentheſim, quæ eſt de ſecundo Libro Machab. delendam eſſe; cùm fateantur Librum illum canonicum eſſe. Addebant quæſtionem à ſe proponi de poſſibili, non de facto; ac Librum, de quo in 3. Propoſitione, non fore inter ſacros cumputandum, ſi nempe humanâ dumtaxat induſtriâ conſcriptus foret.

Quantùm verò ad duas priores Propoſitiones, diſcordia de nomine dumtaxat fuiſſe videtur. Quippe cùm Theologi Societatis Jeſu negabant, omnes & ſingulas, quæ in Scripturis referuntur, hiſtorias atque ſententias fuiſſe à Spiritu ſancto immediatè inſpiratas, nomine inſpirationis intelligebant veram & propriam revelationem rei antea incognitæ; non autem motum, ſeu interiorem illam incitationem, quâ Scriptor ſacer ad ſcribendum, & inter multa ſibi cognita atque perſpecta, ad hæc potiùs, quàm iſta conſcribenda movebatur & in-

citabatur : quam quidem incitationem illi ultro admittebant. Ita seipsum exponit Lessius in Responsione ad censuram Lovaniensem. *Dicimus*, inquiebat, *non fuisse necessarium, ut ad singulas sententias & singula verba habuerint* (Scriptores sacri) *novam & positivam inspirationem ex parte illius; id est novam illuminationem* (hoc est revelationem) *quâ novo modo cognoscerent veritates quas scriberent; sed sufficisse ut Spiritus sanctus peculiari modo illos excitaret ac impelleret ad scribendum.* Hâc nominis æquivocatione sublatâ, quiescere debuisset ac consopiri excitata controversia.

Itaque tertia hæc sententiâ docet.

1°. Prophetias, & omnia fidei mysteria immediatè à Spiritu sancto Scriptoribus sacris revelata fuisse. *Beatus es Simon Barjona*, inquit Christus Math. 16. v. 17. *quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est.*

2°. Historias & facta, quorum ipsi Scriptores testes fuerant, & quæ propriis usurpaverant oculis, sine speciali revelatione scribi ab illis potuisse, quâ non indigebant in rebus sibi perspectis. *Quod fuit ab initio*, ait S. Joan. Epist. 1. c. 1. v. 1. & 2. *quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostra contractaverunt .... testamur & annuntiamus vobis.* Pariter S. Luc. c. 1. v. 2. testatur ea quæ scribit, sibi ab illis tradita fuisse, *qui ab initio viderunt & ministri fuerunt sermonis.* Ad quid autem necessaria fuisset specialis revelatio, hoc est rei incognitæ manifestatio, ad eâ scribenda quæ publica erant, & in conspectu ipso tùm Apostolorum, tùm aliorum gesta fuerant? Pariter necessaria non videtur fuisse specialis revelatio ut narraretur, quomodo Tobiæ canis blandiente

Cap. 11. v. 9.

caudâ herum suum anteverterit. Quomodo auctor Lib. 2. Mach. ea quæ à Jasone Cyrenæo quinque libris fusiùs scripta & enarrata fuerant, ipse contraxerit, & uno breviore volumine collegerit. Quomodo S. Paulus moneat Timoth. ut penulam quam reliquerat Troade apud Carpum, veniens secum afferret, & ut fideles salutaret. Ad res hujuscemodi scribendas non revelatione propriè dictâ opus fuit, sed tantùm inspiratione, ut scriberentur; & assistentiâ seu directione Spiritûs sancti, ne quid falsi scriberetur.

Cap. 2. v. 24.

Cap. 4. v. 13.

2. Thim. c. 4. v. 13.

3°. Verba denique, ac verborum ordinem & compositionem seu stylum uniuscujusque Scriptoris ingenio & indoli permissum fuisse: & reipsâ quidem diversus est & inæqualis scribendi modus, pro ingenio, educatione, peritiâ vel imperitiâ scriptoris. Grandis ac vehemens sermo Prophetarum, ad excitandos pios affectus opportunè comparatus. Vivida rerum apud ipsos imago & pictura. Legatur v. g. descriptio resurrectionis corporum apud Ezechielem c. 37. nihil ad vivum meliùs expressum. Videas quasi oculis subjecta ossa commoveri: accedere ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam: nervos extendi, carnes succrescere &c. Historiarum verò stylus, purâ & æquabili brevitate profluit; non conquisitis ornamentis turgidus, sed in narratione rerum quæ plùs habent admirationis, simplex & apertus. Canticorum ac Psalmorum concitatior oratio. Lenis verò est ac placida perspicuaque legum ac præceptorum expositio. Isaiæ viri nobilis & urbani orationem elegantem commendat S. Hieronymus. Ezechielis verò sermonem nec satis disertum, nec admodum rusticum, sed ex utroque temperatum esse pronunciat.

Præfat. in Isaiam & Ezech.

Amos

Amos verò in latâ eremi vastitate inter leones degentem, rusticitate quadam durum ac incultum, ait, *artis suæ usum esse sermonibus, ut vocem Domini terribilem atque metuendam, rugitum leonum & fremitum nominaret.* Pariter inter Scriptores novi Testamenti, sanctus Lucas, quia græcè peritus erat, elegantiùs scribit quàm S. Marcus & S. Joannes, sicut observat idem S. Hieronymus. Multò plura de præsenti argumento hîc dici possent, à quibus revocat nos suscepti operis compendiosa brevitas.

Comment. in caput 1. Amos. To. 3. novæ ed. pag. 1172.

Quæres 3°. Quibus Libris constet sacra Scriptura?

Resp. His omnibus quos enumerat Concilium Trid. Sess. 4. Decreto de Canonicis Scripturis ex quibus fidei & morum regula petenda est: qui quidem Librorum sacrorum Canon legitur & in Epistolâ 3. quam Innocentius I. S. P. scripsit ad Exuperium Tolosanum an. 400. & in Conc. Carthag. III. cui S. Augustinus interfuit; & apud ipsum S. Augustinum L. 2. de Doct. Christianâ c. 8.

Inter illos autem Libros aliqui Protocanonici dicuntur, de quibus dubitatum nusquam fuit: quales sunt in veteri Testamento, quinque Libri Mosis, & in novo quatuor Evangelia; atque alii his similes. Aliqui verò Deuterocanonici appellantur, de quibus aliquando dubium fuit apud nonnullos Catholicos, quamquàm & in Synagogis Judæorum, & in pluribus ac insignioribus Ecclesiis Christianis publicè legerentur; unde Ecclesiastici seu Agiographi & pii nuncupabantur: quales sunt in veteri Testamento Libri Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & duo Machabæorum; & in novo S. Marci caput ultimum, S. Lucæ historia de sudore Christi sanguineo, Epistola ad Hebræos &c.

quos omnes jam tanquam veros & Canonicos Ecclesia agnoſcit & admittit.

At inquies, quî fieri poteſt ut Libri in Canone Judæorum (à quibus Libros veteris Teſtamenti nos accepimus) non contenti, ſubinde in Canonicos evaſerint? An nova circa illos Eccleſiæ facta eſt revelatio?

Reſp. 1°. Nonnullos cum Serrario duplicem diſtinguere Canonem Hebræorum: Unum ab Eſdra exaratum, in quo nonnulli Libri deſiderantur: alterum poſt Eſdram, à Concilio Synagogæ; vel cùm ad Regem Ptolomæum ſacri Codices & ſeptuaginta Interpretes miſſi fuere; vel cùm exorta eſt Phariſæos inter & Saducæos controverſia; in quo poſtremo Codice recenſentur Libri ſupra dicti. Verùm iſthæc duplicis apud Judæos Canonis diſtinctio, multis mera conjectura videtur nullo ſatis firmo nixa fundamento.

Reſpondent igitur mirum videri non debere, ſi Libri nonnulli v. g. Sapientiæ, Eccleſiaſtici, & duo Machab. non fuerint ab Eſdra in Canone comprehenſi, cùm illi nondum conſcripti fuiſſent. Idem conjiciunt de Libris Tobiæ & Judith, quos incertum eſt ſcriptos fuiſſe ante Eſdram. Illos igitur Libros vel græcè primùm ſcriptos, vel græcè redditos, à Judæis Helleniſtis ſeptuaginta Interpretum collectioni additos, & tanquam Canonicos in Synagogis lectos publicè fuiſſe contendunt. Inde apud Chriſtianos jugi traditione promanarunt, à quibus etiam in publicis ſuis Conventibus legebantur, quamquam ab aliquibus Eccleſiis, quibus illa traditio perſpecta non erat, pro Canonicis non admitterentur.

Reſp. Igitur 2°. Libros illos in ſe ipſis & origine

suâ Canonicos re ipsâ fuisse; & quamquam ab omnibus ut tales admissi semper non fuerint, nihilominus ab Ecclesiâ Catholicâ tanquam verè Canonici declarati fuere: non quidem ex novâ revelatione, sed ex antiquâ & constanti, quam deprehendit, illustrium ac longè plurium Ecclesiarum traditione.

Quæres 4°. Quæ præcipuæ sint Scripturæ sacræ versiones?

Resp. Duplicem potissimum. 1°. Græcam septuaginta Interpretum, qui Libros sacros Hebraicè scriptos in græcum sermonem converterunt: quâ versione usi sunt Apostoli, quâ utuntur etiamnum Græci, & quæ velut authentica diu in Ecclesia obtinuit; ac nunc etiam obtineret, si ex Ecclesiæ judicio atque sententiâ constaret eam, quæ jam extat, autographo septuaginta Interpretum conformem esse.

2°. Altera versio ea est, quam Augustinus Italam, Hieronymus vulgatam, Gregorius veterem, appellat, quæ simpliciter Vulgata nostra dicitur, quam Concilium Trid. Sess. 4. authenticam declaravit, id est ab omni errore contra fidem & mores immunem & liberam; *neque datâ operâ corruptam* ait Pallavicinus L. 6. c. 17. *in quacumque parte quamtumvis minima, & ad præcipuam rei sententiam non spectante: neque unquam plane ex inconsideratia ab archetypo difformem in iis quæ rem constituunt.* Quæ proinde fidem & auctoritatem habeat in fidei & morum controversiis definiendis.

To. 1. pag. 601.

Quæres 5°. An Conc. Trid. cùm Vulgatam nostram declaravit authenticam, primigeniis textibus Hebraico & Græco vim omnem & auctoritatem detractam voluerit?

Resp. Negativè. Synodus enim Vulgatam cum

ipſis fontibus non comparat, ſed cum aliis dumtaxat, quæ circumferebantur Latinis verſionibus. Non prohibet igitur Synodus Trid. fontes ipſos adiri & conſuli, ſed hoc unum; ne Vulgata alicujus erroris incuſetur: quia in iis omnibus, quæ fidem & mores ſpectant, primigenio textui planè conformis eſt; tametſi aliunde à levioribus quibuſdam mendis omnino expurgata non ſit. Vide Cardinalem Pallavicinum L. 6. Hiſtoriæ Conc. Trid. c. 17. ubi fusè de hoc argumento diſſerit: & Andream Vega, qui Concilio Trid. interfuit L. 15. de Juſtificatione c. 9. Bellarminum L. 2. de verbo Dei c. 10. & Epiſtolâ ad Lucam Brugenſem à quo libellum de correctione Vulgatæ acceperat. *De libello ad me miſſo*, ait Bellarminus, *gratias ago: ſed ſcias velim, Biblia vulgata non eſſe à nobis accuratiſſimè caſtigata; multa enim de induſtriâ, multis de cauſis pertranſivimus, quæ correctione indigere videbantur.*

Quæres 6°. Qua ratione dividi ſoleant Libri ſacri?

Reſp. Eos dividi, ſeu revocari

1°. Ad Libros Legales, quales ſunt in veteri Teſtamento, quinque Libri Moyſis: in novo, quatuor Evangelia.

2°. Ad Libros hiſtoricos, quales ſunt in veteri Lege, Libri Joſue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, duo Eſdræ, Tobiæ, Judith, Eſter, Job, & duo Machabæorum: in novâ autem Lege, Actus Apoſtolorum.

3°. Ad Libros Sapientiales, quales ſunt in veteri Teſtamento, Pſalmi, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus; & in novo, quatuordecim Epiſtolæ

S. Pauli, & aliorum Apoſtolorum ſeptem Canonicæ.

4°. Ad Libros Propheticos, quales ſunt in veteri Teſtamento, quatuor majores Prophetæ, ſic dicti à majori Prophetiarum volumine, Iſaias, Jeremias cum Trenis & Baruch, Ezechiel, atque Daniel; & duodecim minores Oſee,&c.& in novo Teſtamento, Apocalypſis S. Joannis.

Quæres 7°. Quotuplex ſoleat diſtingui ſenſus Scripturæ?

Reſp. Multiplicem.

1°. Eſt ſenſus Litteralis ſeu Hiſtoricus, quem verba ipſa per ſe primò ſignificant, ſive propriè verba ſumantur, ſive non. Unde ſenſus parabolicus ad litteralem refertur. Neque litteralis eſt ipſa figura, ſed id quod figuratum eſt, v. g. cùm dicitur brachium Dei, ſenſu litterali non intelligitur in Deo quædam humani corporis pars, ſed virtus atque potentia.

Ejuſdem textûs multiplex poteſt eſſe ſenſus litteralis, ut docet S. Auguſtinus L. 12. Confeſſ. c. 18. & S.Thomas 1. p.q. 1. ar. 10. Patet manifeſtè ex Scripturis, Exodi 12. v. 46. de Agno Paſchali ad litteram præſcribitur, ne os illius confringatur; quod quidem Chriſto applicat S. Joan. c. 19. v. 36. Pariter quod de populo Judaico legitur Oſee 7. v. 2. *Ex Ægypto vocavi Filium meum*, tanquam de Chriſto dictum refert S. Math. c. 2. v. 15.

2°. Myſticus ſenſus ille dicitur, quo res ſignificatæ per voces, iterum alias ſignificant; & triplex vulgò diſtinguitur. Allegoricus, Moralis ſeu Tropologicus, & Anagogicus.

Allegoricus eſt, cùm verba Scripturæ præter

litteralem, quem habent, ſenſum, immediatè ſignificant aliquid gerendum in novo Teſtamento, quod ad Chriſtum præſertim & Eccleſiam pertineat v. g. cùm Iſaac propriis humeris portavit lignum uſque ad locum ſacrificii, adumbrabat myſterium Paſſionis Chriſti.

Tropologicus ſeu moralis eſt, cùm verba aut facta referuntur ad ſignificandum aliquid quod pertinet ad mores: quo ſenſu verba iſta Deuteronomii 25. *Non alligabis os bovi trituranti*, idem ſignificant ac ſi diceretur, dignum eſſe operarium mercede ſuâ: ita exponit Apoſtolus 1. Cor. 9. v. 9.

Anagogicus eſt, cùm verba ſeu facta mentem erigunt ad cogitationem eorum quæ ſurſum ſunt, & ad vitam æternam referuntur. Hoc modo verba iſta Pſal. 94. *Quibus juravi in irâ meâ, ſi introibunt in requiem meam*, quæ ad litteram dicta ſunt de terrâ promiſſionis, ſpiritualiter referuntur ad vitam æternam; ſic ipſe interpretatur Apoſtolus Hebr. 4. Tres iſti ſenſus levandæ memoriæ causâ duobus his verſibus exprimuntur.

> Littera geſta docet, quid credas allegoria,
> Moralis quid agas, quid ſperes, anagogia.

Ex triplici autem illo ſenſu, litteralis maximè proprius eſt ad vim argumentationis Theologicæ. Ceteri verò, niſi ſint ab ipſis Scriptoribus ſacris uſurpati, vim tantam non habent.

Quæres 8°. Unde repetendus ſit Scripturæ ſenſus?

Reſp. Ex judicio ac declaratione Eccleſiæ. Ab eâdem quippe auctoritate repeti debet quis verus ac genuinus ſit Scripturæ ſenſus, à quâ ſolâ dignoſci poteſt qui ſint Libri verè Canonici: atqui ex ſolâ

Ecclesiæ definitione cognosci possunt Libri verè Canonici non ex privato uniuscujusque judicio; vel gustu, quo divinam Libri alicujus originem veluti sentit & experitur, sicut Novatoribus nostris visum est. Quòd si nulla sit fixa & certa regula, quâ Librorum Canonicorum veritas & existentia, eorumque sensus legitimus determinetur; unusquisque pro captu vel arbitrio hunc vel istum Librum admittet vel rejiciet, & quem voluerit sensum ipsi accommodabit: quod si ita foret, actum esset de Religione; summa rerum in ipsâ confusio ac perturbatio foret; nulla fixa definitio, interminabiles & æternæ circa doctrinam excitatæ contentiones.

Quæres 9°. An Scripturæ lectio omnibus & singulis Christianis indiscriminatim sit permittenda?

Resp. Negativè. Quia tametsi lectio Scripturarum ex se se optima sit ac plurimum laudanda, ex quâ generatim fideles fructum spiritalem percipere possunt; nihilominus omnibus promiscuè permitti non debet, ne fortè rudioribus ac imperitis plùs noceat, quàm prosit ea lectio, cui sustinendæ ac digerendæ omnino impares sunt & incapaces. Quis enim ignorat, multa esse in sacris Codicibus ad intelligendum difficillima, *quæ indocti & instabiles depravant ad suam perditionem?* quod imprimis de Epistolis S. Pauli declaravit S. Petrus Epistolæ 2. c. 3. v. 16. Discretione igitur ac prudenti æconomiâ opus est, ut ejusmodi licentia concedatur. Multa in hanc rem proferri hîc possent testimonia, ex Scripturis ipsis, Conciliorum decretis, SS. Patribus, Episcoporum Documentis Pastoralibus, Censuris Academiarum, Parisiensis imprimis adversùs Erasmum; quibus prohibetur communis illa & promiscua licentia legendi Scripturas sacras.

Ab illis hîc referendis supersedere nos cogit Operis nostri brevitas; quæ omnia in unum collecta legere poteris in eximio Opere cui Gallicè titulus, *Traité Theologique*, duobus Tomis distincto ac Parisiis apud Viduam Mazieres, Typis edito anno 1722. Tom. 2. pag. 476. & sequentibus. Quapropter proscriptæ meritò fuere à Clemente XI. Constitutione *Unigenitus*, Quenellii circa præsens argumentum Propositiones. 70. *Utile & necessarium est omni tempore, omni loco, & omni personarum generi studere & cognoscere spiritum, pietatem & mysteria Scripturæ.* Item & 80. *Lectio Scripturæ est pro omnibus.* Item 81. 82. 83. 84. & 85.

Egregia est ac plena sapientiæ regula, quæ jussu Concilii Trid. condita est, approbata à Pio IV. Sixto V. & Clemente VIII. SS. Pontificibus, & à Conciliis Aquensi an. 1584. Tolosano an. 1590. Avenionensi an 1595. Narbonensi an. 1609. recepta & adoptata, circa lectionem Scripturæ. En verba: *Cum experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari linguâ passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti quàm utilitatis oriri: hâc in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur; ut cum consilio Parochi, vel Confessarii, Bibliorum à Catholicis auctoribus versorum lectionem in linguâ vulgari concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione non damnum, sed fidei & pietatis augmentum capere posse: quam facultatem in scriptis habeant.*

14. Conc. 953. D.

Nonnullæ regulæ in studio ac lectione Scripturarum observandæ.

REgulas illas passim tradunt SS. Ecclesiæ Doctores. Prima est, ut ad Scripturæ lectionem nullus accedat animo curioso, critico, superbo; sed docili, submisso, religioso, qui unius veritatis detegendæ, ac procurandæ salutis studio sit intentus.

Secunda: Intelligentia Scripturæ, quantùm fieri potest, ex ipsâmet Scripturâ repetenda est; loca cum locis, vetus Testamentum cum novo, obscura cum manifestis conferendo. *Faciliùs*, ait Origenes, *in Scriptura cognoscitur quod quæritur, si ex pluribus locis quæ de eâdem re scripta sunt, exempla, proferantur.* Et Hom. vigesimâ quintâ in caput 31. Num. *Non solùm*, ait, *ad auditum sermonum, sed ad rerum considerationem intendendus est animus. Recordare præterita, audi præsentia, quæ sequuntur adverte: confer priora posterioribus, & divinarum virtutum magnificentiam contemplare.* Eandem regulam de obscuris Scripturæ locis per apertiora exponendis tradit S. Augustinus L. 3. de Doct. Christ. c. 26. Et in Psal. 67. n. 15. loquens de quâdam obscurâ Scripturæ locutione sic ait: *In veteribus libris crebra est ista locutio: & ideo quando subobscurè fit, ex manifestis sui generis exemplis intelligenda est.*

T. 1. p. 1673. col. 2. E.

Tom. 4. p. 671. E.

Tertiam præscribit jam citatus Origenes To. 6. in Evang. S. Joan. his verbis: *Qui accuratè Scripturam legere voluerit, diligentiam is adhibeat oportet: observare necessarium cùm sit, quæ dicuntur, à quibus, & quando dicuntur; ut per totos sanctos Libros inveniamus personis aptè tributum sermonem.*

To. 2. p. 185. col. 2. F.

Ad hanc regulam accedit quod ait S. Augustinus

To. 3. par. 1. pag. 131. B.

L. 1. de Gen. ad Litt. c. 21. *Cum*, inquit, *divinos Libros legimus, in tantâ multitudine verorum intellectuum qui de paucis verbis eruuntur, & sanitate Catholicæ fidei muniuntur, id potissimum deligamus, quod certum apparuerit eum sensisse quem legimus: si autem hoc latet, id certè quod circumstantia Scripturæ non impedit, & cum sanâ fide concordat.*

Quarta: A litterali Scripturæ sensu non recedendum, nisi evidens cogat ratio & causa; alioqui de Scripturis actum foret; & unicuique liceret eas à proprio & naturali sensu ad figuratum & allegoricum deducere. Quâ in re peccavit aliquando Origenes, adversùs quem V. Synodus eâ de causâ anathema decies pronunciavit.

To. 4. pag. 45. F.

Quinta: *In omni allegoriâ*, inquit S. Augustinus in Psal. 8. n. 13. *hac regula retinenda est; ut pro sententiâ præsentis loci consideretur quod per similitudinem dicitur.*

Sexta præscribitur ab eodem S. Doctore L. 3. de Doctr. Christ. cap. 10. n. 14. his verbis: *Quidquid in sermone divino neque ad morum honestatem, neque ad fidei veritatem propriè referri potest, figuratum esse cognoscas.*

To. 3. part. 1. pag. 49. D.

Ibidem cap. 11. n. 17. sic pergit: *Quidquid ergo asperum & quasi sævum factu dictuque in sanctis Scripturis legitur ex personâ Dei vel Sanctorum ejus, ad cupiditatis regnum destruendum valet.*

Pag. 50. C.

Et c. 12. 18. *Quæ autem*, pergit, *quasi flagitiosa imperitis videntur, sive tantùm dicta, sive etiam facta sunt, vel ex Dei personâ, vel ex hominum quorum nobis sanctitas commendatur, tota figurata sunt.*

Ibid. F.

Et c. 16. n. 24. *Si præceptiva locutio est*, ait, *aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem aut beneficentiam jubens, non est figurata. Si autem fla-*

Ibid. pag. 52. B. C.

gitium aut facinus videtur jubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est.

Septima: *Si quid velut absurdum moverit*, ait idem S. Doctor L. 11. contra Faustum c. 5. *non licet dicere: Auctor hujus libri non tenuit veritatem: sed, aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis.* Et verò si vel unus error in sacros Codices irrepsisset, ab omni planè auctoritate exciderent apud nos. *In illâ Canonicâ eminentiâ sacrarum Litterarum*, pergit S. Augustinus, *etiamsi unus Propheta, seu Apostolus, aut Evangelista aliquid in suis litteris posuisse ipsâ Canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare quòd verum sit: alioquin nulla erit pagina, quâ humanæ imperitiæ regatur infirmitas, si Librorum Canonicorum saluberrima auctoritas, aut contempta penitus aboletur, aut interminata confunditur.*

To. 8. p. 222. A.

Ibid. C.

Si quis igitur foret Scripturæ locus ita obscurus & implicatus, ut exponi à nobis non posset; non Scriptoris sacri fides & auctoritas, sed nostra potiùs, vel curiosa temeritas, vel ignorantia incusanda esset.

Octava: *Illud ante omnia retinete*, ait idem S. Doctor Serm. 51. de concordiâ Math. & Lucæ, *ut Scripturis sanctis nondum intellectis non perturbemini; intelligentes autem non insiemini: sed & quod non intelligitis, cum honore differatis; & quod intelligitis, cum charitate teneatis.* Et Epist. 190. ad Optat. aliàs 157. sic ait: *Ubi res naturaliter obscura nostrum modulum vincit, & aperta divina Scriptura non subvenit, temerè hinc aliquid definire humana conjectura præsumit.*

To. 5. p. 302. A.

To. 2. pag. 704. G.

Nona: Quæ gesta sunt, ordine præpostero in Scripturis interdum narrantur per anticipationem,

quando posteriora priùs recensentur; vel per recapitulationem, quando priora posteriùs commemorantur. Quo sensu Math. 26. narratur, Christum post sumptionem sanguinis dixisse: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* A sancto verò Luca, hæc tanquam priùs dicta referuntur. Ad hanc regulam referri debet, mos Scripturæ loquendi de futuro tanquam de præterito vel præsenti. *Non sine causâ*, inquit S. Augustinus Serm. 22. de tertio versu Psalmi 67. n. 2. *quæ futura sunt, tanquam transacta dicuntur. Deo enim sic certa sunt, ut jam pro factis habeantur.* Hoc modo Isaiæ 9. v. 6. dicitur: *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* Spiritu prophetico rem futuram, veluti præsentem Propheta describit: unde c. 52. v. 6. addit: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in illâ die, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.* Tam certa scilicet est veritas Prophetiarum, ut quæ ventura sunt, velut facta vel præsentia narrentur.

To. 5. pag. 17. B.

Decima Regula hæc est: Cùm Scriptura ait omnes v. g. in populo malos esse vel bonos, per omnes, non omnes planè ac singuli intelliguntur, sed nonnulli. *More suo loquitur Scriptura*, inquit S. Augustinus L. ad Donatistas post collationem c. 20. n. 32. *quæ sic arguit malos, tanquam omnes in eo populo mali sint, & sic consolatur bonos, tanquam omnes ibi tales sint.* Et Epistolâ 93. ad Vincentium Rogatistam, aliàs 48. c. 9. n. 32. *Habent*, inquit, *Scripturæ Canonicæ hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perveniat.*

To. 9. pag. 21. D.

To. 2. pag. 14. D.

Regula hæc exceptionem patitur: Vox enim ista, *omnes*, aliquando omnes & singulos designat, v. g. cùm dicuntur omnes in Adam peccasse; re-

verà enim *omnes* in eo peccaverunt, (unâ exceptâ Beatâ Virgine.) Pariter cùm Apostolus ait, Deum velle *omnes* homines salvos fieri; & Christum pro *omnibus* esse mortuum; omnes & singuli denotantur: quæ quidem exceptio ex subjectâ materiâ & circumstantiis loci debet æstimari. Pro omnibus vult Apostolus orationes in Ecclesiâ ad Deum fundi, quia vult Deus omnes homines salvos fieri; Christus pariter pro iis omnibus mortuus est, qui mortui sunt: omnes autem in Adamo mortui sunt; ergo pro omnibus Christus mortuus est.

Undecima: Diligenter attendendum quâ ratione propositio Scripturæ distinguenda sit & pronuncianda, interjectâ, vel sublatâ interpunctione. Notum est quantùm Ariani veteres & novi eâ in re peccent: sic enim illi distingunt ista sancti Joannis verba, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat.* Punctum hîc apponebant, subjiciendo, *Verbum hoc erat in principio apud Deum:* quâ fraude illi usi sunt, ut Verbi divinitatem commodiùs impugnarent.

Duodecima: Cùm omnes Scriptores sacri tùm veteris tùm novi Testamenti, uno fortassis excepto S. Luca, Hebræi fuerint, frequenter hebraismis, id est formulis loquendi apud Hebræos consuetis utuntur: necesse est igitur ad plenam Scripturæ intelligentiam, illos Hebraismos advertere. Patet istud vel in ipso nomine *Fratris:* cùm enim Christo fratres tribuuntur in Evangelio, hebraismus est; namque nomine Fratris, consanguineus significatur. *Quatuor modis*, ait auctor Commentarii in c. 2. Epist. ad Galatas, qui falsò S. Hieronymo tribuitur, *Fratres appellantur.* 1°. *Naturâ.* 2°. *Cognatione.* 3°. *Gente.* 4°. *Affectu. Unde Jacobus se-*

To. 5. Op. S. Hieron. pa. 1037.

cundum cognationem Frater Domini dicitur: quoniam de Maria Cleopha, sorore Matris Domini, natus esse monstratur.

Decima tertia regula pro dignoscendis Canonicis Scripturis hæc ab Augusto proponitur L. 2. de Doct. Chr. c. 8. n. 12. *In Canonicis*, inquit, *Scripturis Ecclesiarum Catholicarum quàm plurium auctoritatem sequatur, inter quas sanè illæ sint, quæ Apostolicas sedes habere, & Epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis Canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis quas quædam non accipiunt; in eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, quamquam hoc facilè inveniri non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.*

o. 3. part. p. 23. C.

Ultima denique regula nobis à Concilio Trid. Seff. 4. præscripta est, tùm circa sensum, tùm circa verba & sententias scripturæ. 1°. Ex communi SS. Patrum sensu Scripturam interpretandam esse. 2°. *Reprimendam illorum temeritatem, quâ ad profana quæque convertuntur & torquentur verba & sententiæ sacræ Scripturæ; ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, divinationes, sortes, libellos etiam famosos.*

1.14. Conc. 748. A.

De Traditionibus.

QUæres 1°. Quid sit Traditio?

Resp. Esse Verbum Dei non scriptum, sed vivæ vocis oraculo quasi per manus ad nos usque transmissum.

Quæres 2°. Quanta sit in Ecclesiâ Traditionis necessitas?

Resp. Summam esse & prorsus eamdem ac Verbi Dei scripti. Neque enim auctoritas Verbi Dei à chartâ & atramento pondus & momentum obtinet, sed ab ipso Deo cujus est verbum.

Quæres 3°. An ante & post Christum usus Traditionis viguerit?

Resp. Affirmativè. 1°. Tempore legis naturæ ab Adamo ad Moisem usque cùm nihil scriptum foret, necesse fuit Religionem ac veri Dei cultum ex Traditione fluxisse. Unde Gen. 18. v. 19. de Abrahamo Deus dicit: *Scio quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam.* Ergo toto illo temporis intervallo (id est per duo annorum millia) quod fluxit ab Adamo ad Moisen, vera Dei Religio ac cultus solâ Traditione stetit & conservatus est.

In ipsâ etiam lege Mosaicâ, quàm multa, quæ non nisi Traditione cognita fuere? v. g. animæ immortalitas; resurrectio corporum; supremum judicium, quo bonis præmia, impiis supplicia decernenda sunt; remedium peccati originalis in gratiam fœminarum, & masculorum qui ante octavum à nativitate diem ex hac vitâ rapiebantur. Quin & ipse legitimus Legis scriptæ sensus, non aliunde, quàm à certâ & constanti Traditione haberi potuit; unde Deut. 32. v. 7. dicitur: *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.* Et Job. 8. v. 8. *Interroga generationem pristinam, & diligenter investiga patrum memoriam.* Psal. 23. v. 1. *Deus auribus nostris audivimus, patres nostri annunciaverunt nobis.*

Non minor in lege Christi Traditionis necessitas. 1°. Hanc commendat Apostolus 2. ad Thessal.

2. v. 14. *Itaque Fratres*, ait, *state & tenete traditiones quas didicistis sive per sermonem, sive per Epistolam nostram.* Et S. Joan. Epist. 2. v. 12. *Plura*, inquit, *habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui.* Ergo Apostoli vivâ voce multa docuere, quæ litteris mandata non sunt. Hinc S. Paulus 2. ad Timot. 1. v. 13. *Formam habe*, inquiebat, *sanorum verborum quæ à me audisti in fide .... bonum depositum custodi.* Cap. autem 2. v. 2. *Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.* S. Irenæus L. adversùs hæreses 3. c. 4. scribit multas suo etiam tempore Ecclesias fuisse, quæ solâ Traditione sine Scripturis, Christianam amplexatæ fuerant Religionem; atque si Apostoli doctrinam Christi scriptis non consignassent, non ideirco minùs sequendam esse Traditionem. *Quid autem*, inquit, *si neque Apostoli Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine chartâ & atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem Traditionem diligenter custodientes.*

Pag. 178. 1.

2°. Multa certâ fide credimus & observamus, quorum nulla extat in Scripturis mentio. Ubi scriptum est infantes baptisandos esse; baptismum ab Hæreticis collatum ratum & validum esse; matrimonium ratum & non consummatum, dissolvi publico Religionis voto; Virginem Mariam perpetuò ac constanter Virginitatem servasse; festum Paschatis celebrandum esse die Dominicâ quæ

proximæ

proxima est lunæ 14. mensis Martii? Imò dicatur nobis, quâ viâ sine ope Traditionis, & Scripturas ipsas earumque legitimum sensum habere possimus: certum enim est ex veteribus Hæreticis fuisse, Manichæos imprimis, qui multas Scripturæ partes, quas nempe erroribus suis apertè contrarias sentiebant, rejecerunt. Quin & inter Reformatores nostros, nonne Lutherus Epistolam S. Jacobi respuit, quam ut Canonicam Calvinus admittit? Unde verò id habent? An ex privato spiritu? At si divinus ille est, ut esse debet in eorum mente, sibi profectò contrarius esse non potest; nec uni affirmare, quod, negabit alteri. Non minùs urget argumentum, ubi agitur de sensu Scripturæ; ac necesse est Novatores nostros varias ac contrarias in partes scindi, eodem afflante spiritu suo privato. v. g. ista Christi Verba: *Hoc est corpus meum*; Lutherus ad sensum realis & substantialis præsentiæ Corporis Christi in Eucharistiâ interpretatur: Calvinus è contra ad sensum virtutis & figuræ, exclusâ præsentiâ reali & substantiali. Litem porro hanc, quæso, quis inter illos componet? Nemo certè, cùm illi nullum agnoscant supremum hac in vitâ judicem controversiarum. Necesse igitur est infinitis dissentionibus ac rixis miserè discerpi ac divexari Christianos, ac interminabiles esse apud illos excitatas de Religione controversias.

Quin imò nec satis intelligimus, quomodo Reformatores nostri, ex quorum sinu Sociniani prodiere, se se ab istorum laqueis certò expedire possint: iisdem quippe, quibus illi, principiis innutriti, illis multò longiùs progressi Sociniani, omnia penitus fidei nostræ capita ex humanâ ra-

tione metientes, funditùs subvertunt ac labefactant. Unde porro istud? Nisi quia nullâ certâ & fixâ regulâ diriguntur. Quæ enim illa foret apud illos? Litteralis & grammaticalis Scripturæ sensus? At ille ipse est de quo controvertitur: aliunde verò notum est, grammaticis tricis & argutiis non alios magis studere ac delectari, quàm Socinianos. An privatus spiritus, & interior uniuscujusque persuasio? Sed quisque suam laudat ac ventitat, tametsi ab aliâ discordem Imò & discordiam hanc Magistris suis Lutheranis & Calvinistis objiciunt Sociniani circa interpretationem istorum verborum Christi, *Hoc est Corpus meum.* Adeo verum est, rupto semel Traditionis filo, & excusso Ecclesiæ jugo, nullo ampliùs vinculo in unitate fidei retineri homines posse; & ad omnem impietatem ac errorem projectam laxari humano ingenio licentiam.

3°. Ex Traditione ac quotidianâ fidelium praxi validissima ad rem fidei nostræ argumenta ducebant SS. Patres; & quidem eo firmiora, quòd minùs paterent Criticorum argutiis ac distortis interpretationibus, quàm verbum ipsum scriptum. Ita divinitatem Christi, ex cultu & adoratione quæ toto terrarum orbe ipsi impenditur: gratiæ necessitatem, ex precibus quæ ubique funduntur ad Deum: peccatum originale, ex Baptismo & exorcismis annexis qui apud omnes usurpantur: Trinitatem personarum in unâ & eâdem naturâ, invictè demonstrabant ex formâ Baptismi.

4°. Denique, Traditionis pondus & auctoritatem Hæreticis, velut invictum repagulum semper opposuere Scriptores Ecclesiastici.

Tertullianus L. de præscript. c. 6. *Nobis*, inquit, *nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec*

pag. 204. B.

eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores; qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignarunt. Ibidem c. 36. dicit consulendas esse singulas Ecclesias Apostolicas, ut quæ sit vera Christi doctrina intelligatur. *Percurre*, inquiebat, *Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum suis locis præsident; apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur, sonantes vocem & repræsentantes faciem uniuscujusque. Proxima est tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est.* Et L. de Coronâ militis c. 3. *Quæramus*, inquit, *an & Traditio nisi scripta non debeat recipi? Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præjudicent aliarum observationum, quas sine ullius Scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, & exinde consuetudinis patrociniis vindicamus.* Quarum quidem observationum postquam multa protulit exempla, sic pergit c. 4. *Harum & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies: traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.*

Ibid. p. 215. A.

Pag. 101. D.

Pag. 102. B.

S. Irenæus idem argumentum versat L. 3. adversùs hæreses c. 4. cujus verba paulò ante laudata sunt.

Pag. 178.

S. Basilius L. de Spiritu sancto c. 27. *Dogmata*, inquit, *& instituta quæ in Ecclesiâ prædicantur, quædam habemus è doctrinâ scripto proditâ, quædam rursus ex Apostolorum Traditione in mysterio, id est,*

Ed. vet. To. 2. p. 210. C.

in occulto tradita recepimus: quorum utraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est quæ sint jura Ecclesiastica.

Denique Vincentius Lirinensis, ut alios omittam, in Commonitorio, ad hæc Apostoli verba, *Depositum custodi*, sic eleganter non minùs quàm verè loquitur. c. 27. *Quid est depositum? Id est, quod tibi creditum est, non quod à te inventum; quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenii, sed doctrinæ; non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis; rem ad te perductam, non à te prolatam; in quâ non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.*

Bibl. Pat. To. 7. pag. 258. D.

Quæres 4°. Quotuplex sit Traditionis species?

Resp. Ab auctore, alias esse divinas; alias Apostolicas; alias Ecclesiasticas. A materià, alias fidem spectare; alias mores; alias verò disciplinam. A duratione, alias esse perpetuas, quæ tamdiu stabunt, quamdiu stabit militans Christi Ecclesia; alias temporales, id est, quæ ad certum dumtaxat tempus sunt institutæ. A locis, alias esse universales, ubique gentium receptas; alias locales seu particulares, certis locis addictas.

De Ecclesiâ.

TOt sunt ac tam graves circa Ecclesiam Theologorum concertationes, ut specialem in iis pro dignitate pertractandis curam & operam à nobis suo loco exigant. Interim in præsentiarum satis nobis erit, prima veluti fundamenta posuisse eorum omnium, quæ fusiùs aliquando sumus expositur.

Quæres igitur 1°. Quid sit Ecclesia, & quomodo definienda?

Resp. Ecclesiam vulgò definiri, Cœtum hominum unius & ejusdem fidei Christianæ professione, & eorumdem Sacramentorum Communione conjunctum, sub regimine legitimorum Pastorum, ac præcipuè Romani Pontificis.

Definitionem hanc contra Launoii & aliorum nonnullorum impetus suo loco vindicabimus. Duo scilicet in Ecclesiâ Christi essentialiter requiruntur: unio eorum qui illam constituunt; & subordinatio, seu dependentia eorumdem ab iis qui societatem regunt & moderantur. At duo illa exprimit adducta definitio: præterea verò omnes Ecclesiæ partes complectitur, & ab eâ removet quidquid removeri debet.

Tria nempe in eâ definitione notantur, quorum si unum desit, non poterit quis censeri de corpore & de gremio Ecclesiæ; scilicet professio fidei Christianæ, Sacramentorum Communio, subjectio legitimis Pastoribus.

Defectu primæ conditionis, excluduntur omnes Infideles & Hæretici.

Defectu secundæ, excluduntur qui nunquam fuere ad Communionem Sacramentorum admissi, quales sunt Cathecumeni; vel qui per Ecclesiæ censuram, ab eorumdem Communione sunt præcisi, quales sunt excommunicati.

Defectu tertiæ conditionis, excluduntur Schismatici, qui tametsi fidem habeant & eadem Sacramenta, legitimo tamen Pastori non obtemperant; atque idcirco foris extra Ecclesiam fidem profitentur & Sacramenta percipiunt.

Additur in adductâ definitione, *& præcipuè Ro-*

mani Pontificis; ob eum ſcilicet honoris & juriſdictionis primatum, quem jure divino in cæteros Epiſcopos in totâ Eccleſiâ obtinet. Hinc inſignes illi dignitatis & auctoritatis tituli quibus à Veteribus exornatur. Cave tamen putes, his titulis quidquam detrahi divinæ Epiſcoporum auctoritati, *quos poſuit Spiritus ſanctus regere Eccleſiam Dei.*

Act. 20. v. 28.

Brevius apud S. Cyprianum Epiſt. 69. ad Pupinian. Eccleſia definitur: *Plebs Sacerdoti adunata, & Paſtori ſuo grex adhærens.* Quibus verbis totam Eccleſiam S. Martyr complectitur; & populum fidelem, qui Paſtori ſuo adhæret, à quo fidei & morum documenta excipit; & Paſtores, qui gregem ſibi commiſſum docent ac regunt. Neque enim auctoritas Miniſterii in commune concredita eſt, ut Novatoribus placet, tùm plebi, tùm Paſtoribus, ut tamen ab iſtis ſolis exerceatur; ſed iis dumtaxat conceſſa, *Quos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei.* Unde idem S. Cyprianus ibidem ait, *Epiſcopum eſſe in Eccleſiâ, & Eccleſiam in Epiſcopo:* nempe tanquam in Capite & Duce. Inde quoque eſt, quòd Eccleſiæ nomine in Scripturis ac Scriptoribus Eccleſiaſticis, ut plurimùm ſoli intelligantur Superiores, ſeu Duces ac Rectores Eccleſiarum, ad quos pertinet mores emendare; exortas de Religione controverſias dirimere; ligare, ſolvere, docere &c. Hoc ſenſu Math. 18. v. 13. dicitur: *Si peccaverit in te frater tuus, vade corripe eum inter te & ipſum ſolum ... ſi te non audierit, dic Eccleſiæ.* Id eſt, Superioribus ſeu Eccleſiæ Prælatis, ait S. Chryſoſtomus. *Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.* Quo ſenſu dicimus Eccleſiam ſolvere, ligare, docere &c. id eſt, Eccleſiæ Paſtores,

Pag. 113.

non verò populum fidelem : illius quippe partes sunt obedire Præpositis, non docere, non imperare. Quapropter neque expressus, neque etiam præsumptus consensus populi necessarius est, ut Pastores ligandi ac solvendi, quam à Christo habent, potestatem exerceant. Unde meritò proscripta hæc n. 90. Quenellii Propositio, *Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos Pastores, de consensu saltem præsumpto totius corporis*; id est, de consensu plebis.

Quæres 2°. An & quæ sint Ecclesiæ notæ ac characteres?

Resp. Ecclesiam esse Unam, Sanctam, Catholicam, Apostolicam & Romanam.

1°. Una est unitate fidei, ita ut prorsus excludat quascunque alias societates & sectas, quarum fides diversa est ac erronea in articulis etiam non fundamentalibus; & extra ipsam nulla sit speranda salus: quod ex professo adversùs putidum Jurii Calvinistæ figmentum suo loco demonstraturi sumus.

2°. Ecclesia Sancta est: Ephes. 5. v. 26. *Seipsum tradidit Christus, ut illam sanctificaret.* Sancta autem dicitur, non quòd omnia ejus membra sint sancta; sed quòd nulli sint sancti extra ipsam. Quæ quidem sanctitas elucet, tùm in ejus auctore ac parente Christo, totius sanctitatis fonte; tùm in ejus fine, nempe divino cultu; tùm in ejus doctrinâ, moribus, præceptis, consiliis, Sacramentis; quæ omnia sanctitatem undequaque spirant ac referunt. Inde est, quòd S. Petrus Epist. 1. c. 2. v. 9. Fideles Christianos appellet, *Genus electum, gentem sanctam, populum acquisitionis.*

3°. Est Catholica; id est ubique diffusa, &

ubique veram doctrinam diffundens. *Catholica vocatur Ecclesia*, ait S. Cyrillus Jerosol. Catech. 18. *quia per universum orbem terrarum diffusa est, à finibus terræ usque ad extrema; & quia docet Catholicè, hoc est universaliter, & sine ullo defectu vel differentiâ, omnia dogmata.* Ut autem verè Catholica dicatur Ecclesia, necessaria non est actualis per omnes orbis plagas simul ipsius diffusio, sed successiva sufficit: nempe ut successione temporis tandem ubique obtineat. Neque etiam necesse est, ut diffusione suâ & extensione omnes simul sumptas Hæreticorum sectas superet; sed satis est, ut quacumque Hæreticâ societate longè magis diffusa sit.

g. 220. C.

Non ignoramus adversùs istam Ecclesiæ diffusionem, Novatores solitos opponere caliginosa Arianismi & Monothelismi tempora, quibus, ut putant, Ecclesia intra breves admodum limites coarctata fuit; & Nicæna fides à paucissimis dumtaxat Episcopis, cæteris longè majori numero reclamantibus, retenta. Verùm non ignoramus etiam, quàm solidè ac copiosè Theologi omnes Polemici, figmentum istud, quod Donatistæ primùm, tùm Lutherani ac Calvinistæ tam avidè arripuerunt, exsufflaverint; imprimis Jansenius ipse Iprensis in Opere cui titulus, *Notarum spongia*, adversùs Voetium apud Sylvæducenses Evangelii pseudo-administrum: sed de hoc argumento fusiùs & ex professo ubi de Ecclesiâ.

5°. Additur, Romana: tùm quia Romana Ecclesia Mater est ac Magistra aliarum Ecclesiarum: sic eam appellant Patres Triden. Seff. 7. de Baptismo, Can. 3. ac primum inter alias Ecclesias locum obtinet: tùm quia centrum est Catholicæ

Communionis, unde unitas Sacerdotalis exorta est; tùm denique quia Apostoli Petrus & Paulus eam fundarunt ac proprio sanguine consecrarunt.

Quæres 3°. An Ecclesia sit indefectibilis quoad durationem, ita ut nunquam extinguendum sit, quod publicum est ac visibile Ecclesiæ Ministerium?

Resp. Affirmativè, Math. ultimo v. 20. *Ecce ego*, ait Christus, *vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Lucæ 1. v. 32. *Dabit illi Dominus Deus sedem David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Quæ promissio, de spiritali Ecclesiæ regno, non de terreno intelligenda est; dicente ipsomet Christo, *Regnum meum non est de hoc mundo.* Et c. 21. v. 32. *Non præteribit generatio hac, donec omnia fiant. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Ephes. 4. v. 11. *Ipse* (Jesus) *dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi; donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei.*

Quæres 4°. An Ecclesia in suis fidei & morum decretis errare aliquando possit?

Resp. Non posse. Math. 16. v. 18. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Prævalerent autem si à fide deficere aliquando posset; ac falsa pro veris, aut mala pro bonis populo Christiano proponere. Et c. ult. v. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* 1. ad Timoth. 3. v. 15. *Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est in*

Ecclesiâ Dei vivi columna & firmamentum veritatis.

Et verò necesse est in omni societate benè constitutâ, qualis profectò est Ecclesia Christi, esse Tribunal aliquod semper præsens ac subsistens, quo excitatæ de Religione controversiæ judicio supremo definiri possint; ne fortè sint æternæ, nihilque certum ac fixum habeatur. Tribunal autem illud in rebus ad Religionem pertinentibus, est Ecclesia; quæ nisi dono inerrantiæ instructa fuerit, mentis nostræ assensum certò non exprimet. Sunt etenim fidei nostræ mysteria obscura & inevidentia, quæ solâ dumtaxat auctoritate Dei revelantis, & Ecclesiæ proponentis sive Scripturas ipsas, sive legitimum earum sensum, credi possunt. Unde scitum istud Augustini dictum Lib. contra Epistolam. Fundamenti c. 5. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoveret auctoritas.* Et istud L. de utilitate credendi. *Nolle* (Ecclesiæ) *primas dare, vel summa profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.*

[...]. 8. *pag.* [...]4. A.
[...]*id. p.* 69.

Quæres 5°. An illa Ecclesiæ inerrantia sit activa & judicii, ut vocant; an tantùm passiva, in eo posita, quòd errorem nunquam pati seu admittere possit universa Ecclesia?

Resp. Non tantùm passivâ, quam Novatores non rejiciunt, sed etiam activâ & judicii inerrantiâ Ecclesiam gaudere. Ad eam quippe pertinet docere, definire: *Euntes docete*, Math. 28. v. 19. *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Act. 15. v. 28. Et verò inerrantia passiva stare non potest sine activâ; aliâ etenim viâ & ratione ab errore recipiendo universa plebs avocari non potest, quàm infallibili primorum Pastorum judicio atque sententiâ.

Quæres 6°. An illa judicii, seu activa inerrantia tribuenda sit Ecclesiæ dispersæ, perinde ac coactæ in Conciliis.

Resp. Affirmativè. 1°. Quia fieri non potest ut omnes per orbem dispersi Episcopi suo judicio errorem approbent: aliàs, ut mox dictum est, & ipsamet passiva Ecclesiæ infallibilitas periret. Cùm enim populus Christianus in his quæ fidem & mores spectant, teneatur jubente Christo Ecclesiæ Pastoribus obsequi, *Obedite præpositis vestris. Qui vos audit, me audit*; si fieri posset omnes à verò aberrare Pastores, omnes pariter Laici in eumdem errorem abriperentur. *Quòd si*, ait Canus L. 4. de Locis c. 4. Concl. 4. *hinc Pastores, inde oves in contrarias partes separentur, corporis compacti ac per omnem juncturam connexi disjunctio, omnem Ecclesiæ distrahet unitatem, & non solùm inter optimates & populum constitutam à Christo societatem evertet, sed communem etiam inter se fidelium consociationem dirimet, cujus consociationis arctissimum vinculum fidei, est conspiratio eadem & consensus partium non divulsus. Divulsus autem omnium erit, si populorum membra à suis capitibus divellantur. Atque ubi semel plebs rudis à Doctorum suorum communi sententiâ declinaverit, quorum doctrinam postea secutura est?*

Ed. ed. 1605. pag. 203.

2°. Privilegium inerrantiæ à Christo universim Ecclesiæ promissum fuit: *Vobiscum sum omnibus diebus*. Ergo Ecclesiæ dispersæ non minùs quàm collectæ. Imò, si fas est dicere, potiori ratione dispersæ, quàm collectæ in Conciliis: quia isti eo dumtaxat nomine ac titulo competit, quòd sit Ecclesiæ totius imago, seu repræsentatio; Ecclesia verò dispersa non tantùm imago ac repræsentatio, sed est ipsamet Ecclesia. Et verò Christus

Pastores in Ecclesiâ substituit ut regant sibi subditum gregem. *Posuit vos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. v. 28. Dedit ipsis potestatem *ligandi atque solvendi*. Math. 18. v. 18. Jussit ut *omnes gentes docerent*. Math. ult. *Dedit eos ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi.... ut non simus parvuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ.* Ephes. 4. v. 11. & 14. Jussit ut fideles pronis animis illis obsequantur; *Obedite Præpositis vestris.* Hebr. 13. v. 17. Hæc porro omnia exequitur Ecclesia dispersa, non minùs feliciter quàm collecta; eodem si quidem moderatore & assistente divino Spiritu semper regitur: aliunde verò semper non patet nec facilis est ad Concilium recursus; rarò etenim congregantur; imò nec congregari facilè possunt. Et certè ante Nicænum Concilium, quod fuit Oecumenicorum primum anno 325. multæ hæreses damnatæ & attritæ fuere sine Conciliis. Fatetur istud S. Augustinus L. 4. ad Bonifacium c. ultimo n. 34 ubi Pelagianis tumultuantibus ac generale Concilium postulantibus respondet his verbis: *Aut verò congregatione Synodi opus erat ut aperta pernicies damnaretur: quasi nulla Hæresis aliquando nisi Synodi Congregatione damnata sit: cùm potiùs rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit; multòque sint atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras devitandæ innotescere potuerunt. Verùm istorum superbia .... hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur. Orbem quippe Catholicum, quoniam Domino eis resistente pervertere nequeunt, saltem commovere conantur.*

[...]. 10. p. [...]2. F.

Quapropter Idem S. Doctor Serm. 131. aliàs 2. de verbis Apostoli c. 10. de causâ Pelagianorum dicebat : *Jam de hac Causâ duo Concilia missa sunt ad sedem Apostolicam : inde etiam rescripta venerunt. Causa finita est : utinam aliquando finiatur error.* Et L. 3. contra Julianum c. 1. n. 5. *Vestra*, inquiebat, *apud competens judicium communium Episcoporum modò causa finita est : nec amplius vobiscum agendum est, quantùm ad jus examinis pertinet, nisi ut prolatam de hac re sententiam cum pace sequamini : quòd si nolueritis, à turbulentâ vel insidiosâ inquietudine cohibeamini.*

To. 5. pag. 645. D.

To. 10. pag. 555. B. C.

Porro ut causa, quæ ad fidem pertinet, dici possit ultimo ac supremo judicio finita, necesse est, auctoritatem, quâ finita est, supremam esse ac infallibilem : agnoscit ergo S. Augustinus in Ecclesiâ dispersâ infallibilem activam seu judicii auctoritatem.

3°. Sacra Parisiensis Facultas his ex Augustino imbuta documentis, Conclusione latâ die 9. Febr. an. 1663. occasione Theseos M. Gabrielis Droüet de Villeneuve, declarat, *Necessarium non esse absolutè Concilium generale, ad extirpanda qualibet schismata & quaslibet hæreses, v. g. Pelagianam & Jansenianam, quas constat sufficienter extinctas absque Concilio generali, quod tantùm in aliquibus casibus dici potest absolutè necessarium.* Et in famosâ contra Lutherum Censurâ an. 1542. art. 18. iidem Theologi Parisienses declarant. *Teneri quemlibet Christianum firmiter credere, unam esse in terris universalem Ecclesiam visibilem, quæ in fide & moribus errare non potest ; cui omnes fideles, in his quæ sunt fidei & morum, obedire adstringuntur.* Et art 19. *Quòd si quid*, pergunt, *in Scripturis sacris contro-*

versia aut dubii oriatur, ad præfatam Ecclesiam definire & determinare spectat.

Rursus contra Vernantium an. 1664. die 24. Maii. *Hæ Propositiones*, inquiunt, *quatenus excludunt ab Ecclesiâ infallibilitatem activam seu auctoritatem, emergentia circa fidem dubia, infallibili veritatis oraculo tollendi & explanandi, falsæ sunt temerariæ, scandalosæ & hæreticæ.* Denique cùm anno 1644. prodiisset in lucem liber sub isto titulo Gallicè, *Le Pacifique veritable*, auctore D. de la Milletiere; atque auctor in eo asseruisset solis Conciliis Oecumenicis declarari unanimem Ecclesiæ consensum, eorumque Decreta sola firma esse ac secura; sacra Facultas doctrinam hanc censurâ suâ confixit, his verbis: *Hæ Propositiones, in quantùm infallibilitatem Ecclesiæ universalis, in nullo alio statu, quàm in solo Concilio Oecumenico congregatæ tribuunt; & ipsam aliquo tempore legitimi usûs pœnitentiæ cognitione caruisse supponunt, temerariæ sunt, ipsi Ecclesiæ injuriosæ & hæreticæ.* Status autem Ecclesiæ à Concilio distinctus, procul dubio est Ecclesiæ dispersæ, seu Episcoporum qui suis in sedibus resident.

4°. Denique, si Ecclesia dispersa privilegio inerrantiæ seu infallibilitatis non gaudeat in definiendis fidei controversiis, sed expectandum sit donec celebretur Concilium generale, quo tandem interim recident res Ecclesiæ? Evanescet regula illa vivens ac spirans, quam Christus constantem ac perpetuam esse voluit in suâ Ecclesiâ ad componenda, quæ circa Religionem identidem exoriuntur, dissidia. Nullus proinde futurus est dissensionum finis: error impunè semper grassabitur, ac mentes fidelium miserè infestabit: rebelles

ac contumaces nullâ ratione poterunt in officio contineri & coerceri : quisque privatus pro captu & arbitrio judex & arbiter erit controversiarum fidei. Inde tot Religiones, quot hominum capita; inde summa in Religione Christi rerum confusio ac perturbatio. Quis verò sanæ mentis unquam crediderit, Christum, sapientiam incarnatam, Ecclesiæ suæ, quam proprio sanguine acquisivit, tam malè ac improvidè consuluisse?

Quæres 7°. Quis Ecclesiæ dispersæ consensus necessarius sit, ut Romani Pontificis de fide ac Religione Constitutio, vim sortiatur irreformabilis judicii?

Resp. In Ecclesiis, in quarum sinu controversia orta est, necessarium esse expressum; in aliis verò, tacitum consensum seu non reclamationem sufficere Episcoporum, aut multò majoris partis.

Prima responsionis pars patet, tùm ex ipso Ecclesiæ usu : tùm ex S. Augustino L. 4. ad Bonif. cap. ultimo paulò ante citato, ubi ait, *Multas extitisse hæreses, quæ sine Conciliis, ubi extiterunt illic improbari damnarique meruerunt.* Tùm ex Conciliis Carthaginensibus, in quibus repressa Pelagii impietas, ab aliis subinde Ecclesiis, quibus illa innotuerat, communi consensu seu expresso seu tacito proscripta fuit. Tùm ex ipsâ etiam Gallicanâ Ecclesiâ, quæ publico ac expresso judicio postulatam ab Innocent. X. contra quinque famosas Jansenii Propositiones Constitutionem probavit & acceptavit.

Secunda verò pars, tacitum nempe aliarum Ecclesiarum ad quarum notitiam definitio perducta est, consensum sufficere, constat, tùm ex iis quæ in causa Jansenii peracta sunt : vix enim, exceptâ

Galliâ, unam reperias Ecclesiam, quæ expresso à publico Instrumento Bullas Innocentii X. & Alexandri VII. receperit. Tum maximè, ex ipsâmet Ecclesiæ universalis conformatione; atque promissis à Christo ipsi factis, futurum ut cum ipsâ sit omnibus diebus. Fieri etenim non potest, Deo ita dirigente & assistente, ut omnes per orbem dispersi Episcopi non reclament adversùs errorem, qui publico Decreto fidelibus ad credendum proponeretur: error quippe cui non resistitur, approbatur. Ergo cùm non reclamant Episcopi, hæc eorum non reclamatio, tacitus appellatur consensus, qui sufficit ad vim Decreti ineluctabilem? *Nam Ecclesia Dei*, ait egregiè S. Augustinus Epist. 55. ad Jan. aliàs 119. cap. 19. n. 35. ea quæ sunt *contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet, nec facit.*

To. 2. pag. 42. F.

Quæres 8°. Quantùm temporis spatium necessarium sit, ut certò possit innotescere tacitus ille Ecclesiarum consensus?

Resp. Id moraliter æstimandum ex locorum distantiâ: ita ut cùm moraliter constare potest, exteris ac longè dissitis Ecclesiis notam ac perspectam esse dogmaticam sedis Apostolicæ definitionem, si nulla ex illis reclamet & contradicat, omnes tacitè saltem consentire censentur: certissimè autem reclamarent, si error ipsis proponeretur. Unum hîc non prætermittendum; nempe cùm S. Aug. Serm. 131. aliàs 2. de Verbis Apostoli c. 10. dixit causam Pelagianorum finitam fuisse, postquam duo Concilia ad Sedem Apostolicam transmissa, probata fuissent; paucos dumtaxat effluxisse menses à latâ definitione. Sermonem enim illum habuit S. Doctor mense Octobris anni 417.

Decretum

Decretum verò Pontificium, quo duo Concilia Carthaginensia confirmata fuere, latum fuerat mense Januario ejusdem anni 417. Ergo breve istud spatium temporis sufficiens Augustino visum fuit, ut meritò diceret causam esse finitam, propter consensum Episcoporum partim expressum, partim tacitum.

At, inquies, tacitus ille dispersæ Ecclesiæ consensus vim nullam habet ad confirmandam judicio certo & infallibili dogmaticam de Religione definitionem. Quare? quia nullam supponit præviam de re controversâ disquisitionem, nullum examen satis accuratum; quæ tamen conditio una est, inter alias, necessaria, ut Spiritus sanctus Episcopis de fide pronunciantibus ope singulari adesse censeatur. Unde Act. 15. v. 7. in controversiâ de Legalibus observandis magna conquisitio facta memoratur.

Resp. Nego Ant. ad cujus probationem

Dico 1°. Necessariam non videri operosam de re controversâ Ecclesiæ disceptationem, quando res illa per se clara est ac manifesta; atque Episcopi per simplicem, ut aiunt, fidei suæ declarationem seu professionem pronunciant. Quo sensu dicebat S. Augustinus, *Concilii congregatione opus non fuisse ut tam aperta pernicies* (Pelagiana) *damnaretur.*

Dico 2°. Re ipsâ divinas promissiones de concedendâ Ecclesiæ inerrantiâ in definiendis fidei & morum controversiis, à nonnullis præviis conditionibus quoad executionem suspensas esse: verùm nullo unquam satis firmo & valido argumento demonstrabitur, dispersos per orbem Episcopos his deesse conditionibus, quando communi con-

ſenſu latum à Sede Apoſtolicâ dogmaticum Decretum acceptant. Non ſine temeritate, ac læsâ, quæ ipſis debetur, reverentiâ, ſupponi iſtud poſſet; imò nec ſine injuriâ diſperſæ Eccleſiæ, cujus inerrantia, ſi apertè non negatur, hac tamen viâ impetitur, ac inutilis omninò redditur quoad uſum & exercitium ſuæ auctoritatis: quandoquidem ſi audiantur noſtri adverſarii, iis alligata eſt conditionibus, quas diſperſi Epiſcopi obſervare & adimplere non poſſunt; rei ſcilicet controverſæ diſquiſitionem & accuratum examen.

Dico 3°. Apoſtolicis de fide ac moribus Decretis, quibus Eccleſia diſperſa acquieſcit, prompto animo obtemperandum eſſe ab omnibus Chriſtianis; nec ulli licere amplius animo inquieto inquirere in motiva & conditiones latæ ſententiæ. Pro certo enim habendum, aut conditiones illas certis in caſibus neceſſarias non fuiſſe, aut ab Epiſcopis diligenter obſervatas, aut à Deo optimo proviſore (qui in neceſſariis non deeſt) ſuppletas fuiſſe. Niſi ita fuerit, nullum futurum eſt tam firmum ac ſolemne Conciliorum etiam Oecumenicorum Decretum, quod Hæreticus pervicax pro arbitrio non convellat, ſub obtentu, aut violatæ libertatis in ſuffragiis, aut neglecti examinis. An non Ariani, Concilii Nicæni; Pelagiani, Conciliorum Africæ; Lutherani, Concilii Tridentini fidem hoc vano prætextu arrodere & vellicare tentarunt? Actum eſt de omnibus Conciliis ac judiciis Eccleſiæ ſolemnioribus, ſi poſt latam ſententiam, hæc diſcutere & in quæſtionem vocare licitum fuerit. *Si ſemel Hæreticis hanc licentiam permittimus*, ait Melchior Canus L. 5. de Locis c. 5. q. 3. *ut in quæſtionem vocent, num Eccleſiæ judices eam diligentiam & curam*

Pag. 263.

exhibuerint, quæ opus erat ut quæstio vià & ratione finiretur; ecquis adeo cæcus est, qui non videat omnia mox Pontificum Conciliorumque judicia labefactari?

Quæres 9°. An ut rata sit Ecclesiæ de fide vel moribus definitio, unanimis requiratur omnium Episcoporum, vel saltem multò majoris eorum partis consensus: num verò paucorum resistentia & dissensus, latam definitionem elevet & infirmet?

Respon. Unanimitatem aliam esse physicam, aliam verò moralem, quæ quasi unanimitas appellari solet. Fatentur ex utrâque parte Theologi, Physicam unanimitatem, quæ omnium omnino sit Episcoporum, ne uno quidem excepto, necessariam non esse; ac fore impossibilem, quia longâ multorum sæculorum experientiâ comprobatum habemus, vix aliquam emersisse hæresim, quæ aliquos patronos ac defensores inter Episcopos non habuerit. Sufficit ergo moralis unanimitas; quæ adesse censetur, quoties universitati seu multitudini pauci admodum reluctantur.

Nonnulli è recentioribus, studio partium longiùs abrepti, distinguunt duplicem unanimitatem etiam moralem: unam quam vocant priorem & antecedentem, quæ nempe definitionem antecedit, alteram posteriorem seu subsequentem, quæ illam sequitur. Fatentur illi quidem, unanimitatem antecedentem non esse necessariam, imò nec moraliter possibilem: subsequentem verò sic necessariam esse, ut qui definitioni reluctantur, nec sunt ab Ecclesiâ damnati & præcisi, ii suâ resistentiâ unanimitatem abrumpant, & consequenter definitioni vim omnem & auctoritatem ad obligandum

detrahunt. En novum & hactenus inauditum figmentum, quod recentiores nonnulli desperatæ causæ tuendæ necessitate compulsi excogitarunt figmentum, si quod unquam fuit, rectæ rationi non minùs, quàm saniori Theologiæ repugnans.

1°. Distinctio hæc nova est, gratis ficta, imò absurditatis & contradictionis plena. Namque si unanimitas antecedens non est necessaria ut definitio condatur, multò minùs consequens necessaria erit, ut lata definitio rata sit & firma. Non enim satis animo concipimus, quâ ratione fieri possit, ut defectus unanimitatis non obstet condendæ definitioni; & tamen conditam suspendat & infirmet. Manifesta hîc videtur contradictio ac pugna: vel enim definitio, quæ fit sine unanimitate antecedente, rata est ac firma, vel non: si rata est; ergo infirmari non potest per subsequentem paucorum dissensum; seu non unanimitatem, sicut non potuit impediri per antecedentem: eâdem enim authoritate lex stat & confirmatur, qua primùm condita fuit. Sicut ergo Episcopi numero plures legem statuere seu condere potuerunt, non obstante paucorum dissensu; ita pariter eam conservare ac firmare possunt, tametsi nonnulli obloquuntur & contradicant.

Si verò rata non est definitio cui nonnulli primùm dissentiunt; ergo antecedens unanimitas velint, nolint, necessariò requiritur ut definitio condi possit. Istud tamen fateri non audent, quod hîc impugnamus; quòd nempe satis intelligant futurum inde, ut omnia fere dogmatica Decreta Ecclesiæ subvertantur, quæ adversantes nonnullos Episcopos frequenter habuisse, Historiæ monumenta demonstrant. Ergo distinctio illa unani

mitatis prioris & posterioris, antecedentis & consequentis, ad hoc unum excogitata videtur, ut adversarii fucum faciant apud incautum & imperitum vulgus; rem tenebris involvant, atque quoquo modo è manibus Catholicorum elabantur.

2°. Istud quoque eâ in opinione absurdum ac ridiculum maximè videtur, paucos scilicet numero Episcopos qui latæ definitioni contumaciùs resistunt, si ab Ecclesiâ per tempus aliquod benignè tolerentur, nec statim damnati ejiciantur, vim omnem & auctoritatem latæ definitioni defectu unanimitatis subsequentis detrahere. Si ita est, juvat ergo & expedit, ut Ecclesia ad conservandam unanimitatem & auctoritatem suam, omni deposito clementiæ ac benignitatis sensu, Episcopos illos rebelles ac contumaces statim ac sine morâ disperdat, condemnet, ejiciat è sinu suo, diris omnibus devoveat. Ni enim fecerit, peribit simul cum unanimitate, auctoritas latæ definitionis; & ipsamet Ecclesiæ clementia in præjudicium & ruinam auctoritatis ipsius tota convertetur. Quid absurdius & ridiculum magis?

Præterea vix in principiis adversæ sententiæ intelligitur, quî fieri possit, ut Episcopi numero plures satis quidem habeant auctoritatis ad alios paucos damnandos & ejiciendos; non autem ad conferendam suæ definitioni vim legis supremam & irrefragabilem. Imò non satis intelligitur quomodo Episcopi numero plures, alios paucos rebelles ac contumaces damnare & ejicere valeant, nisi priùs supremo Concilii generalis judicio res terminata & definita fuerit. Si quidem in adversâ sententiâ, stante paucorum resistentiâ tollitur unanimitas consequens seu perfecta; istâ verò

ſublatâ, quomodo remanet in aliis Epiſcopis, lic
numero ſuperioribus, ſatis auctoritatis, ut abſo
luto & decretorio judicio juſtam pronuncient ex
communicationis ſententiam ? Malè iſta cohæren
ſecum ; niſi eò abſurditatis tandem deveniatur
ut dicant (quod dicere hactenus non auſi fuere
ſententiam excommunicationis eo in caſu non ni
à Concilio generali ferri poſſe.

3°. Si defectus unanimitatis ſubſequentis irri
tam efficiat definitionem à multò majori Epiſco
porum numero latam ; ergo pendebit ex nutu
arbitrio paucorum, qui ſuis occupantur præjud
ciis, ſuo diſſenſu legem infringere, aut ſalten
ſuſpendere ? Quo igitur, eo in caſu, recidet Ec
cleſiæ auctoritas, cui fidelis quilibet, niſi pro eth
nico & publicano haberi velit, obtemperare ten
tur ? Ad quos Epiſcopos tunc temporis ſe conve
tent fideles ? Quos audient ac ſequentur duces
magiſtros in rebus fidei ? An liberum erit unicu
que quam voluerit, amplecti ſententiam, ac poſ
habitâ Epiſcoporum multitudine paucitati adhæ
rere ? Quæ inde confuſio & recti ordinis pertu
batio ! Aut ergo tunc nulla agnoſcenda erit au
toritas in Eccleſiâ ; aut in multitudine collocand
nulla etenim major in his circumſtantiis aſſigna
poteſt auctoritas, quàm quæ in multitudine re
det ; majori autem auctoritati cedendum eſſe, ip
æquitas & recta dictat ratio.

4°. Communis hæc ſemper fuit ac recepta o
nium Tribunalium lex ac regula, ut ex plurali ſu
fragiorum numero ſententia pronuncietur. Quò
ſi in cæteris ; quantò magis in Tribunali ac judic
Eccleſiaſtico id obſervaſſe neceſſe eſt ? Eteni
multitudo Epiſcoporum qui Romanum ſequunt

Pontificem, eam ipsam Ecclesiam repræsentant, cui suprema doctrinæ ac Ministerii auctoritas concredita est, ac divinitus concessum inerrantiæ privilegium: *Vobiscum sum omnibus diebus. Portæ inferi non prævalebunt.*

Scio equidem Melchiorem Canum L. 5. de Locis q. 2. docere res Theologicas ex plurali numero non semper æstimandas esse ac dijudicandas: verùm adversarii, qui hanc insignis Theologi sententiam nobis hîc opponunt, dissimulare non deberent, quod eodem loco idem Theologus addit; nempe ubi discordes sunt inter se Episcopi, ei parti semper adhærendum, pro quâ stat Romanus Pontifex; quæ si non numero, pondere saltem & auctoritate vincere debet: eo quòd in mente Melchioris Cani, summi Pontificis auctoritas & gravitas pondus det ipsis Conciliis. *Non*, inquit, *hæc numero judicantur, sed pondere. Pondus autem Conciliis dat summi Pontificis gravitas & auctoritas: quæ si adsit, centum Patres satis sunt: sin desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec si major pars Patrum verè sentiat, summus Ecclesiæ Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet semperque pertinuit, ne Ecclesia in factiones duas dividatur. Nec Romanus unquam Episcopus contra Patres Concilii verè sentientes dixit.* Hæc Canus, quæ profectò adversariis non placebunt: satiùs longè ipsis fuisset, aut de sententiâ Cani silere omnino; aut eam, non dimidiatam sed integram referre.

Pag. 263.

Infinita ex constanti Ecclesiæ usu ac traditione testimonia referre hîc promptum foret, quibus certissimè constat in iis quæ fidem & mores spectant, judicio multitudinis Episcoporum standum esse,

non paucorum. Catholica etenim Ecclesia (quod & ipsa nominis ratio significat) non in paucitate, sed in multitudine suo Capiti cohærente consistit; sicut egregiè demonstrabat S. Augustinus Donatistas impugnans.

Verùm ea in alium locum reservamus, cùm ex professo præsentem controversiam rursus, ubi de Ecclesiâ, expendemus. Unum hîc, aliorum instar, sufficiet testimonium depromptum ex Epistolâ quam Carolus Magnus scripsit ad Elipandum & cæteros Episcopos Hispaniæ, adhortans eos, ut cùm pauci sint, multitudini Episcoporum se adjungant, à quâ recedere nemini liceat. *Nec pigeat Christianum*, ait pius Imperator, *ubi hæsitet quærere, nec pudeat ubi nesciat discere: quoniam pia humilitas discendi sapientiæ intrat secreta; & melius est discipulum esse veritatis, quàm Doctorem existere falsitatis. Ille ad altiora semper provehitur, iste ad inferiora semper dilabitur; & inde magister efficitur erroris, unde auditor contempsit esse veritatis ....* *Mea propria unanimitatis*, pergit Imperator, *cum his sanctissimis prædictorum Patrum Decretis, & Catholicis statutis consensum subnexui .... ne paucorum subdolis assertionibus consentirem, sed plurimorum testimoniis roboratam fidem firmiter tenerem .. Horum me sanctissimæ multitudini & probatissimæ auctoritati in vera fidei professione firmiter associans, nec vestræ me paucitati in consensione hujus novæ assertionis socium admitto ....* Et postea. *Vos igitur quia pauci estis, unde putatis vos aliquid verius invenire potuisse, quàm quod sancta universalis toto orbe diffusa tenet Ecclesia? ..... Vos iterum iterumque obtestor, ut in pacificâ unanimitate, & Catholicæ fidei professione nobiscum firmiter maneatis: nec vos*

T. 7. Conc. p. 1047.

Ib. p. 1048. C.

P. 1049 E.

P. 1054 B.

P. 1051. B.

doctiores æstimetis universali sanctâ Dei Ecclesiâ. Istis piis monitis & adhortationibus etiam comminationes adjungit fidei strenuus defensor Carolus. *Post hanc verò*, inquit, *correptionem sive admonitionem Apostolicæ auctoritatis & Synodalis unanimitatis, si non resipiscitis ab errore vestro, scitote omnino vos pro Hæreticis haberi, nec ullam vobiscum Communionem pro Deo audemus habere ..... Adhuc pia mater Ecclesia revocat vos ad gremium suæ misericordiæ, volens vos Deo nutrire in filios. Tantùm nolite vos abstrahere ab ejus pietate.* Ex quibus manifestum est, Episcopos illos numero paucos qui à multitudine diffidebant, ab Ecclesiâ nondum damnatos & ejectos fuisse: attamen non idcirco censebantur unanimitati aliorum Præsulum, ac latæ definitionis auctoritati quidquam detrahere. Falsò igitur asserunt nonnulli, dissensum paucorum numero Episcoporum, qui nondum sunt ab Ecclesiâ præcisi, obstare unanimitati morali multitudinis; & impedire ne rata & firma sit lata definitio: quod unum hîc obiter demonstrandum susceperamus.

P. 1052. E.

P. 1053. A.

Clerus Gallicanus in censurâ lata an. 1715. adversùs Librum cui Gallicè titulus, *Témoignage de la Verité*, istam ex illo Libello refert ac damnat sententiam. *Episcopatum unum esse confitetur, & eundem indivisum; quem tamen quandoque constare ait paucorum Episcoporum numero, etiam à suo legitimo Capite, seu à Cathedrâ principali, unde unitas Sacerdotalis exorta est, dissidentium; & absque perfectâ illâ totius fraternitatis & unanimitatis Episcoporum cohærente concordiâ; quibus in solidum & regendam suam Ecclesiam, & servandum fidei integra

depositum Christus commisit. Istam porro sententiam, ut & alias nonnullas tanquam perniciosas proscribit censura Cleri Gallicani.

Quæres 10°. An Ecclesia errare possit in definiendis factis, ut vocant, doctrinalibus; id est, in sensu Librorum & Propositionum notando: ita ut textum aliquem, seu brevem, seu prolixum, tanquam Catholicum fidelibus proponere possit, qui tamen errorem contineat: aut vice versâ, textum tanquam erroneum damnare, qui tamen Catholicus sit. En præcisè status quæstionis, quem multi involvunt & implicant. Neque enim quæstio hîc est de factis merè historicis ac personalibus, quorum cognitio ex hominum testimonio pendet: v.g. An Nestorius damnatus ab Ecclesiâ fuerit tanquam Hæreticus; an Libros aliquos seu quaterniones evulgaverit; an his vel illis verbis ad mentem suam declarandam usus fuerit; an in mente sensum illum præconceptum habuerit, quem verba ipsius præ se ferunt. Totidem hæc facta sunt aut historica, aut personalia, de quibus certò & infallibili judicio Ecclesia non pronunciat. An verò hæc vel illa Propositio, quam Nestorii esse constabat, Catholicum vel erroneum sensum haberet, res erat facti doctrinalis. Quod quidem factum à jure ipso seu dogmate inseparabile dicitur; non quidem absolutè, simpliciter & antecedenter, sicut invidiosè ac ridiculè nobis imponunt nonnulli, quasi tam arcta & necessaria foret inter factum Nestorii v.g. & dogma ab illo propugnatum connexio, ut unum sine altero absolutè esse non potuerit: quis tam stupidus, istud unquam excogitavit? Sed inseparabile [illegible]citur, consequenter & ex hypothesi, tùm

ſcriptionis Neſtorii, & ſensûs illius; tùm definitionis Eccleſiæ, quæ ſenſum illum in Neſtorio notavit ac proſcripſit.

Quæſtio hæc ſanè gravis, ſingulari opus habet diſquiſitione ſuo loco & tempore à nobis adornandâ. Interim

Reſp. Eccleſiam in definiendis factis doctrinalibus, ſeu in notando Librorum & Propoſitionum ſenſu, errare omnino non poſſe. Inter multa autem, quibus hæc aſſertio demonſtrari poteſt, argumenta, hæc pauca brevitatis ſtudio hîc proponemus.

Primum, Facta dogmatica quæ ſunt ab Eccleſiâ definita, internum exigunt demiſſæ mentis aſſenſum, nec ſufficit obſequium quod ſilentii ac reverentiæ dicitur: ergo Eccleſia in factis hujuſmodi errare non poteſt.

Conſequens videtur certum. Namque interiorem mentis aſſenſum, una dumtaxat vel loquentis auctoritas, vel evidentia objecti exprimere poteſt. In factis porro dogmaticis evidentiam non occurrere, manifeſtè oſtendunt diſcordiæ ac lites quæ circa illa excitantur: ergo ſola auctoritas poteſt eſſe invictum motivum obedientiæ & aſſensûs. Talis autem non eſt auctoritas quæ falli poteſt vel fallere, quia cum formidine erroris videtur ſemper conjuncta. Ergo ſola auctoritas infallibilis, mentis noſtræ obſequium, privatâ licet renitente ac reclamante conſcientiâ, certò imperare ac exprimere poteſt. Tenemur re ipsâ, Præpoſitis noſtris, tametſi non ſint infallibiles, obtemperare ex animo: quando ſcilicet vel quod imperant, non pugnat manifeſtè contra Legem Dei; vel Ecceſiæ nomine, cujus ſunt Miniſtri.

loquuntur : quo casu, non tam privatâ eorum, quàm publicâ Ecclesiæ totius auctoritate, tanquam motivo ad obsequendum impellimur; vel nulla tandem occurrit in speciem legitima causa, quæ nos ab obsequio retrahat. At non semper & in omni casu tenemur ipsis intimum mentis assensum exhibere : una nimirum est Ecclesia, cui loquenti & factum aliquod doctrinale proponenti, ex intimo mentis ac cordis affectu contra privatam quamlibet nostram conscientiam obtemperare tenemur.

Antecedens verò propositio, sine temeritatis ac erroris notâ negari amplius non potest, post solemnem Clementis XI. Constitutionem quæ incipit ab his verbis : *Vineam Domini Sabaoth*, datam an. 1705. die 15. Junii, tam publico ac solemni plausu ab Ecclesiâ Gallicanâ, primùm in Comitiis generalibus an. 1705. tùm ab omnibus per orbem universum dispersis Episcopis, ne uno quidem reclamante, receptam & approbatam; quæ proinde vim omnem & auctoritatem habet definitionis Ecclesiæ universæ. In hâc porro Constitutione, clarè & expresè declarat S. P. religiosum silentium non sufficere, sed interiorem mentis assensum necessarium esse, in acceptandis ac subscribendis, circa factum Jansenii, Ecclesiæ decretis : *Inquieti homines*, ait Clemens XI. *sparsis undequaque scriptionibus ac libellis, exquisitâ ad fallendum arte compositis, non sine gravi Apostolicæ Sedis injuriâ, maximoque totius Ecclesiæ scandalo docere non sunt veriti, ad obedientiam præfatis Apostolicis Constitutionibus debitam non requiri, ut quis prædicti Janseniani Libri sensum in antedictis quinque Propositionibus, sicut præmittitur, damnatum, interiùs, ut hæreticum damnet; sed satis esse, si eâ de re obsequiosum (ut ipsi*

vocant) *silentium teneatur. Quæ quidem assertio, quàm absurda sit, & animabus fidelium perniciosa, satis apparet, dum fallacis hujus doctrinæ pallio non deponitur error, sed absconditur; vulnus tegitur, non curatur; Ecclesia illuditur, non paretur; & lata demum filiis inobedientiæ via sternitur ad fovendam silentio hæresim* .... Et paulò post, *Quin etiam eò impudentiæ nonnullos devenisse compertum est, ut veluti naturalis honestatis, nedum Christianæ sinceritatis obliti, asserere non dubitaverint, præfatæ formulæ à memorato Alexandro prædecessore præscriptæ subscribi licitè posse, etiam ab iis qui interiùs non judicant, prædicto Jansenii Libro doctrinam hæreticam contineri, &c.*

Jam anno 1704. die primâ Septembris, Clementinæ definitioni præiverat sacra Parisiensis Facultas in suâ Declaratione datâ occasione famosi casûs conscientiæ, cujus hæc una erat Propositio. *Il lui suffit d'avoir une soumission de respect & de silence, pour ce que l'Eglise a décidé sur le fait de Jansenius.* Hanc verò Propositionem *damnandam* censet & damnat, *ut temerariam, scandalosam, injuriosam summis Pontificibus & Episcopis Galliæ; atque etiam ut præbentem occasionem renovandæ ex integro, post damnationem, Jansenii doctrinæ: & in quantùm eâdem præfatâ Propositione dicitur, illud obsequium reverentiæ & silentii sufficere, etiam iis qui subscripsere formulæ fidei quæ adjunctum habet juramentum ex sanctione Alexandri VII. prædictis notis hanc esse addendam, ut & adjicit, nempe quòd foveat mendacio & perjurio.*

Secundum argumentum. Ecclesia, usu constanti ac perpetuo, pronunciavit circa sensum Librorum ac Propositionum; atque fideles obstrinxit, ut suo

judicio subscriberent ; & renuentes velut Hæreticos, aut fautores Hæreticorum damnavit. Multis id constat Historiæ Ecclesiasticæ exemplis, Arii, Nestorii, Pelagii, Eutychetis, quinque Capitulorum &c. Atqui subcriptio quam exigebat Ecclesia ; non tantùm erat exterior, sed junctum habere debebat interiorem mentis assensum ; aliàs, ficta, mendax ac dolosa fuisset, imò & verum perjurium, si forte cùm juramento juncta fuisset : at quis putet talem subscriptionem Ecclesiæ placere usquam potuisse ?

Tertium. Ex omnium Catholicorum sententiâ, Ecclesia judex est infallibilis doctrinæ : hæc porro doctrina in Libris & Propositionibus exprimitur, neque enim est à verbis avulsa & abstracta ; Ecclesia igitur certo & infallibili judicio pronunciat de doctrinâ in Libris vel Propositionibus contentâ: aliàs, approbando Libri alicujus doctrinam falsam pro verâ, vel damnando veram pro falsâ, circa doctrinam ipsam errando peccaret.

Quartum. Sentiunt etiam omnes Theologi, Ecclesiam errare non posse in appprobatione vel censurâ Propositionis, aut Propositionum aliquarum quæ sunt ex Libris extractæ, & in se ipsis absolutè spectantur : ergo nec errare pariter potest, circa judicium Librorum in quibus Propositiones illæ continentur. Tùm quia, juxta effatum Juris, ex antecedentibus & consequentibus media illustrantur : atque auctoris mens ac doctrina, longè meliùs dignoscitur ex totâ serie ac texturâ Libri totius, quàm ex propositionibus quibusdam separatis & à Libro avulsis. Tùm quia, Propositio à toto contextu sejuncta, nonnullis potest obnoxia esse æquivocationibus, quibus fortè nullus est locus

in totius Operis contextu.

Quintum. Nisi Ecclesia certò & absque ullo erroris periculo de genuino Librorum sensu judicium ferre possit, ne quidem de sensu SS. Patrum, adeoque nec de Traditione ipsâ Libris consignatâ certò statuere poterit. Quamquam enim revelatum sit, eam doctrinam pro Catholicâ habendam esse, quæ universo SS. Patrum consensu traditur, non tamen revelatum est, doctrinam hanc Catholicam in Scriptis v. g. S. Hieronymi vel Augustini contineri. Traditionis tamen seriem ac filum texere non potest Ecclesia, nisi viderit conspirantes Doctorum Ecclesiæ sententias; adeoque nisi singulorum sensum exploraverit ac certò assecuta fuerit. Si verò falli potest in sensu singulorum dignoscendo, quomodo constantem Traditionem ex omnibus extundere ac elicere poterit? Judicium quippe quo Ecclesia pronunciat doctrinam v. g. præsentiæ realis Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistiâ, ipsam esse doctrinam Traditionis totius Ecclesiæ, pendet ex particularibus judiciis, quibus, post discussa singula SS. Patrum Opera, judicat talem doctrinam in Scriptis v. g. SS. Ignatii, Justini, Irenæi &c. contineri. Qui autem in hisce particularibus judiciis falli posse Ecclesiam asseverant, ii & Ecclesiæ viam omnem præcludunt dignoscendæ universalis Traditionis; & viam, ut vocant, discussionis & examinis, inutilem omnino reddunt contra Novatores nostros.

Neque est quod dicas, falli quidem non posse Ecclesiam, in dignoscendâ generali Traditione, seu omnium simul ac collectivè SS. Patrum doctrinâ, licet falli possit in sensu singulorum distributivè: quemadmodum omnes quidem Episcopi

falli non possunt, licet quilibet sit errori obnoxius. Namque disparitas manifesta est, quia singulis Episcopis promissum non est inerrantiæ privilegium, sed omnibus simul. Privilegium quippe istud, toti Ecclesiæ concessum est; privati autem Episcopi Ecclesiam docentem seu judicantem non repræsentant nec efficiunt; sed omnes simul, sive dispersi, sive in unum collecti: at eadem semper est Ecclesia, pari auctoritate instructa, sive judicet de singulis sejunctim, sive de omnibus simul SS. Patrum Scriptis.

Sextum argumentum. Fatentur adversarii nostri, Ecclesiam certâ & infallibili auctoritate judicasse veram & orthodoxam esse S. Augustini de gratiâ & prædestinatione doctrinam Libris ejus adversùs Pelagianos & Semipelagianos expressam; atque piaculi cujusdam loco habent, ab illâ discedere quam tot encomiis ac laudibus Ecclesia exornavit: ergo si constare sibi ac cohærenter sentire velint, necesse est agnoscant, eâdem prorsus certâ & infallibili sententiâ Ecclesiam pronunciasse, falsam & erroneam esse de gratiâ doctrinam in libro Jansenii contentam. Par omnino ex utrâque parte videtur esse ratio: utrimque factum occurrit juri permixtum; nempe an S. Augûstini verba rectè, Jansenii verò malè, doctrinam Ecclesiæ reddiderint & expresserint: aliunde verò certum est, ad eamdem Ecclesiæ auctoritatem pertinere, de verâ & de falsâ Librorum doctrinâ ferre judicium, ut hæc damnetur ac rejiciatur, illa verò probetur & retineatur.

Septimum & ultimum argumentum petitur ex juramento quod Ecclesia exigit in subscriptione formulæ fidei Alexandri VII. cujus tam sacra esse debet religio, ut nec violari unquam debeat, nec etiam

etiam emitti, nisi cùm omnino certa & explorata est rei, quæ juramento affirmatur, veritas. Inde sacra Facultas censurâ latâ in famosum Casum conscientiæ an. 1704. pronunciat, doctrinam eo Casu expressam, *favere mendacio & perjurio.* Qui ergo sine ullâ erroris formidine certus omninò non esset de veritate rei pro quâ juramentum exigitur, jurare ille tutâ conscientiâ non posset. Porro in factis hujusmodi doctrinalibus cum juramento subscribendis, vix ulla potest haberi certitudo ab omni erroris formidine immunis & libera, nisi ex judicio Ecclesiæ, quæ in iisdem factis definiendis infallibilis supponatur. *Quotiescumque enim*, ait S. Thomas, *intellectus movetur ab aliquo fallibili signo, est aliqua inordinatio in ipso, sive perfectè, sivè imperfectè moveatur.*

Dices, Ecclesia infallibilis non est in dignoscendo ac figendo Libri alicujus vel Propositionis sensu grammaticali; ergo nec in judicando sensu Theologico. Probatur: Quia sensus Theologicus supponit grammaticalem certum & exploratum, atque in ipso tanquam in aliquo prævio fundatur; si ergo infallibilis non est Ecclesia in sensu grammaticali dignoscendo, consequenter nec infallibilis est in sensu Theologico figendo ac determinando.

Resp. Nego consequens. Ecclesia enim de sensu grammaticali, seu verborum significatione, judicat ex communi ac recepto apud homines usu, & more prorsus humano, sicut & de aliis benè multis quæ Conciliorum subscribendis definitionibus prævia supponuntur. v. g. tale Concilium verè Oecumenicum esse; libera fuisse nec per vim extorta suffragia; serium & accuratum de re controversâ habitum examen; omnes denique conditio-

nes necessarias ad legitimam definitionem observatas fuisse : quæ omnia non dignoscit Ecclesia, aut ex revelatione, aut ex speciali Spiritûs Dei assistentiâ, sed viâ & ratione hominibus communi & ordinariâ; humanâ, seu historicâ fide : quamquam à posteriori, ut vocant, seu ex receptis ac ubique approbatis Concilii alicujus de fide & moribus Decretis, legitimè ac certò inferatur, tale Concilium legitimum fuisse, nec ullam ipsi conditionem deesse ut vim & auctoritatem irrefragabilem apud omnes obtineat. Ita fere supposito semel & viâ consuetâ perspecto sensu grammaticali, Ecclesia, divino assistente spiritu, judicio supremo & infallibili de sensu Theologico Libri vel Propositionis pronunciat. *Vobiscum sum omnibus diebus. Portæ inferi non prævalebunt.*

Quæres 11°. Utrum Ecclesia falli possit in Canonisatione Sanctorum.

Respondet Melchior Canus L. 5. de Locis c. 5. concl. 3. Non esse quidem de fide, Ecclesiam eâ in re falli non posse; *Sed temerarium & irreligiosum, Ecclesiæ hac in re fidem abrogare. Quia*, inquit, *multùm refert ad communes Ecclesiæ mores scire, quos debeas religione colere : quare si in illis erraret Ecclesia, in moribus quoque graviter falleretur .... Ne igitur tantus error in Ecclesiâ sit, Deus peculiariter providere censendus est, ne Ecclesia, quamlibet hominum testimonia sequatur in Sanctorum Canonisatione erret. Cujus quidem peculiarissimæ providentiæ abundè magnum argumentum est, quòd nunquam infirmata est fides ab humanis testibus semel in hujusmodi judiciis suscepta.*

Pag. 280. & 281.

Idem docent S. Thomas quodlibeto 9. q. 8. art. ultimo. S. Antoninus 3. part. tit. 12. c. 8. Bellar-

minus Lib. 1. de Sanctorum beatitudine cap. 9. Qui omnes istâ generali ratione utuntur, Deum in necessariis nusquam Ecclesiæ suæ deesse.

Ecclesiam verò in quæstionibus meri facti, seu historicis ac purè personalibus decipi posse, communis ac pervulgata est Theologorum opinio, cujus veram & idoneam causam reddit Innoc. III. in c. *A nobis*, de Senten. excomm. in hæc verba : *Judicium Dei veritati quæ non fallit nec fallitur, semper innititur: Judicium autem Ecclesiæ non nunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit & falli. Propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, Ecclesiasticâ sit sententiâ innodatus.* Exemplum vulgò afferunt viri, qui occultè unâ uxore habitâ, alteram ducit publicè ; cui viro jubet Ecclesia, ut priore relictâ, posteriorem accipiat : quâ in re sine dubio fallitur, & ex ignorantiâ facti id homini præcipit quod rationi & Evangelio adversum est.

De Conciliis.

QUartus Locus Theologicus, est auctoritas Conciliorum præsertim Oecumenicorum, quibus universa repræsentatur Ecclesia. *Aguntur*, inquiebat Tertull. Lib. de Jejuniis cap. 13. *per Græcias illa certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur; & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magnâ veneratione celebratur.* Et S. Ambr. loquens de Concilio generali Nicæno primo, Conciliorum Oecumenicorum Decreta vocat *hæreditaria signacula, nullius temeritate violanda.* Pag. 552. A.

Quæres itaque 1°. Quid sit Concilium verè Oe-

cumenicum seu generale, cujus suprema est in Ecclesiâ auctoritas?

Resp. Illud esse, quod convocatione, celebratione, & exitu verè Oecumenicum est.

1°. Convocatione. Quia omnes per orbem dispersi Episcopi vocari ad Concilium debent; omnes enim sunt fidei judices à Christo Domino instituti, *quos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*: quâ ex parte, patet discrimen Concilii generalis seu Oecumenici à Concilio Nationali, Provinciali aut Diœcesano.

A Conciliis repellendi non sunt quotquot ex Hæreticis audiri voluerint. Ita in primo Concilio Jerosolymitano, quod cæterorum forma fuit, adfuere Paulus & Barnabas, *& quidam alii ex aliis*; ait sacer Contextus Act. 15. In Concilio Nicæno primo auditus est Arius. In Ephesino, Nestorius &c.

2°. Celebratione Oecumenicum dicitur Concilium in quo Episcopi conveniunt non quidem omnes ad unum, quod vix fieri potest, sed eo numero, qui sufficiat ut universam possint repræsentare Ecclesiam. Et verò, vel in ipso Concilio Jerosolimitano non omnes adfuere Apostoli, sed tantùm Petrus, Joannes, Jacobus & Paulus, ut colligitur ex cap. 2. Epistolæ S. Pauli ad Galatas. Neque etiam absolutè necessè est, ut in unum & eundem locum congregentur simul Orientis & Occidentis Episcopi: contigit enim aliquando, Orientales in unâ civitate, Occidentales verò in aliâ congregari; atque ex mutuâ illorum omnium consensione erumpit universalis Ecclesiæ definitio. Ita quo tempore Constantinopoli Orientales, Romæ Occidentales Episcopi sub Damaso congregabantur, ut contra Eunomium definirent Spiritum

ſanctum verum eſſe Deum, ejuſdem cum Patre & Filio ſubſtantiæ.

3°. Exitu ſeu eventu debet eſſe Oecumenicum. Fieri enim poteſt & contigit aliquando, Concilium aliquod Oecumenicum fuiſſe convocatione, non tamen celebratione vel exitu: cum nempe, vel pauci adſunt Epiſcopi ex multitudine convocatorum, vel congregati, ſuffragiorum libertate ſpoliantur; metu, violentiâ, ærumnis, calamitatibus, comminationibus vexantur: quale fuit Epheſinum, quod Latrocinii nomine ſolet infamari.

Quæres 2°. Quibus conditionibus promiſit Chriſtus ſe Conciliis adfuturum?

Reſp. Iſtâ generali: *Si in nomine ſuo congregata fuerint*; hoc eſt ſervatâ ſuffragiorum libertate; invocato cæleſti auxilio; adhibitâ humanâ induſtriâ & diligentiâ in conquirendâ veritate: quomodo legimus etiam in Concilio Apoſtolorum pro Legalibus, *magnam conquiſitionem factam eſſe*. Deus ſcilicet, qui omnia ſuaviter diſponit ac moderatur, viâ ſupernaturali apertâ & manifeſtâ non adeſt Conciliis, ſed occultâ Spiritûs ſubminiſtratione. Unde permittit Epiſcopos omnibus humanæ infirmitatis periculis ſubjacere & aliquando ſuccumbere: neque enim unquam promiſit, ſe à Conciliis ejuſmodi pericula certò ſemper propulſaturum; ſed hoc unum, ſe iis ſemper adfuturum qui in ſuo nomine congregarentur. Congregari autem in ſuo nomine cenſentur, quoties eas obſervant leges & conditiones quas voluit obſervari. *Sancti Patres*, ait Concilium quintum generale Act. 8. *qui per tempora in Sanctis quatuor Conciliis convenerunt, antiquis exemplis utentes, communiter de exortis hæreſibus & quæſtionibus diſpoſuerunt, certo conſtituto quòd in commu-*

Tom. 5. pag. 563. A. B.

nibus disceptationibus cùm proponuntur quæ ex utrâ-que parte discutienda sunt, veritatis lumen tenebras expellit mendacii. Nec enim potest in communibus de Fide disceptationibus aliter veritas manifestari, cùm unusquisque proximi adjutorio indiget.

Necesse igitur est Episcopos in Conciliis omnia adhibere humana & ordinaria media industriæ, diligentiæ, studii, collationis, disputationis, ad veritatem detegendam & illustrandam, ad revincendos Hæreticos, & fideles in avitâ fide confirmandos. Neque enim illis nova fit revelatio, sed quod in purissimis Scripturæ ac Traditionis fontibus detegunt, hoc fidelibus proponunt: atque in eo maximè virtus divina & providentia specialis elucet, quòd medios inter altercationum ac disputationum motus, semper victrix ac triumphans veritas erumpat; si eo quo par est, modo, quæratur & consulatur.

Quæres 3°. Quâ viâ certò constare nobis possit, Concilium aliquod verè Oecumenicum ac legitimum fuisse; omnesque conditiones necessarias, ut firma & rata sit ejus definitio, observatas in eo fuisse? Nisi enim id certò nobis constiterit, nullum ex Concilio fructum percipere unquam possumus.

Respondet 1°. Andræas Vega Franciscanus qui Concilio Tridentino interfuit, L. 3. c. 39. in Concilium Tridentinum. *Fide catholicâ credi debere, tale Concilium v. g. Nicænum primum generale legitimum fuisse, non quia Historici hoc testantur, sed quia Concilium hoc definivit: solent enim*, inquit, *Concilia initio statim definire Conventum suum esse legitimum, & in Spiritu sancto legitimè congregatum.*

Verùm hæc Responsio solida non videtur Bel-

larmino L. 2. de Conciliis c. 9. *Tum quia vetera Concilia non solebant initio testari, suum Conventum esse legitimè & in Spiritu sancto congregatum.* (Unde observat Pallavicinus in Historiâ Conc. Trident. Legatos Apostolicæ Sedis intercessisse, ne in Actis Tridentinæ Synodi formula hæc, *Synodus Tridentina universalem Ecclesiam repræsentans*, insereretur:) causatos eam esse novam, nec in antiquis Conciliis reperiri. *Tum quia*, pergit Bellarminus, *aut constat nobis aliundè Concilium aliquod fuisse legitimum, dum definire vellet se esse legitimum, aut non constat. Si constat; frustra conditur tale Decretum: si non constat; jam de ipso Decreto dubitare incipiemus. Si enim ambigo, an fuerit legitimum Concilium antequam definiret se esse legitimum; ambigo etiam, an non erraverit in eo ipso Decreto, quo se legitimum esse pronunciavit.*

To. 2. p. 33. col. 1. A.

Ibid. B.

Respondet itaque 2°. Bellarminus loco mox citato, ex humanâ fide eâque certissimâ dignosci posse legitimum esse aliquod Concilium; sicut ex eâdem fide humanâ cætera facta historica recipimus, quæ nemo cordatus in dubium revocare audeat. *Iis enim*, ait Bellarminus, *qui Concilio præsentes adsunt, evidens esse potest sine aliâ probatione, Concilium istud esse legitimum. Vident enim convenisse in unum Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi; & convenisse ex variis Provinciis; & vocatos ab eo qui habet auctoritatem; & si quid aliud requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt .... Posteris autem, vel absentibus, id ipsum est notum ex humanâ fide, sed certissimâ, & quæ evidentiæ naturali aliquo modo comparari possit.*

Ibidem.

Addit ibidem Bellarminus, *Necesse non esse ut sciamus Episcopos, qui ad Concilium conveniunt, ha-*

Ibid. p. 32 col. 2. G.

bere veram fidem & veram Ordinationem; sed satis esse, si non constet contrarium. Nam etiam si S. Pontifex, pergit ille, *& omnes Episcopi qui ad aliquod generale Concilium à S. Pontifice convocantur, essent corde Haeretici, & solâ externâ professione Catholici, nec verè accepissent sacri Ordinis invisibilem characterem, sed nudam impositionem manuum: tamen certi sumus, Deum nunquam permissurum, ut ejusmodi Concilium in Decretis suis formandis erraret. Assistit enim Concilio Spiritus sanctus, non tam propter ipsum Concilium, quàm propter Ecclesiam universam, quæ divino præcepto tenetur Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari. Itaque ne erraret Ecclesia universa, divina providentia fecit, ut etiam Concilium illud Episcoporum fictorum, vellet, nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam proponeret.* Hæc Bellarminus, qui tamen fatetur ibidem, impossibilem sibi videri hanc hypothesim: *Quia Deus, cui Ecclesia sua salus cura est, quique omnia suaviter disponit, nusquam permittet, ut in Concilio, quod ab Ecclesiâ legitimum creditur, conveniant Episcopi, aut omnes, aut pro majori parte non legitimi, aut non Catholici.*

Ibid. H.

Respondet 3°. Melchior Canus L. 5. de Locis c. 5. q. 3. *Deum suaviter omnia disponere, simulque prospicere & finem & media ad finem necessaria..... Cum ergo Ecclesiæ firmitatem fidei fuerit pollicitus, deesse non potest, quominus tribuat Ecclesiæ preces, cæteraque præsidia, quibus hæc firmitas conservatur: nec verò dubitari potest, quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque usu venire; ut qui dat finem, det consequentia ad finem .....* *Quòd si semel Hæreticis*, pergit ibidem Canus, *licentiam permittimus, ut in quæstionem vocent, num*

Pag. 267.

Pag. 268.

Ecclesiæ Judices eam diligentiam & curam exhibuerint quæ opus erat, ut quæstio viâ & ratione finiretur; ecquis adeo cæcus est, qui non videat, omnia mox Pontificum & Conciliorum judicia labefactari?

Quæres 4°. An quæcumque in Conciliis proferuntur ab Episcopis, ut condendis Decretis ac Canonibus viam præmuniant, ad fidem Catholicam pertineant; & quâ certâ regulâ discerni debeant ea quæ tanquam de fide tenenda proponuntur, ab aliis quæ non sunt de fide?

Respondet Melchior Canus L. 5. de Locis c. 5. *Ea quæ in Conciliorum vel Pontificum Decretis explicandi gratiâ inducuntur, vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter & in transcursu, præter institutum præcipuum de quo erat potissimum controversia, non pertinere ad fidem; nec esse Catholicæ fidei Judicia. Exempli causâ ponamus aliquid, quod positum in unâ re transferri per multas possit. Quod in capite, Firmiter, De summâ Trinitate, dicitur Angelos esse incorporeos, id non fidei Decretum est, cùm post Decretalem illam, nonnulli & Philosophi & Theologi falsò quidem, sed, citra hæreseos notam contrarium asseruerint.* Pag. 273.

Non omnia, inquit Estius in L. 2. Sent. dist. 17. parag. 6. *quæ quomodocumque dicuntur in Decretis Conciliorum, pro definitis habenda sunt; sed ea solùm, ad quæ propriè fertur intentio statuentium ac definientium. Id autem cognoscitur ex circumstantiis rerum, & causis vel occasionibus condendi Decreta.* To. 1. pag. 148. col. 1. A.

Quæ verò sint regulæ dignoscendi ea quæ à Conciliis tanquam de fide statuuntur, ab aliis; exponit loco mox citato Canariensis Episcopus. 1°. Si contrarium asserentes, pro Hæreticis habeantur. 2°. Cùm in hanc formam Synodus Decreta præscribit: Siquis hoc aut illud senserit, anathema Pag. 271.

sit. 3°. Si in eos qui contradixerint, excommunicationis sententia ipso jure feratur. 4°. Si quidquam expressè & propriè à fidelibus firmiter tanquam dogma fidei Catholicæ accipiendum dicatur; vel aliis similibus verbis, aliquid esse Evangelio doctrinæve Apostolorum contrarium; dicatur autem non ex opinione, sed certo & firmo decreto. Hæc Canus.

Quæres 5°. An Concilium generale errare possit in fidei & morum Decretis?

Resp. Non posse vi promissionum divinarum quæ Ecclesiæ factæ sunt: *Vobiscum sum omnibus diebus.* Concilium etenim generale universam repræsentat Ecclesiam, quæ est columna & firmamentum veritatis, adversùs quam portæ inferi non prævalebunt. Hinc definitio Concilii ipsimet Spiritui sancto tribuitur: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, aiunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, Act. 15. v. 28. Quo uno certa & secura stant Conciliorum generalium de fide & moribus Decreta.

Accedit & censura sacræ Facultatis Parisiensis contra Lutherum, articulo 22. ubi ait. *Certum est, Concilium generale legitimè congregatum universalem repræsentans Ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.*

Quæres 6°. An soli Episcopi sedeant in Conciliis, fidei testes ac judices: num verò simplices Presbyteri virtute suæ ordinationis, jus habeant suffragii decisivi in Conciliis, tanquam veri judices, quamquam Episcopis inferiores?

Resp. Solos Episcopos testes ac judices fidei sedere in Conciliis: simplices verò Presbyteros, ex gratià & concessione Ecclesiæ Conciliis aliquando

interfuisse, non ut judices vi characteris seu ordinationis suæ, sed ut Consultores.

Probatur. Quia de solis Episcopis dicitur Act. 20. v. 28. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* *Conc. Trid. Sess.* 23. *cap.* 4. ait Estius in c. 20. Act. Apost. v. 12. *illud, In quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, de iis qui propriè Episcopi sunt, intellexit.* Ad Episcopos igitur proprio jure pertinet auctoritas regendi Ecclesiam. Quid est autem regere, nisi docere, ligare, solvere, Sacramenta ministrare, jurisdictionem exercere, &c? Sedent ergo in Conciliis Episcopi, tanquam & testes necessarii, & judices fidei Ecclesiarum suarum, & Ecclesiæ ipsius universæ; atque tanquam veri judices pronunciant: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Act. 15. v. 28.

Pag. 555. col. 2. C.

Hanc Episcoporum prærogativam ac præeminentiam agnoscunt S. Ignatius Martyr Epist. ad Trallianos. *Episcopus*, inquit, *omnem principatum & potestatem ultra omnes obtinet.* Jam antea dixerat: *Subjecti Episcopo estote, ut Dei mandato .... ab ipso indivulsi .... sine ipso nihil faciatis.*

Edit. Cotteler. T. 2. p. 896. D.

P. 865. D. 863. B. 863. B.

Tertullianus L. de pudicitiâ c. 21. *Ecclesia*, inquit, *delicta donabit: sed Ecclesia Spiritûs per spiritalem hominem, non Ecclesia numerus Episcoporum.* Sugillat ibi Tertullianus factus Montanista, sententiam Catholicorum, qui Ecclesiam in numero seu multitudine Episcoporum collocabant, quam Montanistæ in Trinitate, Patre, Filio & Spiritu sancto positam arbitrabantur. Ergo vel ipso teste Tertulliano, Catholici tunc temporis agnoscebant Ecclesiam, quæ docet ac ministerium exercet, in Episcopis residere.

P. 574. C.

Pag. 118. S. Cypr. Epist. ad Pupin. *Ecclesia est in Episcopo* eminenter scilicet, tanquam in Capite. *Scire debes*, ait ibid. *siquis cum Episcopo non sit, in Ecclesiâ non esse*.

S. Hieronymus dial. adversùs Luciferianos: *Ecclesiæ salus*, inquit, *in summi Sacerdotis dignitate pendet, cui si non exors quædam & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot Sacerdotes.* To. 4. part. 1. p. 295.

Hinc soli Episcopi jus habent quasi innatum ex Ordinatione suâ, ut Conciliis intersint, sententiam ac judicium ferant. *Synodus Episcoporum est, non Clericorum; superfluos foras mittite .... Imperator Episcopos vocavit:* aiunt Ægyptii in Conc. Calchedon. To. 4. Conc. p. 111. C. & 115. D.

Simplices igitur Presbyteri sub Episcopis, & cum subordinatione ac dependentiâ Parochias regunt, docendi munus exercent, administrant Sacramenta: ad Concilia vocari aliquando, non ex jure aut titulo suæ Ordinationis, sed ex concessione; quomodo etiam Diaconos & inferiores Clericos, imò & Laïcos nonnullos interfuisse Conciliis legimus; non ut Judices, sed ut Consultores.

S. P. Gregorius XIII. de hac re consultus à Concilio Rothomagensi an. 1581. reposuit, *Abbates Commendatarios, Capitulorum Deputatos vocem duntaxat consultativam habere; Episcoporum Procuratores posse, si Concilio Provinciali placuerit, & decisivam habere.* To. 15. Conc. p. 873. C.

Hinc Concilium Burdigalense an. 1583. *Capitula Cathedralium*, inquit, *sciant se in Synodo tantum consulendi, non autem decernendi potestatem habere. Abbates tam Titulares quàm Commendatarii, Ecclesiarumque Collegiatarum Procuratores*, Ibid. pag. 982. B. C.

pro more hujus Provinciæ, eidem Synodo poterunt interesse, atque cum aliis, de propositis deliberare, non item judicare.

In altero verò Concilio Burdigal. an. 1624. dicitur: *Sacro approbante Concilio, Decretis ultimi Concilii Burdigalensis inhærentes, opinionem quorumdam, qui ausi sunt asserere, præter Episcopos, quosdam etiam alios habere vocem decisivam in Concilio Provinciali, ut erroneam judicamus.*

T. 15. Conc. p. 1703. B.

In Concilio Basileensi, ait Bellarminus L. 1. de Ecclesiâ c. 15. *Presbyteri admissi sunt ad suffragium decisivum, sed perperam & contra morem omnis antiquitatis.*

To. 2. p. 12. col. 2. G.

Reverâ quidem in Conc. Constantiensi, Doctoribus Theologis decisivi suffragii concessum fuit; atque eam in rem duo Memorialia obtulere Cardinales Cameracensis & sancti Marci. Verùm jus illud, etiam Jurisconsultis, imò & Principibus, eorumque Ministris pro tempore concessum fuit, nempe ad extinguendum schisma quo Ecclesia miserè tunc vexabatur. Jus autem illud limitant & sic explicant dicti Cardinales in suo Memoriali: *Quantùm ad materiam terminandi præsens schisma*, inquiunt, *& dandi pacem Ecclesiæ, velle excludere Reges, Principes, aut Ambassiatores eorum .... à voce seu determinatione etiam conclusivâ, non videtur justum, æquum aut rationi consonum.*

T. 12. Conc. p. 1446. C

Quin & ipsemet Cardinalis Cameracensis, initio sui Memorialis distinguit inter ea de quibus in Concilio agendum tunc erat, & res fidei seu dogmata: innuens, quòd in istis tractandis æquum non fuisset etiam Laïcis jus suffragii concedere.

Narrat Pallavicinus; postulatam à Concilio Tridentino in gratiam Dominici Soto licentiam, u cum Episcopis sententiam suam diceret; hanc verò denegatam ipsi fuisse: *Consiliarii solùm munei functus est*, ait Historicus L. 6. c. 2.

In Comitiis generalibus Cleri Gallicani ann 1656. Pastores seu Parochi Parisienses scripti declararunt, agnoscere se *Episcopos solos esse Judices fidei.*

Procès Verbal du Clergé an. 1656. pag. 921.

Denique, tanta est Presbyterorum ab Episcopi dependentia; Episcoporum tanta præeminentia, u olim, Episcopo præsente, nullum sacrum Ministerium simplicibus Presbyteris obire seu exercer liceret. *Neque coram Episcopo*, ait S. Leo Epist 88. seu juxta Quenellium Conc. Hispalense 2 Can. 7. *licet Presbyteris baptisterium introire; nec præsente Antistite, infantem tingere aut signare; ne pœnitentem sine præceptione Episcopi sui reconciliare nec eo præsente, nisi illo jubente, Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi conficere; nec eo coram posito populum docere, vel benedicere.*

Edit. Quesnell. in 4°. Tom. 2. p. 633.

Jam ante dixerat Tertullianus L. de Baptismo c. 17. *Dandi quidem* (Baptismum) *habet jus Summus Sacerdos, qui est Episcopus: dehinc Presbyteri & Diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate propter Ecclesiæ honorem; quo salvo salva pax est.*

P. 230. C.

Hinc Morinus L. 2. Exercitat. Ecclesiast. Exercit. 7. *Presbyteris*, inquit, *ex naturâ suâ officii dignitate aut caracteris virtute nullum umquam concessum est Jurisdictionis exercitium. Id antiqua Le Ecclesiæ Presbyteris adeo severè edixit, ne pœnitentibus publicam pœnitentiam imponant .... atque e hoc fonte hodierna disciplina manavit, quâ Parœciarum Rectoribus, nedum Presbyteris, omni jurisdic*

Pag. 322.

tione, ut vulgò loquuntur, in foro exteriori interdicitur.

Quòd si Presbyteri simplices non sunt judices fidei, quantò minus Laici, quibus nunquam dictum fuit, *Euntes docete &c.* Aliter sentientem Martum Antonium de Dominis apostatam repressit sacra Facultas Parisiensis. *Consensus totius Ecclesiæ in aliquo articulo*, inquiebat Spalatensis, *non minus intelligitur in Laicis, quàm etiam in Presbyteris & Prælatis. Sunt enim etiam Laici in Ecclesiâ, imò ex Ecclesiâ, ipsiusque solidam & majorem partem constituunt. Hæc propositio*, ait censura, *est Hæretica, & statûs Ecclesiæ perturbativa, quatenùs ad fidei propositiones statuendas, consensum Laicorum requirit.*

Quæres 7°. An Concilia generalia ex seipsis, virtute promissionum Christi, vel ex subsequente dumtaxat Ecclesiarum consensu & acceptatione, vim suam & auctoritatem supremam sortiantur.

Observa, Concilii Oecumenici Decreta, alia spectare fidem & mores, alia verò disciplinam; quæ disciplina, vel est universalis, pertinens nimirum ad universam Ecclesiam, divini cultûs decentiam, publicam ubique Sacramentorum administrationem & cæremonias: vel est particularis, quæ scilicet modum regiminis ac jurisdictionis Ecclesiasticæ dumtaxat spectat.

Resp. Itaque 1°. In Decretis fidei & morum, ac disciplinæ universalis, Concilium Oecumenicum quod verè Oecumenicum est & æstimatur, tùm convocatione, tùm celebratione, tùm exitu, habere à se ipso, virtute promissionum divinarum, non verò à subsequente Ecclesiarum consensu & acceptatione, vim omnem suam & auctoritatem.

Probatur 1°. Quia ex dictis, Concilio verè

Oecumenico quod universam repræsentat Ecclesiam, promissa est à Christo inerrantia: ergo vi hujus promissionis, firma sunt & inconcussa ipsius de fide, moribus, ac disciplinâ universali statuta, quibus proinde omnes necessariò tenentur obsequi: ergo consensus subsequens Episcoporum qui Concilio non interfuerunt, vim & robur non confert Decretis, sed supponit. Confirmatur exemplo Conc. Hierosolymitani, cujus definitio ipso Spiritûs sancti nomine inscribitur, *Visum est Spiritui sancto & nobis*; tametsi omnes Apostoli præsentes non interfuerint, nec absentium expectaverint consensum. At certus ille erat, inquies, quia omnes erant à Deo specialiter inspirati. Fateor; verùm licet inspirati fuerint, coacto tamen Concilio, motam controversiam expendere ac definire voluerunt, eamque ultimo judicio definiere, antequam cæterorum Apostolorum consensus accessisset. *Assistit Concilio Spiritus sanctus*, ait Bellarm. L. 2; de Concil. c. 9. *non tam propter ipsum Concilium, quàm propter Ecclesiam universam, quæ divino præcepto tenetur, Episcoporum sententiam non discutere, sed venerari.*

b. 2. p. 32. d. 2. H.

2°. Sub pœnâ anathematis præscribitur executio Decretorum Concilii generalis, statim ac illa publici juris facta, sufficienter cognita fuerunt, antequam accesserit singulorum, qui Concilio interesse non potuerunt, Episcoporum consensus & approbatio: ergo pro ratis & fixis habentur, eo ipso quo supponuntur à Concilio verè Oecumenico pronunciata. Et qui subinde accedit Præsulum consensus, signum est & argumentum dumtaxat à posteriori, u[illegible]cant, quo declaratur Concilium verè Oecumen[illegible]m ac legitimum fuisse.

3°. S

3°. Si Concilii Oecumenici Decreta, ut rata sint ac firma, indigerent subsequente Præsulum consensu, majori privilegio ac prærogativâ non gauderet Concilium generale, quàm quodlibet aliud particulare, sive Nationale, sive Provinciale. Certum enim est Concilii alicujus particularis definitionem circa fidem, in dogma Catholicum transire ubi accedit omnium Ecclesiarum consensus & approbatio. Quâ ratione, Canones Arausicani circa gratiam ab omnibus Episcopis recepti & approbati, Canones sunt totius Ecclesiæ: atqui tamen negari non potest, quin Concilium verè Oecumenicum singulari gaudeat privilegio ac prærogativâ supra quodcumque aliud Concilium non Oecumenicum; repræsentat enim universam Ecclesiam, cui promissiones inerrantiæ à Christo factæ sunt.

At, inquies, si illustriores aliquæ Ecclesiæ Decretis alicujus Concilii, quod pro Oecumenico habetur, nollent acquiescere, quomodo Concilio quinto generali Ecclesiæ nonnullæ imprimis Gallicana, diu obstiterunt; nonne tunc subsequens Ecclesiarum illarum approbatio necessaria foret, ut definitio vim & auctoritatem assequeretur?

Resp. Vel certam & indubitatam esse apud Catholicos Concilii Oecumenicitatem ac legitimam auctoritatem, vel non. Si certa est: pro Hæreticis ac Schismaticis habendæ sunt quotquot particulares Ecclesiæ fidei Decretis à Concilio Oecumenico statutis non acquiescunt. Ita quotquot in orbe Christiano fidei à Concilio Tridentino contra Novatores, sancitæ ac firmatæ non acquievere Ecclesiæ, ut vocant reformatæ, pro Hæreticis ac Schismaticis habitæ sunt & habentur. Si verò de

Oecumenicitate Concilii dubium ſit ac diſputatio inter Catholicos, quomodo diſputatum olim de quinto Concilio generali, tunc expectandum donec planè rata & confirmata ſit apud omnes Concilii Oecumenicitas; ac prudenti diſpenſatione & œconomiâ agendum cum iis qui contradicunt. Ita olim factitatum occaſione dicti Concilii quinti generalis, cujus auctoritas aliquando in dubium ac controverſiam vocata fuit; non quidem ex dubio juris, ſed facti: id eſt, non quòd tunc temporis dubium foret, an infallibilis eſſet auctoritas Concilii quod pro legitimo & verè Oecumenico haberetur, ſed quòd dubium tunc foret, an quintum Concilium reverà foret Oecumenicum, propter variam ac diverſam de illo Vigilii S. Pontificis & Occidentalium ſententiam.

Diximus, non tantùm fidei, ſed etiam diſciplinæ univerſalis Decreta vim ſuam non habere ex conſequente Præſulum conſenſu, ſed ex ipsâ Concilii verè Oecumenici propriâ auctoritate. Quia certum eſt id juris habere univerſalem Eccleſiam, ut generalem diſciplinam ab omnibus obſervandam circa quædam capita ſtatuat. Ita Concilium Jeroſolymitanum legem tulit circa abſtinentiam à ſanguine & ſuffocato. Nicænum generale primum, circa diem quo celebritas Paſchalis eſſet habenda; & tanquam Hæretici excepti Quarto-decimani, quòd huic ſtatuto reluctarentur. Ita etiam Conc. Trid. circa Communionem ſub utrâque ſpecie; ceremonias & ritus in adminiſtratione Sacramentorum obſervandos ſummo jure pronunciavit. Docet etenim hoc ipſum Concilium Seſſ. 21. c. 2. *Hanc poteſtatem perpetuò in Eccleſiâ fuiſſe, ut in Sacramentorum adminiſtratione, ſalvâ illorum*

To. 14. *Conc.* p. 846. D.

substantiâ, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum & locorum varietate magis expedire judicaret. Unde Can. 13. Sess. 7. anathemate percelluntur *qui dixerint, receptos & approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus in administratione solemni Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à Ministris pro libito omitti posse.*

Ibid. 777. E.

Quæcumque autem varia & diversa pro temporum & locorum varietate, ab Ecclesiâ statuatur generalis Disciplina, hæc sedulò observanda; quia semper recta & æquissimis rationibus ac momentis tempori ac loco accommodatis subnixa est.

Resp. 2°. In iis capitibus quæ particularem aliquam disciplinam, seu temporalem administrationem regiminis ac Jurisdictionis Ecclesiasticæ rationem & modum figunt ac determinant, Concilii generalis Decreta, nisi acceptentur, vim & robur non habere. Ratio est, quia unicuique Ecclesiæ sua jura, usus, consuetudines, privilegia, immunitates & libertates servari debent, cùm non pugnant contra communem fidem aut Ecclesiæ totius commodum & utilitatem. Eâ de causâ, multa sunt disciplinæ particularis capita in Concilio Tridentino quæ apud nos recepta non fuere. Eorum indicem legere poteris apud Bochellum, Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ Lib. 5. pag. 916. 917. & 918.

Quæres 8°. An Concilia sint absolutè necessaria?

Resp. 1°. Absolutè necessaria non esse. Quia ex dictis paulò ante, Ecclesia dispersa non minùs quàm in Concilium coacta, fruitur privilegio iner-

rantiæ; ac ſupremo Judicio res fidei controver ſas definiendi auctoritatem à Chriſto accepit : a que multò plures hæreſes ſine Concilio, quàm i Concilio proſcriptas fuiſſe obſervabat ætate ſuâ S Auguſtinus. His adde quæ ex ſacrâ Facultate Pa riſienſi ſupra relata ſunt.

L. 4. ad Bo-nifac. c. ult.

Reſp. 2°. Neceſſaria interdum eſſe Concilia ex quibus utilitatis plurimùm in Eccleſiam univer ſam redundat. Probat Bellarminus L. 1. de Conc c. 11. Tùm quia Concilium eſt medium ordinarium definiendis controverſiis fidei accommodatum: tùm quia licet Apoſtoli ſeorſim ſinguli potuiſſent definire controverſias; tamen, ne viderentur negligere medium ordinarium à Chriſto ipſo demonſtratum, non ſine Concilio controverſiam de Legalibus Antiochiæ exortam definire voluerunt. Hàc ratione uſi ſunt Patres Synodi V generalis collatione 8. *Licet*, inquiunt, *Spiritûs ſancti gratia & circa ſingulos Apoſtolos abundaret; ut non indigerent alieno conſilio ad ea quæ agenda erant; non tamen aliter voluerunt de eo quod movebatur, ſi oporteret Gentes circumcidi, definire, priuſquam communiter congregati, divinarum Scripturarum teſtimoniis unuſquiſque dicta ſua confirmaverunt.* Tùm quia, pergit Bellarm. ita fert conſuetudo totius Eccleſiæ atque omnium ſæculorum. Semper enim fuit in Eccleſiâ iſta conſuetudo, ut ad res dubias explicandas Concilia Epiſcoporum haberentur: & ipſi etiam Romani Pontifices nullam unquam hæreſim novam ſine novo Concilio damnaverunt ... quod autem ſemper & ab omnibus factum eſt, quis negare audebit, ordinarium dici poſſe, & reverâ eſſe? Hæc Bellarminus.

To. 5. Conc. pag. 562. E.

Hinc facilè eſt inferre, Concilium generale ali-

quando necessarium esse. *Frequens Conciliorum generalium celebratio*, ait Conc. Constantiense Sess. 39. *agri Dominici cultura est præcipua, quæ vepres, spinas, & tribulos hæresum & errorum & schismatum extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam Domini ad frugem uberrimæ fertilitatis adducit: illorum verò neglectus, præmissa disseminat atque fovet &c.*

T. 12. Conc. pag. 238. C.

Nullibi meliùs, ait Illustrissimus de Marca, Concordiæ L. 5. c. 8. n. 3. *fides universalis Ecclesiæ solet apertiùs explicari vel splendidiùs eminere, aut securiùs prædicari, quàm in compendio universalis Ecclesiæ, quæ Conciliis generalibus repræsentatur.*

T. 2. p. 30. col. 2.

De Sede Apostolicâ, seu Romanâ Ecclesiâ, & Summo Pontifice.

QUintus locus Theologicus est Apostolica sedes, seu Romana Ecclesia, & qui in eâ sedet ac præsidet Summus Pontifex.

Quæres 1°. Unde dicta Ecclesia Romana & sedes Apostolica?

Resp. Ab Apostolis Petro & Paulo, qui Romanam fundaverunt ac sanguine suo consecraverunt Ecclesiam. Non inde tamen inferas duo esse Capita Ecclesiæ, quæ in unum confluunt. Fuit hic nonnullorum error à sanctâ Sede proscriptus. Unum ergo Caput est Ecclesiæ visibile, nempe S. Petrus Apostolici Collegii Caput ac princeps, & qui ipsi in Romanâ Sede succedunt Pontifices Romani.

Quæres 2°. An Sedes Romana cæteris Ecclesiis dignitate ac auctoritate præemineat?

Resp. Affirmativè. Ita constans ac perpetua docet Ecclesiæ Traditio.

S. Irenæus L. 3. adversùs hæreses c. 3. *Maxima*, inquit, *& antiquissima, & omnibus cognita, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundata & constituta Ecclesia .... Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in quâ semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quæ est ab Apostolis Traditio.*

Nov. Edit. p. 175.

Tertullianus de præscript. c. 36. ... *Si Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto est. Ista quam felix Ecclesia! cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt.*

P. 215. A.

S. Cyprianus Epist. 55. ad Cornelium, Ecclesiam Romanam ait esse *Principalem Cathedram, unde unitas Sacerdotalis exorta est, ad quam perfidia non potest habere accessum.* Jam supra dixerat: *Non aliunde obortas hæreses aut nata schismata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesiâ ad tempus Sacerdos, & ad tempus judex vice Christi cogitatur.*

Pag. 84.

Pag. 79.

S. Hyeronimus Epist. ad Damasum: *Ego*, inquiebat, *Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram, ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est .... Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicumque tecum non colligit, spargit.*

To. 4. part. 2 pag. 19.

Ib. pag. 20.

S. Aug. Epist. 63. aliàs 162. c. 3. asserit, nihil esse quòd Cæcilianus quidquam à Donatistis timere possit, quia cum Ecclesiâ Romanâ communione conjunctus erat. *Cùm se*, ait, *Romanæ Ecclesiæ, in quâ semper viguit Apostolicæ Cathedræ prin-*

To. 2. p. 91. n. 7. E.

cipatus . . . . . per communicatorias litteras videret esse conjunctum.

S. Optatus Milevitanus L. 2. de Schisinate Donatistarum adversùs Parmenianum n. 3. *Ergo Cathedram unicam*, inquit, *quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus: cui successit Linus, Lino successit Clemens . . . . Damaso Siricius, hodie qui noster est socius; cum quo nobiscum totus orbis commercio formatarum, in unâ communionis societate concordat. Vestræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.* Hinc patet communionem cum Petri Cathedrâ omnino necessariam esse ut quis Catholicus sit & habeatur.

Ed. nov. pag. 28.

S. Petrus Chrysologus Epist. ad Eutich. *Hortamur te, Frater honorabilis, ut iis quæ à Beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas. Quia Beatus Petrus, qui in propriâ sede vivit & præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem.*

Edit. Bonon. pag. 25.

Conc. Constantinopolitanum IV. an. 869. *Sequentes in omnibus Apostolicam Sedem, & observantes ejus omnia constituta, speramus ut in una communione, quam Sedes Apostolica prædicat, esse mereamur, in quâ est integra & vera Christianæ Religionis soliditas: promittentes etiam sequestratos à communione Ecclesiæ Catholicæ, id est, non consentientes Sedi Apostolicæ, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria.*

To. 8. Conc. pag. 989. C.

S. Bernardus Epist. 190. *Oportet*, inquit, *ad vestrum referri Apostolatum, pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror, ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe hujus prærogativa Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro te ro-*

To. 1. pag. 643. E.

gavi, ut non deficiat fides tua?

Petrus de Alliaco Gersonis Magister in Apol. Facultatis Parisiensis circa damnationem Joan. de Montesono 1. Conclusione, *Ad sanctam Sedem Apostolicam pertinet*, inquit, *auctoritate judiciali supremâ circa ea quæ sunt fidei judicialiter definire ..... sed sancta Apostolica Sedis fides nunquam deficit.*

To. 1. Oper. pag. 710. ult. Edit.

Conc. denique Trid. Sess. 7. de Baptismo can. 3. Romanam Ecclesiam, *vocat matrem & Magistram aliarum Ecclesiarum.*

[illegible]. 14. Conc. pag. 778. B.

Quæres 3°, An Ecclesia Romana sit indefectibilis?

Resp. Indefectibilitatem spectari, vel quoad durationem temporis seu perpetuam existentiam, vel quoad firmitatem in retinendâ & definiendâ fide: utramque verò Romanæ Ecclesiæ tribuunt etiam è Scriptoribus Gallis, qui libertatibus nostris tuendis, & oppugnandæ infallibilitati Romani Pontificis maximè addicti sunt. Inter cæteros Simon Vigor, de infallibilitate pag. 49. Launoius parte 5. Epist. ad Jacobum Bevillaquam, & ad Antonium Varillaum. Elias Dupin, de antiquâ Disciplinâ. p. 347. P. Natalis Alexander Dominicanus Tom. 13. p. 340. Illustrissimus Bossuetius Episcopus Meldensis, Oratione habitâ in Comitiis generalibus Cleri Gallicani anno 1682. pag. 17. & 18. Hi fere omnes, non aliâ ratione solvunt argumenta quæ ex antiquis monumentis in gratiam infallibilitatis Pontificiæ proferre solent ejus defensores, quàm ea in Ecclesiam ipsam Romanam derivando, non autem in Pontificem Romanum. Necesse porro est eâ in opinione, ut secernant Cathedram ipsam seu Romanam Sedem, à Pontifice

in eâ sedente : atque istum errori obnoxium agnoscant, non ejus Ecclesiam, seu Sedem Apostolicam; & re ipsâ ita sentiunt qui mox appellati sunt Theologi.

Tanta verò semper fuit Ecclesiæ Romanæ auctoritas, ut ejus fides ac traditio cæteris Ecclesiis velut forma & regula proposita fuerit. Audiatur eam in rem Scriptor minimè suspectus, Quenellus ipse in opere Gallico cui titulus: *Tradition de l'Eglise Romaine*, ubi sic loquitur. *La Tradition qui doit en juger* (des points de foi) *a son tribunal dans toutes les Eglises Catholiques ..... Mais l'autorité de ce tribunal paroît d'une maniere bien plus claire & plus éclatante, plus sûre & plus incontestable dans l'Eglise de Rome, que dans toutes les autres Eglises Apostoliques, à cause de la primauté du saint Siege que Dieu y a établie; de sa prééminence sur toutes les Eglises du monde; de la superiorité du Chef de l'Episcopat sur chacun de ceux que le S. Esprit en a revêtus pour régir son troupeau; & à cause de l'excellence des deux Apôtres qu'il lui a donnés pour fondateurs, & qui l'ont éclairée par leur prédication & consacrée par leur sang. C'est pourquoi on a toûjours préferé la Tradition de cette auguste Eglise à celle de toutes les autres Eglises particulieres: parce qu'on n'a pû douter, que les Apôtres n'eussent apporté à Rome la même foi & la même doctrine qu'ils avoient enseignée aux Eglises Orientales en les fondant; & que la foi s'étant depuis répanduë de Rome dans l'Occident & ailleurs par leur ministere, ils n'y ayent élevé sur les mêmes fondemens l'édifice de la maison de Dieu ..... Dans la suite des siécles, & dès que Pélage & Celestius eurent commencé à dogmatiser contre cette Doctrine Apostolique, les Evêques d'A-*

To. 1. dans l'Avertissement.

frique après l'avoir condamnée dans les deux Conciles des Provinces de Carthage & de Numidie, envoyerent au successeur de S. Pierre leurs Relations Synodales, afin que leur Jugement fût appuyé de l'autorité du Siege Apostolique ; & que la Tradition de leur Eglise particuliere étant confrontée avec celle de Rome, on reconnût si ce petit ruisseau qui couloit dans l'Afrique, venoit de la même source d'où étoit émané le ruisseau si plein & si abondant de l'Eglise Romaine, comme parle S. Augustin en écrivant au Pape Innocent I. Utrum noster rivulus, licet exiguus, ex eodem quo etiam tuus abundans emanet capite fluentorum, hoc à te probari volumus. *C'est pourquoi ce S. Docteur crut, qu'après avoir trouvé la Tradition de l'Eglise universelle dans celle du S. Siege Apostolique, par cette espece de confrontation, l'affaire étoit finie :* causa finita est. *Et elle l'eût été en effet, si l'obstination des Heretiques ne leur eût fait esperer de surprendre le Pape Zozime, qui succeda l'année d'après à Innocent.*

Tradit. de l'Egl. Rom. t. 1. p. 217.

Rursus idem auctor sic pergit : *Si c'est dans le Concile d'un Pays particulier, comme de l'Afrique, cette Eglise propose au S. Siege, & par lui à toutes les autres Eglises, ce qu'elle a trouvé dans sa Tradition ; & aucune n'y contredisant, & témoignant au contraire par son consentement ou exprès ou tacite qu'elle a trouvé la même chose dans la sienne, on en demeure là.* Si in his principiis firmi ac constantes stare voluissent Quenellus ejusque defensores, jam diu causa ejus finita fuisset & restituta inter nos pax atque concordia.

Quæres 4°. An Romanus Pontifex primatum habeat honoris & jurisdictionis supra cæteros Episcopos.

Resp. Affirmativè. Est enim successor S. Petri qui fuit Collegii Apostolici Caput ac Princeps ; cui dictum à Christo Math. 16. v. 18. & 19. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam .... Et tibi dabo claves regni Cœlorum, & quodcumque ligaveris super terram erit ligatum & in Cœlis, &c.*

Quamvis, ait S. Cyprianus L. de unitate Ecclesiæ, *omnibus Apostolis post Resurrectionem suam parem potestatem tribuat ..... tamen ut unitatem manifestaret, unam Cathedram constituit, & unitatis ejusdem originem ab uno incipientem suâ auctoritate disposuit .... Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia & Cathedra una monstretur.* Et S. Hieronymus L. 1. adversùs Jovinianum. *Inter duodecim*, inquit, *unus eligitur, ut Capite constituto Schismatis tollatur occasio.*

Pag. 180.

To. 4. par. 2. pag. 168.

Concilium Constantiense damnat istum Wiclefi Articulum n°. quadragesimum primum. *Non est de necessitate salutis credere Romanam Ecclesiam esse supremam inter alias Ecclesias. Error est*, ait Concilium, *si per Romanam Ecclesiam intelligat universalem Ecclesiam, aut Concilium generale, aut pro quanto negaret primatum Summi Pontificis supra alias Ecclesias particulares.*

T. 12. Conc. pag. 265. E.

Non est hujus loci fusiùs prosequi infinita penè ex antiquitate momenta quibus primatus honoris & jurisdictionis Romano Pontifici jure divino asseritur & confirmatur. Istud fidei caput, adversùs Reformatores nostros, unanimi consensu strenuè vindicant Orthodoxi omnes ; etiam ii qui in Galliâ præsertim, S. Pontificem in Decretis fidei & morum errare posse contendunt, nec irreformabile esse ipsius Judicium nisi Ecclesiæ consensus accesserit.

Gallicani Episcopi an. 1651. in solemni ad Innocentium X. Epistolà, quâ quinque famosas Jansenii Propositiones ipsi denuntiant ejusque circa illas rogant Judicium, sic loquuntur. *Majores causas ad Sedem Apostolicam referre solemnis mos est, quem fides Petri nunquam deficiens perpetuò retineri pro jure suo postulat. Æquissimæ huic legi obsequentes, de gravissimo circa Religionem negotio Sanctitati tuæ scribendum esse censuimus ..... Obtestamur ergo, ut has præsertim Propositiones, de quibus disceptatio periculosior ac contentio ardentior est, sanctitas vestra expendat, & perspicuam ac certam de unâquaque sententiam ferat.*

Rec. des Bulles pag. 71.

Anno 1681. Iidem Gallicani Episcopi in Conventu Parisiensi congregati declarant S. Pontificem *esse Caput Ecclesiæ .... centrum unitatis: obtinere primatum auctoritatis & jurisdictionis ipsi à Christo in personâ S. Petri collatum; & eum qui ab hac veritate dissentiret, Schismaticum imò & Hæreticum fore.*

Et in præfatione Declarationis de Ecclesiasticâ potestate, factæ an. 1682. sic aiunt. *Ecclesiæ Gallicanæ Decreta & Libertates, à Majoribus nostris tanto studio propugnatas, multi diruere moliuntur. Nec desunt qui, earum obtentu, primatum B. Petri ejusque successorum R. Pontificum à Christo institutum, iisque debitam ab omnibus Christianis obedientiam Sedisque Apostolicæ reverendam omnibus Gentibus majestatem, imminuere non vereantur.*

Quin & ipsâmet Propositione 4. ubi declarant *Irreformabile non esse S. Pontificis Judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit:* adjiciunt, *In fidei quæstionibus, præcipuas esse ipsius partes, ejusque Decreta ad omnes & singulas Ecclesias pertinere.*

Sacra etiam Facultas Parisiensis, in celebri suâ contra Lutherum censurâ an. 1542. art. 23. doctrinali suo Judicio ita pronunciat: *Non minùs certum est unum esse jure divino summum in Ecclesiâ Christi militante Pontificem, cui omnes Christiani parere tenentur.* Et in censurâ contra Spalatensem an. 1617. Propositionem quâ ille asseruerat, *Romanam Ecclesiam jure divino auctoritatem in alias Ecclesias non habere, Hæreticam esse ac Schismaticam declarat.*

Anno 1657. insurrexit in quemdam primi ordinis Baccalaureum, & ad revocandum coegit quod in æstu disputationis ipsi contra dignitatem & primatum R. Pontificis exciderat.

Denique, cùm an. 1683. jussu amplissimi Senatûs, de Propositione Strigoniensi circa auctoritatem S. Pontificis sententiam suam dixisset; ut omnem à malevolis obtrectandi occasionem amoliretur, suam, in ipso censuræ aditu, de S. Pontifice mentem ac doctrinam statim aperiendam esse duxit, his verbis. *Cùm ipsâ*, inquit, *Propositione, de R. Pontifice sit sermo, cujus jura non modò illæsa esse ubique voluit Facultas, sed & quâque occasione datâ religiosè venerata est, exposuit copiosè, strenuè defendit; antiqua sua in Sedem Apostolicam reverentia esse duxit, hîc brevi de eâ præfari, disertèque repetere quod olim non semel professa est; Romanum Episcopum esse jure divino Summum in Ecclesiâ Pontificem, cui omnes Christiani parere teneantur; & qui immediatè à Christo non honoris solùm, sed potestatis ac jurisdictionis primatum habeat in totâ Ecclesiâ.*

Jam anno 1554. Congregata Facultas occasione Bullarum Pauli III. & Julii III. statim suam

in Romanum Pontificem reverentiam his verbis protestata est. *Omnes & singuli Magistri palam professi sunt, nihil se adversus Summorum Pontificum auctoritatem & potestatem, aut decernere, aut moliri, aut etiam cogitare velle: Imò verò omnes & singuli ut obedientiæ filii ipsum R. Pontificem ut Summum & universalem Christi Jesu Vicarium, & universalem Ecclesiæ Pastorem, cui plenitudo potestatis à Christo data sit; cui omnes utriusque sexûs obedire; cujus Decreta venerari, & quisque tueri & observare teneatur, ut semper agnoverunt & confessi sunt, ita nunc quoque sincerè, fideliter & libenter agnoscunt & confitentur.*

Prodiit in lucem anno 1723. Opus posthumum cui Gallicè titulus, *Neuviéme Discours de M. l'Abbé Fleury sur les libertés de l'Eglise Gallicane.* ubi auctor pag. 24. hæreticam appellat sententiam quæ asserit R. Pontificem ex humanâ dumtaxat institutione ac merâ Politiâ Ecclesiasticâ primatum obtinere. Displicuit æquissima illa censura cuidam anonymo, qui dictum Opus publici juris fecit notis omnino hæreticis deformatum. Audaciam ac temeritatem non tulit pro suâ pietate & in Religionem studio Rex Christianissimus, ac Decreto supremi Consistorii die 9 Sept. an. 1723. Opus dictum cum notis suppressit ac prohibuit, jussitque in Auctorem vel editorem libelli diligentiùs inquiri.

Quæres 5°. An R. Pontifex in fidei & morum Decretis errare possit?

Resp. S. Pontificem spectari posse vel ut privatum Doctorem, ex propriâ & privatâ sententiâ pronunciantem; vel ut Pontificem Summum, ex Cathedrâ, ut aiunt, quando scilicet virtute & au-

ctoritate suæ Sedis, fusis ad Deum precibus, ac consultâ & sedulò expensâ Ecclesiæ suæ Romanæ Traditione, publicum aliquod de fide vel moribus Decretum toti Ecclesiæ velut regulam ad observandum proponit.

Pontificem Romanum, ut privatum Doctorem errare posse, etiam in quæstionibus juris universalibus tam fidei quàm morum, idque ex ignorantiâ, ut aliis Doctoribus interdum accidit, omnes Catholici conveniunt, ait Bellarm. L. 4. de Romano Pontifice c. 2.

To. 1. p. 311. col. 2. D.

Qui Summi Pontificis omne, de re quacumque, judicium temerè ac sine delectu defendunt, ait Melchior Canus L. 5. de Locis Theologicis c. 5. Concl. 3. *ii Sedis Apostolicæ autoritatem labefactant, non fovent; evertunt; non firmant.*

Pag. 281.

Ut autem de controversiis fidei ritè ac securè pronunciet S. Pontifex, *Non debet*, judice Bellarmino L. 1. de Conciliis c. 11. *solo suo judicio fidere, aut expectare divinam revelationem; sed adhibere diligentiam, quantam res tanta postulat, & ordinaria media: & tum demum expectare assistentiam Spiritûs sancti, & directionem divinam.*

To. 2. p. 8. col. 1. C.

An verò S. Pontifex definiens ex Cathedrâ possit à vero aberrare, non consentiunt inter se omnes Theologi. Negant omnes fere Itali & quamplures aliarum Regionum Doctores, affirmant verò præsertim Galli cum aliis nonnullis.

Sunt inter nostros, qui Romanam Ecclesiam à R. Pontifice discernunt; aiuntque hunc in fide errare posse, illam non posse: ita Launoius aliique paulò ante memorati. Illi porro Theologi, vel spectant S. Pontificem seorsim à suâ Ecclesiâ, aut etiam contra Ecclesiæ suæ fidem ac sententiam judicantem; vel judicantem simul cum eâ,

ex ipsius fide ac Traditione, quam priùs, invoca
cœlesti Spiritu, maturè ac diligenter discussisse pr
sumitur. Si prius, Pontifex ut privatus Doct
habetur, qui omnium ferè Theologorum judici
errori est obnoxius. Si posterius, Pontifex
Cathedrâ pronunciare censetur, & quidem
mentem & doctrinam Ecclesiæ suæ Romana
adeoque non est eo in Judicio à Sede suâ secerne
dus; ac consequenter, ex sententiâ eorum The
logorum, (si cohærenter sentire velint & loqu
eadem ipsi Pontifici inerrantia tribuenda est, qu
ipsimet Ecclesiæ Romanæ, cujus fidem atque se
tentiam sequi & exprimere præsumitur, quoti
non contradicit nec reclamat ipsâ Romana Eccl
sia. Si verò istud semel illi concesserint, ultro a
quiescent Itali omnes: nihil enim aliud exige
videntur; nullumque amplius, circa caput illuc
serium remanet inter illos & nos dissidium. Inc
est quòd istam Launoii & aliorum ex nostris in
terpretationem, opportunè ad rem suam conve
tant Pontificiæ inerrantiæ patroni: imprimis au
tor Tractatûs de Libertatibus Ecclesiæ Gallican
Leodii an. 1684. L. 7. c. 3. *Interpretatio illa*, in
quit, *non excludit auctoritatem R. Pontificis, im
magis adstruit.*

Distinctionem porro illam inter Sedem Ro
manam & in eâ sedentem Pontificem, velut ab
surdam sugillat Melchior Canus Lib. 6. de Loci
cap. 8. & Auctor mox citatus de Libertatibus Ec
clesiæ Gallicanæ, tanquam Gallis inutilem rejicit
Hoc discrimen, inquit cap. 6. Lib. 7. *nihil Epi
copos Gallicanos juvat, qui, ut Papæ judicium irre
formabile sit, non solùm Ecclesiæ Romanæ parti
cularis, sed Ecclesiæ universæ consensum requirunt.*

Verùm

Verùm, quidquid sit de illâ distinctione Launoii & aliorum, an benè secum ipsa cohæreat vel non; an sit ad mentem Declarationis Cleri Gallicani anni 1682. accommodata, non est hujus loci pluribus inquirere. Duo hîc apud nos certa & explorata sunt.

Primum: Clerum Gallicanum, nullâ prorsus factâ distinctione, absolutè declarasse anno 1682. *Irreformabile non esse S. Pontificis Judicium, nisi Ecclesiæ consensus accesserit.* Quæ Declaratio Regiâ auctoritate munita, vim legis habet apud nos.

Alterum: Summos Pontifices sua circa fidem Decreta ad Episcopos transmisisse, ut eorum communi firmarentur consensu. Ita S. Leo celebrem suam de Incarnatione ad Flavianum Epistolam, eum in finem ad Concilium Calchedonense direxit: *Quæ*, inquit scribens ad Theodoretum, *Dominus noster prius ministerio definierat, universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu: ut verè à se prodire ostenderet, quod prius à primâ omnium Sede formatum, totius Christiani orbis judicium recepisset: ut in hoc quoque, Capiti membra concordent.*

Epist. 93. aliàs 63. c. 1. To. pag. 614.

Pariter Martinus I. quam adversùs Monothelitas sententiam fidei pronunciaverat, ad Gallias transmisit, ut Episcopi Gallicani suo consensu eam acceptando firmarent. *Confirmantes*, inquit in Ep. ad Amandum, *atque consentientes iis quæ pro Orthodoxâ fide & destructione Hæreticorum vesaniæ nuper exortæ à nobis statuta sunt.*

To. 6. Conc. p. 385. A.

De SS. Patribus.

SExtus locus est auctoritas SS. Patrum, qui avitæ fidei testes ac defensores, puram ad nos

transmisere doctrinam. Hinc quoties novi exor sunt Hæretici, ad eos confutandos Episcopi su rum Prædecessorum suffragia opponebant. *In ip. enim Catholicâ Ecclesiâ*, inquit Vincentius Lir nensis in Commonitorio c. 3. *magnoperè curandu est, ut id teneamus quod ubique, quod semper, qu ab omnibus creditum est: hoc enim verè propried Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque decla rat, quæ omnia ferè universaliter comprehendit. Sc hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, an tiquitatem, consensionem. Sequemur autem universi tatem hoc modo: si hanc unam fidem veram esse fa teamur, quam tota per orbem terrarum confitett Ecclesia. Antiquitatem verò ita, si ab iis sensibu nullatenus recedamus, quos sanctos majores ac Pa tres nostros celebrasse manifestum est: consensionem quoque itidem, si in ipsâ vetustate, omnium vel cen penè omnium Sacerdotum pariter & Magistroru definitiones sententiasque sectemur.* Hæc Vincentiu Lirinensis, qui docet ibidem, non ex uno dum taxat aut altero, sed ex communi omnium, au saltem majoris partis suffragio, validum deduc ad res Theologicas argumentum. *Operam dabi* (Christianus Catholicus,) ait c. 4. *ut collatas in ter se majorum consulat interrogetque sententias, ea rum dumtaxat, qui diversis licet temporibus & locis in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ Communione & fid permanentes, magistri probabiles extiterunt, & quid quid non unus aut duo tantùm, sed omnes pariter un eodemque consensu apertè, frequenter, perseverante tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoqu intelligat absque ullâ dubitatione credendum.*

Bibl. PP. To. 7. pag. 250. E.

Ibid. F. G.

Et certè, in aliquos errores pro humanâ fragi litate interdum lapsos esse nonnullos ex SS. Pa-

tribus, notius est, quàm ut negari possit. Quamquam ergo omnibus & singulis summa debeatur reverentia, non ideo tamen promiscuè tenenda quæcunque sunt ab aliquibus contra communem cæterorum sententiam tradita.

Hinc S. Aug. Epist. 148. aliàs 111. ad Fortunatianum Siccensem Episcopum c. 4. loquens de SS. Patrum Prædecessorum suorum lucubrationibus ait: *Neque quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum & laudatorum hominum, velut Scripturas Canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salvâ honorificentiâ quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum Scriptis improbare atque respuere, si fortè invenerimus quòd aliter senserint quàm veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. Talis ego sum in Scriptis aliorum, tales volo esse intellectores meorum.* Et in Epistolâ 82. aliàs 19. ad S. Hieronymum c. 1. *Alios*, inquit, *ita lego, ut quantâlibet sanctitate doctrinâque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à verò non abhorreat, persuadere potuerunt.*

To. 2. pa. 502. B.

Ibid. pa. 190. G.

Septimus locus est auctoritas Theologorum Scholæ, quibus adjungi debent Juris Pontificii periti: namque Juris hujus doctrina, quasi ex alterâ parte, Scholasticæ Theologiæ respondet. Et verò ex quo desiit SS. Patrum series, nullibi melius Traditió Ecclesiæ conservatur quàm in Decretis seu Constitutionibus SS. Pontificum, in Libris, Ritualibus, Mandatis seu Documentis Pastoralibus Episcoporum, & Scholasticorum lucubrationibus.

Octavus, est ratio naturalis, quæ per omnes scientias naturali lumine inventas latissimè patet;

quæque in rebus Theologicis, semper fidei subjicienda est.

Nonus, est auctoritas Philosophorum qui naturam ducem sequuntur: in quibus sine dubio sunt Cæsarei Jurisconsulti, qui veram & ipsi, ut Jurisconsultus ait, Philosophiam profitentur.

Decimus denique, est auctoritas humanæ Historiæ, seu per Auctores fide dignos scriptæ, sive de gente in gentem traditæ; non superstitiosè atque aniliter, sed gravi constantique ratione.

Hactenus quasi in ipso limine tractationis de Deo ac divinis Attributis prolusimus: juvat nunc interiores ejus aditus ac recessus, quantùm humana patitur tenuitas, Deo adjuvante penetrare

QUÆSTIO PRIMA
DE
EXISTENTIA DEI.

VERI Deì cognitio totius Theologiæ immò & Religionis primum fundamentum eſt. *Credere oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Hebr. 11. v. 6.

Circa exiſtentiam Dei hæc quatuor inquirenda nobis ſunt. 1°. An ſit à naturâ nobis intimè impreſſa & innata Dei cognitio. 2°. An iſta propoſitio, Deus eſt, ſit per ſe nota quoad nos. 3°. An & quibus argumentis exiſtentiâ Dei poſſit demonſtrari. 4°. An Deus unus ſit.

ARTICULUS PRIMUS.

An ſit à naturâ nobis intimè impreſſa & innata Dei cognitio.

INgenita dicitur & à naturâ intimè impreſſa cognitio, quæ nec à ſenſibus hauſta eſt, nec ex

discursu comparatur, sed ab uno naturæ auctore Deo animis nostris indita est, tam clara, tam perspicua & evidens, ut à nemine negari seriò possit. Talis est in Metaphysicis cognitio hujus primi principii: *Impossibile est idem simul esse & non esse*; & istius in Moralibus: *Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis*; quibus mens nostra statim acquiescit, ac termini ipsi pronunciati & auditi fuerunt.

Quæritur igitur, an cognitio existentiæ Dei sit hujusmodi; an verò non nisi prævio quodam discursu, facili quidem ac prompto, haberi illa possit.

Quæstio porro hîc non est de actuali Dei cognitione, quasi cum illâ nascamur omnes; sed de facultate dumtaxat, seu de lumine ipso naturali, quo ex solâ terminorum apprehensione intelligimus Deum esse: eo ipso modo quo statim ac sine prævio discursu concipimus veritatem dictarum propositionum: *Impossibile est idem simul esse & non esse. Alteri non feceris quod tibi fieri non vis.*

Neque etiam quæstio est, utrum cognitio Dei rectè naturalis dici possit: Quis enim istud in dubium meritò revocet? Cùm natura ipsa undequaque auctorem suum prædicet & annunciet, atque ex usu & institutione, Dei nomen audire à pueritiâ assueti simus: *Ex quo contingit*, ait S. Thomas L. 1. contra Gentiles c. 11. *ut ea quibus à pueritiâ animus imbuitur, ita firmiter tenentur, ac si essent naturaliter & per se nota.*

To. 13. pag. 24. col. 2. A.

Quæstio igitur in eo unicè versatur, utrum sine prævio discursu ac ratiocinio, tametsi facili & unicuique obvio, ex solâ ipsâ terminorum apprehensione intelligat mens sana & attenta Deum esse. Fatentur multi, negant alii, pro datâ Scholæ li-

bertate; neque enim præsens controversia fidem ullatenus spectat. Quapropter Socinum erroris non arguimus, quòd partem negantem secutus hîc fuerit Prælectionum Theologicarum c. 2. quandoquidem & nonnulli discipuli ipsius in oppositam planè sententiam abierunt, ut Crellius de Deo c. 1. Smarcius Disput. 8. & alii. Itaque sit

To. 1. pag. 537.

CONCLUSIO.

Est in unoquoque hominum à naturâ intimè impressa existentiæ Dei cognitio.

Probatur 1°. Ex Scripturis unde facilè hæc nostra sententia eruitur: opposita verò, (quòd notandum) nullo Scripturæ fulcitur testimonio.

Psal. 4. v. 7. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Hoc lumen*, ait S. Aug. in hunc locum n. 8. *est totum hominis & verum bonum, quod non oculis, sed mente conspicitur. Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur Regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem Dei quam peccando corrupit.*

Ed. nov. To. 4. p. 15. A.

Lucæ 17. v. 21. *Regnum Dei intra vos est.* Quem textum de innatâ nobis Dei notione intelligit S. Athanasius, Oratione contra Gentes. *Quia*, inquit, *intus in nobismetipsis fidem regnumque Dei habemus, facilè possumus universitatis rectorem Patris salutare Verbum intelligere & contemplari.* Addit Gentiles excusari non posse: *Siquidem*, pergit S. Doctor, *omnes in eam viam sumus ingressi, omnes eam habemus, licet non omnes illam sequi & pergere, sed plerique, externis vitæ voluptatibus alli-*

To. 1. n. Ed. p. 29. n. 30.

cientibus, deserere velint.

Joannis I. v. 9. Christus dicitur, *Lux vera qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ex quo perspicuum fit*, ait S. Hieron. ad cap I. Epist. ad Galatas, *naturâ omnibus Dei messe notitiam; nec quemquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & justitiæ, reliquarumque virtutum.* Eò tendit quod dicebat Eliu apud Job c. 36. v. 25. *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.* Eo quod, ait auctor Commentariorum in Job, sive Hieronymus sit, sive ejusdiscipulus Philippus Presbyter; *Notitia quòd Deus sit, inest in cordibus hominum per natura bonum.*

Edi. nov. To. 4. part. 1. pag. 233.

Lib. 5. pag. 57.

Accedit lex illa naturalis scripta in cordibus de quâ sic scribit S. Paulus Rom. 2. v. 14. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt; ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus.*

Porro, lex illa, *quam ex naturâ ipsâ homines accipiunt, ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sunt*, ut loquitur Theodoretus Orat. de Providentiâ, lex, inquam, illa ab ipso naturæ auctore Deo in cordibus nostris inscripta, inditam quoque ac nobis ingenitam ab eodem naturæ auctore sui notitiam supponit & arguit. Sunt enim hæc duo inter se intimè connexa, iisdemque pariter momentis aut stant aut convelluntur, cùm sit utriusque par ratio, & eadem prorsus origo. Ita fere arguit Origenes Lib. I. contra Celsum. *Non est*, inquit, *mirandum . . . . Deum, eorum quæ*

Edit. Paris.

e *Prophetas & Servatorem docuit, semina indidisse ...nium mortalium animis, ut in divino Judicio om... homo sit inexcusabilis, habens legem mentis scrip...m in corde suo.* 1619. part. 2. pag. 415. E.

Probatur 2°. Ex constanti SS. Patrum tùm ...æcæ, tùm Latinæ Ecclesiæ sententiâ.

Ex Græcis.

...Anctus Justinus Apol. 2. quæ prima falsò ins...cribitur. *Dei*, inquit, *appellatio, nomen non est, ...rei inenarrabilis natura hominum insita opinio.* Pag. 44.

Idem S. Doctor ac Martyr testatur, se *Librum de ...marchiâ Dei*, cujus solùm nobis superest frag...entum, eo consilio scripsisse, *ut insitam à natu... sed à pravâ consuetudine obliterátam de Deo uno ...tentiam, resuscitet ex Poëtarum Scriptis.*

S. Clemens Alexandrinus in Protreptico seu ...monitione ad gentes. *Omnibus*, inquit, *simpli...er hominibus, maximè autem iis qui versantur in ...trinâ & litteris, instillatus est quidam divinus influ...: quâ de causâ, vel inviti quidem, fatentur unum ... Deum, ab interitu alienum, & ingenitum.* Edit. Basil. 1616. pag. 33. E.

Eusebius Cæsariensis Episcopus L. 2. Præpara...nis Evangelicæ c. 9. *Eximium illud*, ait, *ac sa...re imprimis, quod Dei nomen essentiamque signi...t, ipsius naturæ ductu, impressisque animo per sese ...mibus, vel divinitùs potiùs inspiratis, nemo non ...lligit. Hoc enim omnes populi communi quodam ...mis sensu percepere, cùm id omni animo ratione ...ntelligentiâ prædito. idem hujus universitatis ar...e naturalibus quibusdam cogitationibus inseverit.* Edit. Viger. c. 6. p. 72. D.

...S. Athanasius Orat. contra Gentes. *Neque*, in-

To. 1. n. Ed. p. 29. n. 30. quit, *ut est ipse Deus supra omnia, ita via qua ad illum ducit, foris & procul à nobis est: verùm in nobis ipsis est, ejusque initium haud est difficilè à nobis reperire, ut & Moyses his verbis docuit:* Verbum fidei intra cor tuum est. *Quod idem Salvator declaravit & confirmavit dicens:* Regnum Dei intra vos est.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 24. *De patre* inquit, *quid dicere necesse est, cui uno consensu omnes naturalibus animi notionibus edocti atque imbuti parcunt?* To. 1. pag. 428. D.

S. Gregorius Nyssenus Orat. 5. quæ est de Beatitudinibus. *Quemadmodum*, ait, *opinio de numine divino naturaliter quidem insita est omnibus hominibus, sed ignorantiâ veri Dei peccatur circa id quod colitur.* Ed. Morell. 1615. To. 1. p. 801. D.

Ex Latinis.

TErtullianus in Africâ, Apologetici c. 17. sic loquitur: *Hæc est summa delicti nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt .... Vultis ex anima ipsius testimonio comprobemus? Quæ licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus ac concupiscentiis evigorata, licet falsis diis exancillata, cùm tamen resipiscit, ut ex crapulâ, ut ex somno, ut ex aliquâ valetudine, & sanitatem suam potitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprio Dei veri. Deus magnus, Deus bonus; &, Quod Deus dederit, omnium vox est .... O testimonium animæ naturaliter Christianæ!* Pag. 17. A.

Idem Tert. L. 1. contra Marcionem c. 10. *Ante anima, quàm prophetia*, inquit. *Anima enim à primordio conscientia Dei dos est.* Et L. de testimonio Pag. 370. C.

animæ c. 5. *Magistra natura*, inquit, *anima discipula. Quidquid aut illa edocuit, aut ista perdidicit, à Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistra .... Etiam circumventa ab adversario meminit sui auctoris ...., Sed qui ejusmodi eruptiones anima non putavit esse doctrinam natura congenita, & ingenita conscientia tacita commissa, dicet potiùs &c.* Pag. 67. C.

S. Cyprianus Tract. de vanitate Idolorum. *Vulgus in multis Deum naturaliter confitetur, cùm mens & anima sui auctoris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, ô Deus! &, Deus videt, &, Deo commendo; &, Deus mihi reddet; &, Quod vult Deus; &, Si Deus dederit, Atque hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis.* Verba ipsa Tertulliani exscribit, quem ut Magistrum ac præceptorem assiduâ lectione terebat. Pag. 207.

Arnobius L. 1 contra Gentes. *Quisquamne est hominum*, inquit, *qui non cum istius principis notione diem prima nativitatis intraverit? Cui non sit ingenitum, non affixum, imò ipsi penè in genitalibus matris non impressum, non insitum, esse Regem ac Dominum, cunctorum quæcunque sunt moderatorem?* Et L. 2. *Deum esse*, inquit, *omnes naturaliter scimus, sive cùm exclamamus, ô Deus! sive cùm illum testem constituimus improborum; & quasi nos cernat, faciem sublevamus in cœlum.* Ed. Rigalt. pag. 9. Pag. 10.

Lactantius Arnobii in Africâ discipulus Lib. 2. Institut. c. 1. *Cùm jurant*, inquit, *& cùm optant, & cùm gratias agunt, non Jovem aut deos multos, sed Deum nominant: adeo ipsa veritas, cogente naturâ, etiam ab invitis pectoribus erumpit, quod quidem non faciunt in prosperis rebus: nam tum maximè Deus è memoriâ hominum elabitur, cùm benefi-* Edit. Basil. pag. 85.

ciis ejus fruentes, honorem dare divinæ indulgenti deberent.

S. Aug. Tract. 106. in Joan. n.4. *Hæc est*, inquit, *vis vera divinitatis, ut creaturæ rationali jam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi.* Et in Psal. 74. n. 9. *Deus ubique secretus est, ubique publicus; quem nulli licet ut est cognoscere, et quem nemo permittitur ignorare.*

To. 3. p. 2. pag. 765. F.

To. 4. pag. 788. F.

S. Joannes Damascenus L. 1. Orthodoxæ fidei c. 1. *Non nos tamen in omnigenâ prorsus ignorantia versari passus est Deus. Nemo quippe mortalium est cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse cognoscat.*

Ob. an. 750. To.2.n.Edit. pag. 123.D.

Probatur 3°. Ex ipsis Philosophis Gentilibus. Plato L. 10. de Legibus. *Nullus ab adolescentia usque ad senectam in eâ opinione quòd dii non sint perseveravit.*

Plotinus Philosophus è sectâ Platonicâ Lib. 5 Enneadum. *Unum quiddam*, inquit, *idemque numero esse simul ubique totum, communis indicat mentis humanæ conceptio; quando omnes naturali quodam instinctu clamant, in unoquoque nostrûm esse Deum: adeo ut unus in omnibus idemque sit Deus.*

Jamblicus Porphirii discipulus L. 1 de Mysteriis c. 3. *Cohæret*, inquit, *nostræ ipsi substantiæ, a diis innata cognitio.* Ibidem ostendit, existentiam Dei per demonstrationem non cognosci, quia ejus cognitio omni demonstratione prior est. *Humanus animus*, inquit, *conjecturâ, aut opinione, aut syllogismo quopiam temporaneis rebus accommodato minimè divinorum essentiam tempore superiorem assequitur; sed puris & incorruptis intelligentiis quas hausit ab æterno., divinitùs per has notiones divina*

divinis copulatur.

Tullius L. 1. de nat. Deorum.. *Quæ gens*, inquit, *aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrinâ anticipationem quamdam Deorum, quam Epicurus appellat* πρόληψιν, *id est anteceptam animo quamdam informationem?* Et L. 1. Tusculanarum quæstionum: *Quòd si*, ait, *omnium consensus, naturæ vox est .... ut deos esse naturâ opinamur, qualesque sint ratione cognoscimus; sic permanere animos arbitramur consensu nationum omnium.* Ibidem: *Nulla*, inquit, *est gens tam barbara, quæ non fateatur esse aliquem Deum: adeo quidem ut homines falsum Deum habere malint, quàm nullum omnino.*

Quæ hactenus relata sunt testimonia, multis placet exponere, non de ingenitâ, sed de facili & unicuique obviâ ex creatis, Dei notitiâ. Verùm etsi hæc interpretatio non sit improbanda, altera tamen, quæ ad mentem & normam loquendi SS. Patrum accedere propiùs videtur, præferenda est. Ea quippe Theologis lex imponitur, ut ex multis, quæ liberè in Scholis agitantur opinionibus, ea præ cæteris seligatur, quæ SS. Patrum dictis magis videtur accommodata; qualis certè est quæ Conclusione nostrâ exprimitur. Ea quippe notio à naturâ ipsâ nobis intimè impressa censeri debet, quæ à Scriptoribus tùm Christianis, tùm Gentilibus dicitur naturæ hominum insita, instillata, indita; animo per sese impressa, cogenita, prima rationalis animæ dos, ac quasi vox naturalis & publica; anticipata, antecepta, prævia cognitio seu animæ informatio, omni demonstratione prior; quam communi consensu & instinctu naturali omnes admittunt; quam gentes maximè

barbaræ etiam invitæ fatentur ; ita ut falsum po-
tiùs , quàm nullum Deum habere velint : ur
verbo , cui ex animo nullus contradicit ac relu
tatur. Atqui talis est existentiæ supremi Numini
notitia ; ergo à naturâ nobis intimè impressa d
cenda est.

Præterea , ut nulla gens unquam fuit tam ba
bara & inculta , cui non insederit sensus aliqu
Religionis & cultus erga Numen aliquod superiu
quod ex intimis conscientiæ terroribus , crimin
vindicem & ultorem pertimescebat ; ita , nulla u
quam fuit sine præconceptâ Dei alicujus natur
notitiâ : & quamquam in assignandis , quos col
bant ac venerabantur , diis , insanis comment
multæ aberraverint , erat hoc tamen divinitatis
religionis , quamquam in contrarium detortu
vestigium : *Adeo sanè ut* , judice Tullio , *falsu
Deum habere maluerint , quàm nullum omnino.*

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Cognitioni à naturâ ipsâ ing
nitæ nemo dissentit ac reluctatur. *Omniu
consensus* , ait Tullius , *communis naturæ vox est.* A
qui talis non est cognitio existentiæ Dei : omn
quippe ætate extitêre Athei , qui omni excuss
divinitatis sensu , demonstrarunt nullam dari om
nium animis à naturâ intimè impressam Dei not
tiam.

Major certa videtur. Probatur verò minor pro
positio , auctoritate 1°. Scripturæ. Psal. 13. & 5
v. 1. *Dixit insipiens in corde suo , non est Deus. Id
dixit in corde suo* , ait S. Aug. in hunc locum , *qu*

*.4. pag.
7. n. 2.*

hoc nemo audet dicere, etiamsi ausus fuerit cogitare.

Sapientiæ 13. v. 1. *Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt, quis esset artifex: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum Stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem & Lunam rectores orbis terrarum deos putaverunt.* Quibus verbis Athei describuntur, qui non tantùm corde ac depravatis moribus, sed etiam animo & opinione veri sunt Athei, divinitatem ad creaturas transferentes.

Ephes. 2. v. 12. *Eratis illo in tempore*, (nempe infidelitatis) *sine Christo..... & sine Deo in hoc mundo.* 1. ad Thessal. 4. v. 5. *Sicut & Gentes quæ ignorant Deum.* Et 2. ad eosdem c. 1. v. 8. *In flammâ ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum.* Igitur Apostolo teste, multi sunt qui Deum non agnoscunt.

2°. Hoc ipsum testantur Scriptores tùm Christiani, tùm Gentiles ac profani.

S. Aug. L. 3. contra litteras Petiliani c. 21. n. 25. *Quid hîc facit*, inquit, *Atheus Diagoras, qui esse Deum negavit, ut de illo videatur prædixisse Propheta: Dixit insipiens in corde suo non est Deus?* Et Tractatu 106. in Joan. n. 4. agnoscit esse quosdam, tametsi paucos Atheos. *Exceptis paucis*, inquit, *in quibus natura nimium depravata est, universum genus humanum Deum fatetur.*

To. 9. pag. 309. E.

To. 2. part. 2. p. 765. F.

Theodoretus Oratione 1. de providentiâ, multos Philosophorum errores recensens: *Alii*, inquit, *pro uno plures mundos esse stultâ quâdam imaginatione somniarunt: alii item Deum omnino nullum esse: alii*

To. 4. pag. 322. A.

verò esse quidem Deum, sed nullam eorum quæ in rerum naturâ sunt curam gerere ..... dixerunt.

Lactantius L. 1. divinarum Institutionum c. 2. inter Atheos recenset Democritum, Epicurum, Protagoram & Diagoram. Et L. de irâ Dei c. 9. Cyrenæum Theodorum.

Tullius L. 1. de naturâ Deorum, veros Atheos fuisse ait, Protagoram, Diagoram, Melium, Theodorum Cyrenaicum: *Dubitare se Protagoras ait; nullos omnino Diagoras, Melius & Theodorus Cyrenaicus putaverunt non esse deos.* Item, *Epicurus qui invidiæ detestandæ gratiâ re tollit, oratione relinquit deos.* De Protagora Abderitano refert Laertius in ejus vitâ, illum dicere solitum: *De diis quidem; neque utrum sint, neque utrum non sint, habeo dicere.*

Quin & nonnullos etiam post Christum veros extitisse Atheos, affirmant qui de rebus Orientalibus Historiam scripsêre: & non longè ab hâc ætate nostrâ, pro veris Atheis habiti sunt, Vaninus, vivus ob impietatem flammis Tolosæ traditus an. 1619. & Spinosa, qui nullum alium agnoscit Deum, quàm mundum universum.

Resp. 1°. Ad Majorem distinguo. Cognitioni à naturâ ipsâ ingenitæ, nemo sanæ & attentæ mentis dissentit ac reluctatur, concedo: nemo corruptæ ac plurimùm depravatæ mentis, nego. Si enim ex depravatis affectibus eò interdum nonnulli deveniunt, ut ipsum legis naturalis ac conscientiæ dictamen aliquando in se præfocent, ne importunis stimulis exagitentur, quidni poterunt & ingenitam supremi rerum omnium Domini notitiam, si non delere penitùs, saltem obscurare; ne cogantur etiam inviti agnoscere, quem non possent

impietatis

impietatis suæ severum vindicem ac ultorem non reformidare? Nec obstat, quòd ad mortem usque nonnulli in eo impietatis furore obstinatè permanere visi fuerint: ut enim profundum est ac desperatum cor impii, potuerunt forsan hoc profiteri contra interiorem sensum, ad ostentationem & laudem vanæ cujusdam constantiæ ac fortitudinis reportandam: porro, quæ ex impietate ac cordis depravatione negantur, non idcirco tanquam non essent, neganda sunt.

Resp. 2°. Ad minorem, distinguo. Multi extitère & etiamnum existunt Athei: aliquo sensu, practicè nimirum & externè, concedo: omni sensu, speculativè & internè, subdistinguo: indirectè saltem, concedo: directè & expressè, nego. Explico.

Itaque multiplici modo ac sensu, Athei esse ac dici possunt.

1°. Alius est Atheus speculativè & internè; alius practicè & externè. Speculativè Atheus est, qui Deum ex animo penitus negat: practicè, qui ita perditè vivit ac si Deus non esset; quem vellet ex animo non esse, quòd eum suorum criminum justum vindicem intimo conscientiæ sensu reformidet. 2°. Atheus speculativè, vel directus est & expressus; vel indirectus & interpretativus. Directus, qui omnem divinitatis & religionis sensum exuit ac deponit: indirectus verò, qui Deo ea tribuit aut denegat, quæ ipsi nec tribui possunt nec denegari; vel idolis ac puris creaturis ea concedit, quæ soli vero Deo competunt ac propria sunt. Hoc sensu, qui Deo providentiam, vel justitiam detrahit, aut qui eum peccati authorem facit; vel qui idolis ac meris creaturis ea tribui: quæ solius Dei veri propria sunt, Athei nominantur

saltem indirectè. 3°. Atheus directus, vel solùm externè & contra intimum conscientiæ sensum Dei existentiam in controversiam adducit; vel internè & ex animo. His expositis.

Dico nullos esse aut fuisse unquam Atheos speculativè, directè, expressè & internè; sed tantùm practicè, indirectè vel externè: atque hoc postremo dumtaxat sensu intelligenda esse, quæ in Objectionis confirmationem adducta sunt, tùm e Scripturis, tùm ex Auctoribus Christianis aut Gentilibus testimonia.

Atheus est practicè & externè impius ille de quo Psaltes Regius: *Dixit insipiens in corde suo non est Deus:* cujus nimirum vita dissoluta ac mores perditi perstringuntur. Statim enim v. 2. eodem Psalmo additur: *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis. Id est*, ait S. Aug. in hunc locum Psalmi 13. n. 2. *Dum amant hoc sæculum, & non amant Deum. Ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & sic excæcant, ut possit etiam dicere imprudens in corde suo: Non est Deus. Ausus quidem est cogitare*, inquit ibid. S. Doctor nempe ex pravo affectu, non esse Deum, quia vellet eum non esse; sed *non ausus est dicere*, hoc est affirmare, aut voce exteriùs, aut interiùs ex animo atque sententiâ.

To 4. pag. 67. F.

Tales practicè seu vitâ & moribus Atheos designat & insequitur Apost. Rom. 1. v. 18. his verbis: *Revelatur ira Dei de cœlo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitiâ detinent: quia quod notum est Dei manifestum est illis ..... ita ut sint inexcusabiles. Quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt .... & mutaverunt gloriam incorrup-*

tibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum &c. Et ad Titum 1. v. 16. de iisdem ait : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.*

Atheus est indirectè, (ut jam dictum est) vel qui Deo perfectionem aliquam detrahit, vel creaturæ eum religionis cultum impendit, qui soli Deo debitus est. v. g. qui Dei providentiam negat, consequenter & indirectè Deum ipsum negare censetur. Ita impius ille, de quo Psal. 10. v. 4. juxta Hebræos, dicitur : *Secundùm altitudinem iræ suæ non requiret, nec est Deus in omnibus cogitationibus ejus.* Impius, inquam, ille, Deum ipsum non negat, sed ejus duntaxat providentiam : *Dixit in corde suo, oblitus est Deus; abscondit faciem suam, non respiciet in perpetuum.* Ibidem v. 11.

Pariter, quotquot ex Gentibus Idola coluerunt, Athei dicuntur : *Sine Deo in hoc mundo : qui Deum ignorant &c.* non quòd nullum omnino Deum esse sibi persuadeant; sed quòd verum Deum non agnoscant nec colant. Quaprópter S. Paulus Act. 17. v. 23. Atheniensibus dicebat : *Præteriens & videns simulachra vestra, inveni & aram in quâ scriptum erat : Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.* Idololatria igitur Deum omnino non negat, sed falsos Deos admittit & colit; & est, ut antea diximus, divinitatis ac religionis quoddam distortum vestigium. Ut enim quod obliquum est, rectum; quod finitum, infinitum; quod fabulosum & erroneum, verum supponit; sic idololatria intimum divinitatis sensum animis nostris impressum arguit, ac demonstrat; *Tametsi*, ait S. Aug. L. de unico Baptismo c. 4.

Tom. 9. pag. 530. A.

n. 5. *multis falsitatibus permixtum ac confusum.* Eò fere recidit sententia eorum veterum Philoso phorum, quam S. Augustinus refert L. 4. de Civit Dei c. 11 aitque *magnorum multùmque Doctorum esse,* qui nempe multos deos unum esse Jovem con tendebant, cui varia nomina pro diversis officii tribuebantur : *In athere Jupiter, in aere Juno, i mari Neptunus, in terrâ Pluto* dicebatur. Adeo ve rum est, unius supremi Numinis notionem à pri mordio animis nostris ingenitam esse, quam sub inde error ac corruptela plurimùm obscuravit, & ad vana putidaque simulachra miserè detorsit. *Opi nio de Deo*, ait S. Greg. Nyss. antea laudatus, *na turaliter quidem insita est omnibus hominibus, sed ignorantiâ veri Dei peccatur circa id quod colitur.*

To. 7. p. 97. E.

Ibid. p. 96. F.

To. 1. pag. 801. D.

Quicunque igitur verum Deum non agnoscunt, ii sine Deo, seu Athei post S. Paulum à S. Cle mente Alexandrino aliisque dicuntur : quemad modum & ipsimet Christiani à Gentilibus Athe vocabantur, ut observat S. Justinus Apol. 2. e quòd falsos eorum deos colere recusarent : & q inter Philosophos veteres, à populari deorum cu tu recedebant, ii velut Athei habebantur & pl tebantur. Notum est eâ ipsâ de causâ damnat ab Atheniensibus Socratem, tanquam impiet reum, quòd vulgares deos non veneraretur. quoque Anaxagoras, ab iisdem Atheniensibu circo impietatis postulatus est & exilio mulcta quòd Solem, quem illi ut Deum habebant, aliud esse quàm ferrum candens & ignitum bum affirmasset.

Admonitione ad Gentes.

Quamquam, etsi certò constaret fuisse olim etiamnum esse aliquos verè, speculativè & i Atheos, nihil aut ferè nihil inde consequ

qui nobis hîc adversantur : tùm quia, ut jam observatum fuit, nihil est tam certum ac splendidè verum, quod à viris perditæ mentis non possit interdum in dubium vocari ; an idcirco minùs verum ac certum dici illud deberet ? non puto. Tùm quia si tam facilè est unicuique ex rebus creatis Dei existentiam inferre, (quâ de causâ naturalis dumtaxat Dei cognitio ab adversariis appellatur) quî fieri potest ut aliqui veri sint Athei ? Nodus ergo iste adversariis, non minùs quàm nobis solvendus est.

Objicies 2°. Quæ laudata sunt in confirmationem nostræ sententiæ SS. Patrum testimonia, nihil omnino efficiunt adversùs Atheos quos SS. illi Doctores impugnabant, si exponantur de notitiâ Dei nobis à naturâ impressâ ; namque infirmum ac planè nullum est argumentum, quo supponitur id quod negatur : atqui Athei negant hanc sibi inesse à naturâ Dei notionem ; ergò &c.

Resp. Nego ant. Ad cujus probationem distinguo. Infirmum est ac planè nullum argumentum quo supponitur & non probatur id quod est in quæstione positum, concedo : Si probatur ; & si id quod negatur, immeritò & contra communem omnium sensum negatur, nego. Porro SS. Patres omnibus hominibus inditam esse Dei cognitionem probant ; ex communi omnium Nationum voce atque suffragio ; ex innato religionis sensu erga supremum aliquod Numen ; ex ipsomet cultu Idolorum, qui primævum quoddam est ex naturâ ipsâ, Dei testimonium, sed humano errore ac vitio distortum ac malè inflexum ; ex instinctu naturali quo in periculis, in angustiis, in subitis ac miris rerum eventibus, Deum nominamus & inclamamus ;

ex lege ipsâ naturali, quæ, ut ait S. Aug. in Psal. 57. n. 1. *Manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris scripta est*; ac unicuique sine Magistro ac Præceptore dictat, *alteri faciendum non esse quod tibi fieri non vis.*

To. 4. pag. 40. E.

At, inquies, hæc omnia negat Atheus; esto: nonne etiam probationes & argumenta quibus ex rebus creatis invictè demonstratur Dei existentia, ille præfractè negat & eludit? An idcirco omittenda illa sunt, aut minùs certa & firma habenda? Absit. Immeritò igitur & contra communem omnium sensum negant Athei, inesse sibi à naturâ cōgenitam Dei notionem, quam profectò non negarent, si paulò attentiùs ad eam attendere vellent; si redire ad cor, si interiorem magistrum ac conscientiam ipsam audire; si mentem à præjudiciis & erroribus quibus tota obscuratur, revocare, & voluntatem ab horrendâ illâ vitiorum colluvie quibus tota immersa est, adjuvante Deo retrahere conarentur. Neque enim alia est Atheismi, Idololatriæ & impietatis vera origo & causa, quàm depravati cordis perversitas & malitia.

Instabis 1°. cum recentiore Theologo: Qui laudatis SS. Patrum testimoniis Conclusionem nostram confirmant, ii nequidem præsentis quæstionis statum attingere videntur. *Probant etenim solummodo innatam esse homini ideam entis perfectissimi; vel ideam summi boni; vel ideam alicujus Dei, qualiscumque tandem ille sit.* At certè in præsenti controversiâ, *non agitur de ideâ Dei qualiscunque veri aut ficti; neque de ideâ summi boni universè, neque tandem de ideâ entis perfectissimi præcisè.* 1°. *Non agitur de ideâ Dei qualiscunque veri aut ficti: nam agitur de ideâ illius Dei cujus existentia hîc nobis demonstranda est:*

atqui ex ideâ alicujus Dei in genere veri vel falsi, minimè demonstratur existentia veri Dei qui solus est conditor Cœli & Terræ. Ex eo quòd nonnulli Idololatræ vel Solem vel Lunam, vel aliquod metallum adorant tanquam Deum, rectè non colligeretur eos habere ideam veri Dei; neque ex ejusmodi ideâ quæ in eis est, non nisi existentia ejusdem Dei nempe Solis, vel Lunæ, vel metalli inferri posset. 2°. Non agitur quoque in istâ quæstione, de ideâ summi boni universè, quasi nimirum is ideam Dei habere censeatur, cui inest idea summi boni: Si enim hæc duo promiscuè sumerentur, quisquis ageret propter bonum universè, censeretur agere propter Deum; sed quisquis agit propter summum bonum in genere, is non idcirco censetur agere propter Deum, nam quivis homo vel etiam Ethnicus ageret semper propter Deum, & idcirco nunquam peccaret. Unde & falsò supponeret S. Paulus Gentes non cognoscere Deum, aut saltem illum non glorificare; continuò enim agunt propter summum bonum in genere, quod idem foret ac propter suam felicitatem agere. Denique, non agitur de ideâ entis perfectissimi præcisè: quicunque enim fatentur se habere ideam entis perfectissimi, non admittunt propterea existentiam Dei, quia Epicurei, Spinosa, & alii passim Athei qui ens aliud nullum agnoscunt præter mundum universum, fatentur se habere ideam entis perfectissimi, puta mundi; & tamen negant existentiam Dei. Agitur ergo de ideâ veri Dei, qui saltem cogitetur ut mundi auctor & rector; sed hujusmodi idea nulli homini innata est. Ea quippe idea non est innata sed adventitia, quæ secum importat leve saltem aliquod ratiocinium: atqui idea Dei spectati ut auctoris natura leve saltem aliquod ratiocinium postulat, quo nempe causa inferatur ex effectu; ergo &c.

Resp. Nego ant. Ad cujus probationem. Dico 1°. Quæstionem hîc unicè moveri de ideâ seu notione veri Dei, non qualiscunque & in genere, sicut fingit objectio. Agitur etenim de notione Dei à naturâ, hoc est ab ipsomet Deo naturæ auctore, nobis inditâ: at quis tam absurdus & impius, qui unquam cogitaverit falsi numinis notitiam à Deo ipso nobis impressam esse? Agitur de ideâ & notione illius Dei cujus existentiam demonstrant ex officio Theologi: at unius & veri Dei existentiam, non qualiscunque in genere Dei existentiam demonstrant. Sophistica igitur est prima hæc Objectionis probatio; nata, ut aiunt Dialectici, ex ignorantiâ elenchi, hoc est argumenti.

Dico 2°. Falsò pariter supponi in præsenti quæstione, non agi de ideâ summi boni universè. Agitur etenim de notione veri Dei, qui summum bonum est, totius boni fons & origo: habet ergo ille ideam Dei, cui inest recta & sana summi boni notio; & reipsâ hæc duo connectuntur ac promiscuè sumuntur. Quod verò inde colligit Objectio, nempe omnes homines, ne Atheis quidem exceptis, agere propter bonum universè, hoc est propter suam felicitatem, unde sequeretur eos agere propter Deum, nec unquam peccare; falsum omnino est, verumque sophisma quod Dialectici vocant, à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter. Tùm quia ille dumtaxat agere propter Deum censetur, cujus actio bona est ac recta non tantùm ex officio & generali motivo felicitatis; sed etiam ex fine proximo, ex motivo speciali, recto & laudabili, aliisque circumstantiis quæ ad opus moraliter bonum concurrere debent. Porro, quicunque agunt universè propter bonum

hoc est propter suam felicitatem, non propterea semper legitimum habent actionis suæ finem proximum, aut speciale motivum rectum, nec consequenter dicendi sunt semper agere propter Deum, aut numquam peccare. Tùm quia, rectum illum summi universè boni ac felicitatis sensum, quem natura nobis indidit, multi aliò quàm oporteat, ex errore & malitià detorquent, quando summum illud bonum, suamque felicitatem in eo collocant, in quo collocari reipsâ nec potest nec debet: peccant ergo, quando sensum illum naturalem summi boni ac felicitatis, in se rectum quidem ac sanum, usu perverso malè in praxi applicant.

Dico 3°. Falsò non minùs supponi, quæstionem hîc non esse de ideâ entis perfectissimi. Agitur quippe de ideâ Dei, qui reipsâ & quidem solus est ens perfectissimum. At, inquies, Epicurei, Spinosa &c. habent ideam entis perfectissimi, nempe mundi, nec tamen Deum confitentur? Sophisma est ac putida æquivocatio. Distingui hîc apprimè debet idea entis perfectissimi, qualis à naturà nobis indita est, ab applicatione seu usu illius perverso. Habent quidem Epicurei &c. ideam entis perfectissimi, qualem unicuique natura ipsa dedit, atque eâ ex parte, naturâ ipsâ duce, vel inviti Deum esse confitentur; sed quia ideam illam ad mundum seu rerum universitatem transferunt, turpiter aberrant, sibique manifestè contradicunt.

Quod addit Objectio, hîc sermonem esse de ideâ Dei, *Quâ Deus concipitur ut mundi auctor & rector*, adeoque saltem leve aliquod ex creaturis ratiocinium hîc occurrere, facilè solvitur. Nomine quippe

Dei, intelligitur generatim ens perfectissimum; summâ & infinitâ virtute ac potestate præditum; at non continuò concipitur ut creans. v. g. quia creatio est actio Dei libera quæ potest esse vel non esse; concipitur quidem in ente perfectissimo summa & infinita potentia, in actu primo ut vocant; at non continuò clarè & explicitè cognoscitur usus seu exercitium illius virtutis & potentiæ in actu, ut aiunt, secundo.

Instabis 2°. Exponi liquidò non potest qualis sit illa naturalis Dei notio seu idea: sitne in mente hominis per modum habitûs infusi, vel per modum actûs: sitne abstractiva, sitne intuitiva. 1°. Dici non potest eam in nobis esse per modum actûs: tùm quia, actus seu actio non dicitur infundi, seu menti humanæ imprimi: tùm quia, nulla actio nobiscum nascitur. 2°. Dici non potest eam esse in nobis per modum habitûs: nullum quippe aliud lumen nobis infusum est per modum habitûs, præter naturale illud rationis; seu naturalem illam facultatem & potentiam, quâ cognitionis & ratiocinii capaces sumus. 3°. Idea illa seu cognitio dici non potest intuitiva: cognitio enim Dei intuitiva, est beatifica per quam Deum videmus sicuti est: nec etiam abstractiva est aut dici debet; quia cognitio abstractiva fit per medium, talis est cognitio quâ nunc videmus Deum per creaturas. Innata autem Dei notio non fieret per medium, quia præverteret omnem aliam cognitionem, & omnem discursum.

Resp. Nego ant. In ipso hujus quæstionis limine præmonuimus, quæstionem hîc non esse de actuali Dei cognitione, quasi cum illâ nascamur omnes; sed de facultate, seu lumine ipso naturali,

quo ex solâ terminorum apprehensione intelligimus Deum esse: eo ipso modo, quo statim ac sine prævio discursu concipimus veritatem istarum propositionum: *Impossibile est idem simul esse & non esse. Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis.* Fatemur ultrò, naturalem illam Dei notionem intuitivam non esse, sed tantùm abstractivam; nec obstat ratio in contrarium adducta. 1°. Quia cognitionem abstractivam dicimus, non tantùm eam quâ unum in alio, vel per aliud cognoscitur; sed etiam eam, quæ obscura quodammodo est, & cognitioni intuitivæ opponitur: de quâ duplici cognitione dixit Apost. 1. Cor. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* 2°. Cognitio etiam abstractiva dicitur, quâ rei alicujus existentiam clarè quidem cognoscimus, non autem ejus essentiam adæquatè sumptam. Quamquam dici non immeritò potest, illam Dei notitiam, de quâ hîc loquimur, mediam esse inter abstractivam & intuitivam, & naturalem appellari: eo fere modo quo S. Thomas 1. p. q. 56. ar. 3. in corpore & ad tertium docet, cognitionem quam Angeli habent naturaliter de Deo, mediam esse inter abstractivam & intuitivam, & similem esse *cognitioni quâ videtur res per speciem ab eâ acceptam.*

Objicies 3°. Illius notio & idea nobis à naturâ ingenita non est, cujus existentia ex creaturis manifestè demonstratur: atqui talis est existentia Dei. Rom. 1. v. 20. *Invisibilia (Dei) à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus ejus & divinitas.*

Resp. Nego majorem. Non enim repugnat viâ & medio multiplici Dei existentiam demonstrari,

tùm ex ideâ nobis innatâ, tùm ex creaturis, tùm etiam ex fide ipsâ & revelatione. Neque varia hæc argumenta & probationes se se mutuò excludunt aut impediunt; imò mutuam sibi opem & lucem subministrant, ut quod nonnisi subobscurè ex uno colligitur, ex altero certiùs teneatur. Iis omnibus argumentis appositè utuntur SS. Patres, adversùs Infideles & falsorum deorum cultores.

Instabis 1°. Si existentia Dei evidenter probatur ex ideâ nobis ingenitâ, non potest esse fidei objectum, quod certè repugnat primo Symboli articulo: *Credo in Deum.* & Apostolo affirmanti, *accedentem ad Deum credere oportere, quia est.* Hebr. 11. v. 6. Probatur sequela. Quia non potest esse simul in eodem intellectu, evidentia & inevidentia de eodem objecto naturali, etiam per diversa media: alioquin posset aliquis videre simul & cæcus esse sub diverso respectu; posset de eodem objecto simul esse certus & incertus. Cur enim potiùs simul compati posset evidentia & inevidentia circa idem, quàm certitudo & incertitudo seu formido?

Resp. Nego sequelam antecedentis. Ad cujus probationem, dico posse simul cohærere in eodem intellectu circa idem objectum, evidentiam & inevidentiam, per diversa scilicet media seu motiva; sicut potest aliquid intuitivè simul & abstractivè cognosci: adductæ comparationes aptæ non videntur, nec præsenti argumento satis accommodatæ. Disparitas igitur est, quòd cæcitas & visio privativè opponuntur, & una excludit aliam: evidentia verò, licet in uno & eodem actu stare non possit cum inevidentiâ, quia unus & idem actus non potest simul evidens esse & inevidens, evi-

dentia tamen non excludit inevidentiam ab eodem ſubjecto ; quia per actus diverſos & per diverſa media, idem objectum modo evidenti & inevidenti cognoſci poteſt. Certitudo & formido potentialis poſſunt quidem eſſe ſimul , non autem formido actualis ; quia contradictoriè opponuntur ; quia formido actualis rem ſaltem ſub dubio negat , quam certitudo affirmat : unde de uno & eodem dici poſſet , eſt & non eſt , quod implicat. Evidentia verò & inevidentia reſpectu duorum mediorum , non ſic opponuntur , ſed utraque rem eandem affirmat eſſe , una per medium evidens , altera verò per obſcurum.

Inſtabis 2°. Si nobis à naturâ indita foret Dei notio , eſſet illa prima & anticipata , ac velut quoddam primum principium , quod probari ab alio non poſſet ; ſicut probari ab alio non poteſt iſtud Metaphyſicæ principium , *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe* : atqui falſum iſtud eſt ; ſi quidem exiſtentia Dei per creaturas rectè demonſtratur.

Reſp. Nego ſequelam majoris. Licet enim in nobis naturalis ſit prima & anticipata exiſtentiæ Dei notio , non ſequitur eam per aliud , tanquam per effectum , & à poſteriori , ut vocant , probari non poſſe ; ſed tantùm , abſolutè neceſſariam non eſſe petitam ex creaturis exiſtentiæ Dei demonſtrationem , utpote quæ ex intimâ perceptione animi haberi poſſit ab iis qui attenti ſunt & conſcientiæ vocem audiunt : quia verò multi ſunt qui vocem illam naturæ & conſcientiæ pravis ſuis affectibus comprimunt ac præfocant , idcirco utiliſſima eſt ex creaturis demonſtratio Dei , ad eorum cæcitatem ac pervicaciam confundendam. Diſpar autem ratio eſt iſtius principii , *Impoſſibile eſt idem*

simul esse & non esse; & innatæ existentiæ Dei notionis: quia illud principium Metaphysicum est ac purè speculativum, quod nullos effectus supponit, unde probari possit: Deus verò, cùm sit rerum omnium auctor, ex iis, tanquam causa ex effectibus, invictè potest demonstrari.

Instabis 3°. Omnis cognitio ex sensibus hausta est & discursu quodam nititur; ita fert vulgare effatum: *Nihil est in intellectu quod priùs non fuerit in sensu.* Ergo Dei cognitio ex sensibus oriri necessariò debuit, & consequenter ex creatis effectibus; adeoque ingenita & à naturâ ipsâ nobis impressa dici non potest.

Resp. 1°. Nego ant. Quàm multa enim cognoscimus immediatè & sine ullo sensuum exteriorum ministerio? Qualia sunt ista v. g. *Impossibile est idem simul esse & non esse. Alteri ne feceris quod tibi fieri non vis. Virtus amanda est. Parentes honorandi.* Quales sunt generales & abstractæ rerum notiones & ideæ entis, virtutis, sapientiæ &c. Audiatur S. Aug. in Psal. 41. n. 7. *Deus meus*, ait, *qui fecit hæc quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per se ipsum animus ipse conspiciat .... aliquid est intùs quod videam, quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi quem calorem habeat sapientia. Cùm cogitamus justitiam, ejusque intus in ipsâ cogitatione pulchritudine fruimur, quid sonat ad aures? quid tanquam vaporeum surgit ad nares? quid ori infertur? quid manu tractatur & delectat? .... Est ergò aliquid, quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt; quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares .... sed per seipsum*

Tom. 4. pag. 158. B. C.

& utique meliùs quod per seipsum, quàm quod per servum suum. Est prorsus, seipsum enim per seipsum videt, & animus ipse ut norit se, videt se.

Vulgare axioma, *Nihil est in intellectu quod priùs non fuerit in sensu*; commodè exponi potest, vel de rebus corporeis, vel de cognitione acquisitâ; non de ingenitâ & naturali.

Instabis 4°. Illa notio nobis ingenita non est, sed à sensibus hausta, quæ ex consideratione rerum sensibilium excitatur: atqui talis est notio existentiæ Dei; ergo &c.

Resp. Distinguo ant. Quæ ex solâ consideratione rerum sensibilium unicè excitatur, exclusâ innatâ cognitione, concedo: quæ non modo ex consideratione rerum sensibilium excitatur, sed etiam ab ipsâ naturâ animis nostris imprimitur, nego. Porro, ut dictum est, notio Dei non unâ viâ & medio nobis inest, sed multiplici, naturæ instinctu, ratiocinio, & ipsâ fide seu revelatione.

Instabis 5°. Ideam entis perfecti & entis necessarii habere non possumus, nisi ex comparatione ad ens imperfectum & ens contingens; perfectum enim ens non cogitamus, nisi ab eo removendo imperfectiones quas in rebus creatis deprehendimus: unde necesse est, ideam entis imperfecti priorem in nobis esse ideâ entis perfecti; ista enim occasione alterius in nobis nascitur, ergo Deum non cognoscimus, nisi ex rebus creatis, discurrendo & comparando.

Resp. Nego ant. Imò potiùs non cognoscimus ens aliquod imperfectum esse, nisi ex comparatione ad ens perfectius quod sit mensura & regula perfectionis: ergo priùs cognoscimus ens perfectum & necessarium, quàm imperfectum & contin-

gens. *Anima enim*, ait Tertull. L. 1. contra Marcion. c. 10. *à primordio conscientia Dei dos est.* V quâ ad Deum anima tendit, ait S. Athanas. Orat. contra Gentes loco suprà citato; extra nos non consistit, sed in nobis sita est....... Ex ipsâ, addit ibidem, Verbi divini scientiam & apprehensionem haurit ac percipit. Necesse ergo non est absolutè hominem se ad creaturas converten ut intelligat Deum esse. *Omne quod imperfectum esse dicitur*, ait appositè ad propositam objectionem Boetius, *id diminutione perfecti imperfectum perhibetur. Quo fit ut, si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo perfectum quoque aliquid esse necesse sit.* Ergo idea entis perfecti prior est idea & notione entis imperfecti: ut enim obliquum e recto, malum ex bono, vitium ex oppositâ virtute dignoscimus; ita finitum ex infinito, contingens ex necessario.

P. 370. C.

L. 3. de Consol. Philosophiæ prosa 10.

Instabis 6°. Videtur longè magis rationi consentaneum, ut infinitum ex finito colligamus quàm finitum ex infinito: quia longè clariùs concipimus finitum quàm infinitum.

Resp. Nego ant. Quia infinitum tale est ex sese absolutè & ex propriâ naturâ, sine ullâ ad finitum comparatione: è contra finitum quid non est nec dicitur nisi comparatè, id est quia entis infiniti perfectiones non adæquat. Eo enim perfectior est creatura, quo magis ad illas perfectiones accedit: eo imperfectior, quòd ab illis recedit longiùs.

Instabis 7°. Cognitio propriæ nostræ existentiæ haud dubiè prior in nobis est ipsâ cognitione Dei ut enim necesse est priùs nos existere quàm cognoscamus, ita priùs est ut nos ipsos cognoscamus, quàm Deum. Ergo cognitio Dei in nobis prima

prima non est, non prævia, non anticipata, non ingenita, sed per discursum ex rebus creatis comparatur.

Resp. Distinguo ant. Cognitio propriæ nostræ existentiæ prior est in nobis prioritate temporis & præsuppositivè esto: prioritate ordinis & causalitatis, quasi non nisi ex præviâ cognitione nostræ existentiæ, & per discursum ex creaturis Deum esse inferamus, nego. Solâ enim duce ac magistrâ naturâ, statim ac Dei nomen audimus & concipimus, illum existere intelligimus.

Objicies 4°. Si non potest à nobis concipi Deus tanquam ens perfectissimum quo nihil melius cogitari potest, quin statim existens intelligatur; non potest etiam concipi, quin omnes ejus perfectiones statim animo cognoscantur: adeoque, quin adæquatè cognoscatur ejus naturâ & essentiâ. Probatur, quia ratio & idea entis perfectissimi utrumque involvit; non enim conciperetur ut ens perfectissimum, si aliquâ perfectione careret.

Resp. Distinguo sequelam antecedentis. Non potest etiam concipi, quin omnes ejus perfectiones cognoscantur, saltem in genere, confusè & implicitè, concedo: distinctè & expresse, nego. Non potest quidem concipi à nobis Deus ut ens perfectissimum, quin ut existens intelligatur; quia existentia primum est totius boni & omnium perfectionum fundamentum: nec etiam potest ut ens perfectissimum concipi, quin saltem in genere ac confusè genus omne perfectionum in eo esse intelligatur. Sed cùm multæ sint re ipsâ perfectiones, quæ tamen nonnullis malè sanis & corruptis hominibus veræ non videntur perfectiones, qualis est v. g. providentia & immensitas: quia Deo

indignum illi arbitrantur, quòd sese ad res vili
mas curandas demittat, & obcœnissima loca pr
sentiâ suâ occupet; idcirco perfectiones illas à D
excludunt ac removent, hoc falso & erroneo pr
judicio occupati, eas re ipsâ imperfectiones es
non veras perfectiones. Ad hunc sensum dicel
S. Aug. L. 1. de doct. Christiana c. 7. *Quòd*
omnes certatim dimicent pro excellentiâ Dei,
quemquam inveniri qui hoc Deum credat esse quo
lius aliquid est, multos tamen arbitrari Deum cor
esse, vel cœlum, vel quod in cœlo est fulgentissimu
vel mundum ipsum, &c. Quòd nempe quisque
affectu suo his rebus nihil melius atque perfecti
cogitabat.

To. 3. 1. p. pag. 7. F.

Quòd autem additur, cognosci non posse De
tanquam ens perfectissimum, quin ejus natura
essentia simul adæquatè cognoscatur, falsum est
negandum: cognoscitur quippe inadæquatè dui
taxat, ratione existentiæ quæ Deo essentialis e
non verò adæquatè, ratione omnium distinctè pe
fectionum quæ Deo propriæ sunt: illæ etenim g
neratim dumtaxat ac confusè percipiuntur, non
gillatim nec distinctè.

ARTICULUS SECUNDUS.

An ista propositio, Deus est, sit per se no quoad nos.

S. Thomas 1. p. q. 2. art. 1. distinguit prop
sitionem notam quoad se, & notam quoad nc
Priorem ait illam esse, cujus prædicatum est
naturâ seu essentiâ subjecti, qualis est ista: *Ho*

est animal. Deus existit. Quia animalitas homini essentialis est, sicut existentia Deo. Propositio verò nota per se quoad nos dicitur ea, cujus veritas, auditis & intellectis terminis, statim per sese innotescit. Divisionem hanc propositionis notæ quoad se & notæ quoad nos explodit Scotus cum aliis nonnullis, qui contendunt nullam dari propositionem notam per se quoad se, quin simul etiam nota sit quoad nos: quia nulla propositio nota denominari potest, nisi respectivè ad cognoscentem.

In 1. dist. 2. q. 2.

Verùm, mera hîc videtur esse nominis æquivocatio. Certum quidem est, propositionem generatim denominari notam, per ordinem ad cognoscentem: ille verò, vel cognoscit statim & sine ullo medio connexionem prædicati cum subjecto, vel non cognoscit: si cognoscit, propositio dicitur nota & quoad se & quoad cognoscentem: si verò non cognoscit, ut in multis contingit, propositio nota dicitur tantùm quoad se, & non quoad cognoscentem, qui alio medio, seu aliâ probatione indiget ut propositionis veritatem cognoscat.

Verum, missâ istâ de nomine controversiâ, duæ sunt circa quæstionem propositam Scholæ opiniones.

Prima quæ est S. Thomæ hîc, negat propositionem istam, Deus est, notam esse per se quoad nos, licet omnium consensu, nota sit per se quoad se.

Secunda verò affirmat dictam propositionem notam esse non tantùm quoad se, sed etiam quoad nos. Ad hanc verò sententiam tuendam astringuntur, si cohærenter sentire velint, quotquot pugnant pro innatâ nobis existentiæ Dei notione. Itaque sit

CONCLUSIO.

Propositio hæc, *Deus est*, nota est per se quoad nos.

Probatur. Quia illa propositio est per se nota quoad nos, cui auditis ac intellectis terminis, statim sine ullo medio mens acquiescit; quam nullus seriò negat aut negare potest: atqui talis est ista propositio, *Deus est*. Quid enim nomine Dei intelligimus? Ens perfectissimum quo nihil melius est aut cogitari potest. Atqui fieri non potest ut animo apprehendatur ens perfectissimum, quin statim existens intelligatur; aliàs perfectissimum conciperetur, & non perfectissimum: perfectissimum ex hypothesi; re ipsâ non perfectissimum, quia careret existentiâ, quæ omnium perfectionum prima est, ac fundamentum aliarum; & illo perfectius aliquid cogitari posset.

Non nostrum est, sed S. Anselmi istud argumentum in Proslogio, id est Alloquio c. 2. *Ergo Domine* .... inquit, *credimus te esse aliquid, quo nihil majus cogitari possit. An ergo non est aliqua talis natura, quia dixit insipiens in corde suo: Non est Deus? Sed certè idem ipse insipiens, cùm audit hoc ipsum quod dico, aliquid quo majus nihil cogitari potest, intelligit quod audit, & quod intelligit in intellectu ejus est, etiamsi non intelligat illud esse .... Et certè id, quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse & in re, quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu; idipsum, quo majus cogitari non potest, est quo majus*

Ed. nov. p. 30. col. 2. B.

cogitari potest, sed certè hoc esse non potest. Existit ergo proculdubio aliquid, quo majus cogitari non valet & in intellectu & in re. Et c. 4. *Nullus intelligens id quod Deus est, potest cogitare quia Deus non est, licet hæc verba dicat in corde, aut sine ullâ, aut cum aliquâ extraneâ significatione. Deus enim est id quo majus cogitari non potest. Quod qui benè intelligit, utique intelligit id ipsum sic esse, ut nec cogitatione queat non esse.*

P. 31. col. A.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1°. Illud S. Anselmi argumentum id ipsum supponit quod est in quæstione positum, & ab athæis negatur. Supponit enim 1°. Nomine Dei, ens perfectissimum apprehendi. Supponit 2°. Ens illud quod perfectissimum cogitatur, eo ipso existere. At hæc duo negat Atheus. Negat se ullam Dei habere ideam & notitiam. Negat ens illud re ipsâ existere, tametsi ut ens perfectissimum mente concipiatur: quia, inquit, ens illud perfectissimum est dumtaxat in mente, & ex hypothesi quod existeret; id est, si existeret Deus, re verâ esset ens perfectissimum: at re ipsâ non existit; nec ex ideâ illâ rectè ejus existentia probatur.

Resp. Nihil in eo S. Doctoris argumento supponi, quod invictè non probetur. Probatur enim 1°. Ex communi & innato omnium consensu, nomine Dei hoc intelligi, quo nihil melius est ac cogitari potest. Quod quidem Atheus, nisi perditæ mentis fuerit, negare seriò non potest: vel si negaverit, in hoc ipsum vitium recidet, quod argumento S. Anselmi hîc exprobratur; nempe illi supponere tanquam certum, id de quo con-

trovertitur inter nos, scilicet nullam in nobis esse Dei notitiam à naturâ impressam : sed hoc ipsum est de quo disputatur, & cujus veritas invictis argumentis demonstrata superiùs à nobis fuit. 2°. Hoc semel statuto ac supposito, nomine Dei ens intelligi perfectissimum quo nihil melius, vim suam omnem sortitur argumentum S. Anselmi. Implicat enim manifestam contradictionem, cogitare ens perfectissimum, quod re verâ non existat : si enim conciperetur perfectissimum duntaxat in mente & ex hypothesi, non autem in re ipsâ, eo ipso perfectissimum non esset.

Instabis. Potest homo sibi effingere ideam creaturæ alicujus perfectissimæ, quæ tamen idcirco non concipiatur necessariò existens ; ergo &c.

Resp. Nego consequens. Disparitas est, quòd existentia non sit essentialis creaturæ, nec in ejus conceptu includatur : è contra, concipi non potest Deus, quin concipiatur existens ; quòd nempe existentia illi planè essentialis sit ac necessaria. *Ego sum qui sum*, ait Deus Exodi 3. v. 14.

Objicies 2°. Non possumus hâc in mortali vitâ, immediatè cognoscere Dei naturam & essentiam ; *Videmus enim nunc per speculum & in ænigmate.* Atqui si propositio ista, *Deus est*, nota esset per se quoad nos sine ullo medio, immediatè Dei naturam & essentiam cognosceremus ; cognitâ nimirum connexione illâ essentiali & necessariâ, quæ est inter prædicatum & subjectum hujus propositionis, *Deus est.* Probatur. Quia quoties ratio immediata propter quam prædicatum conjungitur subjecto, est ipsa immediata quidditas seu natura subjecti, non potest attingi connexio prædicati & subjecti, quin cognoscatur hæc quidditas in se ipsâ.

Si enim hæc quidditas in se ipsâ non attingatur, non cognoscetur ratio connexionis immediatè in se ipsâ: sed in propositione istâ, *Deus est*, ratio propter quam prædicatum subjecto conjungitur, est ipsa propria quidditas seu natura subjecti; ergo ut hæc propositio sit per se nota quoad nos, requiritur ut prædicatum & subjectum cognoscantur in se ipsis, secundùm propriam quidditatem: alioqui per aliud cognoscentur; & ita interveniet discursus, nec propositio erit nota per se immediatè, sed per aliud.

Resp. Distinguo majorem. Non possumus hìc in vitâ immediatè cognoscere Dei essentiam, adæquatè & quantùm ad omnes ejus perfectiones explicitè & expresè consideratas, concedo: inadæquatè saltem, & quantùm ad existentiam Deo essentialem ac necessariam, nego. Distinguo min. ad sensum majoris. Solutio patet ex dictis articulo superiori.

Instabis. Ista propositio, *Deus est*, non potest nobis per sese nota esse, nisi supponatur in nobis idea entis infiniti qualis Deus est: atqui nulla supponi potest esse in nobis idea entis infiniti: tùm quia talis idea deberet esse infinita, ut nempe ens infinitum repræsentare posset; sed cùm finita sit & limitata mens nostra, non est capax ideæ infinitæ: tùm quia si esset in nobis idea entis infiniti, Deum ipsum adæquatè quantus quantus est, comprehenderemus, quod certè implicat.

Resp. Nego minorem. Ad primam ejus probationem distinguo. Talis idea deberet esse infinita objectivè, hoc est, repræsentare objectum infinitum saltem negative, id est rem sine ullâ limitatione, concedo: infinita subjectivè & quoad entita-

tem, repræsentans objectum positivè infinitum, nego. Ad secundam, distinguo pariter. Deum adæquatè quantus quantus est, comprehenderemus, si illum positivè infinitum omnesque ejus perfectiones sigillatim ac distinctè cognoscerenius, concedo: si negativè tantùm infinitum, & aliquas dumtaxat, non omnes sigillatim ac distinctè ejus perfectiones mente assequamur, nego. Itaque distinguendum est inter rationem formalem infiniti, seu infinitatem, & rem quæ est infinita. Quantùm enim ad infinitatem, etiam si illam intelligamus esse quid positivum, non nisi tamen negativo quodam modo eam apprehendimus, nullam in re limitationem advertendo: ipsam vero rem, quæ est infinita, positivè quidem intelligimus, sed non adæquatè; hoc esse, non totum id quod in eâ intelligibile est, comprehendimus: quemadmodum cùm oculos in mare convertimus, licet non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem oculis metiamur, illud tamen videre dicimur.

Objicies 3°. Impossibile est Deum à nobis concipi, nisi relativè ad creaturas: ergo fieri non potest ut per se, non autem per alia nobis innotescat. Antecedens probatur. Quia Deus semper cognoscitur ut prima causa: ergo relativè ad creaturas: *Invisibilia enim Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Rom. 1. v. 20.

Resp. Nego antecedens. Ad probat. nego necesse esse ut Deus clarè & explicitè semper à nobis cognoscatur ut prima causa: cognoscitur enim in se absolutè tanquam ens perfectissimum, quo nihil melius est aut cogitari potest. Reverâ non potest Deus à nobis cognosci ut prima causa, sine respectu seu relatione ad creaturas; sed necesse non

videtur, ut ſub eâ ratione formali & expreſsâ primæ cauſæ à nobis ſemper cognoſcatur.

Objicies 4°. Ex laudato S. Anſelmi teſtimonio, hoc unum jure colligi poteſt, nempe ex rebus creatis tam evidenter conſtare Deum eſſe, ut non ſit in noſtrâ poteſtate illud negare. *Hæc ergo universi machina*, inquit Vaſques, *hæc cœlorum moles & amplitudo, ſubito quodam diſcurſu nos ducit in cognitionem alicujus omnium Imperatoris & Gubernatoris. Unde per hyperbolen dixit S. Anſel. à nemine negari poſſe Deum, niſi ab eo, qui ſolum vocem, non autem ſignificatum nominis percipit.*

In 1. p. Diſp. 19. c. 3. & 4.

Ibid. c. 4.

Reſp. Nego antecedens. Solâ lectione opus eſt, ut intelligas S. Anſelmum, loco citato, non ex creaturis aut ex ſubito quodam diſcurſu probare Deum eſſe, ſed ex ipsâmet cogitatione ſeu ideâ quâ Deus apprehenditur ut ens *perfectiſſimum, quo nihil* melius eſt aut cogitari poteſt. Quapropter, gratis omnino & contra proprium & obvium verborum ſenſum à Vaſqueſio exponitur S. Anſelmus, cujus profectò ſenſus ſimplex eſt & apertus, non hyperbolicus.

ARTICULUS TERTIUS.

An & quibus argumentis exiſtentia Dei demonſtrari poſſit.

DUo proponit articulus, ſeparatim ac diſtinctè inquirenda. Primum, an demonſtrari poſſit exiſtentia Dei. Alterum, quibus argumentis demonſtretur.

An demonstrari possit existentia Dei.

NEgant Athei, si qui sint adeo mente perditi qui vel nullum omnino habeant in se divinitatis sensum, vel saltem perversitate morum ita obscuratum, ut nullâ vi naturæ, nullâ argumentorum efficaciâ moveri possint ad Deum agnoscendum. Divisi hîc sunt Sociniani. Socinus, Prælectionum c. 2. & Ostorodus in Institut. c. 1. negant; alii verò affirmant Deum ex creaturis rectè demonstrari posse.

Nonnulli Philosophi, de quibus S. Thomas L. 1. contra Gent. c. 12. dixerunt non posse per rationem, sed per solam revelationem demonstrari Deum esse, his rationibus inducti: 1°. Propter debilitatem rationum quas aliqui inducebant ad probandum Deum esse. 2°. Quia essentia & existentia in Deo non distinguntur; ergo cùm per rationem cognosci non possit Dei essentia, nec etiam ejus existentia. 3°. Quia non potest cognosci an sit Deus, quin priùs ejus definitio perspecta sit: at non potest illa nobis esse perspecta; *Nulla ergo remanebit via ad demonstrandum Deum esse, remotâ divinæ essentiæ & quidditatis cognitione.* 4°. Quia omnis cognitio ex sensibus oritur: at Deum esse per sensus non cognoscimus; Deus enim omnem sensum & omnia sensibilia excedit. Ita Philosophi de quibus S. Thomas.

Ex nostris Scholasticis, Petrus de Alliaco quæstione 3. art. 2. docet nullam Dei notitiam posse naturaliter ad evidentiam demonstrationis pervenire.

Duplex autem hîc distinguenda demonstratio:

una à priori per cauſam, altera verò à poſteriori per effectum. Addunt nonnulli tertium quoddam genus demonſtrationis quod appellant à ſimultaneo; cùm nempe ex viſceribus rei, ut vocant, ſeu ex rei naturâ & eſſentiâ aliquid demonſtratur.

PRIMA CONCLUSIO.

Exiſtentia Dei non poteſt demonſtrari à priori.

Probatur. Quia demonſtratio à priori fit per cauſam: atqui Deus nullam habet ſuæ exiſtentiæ cauſam, ſed neceſſitate ſuæ naturæ exiſtit, ita ut ne cogitatione quidem ab ejus naturâ exiſtentia poſſit ſeparari: *Ego ſum qui ſum*, ait Deus ad Moyſem Exodi c. 3. v. 14. Unde creaturæ, comparatione Dei, qui eſt entis plenitudo ac neceſſitas, nihil eſſe dicuntur Pſal. 38. v. 6. *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te.*

Dices. Demonſtratio quæ fit ex internis rei principiis, vera eſt ac dici poteſt demonſtratio à priori: atqui demonſtratur exiſtentia Dei ex internis principiis Dei ipſius, nempe ex eo quòd ſit ens perfectiſſimum, ens neceſſarium, quod ne quidem cogitatione ipſâ apprehendi poteſt niſi exiſtens.

Reſp. Nego majorem. Omnis enim demonſtratio fit per aliquod medium ab ipſâ rei naturâ & eſſentiâ diſtinctum: fit enim in omni ſyllogiſmo, progreſſus à notiori ad minùs notum. Porro, in adductâ demonſtratione nullum eſt medium diſtinctum ab ipſo Deo, & idem prorſus per idem probatur: ens quippe neceſſarium ſeu perfectiſſimum, & ens exiſtens, idem omnino eſt, nec unum

eſt altero notius. Perinde eſt, ac ſiquis probare vellet hominem eſſe animal rationale, quia homo eſt: Homo quippe & animal rationale idem omnino eſt. Quapropter, omnino fictitium videtur tertium genus demonſtrationis quod à ſimultaneo vocant: quia in eo progreſſus non fit à notiori ad minùs notum; nec unum ex alio, ſed ſimul cum alio probatur.

Inſtabis. Demonſtratio quæ petitur ex ideâ Dei nobis à naturâ impreſsâ, verè eſt à priori; eſt enim illa cognitio prima & anticipata, ut antea diximus: atqui rectè demonſtratur exiſtentia Dei ex ipſius ideâ nobis à naturâ impreſsâ; ergo rectè demonſtratur à priori exiſtentia Dei.

Reſp. Nego majorem. Imò, demonſtratio ex ideâ ſeu notitiâ Dei naturali, à poſteriori eſt ſeu ab effectu; quia idea hæc à Deo profluit tanquam à causâ efficiente. Idcirco autem prima & anticipata dicitur, quia omnem rationis diſcurſum antecedit; nec oritur ex creaturis, ſed à Deo ipſo ſui veſtigium in opere ſuo imprimente.

SECUNDA CONCLUSIO.

Exiſtentia Dei certò ex creaturis demonſtratur.

Probatur 1°. Auctoritate Scripturæ. Job. 12. v. 7. 8. & 9. *Interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cœli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & reſpondebit tibi: & narrabunt piſces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit?* Pſal. 18. v. 2. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Et Pſal. 99. v. 3. Omnes creaturæ clamant: *Scitote quoniam De-*

minus ipse est Deus : ipse fecit nos & non ipsi nos. Sap. 13. v. 5. *A magnitudine speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri.* Act. 14. v. 14. 15. & 16. *Qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitiâ corda nostra.* Denique Rom. 1. v. 20. *Invisibilia ipsius à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ita ut sint inexcusabiles : quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.*

Sunt quibus videtur infirmum quod ex his testimoniis argumentum ducitur, quia dubium est, *Utrum Scriptura loquatur de notitiâ evidenti, an solùm probabilissimâ.* Verùm non audiendi illi sunt; quasi probabile dumtaxat foret, & non evidenter verum, Deum existere. Quasi Spiritus sanctus eam ipsam non designasset de Deo notitiam, qualis re verâ extat, qualem habemus, & natura ipsa universa tam clarè omnibus ingerit, per quam invisibilia Dei intellecta conspiciuntur, & inexcusabiles fiunt qui Deum non agnovêre : at reipsâ non modo probabilem, sed etiam evidentem veram & certam habemus supremi numinis Notitiam; de illâ igitur Scripturam loqui citatis testimoniis, pro certo & indubitato ab omnibus haberi debet.

Vasq. in 1. p. quæst. 2. art. 3. disput. 20. cap. 3.

Probatur 2°. Auctoritate SS. Patrum quorum testimonia superiùs articulo primo descripsimus, quibus certè plura hîc addere superfluum foret in re tam facili & apertâ, quæ sine insaniâ manifestâ negari non potest. *Dixit insipiens in corde suo non*

est Deus. Cur? ait S. Anselmus Proslog. c. 3. *nisi quia stultus est & insipiens.* Universum enim genus humanum, Deum mundi hujus fatetur auctorem. *Hæc est vis vera divinitatis*, inquit S. Aug. Tract. 106. in Joan. n. 4. *ut creaturæ rationali jam ratione utenti, non omnino ac penitus possit abscondi.* Jam diu ante dixerat Tertull. L. 1. contra Marcion. c. 10. *Deum habere testimonia totum hoc quod sumus & in quo sumus.*

[illegible]g. 30. col. E. — [illegible]. 3. part. p. 765. F. — 370. D.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Sap. 14. v. 11. Creaturæ dicuntur factæ *in odium Dei, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium*: quomodo igitur ex illis certò poterit demonstrari supremi Numinis existentia?

Resp. Creaturæ dicuntur factæ in odium Dei &c. per accidens, ex abusu & vitio hominum, concedo: per se & ex intentione Creatoris, nego. Dicuntur factæ in odium Dei, eo fere modo quo Christus dicitur Lucæ 2. v. 34. *Positus in ruinam & in resurrectionem multorum.* Et Rom. 9. v. 33. *In lapidem offensionis & petram scandali.* Unde meritò Sap. 13. v. 1. *Vani dicuntur homines, qui ex his quæ videntur non potuerunt intelligere eum qui est; neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex.*

Objicies 2°. Existentia Dei est objectum fidei surpernaturalis: *Accedentem ad Deum credere oportet, quia est.* Hebr. 11. v. 6. sed objectum fidei demonstrari non potest.

Resp. Distinguo minorem. Objectum fidei quatenus fidei objectum est, ac solà Dei revelantis

auctoritate nititur, non potest demonstrari, concedo: quatenus alio motivo, humanæ nimirum demonstrationis, evidenter cognoscitur, nego. Porro jam monuimus, non repugnare rem eandem diversis motivis attingi & cognosci.

Objicies 3°. Medium demonstrationis debet esse necessarium: atqui creaturæ non sunt necessariæ; ergo.

Resp. Distinguo majorem. Medium demonstrationis debet esse necessarium, necessitate connexionis & habitudinis, qualis est inter effectum & causam, objectum & potentiam, concedo: necessitate existentiæ, nego. Porro, est inter creaturas & Creatorem necessitas illa connexionis & habitudinis, quâ fit ut certò ac necessariò visis creaturis, cognoscitur esse primam causam ac supremam intelligentiam à quâ illæ productæ fuerint.

Instabis 1°. Omnis demonstratio fit ex prioribus, ut docent Dialectici: atqui creaturæ non sunt Deo priores; imò potiùs prior est Deus creaturis, cùm sit earum causa.

Resp. Distinguo majorem. Demonstratio fit ex prioribus cognitione, id est, ex iis quorum cognitio præcedit, concedo: ex prioribus existentiâ, nego. Porro in demonstratione existentiæ Dei ex creaturis necesse est priùs à nobis cognosci creaturas tanquam effectus, quàm Deum ipsum tanquam causam creaturarum effectricem.

Instabis 2°. Infinitum probari non potest ex finito: imò potiùs ex dictis antea, finitum non agnoscimus, nisi comparatione ad infinitum. Vox quippe ista, finitum, privationem quamdam vel negationem importat alicujus perfectionis quæ sit in alio; privationes autem per id quod positivum

est, & cujus privationes sunt, meliùs innotescunt; ità morbus ex sanitate, malum ex bono, obliquum ex recto, tenebræ ex luce dignoscuntur & secernuntur. Infinitum quippe regula est ac mensura finiti: atqui Deus est infinitus, creaturæ verò finitæ; ergo non potest Deus ex creaturis demonstrari.

Resp. Nego majorem. Non repugnat enim infinitum ex finito, & vice versâ, finitum ex infinito probari, diverso genere causæ & probationis. Infinitum probatur ex finito, tanquam causa ex effectu: rectè quippe infertur esse aliquod ens supremum infinitæ virtutis à quo conditæ sint creaturæ, quæ quidquid perfectionis habent, à primâ illâ causâ infinitâ mutuantur. Rectè etiam probatur finitum ex infinito, sicut effectus ex causâ tùm efficiente tùm exemplari: reipsâ enim ens infinitum causa est tùm effectrix tùm exemplaris finiti. Infinitum ergo & finitum sese mutuò probant, diverso genere causæ & probationis.

Instabis 3°. Nullatenus potest Creator ex creaturis cognosci: quia Creator & creatura sunt inter se correlata, quæ, ut vulgare fert axioma, simul sunt naturâ & cognitione. Creatura igitur n[illegible] potest priùs cognosci quàm Creator.

Resp. Distinguo antecedens. Non potest Cr[illegible]tor ex creaturis, sub ratione præcisâ & form[illegible] creaturæ, probari, concedo: quia sub illo respe[illegible] formali correlata sunt simul naturâ & cognitio[illegible] Ex creaturis materialiter sumptis, & in se p[illegible] eas primo aspectu cognoscimus, nego. Porrò ex creaturis Deum esse demonstramus, crea[illegible] ut in se sunt primo aspectu consideramus, [illegible] telligimus eas à se ipsis non habere ut sint; c[illegible]

quippe sui ipsius causa est: necesse igitur est, eas ab alio creatas esse; inde rectè concluditur existere Creatorem qui verus & unus Deus est.

Instabis 4: Ex probatis antea, est in nobis à naturâ ingenita Dei notio & idea; ergo ex creaturis rectè Deus probari non potest. Probatur consequentia, quia idea illa præcedit in nobis omnem rationis discursum, cùm sit innata.

Resp. Nego utramque consecutionem. Hoc unum ad summum potest inde inferri, nempe absolutè necessariam non esse petitam ex creaturis existentiæ Dei demonstrationem, cùm ex innatâ nobis notitiâ sufficienter innotescat; sed non repugnat duplici hac viâ demonstrari Deum, tùm ex ideâ nobis à naturâ impressâ, tùm ex effectibus creatis: universa quippe natura, auctorem suum undequaque clamat & prædicat.

Instabis 5°. Non potest ex creaturis rectè demonstrari existentia Dei, nisi ex illis claram & distinctam Dei notionem habeamus; demonstratio enim debet esse clara & evidens: atqui ex creaturis habere non possumus claram & distinctam Dei notionem; ad hoc enim necesse foret, ut clarè & distinctè omnes Dei perfectiones hâc in vitâ nobis perspectæ forent: sed constat ita non esse, ergo &c.

Resp. Distinguo majorem. Nisi ex illis claram & distinctam notionem habeamus, quantùm ad existentiam, concedo: quantùm ad essentiam, subdistinguo: inadæquatè sumptam, seu ratione existentiæ quæ Deo est essentialis, concedo: adæquatè sumptam, pro omnibus omnino divinis perfectionibus, nego. Distinguo minorem ad sensum majoris. Aberrant haud dubiè, qui rem aliquam

Major propositio ipsammet Dei ideam ac notionem continet, de quâ consentiunt quotquot sanam mentem habent & ratione utuntur. *Nec quisquam inveniri potest*, ait S. Aug. Lib. 1. de Doctrinâ Christianâ c. 7. *qui hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est. Itaque hoc omnes Deum consentiunt esse, quod ceteris rebus omnibus anteponunt.*

To. 3. part. 1. pag. 7. E.

Ante S. Aug. Tertullianus L. 1. adversùs Marcionem c. 3. *Nemo negabit*, inquit, *Deum summum magnum quid esse.* Paulò ante dixerat. *Quantùm humana conditio de Deo definire potest, id definio, quod & omnium conscientia agnoscet: Deum summum esse magnum, in æternitate constitutum, innatum, infectum, sine initio, sine fine.* Quæ verba istis planè æquivalent: Deus est ens infinitum, perfectissimum, quo nihil melius est aut cogitari potest. Ita S. Ansel. in Prosologio c. 2. *Credimus, ait, Deum esse aliquid, quo nihil majus cogitari potest.*

P. 367. A.
P. 366. D.
P 30. col. 2. B.

Neque movere quemquam debet temeritas & audacia, seu potius insania eorum qui hanc Dei notionem & ideam rejiciunt. An quæso nutaret istarum propositionum veritas, *Quodlibet est vel non est. Totum est majus suâ parte. Homo naturali instinctu beatitudinem desiderat, &c.* si quis eo furoris ac dementiæ deveniret, ut eas negaret? Hujuscemodi homines, si qui sint, perversitati suæ dimittendi sunt, ac magis pœnis coercendi, quàm seriò confutandi.

Probatur itaque minor propositio, nempe ens illud quod necessitate suæ naturæ existit, esse infinitum ac perfectissimum, adeoque Deum ipsum. Quia scilicet, ens quod à nullo ad certas quasdam perfectiones limitari potest, ex sese infinitum est in omni genere perfectionis: atqui tale est ens necessarium quod ex naturæ suæ necessitate existit

A quo enim limitari posset? Non à se, sui enim causa non est: quòd si esset, haud dubiè eam omnem perfectionem sibi conferret quæ potest excogitari possibilis. Non ab alio, quia nullam agnoscit se superiorem causam: ergo coarctari & ad certas quasdam perfectiones limitari non potest: ergo eas omnes in se continet quæ possibiles sunt. Quemadmodum enim si corpus aliquod in spatio infinito, in quo nullum aliud corpus esse supponitur, moveretur, in infinitum moveretur, quòd nullo alio corpore retineri & retardari posset: ita, servatâ proportione, ens necessarium quod à nullâ causâ neque internâ neque externâ limitatur, tantùm est in omni genere perfectissimum quantùm esse potest.

Porro materiam, quam Athei necessariam seu æternam & increatam esse supponunt, omnes in se, quæ possibiles sunt, perfectiones non continere facilè agnoscet, quisquis seriò attenderit, eam ex sese inertem esse & otiosam: solam in ejus notione & ideâ involvi extensionem, & capacitatem quamdam ad varias formas, seu varias modificationes recipiendas; nullam verò ipsi essentialem esse ac prorsus necessariam: illam prorsus incapacem esse intelligentiæ, sapientiæ, providentiæ, consilii, uno verbo cogitationis. Quamcumque enim supponas mechanicam materiæ dispositionem, nunquam ex illâ vim cogitandi elicies, adeo sunt inter se duo hæc diversa & disparata, materia extensa & spiritus cogitans. Imò nequidem ex se ipsâ moveri potest materia. Quidquid enim movetur, (loquor de corpore) ab alio movetur; & corpus æternùm quiescere necesse est, nisi ab alio, sive corpus sit, sive spiritus, moveatur. Hæc omnibus

pervulgata sunt, & quotidianâ experientiâ comprobantur: absurdum igitur est fingere materiam increatam, seu necessariò ex se existentem; & tamen his omnibus perfectionibus destitutam.

Responsio Epicuri discipuli.

At, inquiet Epicuri discipulus, atomi nostræ æternæ & increatæ, & moventur, & perfectissimæ sunt. Moventur, & quidem motu duplici: uno directo, obliquo altero; nempe ut atomi in sese irruentes, invicem implicatæ & irretitæ varia in corpora coalescere possint: duplex verò ille motus in omnibus atomis æqualis est ac summè velox. Perfectissima quoque est congeries illa infinita atomorum, ex quarum fortuitâ concursione, tot emergunt entia suo in genere omnibus numeris perfecta. Immeritò igitur supponit adducta nostra demonstratio, materiam increatam ac necessariò existentem finitam esse ac limitatam.

Si ita est, Epicurei suo modo Deum concipiunt, ens scilicet necessarium ac perfectum: quamquam in eo turpiter aberrent, quòd divinitatis attributa & perfectiones materiæ accommodent.

Refellitur hypothesis Epicuri.

Verùm, immane quantùm ab omni specie rationis aliena sit Epicuri hypothesis, quæ tot insanis figmentis & manifestis contradictionibus scatet.

1°. Nullum assignari potest principium illius motûs, quem Epicurei in suis atomis fingunt. Quod enim esset? externa aliqua causa? At nulla est in eâ hypothesi. Ergo interna. Quæ verò ista est? ratio quædam & intelligentia superior? Nullam agnoscit Epicurus. Gravitas atomis innata, dicet Epicureus: verùm, quid sit illa gravitas liquidò non exponunt. Aiunt esse qualitatem aliquam: quantò rectiùs dicerent se ignorare? Idem enim est dicere, corpus deorsum moveri per suam

gravitatem ; ac dicere, deorsum moveri quia deorsum movetur.

2°. Motus, materiæ essentialis non est : sine illo enim rectè concipi & stare potest substantia extensa ; ergo est accidentalis & ab extrinseco ; quidquid enim movetur, ab alio movetur : at nihil est in hypothesi Epicuri, ex quo impellente atomi moveri possint.

3°. Eâ in hypothesi, omnes atomi sunt inæqualiter graves ; & tamen, ipsomet pronunciante Epicuro, æquali motu deorsum rapiuntur ; quod certè repugnat naturæ gravium corporum, & experientiæ, quâ constat corpus eo celeriùs moveri & ruere ad centrum, quo gravius est.

4°. Omnes illæ atomi, propter innatam gravitatem, lineâ rectâ moveri deberent ; nec ulla causa est, cur aliquæ declinent ab illâ lineâ, & obliquè moveantur : quippe, si suo pondere ad lineam moveantur, à se declinare non possunt : si verò declinent, gravitate naturali ferri non possunt ad perpendiculum. Nec dicas, minùs graves à gravioribus protrudi & cogi ad declinandum. Unde enim major illa vel minor gravitas ? cùm nulla supponatur hujus discriminis interna aliqua causa. Deinde omnes atomi vel levissimæ ac maximè tenues, in infinito illo spatio motu æquali & quidem velocissimo agitantur & moventur ; ergo omnes motu recto, nullæ obliquo. Quamquam nec minùs istud insulsè fingitur, exilem ac tenuissimam atomum maximâ celeritate deorsum rapi ; nec minùs etiam absurdè in eâ hypothesi distinguitur deorsum & sursum : in spatio enim seu inani infinito, neque deorsum, neque sursum, neque centrum distingui potest. Ita nos quidem

solemus loqui, ut quæ ad centrum ferri intuemur, deorsum moveri dicimus; quæ à centro recedere, sursum: quia nempe finitum spatium agnoscimus; at non ita est in hypothesi Epicuri.

5°: Nihil insulsius & à rectâ ratione alienum magis fingi potest, quàm constantem istam ac sibi perpetuò cohærentem hujus Universi fabricam, in fortuitum atomorum concursum refundere. Quid enim casui incerto ac fortunæ magis oppositum, quàm rei alicujus in eodem statu perpetua fixaque stabilitas? Quòd si ex fortuitâ atomorum concursione nascantur omnia, cur non ex omnibus? Cur non è mari homines, è terrâ pisces, è cœlo pecudes? Quis facilè intelligat, ex atomorum certo concursu erupisse Solem, Lunam, Astra omnia, quæ constanti ac perpetuo motu lucem diffundunt; nec hactenus contrariâ atomorum commotione, interruptum unquam fuisse illum syderum influxum; Solem ab Oriente ad Occidentem constantissimè moveri, numquam ab Occidente ad Orientem. Nemo sanæ mentis id unquam tribuat fortuito corpusculorum concursui, sed supremæ cuidam Intelligentiæ, quæ virtute ac sapienti consilio omnia regit ac moderatur.

6°. Denique, absurdè omnino dicitur perfectam idcirco materiam esse, quòd ex fortuito illius motu erumpant entia perfecta. Ex dictis etenim materia ex sese iners est & otiosa, nec plùs perfectionis dare potest quàm ipsa habeat. Ex se nec motum nec formam ullam habet, nec erit unquam aliquis, qui rectè intelligat quâ ratione fieri possit, ut ex solo materiæ motu erumpat animal, vel sensu tantùm, vel sensu & mente præditum. Ad hoc enim necessarius foret, certus

quidam ac determinatus motus ad effectum producendum aptus & idoneus : talis autem motus non à fortunâ & à casu esse potest, sed à supremâ causâ intelligente, quæ omnia ad suos fines aptè & sapienter movet ac dirigit.

Dices 1°. Adducta demonstratio ex ente necessario, vitiosa est ac merè sophistica. Supponit enim 1°. Ens necessarium Deum esse. 2°. Fieri posse totam entium contingentium collectionem, quod implicat, cùm sit infinita. 3°. Totam collectionem esse contingentem, quod negat Atheus : licet enim singulæ collectionis partes contingentes sint, tota nihilominus collectio necessaria est. Neque enim valet argumentatio à distributivo ad collectivum, à partibus ad totum : v. g. si quis diceret : unaquæque gutta aquæ parvam habet extensionem, ergo collectio guttarum aquæ parvam quoque extensionem habet, profectò malè ille argueret : ergo similiter & ille qui concludit, totam entium collectionem esse contingentem, ex eo quòd unumquodque ens distributivè & sigillatim sumptum sit contingens.

Resp. Nego antecedens. Ad primam probationem : non tantùm supponimus, sed & invictis argumentis demonstramus, ens illud necessarium reipsâ Deum esse ; ergo ex illâ parte, non est vitiosa nostra demonstratio.

Ad secundam : fieri quidem non potest à parte rei, ut aiunt, tota entium contingentum collectio ; at fieri saltem potest per mentem, ac de illâ judicium ferri potest, sitne contingens, an necessaria. Nos contingentem dicimus, quòd singulæ partes sint contingentes ; non dissentientibus adversariis, qui nullum ens singulare, neces-

sarium & infinitum agnoscunt.

Ad tertiam : pugnaciter hîc cum Atheo non co tendemus totam illam entium congeriem es contingentem, adeoque agnoscendum aliquod e planè necessarium : neque enim in hoc præci versatur vis nostræ demonstrationis, siquidem i simet Athei ultrò fatentur & admittunt ens n cessarium & increatum, materiam scilicet ex q omnia subinde fiunt : sed quæstionis nodus in est, utrum ens necessarium sit summus ille ac s premus Deus cujus existentiam demonstrand suscepimus. Hoc negant Athei, nos invictè pr bamus. Hæc itaque tertia probatio tanquam in tilis & extra controversiam prætermitti posse verùm, ut Scholæ serviamus,

Distinguo istam propositionem, à distributiv ad collectivum, à partibus ad totum non val consecutio ; in prædicatis accidentalibus quæ qua titatem aut continuam aut discretam spectan concedo : in prædicatis essentialibus quæ nat ram & essentiam attingunt, nego. Valet enim i illatio : quilibet lapis est ens materiale & corp reum ; ergo tota lapidum moles est materialis corporea. Pariter : quilibet homo est rationali ergo tota hominum collectio est rationalis. Rat est, quia prædicata accidentalia & quantitati partibus conveniunt præcisè, ut partes sunt, s quatenus distributivè sumuntur & seorsim à invicem separantur ; unde nihil mirum, si ab ill ita spectatis ad totum ipsum consecutio non sit l gitima : è contra verò, prædicata essentialia co veniunt & partibus & toti, sive distributivè, si collectivè sumantur.

Instabis 1°. In prædicatis essentialibus non lic

arguere à distributivo ad collectivum: v. g. non valet ista illatio: quælibet creatura possibilis essentialiter producibilis est; ergo tota collectio creaturarum possibilium essentialiter producibilis est.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, dico producibilitatem eo ipso modo convenire collectioni, quo convenit partibus collectionis: at sicut partes collectionis sunt essentialiter producibiles distributivè tantùm, id est, non tot quin plures, non verò collectivè; ita tota collectio essentialiter producibilis est distributivè, non autem collectivè. Neque enim exhauriri potest divina potentia & fœcunditas, cùm sit infinita.

Instabis 2°. Vitiosa est & identica, ut vocant, demonstratio, in quâ idem per idem probatur: atqui vitium istud occurrit in istâ demonstratione: Deus est ens necessarium; ergo existit. Deus enim & ens necessarium idem planè est.

Resp. Nego minorem. Probamus enim Deum esse ens necessarium & existens, ex eo quòd omnia non possint esse contingentia, ac necesse sit agnoscere aliquod ens primum superius & infinitum, à quo cætera entia producantur, & quidquid perfectionis habent, mutuentur. Hujusmodi ergo probatio, verè est à posteriori seu ab effectibus creatis, qui cùm non sint necessarii sed contingentes, debent supponere ens necessarium à quo sint

Dices 2°. Ex eo quòd supponatur ens necessarium, non rectè infertur illud infinitum esse in omni genere perfectionis: si quidem rerum essentiæ sunt necessariæ, & tamen finitæ ac limitatæ.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: rerum essentiæ sunt necessariæ, quantùm ad existentiam, nego: quantùm ad essentiam, iterum

distinguo : sunt necessariæ, necessitate hypothetica, [illegible]ndente à liberâ Dei voluntate, plures vel minores creaturis perfectionis gradus communicantis, concedo : necessitate absolutâ & independenter à voluntate Dei, nego. Porro hîc sermo est de ente necessario quoad existentiam; & contendimus ens hujusmodi perfectissimum esse; quia omnino independens est, nec ab ullo alio potest ad certos perfectionis limites coarctari.

Aliæ demonstrationes Metaphysicæ ab innatâ Dei notitiâ, à necessitate entis summè veri & summè boni.

PRimò. Illud ens existit, cujus existentiæ à naturâ impressa nobis est cognitio. Natura etenim id est naturæ author in errorem inducere non potest : *Naturam naturaliter & universaliter mentiri impossibile est*, ait Guillemus Parisiensis de virtute c. 2. Atqui ex dictis antea & probatis, à naturâ impressa nobis est Dei cognitio : ergo existit Deus.

Naturalem hanc Dei notitiam solus ille inficiatur, qui naturæ vocem interiùs clamantem ac conscientiæ dictamen in se præfocare nititur, qui interiorem magistrum Deum ipsum audire recusat. *Omnibus enim loquitur*, ait S. Aug. L. 10. Confess. c. 6. *sed illi intelligunt qui ejus vocem acceptam foris, intus cum veritate conferunt.* Nec eorum in re tam certâ & clarâ contrarium testimonium, quidquam momenti habere potest. Negavit Heraclitus hujus principii veritatem : *Quodlibet est vel non est.* An idcirco, ut jam antea observavimus,

Tom. 1. pag. 174. n. 10. D.

; firmum ac constans ab omnibus sanæ men-
minibus habetur ?
monstrationem hanc confirmat & illustrat,
supra exposuimus S. Anselmi ratiocinium,
ım ex ipsâ Dei notione seu ideâ, quæ ne-
iò existentiam involvit; cùm Deus sit ens
ctissimum quo nihil melius cogitari potest : si
a cogitari posset non existens, eo ipso non
ens perfectissimum quo nempe melius con-
osset.
:cundò. Agnosci necessariò debet suprema
lam & incommutabilis veritas, supremum
dam & absolutum bonum : atqui suprema
as, supremum bonum Deus est; ergo neces-
existit Deus.
ajor propositio probatur 1°. Quia vel admit-
ı est suprema quædam & incommutabilis ve-
, quæ sit norma & regula cujuscunque veri,
nens humana ex sese regula est veritatis : at-
oostremum istud planè absurdum est; cùm
rientiâ quotidianâ unicuique nostrum com-
ım sit, humanam mentem tenebris obscura-
sæpissimè à vero aberrare. 2°. Dantur bona
aliis majora aut minora; sunt creaturæ aliæ
oerfectiores; sed illa majoris vel minoris bo-
is participatio, majores illi perfectionis gra-
aliundè non æstimantur, nisi pro majori vel
ri accessu ad ens summè bonum & summè
ctum. Creaturæ quippe à se ipsis perfectiones
non habent; aliàs, omnes omnino haberent
supponerentur esse à se ipsis, adeoque à
. causâ limitatæ, & ad certum perfectionis
ım restrictæ : ergo necesse est agnoscere ens
:mum, infinitè bonum ac perfectum, à quo

& sint, & suam, qualiscunque sit, perfectione mutuentur. *Veritas mihi dicit*, ait S. Aug. L. 1 Confess. c. 6. *non est Deus tuus cœlum & terra neque omne corpus. Hoc dicit eorum natura videm Moles est, moles minor est in parte quàm in to Jam tu melior es, tibi dico anima, quoniam tu v getas molem corporis tui, prebens ei vitam, qu nullum corpus præstat corpori. Deus autem tuus etia tibi vita vita est.*

Tо. 1. pag. 174. n. 10. D. E.

Denique, est in homine naturalis ad felicitate inclinatio & propensio: sed illa in bono creat fluxo, caduco & mutabili sistere non potest, cu bonum hujusmodi, totam capacitatem seu exte sionem desiderii hominis implere & satiare nc possit; ergo admitti debet supremum aliquoc infinitum & incommutabile bonum, ad quod h mo pondere suo ac naturali propensione incl natur.

Demonstrationes Physicæ ex subordinatione cau sarum ad unam primam: Ex temporar mundi productione: Ex ordinatâ mun structurâ, & constanti rerum omnium vis bilium compage: Ex ipso denique homin

Prima demonstratio, ex subordinatione causarum.

PRimò. Ex subordinatione causarum ad una primam, sic arguimus. Admittenda est aliq causa prima, cui cæteræ omnes subordinentu Namque, vel existit causa illa prima; vel admit debet aut progressus in infinitum in causis pr ducentibus, aut saltem mutuus quidam circul inter causas sese invicem producentes. Atqui n progressus ille in infinitum defendi potest, n

circulus : non circulus qui absurdus est ; quandoquidem res eadem suimetipsius causa foret saltem mediata, quod implicat : non progressus in infinitum ; namque in causis necessariò debet admitti ordo secundùm priùs & posteriùs, at progressus ille hunc ordinem tolleret. Si enim nulla supponatur causa prima, omnes causæ mediæ forent, quæ semper causam aliquam se superiorem agnoscerent. Imò, & nulla esset causa, quæ infinitas ante se causas non supponeret, quod certè perabsurdum est. Si enim ante omnes & singulas causas infinitæ causæ forent, sequeretur 1°. Ante totam causarum multitudinem & collectionem, esse infinitas causas ; & ita collectionem illam totam non esse, quod implicat : qui enim totam collectionem dicit, nihil supponit extra illam, quod sit ejusdem ordinis. Sequeretur 2°. Effectum nunquam produci posse, quia produci non posset nisi percurratur infinita causarum series ac multitudo ; at quod infinitum est percurri non potest.

Præterea : Esto, demus hoc Atheorum pervicaciæ, fingi posse progressum in infinitum in causis univocis, nec ullum v. g. primum hominem posse assignari, à quo cæteri viâ generationis procreati sint : at saltem in causis æquivocis ac diversi generis, quæ nullam ad se invicem dependentiam ac subordinationem habeant, quales sunt v. g. cœli, qualia sunt astra, &c. necessariò recurrendum est ad aliquam primam & universalem causam, à quâ sint. Neque enim sunt à seipsis, cùm nulla res sibi existentiam dare possit ; ergo sunt ab aliquâ causâ superiori, intelligente, eâque infinitâ. Causa illa Deus est ; ergo existit Deus.

Dices : Si supponatur materia improducta &

æterna, qualem supponunt Hermogenes, Epicurus & alii, probari non potest existentia primæ & universalis cujusdam causæ: atqui supponi potest materia improducta & æterna; ergo, &c.

Resp. 1°. Nego majorem. Namque supponi debet aliqua causa intelligens ac superior quæ ex materia ipsâ eliciat entia omnia quæ suâ varietate ac pulchritudine mundum hunc aspectabilem exornant; quæ materiæ motum ac varias motûs modificationes imprimat: materia enim, ut antea jam diximus, ex sese iners est & otiosa, motûs omnis expers, quem ab alio necesse est accipiat. Igitur, etiam datâ & non concessâ illâ materiæ æternitate, necesse adhuc foret agnoscere agens superius & infinitæ virtutis, à quo materia ex se indifferens ad varias formas induendas determinaretur: aut saltem casui ac fortunæ tam constans & ordinata rerum series tribuenda est; quod certè tam insulsum est, ut refelli seriò non debeat.

Resp. 2°. Nego minorem. Cujus falsitas mox patebit.

Secunda demonstratio ex temporaneâ productione mundi.

Secundò. Ex temporaneâ mundi creatione sic colligimus. Aut productus est à Deo mundus, aut est æternus: atqui æternum esse non posse, duo maximè demonstrant. 1°. Si mundus æternus esset, tempus æternum foret: at istud implicat: tùm quia in tempore necessariò datur priùs & posteriùs: tùm quia ab æterno noctis & diei vicissitudo esse non potuit. Nam vel simul fuisset, vel successivè: non simul, quod repugnat: non successivè, quod æternitatem tollit: tùm denique, quia si tempus æternum fuit, fuerunt ergo infiniti anni, infiniti menses, dies & horæ: sed numerus mensium, annorum & dierum vel erit æqualis vel non:

Si

lis, sequitur partem toti æqualem, & totum
e majus suâ parte : si inæqualis, ergo dabitur
k minus in infinito. 2°. Si æternus mundus
t homines fuissent ab æterno, infinitæ da-
hominum generationes sibi invicem succe-
ti, & numerus hominum qui hactenus vixe-
esset infinitus : at numerus ille non potest
initus, cùm quotidie augeatur. Neque etiam
is videtur progressus in infinitum in genera-
is : quia cùm hæc sit naturalis gignendi con-
ut non statim atque editum est animal in lu-
generet aliud, sed paulatim confirmet sese ;
s acquirat ; qui ab æterno vixerunt non alia
lios procrearunt, nisi interjecto aliquo tem-
at hoc supposito ; perit æterna generantium
io in quâ necesse est agnoscere prius & pos-
: priùs enim confirmatas quis vires habere
, quàm alium producat : at in æternitate non
assignari prius & posterius.

nde, si mundus esset ab æterno, materia es-
roducta & ab æterno : atqui prorsus id repu-
non tantùm fidei quæ docet, *In principio*
creasse cœlum & terram, sed etiam rationi;
quia, quod est æternum & improductum ;
esse infinitum, cùm à nullâ causâ limitari
: at materia finita est, limitata, loco circum-
, ex sese formæ ac cujuslibet motûs expers;
quia ex materiâ nunquam fieri potest spiri-
: major est, ut ita dicam, distantia inter ma-
& spiritum, quàm inter spiritum & nihilum :
nilo quippe creari potest spiritus ; nunquam
poterit spiritus è materiâ educi. Atqui extant
ales aliquæ substantiæ, animæ scilicet ratio-
quæ operationum spiritualium sunt capaces ;

cognoscunt enim, cogitant, volunt, rerum ideas generales & abstractas sibi efformant &c. Ergo cùm illæ spirituales substantiæ non possint esse à materiâ, neque etiam illæ sint à se ipsis, necesse est ut sint à supremo rerum omnium principio, Deo nempe, à quo omnia infinitâ virtute condita sunt, ac supremo consilio reguntur ac gubernantur.

Præterea: quî fieri potest ut Athei Deum idcirco rejiciant, quòd nempe ens infinitum concipere non possint, cùm ipsimet materiam æternam & infinitam admittant, sicut de Hermogene testatur Tertullianus L. adversùs ipsum c.43. An, quæso, faciliùs intelligitur materia æterna, improducta & infinita, quàm ens spiritale, æternum & infinitum? Nonne in eosdem planè scopulos allidunt Athei, quos declinare voluerant?

Dices 1°. Ex nihilo nihil fieri potest: ergo admittenda est materia æterna & increata, ex quâ præjacente omnia fiant.

Resp. Distinguo antecedens. Ex nihilo nihil fieri potest, ab homine cujus virtus finita est ac limitata, concedo: à Deo infinitæ potentiæ & virtutis, qui omnia quæcunque voluit, fecit, nego. *Existimarunt stolidi*, ait Theodoretus L. 5. Hæretic. fabul. de materiâ. V. *Deum sine materiâ creare non posse: nec intellexerunt quantùm Dei & hominum sit discrimen, & quòd fieri non possit ut omnia habeat imago quæ archetypus; & quòd homo quidem velut imago, ex iis quæ extant creet; Deus verò & ex iis quæ extant & ex non extantibus; quod apertè nos docet Scriptura.* Quicunque igitur Deo denegant vim creandi ex nihilo, ii supremo Numini suam invident ac detrahunt omnipotentiam: *Negare*, ait idem Theodoretus, *Deum potuisse creare mundum sine materiâ, est irridere Creatoris potentiam.*

To. 4. pag. 263. B. C.

Dices 2°. Non magis repugnat ſupponere entia uæ nullum habeant initium, quàm quæ nullum nt habitura finem: atqui reipsâ ſunt aliqua entia, . g. Angeli, animæ rationales, quæ nullum ſunt abitura finem; ergo ſupponi non immeritò poteſt, uòd nullum pariter habuerint initium: par quippe idetur eſſe ratio æternitatis à parte ante, & æter-itatis à parte poſt.

Reſp. Nego majorem & paritatem. Diſparitas ſt, quia ens quod nullum habet ſui initium, eſt à e ac planè independens, quod repugnat creatu-æ: at non ita eſt de creaturâ ſpirituali quæ nullum abitura eſt finem: hæc enim à Deo, tanquam à rimo & univerſali principio ſemper dependet, à uo, ſi vellet, in nihilum poſſet redigi; ut enim iberè Deus eam condidit, ita & liberè conſervat. Licet enim ſubſtantia ſpiritualis nullum in ſe ha-eat internum corruptionis & interitûs principium, ùm tamen è nihilo ſit educta, in nihilum abſo-utè redire poſſet ſi Deo ita placeret: at reipsâ oluit Deus ſubſtantias hujuſmodi æternùm ma-ere, ſive ad præmium, ſive ad ſupplicium pro onditione meritorum.

Tertia demonſtratio, ex ordine mundi.

Tertiò, demonſtratur ſupremi Numinis exiſten-ia ex ordinatâ mundi ſtructurâ, & conſtanti re-um omnium compage. Stupidus ſit oportet, quem n admirationem etiam invitum non rapiat eximia nundi pulchritudo; ſumma rerum, quæ in eo ſunt, nultitudo & varietas; æquabilis temporum ſeries; ixa tempeſtatum viciſſitudo; immenſa cœlorum noles; ſyderum definitæ converſiones; conſtans lenique naturæ totius ordo. Si quis tam claram & perſpectam veritatem in dubium revocaret, *Cœlum ipſum videat*, ait Minutius Fœlix in Octavio, *quàm*

Edit. Rigalti pag. 13. b.

latè tenditur, quàm rapidè volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur. Videat *& annum ut Solis ambitus faciat; & mensem Luna auctu, senio labore circumagat. Inspiciat, tenebrarum & luminis recursantes vices, ut sit nobis operis & quietis alterna reparatio. Contempletur ver cum suis floribus, Æstatem cum suis messibus, gratam Autumni maturitatem, & olivitatem Hiemis necessariam. Mari intendat, lege litoris stringitur: aspiciat Oceanum, refluit reciprocis æstibus. Videat fontes, manant venis perennibus; fluvios intueatur, eunt semper exercitis lapsibus.* Quis porro sanæ mentis unquam cogitaverit hæc omnia casu ac fortuitò contingere; non autem supremâ quadam intelligentiâ, ac sapientissimo Dei consilio regi ac ordinari? Perinde est, ac si quis ordinatissimam, suisque legibus benè temperatam Rempublicam cogitaret, sine Rectore ac Moderatore: vel Exercitum ad pugnam aptè dispositum, sine Duce: vel ædificium ad gratam & commodam habitationem, sine Architecto: vel denique orationem ad persuadendum rectè elaboratam & concinnatam, sine Magistro. *Si mundum efficere potest concursus atomorum,* ait Baldus apud Tullium L. 2. de natura Deorum, *cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non potest, quæ sunt minùs operosa & multò quidem faciliora? Si essent,* pergit ibid. ex Aristotele, *qui sub terrâ semper habitavissent bonis & illustribus domiciliis, nec tamen exissent unquam supra terram, accepissent à famâ esse quoddam numen & vim deorum: deinde aliquo tempore, patefactis terræ faucibus, evadere in hæc loca quæ nos incolimus, atque exire potuissent: cum repente terram & maria, cœlumque vidissent, aspexissentque Solem, ejusque tùm*

magnitudinem pulcherrimam, tùm etiam efficientiam cognovissent, tùm cœlum totum cernerent astris distinctum, eorumque omnium ortus & occasus, atque in omni æternitate ratos immutabilesque cursus, hæc cùm viderent, profectò & esse deos, & hæc tanta opera Deorum esse arbitrarentur. Denique ibid. *Quis*, inquit, *hunc hominem dixerit, qui cum certos cœli motus, tam ratos astrorum ordines, tamque omnia inter se connexa & apta viderit; neque in his ullam inesse rationem, eaque casu fieri dicat, quæ quanto consilio geruntur, nullo consilio assequi possumus?* Hæc Tullius. Quàm verè igitur Psal. 99. v. 3. omnes creaturæ clamant: *Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & non ipsi nos.*

Quàrtò denique, homo ipse solus, etsi cætera deessent, invictum suppeditaret existentis supremi Numinis testimonium & argumentum: qua de causâ, *magnum*, à S. Aug. L. 10. de Civitate Dei c. 12. *miraculum* appellatur. Unde enim corpus tam admirabili ac planè stupendo extructum artificio? Unde tot disparia membra, mutuo intextu concreta, & tam aptè ad propria cuique munia disposita, nisi ab immenso spiritu?

Quis ossa, velut trabes quibus carnes sustentarentur, consolidavit? Nervos ac musculos flexiles fecit ad motum? Venas, arterias velut tubos excavavit ad continendum sanguinem, ne impotentiùs diffluat? Sanguinem ac spiritus animales occultis canalibus per universum corporis habitum diffundit, & circuire voluit ad vitam & animationem? Humores tam varios ac pugnantes tam amicè temperavit, ad oris venustatem & totius corporis sanitatem? Quis pellem, tanquam molle quoddam tegumentum, supra omnes artus extendit, ad or-

ornatum & defensionem membrorum ? Cer
brum, nec durum, nec omnino fluidum, s
molle construxit ad memoriam rerumque speci
conservandas ? Quis in vultu tam diversa line
menta depinxit, ut simul & universi similes vide
mur, & singuli tamen inter se dissimiles invenia
rur ? Quis denique tot organa tam mirè ad nut
tionem hominis disposuit, nisi supremus ac infini
virtutis artifex Deus ? Mens verò hominis, t
facultatibus instructa ad intelligendum & cogn
cendum, tot dotibus ornata ad benè beatèq
vivendum, unde ? Nisi à supremâ intelligenti
Nescio qualiter in utero meo apparuistis, dicebat s
tem Machabæorum mater, *neque enim ego spirit
& animam donavi vobis & vitam ; & singulor
membra, non ego ipsa compegi*. Ergo necesse o
nino est agnoscere supremam aliquam mentem
intelligentiam : hæc autem Deus ipse est.

2. Mac. 7. v. 22.

*Demonstrationes morales ex populorum omni
consensu, ac stimulis conscientiæ ex patrat
scelere.*

Illud ens summum & infinitum existit, qu
communi naturæ voce Gentes omnes, etsi i
manitate maximè agrestes ac barbaræ, existere
tentur ; quod conscientia, stimulis malè actæ vi
exagitata, etiam invita declarat. Omnium scili
consensus, naturæ ipsius vox est ; atque fieri n
potest ut universa natura aberret : atqui omni
Gentibus inditum esse Dei sensum aliquem qui
velut artificis in opere suo impressus caracter,
pra demonstratum est. Quin & ipsimet conscien
stimuli, quibus ob patratum scelus exagitatu

tacitè Deum aliquem criminis vindicem & ultorem esse produnt : neque enim conscientiæ sensus obtundi, neque accusatio eludi nec testimonium corrumpi , nec tribunal declinari unquam potest. Hinc S. Paulus Rom. 2. v. 15. de Gentibus ait. *Legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente conscientiâ ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.*

Hoc ipsum & Poetæ & Gentiles Pholosophi agnovere.

Primus in orbe deos fecit timor: (ait Poeta.) Juvenalis.
Tacitâ sudant præcordia culpâ ;
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas :
Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet.

Epicurus ipse dicebat : *Posse nocenti contingere ut lateat, latendi fiduciam non posse : multos quippe fortuna liberat à pœnâ, à metu verò neminem.* Et sanè , nisi supremi Numinis timor ac reverentia homines in officio contineret, nullus vel per momentum quidem securus ac tutus esse posset à vi, à fraude, à perjurio, à cæde, à sanguine : omnia confundi ac perturbari necesse foret ; ergo vel uno ipsius animæ testimonio demonstratur esse aliquod ens superius & infinitum, à quo, qui rei sunt, criminum suorum pœnas meritò reportant. Istud animæ naturaliter Christianæ testimonium egregiè describit Tertullianus Apolog. c. 17. verba superiùs relata sunt, ubi de ideâ Dei nobis ingenitâ disputavimus.

ARTICULUS QUARTUS.

An Deus unus sit.

UNum dicitur duobus potissimum modis: affirmativè scilicet, & negativè seu exclusivè. Priori sensu, unum dicitur, quod est indivisum in se, & divisum à quolibet alio; sed præter quod alia dari possunt ejusdem ordinis ac naturæ: sic homo quilibet unus est. Talis unitas, specifica solet appellari, quæ scilicet plura infra se individua continet, ejusdem quidem specie naturæ, sed numero distinctæ. Unum verò negativè seu exclusivè dicitur, quod est unicum, & cujuslibet sibi æqualis consortium excludit. Hoc sensu, sol unus dicitur, quia unicus; & est hujusmodi unitas numerica & individualis. Hoc posteriori sensu quæritur, sit ne unus seu unicus naturâ & essentiâ Deus?

Unitatis impugnatores.

Unitatem Dei apertâ fronte impugnavêre & Gentiles idololatræ, & inter Christianos Hæretici nonnulli.

1°. Gnostici, quorum dux ac magister fuit Carpocrates, ut ait S. Irenæus L. 1. c. 24. duos deos esse putaverunt, unum bonum & alterum malum, teste S. Augustino L. de Hæresibus c. 6. & Epiphanio, Hæresi 33. & 36.

Idem sensit Appelles, à quo dicti Appellitæ, teste Eusebio L. 5. Hist. c. 13. & S. Augustino L. de Hæresibus c. 23.

Marcion, à quo Marcionitæ, vel duos deos admisit, referente Tertulliano L. 1. contra Marcionem; vel tres, ut censet S. Epiphanius L. 1. contra

esses c. 42. Unum nempe invisibilem, rerum
ibilium; alterum verò visibilem, mundi hujus
tabilis parentem; tertium diabolum, medium
utrumque.
anes, à quo dicti & propagati Manichæi, duo
a prima principia, seu duos deos admisit in-
os, per se naturales, sempiternos; alterum
oppositum; & alterum quidem bonum, re-
invisibilium auctorem; alterum verò malum,
a sensibilium & materialium causam. Alteri
, alteri verò Tenebrarum nomen tribuit. Ma-
veteris legis; bonum autem novæ parentem
ituit: lege S. Aug. L. de Hæresibus c. 46. &
iph. Hæresi 66.
lentinus, à quo Valentiniani, censuit pariter
esse rerum principia, ac duos potissimum
quorum unum vocavit *Profundum*, alterum
ium: unum masculum, alterum fœminam,
ibus triginta Æones processisse dixit, aliaque
era ferè vixque intelligibilia figmenta con-
, testibus Irenæo L. 1. c. 1. Epiphanio Hæ-
1. Theodoreto L. 1. Hæretic. fabul. Cyrillo
lymitano Cath. 6. qui eum vocat triginta
m prædicatorem; & Augustino L. de Hæ-
s c. 11.
entinum secutus est Secundus. Iste quosdam
Eones commentus est, teste Tertulliano in
e Præscriptionibus: S. verò Augustinus Lib.
eresibus, Hæresi XI. ait, Secundianos à
inianis distare, *quòd addunt opera turpitu-*

credi potest, extitisse inter recentiores
res aliquem ita temerarium, ut Valentinum
ntùm ab errore circa Trinitatem purgare

tentaverit, sed etiam ausus fuerit asserere, hominem illum longè accuratiùs & digniùs de Verbi divinitate locutum fuisse, quàm Hilarios & Athanasios. Atqui tamen Irenæus, Tertullianus, & alii qui propiùs cum Valentinianis congressi sunt, ad eorum nefandos errores ac putida figmenta exhorrescunt.

P. 251. C. *Qui ex aliâ conscientiâ venerit fidei*, ait Tertull. L. adversùs Valentinianos c. 3. *si statim inveniat tot nomina Æonum, tot conjugia, tot genimina, tot exitus, tot eventus, felicitates, infelicitates, dispersa atque concisa divinitatis, dubitabitne ibidem pronunciare, has esse fabulas & genealogias indeterminatas, quas damnat Apostolus?* Et c. 7. *Non solus*, inquit, *agnoscitur Pater, nam cum illo processit & fœmina veritas.* Et L. adversùs Praxeam c. 8. *Valentinus probolas suas discernit & separat ab auctore: & ita longè ab eo ponit, ut Æon patrem nesciat. Denique, desiderat nosse, nec potest; imò & penè devoratur, & dissolvitur in reliquam substantiam.* Egregia verò divinitatis sors & conditio! velle aliquid, & non posse illud assequi: *devorari ac dissolvi.* S. Ireneus L. 1. adversùs Hæreses c. 1. asserit unumquemque *Æonum esse masculo fœminam.* Quapropter Valentiniani inter baptizandum hâc utebantur formâ verborum: *In nomine ignoti omnium Patris, in veritate omnium Matre, in eo qui descendit in Jesum.*

P. 253. B.

P. 504. B.

N. Edit. p. 6.

Euseb. Hist. lib. 4. c. 11. Edit. Vales. pag. 124.

Cui hæc omnia castigata & ad legem fidei exacta videri possunt, is procul dubio absurdissima quæque facilè deglutiet ac devorabit: v. g. tres esse in Deo numero essentias & naturas; unde tres dii non immeritò dici possint. Ita esse scribit Auctor recentior, in libro cui Gallicè titulum fecit: *Alteration du dogme Theologique par la Philosophie d'Aristote.*

2°. Unitatis Dei infensissimi hostes extitere omnes Pagani ac Gentiles, Idolorum cultui addicti; quos Apostolus Rom. 1. v. 23. *Atheos & sine Deo*, appellat: *Qui mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.*

Idololatria.

Originem ac progressum Idololatriæ graphicè depingit Salomon Sap. c. 13. & 14. Primus Idoli artifex vulgò Belus existimatur, ad quem respexisse aiunt Salomonem, cùm dixit c. 14. Sap. v. 15. & sequen. *Acerbo luctu dolens pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.*

Idololatriæ origo & causæ.

Multiplex Idololatriæ assignatur causa. Prima, est generalis hominis corruptio ac perversitas ex primævâ labe contracta, unde veri Dei oblivio. Secunda, infirmitas & indigentia hominis, qui cùm multis prematur malis, undequaque patronos & auxiliatores sibi quæsivit, eosque pro diis colendos proposuit, à quibus commodi aliquid ac benificii reportasset. *Suscepit vita hominum & consuetudo communis*, ait Tullius L. 2. de naturâ Deorum, *ut beneficiis excellentes, in cœlum famâ & voluntate tollerent: hinc Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Æsculapius, hinc Liber.* Unde Tertull. Apolog. c. 5. festivè paganos irridens dicebat: *Apud vos de humano arbitratu divinitas pensitatur: nisi homini Deus placuerit, Deus non erit: homo jam Deo propitius esse debebit* .... Quin non tantùm hominibus mortuis, sed etiam rebus inanimatis, quas sibi commodas sentiebant, divinitatis cultum impendebant, maximè verò Ægyptii, in quorum hortis, ut dicebatur, nascebantur dii.

Prima, hominis corruptio.

Secunda, hominis infirmitas & indigentia.

Pag. 6. B.

Tertia, in patrandis sceleribus, ab exemplis securitas & auctoritas.

Tertia Idololatriæ causa & origo fuit quæsita ex deorum exemplo in patrandis sceleribus securitas & auctoritas: proclive quippe est eos veneremur quorum imitamur facta. Porro nullum tam immane criminis genus est, cujus rei non fuerint Gentilium dii, quod ipsis audacter ac strenuè objicit & exprobrat Tertullianus in Apologetico.

Atque hinc stupenda illa Deorum apud Gentiles multitudo. Triginta millia numerat Hesiodus; inter quos, ait Tertull. Apol. c. 10. *Novi sunt ac veteres, Barbari, Græci, Romani, peregrini, captivi, adoptivi, proprii, communes, masculi, fœminæ, rustici, urbani, nautici, militares &c.* De Romanis, tametsi sapientiores haberentur, dicebat S. Leo: *Cùm pene omnibus dominarentur Gentibus, omnium Gentium serviebant erroribus, & magnam arbitrabantur assumpsisse religionem, quia nullam respuebant falsitatem?*

P. 11. B.

Idololatriæ variæ species.

Idololatriæ variæ sunt species. Prima, eaque ubique fere terrarum diffusa, quâ nempe plures dii colebantur, quos tamen homines fuisse constabat, Jupiter, Saturnus, Mars, Venus &c. Secunda, mortuorum animabus singularem cultum deferebat. Tertia, viris eximiis dum viverent adorationem impendebat. Quarta, multos deos unum esse Jovem asserebat, cui plura officia & attributa tribuebantur: *Quæ sententia velut magnorum multumque doctorum est*, ait S. Aug. L. 4. de Civit. Dei c. 11. Quod si ita sit, aptè reponit S. Doctor, *quid perderent, si unum Deum colerent prudentiore compendio?* Quinta denique eorum fuit, qui rebus aut animatis, ut volucribus, serpentibus &c. aut sensu & animâ carentibus, ut soli, syderibus, aut simulacris seu statuis quibusdam, sive putarent in

To. 7. p. 97. E.

tis occultam quamdam vim ac virtutem latere, sive non, religiosum adorationis cultum impendebant.

Adversùs tam putidos & crassos errores, sit

CONCLUSIO.

Deus unicus est.

Probatur 1°. clarissimis Scripturæ testimoniis. Deuter. 6. v. 4. *Audi Israel : Dominus Deus noster Dominus unus est.* Ibid. c. 32. v. 39. *Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me.*

Psal. 17. v. 32. *Quis Deus præter Deum nostrum?* Et Psal. 82. v. 19. *Tu solus altissimus in omni terrâ.* Marci 12. v. 29. *Primum omnium mandatum est : Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.* Et v. 32. Scriba Christo dicit : *Benè Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.* Joan. 17. v. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum.* Denique S. Paulus 1. ad Corinth. 8. v. 4. *Scimus quia nihil est Idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi unus.* Et v. 5. *Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo sive in terrâ .... nobis tamen unus est Deus.*

Fuit hæc Christianorum omnium animis semper impressa veritas, quæ in primo Symboli articulo consignatur his verbis : *Credo in unum Deum.* Frustra ad id probandum SS. Patrum testimonia hîc colligerentur, cùm omnibus sint obvia, & jam magnâ ex parte superiùs à nobis, ubi de existentiâ Dei, relata fuerint. *Deus, si unus non est*, ait Tertull. L. 1. contra Marc. c. 3. *non est : quia digniùs credimus non esse, quodcunque non ita fuerit ut esse debebit.* P. 366. D.

Probatur 2°. Vel ipsis priscorum Philosophorum ac Poëtarum testimoniis. Ii etenim, tametsi exteriùs plures deos colerent, ne si fortè à populari Religione recessisse visi fuissent, publicam in se concitassent invidiam, unum tamen esse Deum deorum ac supremum ens, persuasum habebant. Eorum testimonia refert S. Justinus Libro de Monarchiâ Dei: nempe Eschili, Sophoclis, Philemonis, Orphei, Pithagoræ, Platonis, Menandri. Athenagoras verò in Apologiâ illis addit, Euripidem, Pilolaum, Pythagoricos, Aristotelem, &c.

Omitti hîc non debet celebris illa syllaba, *Ei Es*, Delphico Templo inscripta, de quâ Plutarchus referente Eusebio L. 11. c. 7. Præpar. Evang. quâ quidem inscriptione, quasi à foribus Templi Deus unus salutabatur, interprete ipsomet Plutarcho qui totus Platonicorum Theologiæ de unitate Dei adhærebat: ii etenim unum dumtaxat Deum agnoscebant, quem per excellentiam unum Ens, unam Mentem, quin & ipsammet unitatem appellabant.

Ed. Viger. c. 1. p. 527. D.

Probatur denique manifestis rationum momentis.

1°. Quia natura cui singularitas est omnino essentialis, multiplicari numero non potest; hoc quippe importat singularitas: atqui singularitas omnino essentialis est naturæ divinæ, quia existentia ipsi adeo est essentialis, ut nequidem per mentem separari ab illâ possit; Deus enim ens est planè necessarium: porro existentia rei est singularis; igitur singularitas Deo essentialis est.

2°. Deus est ens perfectissimum, ens summum quo nihil melius. Omnes consentiunt, ait S. Aug. Deum esse, quod cæteris omnibus anteponunt: at quod perfectissimum est, quod summum, unicum est,

Lib. 1. de Doct. Christianâ c. 7.

nec parem habere potest: summum quippe non est, cui aliquid adæquatur; & si duo essent summa & perfectissima, neutrum summum esset ac perfectissimum, quia neutrum altero majus esset: Deus autem, ex dictis, est id quo nihil majus, nihil melius dari & excogitari potest.

Deinde si duo essent Dii æquales, utroque melius aliquid cogitari posset, adeoque non essent illi veri nominis Dii. Probatur. Quia melius quidquam est non habere parem, quàm habere: melius est alia omnia infra se, quàm juxta se habere: melius denique est solum imperare, quàm consortem habere. Ita ferè Tertullianus L. adversùs Hermogenem c. 4. *Si Deus est*, inquit, *unicum sit necesse est. Aut quid erit unicum & singulare, nisi cui nihil adæquabitur? Quid principale, nisi quod super omnia? nisi quod ante omnia, & ex quo omnia? Hæc Deus solus habendo est, & solus habendo, unus est. Si & alius habuerit, tot jam erunt Dii, quot habuerint quæ Dei sunt. Ita Hermogenes duos deos infert; materiam parem Deo infert. Deum autem unum esse oportet: quia quod summum sit, Deus est: summum autem non erit, nisi quod unicum fuerit. Unicum autem esse non poterit, cui aliquid adæquabitur.* Idem argumentum urget adversùs Marcionem. L. 1. c. 3. *Deus*, inquit, *non unus est, non est: quia dignius credimus non esse quodcunque non ita fuerit ut esse debebit ...... isto convenit apud omnes, ut Deus sit summum magnum & formâ & ratione, & vi & potestate .... quæ erit jam conditio ipsius summi magni? nempe ut nihil illi adæquetur, id est, ut non sit aliud summum magnum: quia si fuerit, adæquabitur; & si adæquabitur, non erit summum magnum, eversâ conditione, & ut ita dixerim, lege, quæ summo magno nihil sinit adæquari.*

P. 234. D.

P. 366. D.

P. 367. A.

3°. Si plures essent Dii, procul dubio à se invicem distinguerentur; aliàs, plures non essent: at id per quod distinguerentur, haud dubiè perfectio quædam foret; in Deo enim nulla prorsus imperfectio fingi potest. Hoc autem supposito, illi Dii aliquâ vicissim carerent perfectione, eâ scilicet per quam à se invicem differrent ac distinguerentur; atque ita perfectissimi non essent, nec consequenter veri Dii: verus enim Deus perfectissimus est, quo nihil melius cogitari potest. Ita S. Thom. L. 1. contra Gentiles c. 42. *Ostensum est,* inquit, *Deum omnino perfectum esse, cui nulla perfectio desit: si igitur sunt plures Dii; oportet esse plura hujusmodi perfecta: hoc autem est impossibile. Nam si nulli eorum deest aliqua perfectio; neque aliqua imperfectio ei admiscetur, quod requiritur ad hoc quòd aliquid sit simpliciter perfectum; non erit in quo ad invicem distinguantur. Impossibile est igitur plures Deos ponere.*

To. 13. p. 132. A.

4°. Denique ex ordinatâ rerum omnium dispositione, ac totius mundi harmoniâ tam constanti; unum dumtaxat esse Rectorem ac supremum Moderatorem Deum colligit. S. Athanasius L. contra Gentiles. *Si quidem,* inquit, *ipse dispositionis ordo, omniumque partium concors conspiratio, non multos sed unum mundi ducem & moderatorem Verbum esse manifestè ostendit. Nam si plures mundo praeessent, ordo ille servari non posset, sed omnia confusione & perturbatione plena essent; dum unusquisque omnia ad suum arbitrium traheret, & adversùs alium pugnaret.*

Nov. Edit. To. 1. p. 37. & 38. B.

Non possunt, ait Lactantius in Lib. de irâ Dei; *in hoc mundo multi esse rectores, nec in unâ domo multi domini, nec in navi unâ multi gubernatores, nec in armento aut grege duces multi, nec in uno examine multi Reges: sed nec in cælo quidem multi soles esse poterunt;*

P. 460.

*ðerunt, ſicut nec anima plures in uno corpore, adeò
n unitate natura univerſa conſentit.*

Atque his momentis, præter alia penè infinita
uæ adversùs Idolorum cultum uſurpavêre Reli-
ionis noſtræ Apologiſtæ, invictè confutantur tot
nſana & putida Idololatrarum figmenta, variique
rætextus quibus in ſu[...]cuſationem uſi aliquandò
uerunt.

Nihil profectò ad cultum illum falſorum Deo-
um irridendum & explodendum aptius ac verius
roferri poteſt, quàm quod ait Salomon Sap. 13.
ibi fusè de hoc argumento differit. *Non erubeſcit*
Idololatra) inquit v. 17. *loqui cum illo, qui ſine
nimâ eſt: & pro ſanitate quidem infirmum depreca-
ur, & pro vitâ rogat mortuum; & in adjutorium
nutilem invocat: & pro itinere petit ab eo, qui am-
ulare non poteſt: & de acquirendo, & de operandò
r de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omni-
us eſt inutilis.*

S. Auguſtinus in Pſal. 96. refellit Idololatram;
ui ad ſe excuſandum profitebatur ſe Idolum non
olere, ſed Deum in Idolo: audiatur S. Doctor.
Exiſtit, inquit, *neſcio quis diſputator, qui doctus ſibi
idebatur, & ait: Non ego illum lapidem colo, nec
lud ſimulachrum quod eſt ſine ſenſu .... Sed adoro
uod video; & ſervio ei quem non video. Quis eſt iſte?
Numen quoddam, inquit, inviſibile quod præſidet illi
imulacro. Hoc modo reddendo rationem de ſimulacris
uis, diſerti ſibi videntur, quia non colunt idola, &
olunt dæmonia. Etenim, fratres, ſicut dicit Apoſto-
us: Quæ immolant Gentes dæmoniis immolant, &
on Deo. Nolo vos, inquit, ſocios fieri dæmoniorum.
Non ergo hinc ſe excuſent, quia quaſi idolis inſenſatis
editi non ſunt: dæmoniis magis dediti ſunt; quod eſt*

Tom. 4. p. 1047. D.

1 Cor. 10. v. 20.

periculosius. Nam si tantùm idola colerent, sicut nos non adjuvarent, ita illis nihil nocerent: si autem adores & servias dæmonibus, erunt Domini tui. Et qui erunt Domini tui? Invidi tui: libertati tuæ necesse est invideant, semper te velint possidere, semper talem facere, qualem possint secum trahere. Et postea: *Quæ numina colis? Dic mihi: dæmonia colis, an spiritus bonos, quales sunt Angeli? sunt enim Angeli sancti, & sunt spiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis non coluntur nisi spiritus maligni: qui sibi exigunt superbè sacrificium, & volunt se coli tanquam deos, maligni sunt, superbi sunt .... Respondent, non colimus mala dæmonia: Angelos quos dicitis, ipsos & nos colimus; virtutes Dei magni & ministeria Dei magni. Utinam,* pergit Aug. *ipsos colere velletis: facilè ab ipsis disceretis non illos colere.* Deinde probat S. Doctor, bonos Angelos adorationem longè *à se propulsare, exemplo illius Angeli de quo fit mentio,* Apocal. 19. v. 10.... *Nemo dicat, timeo ne irascatur mihi Angelus, si non illum colo pro Deo meo. Tunc tibi irascitur, quando ipsum colere volueris: bonus est enim, & Deum amat. Quomodo dæmones irascuntur, si non colantur: sic Angeli indignantur, si pro Deo colantur.* Sic Augustinus varios illos prætextus evertebat, quos nonnulli Pagani obtendebant, ut crassioris Idololatriæ invidiam & criminationem à se propulsarent.

[margin: ...1048. C.]
[margin: ... 1049. A.]
[margin: Ibid. B.]

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Multi in Scripturis appellantur Dii: Psal. 81. v. 6. *Ego dixi Dii estis, & filii Excelsi omnes.* Et v. 1. *Deus stetit in Synagogâ Deorum.* Exodi 7. v. 1. *Dixit Dominus ad Moysen*

Ecce constitui te Deum Pharaonis. 1. Corinth. 8. v. 5. *Sunt qui dicuntur Dii, sive in cœlo sive in terrâ. (Si quidem sunt Dii multi & Domini multi.)*

Resp. Distinguo antecedens. Multi appellantur Dii, nomine dumtaxat & improprio quodam sensu, concedo: re, naturâ & proprio sensu, nego: Judices de quibus Psal. 81. Dii appellantur, propter auctoritatem vitæ & necis quam à Deo acceperunt; non propter naturam & substantiam: Statim enim v. 7. additur: *Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.*

Hoc ipso sensu v. 1. Deus dicitur *stare in Synagogâ Deorum*, id est, Judicum; nempe ut eorum Judicia ipse dijudicet: statim enim additur: *In medio autem Deos dijudicat:* id est, Judicum sententias ponderat ad legem æquitatis, ac severè in eos animadvertit, si fortè malè judicaverint. *Cum accepero tempus*, ait Deus per Regium Prophetam, Psal. 74. v. 2. *ego Justitias judicabo.* Unde Sap. 6. v. 5. & 6. dicitur: *Cum essetis Ministri regni illius; non rectè judicastis, nec custodistis legem justitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet.*

Exodi c. 7. Moyses constituitur Deus Pharaonis, propter singularem auctoritatem ac potestatem quam à Deo in Pharaonem acceperat, ac specialem virtutem patrandi miracula quibus flecti debuisset Rex ille impius ut populum Dei dimitteret. Deus autem Israël ipse erat qui per Moysen ministrum suum stupenda illa operabatur: v. enim 5. ibidem dicitur: *Scient Ægyptii quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam super Ægyptum, & eduxerim filios Israël de medio eorum.*

1. Corinth. 8. v. 5. ex falsâ Gentilium opinione Apostolus ait, *Multos esse Deos & multos Dominos:* non autem ex propriâ sententiâ reique veritate, statim enim addit, v. 6. *Nobis tamen unus Deus.*

Responsionem elegantër ac solidè confirmat Catechismus Romanus parte 1. n. 9. *Unus Dominus,* inquit, *una fides, unum Baptisma. Neque verò nos moveat, quòd interdum sacræ Litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt: nam quòd Prophetas & Judices Deos appellarunt, non Gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè & impiè finxerunt: sed quâdam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit.*

Dii ergo appellantur Prophetæ, propter futurorum notitiam à Deo ipsis revelatam: Judices, propter auctoritatem vitæ & necis: Justi seu sancti, propter inhabitantem in ipsis Spiritum sanctum, qui eos efficit divinæ consortes naturæ. Moyses Deus Pharaonis constituitur, propter specialem potestatem ac virtutem quam in Regem illum exercuit. Angelus aliquando in veteri Testamento Deus etiam appellatur, quòd nempe nomine & auctoritate Dei loqueretur, ejusque personam sustineret.

Instabis. Eo ipso modo Judices dicuntur Dii, quo ipsemet Christus: atqui Christus verè, naturâ & substantiâ Deus est; ergo &c.

Antecedens probatur ex c. 10. S. Joan. v. 35. ubi Christus contra Judæos se Deum esse probat hoc argumento: *Nonne scriptum est in Lege vestrâ, quia dixi, Dii estis? Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemat.* Ex quo testimonio, unum ex his duo-

bus ſequi videtur, aut Judices veri nominis Deos eſſe, ſicut Chriſtus Deus eſt; aut Chriſtum non aliter Deum eſſe, quàm Judices; hoc eſt, participatione quâdam divinæ virtutis ac potentiæ, non autem naturâ atque ſubſtantiâ.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, nego pariter ex argumento Chriſti ſequi id quod infertur. Namque eò loci non tam de naturâ & ſubſtantiâ, quàm de nomine & appellatione Dei agitur: neque enim Chriſtus exemplo Judicum & Juſtorum, qui Dii appellantur, ſe naturâ & ſubſtantiâ Deum eſſe oſtendit; ſed hoc unum, potuiſſe meritò ſibi nomen Dei arrogare, nec propterea blaſphemiæ reum eſſe, ut falsò Judæi calumniabantur: quia in Lege ipsâ homines nonnulli Dii appellantur. Arguit igitur Judæos argumento, ut dicitur, ad hominem, & à minori ad majus. Nempe ſi multi in Lege veſtrâ Dii appellantur, & quidem ſine blaſphemiâ, quare me blaſphemiæ accuſatis, quòd me Deum dixerim? Si qui Juſti ſunt & ſancti, ob juſtitiam illam & ſanctitatem Dii nuncupantur: *Quare quem Pater ſanctificavit & miſit in mundum*, Deus non appellabitur? Deinde directè probat ſe Deum eſſe, ex operibus & miraculis quæ quotidie apud ipſos & in eorum gratiam operabatur. *Si non facio opera Patris mei*, ait v. 37. *nolite credere mihi.* Et v. 38. *Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre.*

Objicies 2°. Sunt in Deo plures perſonæ realiter diſtinctæ; ergo & plures Dii. Conſequens probatur, quia unaquæque perſona Deus eſt.

Reſp. Nego conſequens. Ad probationem diſting. Unaquæque perſona Deus eſt, unus & indiſtinctus

tus, quia nempe una est numero in tribus divinis personis natura & essentia divina, concedo: unaquæque persona Deus est distinctus ac divisus, nego.

Instabis 1°. Personæ divinæ à se invicem distinguuntur; ergo si qualibet Deus est, sunt tres Dii.

Resp. Distinguo antecedens. Personæ divinæ à se invicem distinguuntur, personalitate, concedo; substantiâ & naturâ, nego. Unde negatur consequens: pluralitas enim Deorum, ex pluralitate saltem numericâ & individuali naturæ & substantiæ divinæ nasci deberet. Cùm ergo in divinis unica sit numero natura & substantia, tres personæ non nisi unum numero Deum efficiunt: è contra, cùm ratio personalitatis in Deo multiplicetur, idcirco sunt tres personæ.

Instabis 2°. Ex communi definitione, persona est rationalis naturæ individua substantia; ergo cùm sint tres in Deo personæ, sunt etiam tres individuæ substantiæ, adeoque tres Dii.

Resp. Distinguo antecedens. Persona definitur rationalis naturæ individua substantia, ita ut nomine substantiæ directè ac expressè intelligatur modus & terminatio substantiæ seu naturæ, hoc est, ipsa subsistentia & personalitas, concedo: ita ut nomine substantiæ intelligatur natura & essentia, nego. Igitur in definitione personæ, vox *substantia* primariò, directè & expressè significat subsistentiam & personalitatem, unde dicitur individua substantia, hoc est, incommunicabilis alteri tanquam supposito: non verò significat nisi indirectè ac secundariò ipsam naturam & essentiam. Ex quo quidem rectè colligitur, tres esse in Deo distinctas

personas, quia tres sunt distincti subsistendi modi, seu tres subsistentiæ & personalitates; sed non sequitur tres esse Deos, quia una est numero in tribus personis natura & essentia.

Instabis 3°. Subsistentiæ seu personalitates in Deo, non sunt haud dubiè quid negativum, sed positivum aliquid sonant, adeoque veras perfectiones; ergo cùm tres sint hujusmodi subsistentiæ, & quidem realiter distinctæ, tres quoque sunt perfectiones, adeoque & entitates distinctæ, & consequenter tres naturæ numero distinctæ; & ita tres Dii.

Resp. Subsistentiam & personalitatem in Deo expressè ac directè exprimere dumtaxat respectum seu relationem ad aliam personam; & quidquid in tribus divinis personis perfectionis inest, totum illud planè ab essentiâ seu naturâ divinâ profluere, & ab eâ indistinctum esse: quapropter tres subsistentiæ tres in Deo distinctas numero perfectiones & entitates non efficiunt, sed unam dumtaxat entitatem seu naturam & essentiam divinam quæ perfectissima est, fons & origo omnium perfectionum. *Omnia quæ habet Pater*, ait eximiè S. Joan. Damasc. L. 1. Orthodoxæ fidei c. 8. *Filii sunt, hoc uno excepto quòd ingenitus non est: quæ quidem vox, nec naturæ discrimen, nec dignitatem, sed subsistendi modum indicat.* [Ed. nov. T. 1. p. 135.]

Instabis 4°. Etsi quælibet persona divina sit infinitè perfecta, sunt tamen numero plures: quidni pariter plures Dii esse possunt, tametsi natura divina sit infinitè perfecta?

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disparitas est, quia, ut jam dictum fuit, nomen personæ in divinis non importat perfectionem simpli-

citer simplicem & infinitam in omni genere, nisi per identitatem realem cum essentiâ divinâ, quæ sola est ens simpliciter perfectum; sed tantùm respectum seu relationem ad aliam personam aut productam aut producentem, seu ut loquitur S. Joan. Damascenus mox laudatus: *existentiæ modum*. Nulla ergo personalitas divina secundùm se considerata, est infinitè perfecta simpliciter, sed tantùm secundùm quid, videlicet in suo genere: puta paternitas est infinitè perfecta in genere paternitatis; filiatio in genere filiationis; spiratio passiva, in genere spirationis passivæ. Neque una est, aut dici potest, alterâ nobilior & perfectior, v. g. paternitas, filiatione aut spiratione passivâ, sed omnes æqualiter sunt in suo genere perfectæ. Non enim ex defectu virtutis & potentiæ fit quòd Filius v.g. alterum Filium non generet, & Spiritus sanctus alterum Spiritum sanctum non producat; imò potius ex summâ & infinitâ Dei perfectione, quia scilicet duplici illâ processione & Filii & Spiritûs sancti, utpotè infinitâ, tota exhauritur divinæ naturæ infinita fœcunditas. Porro Deus non est infinitè perfectus secundùm quid & in aliquo dumtaxat genere, sed simpliciter & in omni genere; ideoque necesse est, ut vel formaliter, vel eminenter contineat omnes perfectiones possibiles: ex quo fit, ut neque superiorem habere possit, neque parem, sed unicus esse debeat & singularis secundùm naturam.

Instabis 5°. Infinitudo perfectionis non tollitur nisi per defectum perfectionis simpliciter simplicis; ita ut ens illud sit infinitè perfectum, quod in se adunat omnem perfectionem simpliciter simplicem: atqui tametsi plures essent Dii, nullus tamen illo-

ret ullâ perfectione simpliciter simplici; er-
si essent plures Dii, adhuc tamen quilibet
mmè perfectus.
probatur. Si essent plures Dii solo numero
nus careret tantùm perfectione individuali
beret alter, & vicissim : at differentiæ illæ
ales non sunt perfectiones simpliciter sim-
ed tantùm perfectiones secundùm quid,
nodum & ipsæ divinæ personalitates. Sicut
e sunt tantùm perfectiones secundùm quid,
una non sit alterâ ipsi oppositâ melior, &
â sit incompossibilis; ita differentia indivi-
ujuscunque Dei esset perfectio secundùm
ia una non esset melior aliâ ipsi oppositâ &
foret incompossibilis : ergo quamvis essent
Dii solo numero diversi, nullus tamen care-
â perfectione simpliciter simplici; ergo ra-
itudinis secundùm perfectionem, non ob-
rum pluralitati.
Nego majorem. Ad hoc enim ut res aliqua
è seu summè perfecta simpliciter, non suffi-
beat omnem perfectionem simpliciter sim-
sed requiritur insuper, ut in se contineat
aliter, aut eminenter omnem perfectionem
m, tam simpliciter simplicem, quàm secun-
id. Nam si possibilis est aliqua perfectio sive
er simplex, sive secundùm quid, quam res
o modo contineat, non potest dici sem-
& absolutè summè perfecta, cùm possit ad-
fectior excogitari; illa nimirum, quæ vel
er, vel eminenter omnem perfectionem pos-
comprehendit : atqui si forent plures Dii,
esset inter illos qui aut formaliter, aut emi-
contineret omnem perfectionem possibi-

lem; nullus enim foret qui contineret formaliter in se perfectiones illas per quas alii Dii ab ipso distinguntur, alioqui non esset ab illis diversus: neque contineret eas eminenter; nam ut res aliqua dicatur continere eminenter aliquam perfectionem, requiritur ut sit eâ nobilior atque sublimior, & ratione hujus majoris perfectionis illam possit efficere: atqui nullus esset inter Deos illos, qui foret cæteris perfectior, quique eosdem posset producere, alioqui solus ille Deus esset, reliqui verò ad conditionem creaturarum dejicerentur; ergo nullus esset inter Deos illos summè perfectus, ac proinde nullus illorum foret verus & per excellentiam Deus.

Instabis 6°. Nullius planè momenti esse videtur ad probandam Dei unitatem, ratio quam ex singularitate Dei inter probationes nostras deduximus: quia nempe datur aliquid singulare ac necessariò existens, quod tamen ex se multiplicari potest & reipsâ multiplicatur, scilicet ratio personalitatis in Deo: personalitas enim divina secundùm se non est ens potentiale seu contingens; ergo est essentialiter ens actuale seu necessariò existens, & tamen in tribus personis divinis multiplicatur.

Resp. Nego antecedens. Ad cujus probationem dico rationem communem personalitatis in Deo secundùm se spectatæ & præcisæ à personalitatibus divinis particularibus, neque esse ens potentiale, neque ens actuale; sicut ratio substantiæ secundùm se, ut præcisa à differentiis particularibus, neque est ens actuale, neque ens potentiale, sed ab utroque præscindit. Est igitur essentialiter divina personalitas, ens ultimò complens & terminans naturam divinam in ratione substantiæ,

abstrahendo an sit ens potentiale vel actuale. Quòd verò realiter & physicè sumpta, sit ens necessariò existens, non autem ens contingens, id non tam repetitur ex ipso conceptu personalitatis, quàm ex ipsâ naturâ divinâ quam ultimò complet in ratione substantiæ. Modus enim sequitur naturam rei cujus est modus; ideoque si res, cujus est modus, necessariò existit, modus pariter qui eam necessariò afficit, debet necessariò existere; si existit contingenter, modus qui eam afficit, est realiter ens contingens. Quocirca, cùm personalitas divina sit veluti modus afficiens naturam divinam, hinc fit ut realiter necessariò existat: quia natura divina, quam afficit, necessariò existit: ergo necessitas existendi in divinâ personalitate, non petitur ex conceptu illius essentiali, sed ex ipsâ naturâ divinâ quam afficit, quæ est ens essentialiter existens: ergo falsum est, dari posse rationem aliquam multis communem cum sui multiplicatione, quæ secundùm se & in conceptu suo proprio & essentiali sit ens necessariò existens.

Objicies 3°. Tot admittendi sunt Dii, quot prima rerum principia: atqui duo saltem admitti debent rerum principia, unum bonum, alterum verò malum; quia tot admittenda sunt principia, quot sunt effectus varii & oppositi; quot leges contrariæ & inter se pugnantes; quot creaturæ rationalis fines diversi: atqui multi sunt effectus varii & oppositi, qui ab uno & eodem principio esse non possunt. Sunt enim effectus quidam mali v. g. in physicis, serpentes, feræ humani sanguinis avidæ, venena &c. in moralibus peccata, enormia facinora in perniciem reipublicæ nata; quæ certè omnia ab uno bono principio esse non possunt. Sunt

etiam effectus oppositi, v. g. corpus & anima: continua quippe est carnis adversùs spiritum rebellio; perpetua & intestina inter utramque illam hominis partem pugna & dissentio. Sunt etiam leges contrariæ: Vetus tota terroris est ac vindictæ, Nova autem mansuetudinis & misericordiæ: Vetus occidit, Nova vivificat: Vetus continet *præcepta non bona*, Nova autem optima amoris & dilectionis Dei mandata, quæ efficiunt jugum Christi suave, & onus illius leve. Denique diversi sunt creaturæ rationalis fines: fælicitas ex unâ parte ex alterâ verò gehenna; nec satis intelligi potest, quâ ratione Deus, cujus natura bonitas, homines ad sempiternum interitum & nusquam finienda supplicia creare potuerit.

Ezech. c. 20. v. 25.

Resp. Nego minorem. Unicum enim est rerum omnium principium, & consequenter unus Deus.

Ad probationem nego majorem.

Effectus varii & oppositi possunt esse ab eâdem causâ universali.

1°. Effectus varii & oppositi esse possunt ab eâdem causâ, si non secundâ, saltem primâ & universali, qualis Deus est, qui ad manifestandas omnipotentiæ suæ divitias inexhaustas, ad mundi ornatum, plura dissimilia & diversa producit, inter quæ profectò nihil est absolutè & in se malum. *Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona.* Gen. 1. v. 31.

In physicis ergo nihil est absolutè malum. Serpentes enim, feræ, venena &c. si aliquibus nocent, aliis non nocent, sed potius remedia sunt: quòd autem aliquibus noceant, in pœnam peccati est; quæ pœna nonnihil etiam fructûs habet & utilitatis. Per illam enim Justitia Dei declaratur; industria hominis excitari, patientia exerceri, peccati gravitas ostendi, dolor ac pœnitentia pec-

commoveri poteſt.
noralibus quidquid boni eſt ac recti, à Deo
uidquid verò mali ab homine. *Deus etenim
tor malorum eſt.* Jacobi 1. v. 13. Neque enim
formaliter ſumptum, veram habet efficien-
uſam, ſed deficientem potius, cùm ſit mera
dinis privatio.
n igitur Iſaiæ 45. v. 7. Deus dicitur, *Fa-
acem & creans malum.* Et Amos 3. v. 6. *Si erit
in civitate quod Dominus non fecerit.* Malum
non naturæ, multò minùs culpæ malum eſt,
ntùm pœnæ, in vindictam & ultionem cri-
à Deo juſto inflictæ; quæ ſic conſiderata,
ationem induit: bonum quippe eſt ac juſtum
malos, vel ut convertantur, vel ut eorum
olo alii in officio ſeſe contineant.

Objectio.

inquies, malum illud pœnæ ſupponit ma-
ulpæ ſeu peccatum, quod quidem à Deo
ac clemente ne quidem permiſſivè eſſe po-
quippe divinam non decet benignitatem ac
tiam illud malum non avertere, ut poteſt,
o prænovit homines in tantam miſeriarum
amitatum voraginem pertrahendos fore.

Reſponſio.

c quidem prævidit Deus, & tamen permiſit:
Quia proviſor eſt generalis, ad quem perti-
boni productio, & permiſſio mali. 2°. Quia
alo etiam bona novit eruere; imprimis ex
iſſione peccati, Filii ſui Incarnationem, quæ
m bonorum præſtantiſſimum eſt. 3°. Quia
& univerſales leges ſtatuit, quas infringere
mutare non tenetur. 4°. Quia hominem libe-
reavit, & dimiſit in manu conſilii ſui: ante
enim appoſuit ignem & aquam, id eſt bo-
& malum, ut quod vellet eligeret, oblatâ

ipsi gratiâ ab bonum prosequendum & fugiendum malum necessariâ; atque etiam proposito æternæ fælicitatis præmio si benè, æterno vero supplicio si malè ageret. Quid verò sapientius? quid æquius & ad laudem supremi provisoris opportunius? Culpa igitur hominis est, si miserè pereat; beneficium verò Creatoris & Redemptoris, si æternùm vivat. 5°. denique, quia in dispensatione donorum suorum Deus occultas habet, at semper justas providentiæ suæ causas & rationes, quas homo vilis adorare pronus debet, nusquam curiosiùs rimari ac scrutari.

Altera objectio.

Dices iterum. Si rerum visibilium Creator Deus esset bonus, non admisisset procul dubio ad mulierem, diabolum à quo delusa illa fuit, & ad peccandum inducta. Istud enim alienum omnino videtur à bonitate & clementiâ Dei, qui quod inde futurum erat malum certissimè prævidebat: à malo itaque principio fuit, quòd à diabolo tentata fuerit omnium mulierum prima.

Magis adhuc urget argumentum, ab exemplo malorum Angelorum, qui in summâ fœlicitate temporali constituti, & nullâ exteriùs premente tentatione peccaverunt: unde porro tale peccatum? Non à bono certè principio; ergo à malo.

Resp. Deum permisisse diabolo ut mulierem tentaret, non eâ quidem intentione, nec eo fine ut illa peccaret, absit; sed ut recto suæ libertatis usu Dei mandato obtemperans, & obedientiæ meritum, & æternæ felicitatis præmium ex tentatione reportaret. At libertate suâ malè utendo, se ipsam ac virum suum, quem seduxit, & cum ipso totum genus humanum in ruinam perduxit. Verùm, fœlix saltem in eo culpa, quæ Christum meruit habere

Redemptorem. Ita certè nullum malum est,ex quo præpotens Deus bonum aliquod non eliciat : sic impii qui divinæ clementiæ ac misericordiæ se subducunt, in ejus incidunt justitiam, quam proprio suo damno commendant & illustrant. Angeli mali nullâ quidem externâ tentatione, imò nec etiam concupiscentiâ, aut alio quodam pravo affectu naturali, inducti sunt ad peccandum, cùm à Deo in justitiâ originali conditi fuerint, omnibus naturæ & gratiæ donis abundè cumulati. Unde ergo stupendus eorum lapsus? Ex libero eorum arbitrio: Ex nativâ ipsâ conditione creaturæ, quæ cùm sit ex se defectibilis, utpote ex nihilo educta, deficere potest, & reipsâ defecit & in Angelis quibusdam, & in Adamo; tametsi in statu perfectæ justitiæ & innocentiæ à Deo creati fuissent.

Pugna corporis & animæ.

2°. Pugna illa & dissentio quæ est corpus inter & animam, non à Deo venit, sed à peccato. *Deus enim ab initio fecit hominem rectum*, qui si in acceptâ justitiâ perseverâsset, ut poterat, rebellionem illam carnis adversùs spiritum nunquam expertus fuisset. Hæc quippe erat justitiæ originalis ratio & natura, ut quamdiu anima Deo subjecta remaneret, corpus ipsum animæ subjectum ac mancipatum quiesceret.

Leges contrariæ.

3°.Falsum est pugnare inter se utramque Legem Veterem & Novam; tametsi Nova sit Veteri perfectior : Vetus umbra & figura fuit; Nova, veritas ipsa. In utrâque occurrunt comminationes & pœnæ : in Veteri quidem frequentiores, pro indole prisci populi; in Novâ minùs frequentes, aliquando tamen severæ, ut patet in Anania & Saphira subitâ morte, ob mendacium correptis. In utrâque optima sunt præcepta moralia : quale istud est

Act. 5.

in veteri Lege, *Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo*, *&c.* & alia in Decalogo contenta: unde lex sancta & immaculata dicitur, quam Christus non venit solvere, sed adimplere.

Ezech. 20. 25. *Heb.* 8. 7. *Rom.* 7. 8.

Cùm igitur præcepta Veteris Legis dicuntur *non bona*: cùm Vetus Testamentum dicitur, *culpâ non vacasse*: *& occasionem peccato dedisse*, sensus non est, ea præcepta mala in se absolutè fuisse; sed comparatè dumtaxat non ità bona, ac præcepta Evangelica: multa quippe in Veteri Lege fuere præcepta cerimonialia gravia & onerosa. Vel dicuntur *non bona*: tùm quia Lex Vetus ex sese gratiam non conferebat: tùm quia tunc temporis parcior erat gratia, sine quâ, ut par est, præcepta observari non possunt. *Lex enim per Moysen data est*; *gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Unde vetera Sacramenta, *infirma & egena elementa dicuntur* ab Apostolo. Nihil enim ad *perfectum adduxit Lex*; nempe ex se ipsâ, & à Christo sejuncta. Per gratiam enim Christi, quæ Judæis omnino non defuit, multos ad perfectam justitiam & sanctitatem pervenisse constat. Hoc ipso sensu, Vetus Testamentum dicitur *culpâ non vacasse*; id est, non ita perfectum fuisse ac Novum: aliàs, ut rectè infert Apostolus, *Non utique secundi locus inquireretur.* At longè distant hæc duo, nempe aliquid malum esse in se, aut esse minùs perfectum comparatè ad aliud. Mali quidem nusquam auctor est Deus, tametsi unicuique rei non omnem perfectionis gradum impertiatur, sed eum dumtaxat qui ad finem quem sibi Deus constituit, consentaneus est: ita Vetus Testamentum minùs quidem perfectum est, at non in se absolutè malum. Pariter Lex Vetus peccato occasionem dedit: *Occasione acceptâ*,

Joan. 1. v. 17. *Galat.* 4. v. 9. *Heb.* 7. v. 19.

ait

: Apostolus Rom. 7. v. 8. & 9. *peccatum per andatum operatum est in me omnem concupiscen- um. Sine lege enim peccatum mortuum erat.* Verùm n ex se , propriâque naturâ Lex peccato de- t occasionem , sed per accidens tantùm , propter firmitatem & malitiam hominis *qui nititur in ve- um :* aliàs , Lex peccatum foret , quod negat A- ostolus ibid. v. 7. *Quid ergo dicemus ?* ait , *Lex ccatum est? absit. Sed peccatum non cognovi nisi r legem : nam concupiscentiam nesciebam , nisi lex ceret , non concupisces.* Sed de hoc argumento fu- us ubi de legibus.

4°. Deus non alium homini finem ultimum in eatione præfixit , quàm æternam fœlicitatem , si empe in acceptâ justitiâ perseverare voluisset. uòd si peccato provocatus Deus , hominem con- umacem & in peccato suo morientem æternis ad- icat suppliciis,ad ejus justitiam pertinet ; nec inde eritò inferri potest duo esse principia , unum bo- um , fœlicitatis ; alterum verò malum , supplicii uctorem. Idem quippe Deus ; ut bonus dona sua oronat ; ut justus , peccata ulciscitur ac punit.

Objicies denique. Multa leguntur à diis Genti- um patrata miracula : multi depulsi ac sanati gra- iores & insanabiles morbi: multa quæ futura erant, piritu prophetico præcognita ; ergo dii veri illi rant.

Resp. Hæc omnia aut ficta esse , aut si aliquâ ex arte vera , summæ dæmonum industriæ & pers- icaciæ adscribenda esse , *qui cùm nocere desinunt , t ait* Tertull. *sanare videntur.*

QUÆSTIO SECUNDA.

De naturâ Dei.

VEl ipsa præsentis Quæstionis inscriptio foret omittenda, si quis perfectam & accuratam naturæ Dei descriptionem hîc à nobis expectaret. Periculosa certè ac laboris plena quæstio est, *quid sit Deus?* ait S. Aug. L. 1. de Trin. c. 3. *Neque periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius invenitur.* Quantùm enim facile est & obvium nosse quòd sit Deus, tantùm difficile est dicere quid sit. *Deus enim est qui cùm dicitur, non potest dici: cùm æstimatur, non potest æstimari: cùm definitur ipsâ suâ definitione crescit* . . . . *quem totum omnia nesciunt, & metuendo sciunt*, ait S. Ambrosius, aut quisquis auctor est Libri de fide orthodoxâ, in Appendicem Operum S. Ambrosii rejecti.

T. 8. p. 752. A.

Ed. nov. App. p. 352. E.

Dementia fuit in Aetio ejusque discipulo Eunomio planè singularis, affirmare tam sibi perfectè cognitam esse Dei naturam, quàm vel ipsi Deo cognita sit. Adversùs impietatem hanc & dementiam, stylum ex professo exacuêre SS. Basilius, Gregorius uterque Nyssenus & Nazianzenus. Huic errori confutando hîc non immorabimur, adeo per sese ruit & absurdus est. *Quæ enim Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*, ait Apostolus 1. Cor. 2. v. 11. Nonnulla autem hîc ad Quæstionis nostræ elucidationem præmittenda.

Observandum primò: imperfectam saltem ali-

quàm divinæ naturæ cognitionem nos hîc in vitâ consequi posse, & quidem viâ, ut aiunt, triplici; scilicet negationis, affirmationis, & excellentiæ.

Viâ negationis, per quam longè faciliùs dicitur quid non sit Deus, quàm quid sit. *Intendat charitas vestra*, inquiebat S. Augustinus in Psal. 85. n. 12. *Deus ineffabilis est, faciliùs dicimus quid non sit, quàm quid sit. Terram cogitas? non est hoc Deus. Mare cogitas? non est hoc Deus.... Hoc solùm potui dicere, quid non sit. Quæris quid sit? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.*

T. 4. p. 903. n. 12. B.

Viâ affirmationis, cùm de Deo aliquid affirmamus, detractis etiam imperfectionibus quibuscumque. Ita cum eodem S. Aug. L. 5. de Trinit. c. 1. dicimus: *Deum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentiâ Creatorem, sine situ præsidentem; sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ullâ sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem.*

T. 8. p. 833. n. 2. B. C.

Viâ excellentiæ Deum concipimus, cùm creatas omnes perfectiones in ipso longè nobiliori & excellentiori modo inesse affirmamus. *Omnem enim creaturam suam excedit*, ait idem S. Aug. Serm. 384. de Trinit. aliàs 1. de verbis Apostoli, *omnem facturam præterit, universa præcellit: si enim quæras magnitudinem, major est; si pulchritudinem, pulchrior; si dulcedinem, dulcior; si splendorem, fulgidior; si justitiam, justior; si fortitudinem, fortior; si pietatem, clementior. Nulla enim ratio patitur, ut vel factura factori suo æquetur, vel opus artifici comparetur: sicut legitur in Propheta. Qui fecit fortia, fortior est; & qui fecit pulchra, pulchrior illis est.*

T. 5. p. 1493. n. 1. E. F.

Sap. 13. v. 3.

Observandum secundò: Quòd etsi simplicissi-

inus sit Deus, & quidquid in eo deprehenditur, sit ipsamet realiter & identicè divina essentia; nihilominus Theologi ad sublevandam humani ingenii, ubi de Deo disserit, infirmitatem, nonnihil distingunt inter naturam ejusque proprietates seu attributa: atque etiam inter ista, dicunt alia essentialia esse & quidditativa prædicata, quæ, ut loquuntur Dialectici, prædicantur in quid; qualia sunt ista v. g. esse substantiam, esse vivens, esse spiritum: alia verò qualificativa, quæ nimirum prædicantur in quale, & per modum adjacentis; cujusmodi sunt omnia attributa quæ per modum proprietatis ab essentiâ tanquam à radice fluere seu dimanare intelliguntur, v. g. simplicitas, immensitas, æternitas, &c.

Quæstio igitur præsens, quæ mera est Scholæ exercitatio ad fidem minimè pertinens, in eo unicè versatur, scilicet quænam nobis de Deo cogitantibus prima occurrat perfectio, quæ, secundùm nostrum concipiendi modum, naturam ipsius constituere intelligatur: seu quis sit gradus constitutivus, vel differentia essentialis & specifica divinæ naturæ.

Tres autem conditiones requiruntur in gradu constitutivo, seu differentiâ essentiali rei alicujus: nempe ut sit propria rei quam constituit & a qualibet aliâ distinguit: ut sit prima & radix aliarum proprietatum seu perfectionum: denique ut sit adæquata, totumque id complectatur quod est de conceptu rei quidditativo.

ꝚTICULUS UNICUS.

ꝟam ſit gradus conſtitutivum, ſeu differentia eſſentialis divinæ naturæ?

.es ſunt pervulgatæ circa rem præſentem piniones Scholæ.

na aſſignat pro gradu conſtitutivo divinæ na- ntellectionem; quæ quidem duplex excogi- teſt: nempe vel radicalis, ſeu vis ipſa, hoc eſt ia intelligendi; vel ipſamet actualis & qui- uriſſima intellectio, conſiderata non quidem nceptu operationis, ait Gonetus, ſed ſub ꝺtu formali ultimæ actualitatis completæ, & ſubſiſtentis in genere intellectuali. Poſtrema pinio communior videtur eſſe inter Thomiſ- ametſi obſcurâ illâ & implicatâ Goneti lo- i ratione vulgò non utantur: quibus ſufficit e intellectionem in actu puriſſimo gradum ecificativum divinæ eſſentiæ. Ab iſtâ com- Thomiſtarum ſententiâ hîc recedit Vincen- ontenſonius Tom. 1. Diſſertatione 2. c. 2. latione 1.

:unda ſententia ſtatuit infinitatem gradum uo divina natura conſtituitur & ab alio quo- liſtinguitur. Triplex autem vulgò diſtingui- initas, nempe materialis, formalis & radica- finitas materialis eſt complexio ſeu collectio m perfectionum in Deo. Infinitas formalis, rentia omnimoda termini & limitationis: ſeu s eſt qui omnes Dei perfectiones afficit;

quælibet enim illarum in ordine suo infinita est. Infinitas denique radicalis, est radix, aut, si mavis, est exigentia omnium planè perfectionum. Hæc verò infinitas, si propiùs inspiciatur, non est quid distinctum à necessitate essendi, seu ab independentiâ, & aseitate omnimodâ, quæ importat entis plenitudinem, totalitatem & universalitatem.

Tertia denique opinio, assignat pro gradu constitutivo & distinctivo divinæ naturæ, aseitatem omnimodam, seu independentiam, quæ triplex quoque distinguitur: nimirum independentia ab alio tanquam à causâ; ab alio, tanquam à principio producente; & ab alio, tanquam à radice seu fundamento. His præmissis, sit

PRIMA CONCLUSIO.

Nec intelligendi vis & facultas, nec ipsa intellectio actualis, videtur esse gradus constitutivus seu differentia essentialis divinæ naturæ.

Probatur. Quia desunt tres conditiones mox enumeratæ ac necessariæ ad gradum rei alicujus constitutivum.

I°. Nec vis intelligendi, nec actualis intellectio ita Deo propria est, ut creaturæ intellectuali, Angelo nempe & homini, communicari non possit: reipsâ enim Angelus & homo pollent vi seu facultate intellectivâ, & actuali intellectione.

II°. Vis intelligendi & actualis intellectio non est in Deo prima perfectio, nec radix aliarum. 1°. Quia aliquid se prius, nostro concipiendi modo, supponunt: facultas scilicet, naturam, cujus facultas est; & operatio, ipsam & facultatem & naturam.

Priùs enim concipitur natura, quàm ejus facultas; & priùs facultas, quàm ejus exercitium seu operatio. Deinde omnis cognitio suum objectum præsupponit: ergo actualis Dei cognitio suum præsupponit objectum, ipsam nimirum divinam essentiam: ergo actualis illa Dei intellectio quâ se ipsum cognoscit, supponit essentiam divinam nostro concipiendi modo jam constitutam.

2°. Vis intelligendi & actualis intellectio non est radix aliarum Dei perfectionum. Quæ enim est ista consecutio? Deus actu intelligit, & quidem intellectione purissimâ; ergo bonus est, justus, æternus, immensus &c.

Nec dicas intellectionem, præcisè ac formaliter ut est intellectio seu Dei operatio, habere ut sit prima in Deo perfectio ac radix aliarum, sed quatenus est intellectio in actu purissimo posita; seu ut loquitur Gonetus, *Intellectio actualis sub conceptu operationis, non est gradus constitutivus divinæ essentiæ, sed sub conceptu formali ultimæ actualitatis completæ & per se subsistentis in genere intellectuali.*

Namque 1°. Intellectio actualis non habet ex suâ ratione formali, quòd sit maximè actualis, purissima, & infinita, sed id habet ex naturâ ipsâ Dei; seu, ut aiunt, identicè, quia est intellectio Dei: supponit ergo Dei naturam jam constitutam, seu gradum aliquem primum ex quo fluat illa summa actualitas & perfectio divinæ intellectionis.

2°. Vix intelligitur quod ait Gonetus, intellectionem actualem, prout est operatio, non constituere divinam essentiam, sed prout est formalis ultima, completa, & per se subsistens in genere intellectuali: quasi actualis intellectio non foret formaliter & explicitè operatio; aut ab intellectione

actuali, etiam per mentem separari posset operatio? Deinde, intellectio ut est ultimus actus naturæ intelligentis, vel distinguitur formaliter à ratione operationis, vel non: si non distinguitur, ergo ab eâ non præscindit: si distinguitur, ergo intellectio non est perfectissima & actualissima; si quidem concipitur carere ratione operationis sibi propriâ.

III°. denique: vis intelligendi & actualis intellectio non est perfectio adæquata, quæ totum id complectatur quod est de conceptu divinæ naturæ: etenim in suo conceptu nec voluntatem nec volitionem includit, quæ tamen Deo æquè essentialis est ac ipsa intellectio.

Dices 1°. Substantiæ viventis & intelligentis, qualis Deus est, differentia essentialis debet esse gradus vitæ & intellectionis perfectissimus: atqui talis est intellectio actualis purissima; ergo &c.

Resp. Distinguo antecedens. Si gradus ille primus sit, & radix aliarum perfectionum Dei, si adæquatus, concedo: secus, nego. Porro gradus ille actualis intellectionis, neque primus est, nec radix aliarum perfectionum Dei, nec adæquatus.

Dices 2°. S. Thomas 1. p. q. 14. art. 4. docet intellectionem esse ipsammet Dei essentiam.

Resp. Distinguo antecedens. S. Thomas docet intellectionem esse ipsammet Dei essentiam, identicè & realiter; quia nempe operatio Dei immanens, non est aliquid Deo adventitium & accidentale, sed ipsamet Dei substantia & essentia, concedo: docet intellectionem esse ipsammet Dei essentiam formaliter, prout essentiæ nomine intelligitur perfectio quæ sit prima, propria, adæquata, & radix aliarum, nego. De hac enim quæs-

tione non agit S. Thomas loco citato ; ſed tantùm de operatione Dei, quam ab ejus naturâ & eſſentiâ diſtinctam non eſſe rectè demonſtrat.

Dices 3°. Sententia quam hîc oppugnamus longè opportunior & commodior videtur explicando myſterio SS. Trinitatis, præſertim verò diſcrimini quod ſtatui debet inter generationem Filii, & proceſſionem Spiritûs ſancti. Facilè quippe exponitur diſcrimen illud, ſi dicatur idcirco Verbum divinum eſſe Filium, quia vi ſuæ proceſſionis formaliter habet ipſam divinam eſſentiam, nempe intellectionem; Verbum quippe terminus eſt intellectionis paternæ : quod quidem in Spiritu ſancto non occurrit, qui terminus eſt dumtaxat volitionis, non autem intellectionis.

Reſp. Nego antecedens. Imò potiùs, ſententia quam hîc impugnamus, adverſatur communi Theologorum doctrinæ circa myſterium SS. Trinitatis. Docent enim 1°. Duplicem eſſe in Deo proceſſionem, cujus duplex diſtingunt principium : unum remotum & commune, nempe naturam : aliud verò proximum & proprium, nempe intellectum & voluntatem. Docent 2°. Proceſſionem Verbi fieri per intellectum, adeoque veram eſſe ac dici debere generationem, quia fit per facultatem quæ formaliter eſt aſſimilativa : proceſſionem verò Spiritûs ſancti fieri per voluntatem, quæ ſimpliciter dicitur proceſſio, non generatio, quia voluntas vi ſuâ propriâ atque formali non aſſimilat ſibi terminum, ſed tantùm unit ac copulat. Porro ſi vel intelligendi vis, vel actualis intellectio aſſignetur pro gradu qui conſtituat divinam eſſentiam; hæc duo corruunt : 1°. Nulla erit amplius diſtinctio prin-

cipii processionum in Deo remoti ac proximi, per se patet. 2°. Intellectus aut intellectio e principium processionis Spiritûs sancti, non min quàm Verbi; quia scilicet utriusque processi principium est ipsa Dei natura, quæ in opinio eorum, quos refellimus, consistit formaliter in ipsâ intelligendi facultate, vel in ipsâ intell tione actuali. Verùm de hoc argumento fusius ex professo, ubi de SS. Trinitatis mysterio.

SECUNDA CONCLUSIO.

Infinitas sive materialis, sive formalis non detur esse gradus formaliter constitutivus divi essentiæ.

Probatur 1°. de infinitate materiali. Tùm q gradus ille divinæ naturæ constitutivus, est s cialis aliqua perfectio; & quidem, nostro con piendi modo, prima & radix cæterarum: atqui lis non est infinitas materialis, quæ magis dici c bet omnium perfectionum divinarum complexi quàm singularis aliqua perfectio ex quâ cæteræ d fluant seu dimanent.

Probatur 2°. de infinitate formali. Tùm q hæc modus quidam est afficiens omnes divi perfectiones, quarum quælibet in ordine suo infinita: at modus hujuscemodi non videtur a gnari posse pro gradu constitutivo divinæ natur siquidem supponit naturam jam constitutam: t quia ipsamet essentiæ divinæ infinitas rectè pro tur ex ipsius independentiâ seu existendi nece tate. Idcirco enim Deus infinitus est in omni p fectionis genere, quia est ens necessarium & in pendens; Ens quippe necessarium & prorsus in

pendens, limitari non poteſt nec reſtringi ad certas quaſdam perfectiones. A quo enim reſtringeretur? an à ſe? Sed illud abſurdè diceretur. Ens quippe neceſſarium & independens tantum eſt quantum eſſe poteſt; ac eo ipſo imperfectum cenſeri deberet, quòd ſe ipſum aliquâ perfectione aut exueret, aut privaret. An ab alio? Sed nullum agnoſcit ens ſe ſuperius. Igitur idcirco Deus eſt ens infinitum ac perfectiſſimum, quia independens ac neceſſarium. Infinitas ergo rectè probatur per independentiam: adeoque non eſt prima in Deo perfectio, quæ ipſius naturam & eſſentiam conſtituat.

Infinitas autem radicalis & exigitiva per quam divina eſſentia genus omne perfectionum exigit, non diſtinguitur ab ipsâ aſeitate ſeu independentiâ: hujuſmodi enim infinitas nihil aliud eſſe concipitur, quàm entis neceſſitas, plenitudo, totalitas, univerſalitas: ſed hoc ipſum importat & involvit aſeitas ſeu independentia.

TERTIA CONCLUSIO.

Independentia ſeu aſeitas omnimoda, videtur eſſe proprius divinæ eſſentiæ caracter ac gradus conſtitutivus.

Probatur 1°. Quia ſententia hæc videtur eſſe magis ad mentem & loquendi modum Scripturæ ac SS. Patrum. Ut enim ait S. Hilar. L. 5. de Trinit. *Nobis loquendum non aliter de Deo, quàm ut ipſe ad intelligentiam noſtram de ſe locutus eſt.* Per independentiam autem ſeu aſeitatem omnimodam, intelligimus exiſtendi neceſſitatem, entis plenitudinem, totalitatem & univerſalitatem: atqui & Scrip-

Ed. nov. p. 866. C.

tura, & SS. Patres assignant tanquam propriu[illegible] essentiæ divinæ characterem, illam existendi nece[illegible] sitatem, entis plenitudinem, &c.

Scriptura quidem Exodi 3. v. 14. Deus Moy[illegible] interroganti quis esset, respondet: *Ego sum qui su[illegible]. Sic dices filiis Israel: Qui est misit me ad vos.* Ind[illegible] est quod Job ad designandam in Deo summa[illegible] hanc entis necessitatem & plenitudinem c. 23. v. 13. ait, illum solum esse. *Ipse*, inquit, *solus es[illegible]*, cujus comparatione creaturæ tanquam nihilum h[illegible]bentur. Psal. 38. v. 6. *Substantia mea*, inquit D[illegible]vid, *tanquam nihilum ante te.*

Eadem est SS. Patrum mens atque sententia. S. Justinus in Exhortatione ad Græcos, *Deus* [illegible] inquit, *opus esse non duxit, ut se aliquo nomine de[illegible]gnaret unus & solus existens.*

[illegible].19.C.

S. Hilarius L. 1. de Trinit. ad hæc verba Exodi [illegible] *Ego sum qui sum. Admiratus sum*, inquit, *pla[illegible] tam absolutam de Deo significationem, quæ natu[illegible] divinæ incomprehensibilem cognitionem a[illegible]tissimo [illegible] intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo, quàm esse, intelligitur; quia idipsum quod est, neque desinentis est aliquando neque cœpti.* Et in Psal. 2. *Ipse est*, ait, *qui quod est non aliunde est: in sese est, secun[illegible], ad se est, sibi est, & ipse sibi omnia est.*

[illegible] nov. p. [illegible]8. n. 5. [illegible]. D.

Ibid. p. 33. n. 13. E.

S. Hieronymus in Epistolâ ad Damasum 57. nunc 14. *Una est Dei & sola natura, quæ verè est*, inquit. *Id enim quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est. Cætera quæ creata sunt, etiamsi videntur esse, non sunt: quia aliquando non fuerunt; & potest rursum non esse, quod non fuit. Deus solus qui æternus est, hoc est, qui exordium non habet, essentiæ nome[illegible]*

Ed. nov. T. 4. part. 2. p. 20.

rè tenet. Idcirco & ad Moysen de rubro loquitur: *go sum qui sum.*

S. Ambrosius in Psal. 43. exponens citata verba xodi: *Cognoscens*, inquit, *mentem ejus Deus, non spondit nomen, sed negotium: hoc est, rem expressit, n appellationem, dicens: Ego sum qui sum; quia nihil um proprium Dei, quàm semper esse.*

Tom. 1. p. 896. n. 19. B.

S. Augustinus in Psal. 134. *Tanquam solus sit, ixit, Ego sum qui sum. Et dices filiis Israel: Qui est, isit me ad vos. Non dixit, Dominus Deus ille omnipotens, misericors, justus: quæ si diceret, utique vera ceret. Sublatis de medio omnibus, quibus appellari sset & dici Deus, ipsum esse se vocari respondit: & anquam hoc esset ei nomen; Hoc dices eis, inquit, Qui est, misit me.*

To. 4. pag. 1494. n. 4. G.

S. Joannes Damascenus L. 1. orthodoxæ fidei c. 2. *Ex omnibus*, inquit, *nominibus quæ Deo tribuuntur, nullum æquè proprium videtur, atque Entis nomen: quemadmodum ipsemet, cùm Mosi in monte acula ederet, ait: Dic filiis Israel, Qui est, misit e. Universum enim id quod est, tanquam immensum uoddam & infinitum essentiæ pelagus complexu suo ntinet.*

Ed. Bill. p. 275. A.

Denique S. Bernardus, ut alios omittamus, L. . de Consider. c. 6. *Quis est*, inquit? *non sanè occurrit melius, quàm Qui est. Hoc ipse de se voluit spondere, hoc docuit, dicente Moyse ad populum, so quidem injungente: Qui est, misit me ad vos. Meritò quidem .... si bonum, si magnum, si beatum, sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc rbo instauratur, quod est, Est. Nempe hoc est ei esse, uod hæc omnia esse, si & centum talia addas, non cessisti ab esse. Si ea dixeris, nihil addidisti: si non xeris, nihil minuisti.*

Ed. Mabill. p. 450. C. D.

Probatur 2°. argumento ducto ex ratione. Nempe gradus ille in Deo specificus est, constitutivus ab alio quolibet distinctivus, qui est proprius divinæ essentiæ, qui est primus, ac cæterarum Dei proprietatum seu perfectionum radix, fons & origo: atqui talis est independentia seu aseitas perfecta & omnimoda.

1°. Independentia & aseitas omnimoda divinæ essentiæ omnino propria est, quia nec competit creaturis, quæ sunt ab alio tanquam à causâ efficiente; nec divinis attributis, quæ sunt ab essentiâ per emanationem, tanquam à radice & causâ virtuali Metaphysicâ; nec denique divinis relationibus & personis, quæ sunt ab alio tanquam ab origine & principio: Filius nempe à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Filio.

2°. Independentia seu aseitas perfecta, est prima perfectio quæ nobis de Deo cogitantibus statim occurrit. Nomine quippe Dei, concipimus ens necessarium quo nihil melius: sed independentia seu aseitas, & necessitas entis idem omnino est; independentia igitur prima est perfectio quæ Deum, nostro concipiendi modo, in suo esse constituit & ab alio quocunque distinguit. Si enim prima non esset, eo ipso desineret esse independentia perfecta & omnimoda; quandoquidem ab aliâ priori perfectione tanquam à radice fluere conciperetur. Nulla quippe ratio reddi potest, cur Deus sit ens necessarium, ens à se ac planè independens: necessitas etenim existendi ita imbibitur in formali conceptu divinitatis, ut nequidem per mentem possit ab eâ præscindi. E contra verò, ratio reddi potest cur Deus sit v. g. infinitus, immensus, æternus &c. quia scilicet ens independens ac neces-

rium, necessariò perfectissimum esse debet, & ifinitum in omni genere perfectionis; cùm à nullo ossit ad certos perfectionis limites restringi, ut am dictum fuit.

3°. denique, independentia seu existendi necessitas cæterarum omnium Dei perfectionum radix est & origo, ut mox ostendimus: igitur independentia, seu perfecta & omnimoda aseitas, est proprius caracter & gradus specificus divinæ essentiæ.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Gradus constitutivus divinæ essentiæ debet esse quid reale ac positivum: atqui independentia seu aseitas est quid negativum: neque enim Deus à se dicitur hoc sensu, quòd sui ipsius causa sit, ut per se manifestum est; ergo independentia seu aseitas non potest assignari pro gradu constitutivo divinæ essentiæ. Major propositio videtur manifesta: tùm quia ens reale ac ositivum constitui non potest per aliquid merè egativum: tùm quia negativum illud supponit aliiid positivum, adeoque non est quid primum.

Resp. Distinguo minorem. Independentia seu eitas est quid negativum, ratione nominis, condo: ratione rei significatæ, nego. Res quippe siificata per independentiam, est quid maximè le ac positivum, nempe entis necessitas, pleido, totalitas, universalitas; uno verbo, ens ectissimum quo nihil melius est ac cogitari po-

Licitum autem est Theologis terminis uti ne'is, imò expedit magis, ut antea dictum est, xprimendam divinæ naturæ magnitudinem & lentiam, de quâ longè meliùs dicitur quid non uàm quid sit.

Inſtabis 1°. Si nomine independentiæ aut aſe-
tatis, intelligatur entis neceſſitas, plenitudo, tot-
litas &c. independentia illa non amplius à nob
conſideratur ut ſpecialis aliqua & prima in De
perfectio, ſed ut eſt omnis perfectio; adeoque no
benè aſſignatur pro gradu ſpecifico & conſtitutiv
divinæ naturæ.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Si nomine inde-
pendentiæ intelligatur entis neceſſitas, plenitudo
ſeu omnis perfectio, explicitè; independentia no
erit amplius ſpecialis aliqua perfectio, concedo
ſi nomine independentiæ intelligatur omnis perfec-
tio, implicitè dumtaxat & in radice, nego.

Porro, cùm Deum ut ens à ſe, ens neceſſariu
ac independens concipimus, eo ipſo implicitè a
conceptu quodam confuſo & generali, genus om-
ne perfectionum in eo eſſe intelligimus; non ve-
rò clarè & explicitè omnes & ſingulas cognoſci-
mus: independentia ergo implicitè dumtaxat a
in radice, noſtro concipiendi modo, eſt omnis i
Deo perfectio; tametſi ipſamet independentia cla-
rè & explicitè nobis videatur prima Dei perfectio
ac cæterarum radix. Quòd autem clarè & explicit
alias omnes & quaſlibet divinas perfectiones no
apprehendamus, in causâ eſt, tùm ex parte Dei
ſumma & infinita ejus perfectio; tùm ex part
noſtri, tenuitas & finita capacitas humanæ mentis.

Inſtabis 2°. Gradus conſtitutivus divinæ eſſen-
tiæ in eo collocandus eſt, quod noſtro concipiendi
modo perfectius videtur; Deus enim eſt ens per-
fectiſſimum quo nihil melius: atqui videtur quid
perfectius eſſe, Dei naturam reponere in omni
perfectione, potiùs quàm in aliquâ ſpeciali ſeor-
ſim ab aliis, qualis eſt independentia; ergo gradus
conſtitutivus

constitutivus divinæ essentiæ non est reponendus in aseitate seu independentiâ, sed in omni perfectione.

Resp. Distinguo minorem. Atqui videtur perfectius esse, Dei naturam reponere in omni perfectione, potius quàm in aliquâ speciali, nempe independentiâ; si in illâ independentiâ tanquam in fonte ac radice, aliæ omnes Dei perfectiones implicitè saltem non contineantur, concedo: si contineantur, ut de facto contineri contendimus, nego. Diximus non semel, independentiam in suo conceptu involvere & importare, saltem implicitè ac confusè, omnem & quamlibet perfectionem possibilem.

Instabis 3°. At nonne quid perfectius foret, naturam Dei in omni explicitè perfectione reponere, potius quam in aliquâ speciali?

Resp. Id pugnare in terminis: qui enim omnem dicit perfectionem, eo ipso implicitè tantùm, generatim ac confusè omnes concipit, non verò singulas explicitè ac distinctè. Neque verò, ut jam observavimus, fieri potest, ut in hac mortali vitâ, ubi per speculum & in ænigmate ambulamus, clarè, explicitè ac distinctè omnes & singulas Dei perfectiones perspectas habeamus. Præterea, vel ipse Quæstionis præsentis status postulat, ut specialis aliqua Dei perfectio assignetur, ex quâ tanquam ex radice aliæ omnes fluant & sequantur: specialis autem perfectio explicitè non est omnis & quælibet perfectio; igitur satis est, si assignetur aseitas seu independentia tanquam prima perfectio quæ sit radix, fons & origo aliarum.

Objicies 2°. Ille gradus non est specificus divinæ essentiæ, qui ipsi proprius non est, sed attributis & personis divinis communis: atqui talis

est independentia, unumquodque enim [illegible] tum est ens à se, nullamque sui causam agnoscit, quemadmodum & personæ divinæ; ergo, &c.

Resp. Distinguo minorem. Atqui talis est independentia, inadæquatè sumpta, prout importat negationem veræ causæ effectricis, concedo: adæquatè sumpta, pro negatione non tantùm causæ effectricis, sed pro negatione radicis aut principii, nego. Diximus antea, independentiam quæ gradus est divinæ naturæ constitutivus, triplicem negationem includere: nempe causæ realis & effectricis; causæ virtualis seu radicis; & principii, seu originis. Fatemur independentiam illam inadæquatè sumptam pro negatione causæ effectricis, propriam esse attributis ac personis divinis: at negamus eam independentiam illi competere, quæ sumitur pro negatione vel radicis seu causæ virtualis metaphysicæ, vel principii & originis. Attributa quippe fluunt ab independentiâ tanquam à radice; & relationes ac personæ divinæ sunt ab alio, tanquam à principio & origine.

Instabis 1°. Aseitas illa omnimoda & perfecta convenit etiam gradibus genericis qui sunt in Deo, puta gradibus entis, substantiæ: illi enim sunt à se non ab alio; ergo aseitas illa omnimoda non est gradus differentialis seu specificus divinæ naturæ.

Resp. Nego consequens. Gradus enim entis & substantiæ, sunt ipsamet formaliter divina essentia, à quâ nequidem per mentem distingui possunt. Deus enim est ens seu substantia à se, independens ac necessariò existens; adeoque independentia ipsa perfecta imbibitur etiam formaliter & explicitè in gradu entis, & substantiæ: non ita verò in aliis divinis perfectionibus, quæ ab essentiâ tanquam

dice dimanare concipiuntur.
ıſtabis 2°. Aſeitas illa omnimoda & perfecta triplicem negationem involvit, vel eſt perfec-uædam, vel imperfectio : non imperfectio, cùm a prorſus in Deo eſſe poſſit : ſi autem perfec-ſequitur attributa, & divinas Filii & Spiritûs ti perſonas carere aliquâ perfectione, nempe ate illâ, prout excludit cauſam virtualem, ori-m & principium. Attributa enim ſunt ab eſ-iâ, tanquam à radice & causâ virtuali; perſo-verò Filii & Spiritûs ſancti, ab alio tanquam ab ine & principio.
.eſp. Nego ſequelam antecedentis & dico 1°. itatem, prout negat cauſam realem, eſſe qui-ı ſummam in Deo perfectionem, cùm ſit ne-tas, totalitas & univerſalitas entis. 2 . Aſeita-prout negat radicem, originem & principium ılio, formaliter perfectionem non eſſe; ſicut ipſas relationes & perſonalitates divinas, quæ ſeſe reſpectum dumtaxat ſeu originem dicunt ıs perſonæ ad aliam. Conſule quæ de hoc ipſo ımento ſuperiùs à nobis dicta ſunt in ſolutione jectionum contra unitatem Dei.
)bjicies 3°. Gradus conſtitutivus divinæ eſſen-ci omni competere debet qui verè Deus eſt : ıi aſeitas omnimoda non competit ei omni qui ıs eſt; Filius enim & Spiritus ſanctus ſunt ve-Deus, & tamen non habent perfectam illam tatem, cùm Filius ſit à Patre, & Spiritus ſanc-à Patre & Filio, tanquam ab origine & princi-producente.
Reſp. Diſtinguo minorem. Aſeitas omnimoda ı competit Filio & Spiritui ſancto, ratione per-alitatis, concedo : ratione eſſentiæ, nego. Eſ-

ſentia enim in divinis nec producit, nec producitur; nec generat, nec generatur. Ratio eſt, quia inter rem productam & producentem intercedit diſtinctio realis; ſed inter eſſentiam & divinas perſonas, omnis exulat realis diſtinctio, cùm ſit una & eadem numero in tribus perſonis natura; unde tres perſonæ non ſunt tres Dii, ſed unus Deus.

Inſtabis 1°. Eſſentia ſeu natura divina quæ eſt in Filio, eſt à Patre tanquam à principio & fonte totius divinitatis; ſicut eſſentia ſeu natura divina quæ eſt in Spiritu ſancto, eſt à Patre & Filio: ergo eſſentia divina perfectam non habet in Filio & Spiritu ſancto aſeitatem ſeu independentiam, prout [illegible] negat originem ſeu principium ab alio.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Eſſentia ſeu natura divina Filii eſt à Patre, per communicationem & quidem neceſſariam, concedo: per veram productionem, nego. In divinis enim ſola perſona producitur, ſicut ſola perſona producit.

Inſtabis 2°. Quare igitur Pater divinus vocatur à Theologis fons & origo totius divinitatis, & per excellentiam Deus à ſe? Non aliâ certè de causâ, quàm quòd eſſentia ſeu natura Filii ſit à Patre; & eſſentia Spiritûs ſancti ſit à Patre & Filio, tanquam ab origine & principio.

Reſp. Patrem divinum à Theologis vocari fontem & originem totius divinitatis, non quòd eſſentiam Filii & Spiritûs ſancti producat; (eſt enim improducta Dei natura) ſed quòd perſonas Filii & Spiritûs ſancti verè producat, ipſe verò à nullo producatur: unde dicitur fons & origo totius divinitatis, & Deus à ſe, id eſt principium ſine principio.

Ex naturâ ſeu eſſentiâ divinâ, noſtro concipiendi

odo, fluunt ac dimanant per modum proprieta-
um, divina Attributa, quæ vel in communi & ge-
eratim spectari possunt, vel sigillatim & in par-
iculari. De iis sub utroque respectu consideratis
gendum, ac primò de divinis Attributis generatim
& in communi consideratis.

QUÆSTIO TERTIA.

De divinis Attributis generatim & in communi spectatis.

DUo sunt hîc à nobis duobus articulis expen-
denda: Primum, an & quomodo perfectiones
omnes & divina Attributa in essentiâ Dei includan-
tur: Secundum, an & quomodo Attributa divina
tùm ab essentiâ, tùm à se invicem distinguantur.

ARTICULUS PRIMUS.

An & quomodo perfectiones omnes & divina Attributa in essentiâ Dei includantur.

UT terminos ipsos, quibus Schola utitur, ac
quæstionis statum intelligatis

Observandum 1°. Non sine consilio duo in arti-
culo proponi; perfectiones nempe & Attributa:
nonnihil enim est inter ista duo discriminis. Om-
ne scilicet attributum, perfectio est: sed vice ver-
sâ, non omnis perfectio est attributum, ea nempe
quæ dicitur perfectio simplex, attributum enim est
perfectio simpliciter simplex.

Observandum 2°. Inter perfectiones, alias creatas esse quæ creaturis communicantur, ut intelligere, velle, &c. alias planè divinas quæ soli Deo conveniunt, ut esse æternum, immensum, immutabilem, &c.

Observandum 3°. Inter creatas perfectiones alias esse, ut vocant, simpliciter simplices, alias verò simplices secundùm quid.

Perfectio simpliciter simplex definiri solet à Theologis post S. Anselmum, Monologii c. 15. Ea quæ melior est ipsa quàm non ipsa: hoc est, quam enti cuilibet quatenus est ens, melius est habere, quàm non habere; duasque conditiones exigit: prima est, ut in suâ ratione formali ac specificâ nullam includat imperfectionem: secunda, ut non sit incompossibilis cum aliâ perfectione majori vel æquali. Defectu primæ conditionis, materia v. g. non potest dici perfectio simpliciter simplex: defectu secundæ conditionis, relationes divinæ perfectiones simpliciter simplices non dicuntur: tùm quia non meliores sunt ipsæ quàm non ipsæ; non enim melius est in Deo habere paternitatem quàm filiationem: tùm quia cohærere non possunt simul, seu incompossibiles sunt in eodem subjecto.

Perfectio simplex seu secundùm quid, ea dicitur, quæ non est melior ipsa quàm non ipsa: seu quæ vel imperfectionem aliquam includit in suo conceptu formali, ut esse corpus, esse plantam, &c. vel quæ cum majori aut æquali perfectione stare non potest: tales sunt relationes divinæ.

Observandum 4°. Aliquid in alio includi & contineri posse tribus modis; scilicet, formaliter, eminenter, & virtualiter. Formaliter, secundùm rationem formalem & specificam: ita rationalitas for-

ıaliter eſt in homine. Eminenter, ſecundùm ra-
onem ſeu modum perfectiorem & eminentiorem:
ɔc modo anima ſenſitiva & vegetans, in rationali
ninenter continetur. Virtualiter denique ſecun-
ìm cauſalitatem: ita omnis effectus virtualiter in
ıusâ ſuâ continetur.

Obſervandum denique, nomine eſſentiæ Dei,
el intelligi adæquatè totum id quod in Deo eſt,
ɔc eſt, omne perfectum; vel inadæquatè dumta-
ıt, eam ſcilicet perfectionem quæ nobis de Deo
ɔgitantibus primùm occurrit, & eſt radix aliarum
nnium: quo ſenſu Dei eſſentiam uſurpavimus,
ım paulò ante quærebamus in quonam reponen-
ıs ſit gradus conſtitutivus divinæ eſſentiæ.

His præ notatis, ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Perfectiones omnes ſimpliciter ſimplices formali-
r continentur in eſſentiâ divinâ ſaltem implicitè.

Probatur 1°. Ex Scripturis. Proverb. 8. v. 14. In-
eata Sapientia de ſe ait: *Meum eſt conſilium, &
uitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo. Per me
ges regnant, & legum conditores juſta decernunt.*
ɔan. 14. v. 6. Chriſtus de ſe ipſo dicit: *Ego ſum
a & veritas & vita.* Ex quibus ſic arguimus. Quæ
: Deo prædicantur in abſtracto & ſecundùm
ionem ſuam formalem, ſunt in Deo formali-
r & quoad ſubſtantiam: atqui perfectiones ſim-
iciter ſimplices de Deo prædicantur in abſtrac-
& ſecundùm rationem ſuam formalem; ergo
nt in Deo formaliter & quoad ſubſtantiam.

Et verò, Deus eſt ens à ſe, ens perfectiſſimum
ıo nihil melius eſt & excogitari poteſt; ergo
rfectiones omnes ſimpliciter ſimplices, quæ

nihil imperfecti admixtum habent, formaliter &
quoad substantiam in se continet: aliàs, non esset
ens perfectissimum, quo nempe perfectius exco-
gitari posset; illud scilicet, quod necessitate suæ na-
turæ ac formaliter contineret quidquid simpliciter
ac purè perfectum est, sine ullâ imperfectionis ad-
mixtione.

Eas autem omnes perfectiones implicitè, saltem
quoad nos, continet divina essentia. Neque enim,
ut antea dictum est, omnes sigillatim ac distinctè
perfectiones Dei apprehendimus, cùm de Deo co-
gitamus; sed tantùm omnes generatim, implicitè
ac confusè.

Conclusionem hanc demonstrant, quæ superiùs
adducta sunt, ubi de naturâ Dei, SS. Patrum tes-
timonia, quæ consule, ne eadem repetamus. Unus
hîc sufficiet S. Aug. L. 6. de Trinitate c. 4. ubi sic
loquitur. *Deo hoc est esse quod est fortem esse, aut jus-
tum esse, aut sapientem esse aut si quid de illâ sim-
plici multiplicitate, aut multiplici simplicitate dixe-
ris, quo substantia ejus significetur.* Et L. 15. c. 5.
ait ea quæ secundùm qualitatem in rebus creatis
dicuntur, in Deo dici secundùm substantiam. *Non
ita est*, inquit, *in illâ ineffabili simplicique naturâ.
Quidquid enim secundùm qualitates illic videtur dici,
secundùm substantiam vel essentiam est intelligendum.
Absit enim ut spiritus secundùm substantiam dicatur
Deus, & bonus secundùm qualitatem: sed utrumque
secundùm substantiam.*

T. 8. p. 847. n. 6. A.

Ibid. p. 971. n. 8. D. E.

SECUNDA CONCLUSIO.

Perfectiones simplices & secundùm quid, non sunt
in Deo formaliter, sed tantùm eminenter.

Duæ sunt Conclusionis partes.

Probatu prima pars 1. auctoritate Conc. Lateranensis IV. sub Innoc. IV. an. 1215. in quo Almarici doctrina tanquam insana damnatur, quòd dicere ausus fuisset, creaturas omnes de Deo verè ac propriè prædicari posse, ita ut Deus verè sit leo, lapis, &c.

Probatur 2°. certo & inconcusso hoc argumento. Deus est ens perfectissimum à quo procul exulat vel umbra imperfectionis: ergo cùm perfectiones creatæ, quæ simplices dicuntur & secundùm quid, aliquid imperfectionis admixtum semper habeant, in Deo esse non possunt formaliter & quoad substantiam. Dixi perfectiones creatas simplices & secundùm quid habere aliquid imperfectionis admixtum, non tantùm ratione subjecti in quo sunt, sic enim spectatæ perfectiones etiam creatæ simpliciter simplices aliquâ ex parte sunt imperfectæ, quia finitæ, accidentales & adventitiæ; sed etiam ratione sui ac formaliter. E contra verò, perfectiones simpliciter simplices ratione sui ac formaliter spectatæ, nihil imperfecti involvunt, v. g. sapientia, bonitas, justitia, &c.

Dices: Relationes divinæ inter perfectiones dumtaxat simplices & secundùm quid recensentur, & tamen sunt in Deo formaliter.

Resp. Relationes divinas recenseri quidem inter perfectiones simplices & secundùm quid, non quòd sint imperfectæ, sed quòd stare simul in eodem subjecto non possint.

Probatur secunda pars. Illud eminenter in alio includitur ac continetur, quod perfectiori ac nobiliori modo in alio est quàm in se ipso: atqui creatæ perfectiones simplices & secundùm quid, nobiliori modo sunt in Deo quàm sint in se ipsis. In Deo

enim sunt ab omni prorsus impuritate defœcata. *Deus enim*, ait S. Aug. Lib. 5. de Trin. c. 1. n. 2. *sine qualitate bonus est, sine quantitate magnus, sine situ præsidens, &c.* In illo, ait idem S. Doctor. L. 5. de Gen. ad litt. c. 15. n. 33. *creata omnia meliora sunt, ubi sunt veriora, ubi æterna & incommutabilia.* Et Sermone 384. aliàs 1. de Verbis Apostoli n. 1. *Si magnitudinem quæris*, inquit, *major est; si pulchritudinem, pulchrior, si dulcedinem, dulcior, &c.*

T 8. p. 109. 833. B.

To. 3. part. 1. p. 191. C.

T. 5. p. 1485. E.

Favet Scriptura Psal. 93. v. 9. *Qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non considerat?* Isaiæ 66. v. 9. *Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam dicit Dominus? Si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero?* Quæ quidem omnia cùm formaliter & ratione sui in Deo esse non possint, necesse est fateamur esse eminentiori & digniori quodam modo.

TERTIA CONCLUSIO.

Essentia Dei adæquatè sumpta in se & prout est à parte rei, omnem perfectionem simpliciter simplicem, omniaque Attributa formaliter explicitè continet: essentia verò inadæquatè & pro solo essentiæ conceptu, non radicaliter tantùm, sed etiam formaliter, tametsi implicitè ac confusè, omnia Attributa complectitur ac continet.

Duæ sunt Conclusionis partes.

Probatur prima pars ratione sæpiùs adductâ. Quia nempe Deus est ens perfectissimum; ergo prout est à parte rei, formaliter & explicitè omnes omnino perfectiones simpliciter simplices divinaque Attributa continet: & quidem modo tam perfecto, ut in Scripturis solus perfectus, solus bonus, solus sapiens & immortalis dicatur.

Secunda pars probatur 1°. iis SS. Patrum testimoniis, quibus docent Deum per essentiam & substantiam esse quidquid est. Ita S. Aug. Lib. 15. de Trinit. cap. 5. S. Anselmus Monol. c. 16. & alii. 2°. Essentia Dei etiam inadæquatè & pro solo conceptu naturæ sumpta, perfectissima est, ens à se, ens purissimum & infinitum ex dictis; ergo formaliter & essentialiter est omnis perfectio: v. g. est formaliter & essentialiter justitia, sapientia, &c.

Probatur consequens. Quia si essentia Dei formaliter & in suo essentiali conceptu non est omnis perfectio, justitia, sapientia, &c. erit ergo justitia, sapientia &c. per aliquid ab essentiâ formaliter distinctum: at id non patitur, quæ summa est Dei perfectio & simplicitas; & de Deo id semper & cogitare & dicere necesse est, quod est perfectius. Porro quid perfectius est, nostro concipiendi modo, esse formaliter omnem perfectionem, seu omnem perfectionem formaliter includere, quàm non includere.

Dixi omnia attributa implicitè ac confusè contineri in essentiâ divinâ. Namque prima essentiæ divinæ ut sic apprehensio seu primus conceptus, explicitè ac distinctè non repræsentat omnes divinas perfectiones, sed implicitè dumtaxat ac confusè, sub ratione nimirum entis perfectissimi, unde, nostro concipiendi more, distinctè unumquodque attributum dimanare seu fluere intelligitur.

Dices: Si attributa divina fluere intelliguntur ab essentiâ, quomodo formaliter, ut volumus, in eâ includuntur?

Resp. Facilè ista conciliari. Attributa quippe explicitè ac distinctè considerata, dimanare quidem ac fluere ab essentiâ intelliguntur; non verò prout

ſpectantur implicitè, generatim ac confuſè: ſub etenim ratione, formaliter ſunt ipſamet divina eſſentia.

Inſtabis. Relationes divinæ non ſunt de conceptu formali divinæ eſſentiæ; ergo nec Attributa abſoluta.

Probatur conſequens. Quia eædem prorſus rationes quæ ex infinitate divinæ naturæ petuntur, probant aut relationes pertinere ad conceptum eſſentiæ, aut Attributa ipſa abſoluta non pertinere.

Reſp. 1°. Nego antecedens. Dici enim poſſet relationes divinas eſſe de conceptu formali reali eſſentiæ, licet non ſint de conceptu formali virtuali.

Reſp. 2°. Nego conſequens & paritatem. Diſparitas eſt 1°. Quia relationes divinæ non ſunt perfectiones ſimpliciter ſimplices, ſed tantùm ſecundùm quid, ex dictis; adeoque non tam exigunt ineſſe formaliter in divinâ eſſentiâ, ac ipſa Attributa. 2°. Quia Attributa abſoluta conveniunt eſſentiæ divinæ abſolutè in ſe ſpectatæ, prout eſt communicabilis; relationes verò eſſentiæ conveniunt, prout incommunicabilis eſt alteri tanquam ſuppoſito, & quatenus eſt in perſonis divinis per perſonalitates veluti contracta & terminata: inde eſt quòd in illius conceptu abſoluto non includantur.

ARTICULUS SECUNDUS.

An & quomodo Attributa divina tùm ab eſſentiâ, tùm à ſe invicem diſtinguantur.

DIſtinctio generatim à Philoſophis dicitur negatio identitatis: ea quippe ſunt diſtincta quæ non ſunt quid idem.

)uplex universim distinctio assignatur. Una rea-
juæ nemine cogitante ; altera verò rationis, quæ
mentem dumtaxat excogitatur inter res aliquas
rcedere.
)istinctio realis triplex vulgò admittitur, pro
ià Philosophorum ac Theologorum sententiâ :
ipe realis major, realis minor, & realis forma-
quæ Scotistica solet appellari.
)istinctio realis major inter ea intercedit, quæ
à se invicem separantur, ut Petrus & Paulus ;
separari possunt, ut corpus & anima, subjectum
accidens &c. vel relativè opponuntur, ut pater
ilius.
)istinctio realis minor, quæ dicitur modalis, est
:r ea quorum unum potest esse sine alio, sed
ı vice versâ. Ita modus seu modificatio substan-
, v. g. inflexio digiti non potest esse sine digito,
digitus potest esse sine illâ inflexione.
)istinctio realis formalis seu Scotistica, est inter
juæ tametsi unam & eandem habeant existen-
n, distinctas nihilominus habent ex naturâ suâ
ones seu formalitates : quales sunt v. g. in ho-
ıe, animalitas & rationalitas ; in Deo, justitia &
ericordia &c.
Distinctio rationis ea dicitur quæ fit per mentem;
luplex est : una rationis, ut vocant, ratiocinantis;
:ra rationis ratiocinatæ. Prior fit per mentem sine
› in re fundamento, v. g. in istâ propositione,
trus est Petrus : altera verò fit etiam per men-
ı, sed cum aliquo in re fundamento : atque hæc
:inctio virtualis nominari solet ; hoc est rei in se
dem unius & simplicis, sed quæ pluribus distinc-
æquivalet, nobisque distinguendi rationem ac
damentum subministrat, propter varios ejus ef-

fectus ac summam naturæ ipsius præstantiam & excellentiam.

Rursus distinctio illa virtualis duplex est ; una perfecta, altera verò imperfecta. Perfectam dicimus, quâ unum ab altero sibi identificato ita perfectè præscinditur, ut ne implicitè quidem ac confusè in eo contineri & includi intelligatur : imperfectam verò ; quâ unum ab altero sibi identificato præscindi omnino non potest, sed implicitè saltem in eo contineri ac includi concipitur. Sic v.g. ratio entis præscindi omnino non potest à suis differentiis divisivis: nec divina essentia à suis perfectionibus seu proprietatibus.

Hîc porro Quæstio non est de distinctione relationum divinarum inter se : certum quippe est eas realiter inter se distingui, quia inter se opponuntur. Sed quæstio movetur dumtaxat de distinctione Attributorum absolutorum, tùm à se invicem, tùm ab essentiâ ; & relativorum ab essentiâ.

Errores circa distinctionem Attributorum divinorum tùm ab essentiâ, tùm à se invicem.

Gualterus. PRimò, Augustinus Niphus 12. Metaphy. Disp. 13. c. 3. refert Gualterùm distinctionem realem majorem admisisse Attributorumà se invicem & ab essentiâ ; neque tamen propterea divinam simplicitatem negasse : quia nempe ad veram compositionem, (dicebat ille) necesse est plures esse totius partes quarum una habeat rationem actûs, altera verò rationem potentiæ. Hâc ipsâ ratione usus est subinde Scotus, ut divinam simplicitatem cum suâ distinctione reali formali conciliaret.

Gilbertus Porretanus. 2°. Gilbertus Porretanus Episcopus Pictaviensis, vir dialecticis argutiis plùs æquo deditus, cùm in

ublico quodam Ecclesiæ suæ Concessu dixisset, *di-vinitatem non esse Deum, sed formam quâ Deus est*; t in quibusdam ad Boëtium de Trinitate Commentariis scripsisset, *divinam essentiam esse substantiam quâ Deus est*; *non qua Deus est*, & alia multa *præter communem hominum morem protulisset*, ait Otto Frisingensis l. 1. de gestis Frederici I. Imperatoris c. 46. à duobus Ecclesiæ Pictaviensis Archidiaconis Arnaldo & Calone, quibus vividè se adjunxit S. Bernardus, d Romanum Pontificem Eugenium III. in Gallias unc temporis, hoc est circa medium sæculi 12. ter dirigentem, delatus est & erroris postulatus. Causa ejus in Concilio Parisiensi anno 1147. præside ipso Eugenio S. Pontifice discussa est ac ventilata. Multis objectionibus pulsatus Gilbertus, negavit primùm se unquam docuisse divinitatem non esse Deum: tùm, *Audacter confiteor*, inquit, *Patrem alió esse Patrem, alió Deum, nec tamen esse hoc & hoc*: multaque alia in medium protulit, tam argutè ac subtiliter, ut S. Pontifex rei difficultate commotus, causæ hujus discussionem ac definitionem ad Concilium Remense anno immediatè sequenti celebrandum remiserit.

T. 10. Conc. p. 1106. B.

Anno itaque 1148. in Concilio Remensi Episcopis decem Provinciarum coacto, præside eodem S. Pontifice Eugenio, causam suam iterum aggressus Gilbertus, & quidem prolixè ac contentiosè errorem suum, adductis in medium quamplurimis SS. Patrum testimoniis, involvere conabatur. Verùm S. Pontifex tergiversantem ac diverticula quærentem ita pressè constrinxit, ut effugere non potuerit. *Multa dicis, frater*, inquiebat Eugenius, *multa & ea quæ fortassis à nobis non intelliguntur* (adeo erant obscura & implicata) *legi facis: sed*

T. 10. Conc. p. 1108.

simpliciter à te cognoscere velim, anne illam summ[illegible] essentiam quâ tres personas profiteris unum Deum, [illegible]das esse Deum. Gilbertus *diutinâ collatione fatigat[illegible]* ait Otto c. 56. *minùs præmeditatè respondit: N[illegible]*

Non minori ardore ac studio eum premebat coarctabat S. Bernardus, referente Gaufrido M[illegible]nacho qui præsens aderat Concilio, in Epistolâ [illegible] Episcopum Albanensem. *Quid necesse est*, dice[illegible] S. Doctor, *circa hujusmodi verba diutius immorari: Non aliunde procedit scandali hujus origo, nisi quod plures credere vos credunt & docere, quod divina essentia vel natura, divinitas ejus, sapientia, bonitas, magnitudo, non est Deus, sed est forma, quâ Deus est. Hoc si creditis, palàm dicite, aut negate. Ausus est dicere:* (Gilbertus) *Forma Dei & divinitas, quâ Deus est & ipse,* (vel ipsa) *non est Deus.* Hâc auditâ erroris manifestâ declaratione, S. Bernardus unà cum nonnullis Episcopis symbolum fidei adornavit Gilberti erroribus oppositum, quod quidem ab Eugenio S. Pontifice cæterisque Concilii Patribus communi consensu approbatum fuit. *Ita demum*, ait Gaufridus in vitâ S. Bernardi L. 3. c. 5. *Apostolico Judicio, & auctoritate universalis Ecclesiæ, error ille damnatur.*

T. 10. Conc. p. 1123. B. Et apud Baron. ad an. Christi 1148.

Refert idem Gaufridus eodem loco, eâ dumtaxat lege disceptandi copiam Gilberto factam esse, *ut promitteret sine ullâ sese obstinatione, pro Ecclesiæ [illegible] arbitrio correcturum liberè suam opinionem.* Promissis stetit: teste enim eodem Gaufrido ibid. *Episcopus Gilbertus an eidem damnationi consentiat interrogatur: consentiens & publicè refutans quæ priùs scripserat & affirmaverat, indulgentiam ipse consequitur.*

Episcopus Gilbertus, ait Otto c. 58. *S. Pontificis sententiam reverenter excipiens, Archidiaconibus in*

gratiam

ratiam receptis, cum Ordinis integritate, & honoris lenitudine, ad propriam Diœcesim remeavit.

Totam hanc Gilberti Historiam à tribus coætaneis Scriptoribus accuratè descriptam habemus; S. Bernardo nimirum Serm. 80. in Cantica, Gaufredo Monacho tùm in Epistolâ ad Episcopum Albanensem, tùm in vitâ S. Bernardi; & Ottone Frigingensi Episcopo Lib. 1. de gestis Friderici I. Imperatoris cap. 50. & seq. quamquam Otto in Gilbertum paulò propensior, illum ab errore vindicare aliquando conatur: (cap. 56.) morti tamen proximus, quasi suam in Gilbertum indulgentiam retractans, doctorum virorum arbitrio Scripta sua subjecit, ut si quid in iis piorum aures læderet, pro non dicto haberetur. Ita colligitur ex Radevico Canonico Friginsensi, qui Historiæ Ottonis, quæ deerant adjecit. Vide Baronium ad an. Christi 1147. & 1148.

Ex dictis hactenùs, constat Gilbertum in Deo abstracta à concretis sejunxisse; nec voluisse quòd *divinitas sit Deus, sed tantùm forma quâ Deus est.* An verò pariter abstracta ab abstractis: hoc est, Attributa absoluta tùm à se invicem, tùm ab essentiâ distinxerit, ita ut dici non possit, divinitas est omnipotentia, bonitas, justitia, &c. vel omnipotentia est bonitas, justitia, &c. non ita certum videtur saltem si de sensu reali formali sermo sit: de sensu enim reali identico, non est dubitandi locus quin existimaverit Gilbertus, omnia Attributa absoluta sensu reali identico unum quid esse cum divinâ essentiâ.

An Gilbertus æquè distinxerit inter Attributa absoluta & essentiam, ac inter personas & essentiam divinam.

OPinantur igitur nonnulli, Gilbertum dumtaxat distinxisse inter proprietates relativas & essentiam divinam; nullatenus verò inter proprietates absolutas, tùm ad se invicem, tùm ad essentiam comparatas. His autem ducuntur momentis.

1°. Quia S. Bernardus L. 5. de Consideratione c. 7. fatetur, ab ipso ejusque discipulis, magnitudinem, bonitatem, justitiam, & alia hujusmodi asseri unam esse divinitatem, sed eam non esse Deum; verùm, ipsi, ut Deus sit, conferre: ex quo non omnino simplicem ab illis Deum concipi colligit S. Bernardus. *Non multa*, inquiunt, *sed unam tantum divinitatem, quæ omnia illa sunt, Deo ut sit conferre asserimus.*

2°. Cùm in Concilio Remensi respondisset Gilbertus, divinam illam essentiam quâ tres personæ sunt unus Deus, non esse Deum; postridie declaravit, hanc suam dumtaxat mentem fuisse, ut divinitas distingueretur tantùm à Deo, quatenus Dei nomen personam significat. *Dicebat enim*, ait Otto cap. 56. *hoc nomen Deus, quandoque in designatione naturæ, quandoque in designatione personæ unius etiam poni.... quare & aiebat*, pergit idem Otto, *se, divinitatem esse Deum, in illo tantum sensu concedere, quo Deus ponitur pro naturâ; in eo verò absolutè concedere non audere, quo pro quâlibet personarum hoc nomen Deus, accommodatur.*

3°. Vel ipsa ratio quâ ducebatur Gilbertus ut distingueret inter naturam & personam divinam, demonstrat eum neutiquam cogitasse de distinctione

Attributorum absolutorum tùm à se invicem, tùm

ab essentiâ. Ratio hæc ipsi erat: *Ne videlicet*, ait Otto loco citato, *juxta Arium sicut personarum, ita & pluralitatem admitteret essentiarum: vel secundùm Sabellium, ad essentiæ singularitatem, Christianæ fidei Religio pluralitatem restringeret personarum*. Nimirum, inquiebat, si essentia à personâ non distinguitur, ergo sicut dicimus personam Filii indeterminatè incarnatam, passam; ita & essentiam divinam indeterminatè incarnatam, passam confiteri deberemus: *Ex quâ absurditate*, dicebat Gilbertus, *facilè sensus hæreticus, juxta Sabellium emergeret, ut eadem res diceretur & generans & genita, & eadem se ipsam genuisse*. Quæ certè ratio solam postulat, ut patet, personarum ab essentiâ divinâ distinctionem.

4°. Quia referente Ottone, *Pontifex definivit, ne aliqua ratio in Theologiâ inter naturam & personam divideret, neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantùm, sed etiam nominativi*: porro hîc mentio fit dumtaxat distinctionis inter essentiam & personam.

5°. In Commentariis ad Boetium disertè asserit, justitiam & sapientiam Dei ab ejus essentiâ non secerni, & Deum hoc ipso justum esse quo Deus est.

Si verò quæsieris, qualis fuerit illa distinctio realis quam Gilbertus admisit inter essentiam & divinam personam; an realis identica, an realis tantùm formalis quæ Scotistica dicitur, res in ambiguo posita videtur.

Nonnulli existimant eam realem & identicam non fuisse: tùm quia apertè professus fuit Gilbertus in Conc. Parisiensi: *Patrem quidem aliò esse Patrem, aliò Deum; nec tamen esse hoc & hoc*. Unam ergo entitatem substantialem inter relationes & divinam essentiam admittebat. Tùm quia sæpissimè declaravit,

se agnoscere tres personas esse unum Deum: tum, quia crassior videtur error ille, quàm in hominem acutum & subtilem cadere possit. Quapropter errore facti deceptus videtur S. Thomas cùm scripsit 1. p. q. 28. art. 2. Gilbertum Porretanum docuisse, *relationes in divinis esse assistentes, sive extrinsecus affixas:* aut saltem arguendo tantùm, errorem hunc, quasi necessariò ex ejus sententiâ profluentem, ipsi imputavit. Atque his momentis adducti sunt nonnulli Theologi, inter quos Petavius Tom. 1. Theologic. Dogmatum Lib. 1. c. 8. n. 8. & Vasquez Disp. 120. in 1. part. c. 4. ut dicerent sententiam Scoti, nihil aut parum nihil differre à sententiâ Gilberti. Reclamant è contra Scotistæ.

Alii contendunt realem identicam à Gilberto admissam fuisse inter essentiam & personas divinas distinctionem; hisque ducuntur momentis. 1°. Quia referente Mathæo Parisiensi ad an. 1199. dicebat, *Relationes non sunt quid idem quòd ipsa persona, sed diversa numero.* 2°. Gaufridus tertium Gilberti capitulum expendens, *Relationes*, inquit, *personis tribus attribuit, quæ non sunt ipsæ personæ, sed res sempiternæ, ab invicem & ab ipsâ substantiâ differentes* 3°. Quia Gilbertus ipse in Codice manuscripto Conc. Remensis misso ad Gregorium XIII. per Jacobum Amiotum Episcopum Altissiodorensem, apud Vasquesium in primam partem Disput. 120. c. 2. sic loquitur: *Tres personæ tribus unitatibus sunt tria, & distinctæ proprietates tribus, quæ non sunt ipsæ personæ, sed sunt tres res æternæ, & ab invicem à divinâ substantiâ in numero differentes.* Verùm de hac facti quæstione judicium hîc nostrum suspendimus.

3°. Realem quamdam distinctionem inter Deum ejusque operationem admisisse videntur recentio-

tes quidam Græci Monachi, qui mysticum nescio quid usurpantes affirmabant, ubi inter orandum caput pectori umbilicoque compressissent, tum splendidissimam sibi lucem affulgere. Hanc verò lucem dicebant eandem esse quâ Christus in Transfiguratione refulsit, nec creatum quid esse, sed increatum & quasi indumentum Dei, & Deum ipsum seu operationem Dei, ab ipso tamen Deo realiter distinctam. Figmenti hujus primus auctor fuisse dicitur Simeon quidam Monasterii præfectus; deinde Gregorius Palamas ex Monacho Montis sancti Episcopus Thessalonicensis. Vide Petavium Tom. 1. Theologic. Dogm. L. 1. c. 12.

4°. Abbas Joachim, cujus Libellus proscriptus fuit in IV. Conc. Lateranensi an. 1215. sub Innoc. III. inter essentiam divinam & personas realiter quoque distinxisse videtur, qui Petrum Lombardum tanquam Hæreticum & insanum traduxit, eo quòd docuisset *summam quamdam rem esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, quæ neque est generans, neque genita, neque procedens.* Ergo in mente hujus Abbatis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus non sunt res illa summa, hoc est divina essentia: ergo non Trinitas, sed quaternitas est in Deo: ergo divina essentia distinguitur realiter à personis. Unde unitas, quam ille admittebat in divinis vera non erat & propria, sed tantùm collectiva; quo sensu, multi homines dicuntur unus populus, & multi fideles, una Ecclesia.

T. 11. Conc. p. 144. A. B.

5°. Huic errori ex adverso planè opposita fuit 4. sæculo sententia Aetii & Eunomii, qui nullam omnino ne quidem virtualem & rationis ratiocinatæ distinctionem in Deo agnoverunt. Quæ sententia, ex duplici alio illorum errore sequitur. Cùm

enim illi ex unâ parte assererent, se plenam Dei habere notitiam, & quidem tantam quantam ipse Deus habet; & ex alterâ negarent Christum esse verum Deum Patri consubstantialem: ad utrumque impietatis caput propugnandum maximè opportunum & commodum visum fuit, si omnem penitus à Deo distinctionem excluderent. Namque 1°. Si essentia Dei ab attributis, & attributa ab invicem non distinguuntur, qui novit Deum esse ingenitum, is Deum plenè ac perfectè cognoscit; quia natura Dei in eo consistit, ut sit ens ingenitum, quod quidem se perfectè cognoscere illi jactitabant. 2°. Cùm Christus sit genitus, consequenter Deus esse non potest: sic illi ratiocinabantur.

Sociniani ut faciliùs probent Spiritum sanctum Deum non esse aut personam divinam, tametsi vocetur à Scripturâ Virtus Dei, contendunt Attributa Dei ab essentiâ realiter distingui.

Opiniones Scholæ, circa distinctionem Attributorum divinorum tùm ab essentiâ, tùm à se invicem.

Triplex hîc generatim distingui potest Scholæ opinio. Prima Nominalium, secunda Scoti, tertia S. Thomæ.

I°. Nominales omni penitus rejectâ distinctione etiam rationis inter Attributa absoluta & essentiam divinam, varia dumtaxat admittunt nomina eandem omnino rem sub eâdem intrinsecâ formalitate significantia. Addunt nihilominus Gregorius & Major, licet Attributa in se ipsis non distinguantur per mentem, distingui tamen aliquo modo ratione connotati; hoc est, ratione effectûs quem aliquo modo respiciunt: cùm enim alius sit v. g. justitiæ & misericordiæ effectus, ratione istorum effectuum quos

connotant, justitia & misericordia distinguntur.

Quantùm verò ad proprietates relativas ad essentiam comparatas, Ocham q. 1. Gabriel in 1. d. 1. art. 1. Marsilius in 1. q. 6. art. 2. conclusione 4. admittunt distinctionem realem formalem ante mentis operationem. Ad hos accedit aliquâ ex parte Durandus in 1. dist. 33. q. 1. Non solùm enim distinctionem inter essentiam & relationes dicit esse ex naturâ rei formalem realem, quod vult Scotus; sed quasi realem modalem, qualis scilicet intercedit inter rem & modum rei. Quod probat ex S. Joan. Damasceno L. 1. de fide c. 8. ubi ait: *Quocirca omnia quæ Pater habet, Filii sunt, hoc uno excepto, quòd ingenitus non est: quæ quidem vox nec naturæ discrimen nec dignitatem, sed existentiæ modum indicat.*

Nov. Ed. T. 1. p. 135. B.

II°. Scotus in 1. dist. 8. q. 4. inter distinctionem realem majorem quâ unum ab alio differt, ut res à re, & distinctionem rationis, tertiam finxit quam appellat realem formalem, quâ unum ab alio differt ratione formali seu definitione ante ullam mentis operationem: talem ille distinctionem admittit inter Attributa tùm absoluta tùm relativa & essentiam divinam. Nec te moveat quòd hujusmodi distinctionem aliquando dicat non esse realem actualem, sed virtualem & rationis: his quippe verbis excludere tantùm voluit distinctionem realem majorem seu rei ad rem. Eâdem autem ratione ductus ille fuit ad illam realem formalem distinctionem admittendam, quâ Gilbertus Porretanus, nempe ut exponatur quomodo essentia divina personis Filii & Spiritûs sancti comunicetur, non communicatâ personalitate.

III°. Sanctus Thomas & alii vulgò Theologi, dis-

tinctionem dumtaxat virtualem & rationis ratiocinatæ admittunt inter Attributa tùm absoluta tùm relativa & essentiam divinam.

PRIMA CONCLUSIO.

Inter Attributa divina tùm absoluta tùm relativa ad essentiam comparata, & absoluta ad invicem, nulla est omnino realis actualis, aut modalis aut etiam formalis distinctio ante mentis operationem.

Probatur 1°. Ex Scripturis hoc argumento. Inter illa nulla omnino est distinctio actualis realis ante operationem mentis, quæ de se invicem in abstracto prædicantur: atqui essentia divina & Attributa de se invicem in abstracto prædicantur. Joan. 14. v. 6. Christus de se ipso ait: *Ego sum via & veritas, & vita.* Proverb. 8. v. 12. *Ego sapientia habito in consilio.* 1. Corinth. 1. v. 24. *Prædicamus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* Quibus in locis, Deus non tantùm dicitur vivens, sapiens & verus in concreto, sed vita, sapientia & veritas in abstracto.

Probatur 2°. Ex Conciliis.

Ex Remensi an. 1148. in Symbolo fidei contra errores Gilberti art. 1. his verbis. *Credimus & confitemur simplicem naturam divinitatis esse Deum. Nec aliquo sensu Catholico posse negari quin divinitas sit Deus, & Deus divinitas.* Cùm verò Gilbertus, ut antea observatum fuit, nomine Dei non naturam ipsam, sed personam divinam intelligeret, haud dubiè Concilium hoc eodem sensu appositè ad errorem Gilberti, Dei nomen pro personâ usurpavit; atque sensu errori Gilberti prorsus opposito, definivit, naturam divinitatis esse Deum, hoc est personam divinam: adeoque inter personas divinas & divi-

10. Conc. 1133. B.

nam essentiam nullam intercedere realem & actualem ante mentis operationem distinctionem.

Sensum hunc manifestè indigitat ipsemet S. P. Eugenius Concilii Præses: Prohibet enim *ne aliqua ratio Theologica inter naturam & personam divideret: Neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantùm, sed etiam nominativi.* Ita refert Otto L. 1. de gestis Friderici I. Imperatoris c. 56.

Ex Lateranensi IV. sub Innoc. III. anno 1215. c. 2. ubi adversùs errorem Abbatis Joachim sic loquuntur Patres. *Nos, sacro & universali Concilio approbante, credimus & confitemur, quòd una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, tres simul personæ, ac singulatim quælibet earumdem. Et ideo in Deo Trinitas est solummodo, non quaternitas; quia qualibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, sive natura divina.*

T. 11. Conc. p. 144. E.

Porro si admittatur ante mentis operationem distinctio quædam actualis realis, etiam formalis, absurdum illud sequitur quod Concilium rejicit & damnat, nempe esse in Deo quaternitatem in sensu reali etiam formali; scilicet essentiam, & tres personas.

Denique ex Florentino sub Eugenio IV. anno 1439. Sess. 18. ubi Joannes Theologus Latinorum partes agens sic Græcos aggreditur. *Vos quæritis, an idem sit in divinis personis substantia & persona sive hypostasis. Nos verò dicimus, substantiam & personam sive hypostasim esse idem re, differre autem nostro modo intelligendi; ita ut persona constet ex substantiâ & proprietatibus. Nunc igitur quoniam intelligendum & ratione distinguuntur, substantia quidem communicatur personis, proprietates verò nulla*

T. 13. Conc. p. 251. A.

modo communicantur: idque provenit ex vi relationis. Joanni hac in parte subscribit Marcus Ephesinus qui pro Græcis respondebat. *Fortasse*, ait, *hac in parte nulla est inter nos discrepantia.*

Constat ex his testimoniis, omnem à divinis Attributis tùm absolutis tùm relativis cum essentiâ divinâ comparatis, excludi distinctionem realem actualem ante mentis operationem: sed distinctio formalis Scotistica, realis est & actualis ante mentis operationem.

Scio Scoti defensores respondere solitos, damnatam dumtaxat à Conciliis distinctionem realem & actualem entitativam, non verò realem formalem.

Verùm in promptu est responsio, nimirum eam à Conciliis, maximè autem Remensi, rejectam fuisse distinctionem qualem admittebat Gilbertus: sed ex dictis antea, non realem entitativam, sed realem dumtaxat formalem ante mentis operationem ille admittebat, cùm diceret, *divinitatem non esse Deum, sed formam quâ Deus est:* & aliunde protestaretur, *Patrem quidem aliò esse Patrem, & aliò Deum, nec tamen esse hoc & hoc.*

Hæc porro non eo animo ac consilio dicta volumus, ut expresè damnatam fuisse Scoti opinionem asseramus, absit. Non ignoramus enim eam in Scholis quotidie publicè ac liberè propugnari, audientibus, nec reclamantibus Episcopis. Igitur arguendo dumtaxat, non affirmando, illam ex Conciliorum mente putamus rejectam fuisse.

Probatur 3°. Ex SS. Patribus.

[T. 8. p. 856. C.] S. Augustinus L. 7. de Trinit. c. 3. n. 4. *Secundùm quod sapientia est, & essentia.* Et c. 6. n. 11. [Ib. p. 861. D.] *Non aliud est Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem.* [Ibid. F.] Et paulò infra. *Quemadmodum hoc illi est*

esse quòd Deum esse, quòd magnum, quòd bonum esse; ita hoc illi est esse, quòd personam esse.

L. 5. c. 10. n. 11. *Deus non eâ magnitudine magnus est, quæ non est quod est ipse; ut quasi particeps ejus sit Deus cùm magnus est; alioquin illa erit major magnitudo quàm Deus, Deo autem non est aliquid majus: eâ igitur magnitudine magnus est quâ ipse est eadem magnitudo.* Idem ibidem dicit, *de bonitate, æternitate, & omnipotentiâ, cæterisque Dei attributis.* Cap. 8. n. 9. jam dixerat: *Non aliud est Deo esse, & aliud magnum esse, sed hoc idem illi est esse quòd magnum esse.*

Ib. p. 838. B

Ib. p. 839. A

Ib. p. 838. A

Denique Lib. 15. c. 5. n. 7. *Una ergo*, inquit, *eademque res dicitur, sive dicatur æternus Deus, sive immortalis, sive incorruptibilis, sive immutabilis: itemque cùm dicitur, vivens, & intelligens, quod est utique sapiens, hoc idem dicitur. Non enim percepit sapientiam quâ esset sapiens, sed ipse sapientia est.* Manifestum est his in locis S. Doctorem distinctionem realem entitativam inter essentiam divinam & Attributa penitus excludere. De reali formali Scotisticâ procul dubio non cogitavit S. Doctor. Cùm tamen absolutè ac simpliciter pronunciat non aliud Deo esse, ac personam esse, bonum, justum, sapientem esse; è contra vero in mente Scoti aliud sit Deo esse, ac personam, ac bonum, ac justum esse; aliud, inquam, saltem realiter formaliter ante mentis operationem; consequens videtur Scotum sententiam suam non satis accommodasse ad modum & normam loquendi S. Augustini.

Ib. p. 971. B

S. Fulgentius in Responsione ad Ferrandum, Interrog. 2. *Claret*, inquit, *hoc esse catholicæ veritatis, ut cùm in Deo divinitatem, magnitudinem, bonitatem, virtutem nominamus ..... non in istis diversis*

P. 241.

nominibus quadam diversa . . . sed unum illud, quod est essentia vel natura, certissimè noverimus. At in opinione Scoti diversa illa sunt, si non entitate, saltem reali & actuali formalitate ante mentis operationem.

S. Joannes Damascenus L. 1. orthodoxæ fidei c. 11. *Unum idemque omnino sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: nisi quòd Pater genitus non est, Filius genitus est, Spiritus sanctus processit. Quod autem in ea distinctum est, cogitatione solâ distinguitur.* Si cogitatione solâ, non ergo reali & actuali formalitate ante mentis operationem, ut vult Scotus, qui in sententiam Gilberti incidisse videtur. Iste quippe non solâ cogitatione Mathematicâ, quæ unum ab alio distrahit; sed etiam ratione Theologicâ distinguebat inter personam & essentiam divinam. Per rationem autem Theologicam quid aliud intelligi meritò potest, quàm ratio formalis quæ dicitur esse in re ipsâ ex naturâ rei, independenter ab operatione mentis? Cùm igitur S. Damascenus à Durando laudatus, ait: vocem hanc *ingenitus*, non *naturæ discrimen, nec dignitatem atque auctoritatem, sed existendi modum indicare*; modum illum realiter ante mentis operationem distinctum esse non contendit, sed solà dumtaxat cogitatione, ut disertè profitetur c. 11. Quamvis etenim relationes ab essentiâ non differant ex naturâ rei, possunt nihilominus concipi, non ut res, sed ut modus essentiæ.

Edit. Bill. pag. 271.

Otto L. 1. c. 56.

L. 1. orthod. fidei c. 9.

S. Anselmus Monologii cap. 17. *Cùm igitur*, inquit, *illa natura nullo modo composita sit, & tamen omni modo tota illa bona sit: necesse est ut illa omnia non plura, sed unum sint. Idem igitur est quodlibet unum illorum, quod omnia, sive simul, sive singula; ut cùm dicitur justitia, vel essentia, idem significat,*

P. 10. col. 2. A.

quod alia, vel omnia simul, vel singula. Quemadmodum itaque unum est, quidquid essentialiter de summâ substantiâ dicitur: ita ipsa uno modo unâ consideratione est, quidquid est essentialiter..... Illa summa essentia nullo modo sic est aliquid, ut illud idem secundùm alium modum, aut secundùm aliam considerationem non sit: quia quidquid aliquo modo essentialiter est, hoc est totum quod ipsa est.

Denique S. Bernardus L. 5. de Consider. c. 6. *Summum*, inquit, *si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est, Est. Nempe hoc est ei esse quod hæc omnia esse.*

Ed. Mabill. p. 450. D.

Et c. 7. Gilbertum Porretanum sic premit. *Quid est Deus? Quo nihil melius cogitari potest. Si approbas, non oportet assentiaris esse aliquid, quo Deus sit, & quod Deus non sit. Hoc enim sine dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo ut sit? At meliùs illam divinitatem, quâ dicunt Deum esse, non aliud quàm Deum esse fatemur. Non est ergo in Deo nisi Deus. Quid? inquiunt: negas Deum habere divinitatem? Non, sed quod habet, hoc est. Negas divinitate Deum esse? Non, sed non alia, quàm quæ ipse est. Aut si tu aliam invenisti, adjuvet me Trinitas Deus, adversùs illam totâ me contumaciâ erigo. Quaternitas orbem disterminat, non signat deitatem. Deus Trinitas est, Deus trium singula personarum... Multa dicuntur esse in Deo, & quidem sanè, Catholicèque, sed multa unum. Alioquin si diversa putemus, non quaternitatem habemus, sed centenitatem. Verbi causâ, dicimus magnum, bonum, justum & innumera talia; sed nisi omnia unum in Deo, & cum Deo consideres, habebis multiplicem Deum.* Istud verò S. Doctoris ratiocinium, non minùs realem forma-

Ib. p. 451. C.

lem, quàm realem entitativam distinctionem in divinis oppugnat. Hac enim supposita formali distinctione, 1°. Divinitas non est Deus in sensu reali formali. 2°. Divinitas, nostro modo intelligendi, erit quid melius quàm Deus, quando quidem est forma quâ Deus est. 3°. In sensu reali formali ante mentis operationem, est in Deo non Trinitas tantùm, sed quaternitas. Quæ quidem totidem absurda sunt, quibus S. Doctor Gilbertum premebat.

Rursus Serm. 80. in Cantica n. 6. in eumdem errorem sic insurgit. *Recedant à nobis, carissimi, inquit, recedant novelli, non dialectici, sed hæretici, qui magnitudinem, quâ magnus est Deus; & item bonitatem, quâ bonus est; sed & sapientiam, quâ sapiens; & justitiam, quâ justus; postremò divinitatem, quâ Deus est, Deum non esse impiissimè disputant. Divinitate, inquiunt, Deus est, sed divinitas non est Deus. Forsitan non dignatur Deus esse, quæ tanta est ut faciat Deum. Sed si Deus non est, quid est? Aut enim Deus est, aut aliquid quod non est Deus, aut nihil. Equidem non das Deum esse, sed ne nihilum quidem, (ut opinor) dabis, quam usque adeo necessariam Deo esse fateris, ut non modo absque eâ Deus esse non possit, sed eâ sit. Quòd si aliquid est, quod non est Deus: aut minor erit Deo, aut major, aut par. At quomodo minor, quâ Deus est? Restat ut aut majorem fatearis, aut parem. Sed si major, ipsa est summum bonum, non Deus: si par, duo sunt summa bona, non unum; quod utrumque Catholicus refugit sensus.* Sic egregiè Gilberti sententiam confutabat S. Bernardus.

1548. C.

Qui hactenus laudati à nobis sunt SS. Ecclesiæ Doctores, non tantùm auctoritate suâ, quæ gravissima est, sed pondere rationum quibus illi nituntur, Conclusionem nostram demonstrant. Ratio-

nes autem illæ ex duplici omnino fonte ducuntur: ex summâ nimirum Dei perfectione, & simplicissimâ naturâ.

1°. Deus est ens perfectissimum, quo nihil melius est aut cogitari potest: atqui, nostro modo concipiendi, ens perfectissimum non foret, si maximâ, quæ excogitari potest, identitate, sibi perfectiones omnes non identificaret. Namque ens quod per suam essentiam entis plenitudinem, totalitatem, universalitatem continet, ita ut non nisi per conceptus magis vel minùs explicitos ejus perfectiones à nobis distinguantur, perfectius videtur eo in cujus essentiali & formali conceptu omnes perfectiones non includuntur: cùm ergo Deus sit ens perfectissimum, perfectiones omnes in suo conceptu essentiali & formali includit; & consequenter, nulla in ipso realis actualis & formalis ante mentis operationem distinctio excogitari debet.

Confirmatur. Quia si Deus in suo essentiali & formali conceptu omnes omnino perfectiones non includeret, perfectiones illæ quasi ab extrinseco ipsi advenire conciperentur, & ita quasi per quamdam participationem eas Deus possideret; quod certè absurdum est. Hac ratione ductus haud dubiè fuit S. Thom. ut diceret Gilbertum existimasse, relationes *in divinis, assistentes esse, sive extrinsecùs affixas.* Momentum istud urget S. Bernardus L. 5. de Consid. cap. 7. & ante ipsum S. Augustinus Lib. 15. de Trinit. c. 5. verba descripsimus.

1. p. q. 28. art. 2.

2°. Deus est ens simplicissimum, & quidem maximâ, quæ excogitari à nobis potest, simplicitate: sed ens hujusmodi distinctionem omnem realem actualem & formalem ante mentis operationem excludit; ergo, &c. Rationem istam urget S. Bernard.

contra Gilbertum L. 5. de Consid. c. 7. & S. Anselm. Monologii c. 17. Ita Gerso Lectione 2. contra vanam curiositatem. *Fides saluberrima*, inquit, *& omnis Metaphysica tradit nobis quòd Deus est simplicissimus in supremo simplicitatis gradu supra quam imaginari possimus. Hoc dato quid opus est ipsam notissimam essentiam per formas metaphysicales . . . . . secernere, dividere &c.*

T. 1. n. edit. Oper. Gers. p. 100.

Inter articulos quos Stephanus Episcopus Parisiensis damnavit ex consilio atque sententiâ Theologorum Parisiensium anno 1276. iste legitur. *Quòd aliquid sit Deus realiter, quod non sit formaliter Deus.*

Et inter articulos à Ludovico revocatos anno 1362. iste reprehenditur, *Quòd aliquid sit Deus secundùm suum esse reale; & tamen non sit Deus secundùm suum esse formale.*

Gersoniana L. 3. p. 43.

Ad censuram illorum articulorum procul dubio respiciebat Gerso Lectione secundâ contra vanam curiositatem, Consideratione quintâ ubi sic ait. *Dudum unus è prædecessoribus meis; & sacra Theologia Facultas notabilem fecerunt super hac materiâ determinationem; in quâ ponitur articulus iste inter cæteros; Quòd aliquid in divinis sit Deus secundùm suum esse reale; quod non sit Deus secundùm suum esse: error est ad sensum quem facit.* Revocatum hunc articulum fuisse, observat ibidem Gerso, ac auctorem non appellat. Fuit ille nomine Ludovicus qui anno 1362. dictum retractavit articulum. Ibidem: *Utinam*, pergit Cancellarius Parisiensis; *juxta monitionem Facultatis nuper factam; parciùs ista materia & similes pro hac vel illâ discuterentur parte.* Paulò ante dixerat, *dudum* damnatum & revocatum articulum; hîc verò *nuper*. An verò spatium temporis quod fluxit ab anno 1362. quo revocatio dicti articuli

T. 1. Oper. Gers. n. edit. p. 101.

facta

acta est, usque ad annum 1402. quo suum contra vanam curiositatem opusculum emisit Gerso, concordet cum istis verbis, *dudum*, &, *nuper*, judicet lector, sive Typographi incuriâ irrepserit verbum *nuper*, sive re ipsâ semel & iterum de hac re sacra Facultas vario tempore sententiam suam dixerit.

Rursus idem Gerso in Epistolâ ad quemdam Minorem scriptâ anno 1426. quæ tota est de laudibus S. Bonaventuræ ait, *Damnata est nuper per prædecessores meos in sacrâ Theologiæ Facultate (sub pluribus articulis) doctrina, quam nonnulli solùm impunè subtilem garriunt, quam ignorantes veluti picæ loquacissimæ stabilire nituntur, cùm sit mera insania, & vanitas falsa. Unus articulus inter cæteros est, quòd aliquid sit Deus realiter, quod non sit formaliter Deus.* Quam formalem distinctionem subinde refellit Gerso.

T. 1. p. 111

Vim hujus censuræ eludunt quibus ea non placet, 1°. Quia suspectæ ac dubiæ fidei ipsis videtur. 2°. Quia ad rem præsentem, inquiunt, non pertinet: distinctionis quippe formalis defensores non docent aliquid esse Deum realiter, quod non sit formaliter Deus, quasi foret aliquod in Deo attributum, quod non esset ipsamet Dei substantia seu essentia. 3°. Addunt articulum damnatum obscurum esse & implicatum, qui non satis accuratè ac nitidè sententiam formalis distinctionis exprimit; quæ hoc unum fert, unum scilicet attributum, v. g. justitiam, formaliter non esse misericordiam.

Verùm Gerso semel & iterum hujus censuræ mentionem facit, nec quis facilè in mentem suam induxerit, virum tam gravem ac sapientem vanis duntaxat rumoribus aures suas accommodasse circa rem quam bis repetit, *nuper*, id est paucis ante se annis

contigisse. 2°. Ludunt hîc in æquivoco: Si enim per terminum istum, *formaliter*, idem omnino significare volunt quod per istum, *realiter*, *vel identicè*, ultrò fatemur eos hoc sensu non existimare aliquid esse Deum realiter, quod non sit realiter & identicè Deus; alioqui nugatoria foret & identica, ut vocant, propositio. Si verò per terminum istum, *formaliter*, intelligunt, ut reverà est, formalitatem quamdam objectivam actualem & realem ante mentis operationem, testatur Gerso sententiam illam censuræ Parisiensi confixam fuisse: quapropter articulus damnatus clarus & apertus visus est Theologis nostris Parisiensibus.

SECUNDA CONCLUSIO.

Inter attributa divina tùm absoluta tùm relativa comparata ad essentiam, & absoluta ad invicem, datur distinctio virtualis cum fundamento ex parte Dei: non tamen perfecta, sed imperfecta sensu in prænotatis exposito.

Duæ sunt Conclusionis partes.

Prima pars probari 1°. potest iis omnibus Scripturæ locis, in quibus de Deo plura prædicantur, bonitas, justitia, sapientia, immortalitas, &c. unde Christus Joan. 16. v. 15. numero plurali ait: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.*

2°. Ex Conc. Florent. suprà laudato Sess. 18.

3°. Ex SS. Patribus, iis maximè qui adversùs Eunomium distinctionem hanc virtualem ex professo demonstrarunt, SS. Basilius, Gregorius Nyssenus & Nazianzenus, & alii benè multi. Unum hîc appellabimus Basilium, qui manifestè distinctionem hanc virtualem inter proprietates personales ac divinam essentiam designat his verbis, L. 2. adversùs Eunom. *Hæc est enim proprietatum natura*, inquit, *ut in substan-*

Ed. nov. T. 1. p. 265. C.

tiæ identitate aliud quiddam ostendant. Audis, in *identitate substantiæ?* Nulla igitur est realis & actualis ante mentis operationem, sed virtualis dumtaxat & rationis distinctio inter relationes & divinam substantiam. Adde, non rarò S. illum Doctorem unà cum sancto Gregorio Nazianzeno affirmare ex commentatione, hoc est, cogitatione seu mentis operatione dumtaxat, substantiam divinam & modos seu formas, caracteres & notas, id est, proprietates & perfectiones divinæ essentiæ inter se distingui.

Probatur præterea manifestâ ratione. Ea virtualiter distingui dicuntur, quæ tametsi unam & simplicissimam habeant entitatem, multis tamen distinctis ob naturæ suæ præstantiam & excellentiam æquivalent, ac diversos effectus producunt, unde menti nostræ fundamentum & causam præbent diversorum conceptuum : atqui essentia Dei cum attributis comparata, & attributa ad se invicem, unam habent & quidem simplicissimam entitatem, ex dictis Conclusione primâ ; atque ob naturæ suæ præstantiam & excellentiam pluribus distinctis æquivalent, multosque ac diversos effectus producunt, quos producerent causæ creatæ realiter distinctæ. v. g. eadem simplex & infinita entitas divinæ substantiæ, prout æquivalet absoluto, communicatur ; prout æquivalet relativo, non communicatur &c.

Hinc patet 1°. Distinctionis virtualis fundamentum duplex esse : unum ex parte Dei, summam & infinitam ejus perfectionem : alterum ex parte nostri, mentis scilicet nostræ tenuem ac finitam capacitatem, quâ fit, ut uno & simplici conceptu omnes Dei perfectiones percipere non valeamus. 2°. Distinctionem virtualem prout fundamentum habet in reipsâ, dici posse realem virtualem ; quatenus verò

est ex parte intellectûs distinguentis, dici posse formalem : quâ ex parte differt à distinctione formali Scoti, quæ actualis est, & realis formalis ante mentis operationem.

Secunda pars Conclusionis probatur 1°. Quia distinctio virtualis imperfecta, ea est per quam unum ab alio non potest ita perfectè præscindi, quin in eo implicitè saltem ac confusè contineri intelligatur: atqui divina attributa nec ab essentiâ, nec à se invicem ita perfectè præscindi possunt, quin sese mutuò implicitè saltem ac confusè includere intelligantur. Et quibus rationum momentis probavimus supra, essentiã divinam essentialiter & formaliter in suo conceptu omnes omnino perfectiones simpliciter simplices implicitè saltem includere, iisdem probatur perfectiones illas sese mutuò etiam continere; ergo inter attributa divina ad essentiam, & ad se invicem comparata, datur distinctio virtualis solùm imperfecta, quæ nempe fit penes conceptus nostros magis aut minùs explicitos.

Probatur 2°. Quia cùm Deus sit ens perfectissimum quo nihil melius est ac cogitari potest, de ipso id sentiendum quod nostro intelligendi modo perfectius videtur : atqui videtur esse aliquid perfectius si essentia divina & attributa ita sese mutuò includant ac contineant formaliter, saltem implicitè, ut unum ab alio perfectè præscindi ac per mentem separari non possit. Hoc modo omni ex parte infinita concipitur divina essentia; & quodlibet attributum etiam infinitum est in omni genere, quod certè videtur quid majus atque perfectius, quàm si infinitum concipiatur in aliquo dumtaxat genere; ergo admittenda tantùm in Deo distinctio virtualis imperfecta.

Solvuntur Objectiones adversus primam Conclusionem.

OBjicies 1°. nonnulla SS. Patrum testimonia, quibus declarant in divinis non idem esse naturam & personam: aliud esse naturam seu substantiam, & res seu proprietates naturæ; variis denique nominibus, varias distinctasque perfectiones significari. Ita

S. Basilius L. 1. contra Eunomium affirmantem cuncta quæ de Deo dicuntur, secundùm substantiam dici, & ingenitum seu ingenerationem esse ipsammet Dei substantiam. *Quomodo igitur ridiculum non est,* ait S. Doctor n. 8. *creandi facultatem substantiam esse dicere? aut etiam providentiam, aut similiter præscientiam rursus substantiam esse? &, uno verbo, omnem actionem substantiam putare?* Quod quidem esse perabsurdum ostendit ibidem; quia consequens inde foret variis nominibus idem omnino significari, unde summa inter divinas perfectiones confusio & perturbatio resultaret: *quâ confusione*, ait, *quid unquam absurdius fiet?*

Ed. nov. T. 1. p. 219. B.

S. Gregorius Nyssenus contra Eunomium Oratione 12. *Putat*, inquit, *Eunomius, neque justitiæ rationem diversam esse ab his quæ dicta sunt existere, neque sapientiæ rationem & potentiæ & bonitatis & uniuscujusque nominum quæ Deo decere congruunt.... et si hæc statuit Eunomius, quid frustra Scriptura multis nominibus divinam naturam vocant Deum judicem, justum, fortem, longanimem, verum, misericordem.* Antea dixerat, *horum nominum uniformem non esse significationem.*

To. 2. pag. 401. D.

S. Gregorius Nazianzenus Oratione 35. *Quid? an etiam immortalitas, & innocentia, & immutabilitas essentia Dei sunt? At si ita est multa Dei essentia*

Tom. 1. pag. 569. A.

erunt, non una: aut certè compositus ex his Deus erit. Neque enim hæc citra compositionem esse queunt, si modò essentia sunt.

S. denique Aug. ut alios omittamus, L. 7. de Trinit. cap. 1. ait Patrem non esse sapientem sapientiâ genitâ sed ingenitâ, Filium verò sapientem esse sapientiâ genitâ. Et c. 4. n. 9. *Si autem*, inquit, *aliud est Deo esse, aliud subsistere, sicut aliud Deo esse, aliud Patrem esse, vel Dominum esse; quod enim est, ad se dicitur, Pater autem ad Filium & Dominus ad servientem creaturam dicitur.* Et. Lib. 5. c. 5. n. 6. dixerat. *In Deo nihil secundùm accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est; nec tamen omne quod dicitur, secundùm substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens .... non secundùm substantiam hæc dicuntur.*

8. p. 851, seq.

p. 860. E.

p. 834. F.

Resp. 1°. His testimoniis, si ad litteram rigidè urgerentur, probari posse non tantùm realem formalem, sed etiam realem substantialem seu entitativam esse inter essentiam divinam & attributa distinctionem. Aiunt etenim bonitatem, justitiam, sapientiam, &c. non esse Dei essentiam seu substantiam, ea de Deo non dici secundùm substantiam, &c. attamen concludere inde non licet, in mente illorum Doctorum, esse inter essentiam & divinas perfectiones realem & entitativam distinctionem.

Resp. 2°. Hujusmodi testimonia benignè interpretanda esse, ex scopo SS. Patrum, ac statu controversiæ quæ illis erat cum hæreticis sui temporis.

Ita contra Eunomium, qui omnem omnino etiam rationis & virtutis distinctionem à divinis excludebat, ac naturam Dei in solâ collocabat ingeneratione seu in solo *ingenito*, iis interdum verbis utuntur quibus realem sustantialem, seu entitativam distinc-

tionem videntur exprimere; at verò contra Gilbertum Porretanum, qui realem aliquam admittebat in Deo distinctionem, omnem omnino etiam virtualem videntur excludere. Et tamen illi omnes benignâ interpretatione exponendi sunt, ita ut qui nullam distinctionem agnoscere videntur, realem dumtaxat entitativam, aut saltem formalem excludant; qui verò realem & substantialem videntur admittere, ii de virtuali dumtaxat sint intelligendi. Benignam hanc & commodam interpretationem à nobis exigit non tantùm æquitas & justitia, sed & reverentia quæ SS. Ecclesiæ Doctoribus debetur.

Resp. 3°. Quæ hîc opponuntur SS. Patrum testimonia, non de reali entitativâ, aut reali formali; sed de virtuali dumtaxat & rationis ratiocinatæ distinctione intelligi facilè posse ac debere.

1°. Cùm aiunt *ingenerationem seu ingenitum, providentiam, præscientiam, bonitatem, justitiam, &c. non esse Dei substantiam, vel de substantiâ Dei non dici:* Distinguo; in sensu virtuali, & quoad nomen, nominisque significationem, concedo: in sensu reali entitativo, aut reali formali, nego. Re ipsâ enim variis nominibus essentia seu natura Dei ejusque attributa exprimuntur, & res iis nominibus significatæ, diversæ sunt, non quidem re & entitate, sed virtute & æquivalentiâ. Per substantiam, natura seu essentia significatur; per attributa, naturæ proprietates, affectiones, formæ, modificationes &c. *Liquidò constat*, ait S. Gregorius Nyssenus frater S. Basilii, Oratione 12. contra Eunomium, *ingenitum non esse nomen essentiæ, sed differentiæ alicujus, eorum quæ intelliguntur, significativum, quæ quod est genitum à non genito facit discrepare.* Ad scopum verò & institutum SS. Basilii & Gregorii utriusque

T. 2. p. 304 B.

que, qui cum Eunomio disputabant, satis ipsis erat ostendisse, *ingeniti seu ingenerationis* nomine non naturam ipsam seu substantiam Dei, sed dumtaxat differentiam, proprietatem, affectionem, seu modum quemdam naturæ significari: quod apposite dicebatur contra Eunomium, qui formalem substantiæ divinæ rationem in ipsâ ingeneratione seu in ipso ingenito constituebat; ex quo consequens istud erat, quod volebant Anomæi, Filium substantiâ Deum non esse, sed naturâ Patri dissimilem. Illas autem divinæ substantiæ proprietates seu affectiones, non re, vel entitate, vel formalitate, sed tantùm nomine, significatione & ratione à divinâ substantiâ distingui, docebant iidem SS. Doctores. Istar omnium sit S. Basilius, qui L. 1. adversùs Eunomium n. 7. de Christo loquens ait: *Cum unum sit secundùm subjectum, sitque una substantia simplex & non composita, aliàs aliter seipse nominat, diversas appellationes inter se ratione dissidentes sibi ipsi accommodans.* Non igitur, ex S. Basilio, re seu entitate, sed ratione dumtaxat, proprietates illæ à naturâ distinguuntur.

...o. T. 1. ...13. C.

Aiunt 2°. Per attributum quodlibet, non omnes, sed aliquas ac speciales perfectiones designari; aliàs, omnia synonima forent, unde sequeretur absurdissima in idiomate confusio.

Verùm, id libenter concedimus. Unum quippe attributum tùm quoad nomen, tùm quoad significationem, aliud explicitè non exprimit: at minimè inde probatur, ea aut à se invicem, aut ab essentiâ distingui actu & formaliter ante quamlibet mentis operationem; quia ad varias illas appellationes, & distinctam earum significationem, distinctio virtualis sufficit.

3°. cum S. Augustino, Patrem non esse
n sapientiâ genitâ; Patrem non ad se dici,
lium. Rectè quidem: sed quâ arte hinc eli-
stinctio formalis inter attributa & essen-
a video. Pater verè dicitur ab Aug. sapiens
ntiâ genitâ, quasi sapientiam à Filio habe-
è contra potius, Filius à Patre per æter-
erationem, ut naturam, ita & sapientiam
sapientia tamen Filii & sapientia Patris non
tur, uti nec essentia; cùm una numero &
in utroque natura. Rectè etiam dixit, Pa-
ad se, sed ad Filium dici: vox enim illa
ativa est, non absoluta; neque enim Pater
sius Pater est, sed Filii.
inter Patrem & Filium, inter paternita-
iationem, est quidem realis distinctio, cùm
Filius sint duæ personæ, ac paternitas &
lativè inter se opponantur: verùm, inter
tem & filiationem comparatè ad essentiam
, nulla est distinctio realis, nequidem for-
m virtualis & rationis ratiocinatæ idem
fficiat, quod efficeret distinctio realis; nem-
municetur essentia non communicatâ per-
, seu relatione personali.
es 2°. Ea distinguntur realiter formaliter
s prædicata contradictoria enunciantur:
essentiâ & relationibus prædicata contra-
nunciantur. Communicari quippe & non
icari, sunt prædicata contradictoria: atqui
livina communicatur, relatio verò seu per-
non communicatur; ergo inter relationes
iam, intercedit distinctio realis saltem for-
e mentis operationem.
Nego majorem. Namque de unâ & simplici

entitate, virtute & efficientiâ multiplici, contradictoria enunciari possunt. Ratio est, quia contradictoria verè non sunt, nisi de eodem sub eodem respectu enuncientur. Porro ubi res simplex quidem, sed virtute multiplex est, non unus & idem est respectus: v. g. essentia divina prout absoluta, communicatur; prout verò æquivalet relativo, non communicatur. In humanis pariter, sub vario respectu de eâdem naturâ dici potest quòd communicetur & non communicetur: natura v.g. Petri communicatur filio, ut specifica est; non communicatur verò, ut singularis & individua.

Instabis 1°. Ante mentis operationem, in Deo intellectus non est voluntas: quia nempe sunt potentiæ seu facultates diversæ, quæ distinguntur per actus diversos, generationem scilicet, quæ ad intellectum; & spirationem activam, quæ ad voluntatem pertinet: ergo sicut actus illi distinguntur formaliter ex naturâ rei, ita & facultates quarum sunt actus, ut vocant, notionales.

Confirmatur. Quia verum est affirmare in sensu reali formali ante mentis operationem, voluntatem in Deo non generare: alioquin in sensu formali reali, terminus voluntatis dici posset Filius, quod certè falsum est; ergo voluntas in sensu reali formali ante mentis operationem distinguitur ab intellectu.

Resp. 1°. Hoc ipso argumento probari quoque posset, non tantùm formalem, sed & realem majorem distinctionem admitti debere inter voluntatem & intellectum; quia termini utriusque illius potentiæ, Filius nempe & Spiritus sanctus, non tantùm formaliter, sed realiter à se invicem distinguntur.

Resp. 2°. Nego antecedens. Ad probationem distinguo. Potentiæ distinguntur per actus, virtualiter.

& ratione ratiocinatâ, concedo: formaliter & ex naturâ rei, nego. In creatis etiam, unus & idem intellectus identitate tùm reali tùm formali, producit actus intellectionis non tantùm formaliter, sed etiam realiter distinctos: quidni ergo in divinis, potentiæ aut actus virtualiter tantùm distincti, producunt terminos realiter inter se distinctos?

Ad confirmationem, nego consequens. Equidem de divinâ voluntate dici non debet, quod generet, quia generatio est actus notionalis qui pertinet ad intellectum; & cùm, nostro concipiendi modo, priùs, prioritate saltem rationis, agat intellectus quàm voluntas, atque uno & simplici actu intellectûs divini, tota vis generandi in Patre exhauriatur per productionem Verbi infiniti, consequenter voluntas dici non debet generare; neque tamen inde sequitur quòd sit realiter formaliter distincta ab intellectu. In creatis etiam voluntas non intelligit, nec tamen ab intellectu realiter distinguitur.

Instabis 2°. Ea distinguntur formaliter, quorum unum non est aliud formaliter: atqui unum attributum v. g. bonitas, non est formaliter sapientia. 1°. Quia diversas habent definitiones, ut per se patet. 2°. Bonitas in genere, non est sapientia in genere; ergo nec bonitas infinita Dei est ejus sapientia: ratio enim finiti vel infiniti non mutat formales illarum perfectionum rationes. Sicut ergo in creatis contractæ per differentiam finiti, adhuc ex naturâ rei distinguntur, ita & in Deo contractæ per differentiam infiniti. 3°. denique, quia attributa divina sunt plura & numerum efficiunt: at numerum efficere non possunt, nisi inter se distinguantur saltem formaliter.

Resp. Nego primam minorem propositionem. Ad primam ejus probationem distinguo: diversas habent definitiones, formales ex parte intellectûs, concedo: objectivas ex parte rei ipsius, subdistinguo: diversas fundamentaliter, concedo: formaliter & actu, adhuc distinguo: diversas & inadæquatas, quia definitio unius explicitè non enuntiat definitionem alterius attributi, concedo: diversas adæquatas, quasi unius attributi definitio, implicitè saltem ac confusè & ut est in se à parte rei, non contineret alias perfectiones, nego. Quidquid enim est in Deo, realiter & in se infinitum est in omni genere perfectionis; quia quidquid est in Deo Deus est.

Ad secundam, dico bonitatem ut sic & in genere, neque esse neque non esse sapientiam in genere, sed abstrahere à quacumque differentiâ. Sicut enim ens in se, nec creatum est nec increatum; & tamen contractum ad Deum, verè infinitum est & increatum: ita quoque, bonitas in se nec includit nec excludit sapientiam; prout tamen in Deo est, infinita est ac summè perfecta; & sub illâ ratione, maximâ identitate sibi perfectiones omnes identificat. E contra verò, bonitas in creatis cùm sit finita & imperfecta, mirum non est, si non tantùm formaliter, sed actu ac realiter à sapientiâ aliisque perfectionibus distinguatur.

Ad tertiam, dico Attributa divina, virtute tantùm, excellentiâ, & æquivalentiâ plura esse, ac numerum efficere; non re, non entitate. Et verò licet entitate infinita sit Dei natura, non tamen infinitas exigit entitates in se numero distinctas; ergo neque etiam numero & extensivè, infinita attributa.

Instabis 3°. Bonitas & sapientia v. g. plùs inter se differunt quàm bonus & bonitas, sapiens & sapientia: sed inter bonum & bonitatem, sapientiam & sapientem, major est quàm rationis distinctio; ergo formalis. Pariter justitia & misericordia plùs inter se differunt, quàm omnipotentia & misericordia, quia magis inter se opponuntur, & effectus magis oppositos producunt.

Resp. Distinguo majorem. Plùs inter se differunt intra fines distinctionis virtualis, concedo: extra hos fines, nego. Inter bonum & bonitatem est tantùm distinctio penes modum significandi, eo scilicet modo quo concretum ab abstracto distinguitur; ubi certè nullum est, aut saltem levissimum distinguendi fundamentum. Inter bonitatem autem & sapientiam, est distinctio cum legitimo in re fundamento.

Distinguo pariter istam propositionem; Justitia & misericordia plùs differunt quàm omnipotentia & misericordia, fundamentaliter, esto: quia nempe majus esse potest fundamentum distinguendi, propter effectus oppositos justitiæ & misericordiæ: plùs differunt entitate, aut formalitate reali & actuali ante mentis operationem, nego.

Instabis 4°. Dum concipitur justitia divina v. g. vel huic conceptui respondet à parte rei diversa formalitas, vel eadem quæ respondet conceptui sapientiæ: atqui non eadem; aliàs, una & eadem foret omnium definitio, & omnia synonima forent: si verò diversa formalitas respondet, ergo differunt à parte rei formaliter.

Resp. Omnibus Attributis divinis unam & eandem à parte rei respondere formalitatem objectivam, & in esse reali, non verò eandem in esse in-

Solvuntur Objectiones adversùs secundam Conclusionem.

OBjicies 1°. SS. Patres asserunt 1°. in Deo rem unam & simplicem omnia esse. 2°. Ea quæ de Deo prædicantur, esse dumtaxat proprietates & varia nomina, quibus idem omnino significatur. *Omnia namque Deo competentia, tam cogitata quàm nomina*, ait S. Basil. Epist. 80. *ejusdem inter se sunt conditionis, eo quòd circa subjecti significationem nihil habent discriminis.* Et S. Anselmus Monolog. c. 17. *Idem est quodlibet unum illorum, quod omnia, sive simul, sive singula: ut cùm dicitur justitia, vel essentia, idem significat quod alia, vel omnia simul, vel singula.*

Ed. vet. To. 2. p. 903. A.

Pag. 10. col. 2. A.

Resp. His SS. Patrum testimoniis, unam dumtaxat à Deo excludi distinctionem realem entitativam, aut realem formalem ante mentis operationem; non autem virtualem ac rationis ratiocinatæ. Quod quidem manifestè patet ex scopo, & statu controversiæ SS. illorum Doctorum, sicut jam observatum à nobis fuit, cùm objectiones contra primam Conclusionem diluebamus.

Instabis. Istud in Conc. Remensi præside Eugenio III. statutum fuit, *Ne ratio in Theologiâ dividat inter naturam & personam.* Addit Otto cap. 57. probatiores Porretani discipulos tenere, *Ne ratio in Deo discernat in intelligendo, sed in dicendo.* Ergo ex mente Concilii Remensis, omnis planè distinctio, etiam rationis seu virtualis, à Deo removeri debet.

Resp. Hoc unum à Concilio Remensi adversùs Gilbertum Porretanum statutum dumtaxat fuisse, ne ratio aliquam realem in Deo distinctionem excogitaret, qualem excogitaverat Gilbertus, qui non

tantùm

gitatione *Mathematicâ*, quæ unum ab alio
ſed etiam *ratione Theologicâ* diſtinguebat
ıram & proprietates divinas ſeu abſolutas
vas. Non alius eſt diſcipulorum Porretani
empe ne *in intelligendo*, hoc eſt, ne intel-
alem; *ſed in dicendo* ſolùm, hoc eſt rationis
nem in Deo admittat.
es 2°. Plures ac diverſi de Deo conceptus
efformari non poſſunt, niſi ex parte Dei
: diverſi reſpondeant conceptus objectivi:
res & diverſi non ſunt ex parte Dei con-
bjectivi, cùm una & ſimpliciſſima ſit Dei
ergo, &c.
Nego majorem. Ad varios enim illos con-
ɔrmales de Deo efformandos, ſufficit ex
ecti, hoc eſt Dei, infinita perfectio, quâ fit
ɔus diſtinctis æquivalcat, ſuppeditetque
ɔſtræ diſtinguendi fundamentum.
2°. Majoris claritatis & expoſitionis cau-
ıguo majorem. Varios de Deo conceptus
præciſivos efformare non poſſumus, nego:
ivos, iterum diſtinguo: quibus judicemus
ı Deo varias eſſe rationes objectivas, con-
uibus judicemus eas virtute tantùm & æ-
ıtiâ diverſas eſſe nego. Explico. Cùm Deum
conceptibus apprehendimus, vel id fit per
n mentis abſtractionem ſeu præciſionem,
judicium: per ſimplicem quidem abſtrac-
quando unum ſine altero concipitur neque
lo neque negando; per judicium verò, ſi
ır vel negetur v. g. bonitatem eſſe vel non
ſapientiam &c. Porro cùm Deum ac divi-
proprietates variis conceptibus præciſivis
ıdimus, neceſſe non videtur, ut ex parte

objecti variæ ac diſtinctæ reſpondeant rationes formales objectivæ ; ſed requiritur tantùm , ut objectum unum ac ſimplex. virtute ſuâ infinitâ pluribus diſtinctis æquivaleat. Pariter cùm viâ judicii divina intelligimus , neceſſe quoque non eſt , ut ſupponentur ex parte Dei rationes formaliter diverſæ ; quia mens noſtra non affirmat nec judicat illas re ipsâ rationes in Deo formaliter eſſe diverſas: imò potius judicat eſſe virtute tantùm ac ratione cum fundamento in re , diſtinctas ac diverſas ; cùm noverit Deum eſſe ſubſtantiam ſimpliciſſimam & infinitè perfectam.

Inſtabis 1°. Falſa eſt apprehenſio quæ non eſt conformis objecto ſuo : ſed cùm intellectus apprehendit v. g. bonitatem divinam, abſtrahendo à juſtitiâ , hæc apprehenſio conformis non eſt objecto , quia bonitas in Deo eſt juſtitia; ergo nequidem præciſivè unum attributum apprehendi poteſt ſine alio.

Reſp. Diſtinguo majorem. Falſa eſt apprehenſio quæ non eſt conformis objecto ſuo , tam adæquatè quàm inadæquatè conſiderato , concedo : adæquatè ſolùm , nego. Ut apprehenſio vera ſit, ſatis eſt quòd ſit conformis objecto ſuo inadæquatè ſpectato , hoc eſt , ſecundùm eam rationem quæ menti objicitur. Sic v. g. ut apprehenſio bonitatis Dei conformis ſit objecto, neceſſe non eſt ut explicitè & adæquatè repræſentet quidquid eſt cum bonitate realiter & formaliter unum ; ſed ſufficit , quòd bonitatem apprehendat præciſè ut bonitas eſt, hoc eſt , ut virtutem beneficam.

Inſtabis 2°. Cognitio noſtra planè extrinſeca eſt reſpectu objecti cogniti , nec quidquam in eo ponit ; ergo nulla in Deo eſt nequidem virtualis diſtinctio , ſed hæc tota in mente noſtrâ reſidet.

Resp. Distinguo consequens. Nulla est in Deo virtualis distinctio, quæ sit formalis ante mentis operationem, concedo: quæ sit fundamentalis & realis virtualis, in eminentiâ & summâ Dei perfectione subnixa, nego.

Instabis 3°. Unum attributum non potest cognosci sine alio: tùm quia non habet diversam veritatem objectivam; tùm quia tam implicat unum attributum cognosci posse sine alio, quàm rem eamdem simul produci & non produci; ergo nulla est nequidem virtualis distinctio inter Attributa.

Resp. Nego antecedens. Ad primam probationem distinguo. Unum attributum non habet diversam veritatem objectivam ab alio, formalem adæquatam, concedo: fundamentalem & inadæquatam, nego. Ad secundam, nego pariter. Disparitas est, quòd produci & non produci, existere & non existere sint prædicata intrinseca contradictoria quæ de re secundùm se totam affirmantur vel negantur: è contra, cognosci & non cognosci, sunt prædicata extrinseca quæ de eodem objecto re ipsâ simplici, sed virtute multiplici, dici possunt; quandoquidem apprehendi potest sub unâ ratione, & non sub aliâ, saltem conceptu explicito & distincto.

Instabis denique. Non satis est ad virtualem rei alicujus distinctionem, quòd illa pluribus distinctis æquivaleat, aut distinctos effectus producat; aliàs, una & eadem justitia v. g. à semetipsâ virtualiter distingueretur, cùm diversos effectus producat, puniendo vel remunerando.

Resp. Nego antecedens & ejus probationem. Neque enim fundamentum est in re, ut justitia à semetipsâ idcirco distinguatur quòd diversos effectus producat: ex simplici quippe justitiæ notione

facilè quilibet intelligit, illius esse pro meritis cujuscumque aut præmia, aut supplicia dispensare. In aliis verò Attributis tùm ad essentiam tùm ad se invicem comparatis, sufficiens occurrit fundamentum distinctionis virtualis, substantiæ scilicet divinæ infinitas & summa perfectio.

Quæres quomodo essentia divina de Attributis, & Attributa, tùm de essentiâ, tùm de se invicem prædicari possint?

Resp. 1°. Essentiam divinam & Attributa de se invicem prædicari, tùm in concreto tùm in abstracto, in sensu reali identico & formali implicito: adeoque veræ sunt istæ propositiones, Deus est bonus; Deus est bonitas; Divinitas est bonitas; Bonitas est justitia, &c. Ratio est, quia ex dictis, essentia & Attributa sunt quid unum & idem, non tantùm realiter identicè, sed realiter formaliter; ergo de se invicem prædicari possunt, sive in concreto sive in abstracto.

Resp. 2°. Essentiam & Attributa de se invicem non prædicari in sensu virtuali aut formali explicito. Ita veræ non sunt istæ propositiones in sensu formali explicito, Intellectus est Voluntas; Voluntas intelligit; Intellectus vult; Misericordia punit. Ratio est, quia in sensu virtuali explicito distinguntur Attributa à se invicem & ab essentiâ; atque alia est notio essentiæ, alia Attributorum ab essentiâ diffluentium: alia misericordiæ, alia justitiæ explicita definitio; ergo de se non prædicantur in sensu virtuali & formali explicito.

QUÆSTIO QUARTA.

De divinis Attributis sigillatim sumptis.

ANtequam ad singula Dei Attributa exponenda deveniamus, necesse primùm est, aperire quid sit in Deo attributum; & quæ generalis Attributorum divisio.

Definitio Attributi divini.

I°. itaque Attributum divinum definiri à Theologis solet; Perfectio simpliciter simplex, absolutè ac necessariò de Deo prædicabilis per modum formæ adjacentis.

Dicitur 1°. perfectio: quæ particula tenet locum generis quod omnibus Attributis commune est. Omne scilicet Attributum est perfectio, sed non omnis vice versâ perfectio est Attributum; puta ea quæ simplex appellatur.

Dicitur 2°. simpliciter simplex. Hoc est, quæ melior est ipsa quàm non ipsa; nec est incompossibilis cum aliâ, aut æquali, aut majori in eodem subjecto: atque ita à ratione Attributi excluduntur, tùm perfectiones simplices & secundùm quid, quæ aliquam in suo conceptu imperfectionem involvunt, & de Deo formaliter non prædicantur; tùm ea omnia quæ de Deo sensu dumtaxat metaphorico enuntiantur; tùm relationes ipsæ divinæ, quæ sunt tantùm perfectiones simplices & secundùm quid, non equidem ob imperfectionem, sed ob incompossibilitatem in eodem subjecto.

Dicitur 3°. absolutè prædicabilis. Ut nempe excludantur divinæ relationes, v. g. paternitas, filiatio, &c. quia essentiæ, ut essentia est absoluta, non

adjacent, sed merè personales sunt, quibus personæ constituuntur.

Dicitur 4°. necessariò prædicabilis. Ut excludantur omnes respectus liberi, seu relationes Dei ad creaturas, v. g. relatio Creatoris, Domini, &c. Quippe Deo quidquam melius non est esse Creatorem, quàm non esse; cùm solus sibi sufficiat, nec indigeat creaturis.

Dixi ut excludantur relationes liberæ ad creaturas: sunt etenim quædam relationes transcendentales, ut vocant, quæ à subjecto in quo sunt rationem entis absoluti non removent, quæque Deo in se spectato & absolutè conveniunt: qualis est, v. g. omnipotentia, scientia simplicis intelligentiæ &c. quæ ad creaturas possibiles transcendentalem seu essentialem dicunt respectum; unde fit ut propriè dicti Attributi rationem habeant.

Dicitur denique, per modum formæ adjacentis, hoc est, proprietatis quæ ab essentiâ divinâ dimanare concipitur.

Divisio Attributorum in negativa & affirmativa.

II°. Attributa divina generatim dividuntur, in negativa, & positiva seu affirmativa.

Attributa negativa vocantur ea quæ removent à Deo imperfectiones, summamque in eo perfectionem, positivis terminis vix explicandam, designant: ut esse infinitum, esse immensum. Diximus supra, quæstione secundâ, viam negationis tutiorem esse, nobiliorem & faciliorem, ut ad Dei cognitionem deveniamus: longè quippe facilius est dicere quid non sit, quàm quid sit.

Attributorum negativorum, alia expresè & vi termini negativa sunt, ut infinitas, immutabilitas; alia verò non ita expresè, quæ terminis positivis enuntiantur quidem, sed tamen negationem in suo

nceptu involvunt, ſine quâ concipi à nobis non
ſſunt: talis eſt v. g. ſimplicitas, id eſt, cujuſcun-
e compoſitionis negatio.

Attributa affirmativa ea dicuntur quæ per viam
irmationis, & terminis affirmativis de Deo præ-
:antur: ut bonitas, juſtitia, intellectus, voluntas,
nnipotentia, &c.

Diviſionem hanc in decurſu hujus Tractatûs ſe-
iemur; ac primùm de negativis, tùm de affirma-
vis Dei Attributis, Deo dante, differemus.

Inter negativa primum haud dubiè locum obti-
:t divina ſimplicitas. Itaque

QUÆSTIO QUINTA.

De ſimplicitate Dei.

S Implicitas eſt negatio ſeu excluſio compoſitio-
nis: Compoſitio autem eſt diſtinctorum unio.
riplex generatim aſſignatur; Phyſica, Metaphyſi-
ı, & Logica.

Compoſitio Phyſica conſtat vel ex materiâ &
ırmâ, corpore v.g. & animâ; vel ex partibus quan-
tativis aut integrantibus; vel ex ſubjecto & acci-
ente.

Compoſitio Metaphyſica fit ex actu & potentiâ;
x eſſentiâ & exiſtentiâ; ex naturâ & perſonalitate;
ui omnes termini ſunt metaphyſici.

Compoſitio denique Logica fit ex genere & diſ-
ferentiâ; qui termini ad Logicam pertinent.

Unico articulo omnem iſtam de divinâ ſimplici-
ıte diſputationem abſolvemus.

ARTICULUS UNICUS.

Utrum omnis compositio sive Physica ex materiâ & formâ, partibus quantitativis aut integrantibus, subjecto & accidente; sive Metaphysica ex actu & potentiâ, essentiâ & existentiâ, naturâ & personalitate; sive Logica ex genere & differentiâ, sit à Deo removenda.

Errores circa simplicitatem Dei.

Philosophi qui censuêre Deum esse materiam universalem.

SImplicitatem Dei impugnavêre.

I°. Quotquot ex veteribus Philosophis censuêre Deum esse universam substantiam, seu materiam ex quâ res quælibet constat, vel universalem mundi animam. Hùc profectò tendit istud Virgilii: *Jovis omnia plena.* Et istud Lucani L. 9. *Jupiter est quodcunque vides, quocunque moveris.* Erat istud commune Stoicorum dogma, quod quidem David *de Dinando* (S. Thomas Lib. 1. contra Gentiles c. 17. appellat *de divinando*) renovavit, docens Deum esse materiam primam; istâ deceptus ratione, quòd si Deus & materia non essent idem, differrent aliquibus differentiis & sic non essent simplicia; quia differentia aliquam compositionem facit in eo quod differt: quam rationem refellit ibidem S. Doctor. Almaricus docuit Deum esse principium formale rerum omnium: damnatus ille fuit in Lateranensi Concilio sub Innoc. III.

SPINOSA.

Spinosa.

INsanum istud veterum Philosophorum figmentum postremis his temporibus Benedictus Spinosa, ex Judæo Amstelodamensi Atheus, de novo excitavit, atque certâ ratione & methodo Geometricâ, definitionibus, axiomatis, propositionibus ac corollariis gradatim adornavit in suâ Ethicâ, parte primâ de Deo. Totius impii systematis hæc summa est, quantùm ad præsens nostrum institutum attinet.

Systema Spinosæ.

1°. (Propositione quintâ) ait, in rerum naturâ non posse dari duas aut plures substantias ejusdem naturæ sive attributi: est istud palmare Spinosæ fundamentum.

Sic verò probat: Si darentur plures distinctæ, deberent inter se distingui, vel ex diversitate attributorum, vel ex diversitate affectionum: si tantùm ex diversitate attributorum, concedetur ergo non dari nisi unam ejusdem attributi. At si ex diversitate affectionum, cùm substantia sit prior naturâ suis affectionibus, &in se considerata, hoc est, verè considerata, non poterit concipi ab aliâ distingui; hoc est, non poterunt dari plures, sed tantùm una.

2°. ait (Propositione sextâ.) Unam substantiam ab aliâ substantiâ produci non posse.

3°.(Propositione decima-quartâ.) Præter Deum nullam dari neque concipi posse substantiam.

Inde colligit Corollario 2°.rem extensam & rem cogitantem, vel esse Dei attributa, vel affectiones seu modos attributorum: ex quo sequitur,quælibet entia singularia ex aliquâ divini Attributi modificatione necessariò sequi.

4°.(Propositione decima-quintâ.) Quidquid est,

in Deo esse; & nihil sine Deo esse, neque conci[illegible] posse. Quia nempe Deus est unica & omnis sub- stantia, extra quam nihil dari potest, adeoque for- maliter Deus omnia continet.

5°. (Propositione decima-sextâ.) Ex necessitate divinæ naturæ, infinita infinitis modis, hoc est, omnia quæ sub intellectum cadere possunt, sequi debent. Hinc affirmare non dubitat Spinosa, Deum esse rerum omnium causam: isto nimirum sensu; quòd omnia ex necessitate naturæ ipsius sequantur; imò sint ipsamet ejus natura, aut saltem ejus mo- dificationes, quæ à naturâ ipsâ non distinguuntur.

6°. (Propositione dicima-nonâ.) In rerum na- turâ nullum dari contingens, sed omnia ex necessi- tate divinæ naturæ determinata esse ad certo modo existendum & operandum. Addit ibidem, modos divinæ naturæ ex eâdem etiam necessariò non au- tem contingenter secutos esse. Ex quo sequitur, quod etiam affirmat Propositione trigesimâ-tertiâ, res nullo alio modo neque alio ordine à Deo produci potuisse quàm productæ sunt. Et tamen res omnes à Deo liberè esse, Deumque liberè operari fatetur Spinosa; quòd nempe, solam coactionem, non au- tem necessitatem naturalem, cùm libertate conci- liari non posse agnoscat.

7°. denique, negat Spinosa (Propositione tri- gesimâ-sextâ.) Deum propter finem aliquem aliquid operatum esse.

Quàm portentosum sit, quàm plenum impieta- tis ac dementiæ, & ab omni non tantùm religionis, sed etiam rationis sensu alienum istud Spinosæ sys- tema, paulò post patebit.

Simplicitati Dei adversantur,

II°. Simplicitati Dei bellum indixêre, quotquot turpi & carnali cogitatione finxerunt Deum verum

abere corpus, & constare materiâ & formâ.

Tales fuêre omnes Idololatræ, qui statuas & vana mulachra pro diis habuêre. Inter Philosophos, Epiurei, Stoici, & alii qui dicebant, *Deum esse vel nem, vel citatum aerem, vel gyrum stellarum &c.* e quibus Tullius L. 1. de naturâ Deorum.

qui Deum corporeum fingunt.

Sapient. 13. v. 2.

Tales etiam fuêre inter Judæos Saducæi, qui ullam purè spiritualem substantiam admittebant, ut onstat ex cap. 23. Act. Apostolorum v. 8.

Inter Christianos Manichæi, teste S. Augustino L. e Hæresibus, hæresi 46. Et Lib. contra Epistolam undamenti cap. 23. docebant Deum infinitâ mole iffusum esse, non tamen undique, *sed tribus quaris infinitum.*

Pervulgatus fuit IV. Ecclesiæ sæculo apud quosam Ægypti Monachos ille Antropomorphitarum rror: sic dicti, quòd hominis formam Deo affin;erent. Lege Socratem L. 6. c. 7. & 10. Sozomeium L. 8. c. 11. & 14.

Sunt inter Theologos qui hujus erroris accusant Melitonem Sardensem, Tertullianum, Audæum, S. Epiphanium: sed nostro quidem judicio, ab illo rrore vindicari facilè possunt.

MELITO SARDENSIS.

INsignis ille fuit pietate ac scientiâ, secundo Ecclesiæ sæculo, in Asiâ Sardensis Episcopus, de uo Eusebius L. 4. Hist. c. 26. & S. Hieronymus Lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis. Venit ille apud onnullos in suspicionem erroris Antropomorphitarum, hoc unico fundamento, quòd Origenes apud Theodoretum q. 20. in Genesim, referat Melitoem scripsisse, *Deum esse corporeum*; & imaginem Dei, ad quam homo factus est, in corpore reposuisse.

Ob. an. 170.

To. 1. p. 21. D.

Verùm, nec Eusebius, nec S. Hieronymus, nec ipse Theodoretus qui hunc Origenis textum refert, nec ullus ex antiquis probatis Scriptoribus hujus erroris Melitonem accusant, quem aliunde summis laudibus efferunt, propter egregia ipsius in Rempublicam Christianam merita. Igitur vel deceptus fuit Origenes titulo seu inscriptione Libri quem Melito scripsit, non quidem de Deo corporeo, ut refert Origenes apud Theodoretum, sed de Deo corporato, seu carne induto; hoc est de Incarnatione. Re ipsâ enim, teste Eusebio Lib. 4. c. 26. Sardensis Episcopus, inter alios multos, Librum scripsit de *Incarnatione*: vel, quod verisimilius est, Latina versio Theodoreti accurata non est, nec ad sensum textûs Græci. Nam judice ipso Sixto Senensi, Bibliothecæ sanctæ Lib. 5. annot. 18. hæc verba versionis Latinæ: *Ex quorum numero est Melito, qui Scripta reliquit quibus asserit Deum esse corporeum*, sic reddi debuissent juxta textum Græcum: *Ex quibus sunt, quæ Meliton scripta reliquit, de eo quod dicitur, Deo corpus inesse*; hoc est, Deum corpus induisse: quæ duo sanè longè diversa sunt. Quo postremo sensu dixit Apostolus de Christo, Coloss. 2. v. 9. *In quo inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter.* Addit ibid. Sixtus Senensis: *Nunquam ausim credere, quòd vir sanctitate & eruditione maximus, quem Tertullianus ut Prophetam à Christianis habitum asseverat, in talem amentiam decidisse.*

g. 529. C.

Ibid. D.

Nulla igitur ratio haberi debet aut Catenæ græcæ, aut Gennadii, qui Melitonem Antropomorphitis accensent.

TERTULLIANUS.

Vindicatur Tertullianus ab errore Antropomorphitarum.

ſpectum hîc reddidit SS. Fulgentio, Thomæ, liiſque nonnullis Theologis Tertullianum, dura, npoſita & planè nova, quâ primùm uſus ille fuit, endi ratio, ubi de Deo corporeo. Verùm, ſi proinſpiciatur quid per corpus intelligat, cùm aſ-Deum *habere corpus ſui generis*, ab errore exi hac in parte poſt S. Auguſtinum non immepoterit: ea quippe docet ac ſtatuit, quæ cum e Antropomorphitarum conciliari nullatenus int.

ocet enim 1°. Deos Gentilium falſos eſſe, eo l homines ſint, iique corporei. Apologet. c. 10. non exiſtimavit Deum verum & unicum, hum habere corpus.

ocet 2°. Apologet. c. 17. Deum immenſum k infinitum, neque loco ullo poſſe circumſcriadeoque humano carere corpore quod certè m eſt, & loco ac terminis quibuſdam conclu-. Unde Lib. contra Praxeam cap. 5. loquens odo quo erat Deus ante mundi creationem: *omnia*, inquit, *Deus erat ſolus, ipſe ſibi & mun- & locus, & omnia.* Quod certè de ente mate-k corporeo nec dici nec intelligi poteſt.

P. 501. D.

ocet 3°. Lib. adversùs Hermogenem cap. 2. m partes non habere in quas dividi poſſit, eumk planè immutabilem eſſe. Hermogenes enim, mmuni Chriſtianorum fide quæ Deum indiilem ac immutabilem eſſe docet, concludebat m ex ſemetipſo nihil producere potuiſſe, ſed præjacente dumtaxat materiâ: aliàs, inquiebat *partes ipſius fuiſſent, quæcunque ex ſemetipſo fe- L ominus. Porro in partes non devenire, ut indivi-*

P. 233. C.

sibilem, & indemutabilem, & eundem semper quâ Do-minus. Caeterùm, si de semetipso fecisset aliquid, ipsi [illegible] fuisset aliquid. Consequutionem hanc negat Tertul-lianus contra Hermogenem disputans; sed princ[illegible]ci-pium, scilicet Deum partes non habere ac plan[illegible]nè indivisibilem esse ac immutabilem, ultro admittit [illegible] & approbat. Porro stare non potest istud dogma, cum [illegible]um errore qui Deo corpus humanum affingit.

Docet 4°. Lib. de animâ cap. 7. id solummodo [illegible]do pati posse quod est corporeum. *Incorporalitas enim* [illegible], ait, *nihil patitur, non habens per quod pati possit: aut* [illegible] *si habet, hoc erit corpus. In quantùm enim omne cor-porale, passibile est.* Atque inde colligit & probat ani-mam esse corpoream, quòd certum sit eam esse pas-sibilem. Porro docet idem Tertullianus Deum esse impassibilem, ergo & incorporeum. Sic L. adver-sùs Praxeam contendentem Patrem divinum non quidem in se passum, sed in Filio compassum fuis-se, argumentatur cap. 29. *Stulti & in hoc. Quid est enim compati, quàm cum alio pati? Porro, si impas-sibilis Pater, utique & incompassibilis. Aut si compas-sibilis, utique passibilis. Nihil ei vel hoc timore tuo praes-tas. Times dicere passibilem, quem dicis compassibi-lem. Tam autem incompassibilis Pater est, quàm im-passibilis etiam Filius ex ea conditione quâ Deus est.*

Docet 5°. tres SS. Trinitatis personas unum esse Spiritum, unum Deum, ejusdem naturae ac substantiae. *Hunc* (nempe Dei Filium) ait Apolog. cap. 21. *ex Deo prolatum didicimus, & prolatione ge-neratum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiae. Nam & Deus Spiritus.* Et Lib. ad-versùs Praxeam cap. 2. de tribus divinis personis; *Tres sunt*, inquit, *non statu, sed gradu; nec substantiâ, sed formâ; nec potestate, sed specie; unius autem sub-*

P. 268. D.

P. 518. B.

Pag. 19. C.

P. 501. C.

stantiæ, & unius statûs, & unius potestatis; quia unus Deus. Porro quomodo hæc conciliari possunt cum errore de Deo corporeo?

Docet denique non infrequenter, Deum Spiritum esse & quidem simplicem L. de Baptismo c. 2. *Prò misera incredulitas*, exclamat, *quæ Deo denegas proprietates suas simplicitatem & potestatem! Deus Spiritus est*, ait loco mox citato Apolog. Et contra Praxeam c. 26. ait Christum Spiritum esse, quatenus Deus est & Dei Filius.

P. 224. B.

Infirma nonnullis videtur hæc postrema ratio, quòd nempe Tertullianus animam ipsam spiritum, & quidem simplicem appellet Lib. de animâ cap. 10. tametsi velit eam esse corpoream. Verùm, non satis illi attendunt quàm dispari sensu nomen Spiritûs usurpet Tertullianus cùm Deo & animæ rationali illud adaptat. Scilicet Deum appellat spiritum propriè, substantiâ & naturâ, prout spiritus materiæ & corpori opponitur: animam verò dicit spiritum, impropriè, non substantiâ, sed operatione; quatenus scilicet spiritus vitam & respirationem significat; ac contendit, vivere & respirare ab unâ & simplici esse animæ substantiâ. Impugnat nempe absurdam ac ridiculam nonnullorum opinionem, qui docebant animam quasi ex duplici substantiâ compositam coalescere, atque ab unâ habere quòd vivat, ab alterâ autem quòd spiret. Contra quos probat Tertullianus, animam esse simplicem, non autem ex duplici substantiâ compositam; atque ex se se vivere & spirare. Audiatur Tertullianus. *Quidam*, inquit Lib. de anima c. 10. *volunt aliam illi* (animæ) *substantiam naturalem inesse, spiritum; quasi aliud sit vivere, quod venit ab animâ; aliud spirare, quod fiat à spiritu . . . . Atenim vivere spirare est, &*

P. 270. C.

Pag. 271. C.

spirare vivere est. Ergo totum hoc, & spirare & vivere, ejus est, cujus est vivere, id est anima. . . . . Erunt, pergit, *& alia spiritûs species, ut ex Deo, ut ex diabolo.* Quibus certè verbis agnoscit Tertullianus species spiritûs longè diversas ab animâ, quam vocat spiritum quia vim habet spirandi ex sese. *Ut animam*, inquit cap. 11. *spiritum dicam, præsentis quæstionis ratio compellit, quia spirare aliis substantiæ adscribitur:* (ab aliis nempe quos refellit) *hoc autem animæ vindicamus, quam uniformem & simplicem agnoscimus; spiritum necesse est certâ conditione dicamus; non statûs nomine, sed actûs; nec substantiæ titulo, sed operæ; quia spirat, non quia spiritus propriè est.* Non potuit Tertullianus mentem suam clariùs & distinctiùs aperire. Stet igitur firma & inconcussa sexta illa probatio, quâ patet Tertullianum alienum fuisse ab errore qui humanum corpus Deo affingit.

P. 171 D.

Ut verò faciliùs intelligatis quo sensu Tertullianus dixit Deum habere corpus; & diluantur ea quæ ex ipso proferri solent argumenta.

Nomen corporis apud Veteres tripliciter usurpatur, latissimè, impropriè ac strictè.

Observandum est, nomen corporis triplici significatione apud Veteres usurpari: latissimâ, scilicet; impropriâ, & strictâ.

I°. Latissimè corpus sumitur, pro eo omni quod reale est ac subsistit, & opponitur inani ac vacuo. Hoc sensu, IV. Ecclesiæ sæculo Phæbadius Agenensis Episcopus Lib. contra Arianos: *Dei sermo*, inquit, *non sonus vocis, sed res substantiva ac per substantiam corpulentiva. Non enim sine substantiâ constitit quod de tantâ substantiâ fecit. Nihil ergo vacuum de pleno, nihil inane de solido, quia Dei sermo Spiritus Dei Christus, instructus est, & (ut evidentiùs dicam) sermonis corpus est: corpus enim spiritus, sed corpus sui generis: Nam & invisibilis & incomprehensibilis spiritus*

Tom. 4. Bibliot. PP. Lug. p. 304. F.

Manifestum

Manifestum est hîc corpus opponi, non spirituali & immateriali substantiæ, sed nihilo, vacuo, & inani.

2°. Impropriè nomen corporis usurpatur, ad significandum id omne quod certis temporum & locorum terminis est definitum ac circumscriptum. Quo sensu dici potest, quidquid creatum est, habere corpus; quia finitum est ac certis limitibus circumscriptum: & Deum solum esse incorporeum, quia solus est infinitus, solus immensus, nullo loco aut tempore definitus. Hoc sensu S. Hilarius cap. 5. in Math. dicebat: *Nihil est quod non in substantiâ suâ & creatione corporeum sit .... quia omne quod creatum est, in aliquo sit necesse est.*

Edit. nov. p. 635. n. 8. A.

3°. Denique, corpus strictè ac propriè sumitur pro eo omni quod materiâ constat, ac certâ mole, figurâ & magnitudine terminatum est ac circumscriptum.

Hac præsuppositâ observatione, facili negotio diluuntur quæ ex Tertulliano hîc proferri solent.

Solvuntur Objectiones ex Tertulliano.

OPponunt 1°. hæc Tertulliani verba ex cap. 7. Libri adversùs Praxeam. *Quis negabit*, inquit, *Deum corpus esse, etsi Deus spiritus est? Spiritus enim corpus sui generis in suâ effigie: sed & invisibilia illa quæcunque sunt, habent apud Deum & suum corpus & suam formam.*

P. 504. A.

Resp. Distinguo antecedens. Quis negabit Deum esse corpus, lato & improprio sensu; quatenus corpus nihilo, inani & vacuo opponitur, concedo: sensu proprio & stricto; quatenus corpus opponitur substantiæ spirituali & immateriali, nego. Porro Tertullianus priori dumtaxat sensu nomen corporis usurpat disputans adversùs Praxeam.

1°. Quia hoc exigebat scopus ejus & institutum, ut per corpus intelligeret aliquid reale ac subsistens; & quidem apposite ad errorem Praxeæ convellendum. Hic enim docebat Filium Dei non aliquid reale ac subsistens ex Dei substantiâ pronans, sed esse dumtaxat aliquid inane & vacuum, ac merum vocis sonum & aerem offensum. *Non vis,* inquiebat Tertullianus Praxeam premens cap. 7. P. 503. D. *Filium substantivum habere in re per substantiæ proprietatem, ut res & persona quædam videri possit... Quid est enim, dices, sermo,* (Verbum Dei) *nisi vox & sonus oris, & (sicut Grammatici tradunt) aer offensus..... cæterùm vacuum nescio quid & inane & incorporale?* Contrario planè sensu ait Tertullianus: *Ego nihil dico de Deo inane & vacuum prodire potuisse ..... nec carere substantiâ, quod de tantâ substantiâ processit, & tantas substantias fecit.* Igitur nomen corporis hîc usurpat Tertullianus in amplissimâ significatione, prout nempe opponitur inani & vacuo, & aliquid reale, solidum ac per se subsistens significat. Quo eodem sensu audivimus antea usurpatum à Phæbadio Agennensi nomen corporis; qui tamen nusquam venit in suspicionem violatæ fidei circa spiritualem & planè immaterialem Dei substantiam.

2°. Expositionem hanc exigit, non tantùm, ut mox dictum est, scopus & institutum Tertulliani, sed & consueta ipsique omnino familiaris loquendi ratio. Solet enim per corpus intelligere generatim id omne quod est reale ac per se subsistit, quod appellat *corpus sui generis:* quæ certè clausula satis denotat specialem illam, aut potius generalem apud ipsum significationem. Lib. de carne Christi c. 11. P. 317. D. *Omne,* inquit, *quod est, corpus est sui generis. Nihil*

est incorporale, nisi quod non est. Et L. de animâ generatim pronuntiat : *Nihil enim, si non corpus.* P. 268. C.

Et verò, in eo ipso loco qui hîc objicitur, Tertullianus duo simul conjungit, quæ conciliari nullatenus possunt, nisi per corpus generatim intelligat rem solidam ac subsistentem. Ait quippe Deum & corpus esse & spiritum : quæ duo manifestè pugnant; si nomine corporis molem extensam & quantam intelligat; non ita si substantiam dumtaxat per se subsistentem. Unde cautè adjungit, talem substantiam esse *corpus sui generis* : hoc est, suo modo ac generali quodam sensu.

3°. S. Aug. Lib. de hæresibus hæresi 86. benignè Tertullianum interpretatur. *Tertullianus*, inquit, *animam dicit immortalem quidem, sed eam corpus esse contendit : Neque hoc tantùm, sed ipsum etiam Deum: Nec tamen hinc hæreticus dicitur factus. Posset enim quoquomodo putari ipsam naturam substantiamque divinam corpus vocare; non tale corpus cujus partes aliæ majores, aliæ minores valeant vel debeant cogitari, qualia sunt omnia quæ propriè dicimus corpora; quamvis de animâ tale aliquid sentiat : sed potuit, ut dixi, propterea putari corpus Deum dicere, quia non est nihil, non est inanitas, non est corporis vel animæ qualitas, sed ubique totus &c.* To. 8. p. 22. G. & 23. A.

Instabis 1°. Eo ipso sensu Tertullianus Deum corpus appellat, quo animam ipsam humanam : atqui sensu non tantùm lato & improprio, sed strictò ac proprio animam humanam corpus appellat, quam verè corpoream esse ac materialem ostendit Lib. de animâ; ergo, &c.

Major videtur esse ad mentem S. Aug. Epistolâ enim 190. ad Optatum aliàs 157. cap. 4. exponit Tertulliani de animâ corporeâ sententiam, & addit : T. 2. p. 708. n. 14. A.

Mirandum non esse hoc somniasse Tertullianum, qui etiam ipsum creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur. Et Lib. 2. de animâ & ejus origine cap. 5. Victori cuidam gratulatur quòd Deum corporeum, uti Tertullianus, non supponat. *Gratulor eum, ait, hinc saltem à Tertulliani deliramentis esse discretum. Ille quippe sicut animam, ita etiam Deum corporeum esse contendit.*

Tom. 10. p. 361. n. 9. G.

Resp. Nego majorem. Diverso enim sensu vult Deum & animam esse corpus. Deum quidem latiori significatione, quia est substantia; & omnis substantia, in phrasi Tertulliani, corpus est sui generis: animam verò, non tantùm quia substantia est, sed etiam quia materialis & verè corporea. Idcirco autem animam corpoream esse duxit, quia & visibilis est, & passibilis. Lib. enim de animâ cap. 9. plùs æquo credulus sororis nescio cujusdam nocturnæ visioni, dicit animam ab eâ visam fuisse *teneram & lucidam, & aerii coloris, & formâ per omnia humanâ.* Et cap. 7. animam passibilem esse datâ operâ demonstrat. *Dolet*, inquit, *apud inferos anima cujusdam, & punitur in flammâ, & cruciatur in linguâ, & de digito animæ felicioris implorat solatium roris.* Porro, in mente Tertulliani, omne passibile corporale est: *Incorporalitas enim nihil patitur, non habens per quod pati possit.* Lib. de animâ cap. 7. Jam verò hæc duo in Deo locum non habent: nec visibilis est nec passibilis in mente ac doctrinâ ipsius Tertulliani. *Neque enim arbitror*, ait S. Augustinus Lib. 10. de Gen. ad litteram, n. 41. *eum ita desipuisse, ut etiam Dei naturam passibilem crederet.* Igitur nec verè Deum corporeum esse existimavit. Ergo non eodem sensu, nec iisdem de causis, dixit Deum & animam esse corpus.

P. 270. A.

P. 268. C.

Ibid. D.

To. 3. part. 1. p. 273. A.

Ad probationem majoris, non dissimulandum sanctum Doctorem dubium aliquando fuisse circa mentem Tertulliani, minùsque propensum ad emolienda quæ paulò duriùs de Deo corporeo scripserat. Subinde tamen benigniùs de illo sentiens, à crassiori illo Antropomorphitarum errore eum vindicavit in Libro de Hæresibus cap. 26. paulò ante citato: qui Liber cùm tempore posterior sit aliis in quibus Tertullianum erroris accusat, ultimam veluti ipsius de Tertulliano hâc in parte mentem atque sententiam exprimere videtur.

Instabis 2°. Tertullianus nullum medium agnoscit inter corpus & nihil; ac contendit id omne quod est, corpus esse. Ita Lib. de carne Christi cap. 11. *Si habet* (anima) *aliquid per quod est*, inquit, *hoc erit corpus ejus. Omne quod est, corpus est sui generis. Nihil est incorporale, nisi quod non est.*

P. 317. D.

Resp. Distinguo antecedens. Tertullianus nullum medium agnoscit inter corpus latè sumptum, seu ens, & nihil, concedo: inter corpus strictè ac propriè sumptum, hoc est, molem extensam, & nihil, nego. Est enim media substantia immaterialis seu spiritualis, quæ nec corpus est propriè dictum, nec etiam nihil. Hanc porro substantiam immaterialem quæ non sit verum corpus, disertè agnoscit Tertullianus in Libro adversùs Hermogenem qui contendebat materiam æternam esse & improductam, quæ nec corporalis foret nec incorporalis. *Quæ est ista ratio recta*, ait Tertullianus cap. 35. *quæ nihil recti renuntiat, id est nihil certi? Nisi fallor enim, omnis res aut corporalis aut incorporalis sit necesse est: (ut concedam interim esse aliquid incorporale de substantiis duntaxat, cùm ipsa substantia corpus sit rei cujusque) certè post corporale & incorporale nihil tertium.* Manifestè

P. 246. B.

hîc Tertullianus agnoscit substantiam incorporalem & immaterialem, quæ tamen aliquo sensu corpus appellari potest; seu, ut dicit, *corpus sui generis*; quatenus scilicet, corpus nihilo opponitur, non verò substantiæ spirituali. Quo etiam sensu debet intelligi quod dixit Lib. de carne Christi cap. 11. *Nihil esse incorporale, nisi quod non est.* Per incorporale enim eò loci non excludit spiritale, sed nihilum, seu id quod non existit.

P. 317. D.

At, inquies, Tertulliano consilium fuit in Lib. citato de carne Christi duo ista probare: primum, Christum habuisse verum & propriè dictum corpus, non aëreum, non fictum, non cælitùs demissum, ut hæretici, quos refellit, contendebant: alterum, animam Christi non carneam esse, sed corpus quoddam. Porro hæc duo non efficeret Tertullianus, si nomine corporis intelligeret dumtaxat lato quodam sensu substantiam existentem, non verò molem extensam. Hæretici enim quos ille insequitur, non negabant Christi corpus esse aliquid verum ac reale, ut & animam ipsius: igitur nomine corporis, locis citatis intelligit corpus strictè ac propriè sumptum. Porro inter corpus ejusmodi & nihil, nullum ille medium agnoscit.

Fatemur hæc duo demonstranda suscepisse Tertullianum; ac consequenter nomen corporis illum usurpasse in duplici illâ significatione latâ, & strictâ, cùm de carne, & animâ Christi loquitur; quod certè sufficit ut intentum suum assequatur. At verò, cùm de Deo sermonem habet, eumque corporeum nuncupat, contendimus eum nomine corporis intelligere dumtaxat substantiam per se subsistentem, non crassam & extensam molem; quia sensum istum admittere non possunt momenta & argumenta quæ

paulò antea ex doctrinâ Tertulliani exposuimus.

Opponunt 2°, Tertullianum Deo affingere humana membra, humanosque affectus. Refellens enim hanc Marcionis objectionem, *Si Deus irascitur, & æmulatur, & extollitur, & exacerbatur, ergo & corrumpetur, ergo & morietur. Stultissimi,* (inquit cap. 16. L.2. adversùs Marcionem) *qui de humanis divina præjudicant, ut quoniam in homine corruptoriæ conditionis habentur hujusmodi passiones, idcirco & in Deo ejusdem status existimentur. Discerne substantias, & suos eis distribue sensus, tam diversos, quam substantiæ exigunt, licet vocabulis communicare videantur. Nam & dexteram, & oculos, & pedes Dei legimus, nec ideo tamen humanis comparabuntur, quia de appellatione sociantur. Quanta erit diversitas divini corporis, & humani, sub eisdem nominibus, membrorum, tanta erit & animi divini & humani differentia, sub eisdem licet vocabulis sensuum, quos tam corruptorios efficit in homine corruptibilitas substantiæ humanæ; quàm incorruptorios in Deo efficit incorruptibilitas substantiæ divinæ .... Et hæc ergo imago censenda est Dei in homine, quòd eosdem motus & sensus habeat humanus animus, quos & Deus, licet non tales quales Deus. Pro substantiâ enim, & status eorum & exitus distant.*

P. 389. D.

Resp. Distinguo antecedens. Tertullianus Deo affingit humana membra & humanos affectus, sensu metaphorico & improprio, concedo: sensu proprio & litterali, nego. Cùm enim Deus virtute suâ spirituali idem efficiat, quod homo per membra & sensus externos; videat sine oculis, sine auribus audiat &c. oculos tamen & aures habere dicitur, impropriè nempe ac metaphoricè. Affectus pariter humanos habere dicitur, effectivè, quia idem efficit, quod

homo per ejusmodi affectus & passiones; non affective. Manifestè Tertullianus, verbis mox relatis, longum discrimen assignat inter affectus humanos & divinos: illos corruptorios esse dicit, istos incorruptorios, quales divinam decent substantiam; ac graviter exagitat Hermogenem quòd de humanis divina præjudicaret, ac Deo affectus seu passiones quasdam inesse idcirco negaret, ne Deum corruptioni obnoxium faceret. Itaque solo nomine & appellatione conveniunt membra & passiones quæ Deo, & hominibus tribuuntur.

An Tertullianus veros affectus & quasdam passiones in Deo admiserit.

Si verò quæsieris an Tertullianus veros in Deo affectus ac quasdam passiones admiserit, tametsi ab omni perturbatione, commotione, corruptione, mutatione & qualicumque imperfectione penitùs segregatas: admisisse suadere videntur hæc ipsius verba.

P. 379. B.

Lib. 1°. adversùs Marcionem c. 26. *Stupidissimus ergo qui non offenditur facto quod non amat fieri: quando offensa comes sit frustrata voluntatis. Aut si offenditur, debet irasci; si irascitur, debet ulcisci. Nam & ultio, fructus est iræ; & ira debitum offensæ, & offensa, ut dixi, comes frustratæ voluntatis.*

P. 390. B.

Et Lib. 2. adversùs eundem cap. 16. ait Deum habere, *Iram propter scelestos, & bilem propter ingratos, & æmulationem propter superbos, & quidquid non expedit malis. Sic & misericordiam propter errantes, & patientiam propter non resipiscentes, & præstantiam propter merentes. & quidquid bonis opus est.*

Cave tamen inde inferas Tertullianum corporeas & imperfectas passiones in Deo agnovisse. Sta-

Ibid.

tim enim addit: *Quæ omnia patitur suo more, quo eum pati condecet, propter quem homo eadem patitur, æquè suo more.* Et paulò ante ibid. dixerat: *Nec*

Ibid.

tamen perfectè ea obtinemus, quia solus Deus perfectus. Ita & illas species, ira dico & exasperationis, non tam feliciter patimur: quia solus Deus de incorruptibilitatis proprietate felix. Irascetur enim, sed non exacerbabitur, sed non periclitabitur: movebitur, sed non evertetur.

Denique Lib. de animâ cap. 16. *Indignabitur*, inquit, *Deus rationaliter, quibus scilicet debet; & concupiscet Deus rationaliter quæ digna sunt ipso. Nam & malo indignabitur, & bono concupiscet salutem.* P. 275. A.

His adde, datâ operâ Tertullianum impugnare Hermogenem qui nullos in Deo affectus, passiones nullas agnoscebat, ne fortè illum mutationi ac corruptioni subjicere teneretur. Unde sequitur Tertullianum hujusmodi affectus ac passiones in Deo admisisse quidem, sed incorruptorias & ab omni prorsus imperfectionis labe purissimas.

AUDÆUS sive AUDIUS.

EXistimant nonnulli Audæum sive Audium, à quo dicti sunt & propagati Audiani, IV. Ecclesiæ sæculo turpissimi erroris primum quasi parentem extitisse; eo quòd præfractè contenderet imaginem Dei ad quam homo factus dicitur, in corpore repositam esse. Verùm, etsi diffiteri non possimus, aliquos subinde Ægypti Monachos ex imperitiâ & ingenii tarditate in crassum hunc errorem delapsos esse, sicut affirmant Socrates Lib. 6. Hist. cap. 7. Sozomenus Lib. 8. c. 11. Cassianus Collatione 10. cap. 2. Ipsum nihilominus Audæum ejusque primos discipulos ab hoc errore non vendicare non possumus; quia S. Epiphanius ipsi coætaneus, qui consequenter propiùs Audæum ejusque sectam inspexit, totâque hæresi 70. de illis agit, suspicionem

erroris hàc in parte ab illis prorsùs removet. Ait quippe Audæum in nullâ re, nisi levissimâ, à fide Catholicâ discessisse: de SS. Trinitate rectè illum sensisse: virum fuisse pietate & sanctitate conspicuum; in carpendis Cleri vitiis liberum, unde multorum invidiam in se brevi concitavit: multorum Cænobiorum, in quibus Catholica fides & pietas eximiè colebatur, parentem &c.

Quapropter duo tantùm reprehensione digna in eo carpit S. Epiphanius. Primum, quòd nimis durè ac præfractè determinare vellet, corpus hominis esse id in quo imago Dei (ad quam homo factus est) potissimum reluceret. Secundum, quòd Pascha lunâ 14. cum Judæis celebraret. Erroris autem qui Deo humanum corpus affingit, ipsum non accusat. Imò in decursu illius hæresis 70. refellens S. Doctor opinionem Audæi circa imaginem Dei in homine expressam ratione corporis, probat ex tali opinione consequens fore, Deum esse corporeum: quæ sanè consecutio videtur supponere Audæum disertè non docuisse Deum corpus habere; aliàs, frustra consecutionem illam adversùs illum tanquam grave incommodum objecisset, quam non potuisset ignorare ab illo ultro admitti.

Favere videtur S. Aug. L. de hæresibus cap. 50. ubi ait, Audianos ab hæresi excusari, ob rusticitatem & imperitiam. Quamquam dissimulandum non sit, eò loci S. Augustinum velle Audianos carnali cogitatione sibi Deum finxisse, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: licet propter eorum rusticitatem debeant ab hæresi excusari. Hoc ipsum & affirmat Theodoretus & Facundus Lib. 8. cap. 7.

Verùm & S. Augustinus & Theodoretus & Facundus de aliquibus dumtaxat Audianis intelligendi

sunt, quos in hunc Antropomorphitarum deliramentum lapsos fuisse non diffitemur; non autem de ipso Audæo & omnibus Audianis: si quidem Theodoretus ipse aliquando Audianos viros corruptæ ac discinctæ vitæ fuisse docet, qui sanè longè absunt ab illis Audæi Discipulis quos S. Epiphanius viros omni virtutis & pietatis laude commendabiles fuisse profitetur.

S. EPIPHANIUS.

MIrum profectò videri debet, S. Epiphanium in suspicionem violatæ fidei circa Dei simplicitatem vocatum fuisse à Theophilo Alexandrino & & Joanne Hierosolymitano, apud Socratem Lib. 6. Hist. cap. 10. & Sozomenum Lib. 8. cap. 14. Ille enim ex professo errorem Antropomorphitarum refellit hæresi 70. ac vitio vertit Audæo, quòd ex ejus opinione circa imaginem Dei in homine expressam, sequeretur Deum esse corporeum; quod absurdissimum esse demonstrat. Quin in publicâ Concione quam Hierosolymis coram ipsomet Joanne habuit, fidem suam apertè circa istud dogma catholicum declaravit, & ab omni suspicione vindicavit. Ita refert S. Hieronymus in Libro ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani; & Baronius ad an. Christi 393.

Nulla igitur hîc fides habenda Theophilo Alexandrino, & Joanni Hierosolymitano; nec etiam Socrati ac Sozomeno, qui ab illis in hunc errorem facti adducti fuerunt.

Asseritur dogma Catholicum contra impium Spinosæ systema, & alios qui physicam in Deo compositionem admittunt.

PRIMA CONCLUSIO.

Unica non est in rerum naturâ substantia: neque Deus est illa unica & universalis mundi substantia.

Cùm hæc Spinosæ propositio totius impii ejus systematis basis sit ac fundamentum, in eo potissimum convellendo incumbendum nobis est; quo semel everso, totum systema radicitus evelli ac ruere necesse est.

Probatur 1°. ex ipsâ definitione substantiæ, quam ipsemet Spinosa nobis subministrat inter plures quas statim præmittit definitiones. *Per substantiam*, inquit, *intelligo id, quod in se est, & per se concipitur: hoc est, id, cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, à quo formari debeat.* Ergo res extensa & res cogitans duæ sunt distinctæ substantiæ: non verò, ut vult Spinosa, *vel Dei attributa, vel affectiones attributorum Dei*; quia nempe una sine alterâ rectè concipitur; res scilicet extensa, sine re cogitante; & vice versâ, res cogitans sine re extensâ. Adeo nempe duo hæc disparata sunt & distincta inter se, ut à sese mutuò non pendeant ut cognoscantur.

P. 1. n. 3.

Prop. 14.

Corollario 2. *p.* 12.

2°. Fatente ipso Spinosa, homo cogitat: sed hominis cogitatio non est essentiæ divinæ aut attributum, aut affectio seu modus; ergo est distincta substantia, seu quid à Deo distinctum. Minor propositio videtur ex se clara & certa. 1°. Quia modus entis concipi non potest sine ente cujus est modus: atqui hominis cogitatio concipi potest seu

intelligi absque eo quòd concipiatur seu intelligatur Deus; ergo non est Dei modus. 2°. Quia nulla est in Deo limitatio, nulla imperfectio, cùm sit infinitus in omni genere perfectionis, fatente ipsomet Spinosa Propositione 11. & 16. Atqui nemo non experitur hominis cogitationem finitam esse, limitatam & valde imperfectam: non potest ergo esse Dei aut attributum aut modus; ergo est quid à Deo distinctum, sive substantiam dicas, sive substantiæ à Deo distinctæ actionem.

3°. Unica illa Spinosæ substantia vel est extensa & purè materialis, vel intelligens ac mente prædita. Si prius, ergo cæca est, stupida, iners, quæ ex sese nec motum habet nec formam ullam. Si ita est, (quod de Deo cogitare insana est absurditas) unde ergo tot ipsius formæ, tot modi, tot affectiones? Ex necessitate naturæ ipsius, reponet Spinosa: at verba sunt sensu vacua. Quæro enim unde illa naturæ necessitas? Unde entis cujuslibet singularis limitatio? Quippe quod est à se nec ullam sui causam habet, limitari non potest. A quo enim limites illos haberet, cùm nihil aliud à quo sit, supponatur? Quæro rursus unde tam pulchra tamque ordinata & constans hujus mundi compago, si nulla sit suprema mens atque intelligentia, quâ effectrice ac præside hæc omnia & producta sint, & regantur & conserventur? Non minùs certè absurdum est fingere, res tam ordinatè, tam sapienter ac constanter dispositas esse à fortuito casu, quàm à cæcâ quadam & stupidâ necessitate. Quid dicam de unione animæ cum corpore? Hanc non negat Spinosa: Unde porro stupenda illa naturæ spiritualis cum materiali conjunctio? Non à se ipsis haud dubiè, adeo enim indole ac naturâ distant à se invicem, ut coire

nunquam ac coadunari inter se potuissent, nisi supremus & infinitæ virtutis opifex Deus adjutricem manum apposuisset. Quæro iterum, unde sit illa cogitandi facultas quæ homini innata est? An ex substantiâ materiali & extensâ? Sed quid absurdius dici potest? Nusquam enim ex materiâ, quicunque tandè in eâ motus, quæcunque supponatur modificatio, cogitationem elicies; adeo hæc duo disparata sunt & distincta. Neque dicas, cogitationem, ut & extensionem duos esse ejusdem substantiæ modos: quasi unius & ejusdem substantiæ possent simul duo esse modi tam contrarii tamque oppositi. Quòd si substantiam illam intelligentem & cogitantem supponat Spinosa, quare ergo dicit illam cæcâ & stupidâ quâdam naturæ suæ necessitate ad hoc vel illud determinari? Quis hæc unquam conciliabit? Abyssus undique, unde extricare se ac expedire nunquam poterit systematis Spinosæ deffensor.

4°. Nulli possunt in Deo esse modi: quia modus omnis ex sese rei modificatæ aliquid superaddit; quod quidem sine aliquâ mutatione fieri non potest: sed ab ente perfectissimo, qualis Deus est, omnis procul exulat imperfectio, ipsomet fatente Spinosâ.

5°. Si aliqui forent in divinâ substantiâ modi, necesse foret eos infinitos agnoscere, nullumque possibilem excogitari posse, qui in ipsâ desideretur: id ultro fatetur Spinosa Proposit. 11. & 16. Atqui tamen idem Spinosa negat dari aliquos simplices spiritus, ut patet ex Epistolis ipsius 56. & 58. neque tamen implicat concipere simplices spiritus esse possibiles: sibi ergo manifestè contradicit; nec benè secum cohæret quod excogitavit impiæ doctrinæ systema.

6°. Extensio non potest esse divinæ substantiæ vel attributum vel modus; quia extensionis sunt variæ partes, & quidem divisibiles, alterationi & mutationi obnoxiæ: atqui nemo sanæ mentis hujusmodi imperfectiones divinæ substantiæ adscripserit. Frustra reponit Spinosa, substantiam ut est substantia, non esse divisibilem, sed tantùm ut est extensa: esto ita sit. Verùm, cùm extensio modus sit vel attributum Deo necessarium, & ab ejus substantiâ inseparabile, necesse est agnoscere divinam substantiam re ipsâ & formaliter extensam esse, ac consequenter in plures partes esse divisibilem. In eo fallitur Spinosa ac peccat, quòd substantiam metaphysicè & abstractè consideret; cùm re ipsâ, ut talis est in se, physicè ac in concreto spectanda sit. Sic verò considerata, extensa est; omnesque extensionis imperfectiones secum importat & involvit.

7°. Si Deus est unica & universalis mundi substantia, sequitur manifestè omne quod existit, formaliter in Deo esse, & quidem ex necessitate naturæ ipsius; adeoque Deum formaliter esse plantam, lapidem, leonem &c. omnibusque imperfectionibus eum subjacere quibus entia illa subjacent: at nihil fingi potest magis insanum & impium.

8°. Si unica est in rerum naturâ substantia quæ Deus est, fatendum erit, omnia & singula individua simul ac semper in Deo extitisse, nihilque de novo produci. Probatur, quia ex Propositione 19. Spinosæ, nullum in rerum naturâ datur contingens; & ex Propositione 16. ex necessitate divinæ naturæ infinita infinitis modis sequi debent; ergo cùm illa omnia entia singularia totidem sint divinæ substantiæ, aut divini alicujus attributi modificationes, eâdem prorsus necessitate extitisse semper necesse est,

quâ divina ipsa substantia.

Parum juvat quod reponit Spinosa, illa omnia singularia non esse à Deo immediatè, sed mediatè dumtaxat, ex causis scilicet externis quæ ipsis sunt occasio ut existant.

Namque 1°. Quæ sint illæ causæ externæ in mente Spinosæ vix assignari pòtest: quandoquidem docet ille nihil omnino esse extra divinam substantiam. 2°. Parum refert an immediatè vel mediatè tantùm illa omnia ex Deo esse asserantur; modò istud certum sit, ea ex necessitate divinæ substantiæ dimanare, saltem tanquam varias illius, aut alicujus divini Attributi affectiones seu modificationes. 3°. Fingit Spinosa, causas illas externas quæ singularibus existendi sunt occasio, esse numero infinitas, cùm in Deo nihil sit nisi infinitum: at non advertit ille, nullum unquam effectum futurum, si causæ infinitæ percurrendæ forent; infinitum enim exhauriri non potest.

Inde verò sequitur, quod horrendum est cogitare, nefanda quæque non minùs quàm recta hominum opera, ex necessitate divinæ substantiæ promanare; cùm sint divini alicujus attributi modificationes.

9°. denique, cùm Deus sit ens perfectissimum quo nihil melius, ne ipso quidem diffitente Spinosa, mirum certè illud videri debet, quâ ratione illum mente, intelligentiâ, providentiâ, sapientiâ, consilio, libertate, finis intentione spoliaverit. Vult enim omnia & singula entia, cæcâ & stupidâ quadam necessitate ab ejus naturâ erumpere, sicut erumpit v. g. lumen à sole, fructus ab arbore, rivus à fonte &c. Quid verò impium magis & insulsum? Verùm piget in tot deliramentis ac impiis figmentis se[...]

ſeriò confutandis diutiùs immorari.

Silentio tamen prætermitti non debet, quàm levis ſit, quàm ruinoſa prætenſa illa demonſtratio, quâ Spinoſa palmarem ac fundamentalem totius ſui ſyſtematis propoſitionem fulcire nititur. *Si darentur*, inquit ille, *plures diſtinctæ ſubſtantiæ, deberent inter ſe diſtingui vel ex diverſitate attributorum, vel ex diverſitate affectionum. Si tantùm ex diverſitate attributorum, concedetur ergo non dari niſi unam ejuſdem attributi: at ſi ex diverſitate affectionum; cùm ſubſtantia ſit prior naturâ ſuis affectionibus, & in ſe conſiderata, hoc eſt verè conſiderata, non poterit concipi ab alia diſtingui; hoc eſt, non poterunt dari plures, ſed tantùm una.* Hæc Spinoſa. Non abſimili ratiocinio utebatur David de Dinando apud S. Thomam L. 1. contra Gentiles cap. 17. ut oſtenderet Deum eſſe materiam primam: quem ſolidè refellit S. Doctor. Scilicet totum hujus ſophiſmatis vitium in æquivoco laborat: nempe ſi voluiſſet Spinoſa; quod erat facillimum, ſecernere inter ea quæ ſunt diverſa, & ea quæ ſunt diſtincta, nullo negotio deprehendiſſet ea quæ diverſa ſunt, re ipsâ talia eſſe ex diverſitate attributorum; non verò ea quæ ſunt diſtincta inter ſe. Res etenim à ſe invicem ex ſeſe diſtinguntur ſaltem numero, tametſi communem participent ſpecie naturam: ita Petrus & Paulus duo ſunt individua ex ſeſe diſtincta, licet conveniant in eâdem ſpecie naturæ humanæ. Tota igitur moles hujus demonſtrationis Spinoſæ, ruit tritâ iſtâ vulgari Scholæ diſtinctione: nimirum, *Non poſſunt eſſe plures ſubſtantiæ ejuſdem naturæ ſeu attributi*; Diſtinguo: ejuſdem numero naturæ; concedo: ejuſdem ſpecie, nego. Lege S. Thomam loco mox indicato ubi diluit argumentum quod propo-

nebat de Dinando, ac ostendit longum discrimen esse inter hæc duo; nempe res esse distinctas, & esse diversas.

SECUNDA CONCLUSIO.

Deus simplex est spiritus, expers omnis compositionis physicæ, sive ex materià & formâ, animâ & corpore; sive ex partibus quantitativis aut integrantibus; sive ex subjecto & accidente.

Probatur 1°. Scripturæ testimoniis, tùm iis quibus Deus spiritus dicitur; tùm iis quæ illa Deo attribuunt, quæ soli vero spiritui possunt convenire.

1°. Joan. 4. v. 24. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Quo loco, nomen *Spiritus* propriè & ad litteram usurpatum ad significandam substantiam immaterialem ac purè spiritualem, demonstrat intentum Christi, nempe verum cultum & adorationem Dei in spiritu & veritate, certo loco certisque cerimoniis necessariò non alligari, ut falsò existimabant Samaritani & crassiores Judæi. Cùm enim Deus spiritus sit & quidem immensus, ubique potest ac debet adorari.

Secundæ Corinth. 3. v. 17. *Dominus autem spiritus est:* ac consequenter, non modo carnali, quasi corpus esset, colendus & adorandus, sed in spiritu & veritate.

2°. Scriptura ea Deo adscribit quæ non in corpus, sed in purum dumtaxat spiritum cadere possunt. Loco coarctari non potest. Jeremiæ 23. v. 24. *Cælum & terram ego impleo.* Et Lib. 3. Regum cap. 8. v. 27. *Si cælum & cæli cælorum te capere non possunt, quantò magis domus hæc quam ædificavi?* Mutationi non est obnoxius. Malachiæ 3. v. 6.

Ego enim Dominus & non mutor. Immortalis & invisibilis. 1. ad Timot. 1. v. 17. *Regi sæculorum immortali & invisibili.* Nullis lineamentis, imagine nullâ potest delineari. Isaiæ 40. v. 18. *Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?*

Probatur 2°. Ex Conc. Lateranensi IV. sub Innoc. III. cap. Firmiter. *Una est Dei essentia, substantia seu natura simplex omnino.*

An. 1215. Tom. 11. Conc. part. 1. p. 142. C.

Communis hæc est ac pervulgatâ SS. Patrum doctrina.

Origenes L. 1. de principiis c. 1. *Non ergo*, inquit, *aut corpus aliquod, aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens ... ut sit ex omni parte monas, & ; ut ita dicam ; totus & mens.*

Part. 1. pag. 422. H.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 34. *An corpus,* inquit, *eum dices? Quonam ergo modo immensus, infinitus, figuræ expers est, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat? An hæc quoque in corpora cadunt? ... An verò corpus quidem esse statues, immensum verò atque infinitum, cæteraque hujus generis esse negabis? .... Quid enim afferri potest, cur colatur atque adoretur, si circumscriptus est? Aut quid causæ esse dicemus, quin ex elementis conflatus sit; atque in eadem denuo redigatur ac prorsus intereat? Compositio quippe pugnæ initium est, pugna autem dissidii, dissidium solutionis: solutio porro nullo modo in Deum ac primam illam naturam cadit. Quocirca nullum dissidium admittendum est, ne solutio consequatur; nec pugna; ne dissidium oriatur: nec compositio; ne pugna existat. Ac proinde ne corpus quidem est; ne alioqui compositum quidem eum esse necesse sit.*

To. 1. pag. 540. C. D.

Dogma Catholicum simplicitatis Dei non tantùm auctoritate suâ, sed etiam gravissimis rationum

momentis confirmat S. ille Doctor.

Theodoretus quæstione 20. in Genesim, datâ operâ refellit eos qui imaginem Dei ad quam homo factus dicitur, in corpore collocant. *Samaritanæ* inquit, *Dominus dixit, Deus spiritus est..... Si autem Deus spiritus est, simplex igitur, incompositus; & figuram non recipiens.*

T.1.p.17.B.

S. Augustinus Lib. 12. de Trinit. cap. 7. n. 12. *Cogitatio quippe turpiter vana est*, inquit, *qua opinatur Deum membrorum corporalium lineamentis circumscribi atque finiri.*

To. 8 pag. 918. F.

Et Lib. 6. c. 7. n. 8. postquam ostendit nullam creaturam verè ac perfectè simplicem esse, de Deo sic loquitur. *Deus verò multipliciter quidem dicitur magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quidquid aliud non indignè dici videtur: sed eadem magnitudo ejus est, quæ sapientia; non enim mole magnus est, sed virtute: & eadem bonitas, quæ sapientia & magnitudo; & eadem veritas, quæ illa omnia: & non est ibi aliud beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino ipsum esse.* Atque hæc est, ut ita dicam, ratio quasi à priori divinæ simplicitatis. Unde idem S. Doctor Lib. 11. de Civitate Dei cap. 10. n. 3. demonstrat idcirco Deum esse simplicem, quia quidquid habet, hoc est. *Cæterùm*, inquit, *dictus est in Scripturis sanctis Spiritus sapientiæ multiplex, eo quòd multa in se habeat: sed quæ habet, hæc & est, & ea omnia unus est.*

Ibid. p 848. E. F.

To. 7. pag. 281. A.

Denique S. Joannes Damascenus, ut alios omittam, L. 1. orthodoxæ fidei cap. 4. ex professo demonstrat Deum esse incorporeum gravissimis rationum momentis. *Quo etenim modo*, inquit, *corpus esse queat, quod infinitum & interminatum est, quod figurâ caret, quodque nec tangi, nec oculis cerni potest;*

Ed. nov. To. 1. p.127.A.

Quod denique simplex est, nec compositum?

Probatur 3°. nullam compositionis physicæ speciem in Deum cadere posse.

Nulla in Deo compositio physica ex materiâ & formâ.

Ac primò quidem, Deus componi non potest ex materiâ & formâ. 1°. Quia in hujusmodi composito materia est formâ imperfectior, cùm ab ipsâ perficiatur ac determinetur: atqui in ente perfectissimo, qualis Deus est, nihil est alio perfectius, sed quidquid est, perfectissimum est. 2°. Materia ex se indifferens est, & quasi potentia passiva ad plures formas: atqui nihil tale in Deo cogitari potest, qui totus est actus, totus spiritus. 3°. In omni composito ex materiâ & formâ, materia potest à formâ dividi & separari: at Deus indivisibilis est & impassibilis. 4°. Vel illæ duæ partes, materia & forma, sunt à se, vel ab alio: si posterius, ergo Deus qui ex utrâque parte componitur, est ens ab alio, & consequenter Deus non est: si autem quælibet pars est à se, ergo quælibet illarum seorsum ab aliâ est Deus, cùm Deus sit ens à se; & quidquid est à se, summum sit & infinitum: atque ita, non jam unicus erit Deus, sed duplex.

Ex corpore & animâ.

2°. Deus non est compositus ex corpore & animâ. 1°. Quia omne corpus certis limitibus est circumscriptum, nec potest infinitum esse & immensum. Sic egregiè ratiocinatur S. Aug. L. 3. Confess. c. 7. n. 12. *Non noveram*, inquit, *Deum esse spiritum, non cui membra essent per longum & latum, nec cui esse moles esset; quia moles in parte minor est quàm in toto suo; & si infinita sit, minor est in aliquâ parte certo spatio definitâ, quàm per infinitum; & non est tota ubique, sicut Spiritus, sicut Deus.* Quasi diceret: Deus totus ubique est, cùm sit immensus: atqui non foret totus ubique, si esset corpus; alioqui quæ-

To. 1. pag. 92. E.

libet pars hujus corporis, non esset minor toto, nec minor esset moles in parte quàm in toto : quælibet enim pars tantùm spatii occuparet, quantùm occuparetur à toto corpore. 2°. Omne corpus moveri potest, vel motu locali, transeundo ab uno loco ad alium ; vel motu alterationis, recipiendo novum aliquod accidens, quo vel minuatur, vel augeatur : atqui Deus moveri non potest, nec motu locali, cùm sit immensus & omnia repleat ; nec motu alterationis, cùm sit immortalis & immutabilis. 3°. Si Deus est corpus, constat necessariò partibus quæ possunt à se invicem separari : atque ita Deus erit divisibilis in varias partes sicut continuum; quod certè pugnat cum ideâ entis perfectissimi qualis Deus est. 4°. Deus est ens omnium nobilissimum : at non foret nobilissimum, sed valdè imperfectum, si corpus foret : siquidem vel corpus illud est vivens, vel non vivens : si non est vivens, ergo non est res omnium nobilissima, cùm ex se longè nobilius sit vivere quàm non vivere : si est vivens, ergo vel per formam superadditam ipsi advenientem, sicut anima humana advenit corpori ; vel vivit per ipsam proprii corporis substantiam. Si prius dicitur, ergo non est ens omnium nobilissimum ; quandoquidem datur aliquid eo nobilius, videlicet anima per quam vivit : si posterius, non potest vivere nisi vitâ ad summum sensitivâ, cùm vita corporea nobilissima, sit sensitiva. Ex quo sequitur eum non esse ens omnium nobilissimum, quo dari potest nobilius, nimirum vita intellectualis. Vide S. Thomam 1. p. q. 3. art. 1. ubi tres illas rationes proponit.

Ex partibus sive integrantibus

3°. Deus non est compositus ex partibus sive integrantibus, sive quantitativis. Ratio est quòd hujusmodi compositum imperfectum sit, in eo quòd

pars una possit ab alterâ secerni ac dividi; quòd quælibet in se sit ens incompletum, alterationi & mutationi obnoxium; quòd totum ab illis dependeat, & illis posterius sit: sed ab ente perfectissimo vel umbra imperfectionis procul removenda est.

sive quantitativis.

4°. Nulla in Deo esse potest compositio ex subjecto & accidente. 1°. Quia ut rectè docet S. Thomas hîc q. 3. art. 6. Omne accidens est in subjecto, quod se habet per modum potentiæ ad actum respectu accidentis quod recipit: ergo cùm nulla sit in Deo potentia passiva, utpote quæ imperfectionem includit, nulla quoque est compositio ex subjecto & accidente. 2°. Quia ex S. Aug. Lib. 5. de Trinit. cap. 4. n. 5. *Accidens non solet dici, nisi quod aliquâ mutatione ejus rei cui accidit, amitti potest .... Nihil itaque accidens in Deo, quia nihil mutabile aut amissibile.* 3°. Quia in eo nullum accidens fingi potest qui ex naturæ suæ necessitate est perfectissimus, qui per essentiam suam est, quidquid est: atqui talis est Deus, cùm sit ens perfectissimum. *Quidquid*, ait S. Augustinus Lib. 15. de Trinit. cap. 5. n. 8. *secundùm qualitates illic* (in Deo) *dici videtur, secundùm substantiam vel essentiam est intelligendum. Absit enim ut spiritus secundùm substantiam dicatur Deus, & bonus secundùm qualitatem: sed utrumque secundùm substantiam.* Paulò ante jam dixerat n. 7. *Una eademque res dicitur, sive dicatur æternus Deus, sive immortalis, sive incorruptibilis, sive immutabilis: itemque cùm dicitur vivens, & intelligens, quod est utique sapiens, hoc idem dicitur. Non enim percepit sapientiam quâ esset sapiens, sed ipse sapientia est.* Nihil ergo in Deo per modum qualitatis & accidentis. Atque hæc est, ut jam observavimus, summæ Dei simplicitatis, & ab ipsâ Dei essentiâ exclusionis

Ex subjecto & accidente.

To. 8. pag. 834. B. D.

Il. p. 971. E.

Ibid. B.

cujuscumque compositionis quasi radix & ratio à priori. Si quidem ea res simplicissima est, & expers omnis realis compositionis, quæ per essentiam est id omne quod est; seu in quâ quidquid est, perfectè unum & idem est cum illâ : atqui talis est divina essentia.

S. Thomas Lib. 1. contra Gentiles c. 18. hanc addit rationem. *In quolibet*, inquit, *genere, tantò aliquid est nobilius quantò simplicius .... quod igitur est in fine nobilitatis omnium entium, oportet esse in fine simplicitatis : hoc autem quod dicimus in fine nobilitatis omnium entium, dicimus Deum : nulla igitur compositio ei accidere potest.*

T. 13. p. 52. 93. 1. A. B.

TERTIA CONCLUSIO.

Nulla in Deo admittenda est compositio sive metaphysica, ex actu & potentiâ, essentiâ & existentiâ, naturâ & personalitate; sive logica, ex genere & differentiâ.

Probatur per singulas partes.

Nulla in Deo compositio metaphysica ex actu & potentiâ.

1°. Nulla est in Deo compositio metaphysica ex actu & potentiâ : quia Deus est actus purissimus, nihilque in ipso concipi potest quod habeat rationem potentiæ quasi passivæ, cui aliquid adveniat, a quo perficiatur; si quidem ex sese est ens perfectissimum quo nihil melius est, aut cogitari potest.

Ex essentiâ & existentiâ.

2°. Nulla quoque in ipso fingi debet compositio ex essentiâ & existentiâ, sicut contingit in rebus creatis, quibus existentia essentialis non est : at Deo existentia tam intimè includitur, & imbibitur in conceptu ipsius essentiæ, ut nequidem per mentem sejungi ab illâ possit; cùm fieri non possit ut concipiatur Deus tanquam ens perfectissimum, quin eo ipso concipiatur existens : ergo existentia est ipsa-

aet Dei essentia; ergo componi Deus non potest x essentiâ & existentiâ: omnis enim compositio fit x rebus distinctis.

Ex naturâ & personalitate.

3°. Nulla pariter est compositio ex naturâ & per- nalitate: quia ex dictis, omnis compositio fit ex re- is distinctis: atqui in divinis, subsistentia seu per- nalitas ab essentiâ non distinguitur nec realiter ec formaliter, ex dictis & probatis superiùs. Non a est in humanis, ubi subsistentia realiter à naturâ stinguitur; ut patet in naturâ humanâ Christi, quæ à propriâ caret personalitate seu subsistentiâ. Un- e in humanis v. g. in Petro, ex naturâ & subsis- ntiâ resultat compositum quoddam nempe sup- ositum seu persona Petri: non ita in Deo. Nulla go compositio in Deo personarum, aut cum es- ntiâ, à quâ non distinguntur; aut secum invicem, ım sibi mutuò ac relativè opponantur.

Ed. nov. p. 227. n. 22.

Audiatur de hocce argumento S. Athanasius L. e Decretis Synodi Nicænæ. *Si quis ergo*, inquit, *Deum compositum esse existimat, ut in substantiâ acci- ens, vel ita ut aliquem extrinsecus amictum habeat uo contegatur, aut quædam circum eum sint quæ ejus bstantiam compleant, adeo ut cùm Deum dicimus vel atrem nominamus, non ejus substantiam quæ nec vi- ri nec comprehendi potest, sed aliquid eorum quæ cir- m ipsam sunt, significemus, Synodum per me liceet cusent, quæ Dei Filium ex ejus substantiâ esse scrip- rit.... Sed si Deus aliquid simplex est, uti reverâ est, uet nihil nos quod veluti circum ipsum sit nominare, m Deum dicimus & Patrem nominamus, sed ipsam us substantiam significare.*

Cùm igitur nulla sit vera & realis ex S. Athana- o distinctio naturam inter & tres divinas personas, ılla quoque ex iis coalescere potest compositio.

Ex genere & differentiâ.

4°. Denique nulla in Deo videtur admittenda compositio ex genere & differentiâ. 1°. In omni composito ex genere & differentiâ, unum se habet per modum actûs perficientis, nempe differentia; alterum per modum potentiæ quæ perficitur, nempe genus. 2°. In tali composito, unum non includit aliud in suo conceptu, nempe genus non includit differentiam. 3°. Quod constat ex genere & differentiâ, species est: at in Deo, ente perfectissimo, nihil est per modum potentiæ, sed totum quod est, purissimus est actus; unum aliud includit in suo conceptu formali, ut supra probatum est: species nulla in Deo fingi potest, quia species ordinem dicit ad plura individua numero distincta: repugnat autem plures esse deos numero distinctos. 4°. denique, quia hæc sententia magis accedit ad formam loquendi SS. Patrum. S. Clemens Alexandrinus L. 5. Stromatum. *Quemadmodum*, inquit, *dici potuerit, quod neque est genus, neque differentia, neque species, neque individuum, neque numerus.* S. Cyrillus Alexandr. dial. 2. de Trinit. *A rectâ ratione longè alienissimum est*, inquit, *genus de Deo nominare, cum nulla res sit cum ipso, aut ante ipsum.*

p. 428. C.

T. 5. part. 1. p. 426. E.

Denique Evagrius Monachus apud Socratem L. 3. c. 7. *Divinitatem definire prorsus vetat, utpote rem simplicissimam: definitiones enim rerum compositarum esse dicit. Idem quoque his utitur verbis. Omnis propositio, aut genus habet quod prædicatur, aut speciem, aut differentiam, aut proprium, aut accidens, aut quod compositum est ex istis.*

Edit. Vales. p. 176. C.

Quæres 1°. An saltem aliqua compositio rationis & per mentem in Deo admitti possit?

Resp. Non posse admitti. 1°. Quia ex dictis, attributa neque ab essentiâ, neque à se invicem per-

fectè præscindi possunt, sed mutuò sese implicitè ac confusè includunt; nec distinguuntur nisi penes conceptus nostros magis aut minus explicatos: ergo nequidem per mentem seu rationis compositionem pati possunt. 2°. Compositio illud semper involvit, ut unum se habeat per modum potentiæ, aliud verò per modum actûs: at in Deo nihil intelligi ac concipi debet, quod se habeat per modum potentiæ quasi passivæ. 3°. denique: Cùm Deus sit ens perfectissimum, maxima quæ potest excogitari simplicitas ipsi adscribi debet: ergo nequidem rationis ac per mentem compositio ipsi affingenda videtur.

Quæres 2°. An Deus venire possit in compositionem alterius?

Resp. negativè: Æque enim imperfectum est compositionem in se aliquam pati, ac venire in compositionem alterius: sed ab ente perfectissimo, qualis Deus, omnis penitus removenda imperfectio.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1°. Scriptura Deo illa tribuit quæ corporum propria sunt. 1°. Dimensionem: Job. 11. v. 8. *Excelsior cœlo est... profundior inferno... longior terrâ... latior mari.* 2°. Situm. Isaiæ 3. v. 12. *Stat ad judicandum Dominus.* Et c. 6. v. 1. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum.* Psalm. 7. v. 7. *Exurge Domine in irâ tuâ.* 3°. Membra humani corporis. Oculos: Exodi 33. v. 13. *Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos.* Psal. 33. v. 16. *Oculi Domini super justos; & aures ejus in preces eorum.* Et Psalm. 129. v. 2. *Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.* Odoratum: Gen. 8. v. 21. *Odoratusque est*

Dominus odorem suavitatis. Os : Isaiæ 1. v. 20. *Os Domini locutum est.* Brachium : Exodi 6. v. 6. *Redimam in brachio excelso.* Manus : Job. 10. v. 8. *Manus tuæ fecerunt me & plasmaverunt me.* Pedes : Isaiæ 66. v. 1. *Cœlum sedes mea , terra autem scabellum pedum meorum.* 4°. Affectiones animi. Pœnitentiam : Gen. 6. v. 7. *Pœnitet me fecisse hominem.* Et v. 6. *Tactus dolore cordis intrinsecùs : Delebo,* inquit, *hominem , quem creavi , à facie terræ.* Iram : Psal. 6. v. 1. *Domine ne in furore tuo arguas me , neque in irâ tuâ corripias me.*

Resp. Distinguo antecedens. Scriptura Deo illa tribuit , sensu improprio & metaphorico , quæ corporum propria sunt , concedo : sensu proprio, vero & litterali , nego. Mos est Scripturæ ut de Deo interdum humano modo loquatur , ut sese nostro cogitandi & loquendi modo accommodet. Sic enim facti sumus , ut pro infirmitate nostrâ non possimus quæ purè spiritalia sunt , nisi sub involucro corporeæ cujusdam imaginis concipere. Atque hæc origo ac radix est tot errorum in quos lapsi sumus circa naturam divinitatis.

Neque præcisè ad litteram assumenda esse quæcunque in Scripturis de Deo affirmantur , demonstrant evidenter ea loca , in quibus Deus aliquando dicitur leo , lux , dicitur alas habere , &c. quæ certè figuratè intelligenda esse , nemo sanus diffitebitur.

Inde est quòd Scriptura , ut omnem errandi occasionem amoveat cùm aliquid materiale ac corporeum Deo tribuit , cautè ac providè monet, illud sensu carnali intelligendum non esse. *Numquid oculi tibi carnei sunt ? aut sicut videt homo , & tu videbis ?* ait Job. c. 10 v. 4. Et Lib. 3. Regum c. 8. v. 27. *Si cœlum & cœli cœlorum capere te non possunt, quantò*

magis domus hæc quam ædificavi? Isaias pariter cap. 66 v. 1. apertè quoque declarat, Deum nullo loco posse contineri, nullis terminis circumscribi; ac consequenter, si quando ipsi situs & præsentia in loco ad modum corporis tribui videtur, figuratè debet intelligi, non propriè. Pariter affectus & passiones humanas, quæ semper commotionem & imperfectionem aliquam adjunctam habent, procul à Deo Scriptura removet. L. 3, Regum c. 19. v. 11. *Non in commotione Dominus.* Et L. 1. c. 15. v. 29. *Porro,* inquit Samuel, *triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam.* Et Apostolus Rom. 11. v. 29. *Sine pœnitentiâ sunt dona & vocatio Dei.* Malachiæ 3. v. 6. *Ego Dominus & non mutor.* Denique Jacobi 1. v. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Itaque ad lucem veritatis hisce testimoniis expressæ, sensu figurato exponi debent quæ in Objectione proponuntur: ita ut, dimensio & magnitudo extensionis de quâ Job, significet immensitatem Dei: situs, immutabilitatem: solii celsitudo, majestatem: oculi, perspicuitatem & scientiam cui omnia patent: manus, omnipotentiam: aures, benignitatem & misericordiam: pedes, ubique præsentiam: ira, pœnam & vindictam: pœnitentia, peccati gravitatem, & pœnæ ultricis severitatem &c.

Ita passim respondent Ecclesiæ Doctores. Unum & alterum in re obviâ laudasse sufficiat.

Theodoretus quæst. 20. in Gen. refellens eos qui corpus humanum aiunt factum ad imaginem Dei: *Stolidi,* inquit, *non animadverterunt, Dominum Deum per homines hominibus loquentem, audientium infirmitati sermones accommodare. Et quoniam oculis nos* To. 1. p. 16 D.

videmus, virtutem ejus per quam videt Scriptura vocat oculos: & rursum audiendi facultatem vocat aures quoniam hisce partibus audimus: & mandatum Dei, o

S. Augustinus Tract. 7. in Epistolam S. Joan apposite omnino observat non idcirco corpus Deo affingendum esse, quòd in Scripturis, oculos, manus, pedes &c. habere dicatur; siquidem & charitati, quæ certè spiritualis virtus est, membra hujusmodi, sensu accommodatitio tribuuntur. *Pedes habet*, ait S. Doctor n. 10. *qui ducunt ad Ecclesiam: habet manus, nam ipsa pauperi porrigunt: habet oculos, nam inde intelligitur ille qui eget &c.*

T. 3. 2. part. p. 876. B.

Et Epistolâ 148. aliàs 111. ad Fortunatianum Siccensem Episcopum, de iis Scripturæ locis, in quibus Deo humana membra tribuuntur, sic loquitur c. 4. n. 13. *De membris Dei, quæ assiduè Scriptura commemorat, ne quisquam secundum carnis hujus formam & figuram nos esse crederet similes Deo, propterea eadem Scriptura & alas habere Deum dixit; quas nos utique non habemus. Sicut ergo alas cùm audimus, protectionem intelligimus: sic & cùm audimus manus, operationem intelligere debemus; & cùm audimus pedes, præsentationem; & cùm audimus oculos, visionem quâ cognoscit; & cùm audimus faciem, notitiam quâ innotescit; & si quid aliud eadem Scriptura tale commemorat, puto spiritaliter intelligendum.*

To. 2. pag. 501. D.

Denique idem S. Doctor Lib. 1. Confess. c. 4. omnem, quæ humanis affectibus adhærescere solet, maculam & imperfectionem à Deo eleganter removet his verbis. *Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens..... Amas, nec æstuas: zelas, & securus es: pœnitet te, & non doles: irasceris, & tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium.* Et Lib. 12. de Civitate

To. 1. pag. 71. A.

Dei. c. 14. *Fecit*, inquit, *hominem in tempore, non novo, sed immutabili æternoque consilio.* Vide quæ paulò ante de hoc ipso argumento ex Tertulliano laudavimus.

To. 7. pag. 312. E.

Instabis 1°. Deus homo factus est: ergo habet verum & humanum corpus nostro simile: ergo verè compositus est ex animâ & corpore.

Resp. Distinguo antecedens. Deus homo factus est, per unionem hypostaticam cum humanâ naturâ, concedo: per compositionem, quasi humanitas sit Dei pars, nego. Verbum quidem assumpsit naturam humanam per unionem personalem seu hypostaticam; sed compositum non est ex eâ aut cum eâ tanquam pars cum parte, sed ad eam se habet ut perficiens, sustentans, ac supplens humanitatis personalitatem seu subsistentiam. Natura quippe humana, ex tali unione atque consortio ad summam perfectionem evehitur; divinæ autem naturæ nihil inde perfectionis aut accedit, aut deperit.

Instabis 2°. Pœnitentia quâ Deum pœnituit hominem fecisse Gen. 6. verè ac propriè in ipso fuit, & quidem cum intimo cordis dolore. *Tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo*, inquit, v. 7. *hominem quem creavi, à facie terræ.* Ergo sensus ille doloris ac pœnitentiæ verus in illo fuit, ac nostro planè similis.

Quo sensu sit in Deo ira, pœnitentia &c.

Resp. Nego antecedens. Hæc quippe vocabula, iræ, pœnitentiæ, zeli, & alia hujuscemodi, cùm ab humanis ad Deum transferuntur à Scriptoribus sacris, propriè & ad litteram sumi non debent, sed impropriè, metaphoricè, & quoad effectum, ut aiunt è Scholâ Theologi; non quoad affectum & interiorem animi motum. *Ineffabilis est Dei patientia*, ait S. Aug. L. de patientiâ c. 1. *sicut zelus ejus, sicut & ira ejus, & si quid hujusmodi est. Nam si tan-*

To. 6. pag. 533. B.

quam nostra ista cogitamus, in illo nulla sunt. Et in Enchiridio de fide, spe, & charitate cap. 33. n. 10. *Cum Deus irasci dicitur* inquit, *non ejus significatur perturbatio, qualis est in animo irascentis hominis: sed ex humanis motibus translato vocabulo, vindicta ejus, quæ non nisi justa est, iræ nomen accepit.*

Ibid. p. 209. D.

Quapropter idem S. Doctor, ex effectu, non ex affectu ea de Deo affirmari innuit Lib. de diversis quæstionibus octoginta tribus, quæst. 52. *Quoniam* ait, *difficillimum est ut homo aliquid vindicet sine ira, vindictam Dei quæ omnino sine istâ perturbatione fit, iram tamen vocandam judicaverunt.* Eodem modo ibidem exponit quomodo intelligendum sit esse in Deo zelum, manus, pedes, aures, oculos.

Ib. p. 21. C.

Pœnitentiam verò in Deo propriè & quoad affectum non esse, disertè docet Lib. 2. de diversis quæstionibus ad Simplicianum, quæstione 2. n. 2. Audiendus est eximius Doctor. *Quis est hominum*, inquit, *cui non occurrat in Deo cuncta præscιente pœnitentiam esse non posse? Et certè tamen hæc duo verba sunt, pœnitentia & præscientia, quorum quia unum congruere credimus Deo, id est præscientiam, negamus in eo esse pœnitentiam.* Et postea ...... *Ira hominis turbida est & non sine cruciatu animi: ira verò Dei, de quâ dicitur in Evangelio, Ira Dei manet super eum .... illo in tranquillitate jugiter manente, in creaturâ subditâ exercet admirabili æquitate vindictam .... Quapropter cùm legimus etiam Deum dicentem, Pœnitet me; consideremus quod esse soleat in hominibus opus pœnitendi. Procul dubio reperitur voluntas mutandi: sed in homine cum dolore animi est, reprehendit enim in se quod temerè fecerat. Auferamus ergo ista, quæ de humanâ infirmitate atque ignorantiâ veniunt, & remaneat solum velle, ut non ita sit aliquid, quemadmodum*

Tom. 6. pag. 112. D.

P. 113. D.

P. 114. E.

modum erat : sic potest aliquantùm intimari menti nostra, quâ regulâ intelligatur quòd pœnitet Deum. Cùm enim pœnitere dicitur, vult non esse aliquid, sicut fecerat ut esset : sed tamen & cùm ita esset, ita esse debebat; & cùm ita esse jam non sinitur, jam non debet ita esse, perpetuo quodam & tranquillo æquitatis judicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate disponit. Sic egregiè S. Doctor exponit quo sensu intelligendum sit esse in Deo iram & pœnitentiam; nempe quoad effectum; quia idem facit Deus erga creaturam cui subinfensus est; quod agere solent homines cùm opera sua destruunt quæ fecisse illos pœnitet : non autem quoad affectum & interiorem animi motum. *Pœnituit ergo Deum*, ait hîc Estius; *id est justè irascens, & indignans peccatis hominum, decrevit majorem partem hominum diluvio è medio tollere, quasi opus suum aversans.*

Pag. 9. col. 1. D.

Instabis 3°. Ista loquendi ratio, *tactus dolore cordis intrinsecùs*, nonne internum doloris & pœnitentiæ sensum indicare videtur?

Resp. Minimè : sed significat dumtaxat offensæ nostræ magnitudinem; & pœnæ vindicis severitatem: *Neque enim*, ait Sanctus Ambrosius Lib. de Noë & Arcâ cap. 4. *Deus cogitat sicut homines; ut aliqua ei nova succedat sententia; neque irascitur; quasi mutabilis : sed ideo hæc leguntur, ut exprimatur peccatorum nostrorum acerbitas, quæ divinam meruit offensam; tanquam eò usque increverit culpa, ut etiam Deus, qui naturaliter non movetur, aut irâ, aut odio, aut passione ullâ, provocatus videatur ad iracundiam.*

Edit. n. T. 1. p. 291. n. 9. C.

Instabis 4°. Lactantius toto Libro de irâ Dei, verum ac propriè dictum iræ affectum in Deo agnoscere videtur.

Resp. Nego antecedens. Agnoſcit enim dumtaxat Lactantius in Deo iram quantùm ad effectum non verò quantùm ad affectum. Refellit ſcilicet eò loci nonnullos qui contendebant Deum nunquam punire hominum ſcelera. *Quoniam*, dicebant illi, *vel benefica ſit tantùmmodo natura divina; nec cuiquam nocere, præſtantiſſimæ atque optimæ congruit poteſtati: vel certe nihil curet omnino, ut neque ex ejus beneficentiâ quidquam boni perveniat ad nos, neque ex maleficentiâ quidquam mali.* Inſanam iſtam & impiam ſententiam confutat Lactantius Lib. de ira Dei cap. 1.

Pag. 442.

Inſtabis 5°. Lactantius diſtinguit iram ab aliis motibus quos negat in Deo locum habere: atqui alii motus ſunt in Deo ſaltem effectivè; ergo iram non modo effectivè, ſed etiam affectivè in Deo eſſe contendit.

Reſp. Diſtinguo majorem. Diſtinguit iram ab aliis motibus vitioſis qui intrinſecam imperfectionem involvunt, quales ſunt motus avaritiæ, concupiſcentiæ, propenſionis ad malum, qui quidem nullo prorſus modo, nec quoad affectum, nec quoad effectum in Deo eſſe poſſunt, concedo: diſtinguit ab aliis motibus qui quoad affectum aliquid imperfectionis includunt, nego. Omnes enim hujuſmodi motus ex æquo à Deo removet. Hanc eſſe Lactantii ſententiam, patet ex c. 16. n. 30. ubi ſic loquitur. *Sunt aliqui affectus qui non cadunt in Deum, ut libido, avaritia ...... his enim vacat, quia vitiorum affectus ſunt; eos autem qui ſunt virtutis, id eſt ira in malos, charitas in bonos, miſeratio in afflictos, quoniam divinâ poteſtate ſunt digna, proprios, & juſtos & veros habet.*

Pag. 467.

Inſtabis 6°. Gen. 1. v. 27. Homo creatus dicitur

ad imaginem & similitudinem Dei; ergo cùm homo corpus habeat, consequens videtur ut in Deo corpus pariter admittatur.

Resp. 1°. Distinguo antecedens. Homo dicitur creatus ad imaginem & similitudinem Dei, ratione animæ, concedo: ratione corporis, nego. Communis ac trita est SS. Patrum doctrina, imaginem Dei in homine expressam maximè relucere in animâ intellectuali, seu rationali, quæ Deum cognoscere potest, & illius possidendi est capax; non autem in corpore. Ita S. Gregorius Nyssenus Orat. 1. in illud, *Faciamus hominem ad imaginem nostram.* S. Ambros. L. de dignitate hominis c. 10. & in Psal. 118. S. Aug. L. 1. de doctrinâ Christianâ, & in Psal. 48. & alii passim; qui vel in libero arbitrio, vel in dominio quod homo exercet in proprias suas actiones, vel in illo, quod ipsi in animantia Deus concessit, Gen. 1. vel in virtutibus, imaginis rationem positam esse contendunt.

Resp. 2°. Distinguo idem antecedens. Homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei, ratione corporis, vel quod assumpsit, ut hominem plasmaret, vel quod assumpturus erat in Incarnatione, concedo: ad similitudinem corporis, quod Deo simpliciter, seu ratione divinæ suæ naturæ proprium sit, nego. Itaque censuêre è veteribus nonnulli, Deum, cùm hominem creare voluit, sibi corpus quoddam adaptasse, ut hominem etiam ex eâ parte sibi similem efficeret. Ita inter alios Prudentius in Apotheosi. Alii dicunt, similitudinem illam stare ratione corporis quod Deus in Incarnatione assumpsit, ad quod respiciebat Deus cùm hominem creavit. Ita Tertull. L. de Resurrect. carnis cap. 6. *Recogita*, inquit, *totum Deum illi* (homini P. 318. D.

creando) *occupatum ac deditum, manu, sensu, opere .... & ipsâ imprimis adfectione qua lineamenta ducebat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus..... ita limus ille jam tunc imaginem inducens Christi futuri in carne, non tantùm Dei opus erat, sed & pignus.*

Instabis 7°. Origenis Opera damnata idcirco fuere in Concilio Alexandrino sub Theophilo, & altero in Insulâ Cypri celebrato, præside S. Epiphanio, eo quòd doceret Deum esse incorporeum. Ita testari videntur Socrates Lib. 6. cap. 10. & Sozomenus L. 8. c. 14. Itaque erronea non est sententia quæ Deo corpus affingit.

Resp. Nego antecedens. Aliis certè de causis proscripti sunt Libri Origenis: neque facilè sibi quisquam persuaserit, tot Episcopos, qui duobus illis Conciliis interfuêre, in crassum ac turpem Antropomorphitarum errorem defecisse. Neque verò Socrates & Sozomenus, si attentè legantur, id asserunt quod objectio proponit.

Objicies 2°. Rom. 11. v. 36. dicitur. *Ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Ergo omnia ex Deo constant; seu Deus est universalis hujus mundi substantia.

Resp. Distinguo antecedens. In ipso sunt omnia efficienter, quia Deus est rerum omnium causa effectrix ac conservatrix. *In ipso enim vivimus, movemur & sumus, sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt; Ipsius & genus sumus*, ait Apostolus. Act. 17. v. 28. concedo: in ipso sunt omnia, materialiter & quasi partes Dei, nego.

Objicies 3°. Videtur esse aliqua compositio in Deo ex subjecto & accidente; si quidem multa ipsi de novo adveniunt, quibus antea carebat. Ita Ter-

tullianus disputans contra Hermogenem, qui materiam idcirco æternam esse & increatam contendebat, ne fortè quædam mutatio Deo accederet, si de novo titulum Creatoris ac Domini acquireret. *Ex quo*, inquit c. 3. *esse cœperunt in qua potestas Domini ageret, ex illo per accessionem potestatis & factus & dictus est Dominus*. Et Lib. de Resurrectione carnis cap. 14. ait justitiam Deo advenisse: *Accipe igitur*, inquit, *& causam, qui apud Deum discis, tam optimum quàm & justum: de suo optimum; de nostro justum. Nisi enim homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset, ex naturæ proprietate: at nunc etiam justum eum patitur, ex causæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & justum.*

P. 234. B.

P. 333. A B.

In eundem sensum loqui videtur Athenagoras Apolog. pro Christianis, cùm ait, *Bonitatem Deo copulari & adhærescere, sicut color adhæret corpori.* Sed color adhæret per modum accidentis.

Pag. 27.

Quin & S. Aug. L. 5. de Trinit. c. 4. & 5. docet non omnia quæ de Deo affirmantur, secundùm substantiam dici; ergo supponit aliqua esse quæ secundùm accidens de ipso affirmantur.

Resp. Nego antecedens. Ad cujus probationem distinguó: multa de novo Deo accidunt, denominativè, extrinsecè & objectivè, per ordinem ad creaturas, concedo: subjectivè, intrinsecè, & per ordinem ad divinam virtutem & potentiam, nego. Itaque denominationes istæ Domini, Judicis, Creatoris &c. spectantur vel extrinsecè & objectivè per ordinem ad creaturas, quas denotant; & hoc sensu non sunt Deo æternæ, sed ipsi adveniunt, cùm nempe objectum creatum ad quod referuntur, existit. Ita Deus ab æterno, Domini, Creatoris, Judicis titulum ac denominationem non habuit.

novum incipit esse divinæ connotationis objectum.

Instabis 2°. Decreta Dei sunt effectus divinæ voluntatis: ergo posteriora; adeoque per modum accidentis ei adveniunt.

Resp. Nego ant. Decreta enim Dei sunt actus immanentes voluntatis divinæ, non effectus ejus propriè dicti; nec Deus eorum causa dici debet, sed principium: quare opus non est ut sint Deo posteriora, nisi saltem ordine, ac nostro concipiendi modo.

Objicies 3°. Est in Deo unitas & Trinitas: unitas scilicet essentiæ, & Trinitas personarum; ergo compositio quædam est in Deo ex essentiâ & personâ.

Resp. Nego consequens. Quia ad veram compositionem necessaria est distinctio & unio: est quippe compositio, distinctorum unio. Porro divinæ personæ, quâ parte in naturâ seu essentiâ uniuntur, non distinguntur; & quâ parte distinguntur, non uniuntur, sed relativè sibi mutuò opponuntur. Quomodo igitur compositionem aliquam efficere possunt?

Instabis 1°. Quod constat ex aliquo communi & ex aliquo proprio, verè compositum est: atqui in personis divinis est aliquid commune, nempe natura; & aliquid proprium, nempe personalitas; ergo persona divina verè est composita.

Resp. Distinguo majorem. Si illud commune & proprium à se distinguantur; & unum sit veluti potentia quæ perficitur, aliud verò actus qui perficit, concedo: secus, nego. Porro, ex dictis non semel, constat personam in Deo ab essentiâ non distingui: constat ex personis novam divinæ naturæ non accrescere perfectionem; siquidem quidquid in personis perfectionis est, ab ipsâ naturâ divinâ

roſuit, quæ eminenter relationes & perſonalitates ontinet.

Inſtabis 2°. S. Baſilius L. 2. contra Eunomium, . 28. diſtinguit in Deo aliquid commune, nempe ſſentiam; & aliquid proprium, nempe perſonalita-em; itque ex his complexionem quamdam fieri. *Deitas communis eſt*, inquit, *proprietates verò ſunt paternitas & filiatio. Ex utriuſque autem complexu, tùm communis, tùm proprii, innaſcitur nobis comprehenſio veritatis.*

Ed. T. 1. p. 265. C.

Reſp. S. Baſilium complexionis nomine non intelligere veram compoſitionem, quæ fit ex actu & otentiâ; ſed hoc unum voluit, in eâdem ſcilicet perſonâ divinâ eſſe aliquid commune, & aliquid proprium, quæ diſtinguntur, non quidem realiter, ſed irtualiter dumtaxat & per mentem. Oppugnat ſcilicet Eunomium, qui, ut oſtenderet naturam Dei in eo eſſe, quòd ſit ingenita, (unde ſequitur Filium on eſſe Deum cùm genitus ſit) omnem penitus divinis diſtinctionem etiam virtualem & rationis xcludebat. Contra verò probat S. Doctor, neceſſariò diſtinctionem aliquam in divinis admitti debere; cùm in perſonis divinis ſit aliquid commune, & aliquid proprium.

Objicies denique. Non repugnat in Deo compoſitio ex genere & differentiâ. S. enim Aug. Serm. 8. de tempore, & Lib. 5. de Trinit. cap. 8. & 10. oſtendit quædam eſſe prædicamenta quæ Deo impropriè & metaphoricè tantùm competunt, v. g. quantitatem, qualitatem &c. quædam verò propriè, v. g. ſubſtantiam, actionem: quidni ergo, ipſi genus & differentia tribui poterit, & ex his compoſitio quædam logica?

Reſp. Prædicamentorum alia aliis minùs impro-

priè Deo convenire, tametsi omnia *abusivè* de Deo dicantur, ut ait ipsemet S. Aug. L. 7. de Trinitate c. 5. n. 10. *Manifestum est*, ait S. Doctor, *Deum abusivè substantiam vocari, ut nomine usitatiore intelligatur essentia, quod verè ac propriè dicitur.* Ita longè potius removeri à Deo debet quantitas & qualitas, quàm substantia: Deus quippe substantia est, licet in prædicamento substantiæ non includatur, cùm sit supra omnem substantiam.

To. 8. pag. 861. B.

Instabis 1°. Ibi est compositio ubi est distinctorum unio, saltem per mentem: atqui in Deo multa sunt quæ virtute saltem & per mentem distinguuntur; ergo quædam fit ex illis compositio saltem per mentem.

Resp. Distinguo majorem. Ubi est distinctorum unio, quorum unum se habeat per modum actûs & alterum per modum potentiæ, concedo: secus nego. Porro, ex dictis, nihil in Deo assignari potest quod se habeat per modum potentiæ.

Instabis 2°. Compositio ex genere & differentiâ, non magis officit divinæ simplicitati, quàm distinctio rationis; est enim illa compositio, tantùm rationis ac per mentem.

Resp. Nego antecedens. Disparitas est, quòd distinctio rationis arguit dumtaxat ex unâ parte summam Dei perfectionem, & ex alterâ tenuitatem & imbecillitatem humanæ mentis, quæ unico conceptu omnia quæ Dei sunt attingere non potest. Compositio verò, ut sæpius diximus, quamdam imperfectionem importat, non eam tantùm quæ sit ex parte mentis, sed etiam ex parte Dei, in quo necesse foret esse aliquid quod se habeat per modum potentiæ.

Instabis 3°. Ratio prioris & posterioris non offi-

livinæ æternitati; ergo nec compositio rationis.
Resp. In æternitate divinâ non esse prius & pos-
us reale, & quoad durationem, cùm sit instans
per durans & semper præsens; sed esse tantùm
onem prioris & posterioris in Deo, secundùm
cessionis originem, quod quidem divinæ æter-
ti non officit. Compositio verò etiam rationis,
næ simplicitati nocere intelligitur, quia tollit à
rationem actûs purissimi ac simplicissimi.

QUÆSTIO SEXTA.

De infinitate Dei.

Infinitas, vi nominis, est carentia termini & fi-
is. Negativum aliquid sonat; attamen summam,
que positivam, in Deo perfectionem arguit.
on hic agitur de infinitate Dei secundùm molem
quantitatem; aut secundùm intensionem gra-
em, quæ qualitatum est propria; aut secundùm
itudinem; constat enim hujusmodi infinitatem
summâ Dei simplicitate stare non posse, cùm
um distinctionem & compositionem includat:
e cum summâ ejus perfectione, cùm involvat
rfectionem. Non agitur etiam hic, aut de infi-
e durationis, quæ est æternitas; aut de infini-
extensionis, quæ immensitas estdivina, de qui-
postea. Ergo controversia est de infinitate divi-
ssentiæ, ac divinarum ejus perfectionum. Per-
onis autem nomine, hîc intelligimus eam, quæ
liciter simplex appellatur, quæ melior est ipsa
n non ipsa, nec ullam in suo conceptu imperfec-
em includit.

Quæstio autem non movetur tantùm, an quælibet Dei perfectio infinita sit in suo genere; hoc est omnes qui possibiles sunt perfectionis gradus complectatur: sed quæstio est, an Dei essentia infinita sit in omni genere perfectionis; hoc est, utrum per identitatem contineat omne genus puræ perfectionis, in gradu eminentissimo seu infinito.

Hanc Dei infinitatem inficiantur Sociniani, quibus constitutum est omnia Religionis Christianæ capita convellere.

CONCLUSIO.

Deus infinitus est in omni genere perfectionis.

Probatur 1°. ex Scripturis. Psal. 144. v. 3. *Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis*. S. Hieronymus vertit: *Magnificentia ejus non est inventio*. Hoc est, comprehendi satis & animo intelligi non potest, quanta sit Dei excellentia: adeo infinita est & supra omnem sensum nostrum.

S. Aug. ad citata Psalmistæ verba sic loquitur. *Ideo dixit, valdè; quia magnitudinis ejus non est finis: ne fortè incipias velle laudare, & putes te laudando posse finire, cujus magnitudo finem non potest habere. Noli ergo te putare eum, cujus magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare. Nonne ergo melius est, ut quomodo ipse non finitur, nec laus ipsius finiatur? Illius magnitudo sine fine est, & tua laudatio sine fine sit.*

To. 4. pag. 1613. C.

Baruch 3. v. 25. *Magnus, & non habet finem, excelsus & immensus.*

Job 11. v. 7. 8. & 9. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces? longior terrâ mensura ejus, & latior mari.*

Isaiæ 40. v. 12. *Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmâ ponderavit? Quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera?* Quàm hæc sublimia sunt, & ad exprimendam infinitam Dei majestatem ac virtutem magnifica! Non posse autem ista, vel de magnitudine molis & quantitatis, vel de magnitudine virtutis accidentalis, intelligi, abundè patet ex ante dictis.

Triplex Sociniana evasio refellitur.

Reponunt Sociniani 1°. Hæc de Deo dicta esse per exaggerationem & metaphoram. 2°. Ea designare dumtaxat virtutis operativæ in Deo præstantiam & efficaciam, non autem naturæ infinitatem. 3°. denique, ea infinita dici respectu nostri, quibus infinita videntur, tametsi infinita in se non sint. Quo sensu Numer. 32. v. 1. de filiis Ruben & Gad dicitur, *Quòd haberent pecora multa, & quòd esset illis in jumentis infinita substantia.* Et Lib. 2. Paralip. cap. 14. v. ultimo, dicitur: *Tulerunt pecorum infinitam multitudinem.*

Verùm, impia & insulsa est triplex illa evasio.

Prima.

Prima quidem: quia gratis omnino & absque ullo fundamento fingitur. Metaphoricæ quidem sunt loquendi rationes, quæ ex rebus creatis petitæ ad Deum transferuntur; v.g. quòd sit inferno profundior, latior mari &c. Verùm, sub illis externis ac corporeis symbolis, infinita divinæ naturæ ejusque virtutis ac potentiæ perfectio adumbratur. Quòd si ad libitum quæ de Deo in Scripturis affirmantur, ad sensum metaphoricum detorquere liceat, nihil erit tam clarum & tam certum, quod perditus aliquis ad figuratum sensum non adducat. Poterit hâc impiâ methodo, vera Dei æternitas negari; quia interdum sensu metaphorico, quod antiquum est, æternum dicitur. Ita Deut. 33. v. 15. dicuntur: *Colles æterni.*

Et Gen. 17. v. 8. *Possessio terræ Chanaan dicitur æterna*: & v. 13. dicitur, *pactum & fœdus æternum*.

Secunda. Secunda etiam evasio manifestè falsa est. Quippe si concedatur infinitam esse Dei virtutem operativam, necesse omnino est, & infinitam agnoscere ejus naturam: proprietas enim essentiæ modum & rationem sequitur.

Tertia. Tertia denique responsio prorsus inanis est & futilis. Namque ex subjectâ materiâ, ex antecedentibus & consequentibus, ex usu communi ac recepto, ea numero infinita dicuntur, quæ sunt in maximo numero. Ita dicimus infinitam esse in cœlo stellarum multitudinem; infinitas in mari aquas &c. Verùm, ubi sermo est de infinitate Dei, absit ut sensum hunc popularem approbemus & sequamur.

Probatur 2°. ex SS. Patribus.

Ex S. Hilario in citatum Psal. 144. textum. *Hæc*, inquit, *Dei prima & præcipua laudatio est, quòd nihil in se mediocre, nihil circumscriptum, nihil emensum & magnitudinis suæ habeat & laudis. Virtus ejus opinione non clauditur, locis non continetur, nominibus non enuntiatur, temporibus non subditur: arctus ad id sensus noster est, ingenium hebes est, sermo mutus est: finem magnificentiæ ipsius nescit, & aliquam emetiendi se opinionem immensa magnitudo non patitur. Extenta ubique, extenta semper est, hanc habens infinitatis suæ laudem: cæterùm omnem intelligentiam infinita hujus in se qualitatis excedens.* Disertè hîc pronunciat S. Hilarius, nihil in Deo circumscriptum, hoc est, finitum & limitatum contineri, idque factâ inductione demonstrat.

Ed. n. pag. 565. A. B.

Ex S. Greg. Nyss. Orat. 12. contra Eunomium. De Deo disserens: *Ipsum quod est, ait, vita est in ipso operans, quæ neque major neque minor ex accessione vel*

T. 2. p. 312. C.

substractione fit. Nam quod in majus fit incrementum, in infinito locum non habet.

Ex S. Joan. Damasc. L. 1. de fide orthod. c. 9. *Ex omnibus porro nominibus*, inquit, *quæ Deo tribuuntur, nullum æquè proprium videtur, atque ὁ ὢν id est*, Qui est: *quemadmodum ipsemet cùm Moysi in monte responderet, ait*: *Dic filiis Israel*; Qui est, misit me. *Nam totum esse, velut immensum quoddam ac nullis terminis definitum essentiæ pelagus complexu suo ipse continet.*

Ed. n. To. 1. pag. 141. C. D.

Probatur denique manifestâ ratione quam indicat mox laudatus S. Joan. Damasc. Nempe, Deus est à se; ergo illimitatus & infinitus. A quo enim limites haberet? ut non semel diximus: Ab alio? at nullam sui causam agnoscit, qui omnium causa est. A se ipso? at quid absurdius quàm fingere ens quod sibimetipsi certas ac limitatas definiat perfectiones? Adde ex communi omnium ideâ & notione, Deum esse ens perfectissimum, quo nihil melius est aut cogitari potest. At si non esset infinitus in omni genere perfectionum, perfectissimus nec esset, nec dici posset, quo ens perfectius posset excogitari.

Dices 1°. Aliquid perfectius excogitari potest, & re ipsâ datur. Ergo non est in omni perfectionum genere infinitus. Antecedens probatur: quia aggregatum ex Deo & creaturis, est aliquid Deo solo perfectius; in eo quippe aggregato nonnullæ sunt perfectiones propriæ creaturarum, quæ in Deo non reperiuntur.

Confirmatur. Si quid obstaret quominus Deus cum creaturis dici posset aliquid melius atque perfectius, istud maximè, quòd omnis perfectio creaturarum sit in Deo, si non formaliter, saltem eminenter. Atqui hæc ratio satis firma non videtur: nam-

que v. g. Sol eminenter lumen continet, & tamen Sol cum lumine est aliquid melius: pariter intellectus instructus omnibus ad intelligendum prærequisitis, intellectionem continet eminenter; atque tamen cum eâ conjunctus est aliquid re ipsâ melius. Ergo Deus cum creaturis aliquid melius est, quàm si solus consideretur; ergo non est infinitè perfectus.

Resp. Distinguo antecedens. Deo aliquid perfectius dari potest, nempe aggregatum ex Deo & creaturis, quantùm ad numerum, & multitudinem, esto: quantùm ad perfectionem, de quâ unâ hîc agitur, nego. Ratio est, tùm quia creaturæ Deo comparatæ, velut nihilum habentur. Psal. 38. v. 6. *Substantia mea tanquam nihilum ante te.* & Isaiæ 40. v. 17. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo; & quasi nihilum & inane reputata sunt.* Tùm quia nullum reperitur in creaturâ bonum purum, id est qualibet imperfectione liberum, quod non sit in Deo formaliter; ac consequenter Deus cum creaturâ non est aliquid perfectius.

Ad confirmationem, dico causam & rationem cur Deus cum creaturis non sit aliquid perfectius, non esse, quia creaturæ in Deo eminenter continentur; sed quia nihil in se habent perfectionis simplicis seu puræ, quod in Deo formaliter non contineatur: qui continendi modus non reperitur in causis secundis æquivocis respectu effectuum quos producunt.

Dices 2°. Si quælibet perfectio Deo propria infinita est in suo genere, quælibet est summa & infinita intra genus suum: atqui hoc videtur falsum; quia intra genus v. g. intellectionis, dari potest intellectio summa & maxima; quia nempe intra idem genus dari potest infinita collectio intellectionum, quarum

quarum aliæ sint aliis perfectiores in infinitum: neque enim exhauriri potest, quæ infinita est, Dei potestas.

Resp. Nego minorem. Ad probationem, distinguo: intra genus intellectionis creatæ non potest dari summa & maxima, quia quâcumque suppositâ, perfectior semper dari potest, concedo: non potest dari summa & maxima in Deo, quæ non contineatur intra genus creatæ intellectionis, nego. De istâ verò solummodo hîc agitur, non de aliâ quacumque perfectione creatâ, quæ semper crescere & augeri potest.

Quapropter aggregatum ex Deo & creaturis non est aliquid melius atque perfectius, quàm sit solus Deus. Ita inter cæteros docet S. Augustinus L. 6. de Trinitate c. 8. n. 9. *Corpora*, inquit, *adjunctione suâ crescunt...... In rebus autem spiritualibus, cùm minor majoribus adhærescit, sicut creatura Creatori, illa fit major quàm erat, non ille. In iis enim quæ non mole magna sunt, hoc est majus esse, quod est melius esse. Melior autem fit spiritus alicujus creaturæ, cùm adhæret Creatori, quàm si non adhæreat; & ideo etiam major quia melior. Qui ergo adhæret Domino, unus spiritus est: sed tamen Dominus non ideo fit major, quamvis fiat ille, qui adhæret Domino. In ipso igitur Deo cùm adhæret æquali Patri Filius æqualis, aut Spiritus sanctus Patri & Filio æqualis, non fit major Deus, quàm singuli eorum; quia non est, quo crescat illa perfectio.* Quibus disertè significat S. Doctor, Deo & creaturâ non fieri aliquid majus aut melius quàm sit Deus: *Quia non est quo crescat illa perfectio*; cùm nempe sit infinita, & infinitum augeri non possit. *Illud quod est optimum simpliciter*, ait S. Thom. 1. 2. q. 34. art. 3. ad 2. *nullo addito potest fieri melius.*

T. 8 p. 849 A B.

QUÆSTIO SEPTIMA.

De Immensitate Dei.

Immensitatis Dei definitio vel descriptio.

IMmensitas, vi termini, est illimitata Dei rebus omnibus præsentia.

Definiri seu describi potest immensitas Dei; virtualis substantiæ divinæ diffusio, per quam res omnes pervadit ac penetrat, iisque per sese ac intimè adest tota absque ullâ limitatione & termino.

Dicitur 1°. Virtualis substantiæ divinæ diffusio: tùm ut distinguatur immensitas Dei ab illius ubiquitate, & actuali in rebus omnibus inexistentiâ. Quippe immensitas Dei æterna est, absoluta & necessaria, atque in eo posita, quòd apta & nata sit ubique esse, & implere id omne quod existit. Ubiquitas verò & præsentia Dei in rebus, temporanea est, relativa & libera, pro conditione rerum creatarum quibus Deus coexistit. Tùm ut declaretur, simplicem Dei naturam idem efficere in ordine ad locum diffusione virtuali, quod præstat corpus diffusione & extensione molis quantitativæ.

Dicitur 2°. Per quam res omnes pervadit ac penetrat, iisque tota per sese intimè adest. Nempe 1°. Ut designetur Deum rebus præsentem esse, non tantùm cognitione, scientiâ, & operationis virtute; sed etiam substantiâ. 2°. Ut intelligatur, modum quo Deus rebus omnibus præsens est, simplicissimum esse, totius scilicet substantiæ in omnibus & singulis loci partibus, non per divisionem, vel multiplicationem, vel per contactum quemdam physicum & quantitativum; uti solent corpora in

esse & à nobis repræsentari. Unde fit,ut mens
ra phantasmatibus & corporeis imaginibus as-
i, Dei infinitatem & immensitatem delineare
ion possit. Rectè Magister Sententiarum Lib. 1.
37. litt. A. ait: *Deum incommutabiliter semper existentem, præsentialiter, potentialiter, essentia- esse in omni naturâ sive essentiâ, sine sui divisio- r in omni loco sine circumscriptione, & in omni tem- sine mutabilitate. Verùm, nec humanam mentem iè cogitare, nec linguam sufficere ut id eloquatur.*
)icitur 3°. Absque ullo termino. Quia ratione
nensitatis, Deus nullo loco contineri ac circum-
bi potest, sed quâlibet suppositâ rerum ac loco-
ı multitudine, Deus pluribus aliis & infinitis ad-
: idoneus est: neque tam loco contineri, quam
um ipsum continere dicendus est.
Circa immensitatem Dei hæc sunt à nobis inqui-
da.
1°. An Deus sit immensus; rebusque omnibus
imè præsens, non tantùm cognitione, & opera-
ne, sed essentiâ.
2°. An præsentia Dei in rebus, efficaciter pro-
tur ex operatione illius, & quomodo?
3°. An Deus sit extra mundum diffusus; & in
itiis, ut vocant, imaginariis?

ARTICULUS PRIMUS.

n Deus sit immensus; rebusque omnibus intimè præsens, non tantùm cognitione, & operatione, sed essentiâ.

TRibus generatim modis vulgò Deus rebus om-
nibus præsens adesse dicitur: per potentiam,

præſentiam, & eſſentiam. Per potentiam, quia omnia producit, conſervat, & operatur omnia in omnibus: *In ipſo enim vivimus, & movemur & ſumus.* Act. 17. v. 28. Per præſentiam ſeu notitiam & cognitionem, tùm quia omnia nuda & aperta ſunt oculis ejus; tùm quia omnia gubernat & moderatur, omnibuſque providet. Per eſſentiam denique, quia res omnes intimè pervadit & penetrat: non quidem ut accidens, aut pars eſſentiæ, cùm ſit ſubſtantia ſimpliciſſima; ſed ſicut agens intimè præſens rei in quam agit, ut explicat S. Thom. 1. p. q. 8. art. 1.

Non hîc agitur de præſentiâ Dei in rebus, aut per potentiam & operationem, aut per ſcientiam, quam nemo negare videtur, ſed per eſſentiam.

Neque etiam agitur de ſpeciali modo quo Deus eſt, aut in Cœlo per gloriam, aut in Sanctis per gratiam, aut in Chriſto per unionem hypoſtaticam, aut in Sacramentis per ſingularem efficaciam, aut in Eccleſiâ per continuam ac ſpecialem aſſiſtentiam: ſed de generali inexiſtentiâ Dei in rebus omnibus creatis.

Neque etiam quæſtio movetur de modo, quo Deus immenſitate ſuæ ſubſtantiæ omnia replet ac continet. Licet enim certum ſit Deum non eſſe in loco, aut circumſcriptivè per modum corporis, per varias ſui partes variis partibus corporis reſpondentes; aut definitivè, ſicut Angelus, qui totus eſt in loco, & totus in qualibet parte loci, & tamen loco clauditur ac continetur: ſed ſimpliciter agitur de ſubſtantiali Dei in loco præſentiâ; modus enim planè ſingularis illius præſentiæ, nec concipi à nobis nec explicari poteſt.

Adversùs immenſitatem Dei peccaverunt

1°. Inter Judæos, illi qui Deum in ſolo Templo

[I]erosolymitano residere affirmabant: teste S. Hieronymo ad cap. 66. Isaiæ; quibus & Samaritanos adjungit S. Hilarius Lib. 2. de Trinitate. Volebant illi, Deum alibi non esse, nec coli posse. *Utrorumque præsumptio*, ait S. Hilarius, *aut collis edito, aut extructa domûs concavo, Deum, intra quem omnia, & extra quem nihil ejus capax est, continebat.*

Errores contra Dei immensitatem Judæi, Samaritani

Edit. n. pag. 804. C.

Quibus opponi meritò potest, quod egregiè dicebat S. Cyprianus L. de vanitate Idolorum: *Dei, templum totus est mundus ...... Deus enim est totus ubique diffusus.*

Pag. 206. & 207.

2°. Platonici, qui Deum intra spheram quamdam igneam commorari existimabant.

3°. Veteres illi Philosophi; atque inter cæteros, Auctor de mundo ad Alexandrum, qui Deum in cœlis dumtaxat esse asseruit.

4°. E veteribus hæreticis, Valentiniani, Gnostici, Manichæi, qui, ut testis est S. Aug. Lib. contra Epistolam Fundamenti c. 21. cùm duo rerum principia agnoscerent, unum bonum, alterum malum, illud in regione lucis, & istud in regione tenebrarum collocabant; ne videlicet bonum à malo contaminaretur. Addit cap. 23. idem S. Doctor, quòd etsi putarent Manichæi Deum infinitâ mole diffusum esse, non tamen *undique sed tribus quadris infinitum atque condensum, ex unâ fissum, patentem esse finxerunt.* Quotquot etiam inter Veteres, Deum corporeum finxerunt, illius immensitatem inficiati sunt.

To. 8. pag. 165. D.

5°. Inter Christianos Augustinus Steuchus Eugubinus in Psal. 138. contendit Deum secundùm substantiam esse tantùm in cœlo, eo modo quo Sol est in suo orbe: & secundùm potentiam esse ubique; quatenus omnia in omnibus operatur, eo modo

quo Sol ex orbe suo influxus suos in hæc inferio[illegible]
diffundit.

6°. Denique Sociniani, & Vorstius Calvinist[illegible] admittunt quidem præsentiam Dei in rebus quoa[illegible] virtutem & operationem; sed negant quoad esse[illegible]tiam: qui Deum cœlo contineri pertendunt, ut So[illegible]cinus in Tractatum Francisci Davidis, & Crellius L[illegible] 1. de verâ Religione c. 27. *Quia*, inquit Crellius[illegible], *Dei & potentia & sapientia ad res omnes extendit[illegible], uti & potestas sive imperium; ideo ubique præsens o[illegible]niaque numine suo complere dicitur.* Adversùs ill[illegible] errores sit

Vorstius Tract. de Deo, & Apolog. suâ.

CONCLUSIO.

Deus est immensus, rebusque omnibus intime præsens adest, non tantùm cognitione & operatione, sed essentiâ.

Probatur 1°. ex Scripturis. Deuteron. 4. v. 39. *Scito ergo hodie*, ait Moyses, *& cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse sit Deus in cœlo sursum, & in terrâ deorsum, & non sit alius.*

Baruch 3. v. 25. *Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus.*

Job. 11. v. 8. *Excelsior cœlo est ..... profundior inferno .... longior terrâ mensura ejus, & latior mari.* Non potest divina immensitas magnificentiùs delineari.

Lib. 3. Regum c. 8. v. 27. *Si enim cœlum & cœli cœlorum capere te non possunt, quantò magis domus hæc quam ædificavi?*

Jeremiæ 23. v. 24. *Numquid non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?*

Denique Psal. 138. v. 7. & seq. *Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tuâ fugiam? Si ascendero in cœlum*

tu illic es, si descendero in infernum ades.

Frustra reponit Crellius, loca hæc Scripturæ agere de omni præsentia virtutis & efficaciæ, non essentiæ.

Crellii responsio refellitur.

1°. Quia in citatis Deuter. 4. Baruch 3. Job 11. nulla fit cognitionis aut potentiæ Dei mentio, sed de unâ præsentiâ essentiæ; neque alium sensum ingerunt isti loquendi modi, *excelsior cœlo: profundior inferno: Cœlum & terram impleo: Cœli te capere non possunt:* quæ metaphoræ, non cognitioni, non efficaciæ virtutis, sed uni substantiæ diffusioni adaptari meritò possunt. 2°. Eodem modo dicitur Deus esse in inferno, quo in cœlo: at, non diffitentibus Socinianis, Deus est in cœlo per essentiam; ergo & in inferno seu sepulchro. 3°. Præsentia potentiæ non excludit, sed necessariò supponit præsentiam essentiæ: nam ubi Deus non est, ibi operari non potest, quia operatur immediatè per essentiam; atque ita si ubique operatur, ubique sit necesse est.

Probatur ex communi SS. Patrum sententiâ. Sufficiat in re certâ & clarâ nonnullos laudasse.

S. Cyprianus L. de vanitate Idolorum ait, *Totum mundum esse Dei templum, & Deum ubique esse diffusum.*

S. Clemens Alexandrinus L. 7. stromat. *Deus*, inquit, *non comprehensus, omnia comprehendit.* Et L. 7. de bono & sancto viro sermonem faciens: *Persuasum illi est*, inquit, *Deum ubique adesse, non autem certis ac definitis locis esse inclusum.*

S. Athanasius L. contra Sabellii gregales n. 10. *Ne quæratis*, inquit, *loci magnitudinem tantam, ut quæ possit Dei magnitudinem capere. Non enim immensum, in menso est.* Et Epistolâ ad Serapionem; Filii & Spiritûs sancti divinitatem probat, ex im-

Ed. n. T 1 p. 44. D.

immensitate quæ ipsis propria est.

n. T. 3. 96. S. Hieronymus ad cap. 66. Isaiæ. *Si enim*, inquit, *instar sedentis in solio atque regnantis, cœlum thronus ejus est, & terra scabellum pedum illius, quomodo parvo claudetur loco, qui complet omnia, & in quo sunt omnia?* Quod quidem multis comprobat Scripturæ testimoniis, ac pergit: *per quæ ostenditur Deus & forinsecus, & intrinsecus, & infusus & circumfusus, dum & solio ambiente non concluditur, & pugillo concludit ac palmo.*

n. T. 2. 165. B. S. Ambrosius Lib. 1. de fide cap. 16. n. 106. *Complens omnia* (Deus) inquit, *nusquam ipse confusus: penetrans omnia, nusquam ipse penetrandus: ubique totus, eodemque tempore vel in cœlo, vel in terris, vel in novissimo maris præsens.*

2. pag. C. S. Augustinus Epistolâ 187. aliàs 57. ad Dardanum, quæ tota est de præsentiâ Dei cap. 4. sic loquitur n. 14. *Est ergo Deus per cuncta diffusus . . . sed sic, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum. Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusâ, ita ut in dimidio mundi corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum totus; sed & in solo cœlo totus, & in solâ terrâ totus, & nullo contentus loco, sed in se ipso ubique totus.*

p. 681. Unde superiùs dixerat: *In eo ipso quòd Deus dicitur ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, & mens à corporis sensibus avocanda, ne quasi spatiosâ magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut humus, aut humor, aut aer, aut lux ista diffunditur . . . . sed ita potius, sicuti est magna sapientia.*

S. Gregorius Magnus in Cantica Cantic. à Magistro laudatus L. 1. dist. 37. *Licet*, inquit, *Deus communi modo omnibus rebus insit præsentiâ, potentiâ, sub-*

stantiâ; tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutiùs & fideliùs considerant.

Adde in Concilio Lateranensi sub Innocent. III. definiri; Deum esse immensum: & in alio pariter Lateranensi sub Martino I. *Christum circumscriptum esse secundùm corpus, & incircumscriptum secundùm divinitatem.*

To. 6. Conc. p. 351. B.

Adde & testimonia nonnullorum ex antiquis Poetarum ac Philosophorum, qui Dei rebus omnibus præsentiam agnoverunt; de quibus S. Cyrillus Lib. 1. adversùs Julianum.

Probatur 3°. rationibus Theologicis.

Prima: Ex infinitâ & summâ Dei perfectione quæ exigit ut sit ubique: aliàs non esset ens perfectissimum, quo dari & excogitari posset perfectius; illud nempe quod naturæ suæ conditione esset ubique. Illa etenim immensitas, cùm sit perfectio simpliciter simplex, quæ nullam in suo conceptu imperfectionem includit, enti perfectissimo tribuenda est; aut eo ipso, ens perfectissimum non est nec concipitur.

Secunda: Vel Deus alicubi est, vel nullibi, aut ubique. Si enim Deus sit alicubi, ut vel ipsi agnoscunt Sociniani, vel est ibi liberè & per voluntatem, vel necessariò & per naturam. Non liberè, quia ab eo loco discedere posset Deus; ad alium transire; illo finiri & circumscribi, quæ omnia divinæ infinitati & simplicitati omnino adversantur. Est ergo alicubi necessariò & per naturam; ergo ubique, cùm sit substantia simplex & infinita, neque reddi possit ratio, quare in uno potius quàm in alio loco præsens sit.

Tertia: Deus ubique operatur, quia in omni re

attingit id quod ipsi magis intimum est: sed non agit per operationem ab essentiâ divulsam & distinctam; istud quippe non patitur, quæ summa est ejus simplicitas: ergo per operationem ab ejus naturâ & essentiâ indistinctam; ac consequenter, Deus qui in rebus omnibus operatur, in iis quoque intimè præsens adest per naturam & substantiam.

Quærunt hîc nonnulli, utrum immensitas sit speciale Dei attributum, ab aliis v. g. infinitate, immutabilitate & omnipotentiâ, virtute ac ratione distinctum?

Sed prompta & facilis est responsio, immensitatem esse speciale Dei attributum ab aliis ratione distinctum: quia in conceptu suo claro & explicito nec alia Dei Attributa involvit, nec etiam in iis involvitur. Est quippe immensitas, ex dictis, aptitudo Dei ut sit in rebus omnibus possibilibus; atque per hoc distinguitur ab infinitate, ab immutabilitate & omnipotentiâ, conceptu saltem claro & explicito.

Ab infinitate quidem. Hæc enim usurpatur, vel pro infinitate in omni genere perfectionum; quo sensu, fatemur infinitatem non esse speciale Dei attributum, sed esse complexionem omnium Attributorum: vel pro infinitate in aliquo perfectionis genere; quo sensu, immensitas ab infinitate distinguitur: quia nulla est perfectio infinita in suo genere, quæ non possit concipi, saltem clarè & explicitè, sine aliâ.

Ab immutabilitate etiam Dei immensitas distinguitur. Quòd enim Deus ab uno loco ad alium transire non possit, non inde tantùm est, quòd sit immutabilis; sed quia cùm sit immensus & omnia repleat, intelligi non potest quomodo ab uno loco ad alium transiret. Et re verâ, quodlibet ubi fixum

naturæ creatæ est essentialiter immobile, nec tamen est immensum.

Denique distinguitur ab omnipotentiâ : cùm sit utriusque perfectionis diversus conceptus.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Qui residet in cœlo tanquam in propriâ sede, ille immensus non est : atqui Deus residet in cœlo tanquam in propriâ sede. Isaiæ 66. v. 1. *Hæc dicit Dominus : Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum.* Psal. 10. v. 5. *Dominus in Templo sancto suo : Dominus in cœlo sedes ejus.* Quapropter, naturali quodam instinctu, orantes, in cœlum oculos tollimus, dicimusque : *Pater noster qui es in cœlis.*

Resp. Distinguo majorem. Qui residet in cœlo, per exclusionem præsentiæ aliis in locis, concedo : qui residet in cœlo, speciali dumtaxat ratione, & non per exclusionem præsentiæ aliis in locis, nego. At præsentiam illam Dei generalem non excludi, manifestè probant laudata in confirmationem Conclusionis Scripturæ testimonia. *Cœlum & terram ego impleo. Excelsior cœlo est : profundior inferno &c.*

Porro, in cœlo Deus sedem suam habere dicitur, speciali quâdam ratione ; quòd nempe ibi potentiæ ac munificentiæ suæ divitias magnificentiùs explicet, per apertam & manifestam gloriæ suæ manifestationem. *Ergo Dei locus is dicitur*, ait S. Joan. Damasc. L. 1. de fide orthod. cap. 13. *qui uberioris ipsius operationis & gratiæ particeps est. Idcirco cœlum sedes ejus est, (illic enim sunt Angeli, qui faciunt ipsius voluntatem, eumque semper laudibus celebrant.) Hæc quippe ipsi est requies : terra autem scabellum pedum ejus ; in quâ per carnem cum hominibus conver-*

Ed. n. T. 1. p. 149. C.

fatus sit. Pes porrò Dei, sancta ipsius caro variis locis nominata est.

Et S. Bernardus Serm. 1. in Psal. *Qui habitat.* *Licet*, inquit, *ubique esse non dubitetur, sic tamen in cœlo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris? Propter quod & orantes dicimus: Pater noster qui es in cœlis. Sicut enim anima, cùm in toto quoque sit corpore, excellentiùs tamen & singulariùs est in capite, in quo sunt omnes sensus.* Lege Magistrum Sententiarum Lib. 1. dist. 37. litt. A. & B. ubi ex professo, adductis SS. Patrum sententiis, ostendit quòd etsi Deus speciali ratione sit in Christo per unionem hypostaticam, in beatis per manifestationem suæ majestatis, in justis per inhabitantem gratiam, in malis per vindictam, ubique tamen sit *præsentialiter, potentialiter, essentialiter.*

o. 1. pag. 19. F.

Instabis 1°. Ita Deus dicitur esse in cœlo, ut terram veluti hominibus reliquerit. Psal. 113. v. 16. *Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum.*

Resp. Nego antecedens. Neque enim sensus hujus loci est, Deum ita in cœlo esse, ut terram non impleat; sed sensus iste est: promittere cœlum cœli seu bona cœlestia dare, Domino fuisse reservatum; terram autem dare, concessum fuisse filiis hominum, puta ipsi Moysi, & Josue qui divisit Judæis terram in funiculo distributionis. Qui profectò sensus, nihil commune habet cum præsenti nostro instituto.

Instabis 2°. Illud justorum proprium esse videtur, ut Deus in ipsis sit: *Ad eum veniemus; & apud eum mansionem faciemus.* Joan. 14. v. 23.

Resp. Distinguo. In justis est Deus, speciali & nobiliori quâdam ratione, per inhabitantem gratiam, concedo: per exclusionem præsentiæ aliis in locis, nego. *Fatendum est*, ait S. Augustinus citatâ

. 2. p. 683.

iam Epistolâ 187. *ubique esse Deum per divinitatis præsentiam, sed non ubique per inhabitationis gratiam.* Atque ita, vel ipsis dæmonibus Deus præsens adest per substantiam, per potentiam, ac vindicem justitiam.

Instabis 3°. Deo indignum ac indecens videtur, ut obscænissima quæque loca suâ immensitate repleat, quibus eum fœdari, & in partes quasi scindi ac dividi necesse est.

Resp. Nego antecedens. Monet enim S. Aug. antea laudatus, mentem à sensibus hîc revocandam esse, nec de præsentiâ Dei, entis spiritalis, judicandum, ad modum & legem præsentiæ corporum. Certè spiritus incapax est qui sordibus locorum inquinetur: immò Sol ipse non fœdatur nec inficitur obscænitate locorum quos radiis suis illustrat; anima lepram non contrahit ex leprâ corporis. Pariter nullam sui divisionem Deus patitur, ex eo quòd sit simul pluribus in locis; sicut nec anima quæ tota est in toto corpore, & tota in qualibet illius parte; ita pariter vocis sonus, qui à multis simul auditur, non dividitur aut per partes scinditur.

Instabis 4°. Qui ubique est, motûs localis est incapax, nec potest ab uno loco transire ad alium: atqui tamen Deus in Scripturis dicitur descendere, ascendere, accedere, recedere. Gen. 11. v. 5. *Descendit autem Dominus, ut videret civitatem & turrim.* Deut. 23. v. 14. *Dominus Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te &c.* Pariter Verbum divinum è cœlo descendisse dicitur, ut homo fieret.

Resp. Distinguo minorem. Deus dicitur descendere & ascendere &c. sensu metaphorico, concedo: sensu proprio, nego. Nemo tam rudis qui non intelligat, Scripturam his in locis sensu figurato &

... ut incorpore.i & ubi d-scendere dicitur Deus ... gnitatis habere dignatur ... cap. 13. *Quod descendit ... serere, & inferiorem pete... tia cùm tota ubique praesi... loco in locum potest.*

T. 8. p. 127. A.

Verbum divinum è cœ... quidem motu locali, c... mendo hypostaticè hum... nio, quidam est divinit... missio & humiliatio. *Sem... mam servi accipiens, in s... tus, & habitu inventus ut ... sum factus obediens usque ...* 7. & 8.

Instabis 5°. Si Deus u... at extensio cadere in Deu...

Resp. Distinguo antece... tensione virtuali quæ sup... concedo: extensione ma... rum, nego. Jam monuir...

Instabis 6°. Explicari non potest quid sit illa virtualis extensio; ac longè satiùs foret abstinere omnino ab isto extensionis vocabulo, cùm de præsentiâ Dei in rebus agitur.

Resp. Nego antecedens. Qui objectionem hanc proponunt, non satis distingunt inter ubiquitatem Dei, ejusque immensitatem. Vide quæ initio hujus Quæstionis diximus. Extensio itaque virtualis in Deo, est aptitudo quâ Deus potest & exigit esse præsens omnibus in rebus, quacunque tandem illæ temporum differentiâ existant: extensionis autem vocabulo hîc utimur, ne ab usu communi Theologorum recedamus. Si licuit S. Augustino aliisque SS. Doctoribus, uti vocabulo *diffusionis*, quidni & nobis, vocabulo *extensionis?* Idem enim est utriusque sensus, eadem significatio. Hominis est plùs æquo fastidiosi, in his argutiolis immorari; præsertim, cùm à nomine *diffusionis* aut *extensionis* sensus materialis & corporeus omnisque imperfectio longiùs removetur.

Objicies 2°. Nonnulli ex SS. Patribus divinam immensitatem & ubique præsentiam negasse videntur.

1°. Ii qui asserunt Deum non permeare rerum substantiam, sed eam dumtaxat efficere. Ita S. Clemens Alexandrinus Lib. 5. Stromatum. Tatianus Orat. contra Græcos.

2°. Ii qui docent Deum nullibi esse. Ita S. Joannes Chrysostomus Hom. 5. in Epist. ad Coloss. & S. Augustinus L. 83. quæst.

3°. Ii quibus videtur Deum esse tantùm in cœlo, ad eum fere modum quo anima residet tantùm in cerebro. Ita Lactantius L. de opificio Dei c. 16.

4°. denique: Ii & quidem non pauci qui docent

Deum esse in loco per solam operationem; atque non nisi ex abusu dici eum in loco esse. Ita SS. Gregorius Nyssenus L. de animâ. Joan. Damasc. L. 1. orthodoxæ fidei c. 16. Augustinus Lib. 2. de div. quæstionis ad Simplicianum q. 1.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem.

Dico 1°. Deum non permeare rerum substantiam, ad mentem scilicet Stoicorum qui contendebant Deum rebus omnibus immisceri, tanquam partem vel animam mundi. Stoicos autem insectantur locis indicatis Tatianus & S. Clemens Alexandrinus, ut legenti patebit. At sensu orthodoxo Christianorum, Deus rerum omnium substantiam pervadit ac penetrat. *In ipso enim vivimus, & movemur & sumus.* Act. 17. v. 28.

Dico 2°. Deum nullibi esse, per exclusionem modi quo corpora sunt in loco circumscriptivè, per varias nempe sui partes variis spatii partibus applicatas, verum est: at ubique est repletivè, ut aiunt, quia omnia replet & continet, nullo loco ipse contentus & inclusus. Ut verò sensum omnem materialem & corporeum à præsentiâ Dei in rebus excludant SS. Patres, eum nullibi esse affirmant.

Dico 3°. Deum in cœlo esse, eo fere modo quo anima dicitur esse in cerebro, speciali quodam modo & influxu. Sicut enim anima è cerebro omnem vitæ spiritum per omnes corporis artus diffundit; ita Deus è cœlo, ubi speciali & nobiliori quodam modo sedem habet, in omnem universi hujus habitum, vitæ, conservationis ac providentiæ suæ quasi spiritum infundit, omnia regendo, moderando, sustentando; tametsi per substantiam ubique præsens adsit. Si alius fuit Lactantio sensus, ut nonnullis videtur, hîc deserendus est; attamen loco indicato n. 10.

Lactantius

Lactantius hoc addit, quibus potest ab errore hâc in parte vindicari: *Et miratur aliquis, ait, si divina mens per universas mundi partes intenta discurrit, & omnia regit, omnia moderatur, ubique præsens, ubique diffusa?*

Pag. 505.

Dico denique, SS. Patres interdum asserere Deum per solam operationem in rebus esse; non ut excludant substantiæ præsentiam, sed ut innuant præsentiam illam non esse per modum corporis & quantitatis extensæ. Hinc aliquando affirmant, dici non debere eum esse in loco, nisi abusivè & impropriè loquendo. Et re ipsâ, nisi usus invaluisset, aptiùs & rectiùs diceretur locum in Deo esse, quàm Deum in loco. Ista enim loquendi ratio innuere videtur Deum loco defineri ac circumscribi. Ita S. Joan. Damasc. L. 1. Orthod. fidei c. 13. *Et quidem Deus*, inquit, *ut qui materia expers sit, & incircumscriptus, in loco non est. Ipse enim sui ipsius locus est, omnia implens, ac super omnia existens, omniaque ipse complectens. Attamen in loco esse dicitur, Deique appellatur locus, ubi ejus virtus & operatio manifesta sunt.*

Ed. Par. T. 1. p. 149. B.

ARTICULUS SECUNDUS.

An præsentia Dei in rebus efficaciter probetur ex operatione illius, & quomodo.

DUo præ se fert articulus. Primum, an substantialis Dei in rebus præsentia efficaciter demonstretur ex ipsius operatione. Alterum, quomodo, & quo demonstrationis genere. An à priori, & per locum ut vocant, intrinsecum; ita ut operatio Dei sit forma, per quam rebus formaliter inexistens

seu præsens constituitur ? An verò à posteriori & per locum extrinsecum ; ita ut operatio sit tantùm ratio per quam cognoscimus Deum esse in rebus?

Thomistæ opinantur Dei præsentiam non tantùm efficaciter ex ipsius operatione demonstrari, sed etiam operationem esse rationem formalem quà rebus præsens constituitur. E contra Scotus in 1. dist. 37. q. unicâ, tametsi fateatur Deum per substantiam ubique diffusum esse, negat tamen istud efficaciter & à priori probari posse ex ipsius in rebus operatione : adeoque, non ipsam operationem, benè verò divinam immensitatem contendit esse causam formalem & immediatam præsentiæ Dei in rebus.

Ad Scotum accedere videtur Vasques in primam part. S. Thom. q. 8. art. 1. disp. 28. c. 4. ubi vim omnem argumentorum ex Scripturis pro demonstrandâ ex operatione Dei substantiali ejus in rebus præsentià elevat & infringit.

Prima Conclusio.

Substantialis Dei in rebus præsentia efficaciter probatur ex ipsius operatione.

Probatur 1°. ex Scripturis Psal. 138. v. 7. & seq. *Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.*

Act. 17. v. 27. *Non longè est ab unoquoque nostrûm. In ipso enim vivimus, & movemur & sumus.* Quasi diceret Apostolus, Deum esse nobis intimè præsentem, quia nobis immediatè dat esse, vivere & moveri.

Respondet Vasques, loco antea citato: Scripturam his in locis *non causam rei, sed cognitionis ostendere, & more humano nobis se accommodare: Ut ex Dei virtute, quâ in omni loco conservamur, intelligamus ipsum ubique esse.* Sicut cùm Deus Jeremiæ 23. v. 23. ait: *Putasne Deus è vicino ego sum, & non Deus de longè? Si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum?* Præsentia Dei ratione scientiæ & cognitionis probatur, non ratione substantiæ.

T. 1. p. 155. col. 2. n. 14.

Verùm, responsio hæc gratis ficta videtur, cujus refutationem paulò ante præoccupavimus, ubi de errore Socinianorum circa substantialem Dei in rebus præsentiam. Duo quippe ista rectè simul cohærent, operationem Dei & esse causam ex quâ Dei præsentiam cognoscimus, & immensitatem Dei esse formalem rationem hujus præsentiæ. Neque enim hæc sese excludunt; sed unum potius, nempe operatio, aliud supponit, divinam scilicet substantiam, ubique, modo, qui explicari non potest, diffusam. Et verò Jeremias post citata verba quæ perfectam Dei scientiam, quam nihil lateat, designant, statim subjicit: *Numquid non cœlum & terram ego impleo?* quod quidem non tantùm de ipsius scientiâ, sed & de operatione ad omnia se extendente, & de substantiâ omnia penetrante, intelligi propriè debet.

Probatur 2°. ex SS. Patribus.

Ex S. Cyrillo Alexandrino Lib. 9. in Joan. *Vivimus & movemur*, inquit, *quia ex eo sumus, & in eo conservamur.*

Ex S. Greg. Nysseno Lib. de animâ. *Itaque*, inquit, *cùm id quod intelligentiâ percipitur, in situ fuerit, aut quod negotio quodam in loco existente, abusivè & figuratè dicimus hoc ipsum ibi esse, propter operationem ejus quod ibi est, locum pro situ & actione sumentes:*

T. 1. p. 943. B.

nam cùm dicendum fuisset, ibi operatur, dicimus, ibi est. Quibus verbis non excludit S. Doctor præsentiam substantiæ divinæ, sed tantùm modum materialem & corporeum, quo res corporeæ in loco esse dicuntur.

Ex S. Augustino L. 4. de Gen. ad Litt. c. 12. n. 23. ubi sic loquitur. *Illud quod ait Apostolus cùm Deum Atheniensibus prædicaret, In illo vivimus & movemur & sumus, liquidè cogitatum quantùm humana mens valet, adjuvat hanc sententiam, quâ credimus & dicimus, Deum in iis quæ creavit, indesinenter operari. Neque enim tanquam substantia ejus, sic in illo sumus, quemadmodum dictum est, quòd habeat vitam in semetipso: sed utique cùm aliud simus quàm ipse, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur.*

...o.3.part.1. ...168. A.

Et Epistolâ 187. jam citatâ. *Est in mundo Deus*, inquit, *ut substantia creatrix mundi, sine labore regens, & sine onere continens mundum.*

... 2. p.682. ...

Denique S. Anselm. Monol. c. 22. *Quoniam*, inquit, *nihil sine Deo potest esse aut conservari; dicere cogimur, Deum ubique, & semper esse.*

Ante illos omnes, Origenes contra Celsum dixerat. *Penetrat quidem aspectus Dei ac providentia per omnia, sed non sicut ille Stoicorum spiritus; & continet omnia, quibus per suam providentiam prospicit: at non corporaliter complectitur, cùm corpus ambiatur à divinâ potentiâ.*

Probatur 3°. manifestâ ratione. Namque ex operatione quæ indistincta est ab agentis substantiâ, rectè colligitur agens substantiâ suâ & immediatione, ut aiunt, suppositi, præsens esse iis rebus in quibus agit: atqui operatio Dei indistincta est ab ejus naturâ & substantia, utpote simplicissimâ: aliunde verò, Deus operatione suâ intimè res omnes per-

vadit ac penetrat, eas jugi influxu conſervando; ergo Deus per ſubſtantiam præſens eſt ubi operatur. Porro ubique operatur; ergo ubique eſt per ſubſtantiam. *Dicendum*, ait S. Th. 1.p. q.18. art. 4. ad 1. *quòd creaturæ in Deo eſſe dicuntur dupliciter. Uno modo in quantùm continentur & conſervantur virtute divinâ, ſicut dicimus ea eſſe in nobis, quæ ſunt in noſtrâ poteſtate. Et ſic creaturæ dicuntur eſſe in Deo, etiam prout ſunt in propriis naturis; & hoc modo intelligendum eſt verbum Apoſtoli: In ipſo vivimus &c. quia etiam noſtrum vivere, & noſtrum eſſe, & noſtrum moveri cauſantur à Deo.*

Dices 1°. Inter agentia creata, perfectius illud habetur & æſtimatur, quod per ſuam virtutem agit in magis diſtans. Ita Sol per virtutem à ſe diffuſam, agit in viſceribus terræ: ergo multò magis Deus qui infinitæ virtutis eſt, in diſtans agere poteſt; & conſequenter, ex ipſius operatione tranſeunte, non poteſt efficaciter probari ſubſtantialis ejus in rebus præſentia.

Reſp. Nego conſequens. Diſparitas eſt, quòd agentis creati, quamtumlibet perfecti, actio, ſeu operatio diſtincta ſit ab ejus ſubſtantiâ; Dei autem actio ab ejus ſubſtantiâ non diſtinguatur. Quapropter agens creatum per virtutem à ſe diffuſam poteſt agere in diſtans; non ita Deus, qui rebus omnibus ita intimè præſens eſt, ut ab iis abeſſe non poſſit.

Inſtabis. Hoc habet proprium & ſingulare Incarnationis Verbi myſterium, ut Verbum agat in humanitate, immediatione ſuppoſiti: ergo in aliis rebus, Deus non operatur immediatè per ſuam ſubſtantiam.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Hoc habet proprium

& singulare Incarnationis mysterium, ut Verbum agat in humanitate, immediatione suppositi, speciali ac planè singulari ratione, nempe sustentando, terminando humanitatem, & supplendo ejus personalitatem, concedo: ut agat immediatè communi & generali ratione, nego. Itaque, essentia divina prout subsistens in tribus personis, agit immediatè per se in rebus omnibus, quas conservat: in humanitate verò Christi, specialis ac planè singularis occurrit ratio, quæ propria est solius Verbi divini; nempe ut sustentet, terminet humanitatem, eamque sibi assumat in unitate suppositi, supplendo ejus propriam personalitatem; quamquam si unio hypostatica spectetur quatenus est actio quædam externa, sub illo respectu, ad totam Trinitatem, velut communis quædam operatio pertineat, sed de hoc argumento ubi de Mysterio Incarnationis.

Dices 2°. Deus virtutis est ac potentiæ infinitæ; ergo in distans agere potest, sine præsentiâ immediatâ suæ substantiæ.

Resp. Nego consequens, quia Deus non potest id quod est impossibile: atqui impossibile est ut agat per operationem à naturâ suâ distinctam & separatam, cùm sit simplicissimus; ergo necesse est ut ibi sit præsens per substantiam, ubi operatur.

Dices 3°. Cùm Deus mundum creavit, non erat quoad substantiam præsens spatio illi in quo mundum creavit: ergo nec opus est ut sit substantiâ præsens in rebus creatis in quibus operatur.

Resp. Spatium illud in quo Deus mundum creavit, distinctum non fuisse ab ipsâ Dei immensitate, quæ, ut diximus, virtualis est diffusio substantiæ divinæ. Unde longè aptiùs & congruentiùs Deus dicitur rerum omnium locus, quàm esse in loco.

Itaque antecedens ſic diſtingui poteſt : Cùm Deus mundum creavit, non erat quoad ſubſtantiam præſens actu ac poſitivè illi ſpatio in quo mundum creavit, ſiquidem nondum erat illud ſpatium, eſto : non erat præſens, virtute & aptitudine, nego. Et nego conſequens.

SECUNDA CONCLUSIO.

Operatio Dei non eſt ratio formalis & immediata, per quam rebus omnibus præſens conſtituitur.

Probatur 1°. Quia ſubſtantialis Dei in rebus præſentia formaliter non conſtituitur neque probatur à priori, per id quod, juxta noſtrum intelligendi modum, ſequitur ac ſupponit præſentiam Dei in rebus : atqui operatio Dei, juxta noſtrum intelligendi modum, ſequitur & ſupponit præſentiam Dei in rebus : ſicut enim operari ſequitur eſſe ; ita operari in loco, ſequitur eſſe in loco.

2°. Quod eſt in Deo neceſſarium & intrinſecum, non pendet, neque à priori probatur, ex eo quod liberum eſt & externum : atqui præſentia Dei in rebus (ſuppoſitâ rerum exiſtentiâ) neceſſaria eſt & interna ; quandoquidem fieri non poteſt ut ab illis rebus Deus abſens ſit : operatio verò Dei tranſiens, libera eſt & externa ; ergo præſentia Dei in rebus, à priori non probatur ex operatione tranſeunte.

2°. Si per impoſſibile aliquid eſſet, in quo Deus non ageret per virtutem, adhuc ipſi præſens foret per ſuam naturam, quæ cùm infinita ſit & immenſa, à nullâ re diſtans concipi poteſt : aliàs aliquo circumſcripta & finita conciperetur, quod implicat.

3°. Sicut Deus per æternitatem immediatè omni tempore coexiſtit ; ita per immenſitatem, immediatè ac formaliter rebus omnibus intimè præſens eſt.

4°. denique. Diversa est omnipotentiæ & immensitatis divinæ ratio : atqui si Deus formaliter & immediatè constitueretur in loco præsens per operationem, eadem foret notio immensitatis Dei, quæ & omnipotentiæ.

Dices 1°. Quæ, Conclusione primâ, laudavimus SS. Patrum testimonia, videntur assignare operationem Dei tanquam formam quâ immediatè in loco præsens constituitur. Præsertim verò S. Gregorius Nyssenus, qui asserit *Deum abusivè dici esse in loco præter operationem*.

Resp. Nego antecedens. Neque enim videntur SS. Ecclesiæ Doctores de quæstione præsenti ad mentem Scholæ cogitasse : sed hoc unum præ oculis habuêre, Deum non esse in loco, corporum more, per extensionem molis quantitativæ, sed per operationem ; quod certè verissimum est. An verò illa Dei operatio, sit ratio formalis & immediata præsentiæ Dei in rebus, solliciti fuisse non videntur, cùm hæc quæstio cum Scholâ nata sit. Neque verò aut Scriptura, aut SS. Patres, formales rerum causas semper referunt. Ita v. g. cùm Jeremias cap. 23. ait : *Deum omnia scientiâ suâ intimè cognoscere, quia cœlum & terram implet* ; ratio hæc non est causa formalis divinæ cognitionis, benè verò infinita Dei scientia.

Instabis 1°. S. Thomas in eâ sententiâ videtur esse, ut Deus formaliter loco præsens constituatur per operationem. In 1. Sent. dist. 37. q. 1. art. 2. ait ; *Essentiam Dei non esse in creaturis, nisi in quantùm applicatur eis per operationem ; & secundùm hoc quòd operatur in re, dicitur esse in re.* Et q. 2. art. 3. ait : *Cùm dicitur Deus est ubique, importatur quædam relatio Dei ad creaturam, fundata super aliquam*

T. 7. p. 331. col. 1. A.

Ibid. p. 332. col. 2. D.

operationem, per quam Deus in rebus dicitur esse. Demum 1. p. q. 8. art. 3. docet, *Deum esse in omnibus per essentiam, in quantum adest omnibus ut causa essendi.*

Resp. Nego antecedens. Ad probationem dico, hoc unum velle Angelicum Doctorem, nempe cùm dicitur Deus est ubique, importari relationem Dei ad locum intrinsecum; quæ relatio, cùm dicat loci existentiam, præsupponit operationem Dei per quā locus ipse existit, quod certè ultro fatemur. Atque ex ipsâ Dei operatione rectè infertur argumento à posteriori, Deum esse ubique, cùm ubique operetur; quippe si non operaretur, locus ipse non esset. Est igitur Deus in loco per operationem, præsuppositivè, vel efficienter, concedo: formaliter & immediatè, nego.

Instabis 2°. Per id Deus formaliter constituitur in loco præsens, per quod locus est; atqui locus est per operationem Dei; ergo per operationem Deus formaliter in loco constituitur.

Resp. Nego majorem. Operatio quidem Dei conditio est præsupposita, ut Deus in loco esse dicatur: hæc enim præsentia, ut mox dictum fuit, relationem importat ad locum, qui præsupponitur esse antequam, nostro concipiendi modo, Deus in illo præsens esse dicatur.

Dices 2°. Omne quod in loco est, vel est per concontactum quantitativum, vel per contactum virtutis: atqui Deus cùm sit incorporeus non est in loco per contactum quantitativum; ergo per solum contactum virtutis. Hic autem alius non est quàm operatio per quam Deus immediatè producit rem aliquam & locum: idque testatur S. Greg. Magnus Hom. 8. in Ezech. *Ubique*, inquit, *Deus est*, &

Ed. n. T. 1. p. 1241. A, B.

ubique totus, quia omnia tangit, nec tamen æqualiter omnia tangit. Quædam enim tangit ut sint, nec tamen ut vivant & sentiant, sicut sunt cuncta insensibilia. Quædam verò tangit ut sint, vivant, & sentiant, nec tamen ut discernant, sicut sunt bruta animalia. Quædam tangit ut sint, vivant & sentiant, & discernant, sicut est humana & angelica natura. Et S. Thom. Lib. 3. contra Gent. cap. 68. & hîc articulo 2. ad 1. docet, *Quòd incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiva, sicut corpora; sed per contactum virtutis.*

To. 14. *pag.* 209. *col.* 1. D. E.

Resp. Distinguo majorem. Omne quod in loco est, vel est per contactum quantitativum, vel per contactum virtutis, non excludendo, imò potiùs includendo & supponendo contactum entitativum, saltem in Deo, concedo: illum excludendo, nego. Itaque inter contactum merè quantitativum, qui proprius est corporum, & contactum solius operationis, qui proprius est naturæ spiritualis, datur contactus substantiæ seu entitatis; hoc est, indistantia, seu intima præsentia substantiæ entis infiniti & immensi, Dei nempe, qui per substantiam ibi est præsens, ubi operatur. A voce autem istâ, *contactus*, removeri longiùs debet, cùm de Deo agitur, idea & notio contactûs materialis & corporei: modus enim quo Deus res per substantiam suam immediatè tangit, enarrari satis & explicari non potest. S. Gregorius non dixit, ut fert Objectio, *ubique Deus est, & ubique totus, quia omnia tangit:* quæ verba in citatâ Hom. 8. non leguntur; sed tantùm asserit Deum contactu virtutis omnia tangere, quamquam non eodem prorsus modo, quod verum est. At in hac ipsâ, quæ nobis objicitur, Homiliâ, apertè significat Deum alio modo esse in rebus, quàm per

solum contactum virtutis : namque post verba citata, sic pergit S. Doctor : *Ponamus ergo ante oculos mentis, quæ illa natura sit quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, superexcedit omnia, sustinet omnia. Nec aliâ ex parte sustinet, atque aliâ superexcedit : neque aliâ ex parte implet, atque aliâ circumplectitur : sed circumplectendo implet, implendo circumplectitur, sustinendo superexcedit, superexcedendo sustinet.* Quo in loco, duo hæc distinguit S. Doctor, Deum nempe omnia sustinere, & omnia implere. Primum fit per contactum virtutis, per quam producit atque conservat : alterum per immensitatem, per quam ita fit rebus omnibus intimè præsens, ut eas sinu suo circumplectatur, possitque pluribus esse præsens, si producantur.

To. 1. pag. 1241. B. C.

Dices 3°. Deus ab æterno est immensus : sed ab æterno non est in loco ; ergo non est in loco immediatè ac formaliter per immensitatem.

Resp: Distinguo majorem. Ab æterno Deus est immensus ; hoc est, vim habet & aptitudinem replendi omnia loca, quando illa existunt, concedo : hoc est, actu & de facto omnia loca implet, nego. Quomodo enim impleret id quod non est ? præsentia enim in loco, relationem dicit ad locum.

ARTICULUS TERTIUS.

An Deus sit extra mundum, & in spatiis, ut vocant, imaginariis.

PRæsens controversia, quam operosè ac prolixè à nonnullis Scholæ Magistris tractari video, dissolvi breviter ac facilè potest, si duplicem modum

distinguamus, quo Deus dici potest esse extra mundum, & in spatiis, ut vocant, imaginariis, quæ vera sunt aberrantis imaginationis nostræ figmenta. Primò positivè, si illic sit tanquam in spatio reali & actuali, cui coextendatur & coexistat. Secundò negativè, si existat quidem in se Deus, sed absque ullà ad locum & spatium coexistentià & actuali connotatione, quamquam aptus sit rebus omnibus intimè adesse, quando existunt: Sit itaque

CONCLUSIO.

Deus non est actu & positivè extra mundum, & in spatiis imaginariis.

Probatur 1°. Quia esse actu & positivè in re aliquà, & huic coëxistere, supponit rem illam existentem: atqui extra mundum nihil est reale ac positivum præter ipsum Deum; ergo positivè & actu Deus non est extra mundum tanquam in spatio, cùm nullum sit hujusmodi spatium à Deo distinctum.

2°. Deus extra mundum eo ipso modo existit quo existebat antequam mundus esset: atqui antequam mundus esset, Deus erat in semetipso & apud semetipsum, ut loquuntur Ecclesiæ Doctores cum Tertulliano Lib. contra Praxeam cap. 5. *Ante omnia*, inquit, *Deus erat solus, & ipse sibi & mundus, & locus & omnia.*

P. 502. D.

3°. Non magis Deus ratione immensitatis dici debet esse in spatiis imaginariis, quàm ratione æternitatis, in temporibus fictitiis.

Dices 1°. Scriptura & SS. Patres docent Deum nullo loco contineri, sed esse excelsiorem cœlo & profundiorem inferno; mundo circumfusum & superfusum; intra, & extra, & supra mundum: ergo est in spatiis imaginariis.

Resp. Nego consequens. Ultro subscribimus his omnibus Scripturæ & SS. Patrum testimoniis, quibus rectè ostenditur, Deum nullo loco, nullo spatio coarctari ac circumscribi posse; utpote qui infinitis in locis esse possit: sed illis minimè probatur, Deum actu & positivè esse in illis spatiis, quæ nihil reale habent & positivum.

Instabis 1°. Si Deus non est actu in illis spatiis extramundanis infinitis, non potest dici actu immensus & infinitus.

Resp. Nego sequelam antecedentis. Ut enim Deus dicatur, & quidem meritò, actu immensus & infinitus, satis est quòd actu habeat, quam semper habuit, virtutem replendi infinita loca: atqui virtutem illam semper habuit Deus, quæ ab ejus naturâ est indistincta; ergo &c.

Instabis 2°. Nisi supponatur Deus esse actu in spatiis illis infinitis extra mundum diffusis, mutationi obnoxius foret, quando de novo spatia illa crearentur.

Resp. Nego sequelam antecedentis. Deus enim immotus in se remanens, loca illa de novo produceret; atque tota mutatio caderet in res ipsas de novo creatas, non in Creatorem ipsum. Novam quidem denominationem externam, scilicet Creatoris, Deus acquireret, at nullam internam perfectionem; novam connotationem, seu novum ad creaturas respectum, at non novam aliquam formam intrinsecam: sed de hoc argumento pleniùs Quæstione sequenti.

Dices 2°. S. Augustinus L. 11. de Civitate Dei cap. 5. vaniloquium esse affirmat, dicere Deum absentem ab infinitis spatiis locorum extra mundum positis,

Resp. Distinguo antecedens. In sententiâ Philosophorum quos impugnat, concedo: in rei veritate, & ipsâ sententiâ S. Aug. nego. Impugnat eò loci S. Doctor, eos Philosophos qui mundum æternum esse eâ de causâ contendebant, ne Deum per infinita tempora otiosum fateri cogerentur, quos argumento ad hominem sic premit: Si infinita temporum spatia confingunt, quibus Deus operatus fuerit; infinita quoque fingere debent locorum spatia, in quibus operetur Deus: atqui hæc absurda sunt; ergo pariter absurda sunt infinita illa temporum spatia.

QUÆSTIO OCTAVA.

De Immutabilitate Dei.

ETsi immutabilitas, vi nominis, negativum aliquid sonet, positivam nihilominus in Deo perfectionem arguit, per quam scilicet idem semper est, & in eodem statu semper permanet, omnino incapax qui perfectionem aliquam aut acquirat aut perdat.

Stoici, referente Origene L. 3. contra Celsum, Deum mutationi & alterationi obnoxium fecerunt.

Hermogenes è contra, immutabilitatis dotem Deo tam essentialem ac necessariam esse duxit, ut materiam increatam & Deo coæternam fecerit; ne fortè si Deus eam de novo condidisset, mutationi fuisset obnoxius.

Vorstius & Sociniani, quamdam in Deo mutationem, non quidem ratione substantiæ, sed decretorum, admittunt; quasi decreta Dei ab ejus naturâ realiter distincta forent.

ARTICULUS UNICUS.

An Deus sit omnino immutabilis.

CONCLUSIO.

DEus est omnino immutabilis.

Probatur 1°.ex Scripturis,duplici argumento.

Primum ducitur ex illis locis, quibus Deus simpliciter & absolutè immutabilis dicitur.

Numer. 23. v. 19. *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur.*

Malachiæ 3. v. 6. *Ego Dominus, & non mutor.*

Sapientiæ 7. v. 27. *Cùm sit una, omnia potest: & in se permanens, omnia innovat.*

Jacobi 1. v. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Secundum argumentum colligitur ex illis locis in quibus sigillatim quælibet species mutationis à Deo removetur.

1°. Deus mutabilis non est quoad existentiam, substantiam,aut vitam, quia necessariò existit. Exodi 3. v. 14. *Ego sum qui sum.* Idem semper est. Psal. 101. v. 28. *Sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Immortalis est. 1: ad Timoth. 6. v. 16. *Qui solus habet immortalitatem.*

2°. Mutabilis non est, nec ratione loci aut temporis; nec ratione accidentium, quantitatis scilicet & qualitatis. Non ratione loci, quia immensus est. Jeremiæ 23. v. 24. *Cœlum & terram ego impleo.* Non ratione temporis, quia æternus. Deuter. 32. v. 40. *Vivo ego in æternum.* Non ratione acciden-

tium, quia simplicissimus & perfectissimus; ut ex dictis antea manifestè patet.

3°. Mutabilis non est ratione cognitionis & voluntatis; quasi aliquid de novo cognoscat aut velit, quod antea vel ignorabat, vel nolebat. Hebr. 4. v. 13. *Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus* Rom. 11. v. 33. *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Proverb. 19. v. 21. *Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini permanebit.* Isaiæ 46. v. 10. *Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet.* Et 1. Regum 15. v. 29. *Triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam.*

Probatur 2°. communi SS. Patrum suffragio: neque enim ullus est, qui veritati catholicæ tam clarè in Scripturis expressæ adversetur.

Nicæna Synodus adversùs Arium, qui Christum creaturam esse mutabilem docebat, definivit: *Eos qui dicunt: Erat quando non erat . . . aut mutabilem & convertibilem Filium Dei, anathemate percutiendos à Catholicâ & Apostolicâ Ecclesiâ.* Ita referunt S. Hilarius in fragmentis, & S. Ambrosius L. 1. de fide cap. 18.

Ed. n. To. 1. p. 467. n. 120.

Idem S. Hilarius in Psalm. 2. n. 13. de Deo sic loquitur. *De mutatione non novus est qui origine caret. Ipse est, qui quod est, non aliunde est: in sese est, secum est, ad se est, suus sibi est, & ipse sibi omnia est.*

Ed. n. p. 33. E.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 33. *Compositio*, inquit, *pugnæ initium est; pugna autem dissidii, dissidium solutionis: solutio porro nullo modo in Deum ac primam illam naturam cadit. Quocirca nullum dissidium admittendum est, ne solutio consequatur: nec pugna, ne dissidium oriatur: nec compositio, ne pugna existat.* Et quia in Deo non est pugna, ideo nec alteratio & mutabilitas

To. 1. pag. 540. D.

S.

S. Augustinus Tract. 4. in primam Joan. n. 5. *Mutari nescit*, inquit, *nullâ ex parte corrumpitur: nec proficit, quia perfectum est; nec deficit, quia aeternum est.* Lib. 1. Confess. cap. 4. *Opera mutas*, ait Deum alloquendo, *nec mutas consilium*. Et L. 12. de Civit. Dei cap. 14. *Fecit*, inquit, *hominem in tempore, non novo, sed immutabili aeternoque consilio.*

T. 3. part. 2. p. 852. G.
To. 1. pag. 71. B.
To. 7. pag. 312. E.

Superfluum foret in re tam apertâ & constanti, plures enumerare.

Probatur 3°. ratione ductâ ex ente perfectissimo. Scilicet, Deus est ens perfectissimum quo nihil melius: sed ens perfectissimum nullo modo potest mutari. Omnis quippe mutatio imperfectionem involvit: namque vel fit in melius, vel in pejus, vel in aequale. In melius Deus mutari non potest, quia non esset optimus: non in pejus, quia desineret esse perfectissimus: non in aequale, quia aliquid aut relinqueret, aut de novo acquireret; utrumque autem summae Dei perfectioni & simplicitati adversatur.

Quàm facilè est dogma catholicum divinae immutabilitatis astruere, tam videtur operosum ac difficilè, dissolvere ea quae opponuntur; praesertim ex parte libertatis divinae, quae cum ejus immutabilitate conciliari vix posse videtur. Namque certum est Deum respectu creaturae liberum esse; & libertatem ipsi intrinsecam esse, quia est perfectio simpliciter simplex. Non minùs certum est ac exploratum, id quod est liberum, posse esse vel non esse; aliàs, liberum non foret, sed necessarium: sic v. g. voluntas quâ Deus ab aeterno voluit mundum creare, potuit in ipso non esse; ergo aliquid intrinsecum Deo potuit non esse. Quomodo verò istud stare potest ac conciliari cum ejus immutabilitate? Est

nodus, cui solvendo se impares esse præstantissimi quique Theologi candidè & apertè professi sunt adeo implicatus illis visus est: lege Vasquesium in primam part. disput. 80. cap. 1. Id porro nobis non sumimus, ut nitidè & omni remotâ obscuritate nodum illum dissolvamus, sacrum ænigma est cui exponendo nos impares ultro profitemur.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Ille verè mutatur, qui de non operante fit operans, de non creante creans: atqui talis Deus est, qui cùm ab æterno nihil extra se operatus fuerit, in tempore mundum creavit; ergo verè mutatus ille fuit.

Resp. Distinguo majorem. Ille verè mutatur, qui de non operante factus est in tempore operans, immanenter & intra seipsum, concedo: factus est operans, transeunter seu extra se, nego.

Distinguenda itaque in Deo duplex operatio, una immanens seu intra Deum ipsum, quæ operatio ab ejus naturâ & substantiâ non distinguitur, & est necessaria & Deo coæterna. Nulla in Deo nova esse potest hujusmodi immanens operatio: unde fit ut omnis cogitatio, omne consilium, omnis voluntas, omnis amor, omne gaudium & alia hujusmodi semper & ab æterno in Deo immota extiterint. Operatio vero Dei transiens & externa dicitur, quæ ad creaturam tendit & terminatur; nec est æterna, sed temporanea; nec necessaria, sed libera: quia quidquid est extra Deum, contingens est, creatum est; potest esse vel non esse: Deus etenim creaturâ non indiget, qui solus sibi sufficit; & solus æternus est, solus immortalis, & immutabilis. Porro ex operatione Dei externâ & transeunte, nulla in Deo re-

sultat mutatio, sed in unam dumtaxat creaturam; quæ à non esse transit ad esse. Ratio est, quia ex tali operatione Deus nihil de novo aut acquirit aut perdit. *Quantò faciliùs*, ait S. Aug. Lib. 5. de Trinit. cap. 16. *de illâ incommutabili substantiâ debemus accipere, ut ita dicatur relativè aliquid ad creaturam; ut quamvis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi sufficientiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur.* Rationem quasi à priori reddit idem S. Doctor Lib. 12. de Civitate Dei c. 17. n. 2. *Quia nempe ad opus novum, non novum, sed sempiternum adhibet consilium.* Et L. 1. Confess. c. 4. *Numquam*, inquit, *novus, numquam vetus, innovat omnia .... opera mutat, nec mutat consilium.* Quod quidem illustrat S. Doctor duplici exemplo, luminis scilicet, & legis. Lumen nempe Solis, idem in se remanens & immutatum, oculos sanos vegetat, lippos verò & debiles lædit. Pariter lumen Solis per cubiculum diffusum, nova, quæ inferuntur, corpora illustrat, absque ullâ sui mutatione. Similiter lex immota manens, justis favet ac præmia dispensat; malis verò irascitur & supplicia decernit. Ita Lib. 22. de Civit. Dei c. 1. & in Psal. 72.

To. 8. p. 842. F.

To. 7. pag. 316. F.

To. 1. pag. 71. A.

Instabis 1°. Deus alternis vicibus modò diligit hominem justum, modò eundem peccatorem odio habet: at dilectio seu amor, quo Deus in bonum, prosequendo; & odium, quo in malum, aversando fertur, est quid Deo intrinsecum; ergo aliquid Deo intrinsecum est vel non est.

Resp. Distinguo majorem. Deus alternis vicibus modò diligit hominem justum, modò eundem peccatorem odio habet, ratione diversorum effectuum quos Deus extra se producit, concedo: ratione affectuum; quasi de uno affectu transeat ad alium,

eique favere, prout vere
rem, eum odio habere, a
pro vario nimirum statu in
& idem Sol pro variâ disp
agit, ceram liquefacit, & l
nos vegetat, & lippos excr
tur S. Aug. in Psal. 72. n.
versus eris cum perverso? Pe
sus. Non quòd ullo modo p
Quod est, Est. *Sed quema*
sanos, vegetos, fortes habent
oculos autem lippos quasi tela
tem illum vegetat, hunc exc
mutatum: sic cùm ceperis es
perversus videbitur; *tu mutat*
tibi pœna, quod bonis gaudi

Tō. 4. pag. 758. D.

Instabis 2°. Ibi est vera
& posterius. atqui in Deo d
siquidem ab æterno non cr
subinde creavit, & ita vel
suspensione transiit ad opus
dum mutatus fuit, non solu
nativè, ratione creaturæ,
ratione sui seu actionis imm

, quia non novo consilio, neque novâ voluntate [illegible] æternâ, mundum in tempore creare voluit. Mu[illegible] a est igitur creatura, non Deus ipse. Novam [illegible]dem denominationem externam Creatoris, Do[illegible]ni, Judicis &c. Deus acquisivit; at nullam in[illegible]nam perfectionem aut amisit, aut comparavit. [illegible]diatur S. Augustinus Lib. 12. de Civitate Dei c. [illegible]. ubi refellens eos qui contendebant Deum ali[illegible] affectum fuisse, cùm ab æterno veluti otiosus, omni actione vacavit, & subinde operatus est, sic [illegible]uitur. *Nobis fas non est credere, aliter Deum affici [illegible] vacat, aliter cùm operatur: quia ne[illegible] affici dicen[illegible]est, tanquam in ejus naturâ fiat aliquid, quod a[illegible]te fuerit.... Non itaque in ejus vacatione cogitetur [illegible]via, desidia, inertia; sicut nec in ejus opere labor, [illegible]atus, industria. Novit quiescens agere, & agens [illegible]escere. Potest ad opus novum, non novum, sed sem[illegible]ternum adhibere consilium; nec pœnitendo quia prius [illegible]averat, cœpit facere quod non fecerat... Hoc quod [illegible]tur, prius & posterius, in rebus prius non existenti[illegible], & posterius existentibus fuit. In illo autem non alte[illegible] præcedentem altera subsequens mutavit aut abstu[illegible] voluntatem, sed unâ eâdemque sempiternâ & im[illegible]tabili voluntate res quas condidit & ut prius non [illegible] egit, quamdiu non fuerunt, & ut posterius essent, [illegible]ando esse cœperunt: hinc eis qui talia videre possunt, [illegible]rabiliter fortassis ostendens quam non eis indiguerit, [illegible] eas gratuitâ bonitate condiderit, [illegible]m sine illis ex [illegible]ternitate initio carente in non minore beatitate per[illegible]ansit.* Tantam [illegible] argu[illegible]entum infert [illegible] Doctoris testi[illegible]onium, ut [illegible] a nobis [illegible]scribi oportuerit.

Instabis [illegible] Deum in Incarnatione [illegible] hominis

To. 7. pag. 316. F. & 317. A.

nego. Affectus enim illi sunt in Deo æterni: quos enim diligit, ab æterno diligit; & quos odio habet, ab æterno odio habuit: sed in tempore varios effectus producit, pro dilectione suâ vel odio. Eadem igitur Dei substantia immota in se manens, prout terminatur ad hominem justum, illum diligere eique favere; prout verò terminatur ad peccatorem, eum odio habere, ac ipsi subinfensus dicitur pro vario nimirum statu in quo homo est. Sicut unus & idem Sol pro variâ dispositione subjecti in quod agit, ceram liquefacit, & lutum indurat; oculos sanos vegetat, & lippos excruciat. Quo exemplo utitur S. Aug. in Psal. 72. n. 7. *Quid est*, inquit, *perversus eris cum perverso? Perversum te putabit perversus. Non quòd ullo modo pervertatur Deus; Absit* Quod est, Est. *Sed quemadmodum Sol oculos puros, sanos, vegetos, fortes habenti, tranquillus apparet; in oculos autem lippos quasi tela aspera jaculatur; intuentem illum vegetat, hunc excruciat, non mutatus, sed mutatum: sic cùm caperis esse perversus, & tibi Deus perversus videbitur; tu mutatus es, non ille. Erit ergo tibi pœna, quod bonis gaudium.*

To. 4. pag. 758. D.

Instabis 2°. Ibi est vera mutatio, ubi est prius & posterius. atqui in Deo datur prius & posterius; siquidem ab æterno non creavit mundum, quem subinde creavit, & ita veluti à quiete & actionis suspensione transiit ad opus: igitur creando mundum mutatus fuit, non solum extrinsecè & terminativè, ratione creaturæ, sed etiam intrinsecè & ratione sui seu actionis immanentis.

Resp. Nego minorem. In Deo enim non datur prius & posterius, ubi est unicum instans semper durans ac perseverans: & quando Deus de non creante factus est creans, nulla in ipso mutatio acci-

it; quia non novo consilio, neque novâ voluntate sed æternâ, mundum in tempore creare voluit. Mutata est igitur creatura, non Deus ipse. Novam quidem denominationem externam Creatoris, Domini, Judicis &c. Deus acquisivit; at nullam internam perfectionem aut amisit, aut comparavit. Audiatur S. Augustinus Lib. 12. de Civitate Dei c. 17. ubi refellens eos qui contendebant Deum aliter affectum fuisse, cùm ab æterno veluti otiosus, ab omni actione vacavit, & subinde operatus est, sic loquitur. *Nobis fas non est credere, aliter Deum affici cùm vacat, aliter cùm operatur: quia nec affici dicendus est, tanquam in ejus naturâ fiat aliquid, quod antè non fuerit. . . . Non itaque in ejus vacatione cogitetur ignavia, desidia, inertia; sicut nec in ejus opere labor, conatus, industria. Novit quiescens agere, & agens quiescere. Potest ad opus novum, non novum, sed sempiternum adhibere consilium; nec pœnitendo quia prius cessaverat, cœpit facere quod non fecerat . . . Hoc quod dicitur, prius & posterius, in rebus prius non existentibus, & posterius existentibus fuit. In illo autem non alteram præcedentem altera subsequens mutavit aut abstulit voluntatem, sed unâ eâdemque sempiternâ & immutabili voluntate res quas condidit, & ut prius non essent egit, quamdiu non fuerunt, & ut posterius essent, quando esse cœperunt: hinc eis qui talia videre possunt, mirabiliter fortassis ostendens, quàm non eis indiguerit, sed eas gratuitâ bonitate condiderit, cùm sine illis ex æternitate initio carente in non minore beatitate permansit.* Tantam lucem in præsens nostrum argumentum infert egregium istud S. Doctoris testimonium, ut etsi prolixius integrum tamen à nobis describi oportuerit.

To. 7. pag. 316 F. & 317. A.

Instabis 3°. Deus in Incarnatione de non homine

factus est homo, non tantùm per denominationem extrinsecam, sed verè ac propriè, cùm sit verus homo substantiâ & naturâ assumptâ. *Verbum caro factum est*. Joan. 1., v. 14. Ergo mutatus est intrinsece.

Resp. Distinguo antecedens. Deus de non homine factus est homo, per assumptionem humanitatis in unitatem personæ, sustentando, perficiendo, ac supplendo propriam humanitatis subsistentiam seu personalitatem, concedo: factus est homo, vel per conversionem divinitatis in humanitatem, vel per acquisitionem novæ alicujus perfectionis, nego; & nego consequens. Itaque mutata est humanitas & quidem in melius, quando assumpta est à Verbo in unitatem suppositi: quot enim inde bona, quot beneficia, eximiæ ac planè divinæ dotes in humanitatem redundarunt! At divinitas nihil novi acquisivit, cùm omnem humanitatis perfectionem eminenter in se contineat; nihil etiam amisit & perdidit. Quod SS. Ecclesiæ Doctores illustrant comparatione Solis, cujus splendor interpositâ nube potest interdum obscurari; at non extingui, non tolli. Lege S. Ambrosium L. de divinitate Filii contra Arianos cap. 8. Ita per humanitatem obscurata quodammodo & exinanita fuit divinitas, *Exinanivit semetipsum formam servi accipiens*; at in se integra & illæsa permansit, ne vel minimum quidem sui dispendium passa. S. Aug. Lib. 83, q. quæstione 73. ait, non magis mutatum esse Dei Filium, cùm factus est homo, quàm mutentur hominis membra, cùm vestimentis conteguntur. Verùm de hoc argumento pleniùs ubi de Incarnationis mysterio.

Instabis 4°. Atqui Deus de non operante immanenter, potest de novo fieri operans immanenter.

Probatur. Quia qui liber eſt, poteſt de novo aliquid velle: ergo poteſt fieri de novo immanenter operans.

Objectio ex eo ducta, quòd conciliari non poſſit libertas Dei cum ejus immutabilitate.

Probatur antecedens. Tam enim poteſt Deus aliquid de novo velle, quàm quod ab æterno voluit, potuit noluiſſe: atqui quod Deus ab æterno voluit v.g. mundi creationem, potuit noluiſſe; liber quippe fuit in decernendâ mundi creatione; ergo poteſt aliquid de novo velle.

Major propoſitio probatur. Quia non minùs hodie Deus eſt liber circa creaturas, quàm fuerit ab æterno; ergo ſi propter hanc ſuam libertatem, quod ab æterno voluit, potuit noluiſſe, poterit & hodie, eâdem perſeverante libertate, aliquid de novo velle.

Confirmatur. Quia qui poteſt carere aliquo intrinſeco, ille mutari poteſt intrinſecè: atqui Deus carere poteſt aliquo intrinſeco, actu nempe libero, qui Deo internus eſt. Includit enim actus ille vitalitatem, efficacitatem, & proſecutionem objecti formalis, nempe bonitatis divinæ, ob quam Deus voluit ab æterno creare hunc mundum, quæ omnia Deo interna ſunt. Eſt autem de naturâ actûs liberi, ut poſſit eſſe vel non eſſe, & quidem ſub eâ præcisè ratione quâ liber eſt: at liber eſt intrinſecè; ergo ſub eâ ratione poteſt non eſſe; ergo aliquid Deo intrinſecum poteſt non eſſe; voluntas ergo per quam Deus voluit ab æterno mundum creare, potuit in eo non eſſe, ac conſequenter potuit intrinſecè mutari. En paucis verbis contracta tota vis argumenti quod ex libertate Dei opponitur contra ejus immutabilitatem.

In eo ſolvendo, mirùm quàm torqueantur ac defatigentur præſtantiſſima Theologorum ingenia;

& noſtro quidem judicio diu fatigabuntur. Vix enim liquidò ac plenè diſſolvi poteſt tam obſcurum & implicatum myſterium ; quidquid tandem effutiant è recentioribus nonnulli, qui elato ac præfidenti animo difficultatem hanc ſe facilè explanare ac diſſolvere poſſe confidunt : laudandus certè conatus ; utinam feliciter ſuccedat !

Aiunt igitur 1°. Non aliunde Theologis tam implicatam & ad ſolvendum difficilem viſam eſſe iſtam quæſtionem, quàm quòd ex falſo præjudicio exiſtiment, divina decreta veras in Deo eſſe perfectiones: quo præjudicio ſuppoſito, re verâ difficile eſt intelligere, quâ ratione Deus actu libero & interno carere poſſit, & non mutari ; qui enim perfectione aliquâ internâ carere poteſt, ille mutationi obnoxius eſt. At verò, inquiunt, ſi ſemel id ſtatuamus, decreta Dei libera veràs non eſſe perfectiones, ſalva & integra remanet tùm immutabilitas, tùm libertas Dei ; mutatio ſi quidem fit, cùm aliqua perfectio vel acquiritur vel deperditur: atqui cùm Deus actu libero & quidem interno aliquid vult & decernit, nullam perfectionem aut acquirit, aut perdit : cùm enim Deus mundum v. g. creare voluit, melior factus non eſt ; nec etiam fuiſſet aut jam eſſet deterior, ſi vel creare illum noluiſſet ; vel poſtquam creavit, conſervare ampliùs nollet : ergo actus ille Dei liber & internus vera non eſt perfectio ; ac proinde poteſt in Deo eſſe vel non eſſe, ſine ullo ejus immutabilitatis diſpendio.

Quòd verò poſſit aliquid Deo internum eſſe, nec tamen vera ſit perfectio ; probant exemplo, tùm divinarum relationum, tùm ipſius Unionis hypoſtaticæ Verbi divini cum humanitate, quæ unio Verbo eſt intrinſeca, nec tamen vera perfectio, quia

per illam Verbum perfectius non evasit. Relationes pariter divinæ inter perfectiones divinas computari non debent ; aliàs cùm omnes in unâquaque personâ esse non possint, sequeretur divinam personam aliquâ carere perfectione, quod absurdum est.

Aiunt 2°. Actum liberum esse quidem Deo internum : objectioni verò quæ animo statim occurrit, nempe id omne quod Deo internum est, perfectionem esse, respondent cum distinctione : id omne quod Deo internum est, ac necessarium, concedunt ; quod internum est, & liberum, negant.

Aiunt 3°. Magnum discrimen statui debere inter libertatem, & actum [illegible] ipsum liberum, seu usum & exercitium libertatis: fatentur quidem libertatem esse perfectionem in Deo, cùm sit divinum attributum quo carere Deus non potest ; non ita libertatis actum, seu usum & exercitium, quo carere potest.

Verùm, tot & tam graves difficultates pati nobis videtur hæc opinio, ut nodum propositum arctiùs constringant, nedum dissolvant.

Refellitur ista recentiorum opinio.

1°. Vix potest intelligi, quâ ratione aliquid Deo intrinsecum non sit vera perfectio. Quidquid enim in Deo est, Deus ipse est. Vel enim realiter à Deo distinguitur, vel idem est realiter cum ipso. Si posterius, est vera perfectio à Deo ipso indistincta. Si prius, ruit divina simplicitas, ac necesse est quamdam in Deo agnoscere physicam compositionem. Adde, quòd ex trito & vulgari Theologorum effato, nulla sit in divinis distinctio, ubi nulla est relationis oppositio : atqui inter actum liberum divinæ voluntatis & naturam divinam, nulla est, ut constat, relationis oppositio ; ergo nulla quoque distinctio realis,

Quid ad gravissimum istud momentum adversarii? Nihil certè, nisi meram principii, ut aiunt, petitionem.

Reponunt scilicet, illud omne quod Deo intrinsecum est ac necessarium, esse Deum ipsum; non verò illud quod intrinsecum est, sed liberum ac contingens: verùm hoc ipsum est de quo inter nos controvertitur. Pro solutione ergo datur quod est in quæstione positum. De actu libero, qui Deo internus est, quæstio movetur inter nos; ac contendimus nihil Deo intrinsecum esse posse, quod non sit Deus ipse: aliàs ruet divina simplicitas, & physica compositio erit in Deo agnoscenda.

2°. Volitio illa Dei libera est aliquid reale ac physicum, non verò aliquid fictum ac mentale quod ab operatione mentis dependeat; ergo vera est in Deo perfectio.

Probatur. Quia illud reale ac physicum quod volitio Dei libera includit, vel est quid creatum, vel increatum: atqui non potest esse aliquid creatum, tùm quia per illud Deus formaliter constituitur volens, adeoque vivens vitâ illâ, quæ spiritûs propria est, quæ nempe posita est in actione vitali cognitionis & volitionis; at non potest Deus per aliquid creatum constitui formaliter vivens: tùm quia omne creatum in tempore factum est; volitio autem Dei libera æterna est: *Elegit nos ante mundi constitutionem.* Ephes. 1. Restat igitur, ut illud reale ac physicum quod volitio Dei libera includit, sit aliquid increatum; atque adeo Deus ipse.

3°. Vita actualis est perfectio intrinseca supposito quod denominatur actu vivens: atqui omnis vera volitio est vita actualis, sicut & omnis cognitio; namque inter gradus vitæ actualis, omnium

nobilissimus est vita intellectualis, quæ,ut mox dictum est, sita est in intellectione ac volitione.

Atque hâc ratione planè ruit discrimen quod Autores sententiæ quam hîc refellimus, statuunt inter libertatem, & actum liberum, seu usum & exercitium libertatis. Actus enim ille, est vera actio vitalis per quam Deus actu volens constituitur; ergo si libertas ipsa est perfectio in Deo, actus pariter liber, seu usus libertatis perfectio dicenda est.

4°. Omnis vera volitio, aut est affectus prosecutivus boni cujuspiam, aut aversativus mali: atqui affectus illi veræ sunt perfectiones, ut per se patet; ergo omnis vera volitio est vera perfectio.

Jam verò si propiùs inspiciamus fundamentum quo ista nonnullorum opinio innititur, quàm sublestum ac leve videbitur? Hæret enim ac laborat in merâ æquivocatione; scilicet, utrum actus Dei liber, perfectio sit à naturâ ipsius distincta, vel indistincta. Qui negant esse perfectionem, ii hoc præjudicio videntur occupati, quòd perfectio illa foret à Deo distincta, quia Deus eâ carere potuit. Verùm nostro quidem judicio, falluntur illi. Quidquid enim perfectionis involvit actus liber Dei, totum est à divinâ ejus naturâ, tanquam à fonte & radice, & ab illâ prorsus indistinctum: quo semel supposito, facilè intelligitur Deum ex actu libero nec meliorem effici; nec etiam deteriorem futurum, si actus ille non esset: ex quo sequitur, exemplum, quod proferunt, tùm relationum divinarum, quæ Deo internæ sunt, nec tamen veræ sunt (ut aiunt) perfectiones; tùm unionis hypostaticæ in Christo, ad rem nostram præsentem aptum & accommodatum non esse. Namque relationes divinæ non sunt quidem perfectiones speciales ac distinctæ à divinâ substan-

tiâ, sed ab illâ indistinctæ sunt & inseparabiles. Inde fit, ut nihil sit perfectionis in unâ personâ divinâ, quod non sit in aliis; quia tres illæ personæ unam numero habent divinam essentiam, quæ est omnis perfectio. Idem prorsus dicendum de unione hypostaticâ Verbi divini cum humanitate. Est quidem illa unio Verbo interna, est etiam vera perfectio, sed ab ipsâ divinitate indistincta, quæ eminenter saltem complectitur quidquid perfectionis est in humanitate; inde est quòd Verbum divinum ex illâ unione nullam novam contrahat perfectionem.

At, inquiunt, Deus carere non potest aliquâ perfectione: atqui tamen carere potest actu libero; ergo actus liber non est perfectio.

Respondemus distinguendo minorem. Deus carere potest actu libero, quantùm ad ejus terminationem, seu habitudinem ad creaturas, concedo: quantùm ad entitatem, nego. Patebit hæc responsio ex mox dicendis.

Ad propositum igitur argumentum.

Resp. Nego primum antecedens.

Solvitur proposita difficultas ex pugnâ quæ videtur esse inter libertatem Dei & ejus immutabilitatem.

Ad ejus probationem distinguo. Qui liber est potest aliquid de novo velle, si sit creatura, Angelus v. g. vel homo, concedo. Cùm enim creatura ex sese imperfecta sit ac mutabilis, potest aliquid de novo velle: at non ita Deus, qui summè perfectus est ac omnino immutabilis; qui quod voluit, ab æterno voluit; resque extra se producit non novo sed sempiterno consilio, ut loquitur S. Aug.

Ad probationem, Nego Deum tam posse aliquid velle de novo, quàm quod ab æterno voluit, potuit noluisse. Non ex defectu quidem libertatis fit, ut Deus nihil possit velle de novo; sed quia perfec-

tus est, immutabilis, firmus ac constans in proposito; qui ab æterno omnia cognovit quæ facere decrevit, cui proinde nulla nova suppetit ratio, ut quod ab æterno noluit, velle incipiat. Non ita est de creaturâ rationali, cujus cognitio angusta est, finita & limitata, voluntas verò mutabilis & ambulatoria.

Ad confirmationem, Resp. distinguo istam propositionem. Qui potest carere aliquo intrinseco entitativo, potest mutari, concedo: aliquo intrinseco terminativo, seu quantùm ad meram habitudinem & terminationem ad creaturas, nego. Distinguo pariter minorem. Deus carere potest aliquo intrinseco, quantùm ad habitudinem seu terminationem ad creaturas, concedo: quantùm ad substantiam & entitatem, nego.

Ut solutionem intelligatis

In quo reponenda sit Dei libertas, & quâ ratione conciliandа cum ejus immutabilitate.

Observate, volitionem Dei spectari posse duobus modis: 1°. Ratione substantiæ seu entitatis divinæ, quatenùs scilicet est in Deo, & intra Deum. Atque sic considerata, necessaria est, ab entitate Dei prorsus indistincta, terminosque habet omnino necessarios, v. g. generationem Verbi & processionem Spiritûs sancti. 2°. Ratione terminationis ad creaturas, quatenus scilicet divina volitio veluti exit extra Deum, & habet terminos prorsus à substantiâ Dei distinctos, nempe creaturas: quâ ex parte, omnino libera est; nullâ etenim necessitate tenetur Deus ad productionem creaturarum, quibus non indiget.

Igitur, quod actus Dei liber addit supra necessarium, est dumtaxat habitudo seu respectus & terminatio ad creaturas: quæ quidem terminatio, si ex parte Dei spectetur, quatenus est actio vitalis & intrinseca, est realiter ipsa Dei substantia & entitas;

si verò spectetur ex parte creaturæ, quatenus ad eam tendit & terminatur, est quid creatum, à naturâ Dei distinctum, pro naturâ ipsius creaturæ.

Quia verò actus liber Dei, quatenus liber, Deo internus est, pro conditione libertatis quæ ipsi est interna; & aliunde tamen, actus liber quatenus liber est, potest esse vel non esse: ut conciliemus quomodo aliquid in Deo liberum & internum possit esse vel non esse, distinguimus in terminatione illâ quasi duplicem respectum: unum ex parte Dei; & sub eâ ratione, intrinsecus est, ordinem tamen dicens & habitudinem ad extrinsecum, nempe creaturas: alterum ex parte creaturæ; & sub illâ ratione purè est extrinsecus, creatus ac defectibilis. Hac viâ exponimus, quantùm tenuitas nostra patitur, quomodo eâdem semper immotâ remanente Dei substantiâ & entitate, actus liber Dei sit internus, & possit esse vel non esse: non quidem ratione entitatis, absit; nec etiam ratione solius puræ terminationis extrinsecæ, quæ actum intrinsecè liberum constituere non potest, sed ratione terminationis intrinsecæ ad extrinsecum.

Instabis 1°. Absurdè omnino definitur actus Dei liber, per entitatem Dei terminatam ad creaturas; quia hic agitur de assignandâ verâ notione actûs liberi, per se & in abstracto spectati; unde non debet dici entitas ipsa Dei, sed potius definiri deberet, ut aliquid pertinens ad entitatem Dei. Perinde est, ac si quis Dei attributa per ipsius entitatem vellet definire; ac diceret, v. g. æternitatem esse Dei entitatem, quatenus initio & fine caret.

Resp. Nego antecedens. Cùm enim istud singulare ac maximè proprium habeat divinæ substantiæ infinitas & simplicitas, ut sit formaliter vel eminen-

ter omnis perfectio, appositè omnino quælibet Dei perfectio per ejus entitatem potest definiri, à quâ non distinguitur. Egregiè S. Bernardus Lib. 5. de Consider. cap. 6. *Si bonum*, inquit, *si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur, quod est, Est. Nempe hoc est ei esse, quod hac omnia esse.* Ante ipsum S. Augustinus L. 11. de Civitate Dei c. 10. n. 3. *Dictus est*, inquit, *in Scripturis sanctis Spiritus sapientia multiplex, eo quòd multa in se habeat: sed quæ habet, hæc & est, & ea omnia unus est.* Rectè igitur actus liber Dei potest definiri, aut entitas, aut volitio Dei, quatenus ad creaturas terminatur. Perinde enim est, sive definiatur per entitatem, sive per quid ad entitatem pertinens, cùm istud re ipsâ non distinguatur ab entitate divinâ.

To. 1. pag. 450. D.

To. 7. pag. 281. A.

Instabis 2°. Ejusmodi definitio neutiquam explicat rationem specificam actûs liberi: hoc enim ipsum dici meritò potest de ipsâ cognitione creaturarum quæ in Deo est; nimirum, eam nihil aliud esse, quàm entitatem divinam, prout terminatur ad creaturas: ex quo sequitur, nihil fore discriminis inter cognitionem Dei ejusque volitionem liberam, quod est valde absurdum.

Resp. Nego antecedens. Ratio enim specifica actûs liberi in eo consistit, quòd entitas aut volitio Dei libera feratur seu terminetur ad creaturas, ad quas potuit non terminari.

Neque porro ullum periculum aut incommodum video, si dicamus pariter cognitionem Dei esse quoque divinam entitatem, seu actum vitalem divinæ mentis qui fertur ad creaturas cognoscendas. Neque enim facultas intelligendi & volendi in Deo realiter distinguitur ab ejus entitate: neque tamen

idcirco rectè infertur, nullum esse discrimen inter cognitionem Dei ejusque volitionem liberam. Nullum equidem est ex parte divinæ entitatis, cùm illa simplex sit; sed est aliquod ex parte modi quo & cognitio & volitio tendit in suum objectum. Omnis quippe volitio est affectus vel prosecutivus boni, vel aversativus mali: non item cognitio.

Instabis 3°. Volitio libera in Deo ut & in creaturâ, essentialiter est actio vitalis: sed actio vitalis malè omnino definitur per ipsam entitatem agentis prout terminatur ad objectum circa quod versetur, actio enim non est agens, sed modificatio agentis.

Resp. Distinguo minorem. Actio vitalis creata malè definitur per ipsam entitatem agentis, prout terminatur ad objectum circa quod versatur, concedo; quia scilicet nullum agens creatum essentialiter est sua actio: actio vitalis increata & divina, nego. Deus enim est actus purissimus; ejus actio ab ejus substantiâ non distinguitur. Hîc autem quæstio est de actione Dei; ac consequenter, sensu reali & formali rectè actio Dei dicitur Deus ipse agens.

Instabis 4°. Explicari non potest quid sit illa terminatio divinæ volitionis ad creaturas, an sit aliquid intrinsecum Deo, nec ne. Si est aliquid intrinsecum, sequitur aliquid intrinsecum in Deo posse non esse, quod implicat. Si verò est aliquid extrinsecum, concipi non potest quomodo per illud Deus constituatur formaliter volens: volitio quippe est actus vitalis internus.

Resp. Ex jam dictis constare, terminationem illam esse intrinsecam ex parte Dei, extrinsecam verò ex parte creaturæ; est enim ordo intrinsecus ad extrinsecum.

Ad

Ad incommodum verò quod opponitur, nempe aliquid intrinsecum in Deo posse non esse; distinguo: aliquid intrinsecum, terminativum, concedo: aliquid intrinsecum, entitativum, nego.

At, inquies, exponi non potest quid sit illud intrinsecum in Deo, quod terminatur ad extrinsecum; atque in hoc ipsum vitium petitionis principii quod primæ sententiæ opponebamus, nos ipsi relabimur. Fatemur ingenuè, id à nobis clarè ac nitidè exponi non posse, quibus præsens controversia semper visa est maximè intricata, ac verum mysterium humanæ menti hâc in vitâ prorsus impervium. Ergo conjecturæ dumtaxat loco habenda sunt, quæ ad Scholæ exercitium hîc disseruimus; in quibus, ut et in aliis benè multis, & refellere sine pertinaciâ, & sine iracundiâ refelli parati sumus.

Instabis 5°. Illa terminatio volitionis Dei liberæ ad creaturas, vel est perfectio vel imperfectio: neutrum dici potest. Non primum; aliàs, Deus mutationi foret obnoxius, qui aliquâ perfectione carere potuisset, illâ scilicet terminatione ad creaturas: non secundum, quia illa terminatio est Deo interna, nulla autem in Deo esse potest imperfectio.

Resp. Terminationem illam seu habitudinem ad creaturas, sub vario respectu esse perfectionem & imperfectionem. Est quidem perfectio, subjectivè spectata, & ratione entitatis, quatenus est actio vitalis divinæ voluntatis tendens ad creaturas. Est imperfectio objectivè & terminativè, ratione scilicet creaturæ quam connotat; & sub eâ ratione defectibilis est, & potest esse vel non esse.

Instabis 6°. Terminatio voluntatis divinæ ad objectum contingens, non est voluntas aut volitio nisi metaphoricè; seu est dumtaxat voluntas signi:

ſed volitio libera in Deo eſt voluntas beneplaciti, non ſigni; eſt enim proprius voluntatis divinæ actus.

Reſp. Nego majorem. Terminatio enim illa, ſubjectivè ſeu ex parte Dei includit actum vitalem divinæ voluntatis, quæ fertur ad objectum diſtinctum à Deo: adeoque eſt vera voluntas in Deo, *qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ*. Epheſ. I. v. I.

Inſtabis 7°. Terminatio volitionis ad aliquod objectum, non diſtinguitur ab ipſâ eſſentiâ & intrinſecâ perfectione volitionis quæ terminatur: ergo ſi volitio divina creandi hunc mundum v. g. potuit non eſſe ſecundùm terminationem, potuit pariter non eſſe ſecundùm perfectionem entitativam; quod poſtremum à Deo removeri debet.

Reſp. Diſtinguo antecedens. In creatis eſto: in Deo, nego. In volitione quidem creatâ, terminatio volitionis ad aliquod objectum non diſtinguitur ab ipſâ entitate & perfectione volitionis quæ terminatur; quia nullum eſt fundamentum diſtinguendi unum ab altero in eâdem volitione creatâ, cùm utrumque ſit defectibile: at in volitione divinâ debet unum ab alio diſtingui. Cùm enim voluntas Dei creandi hunc mundum ſit perfectio vitalis, habeatque vim ac poteſtatem efficiendi id quod vult, neceſſe eſt ut ſit Deo intrinſeca à quâ volens denominatur. Cùm autem conſtet aliunde, id omne quod eſt Deo intrinſecum, eſſe ipſum Deum, atque adeo non poſſe non eſſe; inde conſequenter concludimus, voluntatem Dei creandi mundum, ſi ſpectetur ſecundùm perfectionem intrinſecam & entitativam quam includit, eſſe Deo intrinſecam, nec poſſe in eo non eſſe. Contra verò, cùm eadem vo-

luntas Dei creandi mundum sit libera, quantùm ad habitudinem seu terminationem ad mundi creationem, hinc fit ut possit non esse secundùm illam terminationem : ex quo sequitur, terminationem illius ad mundi creationem, includere necessariò aliquid realiter distinctum ab ipsâ perfectione entitativâ ejusdem volitionis.

Instabis 8°. Si terminatio voluntatis divinæ ad mundi creationem includit aliquid distinctum ab illius perfectione, vel illud aliquid est creatum, vel increatum. Si est increatum, erit ipsemet Deus; atque ita, vel non potuit non esse, vel Deus ipse potuit non esse. Si verò est quid creatum, sequitur terminationem volitionis divinæ ad mundi creationem, non esse ab æterno; nihil enim creatum est ab æterno.

Resp. Terminationem illam voluntatis divinæ ad mundi creationem si spectetur ratione objecti seu creaturæ, esse quid creatum quod potuit non esse: neque verò inde sequitur, voluntatem Dei creandi mundum non fuisse ab æterno; sed hoc unum, mundum ab æterno non fuisse, seu terminationem illam ad mundi creationem, non fuisse ab æterno, quandoquidem terminus ipse seu mundus non fuit ab æterno. Si verò terminatio illa divinæ voluntatis ad mundi creationem, subjectivè & ratione entitatis divinæ consideretur, æterna dici debet.

Objicies 2°. Qui consilium suum mutat, ac retractat quod antea voluit; qui pœnitentiâ, dolore, irâ, odio, amore, & aliis hujusmodi affectibus moveri potest, ille mutationi est obnoxius: atqui Deus consilium suum mutavit, quando mundum diluvio extinxit, quem conservare decreverat. Mutavit quando Ezechiæ mortem propinquam denuntiavit.

Isaiæ 38. v. 1. & Ninivitis futuram intra quadraginta dies urbis subversionem. Jonæ 3. v. 4. Nec tamen tunc temporis mortuus est Ezechias, aut Ninive post quadraginta dies subversa. Mutat quotidie, cùm hominem peccatorem odio habet, & eundem subinde justum diligit.

Resp. Nego minorem. Cujus quidem rationem & causam antea exposuimus, Quæstione de Simplicitate Dei in solutione Objectionum. Consule quæ ibi dicta sunt. Breviter igitur ac strictim ea quæ hîc opponuntur attingemus.

1°. Deus consilium suum nunquam mutavit: quæ enim voluit, ab æterno voluit; & res novas facit, non novo, sed sempiterno consilio, ait S. Aug. Hominem ergo quem condidit, & subinde delevit aquis diluvii, ab æterno & creare statuit, & subinde delere.

2°. Ezechiæ mortem propinquam, & Ninivitis urbis subversionem denuntiavit, non absolutè, sed conditionatè: si nempe vel cursus causarum secundarum, quæ mortem Ezechiæ exigebant, non immutaretur; vel Ninivitæ pœnitentiam non agerent. Porro mutatus fuit causarum secundarum cursus, & Ninivitæ in cilicio & cinere pænitentiam egerunt; ergo mutatio in creaturâ fuit, non in Deo.

3°. Quando Deus peccatori mox iratus est & infensus; mox propitius & placatus; mox odio, mox amore erga illum fertur, non est mutatio ex parte Dei, sed ex parte hominis, qui modò est objectum amoris, modò objectum odii.

4°. Pœnitentia in Deo dicitur esse, non ratione consilii, sed eventûs; non voluntatis ipsius, sed rei volitæ; non affectûs & interni doloris, sed effectûs & externi operis; quia facit quod homo iratus &

pœnitens facere solet. Ita ferè exponunt SS. Ecclesiæ Doctores.

Aiunt 1°. Scripturam, cùm Deo iram tribuit & pœnitentiam, humano plerumque modo de Deo loqui, ut sese nostro captui accommodet. Ita S. Aug. L. 2. ad Simpl. quæst. 2. & Lib. 1. contra adversf. Legis & Prophet. c. 20. 2°. Aiunt, hos quidem affectus esse in Deo, ratione quâdam singulari nobis incognitâ. *Hos patitur Deus*, ait Tertullian. *sua modo*. Et S. Aug. L. 1. Confess. c. 4. *Deus*, inquit, *amat, nec æstuat; zelat, & securus est; eum pœnitet & non dolet; irascitur & tranquillus est.* 3°. Aiunt non mutari re ipsâ Deum; sed mutatis hominibus, eum mutatum apparere: quod illustrant exemplo Solis, qui oculos sanos vegetat, infirmos ac debiles excruciat. Verba S. Aug. in Psal. 72. antea laudavimus. 4°. Aiunt iram Dei vocari, non quâ ipse, sed ejus ministri in repetendâ criminum ultione exardescunt: usu enim recepto, à Rege fieri dicitur, quod jussu Regis fit per ejus ministros. Ita S. Aug. in Psalm. 6. n. 3. *Non cadit*, inquit, *in Deum judicem perturbatio: sed quod in ejus ministris fit, quia per leges ejus fit, ira ejus dicitur.* 5°. denique aiunt, ut jam non semel diximus, pœnitentiam & iram Deo tribui, non ratione affectûs & voluntatis, sed effectûs. *Pœnitentia Dei dicitur*, ait S. Augustinus L. 1. contra advers. Leg. & Prophet. cap. 20. n. 4. *rerum in ejus potestate constitutarum hominibus inopinata mutatio; ira Dei est vindicta peccati.*

T. 1. p. 71. B.

T. 4. p. 24. B.

To. 8 pag. 571. C.

Objicies 3°. Deus alio modo se gessit in Veteri Testamento, alio in Novo: nonnulla in Veteri, ut Ceremonias, Sacrificia, Judiciorum formam constituit, quæ omnia in Novo penitus abrogavit; ergo mutatus est.

Resp. Nego consequens, Mutata quidem ista fuere, sed non mutatum Dei consilium, quo ab æterno voluit, & ea in Veteri Lege vigere, & in Novâ abrogari, pro diversitate scilicet utriusque populi, Judæis carnalibus & rebus terrenis immersis, carnalia hæc & temporalia congruebant: non nobis, quibus datum est Deum in spiritu & veritate adorare.

QUÆSTIO NONA.

De æternitate Dei.

ÆTernitas à Theologis post Boetium Lib. 5. Consolationis Philosophiæ Prosâ sextâ definitur: *Interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

Dicitur 1°. *Possessio:* ut designetur ejus immutabilitas, stabilitas, & indeficientia. Illud etenim possidere dicimur, quod firmiter, constanter ac quietè possidemus.

Dicitur 2°. *Tota simul:* ut duplex temporis imperfectio excludatur, nempe divisio & successio. In æternitate quippe est unicum instans semper præsens & subsistens; & ut loquitur S. Aug. in Psalm. 101. Serm. 2. *Æternitas, ipsa Dei substantia est quæ nihil habet mutabile: ibi nihil est præteritum, quasi jam non sit; nihil est futurum, quasi nondum sit. Non est ibi nisi, Est; non est ibi, Fuit & erit: quia & quod fuit, jam non est; & quod erit, nondum est: sed quidquid ibi est, non nisi est.*

Tom. 4 pag. 1107. B.

Dicitur 3°. *Perfecta:* ut excludatur etiam ipsum nunc temporis, ait S. Thomas hîc art. 1. ad 5. quod

etsi nec partes habeat, & totum simul sit, perfectum tamen non est.

Dicitur 4°. *Vita:* hoc est agentis actualissimi, purissimi & perfectissimi. Vita potius, quàm essentia in hac definitione exprimitur; vel quòd vita actionem expressiùs designet quàm essentia; vel quòd in Deo vita & essentia idem omnino sit.

Dicitur denique, *Interminabilis vita:* hoc est quæ nec initium, nec finem habet aut habere potest. *Vera æternitas*, ait S. Anselmus in Monolog. cap. 24. *est interminabilis vita, simul perfectè tota existens.* pag. 14. A.

Fatentur Sociniani cum Vorstio Calvinistâ, Deum æternum esse, qui nec principium, nec finem habeat: verùm, æternitatem ejus successioni & variis temporum differentiis obnoxiam esse sentire videntur. Circa æternitatem Dei hic erit unicus articulus.

ARTICULUS UNICUS.

Utrum Deus & quidem solus sit æternus.

CONCLUSIO.

Deus est æternus, & quidem solus: ejusque æternitas nulli subjacet temporis successioni aut differentiæ.

Probatur 1°. ex Scripturis. Deuter. 32. v. 40. *Vivo ego in æternum.* Psal. 89. v. 2. *A sæculo & usque in sæculum tu es Deus.* Psal. 9. v. 8. *Dominus in æternum permanet.* Et Psal. 101. v. 28. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Exodi 15. v. 18. *Dominus regnabit in æternum & ultra.*

Ex quibus testimoniis manifestum est, non tan-

tùm Deum esse æternum, quòd principium & finem nesciat; sed etiam quòd temporis vicissitudini ac succcessioni nullatenus obnoxius sit. Dicitur enim semper idem esse ac permanere; quod dici non posset, si singulis penè momentis, vel aliquid prius ipsi deperiret, vel novum aliquid accederet.

Certissima est ac pervulgata SS. Patrum doctrina.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 38. & 42. *Deus,* inquit, *semper est: nam erat, & erit, hujus temporis fluxæ caducæque naturæ segmenta sunt.*

P. 615. D. & 677. C.

S. Augustinus Lib. de verâ Relig. c. 49. *In æternitate*, inquit, *nulla spatia temporis cerno, quia spatia temporis præteritis & futuris motibus constant. Nihil autem præterit in æterno, & nihil futurum est.*

T. 1. pag. 782. F.

Et Lib. 11. Confess. c. 19. n. 16. *Præcedis*, inquit, Deum alloquens, *omnia præterita, celsitudine semper præsentis æternitatis; & superas omnia futura, quia illa futura sunt, & cùm venerint, præterita erunt: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt. Anni tui nec eunt nec veniunt: isti autem nostri & eunt & veniunt, ut omnes veniant. Anni tui omnes simul stant, quoniam stant, nec euntes à venientibus excluduntur, quia non transeunt: isti autem nostri omnes erunt, cùm omnes non erunt. Anni tui dies unus; & dies tuus non quotidie, sed hodie, quia hodiernus tuus non cedit crastino, neque enim succedit hesterno: hodiernus tuus æternitas.*

Ibid. p. 205. D. E.

S. Anselmus in Prosol. cap. 19. *De æternitate tua nihil præterit*, inquit, *ut jam non sit; nec aliquid futurum est, quasi nondum sit. Non ergo fuisti heri, aut eris cras; sed heri, & hodie, & cras es: imò nec heri, nec hodie, nec cras es, sed simpliciter es extra omne tempus.*

P. 33. D.

Probatur 2°. solum Deum esse æternum, quia

vera & perfecta æternitas ipsi soli est propria.

Tertullianus Lib. contra Hermogenem c. 4. *Quis enim*, inquit, *alius Dei census, quàm æternitas? quis alius æternitatis status, quàm semper fuisse & futurum esse, ex prærogativâ nullius initii & nullius finis. Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit cujus est proprium; quia & si alii adscribatur, jam non erit Dei proprium, sed commune cum eo cui & adscribitur.*

P. 234. D.

S. Ambrosius in Psal. 43. n. 19. *Nihil tam proprium Dei*, ait, *quàm semper esse.*

Ed. n. to. 1. pag. 896. B.

Quapropter si Deus ab æterno Angelum v. g. creasset, ille quidem nec initium haberet nec finem; non eâ tamen ipsâ ratione æternus foret, quâ Deus ipse æternus est: Deus enim ex necessitate naturæ suæ æternus est, creatura verò ex gratuitâ dumtaxat Dei voluntate nec initium, nec finem haberet. *Æternum*, ait Origenes, *illud propriè dicitur, quod neque initium ut esset habuit, neque cessare unquam potest esse.* Rem appositè explicat Richard. à S. Victore Lib. 2. de Trinit. cap. 4. his verbis. *Aliud videtur sonare æternum, aliud autem sempiternum. Sempiternum namque esse videtur, quod caret initio & fine: æternum quod caret utroque, omnique mutabilitate. Et quamvis forsitan neutrum sine altero invenitur, rectè tamen inter nominum significationem distinguitur. Quid itaque est æternitas, quàm diuturnitas sine initio & fine, & carens omni mutabilitate? sed qui increatus & sempiternus est, caret initio & fine; & cujus status invariabilis est, manet absque omni mutabilitate ...... Nam hæc tria absque ambiguitate dant æternitatem habere & æternum esse.*

Edit. Roth. 1650. p. 214.

Idem omnino censet S. Augustinus, perfectam nempe æternitatem in omnimodâ immutabilitate positam esse. L. de naturâ boni contra Manichæos,

quædam est? Quæ dum r…
mutat, quasi occidit quod
non erat. Et S. Augustin…

T. 8, p. 701. A.

num cap. 12. *Immortalit…*
habere dicitur solus, quia e…
enim mutabili naturâ, non…
quia facit aliquid in eâ non…
ipsa anima humana, qua…
lis, quoniam qualitercumq…
nunquam desinit vivere, ha…
do, quamdam mortem sua…

To. 3. part. 2. p. 477. G.

Quid est ergo, inquit, *quod*
solus habet immortalitatem
solus habet incommutabilita…
ram æternitatem?

Eò accedit, quòd ætern…
non possit. *Nos autem*, ait

Ed. no. T. 1. p. 253. B.

Eunomium, *& creaturis a…*
bere, & creaturarum Domi…
re, ejusdem esse amentia arbi…

Et S. Cyrillus Alexandr…
Dei Filium ex eo concludit…

cap. 8. *Creatio autem in Deo*, inquit, *cùm sit voluntatis opus, Deo profectò coæterna non est. Haud enim naturâ comparatum est, ut quod ex nihilo producitur, eandem cum eo quod initio caret, & sempiternum est, æternitatem aut perpetuitatem habeat.* Eodem argumento utitur S. Anselmus in Monologio c. 27.

Ed. Nov. T. 1. p. 133. E.

Probatur denique. Quia Deus est ens perfectissimum quo nihil melius; ens à se, seu entis plenitudo & totalitas; ens infinitum & immutabile; ergo etiam æternum: aliàs, non esset perfectissimum ens, quo perfectius dari & excogitari posset. Ita Dei æternitas ex necessitate ipsius naturæ & immutabilitate, quasi à priori demonstratur. *Tu verò*, ait S. Anselm. Prosolog.cap. 22. *es quod es: quia quidquid aliquando, aut aliquo modo es, hoc totus & semper es. Et tu es qui propriè & semper es.* Et S. Aug. Lib. de naturâ boni c. 39. *Illa autem*, inquit, *vera est æternitas, quæ est vera immortalitas; hoc est, illa summa incommutabilitas, quam solus Deus habet, qui mutari omnino non potest.*

P. 34. col. 1. C.

T. 8. p. 511. B.

Cùm igitur Deus, Danielis 7.v. 9. dicitur *Antiquus dierum:* & Apoc. 1. v. 4. dicitur: *Qui est, qui erat, & qui venturus est:* cùm denique nonnullæ actiones Dei vel præteritæ, vel futuræ designantur, cave putes, his modis loquendi designari quamdam esse in æternitate Dei successionem & differentiam temporis, absit: sed magis nostra tenuitas & infirmitas arguitur, qui de æternitate, non nisi per ordinem ad tempus, cogitare & loqui possumus, ut docet S. S. Augustinus Tract. 99. in Joan. vel summa Dei perfectio denotatur, quâ eminenti modo omnes temporum differentias in se complectitur. Hoc sensu dicitur, *Antiquus dierum:* non quòd senio sit confectus; sed quòd diebus ipsis & omni tempore prior

ſit & antiquior. Dicitur, *erat, eſt, & erit*; quia indiviſè & modo ſimpliciſſimo illas omnes temporis differentias in ſe continet. Denique præteritæ vel futuræ dicuntur nonnullæ Dei actiones; non quidem ratione principii earum effectivi, quod æternum eſt, ſed ratione termini, ſeu effectûs in tempore producti vel producendi.

Quæres 1°. Quomodo æternitas diſtinguatur à tempore & ævo?

Reſp. 1°. Illam diſtingui à tempore, quia æternitas tota eſt ſimul, ſine diviſione & ſucceſſione; tempus autem dividitur, ſecundùm prius & poſterius: eſt enim menſura motûs per quem res alio & alio modo ſe habent.

Reſp. 2°. Æternitatem ab ævo diſtingui, quia ævum eſt menſura rei quæ in eſſe ſuo non mutatur, & corruptioni non ſubjacet; nihilominus tamen vel ſecundùm locum, vel ſecundùm electionem ſeu voluntatem mutari poteſt, qualis eſt Angelus: Æternitas verò eſt menſura entis perfectiſſimi, quod in ſe idem ſemper permanet, abſque ullâ viciſſitudinis & mutationis umbrâ. Ita S. Thomas hîc art. 4. & 5.

Quæres 2°. An æternitas includat rationem durationis & menſuræ reſpectu Dei.

Reſp. Si ab his terminis durationis & menſuræ removeatur quidquid mens noſtra corporeis imaginibus aſſueta imperfectum in illis deprehendit, poſſe dici æternitatem eſſe menſuram & durationem Dei non quidem realem & formalem, ſed virtualem & rationis: quia ſicut tempus, rerum in tempore conſtitutarum menſura dicitur, eo quòd earum durationem influxu & ſucceſſione continuâ metiatur; ita æternitas quodammodo dici poteſt menſura Dei

quòd includat durationem ejus, ſine ullâ diviſione ac ſucceſſione: & hoc modo conſiderata, nihil aliud eſt quàm conſtans permanentia & ſtabilitas rei in ſuo eſſe.

QUÆSTIO DECIMA.

De inviſibilitate & incomprehenſibilitate Dei.

SCripturæ Deum inviſibilem paſſim & viſibilem appellant. 1. ad Timoth. 6. v. 16. *Lucem habitat inacceſſibilem; quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Attamen 1. Joan. 3. v. 2. dicitur, *Cùm apparuerit ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Et 1. Corint. 13. v. 12. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quæ Scripturæ teſtimonia tametſi pugnare inter ſe primâ fronte videantur, non tamen pugnant re ipsâ, nec contraria ſunt, ait S. Aug. Epiſt. 147. aliàs 112. ad Paulinam cap. 5. n. 14.

Expendendum ergo nobis 1°. Quomodo Deus ſit viſibilis. 2°. Quo ſenſu inviſibilis dicatur.

Quantùm ad primum, tria quæruntur.

1°. Utrum Deus videri poſſit oculis corporeis.

2°. An videri poſſit ab intellectu creato per ſolas naturæ vires.

3°. An Deus poſſit à mente creatâ intelligendo comprehendi.

ARTICULUS PRIMUS.

An Deus videri possit oculis corporeis.

CElebrem inter Scholæ Doctores fecit præsentem controversiam authoritas S. Augustini, & anceps, ut multis visum est, ipsius sententia. Multis etenim in locis quæstionem istam agitavit: Epistolâ 92. aliàs 6. ad Italicam viduam, scriptâ anno 408. Epistolâ 147. aliàs 112. seu Libro de videndo Deo ad Paulinam anno. 413. Epistolâ 162. aliàs 101. ad Evodium, anno 415. Sermone 277. aliàs de diversis 102. circa annum 422. Demum L. 22. de Civitate Dei c. 29. scripto versùs annum 427. in quem locum remittit Lib. 2. Retract. cap. 41. ut quid tandem de illâ quæstione determinatè sentiat sit omnibus manifestum. In his porro locis, visus est S. Doctor, modò in unam, modò in alteram partem inclinasse: aliquando Philosophicis, aliquando Theologicis momentis rem expendisse: mox de corpore materiali quale nunc est; mox de eodem quale futurum est post generalem carnis resurrectionem: mox ex propriâ, mox ex alienâ sententiâ: mox absolutè, mox hypotheticè loqui.

Ut verò mens S. Doctoris clariùs innotescat, omnisque ex præsenti disputatione removeatur ambiguitas; duplex statui debet præsentis quæstionis status & sensus.

Primus est; utrum per oculos corporis, quale nunc est crassum ac materiale, Deus visus aliquando fuerit, aut videri possit.

Secundus est; utrum post generalem carnis re-

surrectionem, ita defæcari ac spirituales reddi possint oculi nostri, *ut immutatâ*, sicut loquitur S. Aug. Epistolâ 147. cap. 20. n. 48. *corporum qualitate*, Deum in se ipso immediatè sint conspecturi.

To. 2. pag. 493. C.

Quantùm ad primum: communis fuit Gentilium error, quem ipsis exprobrat S. Athanasius Oratione contra Idola; & omnium Antropomorphitarum, Deum oculis corporis videri. Inter Arianos, quotquot solum Deum Patrem invisibilem, Filium autem in Veteri Testamento visum fuisse opinati sunt, ejusdem erroris rei censentur: quam sententiam nonnullos ex nostris sequutos esse memorat S. Irenæus Lib. 4. cap. 37. Atque inde forsan ortum duxit calumnia, quâ Celsus Christianos infamabat apud Origenem Lib. 7. contra Celsum; quasi docerent illi se Deum oculis corporis aliquando visuros.

S. Augustinus Epistolâ 92. refert ætate suâ extitisse nonnullos, inter quos unus erat Episcopus, qui dicerent, Deum non tantùm à Christo hac in vitâ per oculos corporis visum fuisse; sed etiam in alterâ, justos, imò & impios eâdem prærogativâ donandos fore: quam sententiam, insulsam, ac veram dementiam esse pronuntiat. Hâc duriori & asperiori censurâ offensus fuit Episcopus ille, quem ut mitiget sibique reconciliare velit, rogat S. Doctor Fortunatianum Episcopum Siccensem, datâ eam in rem ad ipsum Epistolâ 148. Hinc factum, ut S. Doctor præ modestiâ & amore pacis, non ausus subinde fuerit duriori notâ sententiam illam excipere.

Porro certum istud ac ratum apud nos est, S. Augustinum in eâ sententiâ rejiciendâ semper firmum ac constantem fuisse; nunquam verò dubium & ancipitem hæsisse.

Quantum verò ad ſecundum ſenſum quæſtionis propoſitæ, utrum ſcilicet oculi corporis, poſt generalem carnis reſurrectionem, mutatâ naturâ ſuâ ita poſſint evadere ſpirituales, ut Deum immediatè videant; obſervate diligenter cum S. Auguſtino, mutari ſenſum ac ſtatum controverſiæ: aliud enim eſt quærere, utrum oculi corporei poſſint videre Deum; & aliud, utrum oculi ſpiritales facti, ita ut *ipſa quæ caro fuit, ſpiritus fiat*, ait S. Auguſtinus Epiſtolâ 147. cap. 21. n. 49. Deum per ſe videant: quod etſi fateretur S. Doctor, rectè adhuc negaret fieri non poſſe, ut Deus per oculos corporis videatur. *Poſtremò*, ait ibidem, *quia id quod ego in illâ Epiſtolâ meâ dixi de iſtis noſtræ carnis oculis, quia neque nunc poſſunt, neque tunc poterunt Deum videre, etiam ſic verum eſt: non enim dictum eſt niſi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt ſi corpus ipſum ſpiritus erit; ac per hoc corporei oculi numqam Deum videbunt, quia cùm videbitur, ſpiritus eum non corpus videbit.*

To. 2. pag. 493. F.

Ibid. G.

Quæſtionem hoc ſecundo ſenſu conſideratam quæ merè philoſophica eſt, in ſuſpenſo reliquit S. Doctor: eam nec damnavit, nec etiam approbavit. Inter Scholaſticos, Gregorius de Valentia in primam part. S. Thomæ diſput. 1. quæſt. 12. puncto 8. probabile judicat: *potentiam aliquam ſenſitivam ſic à Deo condi, ut vel naturâ ſuâ, vel ſaltem dono aliquo gratuito ſuperaddito, valeat non ſolùm objecta ſenſibilia corporalia, ſed etiam aliquod objectum ſpirituale, adeoque Deum ipſum percipere.* Laudatque eam in rem S. Aug. Lib. 22. de Civitate Dei cap. 29. His præmiſſis ſit

PRIMA

PRIMA CONCLUSIO.

Deus oculis corporeis nec visus est unquam, nec videri potest.

Probatur 1°. ex Scripturis. 1. ad Timoth. 1. v. 17. *Regi sæculorum immortali & invisibili.* Et cap. 6. v. 16. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest.* Duo hîc affirmat Apostolus: Deum nunquam visum fuisse; nec videri posse. Porro de visione per mentem intelligi non posse Apostolum, ostendunt verba hæc 1. Joan. 3. v. 2. *Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Igitur excludit dumtaxat Apostolus tanquam possibilem, visionem Dei per oculos corporeos. Denique 1. Corinth. 2. v. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum.*

Probatur 2°. ex communi SS. Patrum doctrinâ.

Origenes contra Celsum, calumniam ab illo Christianis impactam refellit. *Falsò*, inquit, *nobis imponit Celsus dicens; nos sperare oculis corporis Deum esse visuros, & auribus vocem ejus audituros &c.*

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 34. *An corpus*, inquit, *eum* (Deum) *esse dices? Quonam ergo modo immensus, infinitus, figura expers est, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat?*

T. 1. p. 540. C.

S. Cyrillus Jerosolymit. Cath. 9. *Carneis quidem oculis*, ait, *cerni Deus non potest: nam incorporeum, sub corporeos oculos cadere nequit.*

Ed. Cramois. p. 74. C.

S. Ambrosius Serm. 8. in Psal. 118. n. 17. docet errasse Moysem, quòd existimaverit Deum oculis videri posse. *Putavit*, inquit, *Deo etiam hoc esse possibile, ut corporeis oculis faceret id quod est incorporeum comprehendi. Non est reprehensibilis hic error,*

Ed. n. T. 1. p. 1061. E.

sed etiam grata cupiditas; *&*, ut supra dixerat, *devotio sancta mensuram supergreditur.* Errorem istum excusat in Moyse S. Doctor, ex ipsius pietate & sancto in Deum possidendum affectu.

Laudat S. Augustinus Epistolâ 148. ad Fortunatianum n. 4. in confirmationem ejusdem doctrinæ, & jam citatum S. Ambrosium; & SS. Hieronymum, Athanasium, Gregorium.

Probatur 3. rationibus.

1°. Non aliter Deus videri potest, quàm ferat ejus promissio: atqui corde dumtaxat & animo se videndum fore promisit. Math. 5. v. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

2°. Eo ipso modo Deum videbimus, quo similes ei erimus. 1. Joan. 3. v. 2. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Atqui non erimus Deo similes ratione corporis, quandoquidem Deus corpus non habet; ergo ratione cognitionis, seu visionis intuitivæ, per quam veluti in Deum ipsum transformabimur.

3°. Facultas organica eaque vitalis ferri non potest in objectum sibi non proportionatum: atqui visio per oculos corporis pertinet ad facultatem organicam vitalem; Deus verò non est objectum proportionatum huic facultati. Namque substantia spiritalis non est objectum proportionatum facultati corporeæ: Deus est substantia spiritalis, facultas verò videndi per oculos corporis, est corporea. Et verò, quod videtur oculis corporeis, videtur per medium corporeum ac species corporeas: an verò spiritus ità videri potest?

Confirmatur hæc ratio. Quia Deus magis distat ab objecto cujuscumque facultatis corporeæ, quàm objectum unius facultatis distet ab objecto alterius,

v. g. coloratum à sonoro. Atqui tamen non potest una facultas corporea attingere objectum alterius facultatis, v. g. oculus, sonos; nec auditus, colores; aliàs, confunderentur istæ facultates; ergò multò minùs potest facultas corporea Deum attingere.

SECUNDA CONCLUSIO.

Deum oculis corporeis videri non posse constanter ac perseveranter docuit S. Aug. An verò post generalem carnis resurrectionem, immutatâ corporum naturâ, spiritales fieri possint, ac Deum immediatè videre, neque affirmavit, neque etiam negavit, sed quæstionem purè philosophicam in suspenso reliquit.

Prima pars Conclusionis probatur ex ipsomet S. Augustino Epistolâ 92. aliàs 6. ad Italicam n. 2. 3. *Deus*, inquit, *lux est mentium purgatarum, non istorum corporis oculorum...... Hoc autem oculus videre corporis neque nunc potest, neque tunc poterit.*

T. 2 p. 228. A. B.

Epistolâ 147. aliàs 112. ad Paulinam n. 18. ex Ambrosio ista refert, & calculo suo approbat: *Nec corporalibus Deus oculis quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur, nec auditur affatu.*

Ib. p. 480. D.

Ibid. n. 44. probat non magis Deum videri posse oculis corporis, quàm charitatem cæterasque virtutes, quæ solâ mente apprehenduntur.

Idem planè docet S. Doctor Ep. 148. aliàs 111. ad Fortunatianum: & Ep. 162. aliàs 101. ad Evodium..

Libro 22. de Civitate Dei capite 29. num. 6. docet per oculos corporis gloriosi Deum videndum fore, clariùs quidem quàm hâc in vitâ; non tamen immediatè in se, sed mediatè in miris ejus effectibus: eo ferè modo, quo vita hominis

per motum & actionem videtur. Sic loquitur S. Doctor. *Fieri potest, valdeque credibile est, sic nos esse visuros mundana tunc corpora cœli novi & terræ novæ, ut Deum ubique præsentem & universa etiam corporalia gubernantem, per corpora quæ gestabimus, & quæ conspiciemus, quaquaversum oculos duxerimus, clarissimâ perspicuitate videamus: non sicut nunc invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur... sed sicut homines, inter quos viventes motusque tales exserentes vivimus, mox ut aspicimus, non credimus vivere, sed videmus.... Ita quacunque spiritalia illa lumina corporum nostrorum circumferemus, incorporeum Deum omnia regentem, etiam per corpora contuebimur* Hæc S. Doctoris verba cùm sibi objecisset S. Thomas 1. part. quæst. 12. art 3. ad 2. sic pergit. *Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros, sicut nunc oculi nostri vident alicujus vitam. Vita autem non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens.... Quòd autem statim visis corporibus divina præsentia ex eis cognoscatur per intellectum, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectûs, & ex refulgentiâ divinæ claritatis in corporibus innovatis.*

T. 7. p. 699. B.

Præterea, ea Scripturæ loca quæ testantur Deum ab aliquibus hâc in vitâ visum fuisse, nusquam S. Aug. interpretatus est de visione per oculos corporis, sed alio planè ac contrario sensu; quod patebit inductione factâ illorum testimoniorum in solutione objectionum.

Denique, tot rationum momentis confirmat S. Doctor, fieri non posse ut Deus oculis corporeis videatur, ut nullus sit dubitandi locus, quin perpetua & constans hæc fuerit ipsius sententia.

18. Quod oculis corporis conspici potest, in loco

est, non ubique : *non ita est Deus invisibilis*, ait S. Doctor Epistolâ 92. ad Italicam.

To. 2. pag. 225. B.

2°. A potentiâ cognoscente dissitum est ac distans: at Deus, qui omnia intimè pervadit non potest esse distans à sensibus. *Hoc quippe habent oculi corporis*, ait S. Fulgentius ad inquisitionem tertiam Ferrandi, *ut non solum corpora videant, sed nec videre possint, si inter ipsos & ea quæ vident, spatii cujusquam media intervalla non fuerint. Inde est quòd cùm alia plurima videant, se ipsos videre non possunt... Quisquis ergo putat Deum posse oculis corporalibus cerni, priùs est ut eum dicat ab ipsis oculis corporali spatio separari.*

Edit Paris. 1684. pag. 254.

3°. Non magis Deus oculo corporis percipi potest, quàm aliis sensibus, auditu, gustu, tactu &c.

4°. Per id Deus videri potest per quod ipsi similes erimus : *Quis autem dementissimus dixerit*, ait S. Aug. Epistolâ 92. *nos corpore vel esse, vel futuros esse Deo similes.*

To. 2. pag. 228. D.

5°. denique, Solum id quod corporeum est attingi potest ab oculo corporis : atqui Deus non est corporeus ; ergo &c. *Corpus*, ait S. Cyrillus Jerosolymit. *corpus videt.... neque possunt oculi naturæ inferioris, quod naturâ præstantius & excellentius est, videre.* Et S. Augustinus Epistolâ 147. cap. 20. n. 48. aliàs 112. *Propterea Deus invisibilis dicitur, ne corpus esse credatur; non quia corda munda sua substantiæ contemplatione fraudabit.*

Ib. p. 493. B.

Secunda Conclusionis pars probatur ex ipso S. Aug. qui quoties de illâ hypothesi loquitur, an nempe oculi spiritales facti post generalem carnis resurrectionem, Deum immediatè sint conspecturi, rem in suspenso relinquit, nihil affirmans aut negans.

Epistolâ 147. cap. 20. n. 48. *Si oculi corporales*, ait, *in resurrectione mutatâ corporum qualitate conspi-*

Ibid. p. 493. C.

cient, (divinam substantiam) *viderint qui hoc possunt adstruere: me plùs movet illius sententia, qui nec in ipsâ resurrectione hoc corporalibus oculis, sed mundis cordibus tribuit.* Pergit ibid. S. Doctor n. 19. *Sunt aliqui, qui eos qui ad vitam æternam resurgent, etiam per corpus Deum visuros putant, quoniam talem sperant spiritalis corporis qualitatem, ut etiam ipsa, quæ caro fuerat, spiritus fiat. Quòd si ita est, quantùm distet à superiori opinione, & quàm hoc sit tolerabilius, etiamsi verum non sit, puto facillimè judicari ..... Quia id quod ego in illâ Epistolâ* (92. n. 3.) *meâ dixi de istis nostræ carnis oculis, quia neque nunc possunt, neque tunc poterunt Deum videre, etiam sic verum est: non enim dictum est nisi de oculis corporalibus, quod tunc non erunt si corpus ipsum spiritus erit; ac per hoc corporei oculi nunquam Deum videbunt, quia cùm videbitur, spiritus eum, non corpus videbit.* Intelligis S. Doctorem semper hypotheticè & dubitanter loqui, *si ita est*: quâ etiam suppositâ & non concessâ hypothesi, contendit suam priorem sententiam firmam semper remanere; quia in eâ hypothesi, oculi non amplius corporei forent, sed spiritales: adeoque semper verum istud esse, Deum oculis corporis videri non posse. De illâ verò hypothesi ibidem n. 50. ait, *diligentiùs atque sollicitiùs tractandam illam esse. Cogitandum est*, pergit n. 51. *ne quid insolenter audeamus, si dixerimus corpus non solùm mortalitatem & corruptibilitatem, verùm etiam hoc ipsum quod corpus est per gloriam resurrectionis amittere, & spiritum fieri .... Quapropter donec diligenti inquisitione, si Dominus adjuverit, reperiatur quid secundùm Scripturas de spiritali corpore quod in resurrectione promittitur, probabilius sit sentiendum, interim nobis sufficiat &c.*

Ibid. F.

Ibid. G.

Ibid. p. 494. A.

Ibid. D.

Ibid. E.

Nihil, ut vides, circa illam hypothesim affirmatè

pronuntiat S. Augustinus, undè Epistolam sic claudit: *De corpore verò spiritali, si Dominus juverit, opere alio experiemur quid disputare valeamus.* Ib. p. 496. D.

Rursus Epistolâ 148. de illâ hypothesi ait n. 2. *Si quisquam hoc putat .... volo ut me doceat, si verum sapit: si autem in hoc falsum sentit, longè tolerabilius est corpori aliquid arrogare, quàm Deo derogare.* Ib. p. 497. A. Addit, neque id suæ sententiæ contrarium esse, cùm agat de oculis corporeis quales jam sunt. *Longè aliud erunt hæc corpora,* inquit n. 3. *& non erunt ipsa; nec solâ detractâ mortalitate atque corruptione & ponderis gravitate aliud erunt, sed in virtutem ipsius mentis quodammodo convertentur .... Quapropter si videbunt Deum, non istius corporis oculi videbunt.* Ibid. C. Ibid. D. Rursus in eâdem Epistolâ n. 16. de eâdem hypothesi loquens. *Nondum*, inquit, *plenâ fiduciâ confirmo utrum ita futurum sit spiritale corpus.* Ib. p. 502. E. Postea: *Fateor me nondum alicubi legisse, quod mihi sufficere existimarem sive ad discendum, sive ad docendum.* Ibid. F.

Sermone 277. de S. Vincentio n. 13. de illâ ipsâ quæstione, *Nihil*, inquit, *temerè ac præsumenter definire audeat humana fragilitas.* Tom. 5. pag. 1119. D. Et n. 15. ait: Diligentiùs illam indagandam esse, interim existimare se Deum non videri per corpus spiritale. Videtur his in locis remittere S. Doctor quæstionis hujus explanationem alium in locum; nempe, (ut ipse monet Lib. 2. Retract. cap. 41.) in L. 22. de Civitate Dei c. 29. ubi rem illam diligentiùs expendit: at in hoc ipso Libro nihil definit, & adhuc dubius & incertus hæret, ac rem hypotheticè proponit.

Dico itaque, ait citato loco, *visuri sunt Deum* (beati) *in ipso corpore: sed utrùm per ipsum, sicut per corpus nunc videmus Solem, Lunam &c. non parva* T. 7. p. 695 n. 2. E.

Ibid. p. 697. n. 3. E. *quæstio est .... Longè itaque alterius erunt potentiæ, si per eos videbitur incorporea natura quæ non continetur loco, sed ubique tota est.* Fatetur ibi S. Doctor longè excellentiorem & acutiorem fore corporis naturam, si Deum videret: at id fieri posse non affirmat, sed sub dubio proponit: *Si per eos videbitur &c.* Fatetur etiam longè clariùs ab oculis corporis gloriosi conspiciendum esse Deum; at in effectibus dumtaxat, seu mediatè, non verò immediatè, ut jam observavimus, vel ipso interprete sancto Thoma. Ibid. n. 4. fatetur se *De re inexpertâ loqui: atque ubi divinarum Scripturarum non occurrit authoritas, necesse esse ut contingat in nobis quod legitur in Lib. Sapientiæ: Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.* Denique ibid. n. 6. ait: *Aut ergo per illos oculos sic videbitur Deus, ut aliquid habeant in tantâ excellentiâ menti simile, quo & incorporea natura cernatur, quod ullis exemplis sive Scripturarum testimoniis divinarum vel difficile vel impossibile est ostendere: aut quod est ad intelligendum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conspicuus, ut videatur spiritu à singulis nobis in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in se ipso,* (hoc est in ipso vidente) *videatur in cœlo novo & in terrâ novâ, atque in omni quæ tunc fuerit creaturâ.*

P. 698. E.

Ibid. p. 699. D.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. contra primam Conclusionem, Scripturæ testimonia. Gen. 32. v. 30. Jacob ait: *Vidi Deum facie ad faciem.* Exodi 33. v. 11. *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem.* 1. Cor. 13. v. 12. *Videbimus* (Deum) ait S. Paulus, *facie ad faciem.* Isaias 6. v. 1. *Vidi Dominum sedentem super solium.* Job. 19. v. 26. *Rursum*

circumdabor pelle meâ ; & in carne meâ videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Et cap. 42. v. 5. *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te,* Denique Lucæ 3. v. 6. *Videbit omnis caro salutare Dei.*

Resp. Tribus generatim modis solere Theologos exponere sensibilem istam Dei visionem, de quâ Scriptores sacri.

1°. Quia visus est in personâ ministri sui, nempe Angeli, qui assumpto corpore Patriarchis apparuit. Hoc modo, interprete ipsomet Ozea Prophetâ c. 12. v. 3. Jacob vidit Deum, id est Angelum cum quo luctatus est. Et Moyses cum Deo locutus dictus facie ad faciem; id est, interprete ipso S. Stephano Act. 7. v. 38. cum Angelo Dei vices gerente. Unde cùm Judic. 13. v. 9. *Uxor Manue Angelum vidisset*, v. tamen 22. vir ejus ait : *morte moriemur, quia vidimus D um.* Adeo nimirum res erat trita & pervulgata, ut Angelus, qui nomine Dei loquebatur, Deus diceretur.

2°. Deus in Veteri Testamento Patriarchis apparuit, ait S. Augustinus, laudans S. Ambrosium Epist. 147. n. 18. in eâ specie *quam voluntas elegit, non natura formavit. Illi autem*, ait n. 19. *ideo viderunt, quicunque Deum viderunt, quia cui voluerit, sicut voluerit, apparet eâ specie, quam voluntas elegerit, etiam latente naturâ.* Sicque interpretatur, quâ ratione Deus Moysi apparuerit.

T. 2. p. 480. A.

Ibid. F.

3°. Videtur Deus vel in raptu & in ecstasi, vel in somniis per quasdam species sensibiles. *Potest*, inquit S. Aug. Epist. 147. n. 31. *humana mens divinitus rapi ex hac vitâ ad Angelicam vitam, antequam per istam communem mortem carne solvatur. Sic enim raptus est, qui audivit illic ineffabilia verba.*

Ib. p. 485. G.

Atque uno ex his tribus m
sunt quæ ex Genesi, Exodo, &
Textum Apostoli 1. Cor. 1
facie ad faciem, de visione
vitâ futuram intelligendum e
nus Epist. 92. *In quibus verbi*
lem faciem voluerimus accipere,
Deus talem habeat faciem. C
Doctor, *Videmus nunc per*
tunc autem facie ad faciem, in
suros facie ad faciem, unde v
lum in ænigmate. Hoc autem
minis munus est, sive cùm in ist
per fidem ambulatur, in qua uti
te; sive in illâ patriâ cùm per sp
pro quâ visione positum est, faci
Ad testimonium Job. cap. 1
S. Augustinus Lib. 22. de Civ
Job dicere: *Videbo Deum in c*
Quia re verâ, resumpto propr
debit, non quidem per carne

To. 2. p. 228. n. 3. E.

Ib. p. 239. n. 4. A.

calamitatibus & miseriis sanus tandem evasit. Quasi diceret : De tuâ, ô Deus! erga homines providentiâ & benignitate audiveram multa : nunc verò proprio meo experimento didici & cognovi ; ac quasi ad oculum vidi in me ipso, quantâ sapientiâ & providentiâ saluti tuorum consulas.

Denique istud Lucæ 3. *Videbit omnis caro salutare Dei.* S. Augustinus Serm. 277. interpretatur de Christo incarnato, omnium Salvatore ac Redemptore.

Objicies 2°. Potest Deus quamcumque creaturam assumere ad effectus cum quibus nullam prorsus habet proportionem : v. g. ignem corporeum, ad torquendos spiritus ; aquam in Baptismo, ad producendam gratiam ; lutum, ad restituendum visum. Imò, & ipsomet actu visionis posset uti ad gratiam producendam. Ratio est, quia inest cuilibet creaturæ potentia obedientialis, quâ potest à Deo ad quoslibet effectus assumi.

Resp. Distinguo majorem, Potest Deus quamcumque creaturam, quæ vitali modo, & ut causa principalis non agit, assumere ad effectus cum quibus nullam habet proportionem, concedo. Quæ vitali modo, ex principio interno tanquam causa principalis agat, nego. Itaque, Deus de potentiâ suâ absolutâ, creaturas quæ nec vitali modo, seu ex interno principio, nec ut causæ principales agunt, assumere potest ad quoscunque effectus supernaturales producendos. Sic ignem ad torquendos dæmones ; aquam, ad gratiam in Baptismo producendam ; lutum, ad restituendum cæco nato visum ; imò, & ipsummet visionis corporeæ actum elevare posset ad producendam gratiam : quia nempe, nec aqua, nec lutum sunt potentiæ vitales quæ agant

ex interno principio, & ut causæ principales; sed sunt dumtaxat instrumenta, quibus Deus utitur ad effectus quos voluerit; sive instrumenta illa physicè agant, sive tantùm moraliter, quod hîc non expendimus. In hujusmodi autem instrumentis mortuis, ut ita loquar, Deus proportionem aliquam cum effectu producendo non supponit: Immò & ipsemet visionis corporeæ actus, si ad productionem gratiæ assumeretur, id non haberet ratione suæ vitalitatis, ut ita dicam, quæ prorsus per accidens se haberet; sed ratione suæ entitatis Deo maximè subjectæ ac mancipatæ.

Ideo porro facultates vitales, etiam de potentiâ Dei absolutâ, excurrere non possunt extra limites objecti sui specificativi, tùm quia earum hæc est natura; rerum autem natura mutari non potest: tùm quia agunt ex interno principio, & ut causæ principales ad unum determinatæ.

Porro visio corporea est actio vitalis ex principio interno, & quidem determinata per organum ad objectum extensum & coloratum percipiendum.

Instabis 1°. Numquid oculus corporeus per potentiam obedientialem Deo non subjacet, sicut aqua, lutum &c. quidni ergo potest à Deo assumi ad videndum Deum?

Resp. Distinguo antecedens. Oculus per potentiam obedientialem Deo subjacet, intra proprios objecti sui specificativi limites, concedo: extra illos, nego. Ratio est, quia ex mox dictis, visio corporea est actio vitalis ad unum determinata: non ita lutum, aqua, & alia hujuscemodi instrument mortua & inanimata.

Instabis 2°. Deus eduxit creaturas ex nihil quantò magis poterit oculo corporeo id conferr ut spiritum videat?

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disparitas est; quia nihilum merè passivè se habet: oculus è contra, vitaliter agit, & est ad unum quid determinatus.

Instabis 3°. Deus intuitivè videndus, est extra objectum intellectûs creati, magisque ab illo distat, quàm facultas corporea distet ab objecto spirituali; quia distantia inter Deum & creaturam est infinita, non autem distantia unius creaturæ ab aliâ.

Resp. Nego antecedens. Deus enim est intelligibilis seu visibilis; & intellectus creatus est facultas intelligens, quæ, dono gratiæ roborata, circa Deum videndum occupari potest. Ad probationem distinguo. Major est distantia, ratione entitatis, inter Deum & creaturam, quàm inter facultatem corpoream & objectum spiritale, concedo: major est distantia, ratione proportionis habitudinis, facultatis nimirum ad objectum suum, nego.

Instabis 4°. Tametsi anima nostra non sit extensa, neque adeo proportionem habeat cum corpore, tamen corpus intuetur; ergo pariter, licet oculus corporeus proportionem non habeat cum objecto spiritali, circa illud tamen, Deo volente & imperante, versari potest.

Resp. Nego consequentiam & paritatem, cum S. Augustino L. 22. de Civitate Dei c. 29. ubi simile Philosophorum nonnullorum ratiocinium explodit. Disparitas autem est, quia anima, seu mens, cùm nulli organo sit ex sese alligata, quodammodo universalis est potentia, quæ circa quodcunque objectum cognoscibile ferri potest: quamquam quâ ratione id fiat, etiam dum anima corpori unita est, explicari vix potest. Non ita oculus, qui ad certum objectum determinatus est, & à certâ organi dispositione dependet.

Inſtabis 5°. Aqua baptiſmalis, tametſi corporea, ipſam tamen animam ſpiritalem attingit, producendo in eâ gratiam ſanctificantem; ergo ſimiliter, licet oculus corporeus ſit, poterit virtute divinâ ſpiritum attingere.

Reſp. Nego conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt, quia aqua agit dumtaxat ut inſtrumentum Dei inanimatum; oculus verò ageret ut cauſa vitalis & principalis: talis autem cauſa non poteſt ferri extra ſuum proprium ac ſpecificativum objectum.

Inſtabis 6°. Corpus animam percipit ac ſentit ſuis in membris agentem; ergo corpus, adeoque & oculus corporis circa ſpiritum videndo verſari poteſt.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Corpus animam ſentit, mediatè, nempe per impreſſiones ſeu affectiones, quas in ipſo efficit, concedo: immediatè per ſe, nego. Pariter oculus corporis glorioſi, ex effectibus divinæ potentiæ, Deum clariùs quàm in hâc vitâ intuebitur: non quidem immediatè, ut antea diximus, ſed mediatè.

Inſtabis 7°. Chriſtus in Euchariſtiâ oculis corporeis ſe ipſum videt, & quidem immediatè: imò & ipſi Beati in cœlis, nonne Corpus Chriſti in Euchariſtiâ præſens poterunt oculo corporis intueri? Attamen, inter Corpus Chriſti ut eſt in Euchariſtiâ, & oculum corporeum, nulla eſt proportio: Corpus enim Chriſti non eſt extenſum, non coloratum; uno verbo, modo corporum naturali non exiſtit, ſed modo planè divino ac ſpiritali: Quidni igitur poterit oculus corporis gloriâ reſurrectionis perfuſi, divinam intueri ſubſtantiam?

Reſp. Corpus Chriſti in Euchariſtiâ verum quidem eſſe ac materiale corpus, tametſi modo ſpiritali exiſtat: adeoque habet ſemper ex ſeſe cum

oculo corporis quamdam proportionem. Absit autem ut hîc definire tentemus, quâ ratione Christus se ipsum in Eucharistiâ existentem per oculos corporis videat; sunt enim hæc planè in mysterio recondita, ac viro catholico sufficit scire Christi corpus verè, realiter, ac substantialiter esse in Eucharistiâ præsens: modum verò hujus præsentiæ, cave ne animo inquieto & curioso quæsieris. Nobis pariter incognitus est modus quo Beati, resumptis corporibus gloriosis, poterunt Corpus Christi in Eucharistia interi; Deo aliquid supplente, vel ex parte objecti, vel ex parte facultatis. Hoc unum hîc asserere possumus, esse inter verum corpus & oculum corporeum proportionem habitudinis, facultatis nimirum ad objectum suum; & nullam hujusmodi esse inter oculum corporeum & objectum planè spiritale, qualis est divina substantia.

Objicies contra secundam Conclusionem, sanctum Augustinum in Lib. 22. de Civitate Dei c. 29. ubi videtur agnoscere, fieri posse ut Beati post resurrectionem carnis, Deum oculis corporis conspiciant. *Longè itaque alterius erunt potentiæ*, (oculi Beatorum) *si per eos videbitur incorporea illa natura, quæ non continetur loco, sed ubique tota est..... Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, non ut acriùs videant... sed ut videant & incorporalia. Et fortasse ista virtus magna cernendi data fuerit ad horam etiam in isto mortali corpore oculis S. viri Job, quando ait ad Deum... Nunc autem oculus meus videt te... quamvis hîc nihil prohibeat oculum cordis intelligi.*

To. 7. p. 691. n. 3. E.

Resp. Ex hoc ipso loco qui objicitur, clarum esse S. Doctorem non affirmatè loqui, nec ex propriâ suâ mente ac sententiâ, sed dubitanter, & ex hypothesi illorum Philosophorum quorum opinionem

refert. Particulæ enim istæ, *si, forte* hominis dubitantis signa sunt, non affirmantis. Scilicet, si vera est Philosophorum illorum opinio, necesse est dicere, oculorum naturam esse immutandam, & præpollentiorem fore illorum aciem. Utrum verò id fieri possit, non audet affirmare pro suâ modestiâ S. Doctor. Agnovit enim se de re inexpertâ loqui, absque subsidio Scripturæ.

Instabis 1°. Ibid. n. 6. S. Doctor asserit: *Fieri posse ac valde credibile esse, sic nos esse visuros mundana corpora, ut Deum ubique præsentem & universa etiam corporalia gubernantem, per corpora quæ gestabimus .... clarissimâ perspicuitate videamus.*

Ib. p. 669. B.

Resp. Distinguo antecedens. Deum videamus, per effectus & mediatè, concedo: in se immediatè, nego. Solutio patet ex ante dictis.

Instabis 2°. Ibidem asserit, Deum videndum fore ab unoquoque nostrûm; *ab altero in altero, Quin & in se ipso.*

Resp. Dist. videndum fore, spiritu, ut expressè ibidem ait, concedo: corpore, nego. Verba ista, *in se ipso*, non Deum qui videtur, sed hominem qui videt, denotant: & sensus est, unumquemque Beatorum clarissimè Deum visurum, non tantùm in miris effectibus, non tantùm in aliis, sed etiam in semetipso.

Instabis 3°. S. Augustinus opponit ibidem visionem quâ Beati donandi sunt etiam ratione corporis, ei cognitioni quæ hâc in vitâ conceditur per speculum & in ænigmate. *Ut clarissimâ*, inquit, *perspicuitate videamus: non sicut nunc invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur per speculum & in ænigmate.... sed quacunque spiritalia illa lumina corporum nostrorum circumferemus, incorporeum*

Ibid. C.

Deum

Deum omnia regentem etiam per corpora contuebimur.

Resp. Distinguo antecedens. Opponit penes modum, concedo: penes genus, nego. Utraque igitur visio est per effectus Dei: sed ambæ differunt gradu perfectionis, quòd illa quæ nunc est per speculum & in ænigmate, obscurior sit magisque ad fidem; altera verò futura, sit clarior, & ad sensus magis pertineat, quàm ad mentem. *In priore*, ait S. Aug. *plùs in nobis valet fides quâ credimus, quàm rerum corporalium species, per quam per oculos cernimus corporales.* E contra, in posteriore nullo opus erit ratiocinio, atque ex ipsâ specie corporali Deus illico cognoscetur, ac quodammodo sentietur.

Ibid.

Instabis 4°. Ibidem n. 5. istam explodit Philosophorum ratiocinationem: *Ita scilicet mentis aspectu intelligibilia videri, & sensu corporis sensibilia, id est, corporalia, ut nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per se ipsam mens valeat intueri.* Ergo supponit S. Doctor spiritalia per corpus videri posse.

Ib. p. 698. E

Resp. Explodit Philosophorum ratiocinationem, quâ parte illi asserebant corporalia per mentem percipi non posse, concedo: quâ parte asserebant intelligibilia seu spiritalia per corpus non posse videri, nego. De illâ enim ratiocinationis parte nihil omnino statuit ac determinat: aliam verò, meritò refellit ut manifestè falsam. *Istam ratiocinationem*, inquit, *& vera ratio, & prophetica irridet authoritas. Quis enim ita sit aversus à verò, ut dicere audeat Deum corporalia ista nescire? Numquid ergo corpus habet, per cujus oculos ea possit addiscere?*

Ibid.

Instabis denique. Tam fieri potest per oculum corporis spiritum videri, quàm aut per oculum sonos audiri, aut per aures colores percipi: atqui hoc postremum fieri posse docet S. Augustinus Lib. de

gestis Pelagii cap. 14. *Sunt*, inquit, *quædam communia omnibus membris, sicut sanitas, sicut vita: sunt autem alia etiam singulis propria, unde nec auris sentit colores, nec oculus voces; propter quod dicitur, si totum corpus oculus, ubi auditus?..... Quod quidem non ita dicitur, tanquam impossibile Deo sit, & auribus præstare sensum videndi, & oculis audiendi.*

To. 10. pag. 210. n. 32. B.

Resp. Nego majorem. Quia major est distantia & disproportio inter oculum corporeum & Deum videndum, quàm inter objecta aliorum sensuum: an verò fieri possit ut organum visûs, quamdiu tale remanet, fiat organum auditûs; videant, qui otiosis quæstionibus delectantur: nos graviora vocant.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Deus videri possit ab intellectu creato per solas naturæ vires.

EUnomius & Aetius IV. Ecclesiæ sæculo, eo superbiæ ac dementiæ devenerunt, ut jactitarent se tam perfectè Deum cognoscere quàm semetipsos, imò quàm Deus ipse se cognoscat *Tam Deum novi*, ait Aetius apud S. Epiph. hæresi 76. n. 4. *quàm me ipsum: imò non tam novi me ipsum, quàm Deum.* Quem errorem renovarunt sæculo XIV. Beguardi & Beguinæ, à Concilio Viennensi sub Clemente V. proscripti anno 1311. Erat enim iste quintus erroris illorum articulus. *Quælibet intellectualis natura, in se ipsâ naturaliter est beata; & anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum.*

T. 1. p. 916. B.

To. 11. p. 2. Conc. pag. 1538. A.

Quæstio autem hìc movetur de visione Dei clarâ

& intuitivâ; non de abstractivâ, quæ per effectus hâc in vitâ comparatur, ubi *videmus per speculum & in ænigmate.*

Communis Catholicorum omnium sententia est; Deum ab intellectu creato per solas naturæ vires videri non posse; quamquam de causâ & ratione primariâ hujus impossibilitatis omnes non conveniant. Quâ in re, hoc unum extremum maximè præcavendum, ne per gratiam sicut & per naturam, impossibilis probetur Dei visio.

CONCLUSIO.

Deus videri non potest ab intellectu creato per solas naturæ vires.

Probatur ex Scripturâ.

1°. Iis testimoniis quibus Deus invisibilis dicitur. 1. ad Timoth. 1. v. 17. *Regi sæculorum immortali & invisibili.* Et c. 6. v. 16. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Quibus certè verbis, penitus & absolutè non excluditur futura Dei visio per gratiam: *Scimus enim*, ait S. Joan. Epistolæ 1. c. 3. v. 2. *quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Excluditur igitur visio Dei vel per oculos corporis vel per mentem, ex solis naturæ viribus.

2°. Ex iis locis quibus Dei visio gratiæ beneficium esse significatur. Psal. 83. v. 12. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Rom. 6. v. 23. *Gratia Dei, vita æterna.* Joan. 17. v. 3. *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* 2. Corinth. 3. v. 5. *Non sufficientes sumus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et Joan. 15. v. 5. *Sine me nihil potestis facere.*

Porro, si media per quæ ad claram Dei visionem tanquam ad finem pervenitur, sunt ex gratiâ non ex naturâ; ipse quoque finis, per gratiam non per solam naturam comparari potest. Inde fit, ut velut merces bonorum operum gratiæ rependatur. Joan. 14. v. 21. *Qui diligit me, manifestabo ei me ipsum.* Et 1. Corinth. 2. v. 9. *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt eum.*

Probatur 2°. Conclusio, authoritate Concilii Viennensis, à quo proscriptus fuit error Beguardorum & Beguinarum, qui in Eunomio & Aetio proscriptus jam fuerat à SS. Basilio, Gregorio utroque Nysseno & Nazianzeno, Chrysostomo, Ambrosio, Epiphanio & aliis, quorum testimonia postea referemus, ubi de possibilitate visionis beatificæ. Cùm enim SS. illi Doctores Anomæos pressiùs urgerent, visi sunt, quod sæpe contingit, in oppositum errorem declinasse, nempe impossibilem esse omnino & absolutè visionem Dei claram & intuitivam: sed re ipsâ, utrumque oppositum errorem cautè declinarunt.

Audiatur inter alios S. Epiph. hæresi 70. quæ est Audianorum num. 7. *Deum quidem*, inquit, *videri præsertim ab humanâ naturâ non posse fatemur... sed idem tamen invisibilis Deus, pro suâ humanitate ac potentiâ, imbecillam aciem ita virtute suâ corroborare dignatur, ut quod videri alioqui non potest, aspiciat.*

To. 1. pag. 818. D.

Probatur denique ratione Theologicâ ductâ ex testimoniis Scripturæ mox laudatis. Potentia, scilicet naturalis, viribus suis permissa, elicere non potest operationem supernaturalem: aliàs, vel potentia desineret esse naturalis, vel actio supernaturalis.

Præterea, non alio fundamento ducta fuit Eccle-

ſia, in aſtruendâ contra Pelagianos neceſſitate gratiæ ad ſingulos pietatis actus, quàm quòd actus illi v. g. fidei, ſpei, charitatis, excedant naturæ noſtræ vires : atqui clara & intuitiva Dei viſio non minùs vires noſtras excedit ac ſuperat, quàm actus illi : ſi quidem illa finis eſt ; iſti verò actus, ſunt veluti media quibus ad finem pervenitur.

Quòd ſi rationem quaſi à priori quæſieris, cur ſolis naturæ viribus Deus clarè videri non poſſit ; ſeu cur viſio illa ſit ſupernaturalis : reſpondebo, illam operoſiùs inquirendam non eſſe, cùm nulla proferri poſſit quæ graviſſimis difficultatibus non pateat.

Et verò nec ratio quam S. Thomas hîc inſinuat art. 4. in corpore, nec ratio Scoti in 4. diſt. 49. q. 11. n. 9. videtur efficax eſſe, omnemque nodum clarè diſſolvere.

Ratio S. Thomæ hæc eſt : *Cognitio contingit ſecundùm id quod cognitum eſt in cognoſcente. Cognitum autem eſt in cognoſcente ſecundùm modum cognoſcentis. Unde cujuſlibet cognoſcentis cognitio eſt ſecundùm modum ſuæ naturæ. Si igitur modus eſſendi alicujus rei cognitæ excedat modum naturæ cognoſcentis, oportet quòd cognitio illius rei ſit ſupra naturam illius cognoſcentis.*

Quæ ratio videtur exigere in cognoſcente, eandem naturam, ſeu eandem immaterialitatem quæ eſt in objecto cognito : atqui id non videtur verum. Namque Angelus inferior, naturaliter ſuperiorem cognoſcit, nec tamen eundem cum ipſo habet gradum eſſentiæ. Intellectus etiam creatus, auxilio luminis gloriæ roboratus, Deum intuitivè cognoſcit, nec tamen per lumen gloriæ conſtituitur in eodem gradu eſſentiæ & immaterialitatis cum Deo.

Ratio verò Scoti hæc eſt. Non poteſt intellectus creatus naturaliter videre Deum, niſi naturaliter

habeat quæcunque necessaria sunt ad hanc visionem: sed intellectus naturaliter non habet quæ necessaria sunt; unum enim maximè necessarium, est objecti præsentia: sed Deus non est naturaliter præsens intellectui nostro, tanquam objectum cognitionis, siquidem Deus liberè se menti nostræ conspiciendum exhibet, non necessariò; unde gratiâ Dei opus habet, ut circa Deum clarè videndum versetur.

Verùm, nec ista ratio ullam hîc vim & momentum habere videtur: namque ostendit dumtaxat, deesse aliquid ex parte objecti, non verò ex parte potentiæ, quæ ex sese ad videndum expedita supponitur, si præsens adesset objectum. Eo ferè modo, quo qui oculos sanos habet, objectum longè dissitum videre non potest, non quidem ex defectu virium in facultate, seu oculorum; sed ex defectu sufficientis præsentiæ objecti. Porro intellectus creatus, ex naturâ suâ non autem ex solâ distantiâ objecti, incapax est videndi Deum clarè & intuitivè.

Dices 1°. Vel Deus continetur intra limites objecti specificativi intellectûs nostri, vel extra. Si primum, potest naturaliter cognosci; potest enim unaquæque facultas, naturaliter objectum suum attingere. Si secundum, nequidem per gratiam & auxilium luminis gloriæ, poterit ab intellectu creato cognosci.

Resp. Deum contineri intra limites objecti specificativi, adæquati, extensivi & terminativi intellectûs creati, non verò objecti connaturalis & proportionati. Duplex scilicet distinguitur objectum potentiæ cognoscitivæ: unum connaturale & proportionatum, ad quod potentia connaturaliter ferri potest absque ullo auxilio superaddito

alterum verò adæquatum & terminativum, seu extensivum, ad quod illa, saltem superiori auxilio roborata, ferri potest. Deus ut est in se, continetur quidem intra limites objecti adæquati, extensivi seu terminativi intellectûs creati; quia visibilis est seu cognoscibilis, & intellectus creatus est facultas cognoscitiva: sed non est objectum connaturale & proportionatum, saltem proximè & completè; licet remotè & inchoatè intellectus creatus aliquam habeat cum Deo videndo proportionis habitudinem, quæ ut in actum erumpat, supernaturali indiget auxilio quo roboretur.

Instabis 1°. Objectum quod finito dumtaxat modo potest ab intellectu creato attingi, proportionatum est ac connaturale cum ipso intellectu: atqui Deus finito dumtaxat modo attingi potest ab intellectu creato; ergo, &c.

Resp. Nego majorem. Actus enim fidei, spei & charitatis finito modo eliciuntur, nec tamen fieri possunt sine auxilio supernaturali gratiæ. Ratio est, quia disproportio inter objectum & potentiam seu facultatem non tam attendi debet ex parte modi tendendi in objectum, quàm ex parte distantiæ quæ est inter objectum supernaturale & facultatem purè naturalem: porro tanta est, inter Deum, intuitivè ut est in se, videndum, & intellectum creatum viribus suis permissum, distantia, ut intellectus, nisi superiori auxilio roboretur, nusquam possit Deum, ut est in se, intuitivè videre.

Instabis 2°. Naturaliter cognoscimus Deum existere, esse ens perfectissimum &c. ergo Deus est objectum connaturale & proportionatum intellectûs nostri.

Resp. Distinguo consequens. Deus abstractivè &

per effectus cognoscendus, concedo: clarè & intuitivè videndus, nego.

Instabis 3°. Naturaliter cognoscere possumus ultimum nostrum finem: atqui Deus intuitivè videndus est noster finis ultimus; ergo &c.

Resp. Distinguo majorem. Naturaliter cognoscere possumus ultimum nostrum finem naturalem, qui consistit in perfectâ Dei cognitione abstractivâ, qualem homo habuisset si in puris naturalibus conditus à Deo fuisset, concedo: ultimum nostrum finem supernaturalem, nempe claram & intuitivam Dei cognitionem, nego.

Dices 2°. Ex S. Augustino Lib. 4. de Civitate Dei cap. 27. solum peccatum in causâ est cur Deum non videamus.

Resp. Distinguo antecedens. Solum peccatum est causa moralis cur Deum non videamus, concedo: est causa physica, nego. Causa enim physica est ipsamet impotentia naturalis, ad quam superandam ac vincendam necessarium est supernaturale luminis gloriæ auxilium.

ARTICULUS TERTIUS.

An Deus sit incomprehensibilis.

COmprehensio, latiori sensu, idem est ac rei alicujus assecutio seu obtentio: quo sensu dicebat Apostolus 1. Corinth. 9. vers. 24. *Nescitis quòd ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.*

Propriè ac strictè hîc comprehensio idem est a[...]

plena, àdæquata & totalis rei cognitio; metaphorâ ductâ à rebus corporeis. Ut enim corpus aliquod ab alio comprehendi dicitur, quod totum in eo continetur, ita objectum quod cognoscitur, dicitur à mente comprehendi, quod totum quantum quantum est cognoscitur. Ita comprehensionem objecti, à simplici ejusdem cognitione apprimè distinguit S. Augustinus Epistolâ 147. ad Paulinam. *Aliud est*, inquit cap. 8. n. 21. *videre, aliud est totum videndo comprehendere. Quandoquidem id videtur, quod præsens utcunque sentitur: totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt.*

T. 2. p. 481. G.

C O N C L U S I O.

Deus ab intellectu creato, etiam adjuvante lumine gloriæ, comprehendi non potest.

Probatur 1°. testimoniis Scripturæ.

Job. 11. v. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?* Et c. 36. v. 26. *Ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram.*

Jeremiæ 32. v. 19. *Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu.*

Rom. 11. v. 33. *Quàm incomprehensibilia sunt Judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!*

Denique 1. ad Timoth. 6. v. 16. *Lucem habitat inaccessibilem.*

Gratis nostro quidem judicio Vasques hîc supponit, citatis mox testimoniis, de unâ incomprehensibilitate consiliorum Dei, non verò ipsius substantiæ seu naturæ fieri mentionem: quasi Dei consilia ab ejus naturâ distincta forent; nec par esset, quantùm ad exclusionem cognitionis comprehen-

sivæ, consiliorum & naturæ Dei ratio. Deinde verò; cùm Apostolus absolutè pronunciat, Deum habitare *lucem inaccessibilem*, haud dubiè non excludit possibilem Dei visionem intuitivam; ergo solummodò comprehensivam excludit.

Probatur 2°. constanti Ecclesiæ Traditione.

T. 11. Conc. part. 1. pag. 142. C.

Concilium Lateranense sub Innoc. III. cap. Firmiter, *Credimus*, aiunt Patres Concilii, *quòd unus solus sit Deus, æternus, immensus, incomprehensibilis.*

T. 12. Conc. p. 556. D.

Concilium Basileense an. 1435. proscripsit propositionem Augustini de Româ quâ dixerat, *animam Christi videre Deum tam clarè & intensè, quantùm clarè & intensè Deus videt seipsum.*

Edit. n. pag. 254 n. 5.

Idem jam ante docuerant S. Irenæus Lib. 4. c. 20. *Secundùm magnitudinem quidem ejus*, inquit, *& mirabilem gloriam, nemo videbit Deum & vivet: incapabilis enim Pater.*

Pag. 48. C.

S. Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi 6. *Quid igitur* (ait) *dicet aliquis, Nonne scriptum est, quòd Angeli Cœlorum vident semper faciem Patris mei qui in cœlis est? At vident Angeli, non sicut Deus est, sed quatenus ipsi capere possunt .... Vident igitur Angeli quantùm capaces sunt, & Archangeli ut possunt; Throni & Dominationes plusquàm illi primi: minùs tamen quàm Majestas illa mereatur.*

P. 818. C. P. 819. A.

S. Epiphanius hæresi 70. n. 7. *Neque verò dubium est*, inquit, *quin Deus comprehendi nequeat ... Porro cùm invisibile illud & infinitum aspicit, non quatenus infinitum est, illud intuetur; sed quantùm illius, quod imbecillum est, natura capere potest.* Quod quidem duplici comparatione illustrat; hominis scilicet qui è sublimiori speculâ mare intuetur, aut cœlum per angustum foramen conspicit: ille quidem mare videt & cœlum, sed non totum; nec quantùm ad om-

nem maris & cœli extensionem.

S. Joannes Damasc. Lib. 1. orthod. fidei cap. 1. *Deus*, inquit, *nec oratione ullâ explicari, nec ullo modo comprehendi potest.* Ed. n. To. 1. p. 123. C.

S. Augustinus Epistolâ 147. jam laudatâ. *Non Dei plenitudinem*, ait, *quisquam, non solùm oculis corporis, sed vel ipsâ mente aliquando comprehendit.* T. 2. p. 481. n. 21. F. Deinde explicat quid intersit inter cognoscere & comprehendere. Verba initio hujus Articuli reddidimus.

Sermone 117. aliàs 38. de verbis Domini cap. 3. *Attingere*, inquit, *aliquantùm mente Deum, magna beatitudo est: comprehendere autem, omnino impossibile.* T. 5. p. 582. n. 5. D.

Et Lib. 12. de Civitate Dei cap. 18. hujus divinæ incomprehensibilitatis causam & rationem repetit ex infinitate ipsius Dei, qui solus se ipsum capere potest ac comprehendere : non ita intellectus creatus, cujus capacitas omnino finita est. Sic loquitur. *Quapropter si quidquid scientiâ comprehenditur, scientis comprehensione finitur; profectò & omnis infinitas quodam ineffabili modo Deo finita est, quia scientiæ ipsius incomprehensibilis non est.* To. 7. pag. 317. F.

Quia igitur hominis cognitio finita & limitata est, non potest objectum infinitum cognoscendo comprehendere : cognitio quippe comprehensiva totam rei capacitatem seu cognoscibilitatem adæquare debet.

Denique constantem hanc Ecclesiæ doctrinam adversùs Anomæos sæculo IV. strenuè vindicarunt SS. Patres, Gregorius uterque, Basilius, Chrysostomus, Theodoretus, &c.

Probatur 3°. ratione Theologicâ ductâ ex conditionibus ad veram comprehensionem requisitis.

Discordes reipsâ hîc sunt Scholæ Magistri, tametsi circa ipsum dogma unanimis sit eorum sententia. Hoc unum hîc caveat prudens Theologus, ne fortè quâ ratione usus fuerit ut probet Deum à beatis comprehendi non posse, eâdem probetur illum nec intuitivè quidem videri ab illis posse.

Tres verò præcipuæ sunt circa præsentem quæstionem opiniones Scholæ.

Prima, eorum qui cum Francisco Victoria sentiunt, idcirco Beatos non comprehendere Deum, quia etsi divinam ejus essentiam, attributa, perfectiones videant, non tamen secundùm omnem amplitudinem seu intensionis gradum. *Hac sententia*, inquit Vasques disput. 53. cap. 1. *omnium judicio, nihil habet probabilitatis*, ex quâ duo absurda sequuntur: primum, posse videri essentiam divinam non visis personis; imò unum attributum sine alio. Namque si in eodem attributo latet gradus aliquis intensionis; si aliquid videtur, & aliquid non videtur, multò magis visâ essentiâ latere possunt personæ; & viso uno attributo, non videri aliud: neque enim minùs differt unum attributum ab alio, aut persona ab essentiâ, quàm unus gradus ejusdem attributi ab alio; si fas est gradus intensionis in divinis attributis excogitare. Alterum incommodum quod ex istâ sententiâ sequitur, istud est, nempe Deum non videri, si aliquid ipsius lateat videntem; Deus enim est tota sapientia, non aliquid illius; & ubi non est tota sapientia, non est Deus: ergo si non tota videtur, non videtur Deus. Hactenus Vasques, qui concludit hujus opinionis consectaria manifestè absurda esse ac contra fidem.

T. 1. p. 308. col. 1.

Secunda sententia est S. Thomæ & discipulorum ejus, qui ad cognitionem Dei comprehensivam

tigunt, non tantùm ut Deus videatur totus, nec
uidquam illius lateat, ſed etiam ut tam perfectè
deatur ac videri poteſt & exigit. Hoc eſt, ut co-
iitio in ſe tantæ ſit perfectionis in genere cogni-
onis, quantæ eſt objectum in genere cognoſci-
lis: uno verbo, ut ſicut objectum (Deus nempe)
t infinitum, ita & modus cognoſcendi ſit pariter
finitus: atqui creatus intellectus non poteſt modo
finito verſari circa Deum videndum; ergo neque
oteſt Deum comprehendere.

Tertia ſententia quam ſequitur Vaſques, & faci-
orem eſſe judicat, diſtinguit inter ea quæ forma-
er, & ea quæ eminenter aut virtualiter tantùm
int in Deo. Ad cognitionem verò comprehenſi-
am, poſtulant hujus ſententiæ patroni, ut non
ntùm attingat ea quæ formaliter, ſed etiam quæ
minenter aut virtualiter ſunt in Deo; hoc eſt il-
id omne quod à Deo pendet, & ad quod termi-
ari poſſunt divinæ ipſius perfectiones. Atqui fieri
on poteſt, ut creatus intellectus hæc omnia co-
noſcat, v. g. omnia poſſibilia aut futura, quæ ex
onſilio Dei pendent, ſunt enim infinita: infini-
im autem comprehendi non poteſt, niſi à mente
ifinitâ.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Falsò hîc ſupponitur, cognitio-
nem quâ Deus comprehenderetur, debere
ſſe infinitam.

I. Quia nuſquam legimus Veteres hoc momento
ſos fuiſſe ad confutandum errorem Anomæorum.

II. Quia cùm in hac opinione dicitur, cognitio-
em Dei comprehenſivam, ſi quæ daretur, debere
dæquare totam objecti cognoſcibilitatem; & eſſe
n genere cognitionis tam perfectam, ac eſt objec-

tum cognitum in se; vel modus ille cognoscibilitatis attenditur ex parte objecti cogniti, vel ex parte facultatis cognoscentis: si primum, Deus totaliter videtur, quia totus videtur sicuti est: si secundum dici etiam non immeritò potest Deum totaliter videri ab intellectu creato per auxilium luminis gloriæ, quia totâ suâ virtute & conatu in Deum rapitur & tendit.

III. Quia absurdum inde sequitur, nempe Angelum v. g. non posse atomum aut muscam comprehendere, quia hæc nobiliori modo cognosci à Deo semper potest quam à quocunque intellectu creato: ergo falsò asseritur, cognitionem comprehensivam adæquare debere totam objecti cognoscibilitatem.

Resp. Nego antecedens.

Ad primam ejus probationem. Dico quotquot è Veteribus Anomæos impugnarunt, aut supposuisse aut disertè affirmasse, idcirco ab intellectu creato comprehendi Deum non posse, quia Deus est infinitus; infinitum autem comprehendi non potest à facultate finitâ, qualis est intellectus creatus, quantocunque tandem lumine gloriæ instructus supponatur. Quæ profectò ratio non obscurè indicat, cognitionem comprehensivam commensurari debere dignitati ac præstantiæ objecti quod comprehenditur.

Id profectò voluisse videntur S. Epiphanius hæresi 70. n. 7. cùm dixit: *Infinitum non videri quatenus infinitum est, sed quantùm illius, quod imbecillum est, naturâ capere potest.*

Pag. 819. A.

S. Augustinus Lib. 12. de Civitate Dei cap. 18. citato ubi asserit, *Id quod scientiâ comprehenditur, scientis comprehensione finiri.* Porro; cùm finita sit

To. 7. pag. 317. F.

omnis creata ſcientia, Deum infinitum comprehendere non poteſt.

S. Gregorius Magnus Lib. 18. Moral. cap. 54. *Nec tamen ita videbimus*, (Deum) inquit, *ſicut videt ipſe ſe ipſum. Longè quippe diſpariliter videt Creator ſe, quàm videt creatura Creatorem. Nam quantùm ad immenſitatem Dei, quidam nobis modus figitur contemplationis: quia eo ipſo pondere circumſcribimur, quo creatura ſumus.* Habet ergo creatura ex ſuâ nativâ conditione finitâ & limitatâ, quòd Deum infinitum capere ſeu comprehendere non poſſit.

To. 1. p. 602. n. 92. D.

Denique S. Thomas ad Annibaldum Lib. 4. diſt. 49. art. 1. ad 2. *Quando*, inquit, *eſſentia rei cognoſcitur ſecundùm modum ſuæ cognoſcibilitatis, tunc res comprehenditur: ſed hoc in viſione Dei eſſe non poteſt: Quia claritas divinæ eſſentiæ, per quam eſt cognoſcibilis, eſt infinita; modus autem intellectûs creati videntis non poteſt eſſe infinitus: Et ideo non comprehendit, non quia totum non videat, ſed quia totaliter non videt; videt enim finitè* quod de ſe viſibile eſt infinitè.

To. 11. pag. 463. col. 1. C.

Ad ſecundam. Dico modum illum cognoſcibilitatis tenere ſe ex utrâque parte, tùm ſubjecti videntis, tùm objecti quod videtur: ex parte quidem ſubjecti ſeu intellectûs cognoſcentis, cujus cognitio cùm ſit finita & limitata, non adæquat totam cognoſcibilitatem Dei, qui modo infinito cognoſci poteſt & exigit; adeoque Deum non videt totaliter, id eſt tam perfectè quàm videri poteſt, qualiſcunque tandem ſit ejus conatus, qui ſemper finitus eſt ac limitatus. Ex parte etiam Dei qui cognoſcitur: etſi enim totus videatur, non tamen totaliter, ſaltem reſpectu eorum quæ in ipſo virtualiter aut eminenter continentur, ut diximus. Quo ſenſu dixit

S. Aug. antea laudatus Epiſtolâ 147. *Illud comprehendi quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumſpici poſſunt.*

To. 2. pag. 481. G.

Ad tertiam, nego abſurdum illud conſequi. Namque ut objectum aliquod mente ſeu cognitione comprehendatur, non requiritur ut abſolutè videatur eo omni modo quo ab ente ſuperiori videri poteſt, ſed ſufficit quòd videatur eo omni modo quo poſtulat ſeu exigit videri: atque ita, licet atomus vel muſcâ videatur à Deo, modo infinito; poteſt tamen Angelus cognitione finitâ illam comprehendere, quia non aliter exigit videri, quàm modo finito. Non ita eſt de Deo, cujus natura hoc exigit, ut modo infinito ac perfectiſſimo comprehendatur; quod quidem ſoli Deo competit. Quapropter quantumcunque perfectione ac gradu creſcat in beatis Dei viſio intuitiva, nunquam poterit eſſe comprehenſiva; quia ſemper erit finita, & minùs Deus videbitur, ait S. Cyrillus Jeroſolym. Catecheſi 6. *quàm Majeſtas divina mereatur.*

Pag. 48. C.

Objicies 2°. Modus explicandi quem tertia ſententia ſuggerit, omnino abſurdus videtur: quia nempe abſurdum planè eſt, ſupponere Deum totum videri, ita ut quodlibet ejus attributum in totâ ſuâ amplitudine cognoſcatur, nec tamen videri poſſe omnia poſſibilia & futura; quaſi creaturæ poſſibiles & futuræ, longè magis captum ſuperent humanum, quàm eſſentia Dei ejuſque ſingula attributa.

Reſp. 1°. Argumentum iſtud in ſuos Authores retorqueri facilè poſſe. Non enim magis abſurdum eſt videri Deum totum & ſingula ipſius attributa, & quæ in ipſo ſunt formaliter, non viſis omnibus creaturis poſſibilibus & futuris, quàm abſurdum ſit Deum totum, & ſingula ejus attributa videri ſecundùm

ſubſtantiam;

substantiam; & ea non videri secundùm omnes suos gradus intensionis: atqui hoc postremum defendunt qui nos hîc impugnant; ergo &c.

Resp. 2°. Cognitis divinâ essentiâ, iisque omnibus quæ formaliter in illâ continentur, Deum totum quidem videri, nec tamen idcirco à Beatis comprehendi, quia non vident divinam essentiam secundùm omnem suam infinitam extensionem ac virtutem: id est, non vident eam eo omni modo quo videri potest & exigit; nec vident omnes effectus ad quos extendi ac terminari illa potest; quos si viderent, Deum procul dubio comprehenderent, cùm nihil esset ultra quod videri ab illis posset.

Quamquam dissimulandum non sit, in præsenti controversiâ aliquid obscurum & implicatum, atque ad solvendum difficile animo semper obversari. Unde Vasques totam de incomprehensibilitate Dei disputationem claudit asserendo, *eam non in rerum, sed vocum controversiâ positam esse; omnesque Scholasticos, præter Victoriam, re idem omnino sentire, & solâ voce differre eo quòd comprehensio variè ab ipsis usurpetur.*

Objicies 3°. Objectum quod simplicissimum est, & totum videtur quale in se est, comprehenditur: atqui Deus est simplicissimus, ac totus videtur ut est in se; ergo comprehenditur.

Resp. Distinguo majorem. Si videatur totum & totaliter, concedo: si totum quidem videatur, sed non totaliter, nego. Porro Deus est quidem simplicissimus, ac totus quoad substantiam videtur à Beatis, sed non totaliter: quia, ut dictum est, non videtur eo omni modo quo videri potest; nec videntur quæcunque in eo sunt aut virtualiter aut eminenter.

Instabis 1°. Deus videri potest, quia est in se

uit, ergo comprehendunt I

Resp. Nego consequens. vident omnem terminum ac henſio fertur.

Inſtabis 3°. Tota divinita to, unione perſonali & hypo manâ: quidni ergo poterit to unione intellectivâ & intenti

Reſp. Diſtinguo anteceder potuit in Chriſto unione per dum & finitam capacitatem h ſecundùm omnem & infinitu militer divina eſſentia, in rat teſt cum intellectu, ſed mod capacitati intellectûs; non v comprehenſivo.

Inſtabis 4°. Cognitio div gnoſcit ac cognoſcendo con teſt cum intellectu creato, eſt divinitas cum humanitate perſonali.

Reſp. Nego antecedens. 1 actio vitalis, quæ neceſſariò principio profluere debet; è

gnitio Dei cum intellectu creato, non tamen Deus
mprehenderetur; quia unio illa fieret modo finito,
ò exigentiâ & capacitate intellectûs creati.
Instabis denique. 1. Corinth. 13. v. 12. *Nunc co-
nosco ex parte*, ait Apostolus, *tunc autem cognoscam,
cut & cognitus sum*, nempe à Deo: atqui cognitus
st à Deo cognitione perfectâ & comprehensivâ;
rgo &c.

Resp. Particulam, *sicut*, eò loci perfectam æqua-
tatem non denotare, sed hoc unum dumtaxat;
empe futurum aliquando ut Apostolus Deum clarè
c intuitivè cognoscat, non per speculum & in æ-
igmate, ut fit hâc in vitâ: quamvis nunquam fiet;
t tam perfectè Deum videat, quàm ipse videtur
 Deo.

QUÆSTIO UNDECIMA.

De visione Dei.

OMnem de visione Dei disputationem ad quin-
que universim capita revocabimus.

1°. De possibilitate visionis Dei; & ratione quâ
possibilis potest demonstrari.

2°. De existentiâ visionis Dei. An statim à morte,
sanctis quibus nihil luendum superest, concedatur.

3°. De principiis effectivis visionis; ubi de lumi-
ne gloriæ.

4°. De objecto visionis Dei.

5°. denique, de proprietatibus visionis Dei.

Circa possibilitatem visionis Dei duo sunt dis-
cutienda. Primum, an sit possibilis: alterum, an
& quomodo possit demonstrari possibilis.

Beatis ita perfectè videri ut ab eis comprehendatur. Sed absit à nobis ut vel hæreticos, contra Veterum fidem, excusemus; vel SS. Patres causæ catholicæ hîc eripi patiamur. Itaque sit

PRIMA CONCLUSIO.

Possibilis est intuitiva Dei visio.

Probatur 1°. ex Scripturâ, quæ & visionem Dei promittit tanquam præmium bonorum operum; & concessam jam aliquibus fuisse testatur.

Math. 5. v. 8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt:.*

Joan. 14. v. 21. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.*

1. Joan. 3. v. 2. *Cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.*

1. Corinth. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.*

Denique Math. 18. v. 10. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Angeli igitur jam fruuntur visione Dei clarâ & intuitivâ. Porro in alterâ vitâ, homines pares erunt Angelis. *Erunt*, ait Christus ibid. c. 22. v. 30. *sicut Angeli Dei in cœlo.*

Fidem hanc Ecclesiæ confirmat Eugenius IV. S. Pontifex, in Decreto Armenis dato: ubi pronunciat: *Purgatas animas in cœlum mox recipi; & intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicuti est.*

Et Patres Francofordiensis Concilii in Epistolâ ad Præsules Hispanos jam antea dixerant: *Prædicamus eum (Christum) verum Deum & vivum, ut ad ejus beatissimam visionem pervenire mereamur, in quâ est æterna beatitudo.*

To. 7. Conc. p. 1047. B.

Conspirant SS. Patres, quos hîc recensere superfluum foret; cùm in solutione objectionum oc-

curret de illis dicendi locus ; & ex professo, ubi de existentiâ visionis beatificæ, à nobis laudandi sint.

Probatur 3°. ratione. Quia potest homo per gratiam, suum ultimum finem ac beatitudinem, ad quam ex benignitate Dei factus est, adipisci: atqui illa posita est in clarâ & intuitivâ Dei visione. *Hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Joan. 17. v. 3.

Confirmatur. Quia potest intellectus hominis per gratiam elevatus, attingere id omne quod est intelligibile, cùm sit facultas capax cognitionis: Deus autem est intelligibilis, cùm sit summum verum.

SECUNDA CONCLUSIO.

Possibilem esse visionem Dei intuitivam, nulla ratio naturalis potest demonstrare positivè, sed negativè tantùm.

Probatur prima pars 1°. Quia ratio naturalis demonstrare id non potest quod solo naturæ lumine non cognoscit: atqui humana ratio possibilem esse intuitivam Dei visionem, solo naturæ lumine non agnoscit. *Oculus enim non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparavit iis qui diligunt illum.* 1. Cor. 2. v. 9.

Unde S. Aug. Epist. 147. cap. 5. n. 12. *Scimus*, inquit, *posse Deum videri..... An fortè non debui dicere, scimus, sed, credimus:... quia scriptum est in eâ Scripturâ cujus fideles sumus, quòd verum sit, minimè dubitamus.*

To. 2. pag. 477. G.

Et Lib. 13. de Trinitate cap. 9. *Fides autem ista*, inquit, *totum hominem immortalem futurum, qui utique constat ex animâ & corpore, & ob hoc verè beatum, non argumentatione humanâ sed divinâ authoritate promittit.*

To. 8. p. 935. n. 12. G.

2°. Omnis demonstratio vel est à priori, vel à posteriori: atqui visionis Dei possibilitas neque à priori, neque à posteriori potest demonstrari.

Non à priori: quia demonstratio à priori, fit per propriam causam: atqui visionis Dei intuitivæ nulla est ex parte nostri causa naturalis per quam possit demonstrari. Si enim aliqua hujuscemodi causa assignari posset, maximè aut divina omnipotentia quæ naturaliter infinita cognoscitur; aut activitas mentis nostræ, per quam circa omne intelligibile versari potest: atqui neutrum dici potest. Non primum, quia etsi cognoscamus Dei omnipotentiam infinitam esse, non propterea cognoscimus omnem & quemlibet illius terminum, seu effectum possibilem; sed tantùm generatim ac confusè cognoscimus, Deum posse id omne quod est possibile, seu quod non implicat: an verò hic vel ille effectus repugnet necne, naturaliter non cognoscimus. Non secundum, quia intellectus potest tantùm naturaliter attingere objectum intelligibile naturale ac sibi proportionatum: Deus autem intuitivè videndus, est objectum supernaturale & longè excedens naturales intellectûs creati vires.

Non à posteriori: quia nullus est naturalis effectus qui necessariam habeat cum intuitivâ Dei visione connexionem. Quis enim ille foret? Appetitus hominis naturalis, vel elicitus? at nullus est in homine hujusmodi appetitus visionis Dei intuitivæ. Non naturalis: quia natura id non appetit, quod nec agnoscit, nec viribus suis potest assequi; aliàs, irritus ille foret ac frustraneus: atqui natura sibi soli permissa, nec agnoscit, nec propriis viribus assequi potest claram Dei visionem; ergo illam naturaliter non appetit. Naturali quidem instinctu ad beatitu-

dinem & bonum in communi inclinamur; sed quòd illa beatitudo in solâ Dei visione intuitivâ reponenda sit, natura ex sese non dictat nec suggerit; quandoquidem pro suo quisque affectu, variis in rebus felicitatem suam collocat. Nullus etiam est in nobis appetitus elicitus visionis Dei beatificæ, quia talis appetitus ex rei notitiâ nascitur. Cùm igitur naturaliter non cognoscamus Deum clarè & intuitivè videndum esse, neque etiam illius visionis datur appetitus elicitus. Adde quòd si naturalis esset hujusmodi appetitus, quoddam illius vestigium saltem apud veteres Philosophos extitisset: apud illos tamen, altum de illâ visione Dei intuitivâ silentium.

Secunda pars Conclusionis probatur. Quia id negativè saltem possibile demonstratur, quod non probatur impossibile: atqui non probatur impossibilem esse visionem Dei intuitivam; quod enim verum est, nunquam potest demonstrari esse falsum: quod patebit ex solutione eorum quæ contra possibilitatem visionis Dei objiciuntur.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Scriptura disertè affirmat, Deum à nemine unquam visum fuisse, imò nec videri posse. 1. ad Timoth. 6. v. 16. *Qui inhabitat lucem inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.*

Math. 11. v. 27. *Nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius.*

Et Joan. 1. v. 18. *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*

Deinde ex testimoniis Scripturæ, inter probationes Conclusionis nostræ laudatis, non magis inferri

potest Deum aliquando, sicuti est in se, à Beatis videndum; quàm ex iis, in quibus dicitur visus facie ad faciem à Moyse, Jacob & aliis Prophetis inferri possit re ipsâ ab illis oculis corporis visum fuisse: atqui postremum illud asseri meritò non potest; ergo &c.

Resp. Patere ex supra dictis, quo sensu Deus invisibilis dicatur: nempe 1°. Oculis corporis. 2°. Per solas naturæ vires. 3°. Hâc in vitâ. 4°. Visione perfectâ & comprehensivâ.

Ad confirmationem: dispar est omnino ratio. Certum enim est, in Veteri Lege Deum, in substantiâ & qualis est in se, à nemine visum esse. *Non enim videbit me homo & vivet,* Exodi 33. v. 20. ait Deus. Visiones ergo illæ seu apparitiones Dei, quibus Veteres nonnulli donati sunt, per quasdam species & imagines factæ sunt. *In specie*, inquit, S. Ambrosius, *quam voluntas elegit, non quam natura formavit. In hac mortali carne consistentibus,* ait S. Gregorius Magnus Lib. 18. Moral. cap. 28. *& videri potuit per quasdam circumscriptas imagines, & videri non potuit per incircumscriptum lumen æternitatis.* At Sanctis in cœlo degentibus se Deus conspiciendum exhibet sicuti est: *Cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est,* 1. Joan. 3. v. 2.

Ed. n. T. 1. p. 600. E.

Instabis 1°. De Angelis quidem Math. 18. dicitur, *Quòd semper vident faciem Patris qui in cœlis est.* Attamen de iisdem S. Petrus Epistolæ 1. c. 1. v. 12. ait: *In quem desiderant Angeli prospicere.* Si vident, quomodo desiderant? si desiderant, quomodo vident? desiderium enim est rei absentis.

Resp. Desiderium illud excludere dumtaxat satietatis seu possessionis fastidium, non præsentiam objecti. Objectionem ita solvit S. Gregorius Mag.

loco mox citato. *Si sententia utraque confertur*, ait, *quia sibi nequaquam discordet, agnoscitur. Deum quippe Angeli & vident, & videre desiderant; & sitiunt intueri, & intuentur ..... Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur; & satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur.*

Ibid. p. 601. E.

Instabis 2°. Deus comprehendi non potest, quia simpliciter in Scripturis incomprehensibilis dicitur; ergo pariter, quia simpliciter dicitur invisibilis, videri absolutè non potest.

Resp. Nego paritatem. Disparitas est, quia nullibi Scriptura docet Deum comprehendi posse: è contra, licet aliquando invisibilem eum dicat, aliis tamen in locis clarè affirmat illum saltem per auxilium quoddam supernaturale videri posse.

Objicies 2°. authoritatem S. Chrysostomi pluribus in locis, maximè verò Hom. 14. in Joan. & Hom. 3. de incomprehensibili Dei naturâ, ubi apertè docet Deum, nec ab homine, nec ab Angelo videri posse.

Homil. 14. in Joan. ad hæc verba: *Deum nemo vidit unquam*, ait

1°. *Id quod est Deus, non modo Prophetæ non viderunt, sed neque Angeli, neque Archangeli.*

Ed. Commel. p. 77. A.

2°. Nec Angelos nec Archangelos quidquam de substantiâ Dei dicere posse. *Si eos percontaberis*, inquit, *nihil ab iis de substantiâ Dei audies; sed tantùm referentes, Gloria in altissimis Deo, & in terrâ pax &c.*

Ibid.

3°. Visum quidem Deum ab Angelis fuisse post Incarnationem, non verò ante. *Ex quo*, inquit, *car-*

Ibid. C.

va, seu de quadam
tur, imaginatione ac
tà. *Quid igitur*, perg
geli eorum semper vid
ergo faciem Deus hab
insaniâ ut hac dixeri
quæ & in illo loco, B
Deum videbunt: nem
tum nostrum temperat
habere possumus.

5°. denique S. D
Filium cognosci, & I
Homiliâ verò 3. de
râ, docet

1°. Illos Angelos
præ nimio divinæ Maj
attollere; non videre
ram Dei substantiam
Quamquam, inquit, *n*
men, neque ipsam pura
quæ videbantur attemper
attemperatio? Quando

1o. D.

Ed. n. T. 1. p. 46[?]. C.

censum concessum Prophetis fuisse, quibus procul dubio concessa non fuit clara & intuitiva Dei visio: condescensus ergo ille, est quid distinctum à clarâ Dei visione. *Itaque*, inquit, *licet Prophetam audias dicentem, Vidi Dominum, ne suspiceris eum vidisse substantiam illam, sed attemperantis se formam.*

Ib. p. 466. A.

3°. denique ibidem: *Vocemus*, inquit, *ipsum ineffabilem, inintelligibilem Deum, invisibilem, incomprehensibilem, humana lingua vim superantem, mortalis mentis comprehensionem excedentem, Angelis non vestigabilem, Seraphinis invisibilem, Cherubinis inintelligibilem, inaspectabilem Principatibus, Potestatibus, Virtutibus, ac simpliciter omni creatura: à solo autem Filio & à Spiritu sancto cognitum.*

Ib. p. 463. C.

Resp. Distinguo antecedens. S. Chrysostomus docet Deum nec ab homine nec ab Angelo videri posse, visione perfectè comprehensivâ, concedo: visione simpliciter intuitivâ, quâ Deus conspicitur ut est in se, nego. Mens S. Doctoris ex ipsius instituto elicienda est. Disputabat scilicet his in locis contra Anomæos, qui, ut ipse loquitur Homiliâ 2. adversùs illos, *stultè non minùs quàm impiè jactitabant se ita Deum nosse, ac Deus se ipse novit.* Quoties igitur asserit S. Doctor Deum invisibilem esse, intelligi & explicari debet appositè ad controversiam quam versabat contra Anomæos; Deum nempe videri non posse comprehensivè, de hoc enim uno capite agebatur: non autem de visione simpliciter intuitivâ. Se ipsum multis in locis exponit S. Doctor, & objectionem præoccupans quam sibi proponendam præsentiebat, quasi existimaret Deum nullatenus à Beatis videri posse, declarat se de visione dumtaxat comprehensivâ loquutum esse. Homil. 4. de incomprehensibili Dei naturâ, expendens

illud S. Joannis, *Deum nemo vidit unquam*, sic ait: *Cur ergo Joannes ait, Deum nemo vidit unquam? Ut ediscas eum de perfectâ & clarâ cognitione loqui.* Et paulò infra: *Itaque cùm audis, Deum nemo vidit unquam, id intellige, nullum esse qui Deum substantialiter omnino perfectè cognoscat.*

Ib. p. 474. D.

Ib. p. 475. C.

Habemus hîc sui ipsius tutissimum interpretem Chrysostomum. Et Hom. 14. in Joan. postquam illud sibi opposuit: *Quid ergo*, inquit, *num omnes in ignorantiâ vivimus?* Statim respondet: *Absit: sed nemo ita cognovit Patrem ut Filius.* Et paulò post: *Sic multi Deum cognoscimus, non tamen ipsam substantiam qualis est, nisi solus ejus Unigenitus, qui certam notionem, visumque & comprehensionem habet, qualem Filium de Patre habere par est.* Sunt hæc tam clara & manifesta, ut mirum sit ad illa non attendisse Vasquesium. Ex quibus facillimè solvuntur, quæ proposita sunt ex Hom. 14. in Joan.

Ed. Commel. p. 77. D. E.

Ad primum, Id quod Deus est, nec Prophetæ, nec Angeli, nec Archangeli viderunt, modo perfecto & comprehensivo, quâ ratione Filius Patrem novit, & Pater Filium, concedo: nullatenus viderunt; nego. Porro, in eâ Homiliâ 14. loquitur de cognitione, quâ Filius novit Patrem, & Pater Filium. *Nemo*, inquit, *cognovit Patrem ut Filius.* Rationem reddit: *Quia si incorpoream virtutem quamvis genitam non possumus manifestè conspicari.... multò minùs incorpoream & ingenitam substantiam.* Cujus quidem generalem istam causam & rationem profert Homiliâ 5. de incomprehensibili Dei naturâ: *Quòd substantia substantiam superiorem non probè* (id est comprehensivè) *nosse potest.*

Ibid. B.

Ed. n. T. 1. p. 485. A.

Ad secundum, distinguo. Nec Angeli, nec Archangeli quidquam de substantiâ Dei dicere possunt

quod perfectè Dei naturam exponat, quasi eam perfectè ac comprehensivè penetrarent, concedo: quod imperfectè saltem & quantùm creaturæ tenuitas patitur, aliqua de Deo enarrare non possint, nego. Si præ oculis semper habeatur quis sit S. Chrysostomi scopus contra Anomæos disputantis, facile erit intelligere, S. Doctorem citatis verbis voluisse superbam illorum hæreticorum præsumptionem retundere; quasi se Angelis superiores arbitrarentur, cùm jactitabant se Deum æquè perfectè nosse, ac Deus ipse se novit. *Si verò*, bellè inquiebat S. Basilius alloquens Eunomium Epistolâ 168. *scientiâ minutissimæ formicæ nondum es assecutus naturam, quomodo incomprehensibilem Dei potentiam imaginatione tuâ comprehensam esse gloriaris?*

T. 2. p. 953. C.

Ad tertium, distinguo. Angeli Deum viderunt post Incarnationem, modo aliquo singulari hactenus ipsis incognito; nempe viderunt Deum carne indutum & circumscriptum, *qui*, antea, *incircumscriptibilis erat*, ut ait idem S. Chrysostomus, concedo: viderunt post Incarnationem, simpliciter & absolutè, quasi antea illum nullatenus vidissent, nego.

Ad quartum. Excludit citatis verbis S. Doctor, & visionem per oculis corporis, quia Deus faciem non habet; & visionem comprehensivam per mentem: sed non excludit, nec negat visionem intuitivam, quæ sit captui nostro accommodata.

Ad quintum. Patet responsio ex jam dictis: scilicet, solus Pater novit Filium & Filius Patrem, cognitione perfectâ & comprehensivâ quæ nulli mortalium concedi potest: *Nemo Patrem novit ut Filius*, inquit, concedo: solus Pater cognoscit Filium, cognitione simpliciter intuitivâ, nego.

Ad aliud verò teſtimonium ductum ex Homiliâ 3. de incomprehenſibili Dei naturâ; dico, vel in ipsâ hujus Homiliæ inſcriptione ſolutionem argumenti contineri: eſt quippe de incomprehenſibili Dei naturâ.

Neque dicas à S. Doctore verba iſta, *videre*, *comprehendere*, promiſcuè uſurpari. Fatemur; ſed appoſitè ad errorem Anomæorum, quem refellit, intelligi debent: Anomæis enim, Deum videre & Deum comprehendere, idem planè erat. Porro conſtabit ex verbis S. Chryſoſtomi mox referendis, apud ipſum videre ſimpliciter, aliud ſignificare, quàm comprehendere. Quapropter in Homiliâ 3. laudatâ, non diſſimulat duram & inſolentem viſuram iri ſuis adverſariis ſententiam ſuam. *Nec ignoro*, inquit, *eos me petulantiæ accuſaturos eſſe, quòd ipſis ſupernis Virtutibus ipſum incomprehenſibilem eſſe dixerim.*

To. 1. pag. 463. D.

Ad primum: Condeſcenſum eò loci opponit S. Chryſoſtomus viſioni Dei perfectæ & comprehenſivæ, non verò ſimpliciter intuitivæ: iſtam vocat quemdam condeſcenſum; quia eſt accommodata & proportionata finitæ capacitati intellectûs creati, qui Deum quantus quantus eſt, comprehendere nunquam poteſt.

Ad ſecundum: Condeſcenſus Prophetis hâc in vitâ conceſſus hoc unum iis contulit, ut Deum clariùs, quàm cæteri mortales, cognoſcerent per viſiones & revelationes: non verò ut eum intuitivè, ut eſt in ſe, cognoſcerent. E contra verò, in Angelis condeſcenſus de quo S. Chryſoſtomus, eſt ipſamet Dei clara viſio creaturæ capacitati attemperata.

Ad tertium: Jam obſervavimus, ea nomina ſynonima eſſe apud Sanctum Chryſoſtomum contra

Anomæos

Anomæos diſputantem; & ſolam ab ipſo excludi viſionem Dei perfectam, adæquatam & comprehenſivam.

Ne verò quis vel minimâ ſuſpicione laboret circa fidem ac doctrinam S. Chryſoſtomi, legat ejus Paræneſim 1. ad Theodorum lapſum cap. 7. ubi exponens iſta S. Petri verba Math. 17. *Bonum eſt nos hîc eſſe*, ait: *Quid dicetur, quando ipſa rerum veritas aderit, quando apertis regiis ædibus, ipſum Regem conſpicere licebit, non ultra in ænigmate, neque per ſpeculum, ſed facie ad faciem; non ultra per fidem, ſed per ſpeciem?* Legat ejus Expoſitionem in Pſal. 41. ad iſta verba: *Quando veniam & apparebo? Vide*, inquit, *ardentem hominem, vide inflammatum. Sciens enim ſe cùm hinc receſſerit, Deum eſſe viſurum, ne expectat quidem dilationem.* Legat ejus Homil. 34. in Epiſtolam ad Corinth. ubi exponens verba iſta: *Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum*, ait: *Non quòd eum ita ſimus cognituri ſicut ipſe nos: ſed quòd ſicut ipſe nunc ad nos accurrit, ita nos etiam tunc ipſum apprehendemus, & ſciemus multa ex iis quæ nunc ſunt arcana, & beatiſſimâ illâ fruemur conſuetudine & ſapientiâ.* Legat denique Orationem ejus de S. Philogonio. *Hîc quidem*, inquit, *nemo* (Deum) *vidit, illic autem qui adſunt perpetuò vident, quatenus illum videre licet, non ſolùm præſentem, verùm etiam ſua gloria ſplendore condecorantem univerſum cœtum.*

Ed. n. T. 1. p. 17. A.

P. 181. A.

Pag. 627.

Ed. n. T. 1. Pag. 494. C. D.

Objicies 3°. Theodoretum Dialog. 1. qui dicitur *Immutabilis*, ubi oppugnans Eraniſten Eutychianum, contendentem humanam in Chriſto naturam à divinâ poſt unionem totam abſorptam fuiſſe, probat verum eſſe in Chriſto corpus poſt unionem, quia viſus eſt ab hominibus cum quibus eſt in terris

conversatus : Deus autem secundùm suam substantiam videri non potest. Objicienti verò Eutychiano, Deum in Veteri Testamento sæpiùs visum fuisse, & etiamnum ab Angelis videri, de quibus dicitur, *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*, cùm tamen Deus corpus non habeat; reponit Theodoretus seu orthodoxus: nec à Prophetis, nec ab Angelis ipsis divinam substantiam videri, sed speciem quamdam eorum captui accommodatam. *Nos*, inquit, *& piis cogitationibus utentes, & divinis assevrationibus credentes quæ disertè affirmant, quòd Deum nemo vidit unquam, dicimus ipsos non divinam naturam vidisse, sed visiones quasdam ipsorum captui accommodatas. Sic ergo de Angelis intelligamus, audientes quòd semper vident faciem Patris vestri. Non enim vident divinam substantiam, quæ nec circumscribi, nec comprehendi, nec mente percipi potest, & quæ universa comprehendit, sed speciem quamdam ipsorum naturæ accommodatam... Post Incarnationem verò, visus est etiam Angelis, secundùm divinum Apostolum, non in similitudine gloriæ, sed vero ac vivo utens, quasi velamine, carnis integumento. Manifestatus est enim*, inquit, *Deus in carne.*

To. 4. pag. 15. B.

Duo ex istis Theodoreti verbis inferuntur. Primum, Angelos Deum videre quomodo à Prophetis visus fuit: sed à Prophetis ne intuitivè quidem visus est, (quantò minùs comprehensivè?) ergo nec ab Angelis intuitivè videtur.

Adde, quòd si unam duntaxat visionem comprehensivam, non verò intuitivam vellet hîc Theodoretus excludere, nihil omnino roboris haberet quod adversùs Eutychianum urget argumentum; nempe Christum verum corpus habere, eo quòd visus sit in terris. Statim enim reposuisset Eutychia-

nus ; Deum ipsum , licet comprehendi non possit ; tamen ab Angelis videri , qui tamen corpus non habet ; ergo pariter Christum visum esse in terris , tametsi humanitas ipsius tota fuerit à divinitate absorpta.

Alterum quod inferri potest, istud est : Deum ab Angelis post Incarnationem dumtaxat visum fuisse, non verò ante. Sed post Incarnationem visus non fuit ab Angelis visione perfectâ & comprehensivâ ; ergo alio modo visus est ab illis ; ergo ante Incarnationem Angeli Deum non viderunt intuitivè ; post Incarnationem verò,viderunt illum certo quodam modo , nempe carne indutum & circumvestitum : ex quo inferri non debet Angelos Deum quoad substantiam clarè & intuitivè vidisse etiam post Incarnationem.

Resp. 1°. Theodoretum, Dialogo citato, excludere dumtaxat visionem Dei per oculos corporis, & ex solis naturæ viribus. Scilicet mens ipsius ac consilium erat , demonstrare , adversùs Eutychianum , Christum post unionem verum habere corpus : quod probat , tùm quia visus est inter homines agens ; tùm quia visus est ab Angelis in carne , ipso pronuntiante Apostolo ; & quidem aliâ ratione visus est ab illis post Incarnationem,quàm ante Incarnationem. Porro, infert Theodoretus , visus non est Deus inter homines conversans ratione divinæ suæ substantiæ , hæc quippe videri planè non potest , eo scilicet modo quo videntur homines cum quibus conversamur , oculis nempe corporis, & per solas naturæ vires : ab Angelis pariter aliâ ratione visus fuit post Incarnationem , ac ante Incarnationem. Ante Incarnationem , visus non fuit in carne quam nondum assumpserat ; ergo post Incarnatio-

non autem visionem simpli
tem & gratiæ auxilium.

Nec quidquam roboris
Theodoreti, sicut fert ob
corporis, cujus expertes
tantùm Angeli divinam int
gumentum autem Theodo
patet, de visione quæ fit pe
rectè infert, esse in Christ
corpus, quandoquidem o
mortales, visus fuit in terr

Resp. 2°. Theodoretum
tomi vestigia prementem, e
taxat perfectam, adæquata
Scilicet in priori parte Dial
nos argumento mox exposi
Anomæos, tunc temporis
quos iisdem ferè verbis ac
sequitur, quibus S. Chrys

Ad primum igitur: Nega
Theodoreti, non aliâ ratior

concessum fuerit, non tamen visione clarâ & intuitivâ: è contra, Angeli Deum intuentur clarè ac perspicuè qualis est in se, tametsi eum non comprehendant.

Ad secundum: Deus ab Angelis aliâ ratione visus fuit post & ante Incarnationem. Nempe post Incarnationem, visus est in carne: ante Incarnationem verò, non visus est in carne, quâ nondum indutus erat, sed visus est in propriâ substantiâ & qualis est in se; non quidem perfectè, adæquatè & comprehensivè: *Quia*, inquit Theodoretus, *divina substantia nec circumscribi, nec comprehendi potest; sed per speciem ipsorum naturæ accommodatam:* id est visione quidem clarâ & intuitivâ, sed finitâ, proportionatâ capacitati finitæ intellectûs creati.

To. 4. pag. 15. C.

Quòd verò agnoverit Theodoretus possibilem esse Dei visionem intuitivam, constat ex Commentario ipsius in Epistolam ad Ephesios, ubi ait: *Nunc bonorum, quæ sperantur, magnitudo est quidem omnino ignota fidelibus, fideles autem vident tanquam in speculo & in ænigmate. Per fidem enim ambulant, non per speciem: tunc autem videbunt facie ad faciem.* Et in vitâ S. Jacobi Anachoretæ: *Collectis*, inquit, *undique multis Prophetis, multisque Apostolis & Martyribus quamplurimis, omnes unâ in arcâ reposuit, cum Sanctorum populo habitare cupiens, & cum eis resurgere, divinoque conspectu potiri.*

To. 3. pag. 299. D.

Ibid. p. 866. C.

Non est quòd hîc plura congeramus SS. Patrum testimonia, quibus visionis Dei intuitivæ possibilitatem negare primâ fronte videntur; quæ consulere quisque facilè poterit apud Petavium, Theologicorum Dogmatum Tom. 1. Lib. 7. cap. 6. Nullam enim specialem præ se ferunt difficultatem, quæ facilè non diluatur ex his quæ mox dicta sunt circa

mentem ac sensum S. Chrysostomi & Theodoreti: quos inter alios hìc præsertim nobis objecimus, quia plùs momenti habere videntur ad communem Ecclesiæ doctrinam circa visionem Dei intuitivam oppugnandam. Quapropter his in tuto positis & ab errore vindicatis, nullo negotio cæteri omnes, qui cum ipsis eodem modo loquuntur, eodem etiam sensu intelligi & exponi debent.

Objicies 4°. Potentia finita tendere non potest in objectum infinitum: atqui Deus est infinitus, intellectus autem creatus est potentia seu facultas finita.

Resp. 1°. Nego majorem. Aliàs sequeretur, quòd nequidem circa Deum abstractivè videndum versari posset mens creata: quia Deus est infinitus, mens verò creata, est finita.

Resp. 2°. Distinguo majorem. Potentia finita tendere non potest in objectum infinitum, modo infinito & comprehensivo videndum, concedo: modo finito & simpliciter intuitivo, subdistinguo: per solas naturæ vires, concedo: per auxilium quoddam supernaturale, nego.

Instabis 1°. Nulla est proportio inter objectum infinitum & potentiam finitam.

Resp. Distinguo antecedens. Nulla est proportio entitatis saltem proxima & completa, concedo: nulla est proportio habitudinis, seu facultatis ad suum objectum, nego. Nulla quidem est proportio entitatis proxima & completa inter objectum infinitum videndum & facultatem intellectivam, quia compleri ac perfici illa debet per auxilium quoddam supernaturale: at quædam est proportio entitatis, saltem inchoata & remota, in eo posita, quòd intellectus sit facultas spiritalis cognoscitiva, sicut Deus

est objectum spiritale cognoscibile. Atque hinc proportio habitudinis inter intellectum creatum & Deum clarè videndum: quæ proportio habitudinis, nihil est aliud quàm ordo seu tendentia facultatis ad suum objectum.

Instabis 2°. Proportio entitatis inchoata & remota non sufficit ad fundandam proportionem habitudinis: alioqui admittenda foret proportio illa habitudinis inter oculum corporeum & objectum spiritale; quia inter utrumque est proportio entitatis saltem remota, ratione scilicet entis & substantiæ: atqui istud absurdum est; ergo &c.

Resp. Distinguo antecedens. Proportio inchoata & remota, quantùm ad genus remotissimum quod in ratione entis vel substantiæ consistit, non sufficit ad fundandam proportionem habitudinis, concedo: proportio remota, quantùm ad genus proximum substantiæ scilicet spiritualis, nego. Porro, inter oculum corporeum & objectum spiritale, est dumtaxat proportio remota quantùm ad genus remotissimum, nempe ratione entis & substantiæ; adeoque hæc non sufficit ut fundare possit proportionem habitudinis. Non ita est de intellectu creato & Deo intuitivè videndo: est enim inter utrumque proportio quædam in hoc posita, quòd mens creata sit substantia spiritualis intellectiva, quemadmodum Deus est pariter substantia spiritualis & intellectiva & intelligibilis.

Instabis 3°. Objectum infinitum attingi non potest nisi modo infinito; sicut objectum supernaturale nisi modo supernaturali.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem disparitas est, quòd objectum supernaturale attingatur præcisè ut supernaturale est; adeoque medio super-

ſus eſt facultas ſingularis det
adeoque extra ſingulare ac d
excurrere non poteſt : intell
univerſalis organo non allig
intelligibile ex ſe expedita. I
gratiæ auxilio , ſi objectum
eſt , ſi naturales ipſius vires

Inſtabis 5°. Non magis f
tingere objectum infinitum,
tinere poſſit corpus infinitu

Reſp. Nego paritatem. I
cus commenſuratur corpor
corpus eſt in loco per appli
tem loci ; ſed locus finitus
rari , ſeu non poteſt adæqua
cultas autem non commenſ
ſeu ipſi non adæquatur. O
videt , monti non adæquat

Inſtabis denique. Faculta
non poteſt comprehendere
ergo nec facultas intellectiv
objectum increatum.

Reſp. Nego conſequenti

Objicies 5°. contra secundam Conclusionem. Naturali ratione demonstrari potest, Deum contineri intra objectum specificativum intellectûs: quia demonstrari potest, Deum esse summum verum intelligibile, & intellectum esse facultatem intellectivam; ergo naturaliter potest demonstrari possibilem esse intuitivam Dei visionem.

Resp. Distinguo antecedens. Naturali ratione demonstrari potest, Deum, abstractivè & per effectus videndum, contineri intra objectum intellectûs, concedo: Deum clarè & intuitivè videndum, nego. Quia sub eâ ratione excedit naturales intellectûs creati vires.

Ad probationem dico: demonstrari quidem posse, Deum esse summum verum intelligibile per effectus creatos & abstractivè, non verò in se ac intuitivè.

Instabis 1°. Naturaliter demonstratur intellectum posse cognoscere omne ens: sed Deus intuitivè videndus sub ente continetur.

Resp. Distinguo antecedens. Omne ens naturale & sibi proportionatum, concedo: supernaturale & non proportionatum, nego. Porro Deus intuitivè videndus, est objectum supernaturale capacitati intellectûs creati non proportionatum.

Instabis 2°. Naturaliter cognoscimus, nullam esse in intellectu creato repugnantiam ut elevetur ad claram Dei visionem.

Resp. Nego antecedens. Etsi enim re ipsâ nulla sit talis repugnantia, solâ tamen naturâ duce id non cognoscimus, sed ex revelatione: atque stando in solâ naturâ, refelli vix posset qui præfractè contenderet Deum ab intellectu creato clarè & intuitivè videri non posse.

tamen cognoſcit illos omne
los qui ſunt ſupra vires na
notionem ſeu ideam præcor

Inſtabis 4°. Naturaliter
finem ſuum ultimum aſſequ
tivè videndus ultimus eſt I

Reſp. Diſtinguo anteced
mum naturalem, & viribus r
concedo : finem ſuum ulti
nego. Diſtinguo minorem.
dus ultimus eſt hominis fi
cedo : naturalis, nego. Ita
diſtingui poteſt principii
gratiæ ; ita & duplex ratio
ſupernaturalis : finis ultim
Dei perfecta cognitio abſtr
licet creatos ; finis verò ſu
& clara Dei cognitio facie
Ad finem iſtum homo deſti
Dei & ſingulari ejus grat
mus nec anhelamus, niſi

probat visionis beatificæ possibilitatem; ergo ex illo innato desiderio, probari potest possibilem esse visionem Dei intuitivam.

Resp. Distinguo antecedens. Naturaliter homo desiderat videre causam, visis effectibus; visione his effectibus proportionatâ, hoc est, visione abstractivâ quidem, sed longè perfectiori & clariori eâ quæ hac in vitâ obtinetur, concedo: visione intuitivâ & facie ad faciem, nego. Talis enim visionis nullam homo ex naturâ ideam & notionem habet, sed ex solâ fide ac gratiâ. Hanc verò ex fide cognitionem supponit S. Thomas, quando possibilem esse visionem Dei intuitivam probat ex desiderio quod inest homini cognoscendi causam, visis effectibus.

Instabis 6°. Homo naturali instinctu appetit beatitudinem: sed sola intuitiva Dei visio est hominis beatitudo; hæc enim sola hominis desiderium implere ac satiare potest.

Resp. Distinguo major. Homo naturali instinctu appetit beatitudinem, in communi, concedo: in particulari, & eam potissimùm quæ supernaturalis est, nego. Distinguo minorem. Sola Dei visio intuitiva est hominis beatitudo supernaturalis, quam ex fide ac revelatione dumtaxat homo cognoscit, concedo: naturalis, nego. Communi igitur naturæ pondere ac instinctu omnes ad beatitudinem generatim inclinamur; nemo enim est qui velit non esse beatus: at non omnes ad eandem specie beatitudinem appetendam ferri, constat manifestè ex eo quòd in variis omnino ac diversis rebus suam unusquisque beatitudinem collocet. Ita S. Augustinus Lib. 13. de Trinitate cap. 4. *Mirum est autem*, inquit, *cùm capescendæ atque retinendæ beatitudinis voluntas una sit omnium, unde tanta existat de ipsâ beatitudine rur-*

To. 8. pag. 93. C.

sus varietas atque diversitas voluntatum: non quòd aliquis eam nolit, sed quòd non omnes eam norint. Si enim omnes eam nossent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, aliis in corporis voluptate, aliis in utrâque, & aliis atque aliis alibi atque alibi. Ut enim eos quæque res maximè delectavit, ita & in eâ constituerunt vitam beatam.

Instabis 7°. Non datur appetitus seu desiderium beatitudinis in communi, sed in particulari dumtaxat: appetitus enim in hoc differt ab intellectu, quòd iste versatur circa universale, appetitus verò circa singulare; ergo si homo naturaliter appetit beatitudinem, eo ipso naturaliter appetit intuitivam Dei visionem.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem dico, appetitum versari circa beatitudinem in communi appetendo, & in particulari assequendo: quia verò ignorat quodnam sit verum felicitatis suæ objectum, idcirco primùm in communi beatitudinem appetit, tùm ex prævià ac peculiari objecti cognitione, ad illud proprio motu fertur. Cùm autem homo naturaliter non cognoscat Deum clarè & intuitivè videri posse, consequenter solâ duce naturâ non potest claram Dei visionem desiderare.

Instabis denique. Ad appetitum naturalem rei alicujus satis est quòd sciamus rem illam non repugnare. Deinde, naturaliter possumus id desiderare, quod tamen est impossibile: sic anima separata naturaliter desiderat uniri cum corpore; quæ tamen unio solis naturæ viribus est impossibilis.

Resp. 1°. Nego majorem. An aliquis v.g. unionem hypostaticam cum Verbo desiderabit, quòd noverit eam non repugnare?

2°. Nego minorem. Naturaliter quippe non co-

gnoſcimus an poſſibilis ſit, vel impoſſibilis intuitiva Dei viſio, cujus ne ideam quidem naturaliter habemus. Ad ſecundum dico, nos quidem poſſe appetitu naturali inefficaci ferri ad impoſſibile, non autem appetitu efficaci & abſoluto. Deinde, unio animæ cum corpore abſolutè & in ſe ſupernaturalis non eſt, ſed talis eſt dumtaxat per accidens, ratione modi & per ordinem ad divinum decretum. Hæc quippe ſecunda unio ſi fieret, ejuſdem foret ordinis cum primâ unione: prima autem unio animæ cum corpore, naturalis fuit, ad exigentiam ſcilicet cauſarum naturalium facta. Perinde eſt ac ſi quis ſanitatem deperditam recuperare deſideret, quam tamen impoſſibile ſit recuperare, defectu remediorum quæ ipſi planè ignota ſunt: eo in caſu, impoſſibilis eſt ſanitatis reſtitutio, non quidem per ſe & ex naturâ ſuâ, ſed per accidens.

QUÆSTIO DUODECIMA.

De Exiſtentiâ viſionis Dei intuitivæ.

TRia circa præſentem Quæſtionem tribus Articulis diſcutienda nobis proponimus.

Primum: Utrum animæ Sanctorum quibus nihil luendum ſupereſt, ſtatim ac corpore ſolutæ ſunt, ante ultimum ac generale Judicium intuitivâ Dei viſione donentur.

Secundum: Utrum animæ Sanctorum quibus aliquid ſupereſt expiandum, in Purgatorio ad tempus detineantur, atque Fidelium precibus ac ſuffragiis juventur ac ſubleventur.

Tertium: Utrum in hâc mortali vitâ, aliquibus

VEl ipso primo Ecclesiæ
Cerintho sic dicti, *mil*
nem in terreno regno Christi, se
& libidinis voluptates, futur
tur: unde Chiliasta (hoc est
lati: verba sunt S Aug. Lib
ante ipsum, Dionysius Al
de promissionibus Lib. apu
Eccles. c. 28. sic loquitur. *E*
opinio, regnum Christi terren
rerum cupiditate ipse flagral
corporis obnoxius carnique ad
situm fore somniavit, in vent
ventrem sunt partium explen
& potu, ac nuptiis, atque u
modi voluptates velaret, in
Hostiarum mactationibus.

To. 8. pag. 7. D.

Ed. Vales. p. 100. B. C.

Cerintho ex parte adhæ
sæculo Marcionitæ, teste i

Tria igitur erant veluti capita erroris Cerinthi. Primum, Christum per mille annos post generalem carnis resurrectionem regnaturum in terris. Secundum, eo in regno omnibus impuris corporis voluptatibus homines obnoxios fore. Denique, Legis Mosaïcæ Cerimoniis ac præceptis rursus illos fore astringendos.

Fuit aliud Millenariorum genus non ita crassum, turpe ac impurum, auctore ac duce Papia Hieropolitano in Asiæ Episcopo, qui Polycarpi sodalis fuit, ac Joannis auditor, non quidem Evangelistæ, sed alterius ejusdem nominis Presbyteri, ut observat Euseb. Lib. 3. c. 39. Ille falsis quibusdam Christi parabolis ac sermonibus delusus, terrenum illud Christi per mille annos post generalem resurrectionem regnum confinxit, in quo voluptatibus corporeis, non quidem illicitis & impuris, ut volebat Cerinthus, sed licitis & inculpatis, locus futurus esset. *Vir erat*, ait Eusebius loco mox citato, *mediocri admodum ingenio præditus*, qui ex malè intellectis Apostolorum narrationibus, fabulam illam commentus est. Illius nihilominus famâ at pietate plures commoti, in eundem errorem perducti sunt: *Hominis vetustate sententiam suam tuentibus*, ait ibidem Eusebius.

Inter sectatores Papiæ, nonnulli à terreno illo Christi regno corporeas voluptates etiam licitas exclusas voluerunt, solasque animi spirituales delicias in eo agnoverunt, ut Tertullianus, & S. Aug. qui Lib. 22. de Civitate Dei c. 7. candidè fatetur, se aliquando in eâ Millenariorum opinione versatum fuisse.

Eundem cum Millenariis, circa dilatam Dei visionem, errorem propugnavit Vigilantius, de quo

in eundem errorem a
nus : ille in prælectione in
Inſtit. c. 25. n. 6. ubi ait,
inquirere, quo in loco ſint a
fruantur necne. Interea, p
ubique jubeat pendere ab ex
& gloriæ coronam eò uſque
finibus divinitùs nobis præſ
litiæ labore perfunctas in b
ubi cum felici lætitiâ fruitio
tant. Hæc Calvinus *Ubi*
titia, ait hîc appoſitè Bel
tum & temerarium eſſe quæ
gloriâ fruantur necne : & ip
eas nondum frui gloriâ, ſed
Diſſimulandum hîc non
culis non paucos ex catho
num, Irenæum, Tertullia
lem Ægyptium, Theophil
vatianum, Lactantium, S
videri in eâ mente ac ſente
niſi poſt generalem corpor

Pag. 365.

L. 1. de Beatitudine Sanctorum cap. 1.

Unde tamen non inferas vel illos omnes hæreticos fuisse, vel tunc temporis dogma catholicum planè obliteratum fuisse, & intercisam Apostolicam Traditionem circa visionem Dei, Sanctis statim à morte concedendam.

Namque 1°. Cùm hæc quæstio nondum esset eliquata & ultimo Ecclesiæ Judicio definita, hæreseos incusari non debent, quicunque sine pertinaciâ eam impugnabant. Hæresis quippe nascitur ex pertinaciâ quâ error ab Ecclesiâ proscriptus defenditur. Egregiè S. Augustinus Epistolâ 43. aliàs 162. c. 1. n. 1. ait. *Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nullâ pertinaci animositate defendunt . . . quærunt autem cautâ sollicitudine veritatem, corrigi parati, cùm invenerint; nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Ab hæresi ergo meritò purgandi veteres illi Scriptores; non ita verò Lutherus & Calvinus, qui post Ecclesiæ Judicium, in eodem errore animo pertinaci perstiterunt.

To. 2. p. 88. F.

2°. Dogma catholicum non ex aliquorum duntaxat, sed ex multitudinis sententiâ debet æstimari: at longè multò plures extitêre, primis etiam temporibus, qui affirmarent Sanctos statim à morte clarâ & intuitivâ Dei visione donari, quàm qui negarent; sicut ex probationibus mox subjiciendis patebit. Non igitur obliteratum planè fuit his primis temporibus dogma catholicum, nec intercisum Apostolicæ Traditionis filum. Quomodo enim religari potuisset, & ad subsequentes ætates fidei veritatem deferre, nisi nova aliqua supponeretur facta revelatio; at nulla certè, ex quo decesserunt Apostoli, Ecclesiæ nova facta est hujusmodi revelatio.

Deinde verò, in sententiâ negante veri ac germani non deprehenduntur catholici dogmatis ca-

racteres : imò potius omnes insunt falsitatis & erroris notæ.

Namque 1°. Dogmatis catholici initium consignari non potest, cùm sit ipsi Christo & Apostolis coævum : è contra, Novitas errori semper est conjuncta. Porro Cerinthus & Papias, omnium primi fabulam Millenariorum excogitarunt.

Eusebi. L. 3. Hist. cap. 28. & Lib. 7. c. 24.

2°. Statim ac error ille caput extulit, à Dyonisio Alexandrino Episcopo, à Caio Presbytero, & ab aliis impugnatum fuit. Contradixêre insigniores Ecclesiæ : Alexandrina, sub Dionysio; Antiochena, sub Ignatio; Smyrnensis, sub Polycarpo.

3°. Dogma catholicum vero ac sincero Dei verbo innititur : è contra Millenariorum opinio, *nixa quibusdam Servatoris parabolis ac prædicationibus, aliisque* quæ fabulam redolent : teste Eusebio L. 3. Hist. cap. 39.

4°. Dogma catholicum simplex est, uniforme ac constans : non ita opinio Millenariorum, qui varias in partes scinduntur. Alii enim, ut Cerinthus, illicitas corporis voluptates in terrenum illud mille annorum regnum inducebant : alii, ut Papias, Irenæus &c. voluptates duntaxat licitas & inculpatas : alii autem, ut Tertullianus, animi spirituales solummodo delicias : alii, terrenum illud regnum ante generalem corporum resurrectionem futurum arbitrabantur, ut S. Justinus Dial. cum Tryphone. alii verò, cum Papia, post resurrectionem. Alii cum Tertulliano, Martyres à communi aliorum Sanctorum lege excipiebant, eosque statim gloriâ donari arbitrabantur : alii non excipiebant. Alii cum Justino, Irenæo &c. justos cum impiis in eodem receptaculo detineri existimabant : alii verò cum Tertulliano, justos à sceleratis & impiis secernebant. Ita solet

error varius esse, inconstans ac malè secum cohærens. Quis porro foret locus ille, & ubi positus, in quo scilicet morabantur Sanctorum animæ; donec evolutis mille annis, in cœlum conspectu Dei fruituræ introducerentur, non satis apud Veteres illos compertum erat: communi vocabulo sinum Abrahæ vocabant, aut locum refrigerii ac quietis.

Observa, duplicem distingui Sanctorum beatitudinem: unam perfectam & adæquatam, quæ animæ simul & corporis felicitatem complectitur: tali beatitudine non donabuntur Sancti, nisi resumptis post generalem resurrectionem suis corporibus.

Observa rursus, beatitudinem Sanctorum saltem extensivè augendam fore post resurrectionem, ex unione scilicet animæ cum suo corpore: an verò etiam intensivè & quantùm ad gradum inde perficienda sit, levis momenti videtur quæstio, ac ferè de nomine. His præmissis sit

CONCLUSIO.

Animæ Sanctorum quibus nihil luendum superest, statim ac corpore solutæ sunt, & ante ultimum ac generale Judicium, fruuntur intuitivâ Dei visione.

Probatur primò ex Scripturis.

Triplex ex Scripturis invictum argumentum colligimus.

Primum; ex iis locis quibus declaratur post resurrectionem nullam amplius futuram esse corpoream voluptatem, qualem Cerinthus & Papias excogitarunt.

Secundum, ex iis quæ certam nobis fidem ac spem faciunt, futurum ut statim à morte, clara &

sed demum in ipsâ resu
remur bonum illud qu
tem intelligi claram D
postolus speciem oppo
gnitioni : sicut 1. Corin
videre per speciem in a
faciem.

Atque ex illâ certissim
statim atque mortalitat
illud Sanctorum deside
Desiderium habens dissolv
tolus Philipp. 1. v. 23.
mi, nunc filii Dei sumus,
mus. Scimus quia cùm a
quoniam videbimus eum
habet hanc spem in eo, s
tus est.

Tertium

Tertium istud argum
turæ locis, quæ declara

Ecclesiastici 11. v. 28. generatim pronunciat Sapiens. *Facilè est coram Deo in die obitûs retribuere unicuique secundùm vias suas.* Et v. 29. *In fine hominis denudatio operum illius.* Psal. 126. v. 3. *Cùm dederit dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini.* Id est, statim à somno mortis, dilecti Dei accipiunt hæreditatem patriæ cœlestis. Hebr. 9. v. 27. *Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem Judicium.*

Et verò, duplex in Scripturis extat illustre exemplum tùm prædestinati, tùm reprobi, qui statim à morte mercedem suam receperunt.

Lucæ 23. v. 42. cùm latro è Cruce pendens Christo dixisset: *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Christus respondet: *Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.* Hoc est, in loco quietis ac felicitatis. Nomine autem paradisi, eò loci nec terrestris Paradisus in quo Christus non fuit, nec cœlum ipsum intelligi potest, ad quod eâ ipsâ die Christus non ascendit. Inde S. Stephanus Act. 7. v. 55. quasi anticipatam felicitatem prægustans exclamabat: *Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.*

Idem S. Lucas cap. 16. narrans Historiam aut parabolam divitis epulonis ait v. 23. *eum mortuum esse, ac in inferno sepultum*; atque *in flammâ cruciari.* v. 24. Porro, cùm Deus longè pronior sit ad misericordiam quàm ad vindictam, Sanctis ac electis suis statim à morte æternæ felicitatis præmia rependit: præsertim cùm ipse Levitici 19. v. 13. legem tulerit, de non asservandâ in crastinum operarii mercede.

tyrium ardentissimo cha
dicebat: *Obsecro vos ne i*
me sitis. Sinite me feraru
Deum adipisci . . . . . Si
cùm illic fuera, homo De
tissimi Martyris certissim
vana in ipso non fuit. C
Ignatii apud Cottelerium
furêre, vidisse sanctum M
mo splendore corruscan

Pariter Presbyteri ac D
qui Acta martyrii S. And
rant anno Christi 59. co
ad Deum profectam esse

Secundo Ecclesiæ sæc
dem testatur S. Polycarp
beati Joannis Apostoli di
lippenses, apud Eusebium
cæterisque Apostolis ait:
omnes non frustra cucurren
gressi, ad locum sibi à Deo
doquidem & passionum eju

Ed. Cotell. p. 901. n. 4.
P. 902. n. 6.
Ed. Val. p. 108. B.

me in hunc diem perducere dignatus es, ut partem caperem in consortio Martyrum .... Inter quos quæso suscipiar hodie in conspectu tuo, tanquam hostia pinguis & accepta, quemadmodum præparasti, adimplens ea quæ præmonstrasti verax Deus..... Et paulò post, agnoscit eadem Ecclesia Smyrnensis, Polycarpum *immortalitatis coronâ esse redimitum, & præmium gloriosi certaminis sine controversiâ retulisse.*

Ibid. p. 134. C.

S. Justinus Martyr, tametsi relictâ veritate quam primùm defenderat tùm in Apologiâ ad Antoninum Imperatorem, tùm in secundâ Oratione ad Græcos, ad fabulam Millenariorum in suo cum Tryphone dialogo defecerit, delusus haud dubiè falsis Judæorum traditionibus; nihilominus catholici dogmatis testis hîc proferri meritò potest, eo quòd candidè fateatur multos, *quos puræ piæque sententiæ Christianos esse agnoscit*, sententiæ de millenario Christi regno adversari. *Confessus sum tibi*, ait alloquens Tryphonem, *& antea, me quidem & alios plures eadem mecum sentientes arbitrari id* (regnum) .... *futurum: multos verò etiam, qui puræ piæque sunt Christianorum sententiæ, hoc non agnoscere tibi significavi.* Idem prorsus fatetur S. Irenæus Lib. 5. adversùs hæreses c. 35. Erat ergo tunc temporis quæstio ista in opinione veluti posita, & nondum clarè definita; eosque puræ ac piæ esse sententiæ agnoscit S. Justinus qui sibi adversabantur. Constat verò ex dictis longè plures extitisse, qui in hac piâ & purâ sententiâ versarentur, quæ proinde veros ac germanos præ se ferebat dogmatis catholici caracteres. Et reipsâ, sententiam hanc propugnarunt S. Dionysius Alexandrinus antea laudatus.

Edit. Paris. 1615. pag. 306. C.

Athenagoras in suâ pro Christianis Apol. *Persuasi sumus*, inquit, *nos hac mortali vitâ defunctos alteram*

Edit. Cram. p. 40. D.

nostri.

Idem S. Doctor, Millenari cam opinionem ac fabulam a Lib. 18. in Isaiam; aitque se in se odii concitandum sit, quò opinione recedat. *Nec ignoro inter homines sententiarum diver missionibus futurorum, quomodo ratione intelligenda sit Apocaly juxtà litteram accipimus, Judai aliter, ut scripta est, disserimus, debimur opinionibus contraire; L Victorini, Lactantii; Graecorum tam, Irenaei tantùm Lugdunensis tionem; adversùs quem vir elo Alexandrinae Ecclesiae Pontifex brum, irridens mille annorum fa* dem, *duobus voluminibus respond non solùm suae sectae homines, se parte dumtaxat plurima sequitu* quòd idem S. Doctor, ad cap

T. 3. p. 478.

S. Augustinus Lib. 20. de Civitate Dei cap. 7. loquens de Millenariis: *Quæ opinio*, inquit, *utcunque tolerabilis esset, si aliquæ deliciæ spiritales in illo Sabbato affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos, hoc opinati sumus aliquando: sed cùm eos, qui tunc resurrexerint, dicant immoderatissimis carnalibus epulis vacaturos, ... nullo modo ista possunt nisi à carnalibus credi.*

T. 7. p. 581 A. B.

Verùm, opinionem hanc, quam ante Episcopatum aliquando tenuit S. Doctor, subinde re maturiùs expensâ, deposuit.

Eodem enim Lib. 20. de Civitate Dei cap. 15. sic loquitur. *Si non absurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret, profectò deinceps boni fideles effuso illo pretio jam redempti, prorsus inferos nesciunt.*

Ib. p. 593. C.

Tract. 26. & 49. in Joan. testatur Sanctorum spiritus jam habere vitam æternam. Porro Augustino sicut & Innocentio I. cùm Pelagianos impugnant, vita æterna idem est ac regnum cœlorum.

Lib. 9. Confess. cap. 3. n. 6. de Nebridio amico suo ait: *Et nunc ille vivit in sinu Abraham. Quidquid illud est quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus vivit.* Et paulò post, de eodem ad Deum loquens: *Jam*, inquit, *non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantùm potest sapientiam, pro aviditate suâ sine fine felix.*

To. 1. p. 159 B.

Et Lib. 12. de Gen. ad Litt. cap. 34. n. 67. disputans de paradiso, & tertio cœlo in quod raptus est Paulus: *Si tertium cœlum*, inquit, *rectè accipimus, quod mente conspicitur ita secretâ & remotâ & omnino abreptâ à sensibus carnis atque mundatâ, ut ea quæ*

To. 3. part. 1 p. 322. D. E

verbis descripserit beatitud
separatæ, patet tùm ex præc
te, tùm verò manifestiùs ex
supradictis quæstionem mov
nit spiritibus defunctorum
summam illam beatitudinem

Denique, ut alios benè m
hîc prætereamus, S. Bernar
mos Ecclesiæ Doctores tanc
hîc objici solet, Epistolâ 374.
n. 2. alloquens sanctum Mal
ut tua nunc, ô anima sancta,
oratio, quando præsenti vividi
tati, nec jam in fide ambulas
Absit ut imminuta, nedum e
operosa charitas reputetur, cùm
ritatis æternæ procumbis, pleno
ipsa priùs stillicidia sitiebas.

T. 1. pag. 336. D. E.

Probatur tertiò, ex definitionibu
precibus & H

Quod constanti ac perpe

Concilium Lugdunense II. anno 1274. in professione fidei, *Credimus .... illorum animas, qui post sacrum Baptisma susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt: illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutæ, sunt purgatæ, mox in cœlum recipi.*

T. 11. Conc. part. 1. pag. 963. E.

Concilium Florentinum anno 1439. in Decreto seu definitione fidei, cui Græci pariter ac Latini subscripsêre, mox citata verba Concilii Lugdunensis repetit; quibus majoris claritatis causâ hæc adjungunt Patres Concilii: *Et intueri clarè ipsum Deum trinum & unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectiùs.*

T. 13. Conc. p. 1167. D.

Concilium Tridentinum Seff. 25. de Invocatione Sanctorum, docet *Sanctos unà cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre .... illos verò, qui negant Sanctos æternâ felicitate in cœlo fruentes invocandos esse .... impiè sentire.*

T. 14. Conc. p. 895. B.

Hanc suam fidem, usu ipso ac quotidianâ praxi declarat Ecclesia in publicis suis precibus, ubi testatur Sanctorum animas in cœlo jam aperto Dei conspectu potiri. Ita Codices Sacramentorum: inter illos, omnium antiquissimus Gelasianus, ubi legimus *Martyres jam cœlestia præmia esse consecutos.* Et in festo sanctæ Perpetuæ & Felicitatis: *Quæsumus*, inquit, *ut sicut illis gloriam contulisti, nobis indulgentiam largiaris.* Et in festo sanctorum Gervasii & Protasii: *Ut quos*, inquit, *cœlesti gloriâ sublimasti &c.* Ita etiam die Beato Gregorio sacrâ, sic orat Ecclesia: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorii æternæ beatitudinis præmia contulisti.*

Porro, notum est istud Cælestini S. P. effatum in secundâ Epistolâ ad Episcopos Galliæ; *Legem scilicet*

Jam vos paſcit amor nu
De pleno bibitis gau
Illic perpetuam mens
Sacris ebria fontibus.
Altis ſecum habitans
Se rex ipſe ſuo contuit
Illabenſque ſui prodig
Seſe mentibus inſerit.

Accedit & authoritas
qui Decretis ſuis fidem h
Innocentius III. cap. *C*
lebratione Miſſarum. cap.
tiſmo & ejus effectu. cap.
Presbytero non baptiſato
III. Nicolaus V. apud Ra
XXII. quæſtionem hanc ir
ſet, Benedictus XII. ejus
creto ſeu Conſtitutione,
dum ad ann. 1336. defin
ante reſurrectionem corpo

Paulò ante, anno scilicet 1332. occasione eorum quæ circa istam quæstionem agitaverat S. P. Joan. XXII. Rex Philippus in Castro Vincennarum voluit Theologos Parisienses congregari, ut suam de hâc quæstione sententiam dicerent. *Omnes in hanc sententiam convenimus*, inquiunt Magistri Parisienses, *quòd à tempore mortis Domini nostri Jesu Christi, per quam pretium redemptionis humani generis extitit persolutum, omnes animæ sanctorum Patrum, quas ibidem Salvator noster ad inferos descendens eduxit de Limbo, cæterorumque fidelium animæ, quæ de corporibus exierunt, nihil habentes purgabile, vel quæ jam in purgatorio sunt purgatæ, ad visionem nudam & claram, beatificam, intuitivam & immediatam divinæ essentiæ, & benedictissimæ Trinitatis, Patris, & Filii & Spiritûs sancti, quam Apostolus 1. ad Cor. 15. nominat visionem facie ad faciem, sunt assumptæ, ipsáque deitate beatâ perfectè fruuntur.* Extat Decretum istud, apud Bullæum in Hist. Universitatis Tom. 4. pag. 237.

Probatur quartò variis rationum momentis.

NOn ad libitum confictæ, sed in Scripturis & usu Ecclesiæ fundamentum habent rationes quæ sequuntur.

Prima, ex statu sanctorum Angelorum, qui statim à finali perseverantiâ, æternâ in cœlis felicitate donati sunt; de quibus dicitur Math. 18. v. 10. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Atqui communis est SS. Patrum doctrina, animabus Sanctorum eandem cum Angelis felicitatem & gloriam esse concedendam.

Secunda, ex statu impiorum qui statim à morte, æternis addicuntur suppliciis: patet ex historiâ divi-

refrigerii morabantur ,
nondum fruebantur ,
Christus : qui , ut habet
dens in cœlum , captiva
melior non esset nostra
mille annorum spatium
ut ad conspectum Dei
mitti possemus.

Quarta, Si Sancti Vet
tus descendens ad infer
fruuntur , non videntur
Christi descensum : qua
feros , erant in loco quie
tis , qui vulgò sinus Ab

Quinta , Ecclesia Sanc
adventum deflebat : no
Christum verò , diem m
appellat , celebrat cum
Deum autoritatem & pa
istud ? Quia cùm ante Cl
rentur , viventium prece

Dei claram & intuitivam possit retardare. Non ex parte Dei, qui justus est, & magis ad misericordiam pronus quàm ad vindictam ; præsertim cùm cœlum quod antea clausum fuerat, Christus morte suâ patefecerit. Non ex parte hominis, tùm quia anima vinculis corporis soluta capax est visionis Dei, cùm hæc sit operatio merè spiritalis : tùm quia, ipsi nova merita comparanda non supersunt, cùm sit post mortem in termino jam constituta.

Septima, Quia hic videtur esse communis fidelium sensus, qui Sanctos plenè purgatos vocant beatos, eorumque apud Deum opem & patrocinium implorant.

Denique, fidem hanc olim in publicis Ecclesiæ precibus consignatam non negabit, qui antiquum ordinem Romanum, aut Missale Gothicum Lib. 3. de Liturgiâ Gallicanâ editum, nec non Sacramentarium Gallicanum, quod è M. S. ante annos mille exarato Tom. 1. Musæi Italici insertum est ; aliaque id genus sacræ antiquitatis monumenta consuluerit.

Solvuntur Objectiones ex Scripturis.

DUo hîc ex Scripturis proponuntur genera objectionum.

Aliæ eò directè tendunt, ut probent Christum, instauratâ Jerusalem, per mille annos in terris regnaturum cum suis in summâ bonorum omnium, divitiarum ac voluptatum abundantiâ. Ita objiciunt crassiores Judæi.

Aliæ verò insinuant, animabus Sanctorum, non statim à morte, æternam felicitatem rependi, sed eam differri usque ad generalem corporum resurrectionem.

Objectiones primi generis.

Objicies itaque 1°. cum Judæis : Deus, Gen. 13. v. 15. promisit Abrahæ & semini ejus possessionem terræ Chanaan, *usque in sempiternum.* Pariter Psal 131.v. 12. promittit filiis David, sedem patris sui : *Filii eorum usque in seculum, sedebunt super sedem tuam.* Atqui tamen impletæ non leguntur istæ promissiones, in Abrahamo, Isaaco & Jacobo, aut in posteris David ; ergo, ut Deus in suis promissis fidelis sit, fatendum est, in Christo qui est ex semine David, illas aliquando adimplendas fore.

Resp. 1°. Argumentum istud plus probare quàm velint ipsi Millenarii : siquidem non tantùm mille annorum, sed etiam sempiternum fore Christi regnum in terris, inde demonstrari posset.

Resp. 2°. Satis esse ad veritatem illarum promissionum, quòd in posteris Abrahæ ac Davidis impletæ fuerint. Porro terram Chanaan possederunt Abrahæ posteri, quemadmodum & sedem David tenuit Tribus Juda, quamdiu Judaïca natio suis legibus stetit ac vixit. Voces porro istæ, *in sempiternum*, more Scripturæ, longum aliquod temporis spatium aliquando denotant, non semper verò simpliciter æternum.

Resp. 3°. Si voces istæ, *in sempiternum*, ad litteram sumantur, terram Chanaan & sceptrum David spiritali sensu intelligi debere : pro cælesti nempe possessione æternæ felicitatis, ac regno Christi spiritali. Ut enim Jerusalem Judaïca, fuit cœlestis Jerusalem imago & figura, Apocal. 3. Ut Israel secundùm carnem 1. Cor. 10. v. 18. adumbrabat eum qui est secundùm spiritum, Galat. 3. ita teste S. Paulo ad Hebr. 3. terra Chanaan exprimebat *terram* illam *viventium*, Psal. 141. *In quâ secunda mors non habet potestatem.* Apocalip. 20. v. 6. quæque

adeo citra ullum unquam terminum à beatis possidetur.

Instabis 1°. Scripturæ sæpius loquuntur de futurâ Jerusalem instauratione, de splendido Christi regno, de usu Sacrificiorum resumendo.

Resp. Hæc omnia sensu mystico & spiritali intelligenda esse. Jerusalem instauranda, ipsa est cœlestis beatitudo, æternùm permansura. Christi regnum temporale non est, nec hujus mundi, sed sempiternum in cœlis. Sacrificiis legalibus finis imponendus erat post Christi adventum: præsente enim veritate, figuræ & umbræ finem habere debent.

Instabis 2°. Math. 5. v. 6. dicitur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Atqui satietas illa non erit, nisi in terrestri mille annorum regno.

Resp. Nego minorem. Sancti enim qui Deo fruuntur in cœlis, cœlesti planè ac spiritali voluptate perfunduntur ac satiantur; juxta istud Psal. 16. v. 15. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Et istud Psal. 35. v. 9. *Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Ab his autem verbis, *Satiabor, inebriabuntur, torrente voluptatis*, omnis carnalis cogitatio & sensus removeri longiùs debet: *Non est enim regnum Dei, esca & potus*, ait Apostolus, *sed justitia & pax & gaudium in Spiritu sancto.*

Instabis 3°. Christus ipse apud S. Math. c. 26. v. 29. videtur ad voluptates corporis respexisse, cùm dixit: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Regnum autem illud, aiunt Millenarii, in terris transigendum erit in summâ deliciarum omnium affluentiâ.

Resp. Nego antecedens. Vinum enim illud de

veræ ſuæ reſurrectionis ve
Manducavimus & bibimus
rexit à mortuis, ait S. Petr
verò temporis intervallum
meritò appellat : tùm quia c
tatem in cœlo & in terrâ e
quia reſurrectio Christi tri
& omnium fidei noſtræ My
ac complementum. *Si enim*
ait Apoſtolus 1. Cor. 15. v
tio noſtra, inanis eſt & fides
Si autem vinum illud ſe
phorico ſumatur, ſignifica
terpæ felicitatis delicias, q
quando communicaturus.
ſub imagine nuptiarum ac
leſtes populo Judaïco carn
Inebriabuntur ab ubertate d
bent cum Abraham in regno
qui ad cœnam nuptiarum
ipſe, Lucæ 22. v. 29. *Ego*
ut edatis & bibatis ſuper m
deatis ſuper thronos judican

aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Atqui nullum aliud, quàm post resurrectionem, spatium temporis assignari potest, quo ii centuplum ejusmodi bonorum accepturi sint; ergo &c.

Resp. cum S. Hieronymo in citatum locum, verba illa non esse ad litteram cum Millenariis intelligenda. Hinc enim consequens foret, unumquemque pium pro unâ, quam dereliquisset, centum uxores habiturum. *Non intelligunt*, inquit S. Doctor, *quòd si in cæteris digna sit repromissio, in uxoribus appareat turpitudo, ut qui unam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro.* Quo certè nihil potest absurdius cogitari, & Evangelicæ veritati inimicum magis. *Namque in resurrectione, neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo.* Centuplum ergo illud intelligi debet de mercede spiritalium bonorum, quæ pretio ac merito ita terrena superant, ut centenarius numerus unitatem.

Ed. n. T. 4 part. 1. pag 90.

Instabis 5°. S. Joan. Apocal. c. 20. videtur clarè asserere Christum per mille annos cum suis regnaturum in terris, ante ultimum ac universale Judicium. Ait enim 1°. v. 2. *Se vidisse Angelum, qui draconem serpentem antiquum apprehendit, & ligavit per mille annos.* Ait 2°. v. 4. *Animas decollatorum propter testimonium Jesu Christi vixisse, & regnasse cum Christo mille annis: cæteros verò mortuorum, non vixisse donec consummentur mille anni.* Id est, Martyres resurrexisse ante alios mortuos, & cum Christo regnasse; & *hæc est*, ait S. Joannes v. 6. *resurrectio prima, Beatus, & sanctus, qui habet partem in resurrectione primâ: in his secunda mors non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.* Ait 3°. v. 7. post mille

Aug. citato L. 20. de Civit

4°. denique, post elapsi
tur satanas: Antichristus ve
bit, ac resurget universa c
universale fiet, quo unicuiq
bonum vel malum retribue
erit hæc secunda resurrecti
corporis tùm animæ: erga v
mors & æterna damnatio.

Objectiones secundi generis.

Objicies 2°. Idem S. Joa
ait se vidisse *subtus altare*,
est Martyrum) *propter verbi*
gnâ clamabant, ut Dominu
dicaret. *Quibus dictum est*
adhuc tempus modicum, done
rum & fratres eorum, qui inte
Ex quibus sic arguitur. Ani
& quæ exspectant done
fratrum, hoc est electorum o
rur visione Dei [illegible] & int
animæ Martyrum

Resp. Nego majorem Or

in Christo & per Christum Summum Pontificem Deo in sacrificium offerantur; tum quia in Christo tanquam in exemplari ac pignore futuræ corporum resurrectionis, quiescunt animæ Sanctorum. Sive altare illud significet tantùm locum quietis & pacis, qui vel altare, vel sinus Abrahæ, vel cubile interdum dicitur, juxta istud Psal. 149. v. 5. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.* Quidquid, inquam, nomine altaris intellexerit S. Joannes, certum est animas illas interfectorum, in cœlo esse & æternâ felicitate potiri: quia v. 11. citati capitis, *illis* (animabus) *data sunt singulæ stolæ albæ.* Et c. 7. v. 9. dicuntur omnes, *stare ante Thronum in conspectu Agni, amictæ stolis albis, & palmæ in manibus earum.* Et c. 20. v. 4. S. Joannes ait se vidisse thronos, & & sedes destinatas & datas animabus decollatorum propter testimonium Jesu. *Vidi*, inquit, *sedes, & sederunt super eas, & judicium datum est illis.* Quæ certè omnia clarè demonstrant, animabus illis jam tùm concessam fuisse æternam ex visione Dei felicitatem.

Cum igitur animæ illæ clamare dicuntur, & à Deo vindictam postulare effusi sui sanguinis; clamor ille ac vindicta exprimit dumtaxat earum pro resumendis suis corporibus ardens desiderium, ac zelum divinæ justitiæ. Differtur autem illarum pro resumendis suis corporibus votum ac desiderium, usque ad ultimum ac generale Judicium, donec numerus fratrum compleatur: ante istud verò tempus, nondum completa est & adæquata Sanctorum felicitas. *Acceperunt*, ait S. Bernardus Serm. 3. in festo omnium Sanctorum n. 1. *jam singulas stolas: sed non vestiuntur duplicibus, donec vestiamur & nos.... Stola enim prima ipsa est, quam diximus, felicitas &*

Tom. 1. pag. 1033. E. F.

nempe felicitatem non pr
consummatus sit seu exp
Sanctorum post generale
nem. Agens quippe de Sa
v. 13. ait: *Juxta fidem def*
ceptis repromissionibus. Et
rem appetunt patriam (id
omnes testimonio fidei proba
missionem a Deo pro nobis me
non sine nobis consummaren

Resp. Repromissiones ill
chis factæ sunt, spectare v
nem terræ Chanaan, vel æ
Quocunque intelligantur s
lus sanctos illos Patriarchas
antecessit Christi adventu
repromissiones: non terram
sed eorum dumtaxat poster
nam in cœlo felicitatem, q
priusquam Christus in cœlu
secum duxerit captivitatem
tæ fuerant paradisi fores: n

quo ſcribebat tempore, *nunc*, Sanctos illos felicitatem exoptare; quandoquidem eâ tunc temporis fruebantur: deſcendens enim Chriſtus ad inferos, extractas inde Sanctorum animas ſecum in cœlum tranſtulit. Particula ergo illa, *nunc*, in textu laudato, locum tenet adverſativæ, *ſed*, *atqui*; & ſenſus eſt, animas illas ante Chriſti in cœlum aſcenſum, repromiſſiones ſibi factas adeptas non fuiſſe, ſed eas expectaſſe, & tandem poſt adventum Chriſti liberatoris obtinuiſſe.

Cùm addit S. Paulus Sanctos Veteris Teſtamenti adeptos non fuiſſe repromiſſiones, *ut non ſine nobis conſummarentur*, vel intelligit felicitatem completam & adæquatam tùm corporis tùm animæ, vel felicitatem animæ dumtaxat: utroque autem ſenſu, vera eſt Apoſtoli propoſitio. Neque enim completa futura eſt beatitudo noſtra, niſi poſt generalem corporum reſurrectionem: omnes Sancti ſive veteris ſive novæ Legis, ſimul reſurgent ad vitam immortalem. Felicitate etiam animæ donati non fuere veteres Patriarchæ ante Chriſtianos, quia uſque ad Chriſti adventum ac tempus Evangelicæ Legis, expectandum ipſis fuit, ut Deo apertè frui liceret: ne ſcilicet, in mente S. Pauli, ſine nobis conſummarentur. Finis quippe Legis Chriſtus; & omnes electi ſunt inſtar unius corporis, cujus caput eſt Chriſtus.

Inſtabis 2°. Math. 25. v. 34. In ultimo dumtaxat Judicii die omnibus electis dicetur: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Ergo uſque ad hanc diem in ſuſpenſo manet Sanctorum beatitudo.

Reſp. diſtinguo conſequens: in ſuſpenſo manet Sanctorum beatitudo, completa & adæquata tùm corporis tùm animæ, concedo: incompleta & inad-

niteſté exemplum , tùm
dixit : *Hodie mecum eris i*
lonis , qui ſtatim à morte
Inſtabis 3°. Dilation
ultimum Judicium non
operariorum apud S. Ma
in mercedem laboris , non
unicuique fuit : per veſpe
dies ultimi ac generalis J
Reſp. 1°. Diſtinguo
beatitudinis completæ &
mul & animam ſpectat , q
felicitatem reſurrectionis
nis , non obſcurè adumbr
eſto : beatitudinis incomp
hæc ad ultimum uſque
nego.
Reſp. 2°. Per veſpera
immeritò poſſe,particular
quod fit ſtatim à morte , &
merces diſtribuitur , quoc
Deo fuerit ſive mane ſiv

pum ac finem: Scopum autem præsentis parabolæ esse, ut omnes intelligant nemini de salute desperandum esse, quamdiu in vivis est; quandoquidem quocunque tempore vocatus à Deo fuerit, sive in juventute, sive in extremâ vitæ periodo, si animo sincero & recto conversus ad Deum fuerit, & perseveraverit usque in finem, salutem certissimè assequetur. Quam quidem parabolam adversùs Judæos præcipuè direxit Christus, quòd illi ægrè ferrent Gentiles tam serò ad lucem veritatis vocatos, iisdem tamen præmiis donari quibus & ipsi, qui Legis onera diu portaverant. Quòd autem in adductâ parabolâ, non omnia sint strictè & ad litteram usurpanda, & æternæ Sanctorum felicitati adaptanda, patet manifestè: aliàs, inde sequeretur, 1°. Deum non perse ipsum, sed per procuratorem & œconomum, Sanctis mercedem esse redditurum. 2°. Eandem omnibus felicitatis mensuram esse rependendam. 3°. Murmur, invidiam & oculum nequam fore in cœlo; quæ certè omnia, totidem absurda sunt & statu felicitatis Sanctorum in cœlis longè aliena.

Instabis 4°. 1. Joan. 3. v. 2. dicitur: *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Ergo antequam Christus appareat sedens in throno majestatis suæ judicaturus vivos & mortuos, non eum videbimus sicuti est.

Resp. Verba ista, *cùm apparuerit*, vel ad Christum referri posse, vel ad verba ista præcedentia, *quid erimus:* quocunque autem modo intelligantur, in tuto est dogma catholicum.

1°. Contextus ipse sacer apertè ostendit ista verba, *cùm apparuerit*, referenda esse ad ista præcedentia, *quid erimus*, ita ut iste sensus sit: Cùm apparuerit, hoc est, cùm omnibus notum ac manifestum fuerit

in die ultimi Judicii,& om
citata revixerint , tunc sim
tione corporis gloriosi ; &
animæ & corporis sicuti es
divinam simul & humanan
tur quod ait Apostolus Phi
expectamus Dominum nostru
formabit corpus humilitatis
claritatis suæ.

Instabis 5°. Ecclesiastes
panem tuum super transeunt
ra multa invenies illum. Er
tem invenitur fructus elec
operis , sed post tempora n
culi.

Resp. 1°. Ea verba scrip
adventum , quando justi , d
nis , ad inferos descendeba

Resp. 2°. Simplicem &
hujus loci , nempe abundè
bus ; quia quod dederis , si

ſed differtur eorum ſupplicium uſque ad mundi finem. Math: 8. v. 29. *Quid... venisti*, aiunt Chriſto, *ante tempus torquere nos?* Et Lucæ 8. v. 31. *rogabant illum* (Chriſtum) *ne imperaret illis ut in abyſſum irent.* Pariter igitur reprobi homines cruciandi non ſunt niſi poſt ultimum Judicii diem.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Dæmones nondum cruciantur, completo, ut ita dicam ſupplicio, concedo: nullatenus cruciantur, nego. S. enim Petrus Epiſtolæ 2. c. 2. v. 4. aſſerit, *Deum Angelis peccantibus non pepercisse, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidiſſe cruciandos.* Completum autem erit dæmonum ſupplicium, cùm in fine mundi æternis carceribus detenti, non ampliùs inde exire, evagari, per hæc aëra volitare, & hominibus nocere licebit: atque hoc ipſum eſt, quod maximè illi pertimeſcunt. Unde in Exorciſmis quos Eccleſia uſurpat, nullà re torqueri magis videntur, quàm comminatione futuri Judicii: in hunc enim ferè modum concludi ſolent Exorciſmi: *Per eum qui venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſæculum per ignem.* Verùm ante mundi finem licet per aëra volitant dæmones, (unde *Principes aëris hujus* ab Apoſtolo dicuntur Epheſ. 2.) attamen jam nunc puniuntur pœnâ damni & ſensûs: *Ubicumque enim dæmones volitant,* ait Beda in Commentario c. 3. Epiſt. S. Jacobi, *vel in terris aut ſub terris vagantur, ſive detinentur, ſuarum ſecum ferunt ſemper tormenta flammarum.*

Solvuntur Objectiones ex Liturgiis & precibus Eccleſiæ.

OBjicies 1°. Eccleſia in ſuis Liturgiis, generatim ac ſine ullo diſcrimine orat pro omnibus defunctis, ut illis Deus locum quietis ac refrigerii concedere dignetur.

In Liturgiâ S. Gregorii.

In Canone Missæ Sacerdos ait : *Memento etiam Domine, famulorum famularumque tuarum, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt in somno pacis. Ipsis, Domine, & omnibus in Christo quiescentibus, locum refrigerii, lucis & pacis, ut indulgeas deprecamur.* Quæ verba quotidie usurpamus.

In Liturgiâ S. Jacobi legimus pariter hæc verba: *Memento, Domine Deus noster, spirituum & universæ carnis quorum memoriam egimus ...... ab Abel justo usque adhodiernam diem : fac eos requiescere in regione viventium in regno tuo, & deliciis Paradisi ; in sinu Abrahæ, Israel & Jacob.*

Idem habet Liturgia S. Basilii. *Memento*, inquit, *omnium qui prædormierunt in spe resurrectionis vitæ æternæ .... fac eos quiescere, ubi visitat lumen vultûs tui.*

Idem & in Liturgiâ S. Cyrilli Catechesi 5. Mistag. *Deinde*, inquit, *pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis : denique pro omnibus oramus, qui inter nos vitâ functi sunt, maximum esse credentes animarum juvamen.*

Denique in Liturgiâ Æthiopum dicitur : *Rogamus te pro iis, qui dormierunt & quieverunt in fide patres primi, principes Archiepiscoporum .... pro animâ famuli tui N. & pro animabus omnium quos ipse vocasti .... Quiescere fac eorum animas in loco amano .... in sinu Abrahæ &c.*

Resp. Distinguo antecedens. Ecclesia generatim ac sine ullo discrimine orat pro omnibus fidelibus defunctis, ita ut orationes illæ per accommodam distributionem ad varium scopum & finem referantur, concedo : ita ut ad unum & eundem scopum & finem omnes referantur, nego. Itaque, generatim quidem ac sine ullo discrimine pro requie omnium fidelium defunctorum orat Ecclesia : verùm, ora-

tiones illæ per accommodam distributionem ita sunt ad varium finem & scopum referendæ, ut quibus aliquid post mortem luendum superest, liberationem à pœnis Purgatorii, & æternæ felicitatis possessionem quantociùs concedendam apprecentur: aliis verò, qui Deo intuitivè jam fruuntur, suos triumphos ac finem beatum gratulentur; Deo gratiarum actiones referant; ac Sanctorum apud ipsum gratiam & favorem pro nobis implorent. Non alium esse posse orationum illarum, respectu justorum qui plenè purgati sunt, usum ac finem, demonstrant evidenter quotquot in confirmationem nostræ Conclusionis protulimus, tùm ex Liturgiis Ecclesiæ, tùm ex SS. Patribus momenta.

Instabis 1°. Atqui Ecclesia etiam orat pro iis, quibus certum est nihil luendum superesse. Ita teste Innocentio III. cap. *Cùm Martha*. Extra. *De celebratione Missarum*, vetus Liturgia latina in festo S. Leonis dicebat: *Annue quæsumus, Domine, ut animæ beati Leonis hæc prosit oblatio.* Et licet observet idem S. P. orationem illam subinde mutatam fuisse; adhuc tamen in secretâ oratione, in die sacrâ Sancto Leoni dicitur: *Sancti Leonis Confessoris tui atque Pontificis, annua solemnitas, nos tibi reddat acceptos; ut per hæc piæ placationis officia, & illum beata retributio comitetur, & nobis gratiæ tuæ dona conciliet.*

Resp. 1°. Non sine causâ mutatam fuisse priorem orationis formam, quâ significari poterat, ita oblationem prodesse animæ S. Leonis, ut nondum felicitatem æternam assecuta supponatur. Quapropter in modernis Libris Sacramentorum, loco prioris orationis, hæc verba leguntur: *Annue nobis, Domine, quæsumus, ut intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio*; qui profectò sensus longè diversùs est

rum innotescat, & illi ubiq
ficentur. 2°. Non videri ab
augmentum gloriæ alicuju
tasse peti gloriam corporis
die generalis resurrectionis
certò sint assecuturi, cùm
absurdum tamen non est l
pro ipsis à Deo postulare,
lis debeatur. Cùm ergo, p
gustinus dicit Serm. 17. d
riam facere Martyri, qui o
gitur de illis qui Martyri
peccati, vel gloriam essent
Instabis 2°. Etiam pro
bus, & ipsâmet beatâ Virg
precatur, ut ipsis Deus gl
buat; ergo supponit Eccles
sam æternam felicitatem.
Antecedens probatur
Ex Liturgiâ S. Marci,
patrum & fratrum nostrorum
dormierunt, dona requiem

*eorum, inquam, animabus dona requiem, easque regno cœlorum digna*re.

Ex Liturgiâ Gregorii Theologi, ubi dicitur: *Dignare, Domine, recordari omnium Sanctorum qui tibi placuerunt ab initio .... Patriarcharum, Apostolorum ... Martyrum ... & omnium spirituum justorum, qui consummati defuncti sunt in fide ... & præcipuè sanctæ gloriosæ semperque Virginis Mariæ ....*

Idem & in Liturgiâ S. Cyrilli Alexandrini, vel, ut aliis placet, S. Cyrilli Hierosolymitani. *Miserere Domine patrum nostrorum ..... sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum & omnium spirituum, maximèque sanctæ & gloriosæ semper Virginis Dei genitricis Mariæ.*

Denique idem legitur in Liturgiâ S.Chrysostomi: *Offerimus tibi*, inquit, *rationalem hunc cultum pro iis qui in fide requiescunt, Majoribus, Patribus, Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus .... præcipuè pro sanctissimâ immaculatâ Mariâ.*

Resp. ex mox dictis, orationes illas per accommodam distributionem ad varium finem & effectum referendas esse, pro variâ conditione ac statu eorum pro quibus ab Ecclesiâ funduntur. Discrimen illud apertè agnoscunt & assignant SS. Ecclesiæ Doctores: imprimis verò

S. Augustinus Tractatu 84. in Joan. n. 1. *Ad ipsam*, inquit, *mensam non sic eos* (Martyres) *commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus: sed magis ut ipsi pro nobis, ut eorum vestigiis adhæreamus.* (T. 3. part. 2. p. 709. D.)

Et in Enchiridio ad Laurentium cap. 110. *Cùm*, inquit, *sacrificia sive altaris, sive quarumcumque eleemosinarum pro baptisatis omnibus defunctis offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè* (To. 6. pag. 238. C.)

... commendari.

S. Cyrillus Jerosolym

Cat. ... 241. C.

Hoc, inquit, *sacrificium* ... *mus etiam eorum, qui ant*... *Patriarcharum, Propheta*... *rum, ut Deus orationibus ill*... *cipiat preces nostras. Deinde* ... *tribus & Episcopis. Deniq*... *inter nos vitâ functi sunt: m*... *marum juvamen, pro quib*... eò loci distinguit S. Doct... dines: 1°. Prophetarum ... rum; atque eorum respe... clesia fundit, invocatione... quibus eorum opem & g... Deum, imploramus, ut I... accepta dignetur habere. ... Episcoporum. 3°. Cæter... quibus si aliquid post mo... fuerit, orationes, ac sac... tiones sunt, ad eorum juv... tinatæ.

ut Dominum Jesum Christum singulari quodam honore prosequentes, ab cæterorum hominum ordine segregemus.

Denique S. Joan. Chrysostomus (ut alios benè multos omittamus) Homiliâ 21. in Acta Apostol. *Quid putas*, inquit, *pro Martyribus offerri, quòd vocantur in illâ horâ: licet Martyres sint, etiam pro Martyribus magnus honor nominari Domino præsente..... Insignis gloria in memoriâ tunc haberi.... sicut quando regum trophæa statuuntur, tunc celebrantur.... & quicunque victoriæ socii fuerunt.*

Ed. Commel. p. 606. C.

Ibid. D.

Itaque, non una est illarum Ecclesiæ precum ratio, non unus finis ac effectus.

1°. Beatissimæ Virginis mentio fit, non ut ipsi gloriam vel animæ vel corporis apprecemur, quâ abundè jam fruitur: sed ut memoriam ipsius, ad laudem & honorem celebremus; suam ipsi gloriam gratulemur, ejusque imploremus auxilium.

2°. Prophetæ, Apostoli & Martyres appellantur: tùm ad eorum commendationem & laudem: tùm ut ipsis suos gratulemur triumphos; atque eorum exemplo, ad strenuè hac in vitâ decertandum excitemur: tùm ad gratias Deo pro acceptis beneficiis referendas: tùm ut ipsi Deo, cui grati sunt, nos commendent: tùm denique ut & gloriam corporis, & novos semper felicitatis, saltem accidentalis, gradus acquirant.

3°. Pro cæteris omnibus fidelibus defunctis, orationes illæ ac sacrificium altaris, suffragia sunt & supplicationes, quibus divina exoratur clementia, ut ipsis quietem, refrigerium ac æternam in cœlis felicitatem quantociùs concedere dignetur.

Objicies 2°. Ex precibus quas Ecclesia fundit pro defunctis, manifestè colligitur ipsi persuasum esse,

... Supponit igitur Ecc
nondum definitivâ senter
suspenso remanere illarun
luctuosa illa ultimi Judicii
Neque juvat si dixeris,
nas Purgatorii, quarum lib
tigationem Ecclesia à De
absurdum planè est ac nc
appellare pœnas inferni, l:
rum &c. 2°. Quia frustr:
Ecclesia animas ab illis po
bus eas nunquam addicen
at id certò scit Ecclesia de
detentis.
Resp. 1°. Nego anteced
sia postulet à Deo, ut anim
post mortem tempore, libe
tamen inde colligitur, su
videri animarum illarum so
ipso etiam mortis articulo,
irrevocabilem esse in præsi
illarum animarum sortem :

clesiæ precibus definita fuit, quas proinde adimpleri necesse est.

Resp. 2°. Ecclesiam, cùm longo etiam post obitum tempore orat pro defunctis, spectare diem ipsum mortis, & ad illum suas orationes dirigere. Ecclesia scilicet, rem præteritam velut futuram ex desiderii sui ardore considerat; atque Religionis mysteria, tametsi jamdiu adimpleta, festivâ recordatione ita exprimit ac celebrat, quasi jam tum adimplerentur aut adimplenda forent. Ita tempore Adventûs postulat ut citò veniat Christus: *Rorate*, inquit, *cœli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra & germinet Salvatorem.* Et in festivitate Paschali ait: *Hodie Christum resurrexisse*: & ita de cæteris. Non quòd ignoret jam diu advenisse Christum, illum mortuum, & à mortuis suscitatum; sed quòd celebrando memoriam illius temporis quo natus est, mortuus, & à mortuis suscitatus, Nativitatem, Mortem & Resurrectionem spectat, quasi jam tum primùm implerentur. Ita rem exponit S. Aug. Epist. 98. aliàs 23. ad Bonifacium Episcopum. Hoc eodem sensu exponendæ sunt preces quas Ecclesia pro defunctis, etiam diu post eorum obitum, fundit ad Deum, ut eos liberet à pœnis inferni &c.

Solvuntur Objectiones ex Sanctis Patribus.

QUid ad autoritatem nonnullorum ex antiquis Ecclesiæ Scriptoribus, qui tribus primis Ecclesiæ sæculis floruêre, Justini nimirum, Irenæi, Tertulliani &c. respondendum sit, abundè diximus in ipso præsentis controversiæ exordio. Consule.

Ex quarto itaque, & subsequentibus sæculis objiciuntur nobis

& unanimitate Sanctorum.
regno, justi sub tutelâ &
consortio & summâ pace
votum S. Pauli cùm dice
cum Christo. Ita S. Doctor,

Regnum autem Dei est
n. 42. *Ubi peccatum vincit*
non regnat hostis. Quod fiet
rum resurrectionem, secun
233. n. 5. *Morietur & in n*
fine sæculi, in resurrectione
gnum in mente S. Hilarii,
porum resurrectio, tum cùm
pus humilitatis nostræ config
suæ. Philipp. 3. v. 20.

Quæstio verò est, utrum
Christi, in quo sancti perm
mum Judicii diem, excluc
nem. Dubitandi rationes i

1°. Quia regnum Dei a
144. n. 16. & in Psal. 148. n
16. appellat *regnum* ...

582. D.

P. 49. D.

To. 5 pag. 986. D.

inquit, *illud Sanctorum est regnum, per quod regnante Domino ad beatum regnum Dei Patris ascendent*; *Psalmum ita Propheta conclusit: Hymnus omnibus Sanctis ejus ...... Illis ergo proprius hic hymnus est, qui Deo propinquabunt, qui per hoc sancta Jerusalem regnum beatum æterno regno proximi, post regnum Domini nostri Jesu Christi in regnum Dei Patris Domino congregante transibunt ...... Regnat itaque Dominus, traditurus Deo Patri regnum; non regni potestate cariturus, sed nos, qui regnum ejus sumus, Deo Patri traditurus in regnum. Regni traditio, nostra provectio est; ut qui in regno Filii erimus, in regno quoque simus & Patris.* Igitur, in mente S. Doctoris, priusquam Sancti perveniant ad beatum regnum Dei, (hoc est regnum beatitudinis) necesse est illos toto temporis spatio, quod fluet à morte illorum usque ad diem Judicii, manere in regno Christi.

P. 590. A.

Ibid. C.

3°. Expressiùs adhuc ac disertiùs hoc ipsum declarare videtur in Psalm. 120. num. 16. his verbis. *Exeuntes*, inquit, *de corpore ad introitum illum regni cœlestis ... per custodiam Domini fideles omnes reservabuntur, in sinu scilicet interim Abrahæ collocati, quò adire impios interjectum cahos inhibet, quò usque introeundi rursum in regnum cœlorum tempus adveniat. Custodiet ergo Dominus exitum, cùm de corpore exeuntes, secreti ab impiis interjecto cabo quiescant.* Ergo Sancti usque ad universale Judicium sunt sub custodiâ, secreti quidem ab impiis, sed nondum in regno cœlorum. Quod confirmat S. Doctor in Psal. 138. n. 22. *Humana*, inquit, *ista lex necessitatis est, ut consepultis corporibus ad inferos animæ descendant. Quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit.* En custodia, de quâ loquebatur in Psalm. 120. *Inferi* scilicet, ad quos descendit Christus, ut

P. 383. E.

P. 514. D.

39. clare asserit, Sanctos à (
dendos esse & tunc Deum
P. 1104. B. quit, *Christus Deo patri reg*
Deo tradiderit, Deum videb
Christi Deum non videba
5°. Denique in Psal. 2.
ultimum Judicium nec be
rependendam esse, sed ut
P. 52. D. mansuram. *Judicii dies*, inq
butio est æterna, vel pœnæ. 7
interim unumquemque suis l
unumquemque aut Abraham
Resp. Reipsâ S. Hilari
Christi à regno Dei: at r
Christi excludere visionen
beati, quibus nihil luendum
donantur.
Ad primam probationem
non appellet S. Doctor, re
P. 125. E. vocat, *requiem æternam*, in
quidem requiem in Dei susc

tum Beatorum, Sanctorum cætum, civitatem vivis lapidibus extructam : quæ, quia civitas eſt pacis, *Jeruſalem dicta ſit*. Et in Pſal. 2. n. 48. appellat : *Sedem Beatorum*. In Pſal. 148. n. 8. *Sancta Jeruſalem regnum Beatum*. Et in Pſal. 141. n. 5. *Terram viventium ; paradiſi incolatum ; regnum hæreditatis Chriſti*.

Pag. 52. C.
Pag. 590. B.
P. 544. D.

Quòd verò, eo in regno ſupponat S. Doctor Sanctorum animas Dei viſione frui ; patet manifeſtè, tùm quia ait, ut mox vidimus, *eas in Dei ſuſceptione requieſcere* : tùm quia in Pſalm. 118. Litterâ 18. n. 10. de beato Lazari exceſſu ſic loquitur, *Abrahæ ſinu continetur ; & miſeriam vitæ laborioſæ, beatæ quietis honore demutat*. Et in Pſal. 65. n. 23. *Martyres*, ait, *in cœlis domicilii habitationem conſummatis hoſtiarum ſuarum ſacrificiis introierunt*. Tùm denique, quia in Pſal. 2. n. 48. clarè ac disertè affirmat, ſine morâ ſtatim à morte, vel præmium, vel ſupplicium nos manere. *Teſtes*, inquit, *nobis evangelicus dives & pauper : quorum unum Angeli in ſedibus Beatorum & in Abrahæ ſinu locaverunt, alium ſtatim pœnæ regio ſuſcepit .... Nihil hîc dilationis aut moræ eſt*.

P. 351. F.
P. 52. C.

Ad ſecundam diſtinguo. Sancti per regnum Chriſti pervenient ad regnum Dei, ratione gloriæ corporis, ac beatitudinis quæ tunc integra & conſummata futura eſt, concedo : ratione viſionis Dei intuitivæ, quaſi illâ caruerint in regno Chriſti, nego. Regnum Dei, in mente S. Hilarii, poſitum eſt in glorioſâ corporis reſurrectione : tunc autem integra, adæquata & conſummata futura eſt totius hominis felicitas.

Ad tertiam. Per cuſtodiam non intelligit S. Doctor locum aliquem tenebroſum carceri ſimilem, quo animæ Sanctorum detineantur ; ſed intelligit Chriſti tutelam & protectionem, quâ ab omni malo tutæ ac ſecuræ Chriſti conſortio ac ſummâ pace fruuntur.

animâ c. 55. hanc omnibus S
esse, ut ad exemplum & in
tem transeunter ad inferos
traturi, quæ Christus suâ
Sed quidquid sit de illâ sing
hoc pro certo haberi debet,
gasse, ante ultimum Judicii
tuitivam, & beatitudinem an
pletam & inadæquatam: qu
loco qui hîc objicitur, Psal.

Pag. 383. E. *Sanctos in custodiâ Domini res*
di rursum in regnum cælorum
particula, *rursum*, apertè in
regno cœlorum fuisse, quam
ris splendore ac gloriâ, quâ
rectionem corporibus, donal
nam & consummatam felicit
collocandi.

Ad quartam. Animæ Sanct
desiderant Dei conspectum
rint, sed ut eo simul omnes

Libro quidem de Trinit. 11. ait : *Tradet autem Christus Deo Patri regnum ; & tunc quos regnum Deo tradiderit, Deum videbunt.* Verùm, non magis inde sequitur quòd antea non viderint, quàm cùm Psal. 65. n. 13. docet, *Christum tunc sæculo dominaturum, cùm evacuaverit omnem principatum*, non sequatur eum antea dominatum non fuisse. Sensus ergo S. Doctoris est, quòd sancti tunc, id est post generalem carnis resurrectionem, Deum videbunt visione perfectâ, adæquatâ & consummatâ.

P. 1104. B.

P. 178. B.

Ad quintam denique. Judicii dies, de quâ loquitur, est dies Judicii, non ultimi & universalis, sed particularis, quod statim à morte quilibet homo experitur. Quod ibidem probat S. Doctor, exemplo divitis epulonis & Lazari, qui uterque sine morâ statim judicatus fuit ; & iste gloriam, ille verò debitam pœnam reportavit. Unde testimonium illud S. Hilarii, favet plurimùm causæ catholicæ, nedum ipsi noceat.

SANCTVS AMBROSIVS.

Dissimulandum non est, nonnulla circa rem præsentem scripsisse S. Ambrosium, quæ si crudè & ad litteram intelligerentur, difficilè admodum cum dogmate catholico conciliari possent.

Ait enim 1°. Lib. de bono mortis c. 10. n. 45. *Animarum superiora esse habitacula* : quod probat ex Lib. 4. Esdræ c. 7. v. 32. ubi dicitur : *Habitacula reddent animas quæ his commendatæ sunt.* Tùm addit : *Hæ sunt habitationes de quibus dicit Dominus, multas mansiones esse apud Patrem suum.* Paulò post sic pergit : *Satis fuerat illis* (Philosophis) *dixisse, quòd liberatæ animæ de corporibus Ἅδην peterent, id est, locum qui non videretur, quem locum latinè infernum*

T. 1. p. 407. F.

Ib. p. 408. A.

animas recipi, ac reservari
nempe ut omnes simul cor
detur Veteribus conqueren
in locis detenti, debitâ me
Ibid. B. tur. *Denique*, inquit, *Scrip*
marum promptuaria nuncupa
humana, eo quòd justi qui pra
ad Judicii diem, per plurimun
sibi remuneratione fraudari
Ait 3°. septem esse ordin
justarum animarum digesta er
Ibid. F. 48. Ordines autem isti sunt
carnem, nec ejus illecebris injie
pro pretio sedulitatis & innoce
P. 409. A. *tiantur. Tertius, quòd servata à*
fulciantur, ut factorum suorum
cio non revereantur eventum. Q
intelligere requiem suam, & fi
videre, eâque se consolatione m
suis cum magnâ tranquillitate
sidiis Angelorum. Quintus aut

torum sicut Sol incipiat refulgere ..... Septimus verò ordo is erit, ut exultent cum fiduciâ, & sine ullâ cunctatione confidant, & sine trepidatione latentur festinantes vultum ejus videre.

Porro inter illos septem ordines; non tantùm nullam S. Doctor facit mentionem concessæ jam animabus Sanctorum visionis Dei intuitivæ, sed potius hanc ipsis denegare videtur, & ad ultimum Judicii diem differe. Ait quippe in quarto ordine: *Sanctos incipere intelligere requiem suam, & futuram sui gloriam prævidere.* Si futuram, non ergo præsentem possident. Quod confirmat in septimo ordine, cùm ait: *Sanctos sine trepidatione latari festinantes videre vultum Dei.* Si festinant & summo ardore desiderant videre, ergo nondum vident.

Denique L. 2. de Cain & Abel c. 2. n. 9. versùs finem sic ait: *Solvitur corpore anima, & post finem vitæ hujus adhuc tamen futuri Judicii ambiguo suspenditur.* Ergo nondum post mortem eam securitatem adepta est, quæ ab æternâ felicitate sejungi nusquam potest.

Ibid. p. 1031 F.

Resp. Æquitatis esse, ut quæ obscura sunt & involuta, lucem mutuentur & exponantur ab iis quæ clara sunt & aperta, qualia sunt ea quæ inter probationes nostræ Conclusionis supra ex S. Ambrosio retulimus. Itaque

Ad primam probationem. Dico 1°. Falsò prorsus supponi, S. Ambrosium confundere habitationes de quibus Christus dixit; *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*, cum illis animarum receptaculis, de quibus Esdras. Imò potius, mens S. Doctoris hæc esse videtur, mansiones scilicet illas in novo Testamento, respondere iis receptaculis in quibus, quo tempore scribebat Esdras, animæ veterum detineban-

laudat. Receptacula verò i
post Christum, in mente
dictis, habitationes seu m
Christo : *In domo Patris n*

Ad secundam. Mens S
Sanctos in diem ultimi J
cum simul coram universc
tes, plenam ac consumm
in animâ, felicitatem adi
priè corona dicitur, qua
cum pompâ & celebritate
ab omnibus, ait S. Docto
mortis n.46. *ut intra eum*
victores palmam adipisca
integram, ac consumma
beatitudinem, nisi resurr
rali corporibus : at verò
conspectu Dei fruantur,
corpus tenentur ac reta
ingemiscunt, ut loquitur
ut ipse ait Epistolâ 35.

Ib. p. 408. B.

T. 2. p. 926. C.

torum, etiam ante finem mundi, velit S. Ambrosius Dei conspectu ac felicitate animi frui, suadent hæc ipsius verba L. citato de bono mortis c. 10. n. 47. *Ergo*, inquit, *dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam.* (plenam scilicet & consummatam.) *Alias manet pœna, alias gloria:* (publica nimirum) *& tamen nec illa interim sine injuriâ, nec ista sine fructu sunt. Nam & illæ videntes servantibus legem Dei repositam esse mercedem gloriæ, conservari ab Angelis earum habitacula, sibi autem.... supplicia futura.... erubescunt in conspectum ejus* (Dei) *venire.* Vident ergo impii, docente Ambrosio, justis repositam esse mercedem gloriæ, etiam ante ultimi Judicii diem.

To. 1. pag. 408. D.

Ad tertiam: Falsò supponitur, ab illis septem ordinibus seu gradibus Sanctorum lætitiæ, S. Ambrosium excludere ipsam Dei visionem. Hanc enim non obscurè significant ista S. Doctoris verba, in quinto ordine. *Quintus autem ordo*, ait, *exultationis uberrimæ habet suavitatem, quòd ex hoc corruptibilis corporis carcere, in lucem libertatemque pervenerint, & repromissam sibi possideant hæreditatem.* Quæ autem est illa repromissa hæreditas, nisi Dei possessio? Et paulò post n. 49. *Justi habent*, inquit, *hanc remunerationem, ut videant faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem.* Et c. 12. n. 53. *Ibimus*, inquit, *eò ubi paradisus est jucunditatis... ubi & latro ipse regni cœlestis consortio gratulatur.* Cùm ergo S. Ambrosius in quarto ordine ait, *Sanctos incipere intelligere requiem suam, & futuram sui gloriam prævidere*, loquitur de gloriâ perfectâ & consummatâ, qualis futura est in ultimo dumtaxat die Judicii.

P. 409. B.

P. 410. A.

P. 411. C.

Ad quartam denique. Sensus S. Ambrosii esse non potest, animas adhuc de sorte suâ, quasi dubia

OPponunt ex S. Ch
ex Hom. 39. in 1.

Ed. Commel. p. 676.

& millies sit immortalis, s
non accipiet bona illa ineff
Si enim non resurgit corpu
extra illam beatitudinem
Deo non fruitur ante res

2°. Homiliâ 28. in Epi

Pag. 1933.

ait, *esse melioris quàm nos*
Testamenti) *si primi cor*
unum tempus coronarum. E
annis vicit, tecum accipi
Quid ergo faciet Abeli, q
non coronatus? Quid verò
fuêre temporibus, quòd te C
tant?

3°. Homiliâ 52. in M

Ed. Commel. pag. 471. A.

morte ferri in sinum Ab
non patitur, inquit, *eò nos*
ciatur, sed in sinum Abra
autem Abrahæ, in ment
radisus sit, seu locus pa

cœlo. *Quomodo igitur*, inquit, *bona latro accepit? non enim se in paradisum nos introducturum promittit Deus, sed in ipsum cœlum: neque regnum paradisi, sed regnum cœlorum prædicavit.*

Ed. n. To. 4. p. 651. B.

4°. denique, Hom. de S. Philogonio, postquam dixit, multa Angelorum millia esse in cœlo, addit: *Alibi sodalitia Prophetarum, alibi Martyrum chori, Apostolorum ordines, cunei justorum.* Ergo S. Chrysostomus existimat solos Angelos in cœlo versari, alios verò justos alibi detineri.

Edit. n. T. 1. p. 494. C.

Resp. ad primum, S. Chrysostomum eò loci arguere ex hypothesi impiorum, qui negant futuram corporum resurrectionem; ac mentem ipsius esse, animas justorum, tametsi immortales sint, nullam post hanc vitam mercedem reportaturas, si re ipsâ nulla futura sit (ut impii opinantur) corporum resurrectio: quia Deus eâdem voluntate, & animæ & corpori suam repromisit futuram mercedem. Æquitas enim postulat, ut utraque hominis pars, quæ bonis operibus cooperata est, præmii ac mercedis fiat etiam particeps. Si ergo nulla est corporum resurrectio, consequenter necesse est corpus suâ mercede defraudari, imò & animam ipsam, Deo sic ordinante ac statuente. Non quòd velit S. Chrysostomus, utramque corporis nimirum & animæ beatitudinem tempore connexam esse; sed tantùm virtute justitiæ, æquitatis & voluntatis divinæ. Non vult Chrysostomus dicere, aiunt Bellarminus & Estius, animam non frui bonis æternis ante resurrectionem; sed simpliciter, non fruituram ullis bonis cœlestibus, si caro non resurgat: quia nimirum, cùm tam animus, quàm caro laboraverint, par est, ut utraque pars suam mercedem habeat. Quòd si una non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram;

Lib. 1. de SS. beatitud. c. 4.
Estius in L. 4. sent. dist. 45 parag. 6.

& è contrario, si caro suo tempore resurget & coronabitur; colligitur, nunc animam coram Deo vivere & coronari. Vide Theophilactum, qui in eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clariùs proponit.

Ad secundum. Chrysostomus loquitur de coronâ quæ publicè, post corporum resurrectionem, omnibus Sanctis simul est concedenda; seu de perfectâ & adæquatâ beatitudine tùm corporis, tùm animæ, quâ veteres unà nobiscum donandi sunt.

Ad tertium. Chrysostomus, ut & alii è veteribus non pauci, dubius fuit non quidem circa beatitudinem animæ statim à morte Sanctis plenè purgatis concedendam; sed de loco in quo starent animæ illæ usque in diem ultimi Judicii: quem locum, alii sinum Abrahæ, alii paradisum, alii simpliciter animarum receptacula seu promptuaria nuncupavêre.

Ad quartum. Significat dumtaxat his verbis S. Doctor, varios esse felicitatis gradus, quibus Prophetæ, Martyres, Apostoli &c. donantur: quamquam omnes claro & intuitivo Dei conspectu fruantur.

SANCTUS AUGUSTINUS.

JAm paulò superiùs observatum à nobis fuit, sanctum Augustinum antequam Episcopus consecraretur, (an. scilicet 400.) in sententiam Millenariorum aliquatenus inclinasse, sicut fatetur ipsemet L. 20. de Civitate Dei c. 7. quam postea, re meliùs ac maturiùs expensâ, deposuit, sicut manifestè declarant, quæ ex ipso superiùs testimonia laudavimus. Nonnulla tamen apud illum extant, quæ aliquâ indigent expositione.

Tr. 5. pag. 1060. C.

1°. Serm. 259. num. 2. *Octavus ergo iste dies*, in-

quit, *in fine sæculi novam vitam significat: septimus quietem futuram Sanctorum in hac terrâ. Regnabit enim Dominus in terrâ cum Sanctis suis, sicut dicunt Scripturæ; & habebit hîc Ecclesiam, quò nullus malus intrabit, separatam atque purgatam ab omni contagione nequitiæ*..... Et postea. *Sextus autem dies iste cùm transierit, veniet requies post illam ventilationem, & sabbatisabunt Sancti & justi Dei. Post septimum autem cùm apparuerit in areâ dignitas messis, fulgor, meritumque Sanctorum, ibimus in illam vitam & in illam requiem, de quâ dictum, Oculus non vidit &c.*

Ib. p. 1061. A. B.

2°. Apertè pronuntiat S. Doctor, animas Sanctorum, usque ad ultimum Judicii diem, non in cœlo, ubi Deus videtur, sed in quibusdam receptaculis, ubi pace & requie fruentur, collocandas esse.

In Psal. 36. Serm. 1. n. 10. *Post vitam istam parvam*, inquit, *nondum eris ubi erunt Sancti, quibus dicetur, Venite benedicti Patris mei..... Nondum ibi eris, quis nescit? Sed jam poteris ibi esse, ubi illum quondam ulcerosum pauperem, dives ille superbus...... in tormentis vidit à longè requiescentem. In illâ requie positus, certè securus expectas Judicii diem, quando recipias & corpus, quando immuteris, & Angelo æqueris.*

T. 4. *p.* 263. C.

In Enchiridio ad Laurent. cap. 109. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut unaquæque digna est vel requie vel ærumnâ, pro eo quod sortita est in carne dum viveret.*

To. 6. *pag.* 237. F.

Lib. 1. de Civitate Dei c. 13. *Cùm desunt ea*, inquit, *quæ curandis funeribus condiendisque corporibus defunctorum adhiberi solent, non efficiunt miseros in occultis piorum sedibus jam quietos.*

To. 7. *pag.* 14. E.

Lib. denique 12. de Civitate Dei c. 9. *Pars*, inquit, *quæ conjungenda immortalibus Angelis ex mor-*

Ibid. p. 308. D.

dam S. Hieronymi testimo

T. 2. p. 499. n. 6. C.

suros Deum facie ad facien *Angelos profecerimus*, sic *minis Dei, multa considera* *cundum apertissimam Domi* *tit tunc nos visuros faciem* *rimus, id est aquales Ange* *utique in resurrectione mort*

T. 4. p. 373. A.

Et in Psal. 43. ad ista v *lutes Jacob. Illa*, inquit, *v* *tis in resurrectione servatur.*

To. 3. part. 2. p. 613. E.

Tractatu 49. in Joan. *rectio carnis .... vita aeter* *simul accepturi sumus.*

T. 1. p. 22. C.

Denique Lib. 1. Retra *sint*: inquit, *illi beatissimi*, *quò ducit hac via, magna q* *sancti quòd ibi sint, nulla* *hominibus jam defunctis, u* *jam in illâ possessione consi* *enim corpore quidem corrupt*

facie ad faciem, nihil ex hoc minùs habeant, non hîc locus est disputando inquirere. Ergo vel in ipso vitæ suæ fine, cùm nempe hos Retractationum libros scripsit, anno scilicet 426. & 427. (obiit autem S. Doctor anno 430.) adhuc dubius & anceps erat S. Augustinus utrùm Sanctorum animæ, statim à morte, Deum clarè & apertè intuerentur, seu facie ad faciem.

Varia S. Augustini sententia circa sedes animarum post mortem.

Resp. ad primum. Re ipsâ S. Augustinum in eâ sententiâ fuisse aliquando, Sanctos per mille annos cum Christo in terris regnaturos; verùm ab illâ sententiâ, ut dictum est, subinde recessit.

Ad secundum. Fixa & constans non videtur fuisse S. Augustini sententia, circa sedes, seu domicilia aut receptacula, in quæ animæ Sanctorum post mortem reciperentur.

Aliquando enim illa distinguit à cœlo: ita ferunt, quæ hîc opponuntur loca.

Aliquando illa confundit cum cœlo: ita Lib. 2. quæst. Evangelic. q. 38. n. 1. *Sinus Abrahæ*, inquit, *requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Ibid. n. 5. *Sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quò post passionem resurgens assumptus est Dominus.*

To. 3. part. 2. p. 264. E.

Ibid. p. 266. A.

Aliquando rem illam in incerto relinquit: L. 9. Conf. c. 3. *Quidquid illud est*, inquit, *quod illo significatur sinu.* (nempe Abrahæ.) Et Lib. 12. de Gen. ad Litt. cap. 34. *Si tamen* (ait) *non aliquid unum est diversis nominibus appellatum.*

To. 1. p. 159. B.

To. 3. part 1. pag. 322. C.

Verùm, duo hæc rata & fixa fuêre apud S. Doctorem:

Primum, Sanctos apud inferos jam non esse, quemadmodum ad Christum usque fuêre veteres: *Donec*, inquit L. 20. de Civitate Dei c. 15. *eos inde*

T. 7. p. 593. C.

sanguis Christi & ad ea loca descensus erueret, profectò deinceps boni fideles effuso illo pretio jam redempti, prorsus inferos nesciunt.

Secundum : Quocunque in loco esse animas Sanctorum post mortem statuat S. Augustinus, eas divino conspectu frui ac felicitate potiri, constanter post Episcopatum affirmavit.

Ad tertium : Mens S. Doctoris est, animas Sanctorum videre quidem Deum, sed non ita perfectè ac videbunt post resurrectionem ; propterea quòd naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toto impetu ac conatu ferri in Deum : atque hoc esse discrimen inter Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius expectent, toti ferantur in Deum ; animæ verò Sanctorum quodammodo retardantur desiderio resumendi corpus, ne pleno ac perfecto modo in Deum ferantur. *Quia*, inquit S. Doct. L. 12. de Gen. c. 35. *inest ei* (animæ) *naturalis quidam appetitus corpus administrandi ; quo appetitu retardatur quodammodo, ne totâ intentione pergat in illud summum cœlum, quamdiu non subest corpus, cujus administratione appetitus ille conquiescat.* Itaque non dicit S. Augustinus, animam à corpore separatam non posse videre incommutabilem substantiam ; sed non posse videre eo modo, id est tam perfectè, ac ipsi Angeli vident, propter causam jam dictam.

[...]. part. 1. [...] 322. n. F.

Idem planè reponendum, & ad locum ex Lib. Retract. c. 14. & ad Epist. 148. Manifestum enim est his in locis S. Doctorem loqui de visione Dei perfectâ & consummatâ, qualis futura est post resurrectionem corporum : non autem de visione seu beatitudine inadæquatâ, quâ donantur animæ Sanctorum statim ab ipsâ morte. An verò non tantùm extensivè, sed etiam intensivè, ut aiunt, & quoad

gradus, augenda sit essentialis Sanctorum felicitas post resumpta corpora, quæstio est in controversiâ posita apud Scholæ Doctores: de quâ vide Bellarm. L. 1. de Sanctorum beatitudine c. 5.

Ad locum ex Psal. 43. ait quidem S. Doctor, liberatis in resurrectione servari claram Dei visionem; sed non negat interim illam concedi Sanctis quibus nihil luendum superest: unum quippe ab alio excluditur.

SANCTUS BERNARDUS.

EX S. Bernardo multa opponuntur, quæ primâ fronte tantam præ se ferre difficultatem videntur, ut Durandus Meldensis Episcopus insurgens in opinionem Joannis XXII. neglectâ S. Bernardi auctoritate in exponendis Scripturis, sententiam ipsius in re præsenti paulò duriùs insectatus est. ***Est notandum***, inquiebat Durandus, ***quòd licet Bernardus fuerit vir magnæ devotionis in oratione & sermonibus, non fuit tamen magnæ autoritatis in expositionibus: & ideo in talibus, qui vult, potest eum tenere vel negare sine reprehensione: attamen propter reverentiam ejus***, pergit Durandus, ***discurramus per dicta sua.*** Refellit deinde pressè Bernardi verba, ac minùs urbanè ait: ***Putat*** (Bernardus) ***se habere sensum S. Joannis in Apocalypsi, & non habet.*** Leguntur hæc apud Rainaldum ad ann. Christi 1333. n. 57. qui n. sequenti observat eundem Durandum multorum invidiam subiisse; ***& à fidei Censoribus, ob nonnullos errores, in jus vocatum***, non nisi gratiâ & protectione Regis Francorum censuram declinasse. *Tom. 15.*

Ex S. itaque Bernardo hæc opponuntur.

I°. Serm. 2. n. 4. in Festum omnium Sanctorum, de statu piorum post mortem verba faciens: ***Jam*** *To. 1. pag. 1031. D.*

ſuo. Interim, inquam, co
quiem ſuam, donec veniat
in requiem Domini.

Tria hîc dicit S. Berna

Primum. Animas illas
eſſe ſub altari, non ſupra

Secundum. Adhuc ſup
tum Domini: quod cert
non verò intuitivam vid

Tertium. Eas lætitiam
niat dies illa quâ Deus in
ſua: Ergo ante diem illa
intuitivâ non fruuntur.

II°. Sermone 3. in eun
diſtinguit ſanctarum anim
corpore corruptibili; ſec
tium, in beatitudine con
bernaculis; ſecundum, in
Dei; tum addit: *Jam m*
expectantes donec recipiant
tur numerus fratrum. In

B. p. 1033. D. E.

Ecclesiam imperfectam. Animæ porro illæ quæ sunt in atriis, non in domo, Deum intuitivè nondum vident.

III°. Serm. 4. in eundem Festum, per altare de quo S. Joannes in Apocalypsi, intelligit humanitatem Christi, sub quâ Sancti requiescunt, donec ad claram Dei visionem admittantur. Sic loquitur num. 2.

Altare ipsum, de quo nobis habendus est sermo, nihil aliud arbitror esse, quàm corpus ipsum Domini Salvatoris .... Interim ergo sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam Angeli ipsi prospicere, donec veniat tempus, quando jam non sub altari collocentur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Numquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel Angelorum assequi poterit quis, nedum superare? Quonam igitur modo super altare dixerim exaltandos eos, qui nunc sub altare quiescunt? visione utique & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim nobis Filius semetipsum, non in formâ servi, sed in formâ Dei. Ostendet nobis Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sine quâ nimirum visione nihil sufficeret nobis .... Unde & beatus Joan. in Epistolâ suâ: Nunc, inquit, filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

Ib. p. 1036. B. C.

Ibid. D.

Docere hîc videtur apertè S. Bernardus, Sanctos sub altari, hoc est humanitate Christi quiescentes, postea super altare exaltandos; atque tunc Deum esse visuros, sicuti est in se, eâ in ipsâ nempe visione, de quâ loquitur S. Joan. quæ certè intuitiva est ac beatifica; ergo antequam exaltentur super altare, hoc est, ante generalem corporum resurrectionem, Sancti divino conspectu apertè non fruuntur.

partem boni operis aliquai
quoque præmii vocari deb
anima naturali quodam po
clinatur; ejusque desiderio
& tam intensè circa Deun
ratur, ac feruntur ipsi Ang
expediti: unde in mente S
perfectiùs & intensiùs De
sumpta corpora, quam ante
fideles omnes membra sin
servanda est plena & consu
donec impleatur fratrum n
gregati fuerint omnes elect

De illâ unâ beatitudine
consummatâ, tùm in corpo
S. Bernardum, res est manif

P. 1031. F. 4. *Licet*, inquit, *non plenam*
P. 1033. A. *multam*. Et n. 8. *Est ergo n*
absc͏ondita est, magna quide
Ibid. B. *dum tamen perfecta*... Et p
à corporibus anima sancta p

compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest ..... ut nec dum tota earum affectio liberè pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, cùm inclinatur desiderio corporis. Denique Sermone 4. n. 3. *In æternâ illâ & perfectâ beatitudine fruemur Deo..... In hoc enim erit vita æterna & perfecta.* Vides itaque in his ipsis locis, unde objectio petitur, responsionem nostram contineri. Ex quibus facile est uno verbo ad singula reponere.

Pag. 1036. E.

Ad primum : Animæ quidem sunt sub altari ; sed non privantur visione Dei simpliciter intuitivâ, sed tantùm visione perfectâ & integrâ.

Ad secundum : Super eas signatum quidem est lumen vultûs Domini ; sed modo longè perfectiori quàm in viatoribus : istis abstractiva, illis clara & intuitiva visio Dei conceditur.

Ad tertium: Post resurrectionem Deus lætitiâ quidem vultûs sui plenâ, integrâ & consummatâ implebit Sanctos ; sed antea fruuntur eâ lætitiâ inenarrabili, quæ ex claro & intuitivo Dei conspectu nascitur.

Ad testimonium ex Sermone 3. patet responsio ex mox dictis. Sancti in atriis, seu sub humanitate Christi collocati, nondum sunt in domo, per visionem scilicet completam & consummatam, concedo : per visionem simpliciter intuitivam, nego.

Eadem est responsio ad id quod ex Sermone 4. opponitur. Sancti nempe qui sunt sub altari, postea, cùm exaltati fuerint, super altare Deum visuri sunt modo perfectiori quàm ante, concedo : Deum simpliciter visuri sunt, nego. Visio enim illa Dei clara & intuitiva, plures habet perfectionis gradus : est autem Sancti Bernardi sententia, etiam intensivè & quoad gradus augendam esse Sanctorum felici-

teſt inter juſtos Veteris &
parte meritorum; ſed div
poris. Nam ante Chriſtum n
cipiendæ mercedis, non e
mam Chriſti ulla alia tempo
cœlorum, ſed ut ipſe alias a
prævius ac præcurſor introd
tus fidelium caput, ac pro
membris ſuis præire.

Objicies 2°. Chriſtus ip
non aſcendit in cœlum ſecun
cendit ad inferos; nec ſine c
lum. Cùm igitur Sancti debe
fieri tanquam membra ſuo ca
pra dominum, neceſſe eſt u
gloriam priùs admittantur, q
perint.

Reſp. Licet anima Chriſti
ſine corpore non aſcenderit,
tiſſimè videbat jam inde ab
nis, eratque proinde in cœlo

enim hoc fecit, ut nobis ad inferos viam pararet, ſed ut juſtorum detentas animas inde educeret: pariter quòd tertiâ die reſurrexit; quòd corpus ejus non vidit corruptionem; quòd clamans expiraverit; quòd miracula fecit &c. non ſunt facta ad imitationem, ſed ad doctrinam & myſterium.

Objicies 3°. Poſt reſurrectionem publicum futurum eſt de omnibus Judicium; ergo tunc demum reddetur omnibus debita merces, ſeu gloria, ſeu pœna: hæc enim non niſi in Judicio publico decernuntur, non ante.

Reſp. Ex dictis paulo ante, ſtatim à morte unumquemque Judicio particulari reportare præmia vel pœnas pro conditione operum, nondum quidem in corpore, ſed in animâ ſolâ; donec in publico ac generali Judicio completam in corpore & animâ mercedem vel pœnam quiſque recipiat.

Objicies 4°. Anima non meretur ſine corpore; ergo non debet coronari ſine corpore.

Reſp. Abſonum non eſſe animam ſine corpore & ante corpus coronari: tùm quia eſt bonorum operum cauſa principalis utens corpore ut inſtrumento: tùm quia anima non omnia bona opera exercet per corpus, ſed quædam ſolà cogitatione ac voluntate; cùm è contra corpus agere non poſſit ſine animâ: tùm quia anima ſeparata capax eſt gloriæ, non item corpus ſeparatum.

Objicies denique. Anima ſine corpore miſera eſt; utpote contra propriam inclinationem ſeparata ac diviſa ab eo, cum quo naturaliter unum quid conſtituit; ergo non eſt beata, & proinde non fruitur beatificâ Dei viſione.

Reſp. Animam ſeparatam retinere quidem deſiderium ſui corporis, atque eam ob cauſam comple-

citatam tunc tempo
tificâ Dei visione Sancti,
vel protrahendâ, controv
partes Joannes XXII. S
vat ibidem Historicus, in
net Romana Ecclesia, &
ad Cathianos, ad Persas

Tom. 15.

cuerat: *Tenet & prædicat*
illorum animas qui post
nullam omnino peccati n
etiam quæ post peccati com
manentes corporibus, vel e
cælum mox recipi. Hæc au
est quam in Concilio Lug
Florentino anno 1439.
verò subinde fuerit Joan
tentia, controvertitur.

1°. An reipsâ affirmat
mas, ante ultimum Judi
videre.

2°. An Pontificiâ auct
rem pronuntia erit ac d

Dico igitur 1°. Re ipsâ Joan. XXII. plùs æquo in eam inclinasse sententiam, quæ visionem Dei intuitivam, non nisi post corporum resurrectionem, Sanctis esse concedendam arbitratur.

1°. Non diffitente ipsomet Rainaldo, ad annum 1331. n. 44. Joannes maximâ sollicitudine undequaque pro istâ sententiâ, tùm ex Scripturis, tùm ex SS. Patribus argumenta & testimonia conquisivit; quin & publicè inter concionandum multa dixisse fertur, quæ huic sententiæ plurimùm favent. Refert ibidem ex Codice Vaticano verba Joannis. Idem referunt, tùm Continuator Chronici Guillelmi Nangii ad an. 1333. tùm Nicolaus Gillius in Chronicis ad an. 1332.

2°. Fatetur ipsemet Joannes in Epistolâ quam scripsit ad Philippum Valesium Francorum Regem, apud Rainaldum ad an. 1333. n. 46. & 47. se pro illâ sententiâ Librum scripsisse, quem ad Rogerium Archiepiscopum Rothomagensem, olim Sorbonæ Provisorem, subinde Pontificem Romanum sub nomine Clementis VI. transmisit; in quo quæstionem illam, productis in medium Scripturæ ac SS. Patrum testimoniis, ventilavit: Regemque enixè rogat, ut velit unicuique, sentiendi ac disputandi circa caput istud, liberam indulgere licentiam. At Rex præsentiens ex istâ controversiâ, quæ tanto animorum æstu Parisiis tunc agitabatur, Religionis & Imperii pacem turbari posse, convocatis priùs & in Saltu Vincennarum congregatis Theologis Parisiensibus, eorumque auditâ sententiâ, libertatem quam S. Pontifex postulabat non tantùm non concessit, sed etiam interminatâ mortis pœnâ severè prohibuit, ne quis docere auderet, Sanctorum animas intuitivo Dei conspectu non fruituras nisi post ulti-

bantur; qualis imprimis
Meldensis, qui cùm dogma
tatu, quem refert Rainald
sequent. egregiè propugna
diam; ac Censorum Judici
auctoritate Regis tectus, d
ut alios omittamus, Thon
Anglus è familiâ Dominica
jectus, quòd Joannis opin
ausus fuisset.

4°. Benedictus XII. J
tus successor, die Purificati
dixit: *Sanctos clarè etiam n*
contra opinionem decessoris s
oppositam plurimùm incli
mæus Lucensis ad an. 133

Dico 2°. Joannem XXI
&, ut aiunt, ex Cathedrâ
istam definisse, & ad cred
suisse.

1°. Ita declarant Theol

nostrum carissimum Fundatorem & Guardiatorem Parisiensis studii, & nostræ ibidem Theologicæ Facultis, Regemque præcellentem revereri tenemur & vestris jussionibus obedire, attendentes specialiter id quod ab ore vestro ibidem audivimus, scilicet quòd nihil in hac materiâ quærebatis, quòd tangere possit sanctissimum Patrem ac Dominum nostrum Joannem dignâ Dei providentiâ sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Summum Pontificem, cujus sumus devoti servi & filii, quinimò sicut filius ejus devotissimus honorem suum in his & aliis zelabatis, advertentesque quod multorum fide dignorum relatione audivimus, quòd quidquid in hâc materiâ Sanctitas sua dixit, non asserendo seu opinando protulerit, sed solummodo recitando. Deinde suam, circa doctrinam de Sanctorum felicitate ad diem ultimi Judicii non retardandâ, sententiam aperiunt Magistri Parisienses, quam supra descripsimus. Observa hîc obiter, tam avitam semper fuisse, ac quasi innatam Theologis Parisiensibus erga Summos Pontifices observantiam ac reverentiam, ut non aliâ quasi lege ac conditione suam hìc mentem ac sententiam aperuerint, *quàm quòd nihil ab ipsis quæreretur, quod tangere posset S. P. Joannem :* quòd nempe Religioni ducerent, de illo quidquam pronuntiare unde persona ipsius lædi & offendi potuisset.

2°. Ipsemet Joannes se ipsum hîc clarè exponit. Namque in Epistolâ jam citatâ ad Philippum Francorum Regem, declarat se multa eam in rem è SS. Patribus protulisse ; nihil autem è suo dixisse. Propulsat ibidem calumniam illorum, qui causabantur missum esse Parisios Geraldum Minorum Generalem, eo fine ut opinionem de retardandâ post resurrectionem Sanctorum beatitudine disseminaret.

multaque ex SS. Patribus
piscopo Rothomagensi G
Regi exponi exoptavit.

Nihil verò disertiùs p
quod die tertiâ Januarii an
sistorio, ad omnem à se si
declaravit S. ipse Pontifex
Rainaldum ad annum 133
inquit, *interpretari possit, n*
tire, quod sacra Scriptura ob
cimus & protestamur expres
ne seu materiâ visionis anima
peccatis & pœnis peccatorum
essentiam illâ visione, quam
seu quacunque alia materia
nibus nostris diximus, alleg
non intendentes aliquid detern
dere, quod esset quovis modo
vel contrarium fidei orthodox
& credere, quod & Scriptur
& catholicæ fidei convenire:

Tom. 15.

tendentes illis adhærere, nec ea in præsenti defendere, nec etiam in futurum. Hanc Joannis declarationem seu protestationem promulgavit ejus successor Benedictus XII. apud Rainaldum ad an. 1334. n. 35. Hujus meminere, vel ipsi Joannis hostes & æmuli, Bonagratia in suo Commentario, & Ptolomæus Lucensis in suâ Historiâ. *In Consistorio*, inquit Lucensis, *protestatus fuit* (Joannes) *coram Cardinalibus, Prælatis & Capellanis, quòd in prædictâ quæstione nihil definiendo sed recitando dixerat: & quòd paratus esset revocare, si qua enormia dixisset; & quæ plures auctores pro & contra collegerant, fecit tunc legi in Consistorio quinque diebus.* Apud Rainaldum ibid. n. 29.

Idem testatur Ulricus insignis Doctor Germanus L. 4. c. ultimo apud Rainaldum ad an. 1331. n. 45. *Si sermo Papalis*, inquit, *piè & sanè intelligitur, non propriè sermo, nec definitio, nec determinatio, seu prædicatio; sed magis quasi quædam scholastica disputatio, aut disputantium collatio aptiùs esse perpenditur.*

His porro testimoniis longè potiùs habenda fides est, quàm Ochamo, Cæsennæ, aliisque Joannis æmulis ac Schismaticis, qui Ludovico Bavaro, à quo Joannes depositus fuerat, intruso in ejus locum Petro de Corbario, adhærebant; quique calumniis Pontificis famam onerabant, quasi decretoriè pronuntiasset Sanctos intuitivâ Dei visione donandos non esse, nisi post generalem corporum resurrectionem. Cæteri verò, ut Joannes Villanus, Gerso, Adrianus VI. Nicolaus Gillius qui Joanni minùs favere videntur, hoc unum affirmant, propugnatam quidem ab illo sententiam de retardandâ Sanctorum beatitudine; at Decreto Pontificio definitam fuisse non asserunt.

Dico 3°. Joannem XXII. morti proximum

ta fue unt , quoquo modo seu scripsimus recitando dict torum , & conferendo , & n tenendo ; & sic & non alit postea judicio Ecclesiæ quæstionem illam dixit aut ad an. 1334. n. 37.

ARTICULUS

Utrum animæ Sanctoru mortem luendum supe tempus detineantur ; ac suffragiis juventu

Quid sit Pu

PUrgatorii nomine,intel in quo justorum animæ titiæ divinæ plenè satisfecer temporali , quæ ipsis post c

genus animæ illic sustineant : an tantùm tristitiæ cujusdam & doloris, ob dilatam beatitudinem ; an quòd obscuro quodam & caliginoso carcere recludantur ; vel igne corporeo torqueantur, quo excoquitur ac purgatur quidquid in ipsis sordium superesse potest : pariter, quæ sit mensura, quis modus, quæ duratio, quis minister hujus pœnæ, Ecclesiâ silente nec definiente, certò affirmare nec possumus, nec debemus. Quamquam dissimulandum non sit, communiorem Theologorum opinionem eò propendere, vero scilicet igne animas illas cruciari. Neque obstat trita & pervulgata ista difficultas, nempe intelligi non posse, quâ ratione ignis materialis agere possit in animam spiritualem : hæc enim ratio, si valeret, dæmones aliosque reprobos à pœnâ ignis seu combustionis eximeret. Id quidem clarè non concipimus : sed quàm multa sunt vera & certa, quæ exponere non valemus ? Nemo hactenus satis intellexit, quomodo anima spiritualis cum corpore tam intimè uniri possit. Ubi dogmatis substantiam Ecclesia proponit ad credendum, hîc hærendum ; de modo curiosiùs non inquirendum.

Quâ ratione suffragia viventium juvent animas in Purgatorio detentas.

CErtum est 1°. Justos quibus post mortem superest aliquid luendum meriti actualis esse incapaces : quia sunt extra viam, in quâ dumtaxat, ut libertati, sic & merito vel demerito locus esse potest. *Quapropter*, inquit Ecclesiastes c. 9. v. 10. *quodcunque facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Et Joann. 9. v. 4. Christus ait : *Venit nox, quando nemo potest operari.*

canti; in quibus final
munionis Sanctorum
re, eorumque juva
justitia, in quâ illi
prima causa cur illi
suffragia. *Neque neg*
c. 110. n. 29. *defunct*
T. 6. p. 238. A.
ventium relevari, cùm
offertur, vel eleemosy
prosunt, qui cùm viver
desse, meruerunt ....
comparatur, quo poss
piam vel gravari.

Qui erraverint

1°. Aerius de qu
S. Augustinus hær
damnando, Purgato
tur, aut mortuos pr
vari non posse.

2°. Valdenses, te

idiotas, *Qui non credunt*, inquit n. 11. *ignem purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem.*

To. 1. pag. 1498.

Verùm, nulli audaciùs dogma Purgatorii oppugnavêre quàm Lutherus & Calvinus.

Lutherus nullum esse docet post hanc vitam Purgatorium, sed in vitâ duntaxat & in morte ipsâ: horror quippe ac pœna mortis purgat si quid purgandum superest. Et in Libro ad Valdenses de Eucharistiâ: *Cùm*, inquit, *negatis Purgatorium, damnatis Missas, Vigilias, Cœnobia, Monasteria, & quidquid per hanc imposturam erectum est; per omnia etiam probo.*

Calvinus L. 3. Instit. c. 5. n. 6. ait: *Purgatorium multis blasphemiis constructum esse .... exitiale esse satanæ commentum, quod Christi crucem evacuat, quod contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit & evertit.* Quibus verbis apertè significat Calvinus, errorem Purgatorii sibi fundamentalem seu capitalem videri, quo fides penitùs subvertitur.

Pag. 240.
Pag. 241.

Petrus Martyr, Locor. communium Class. 3. cap. 9. paragr. 52. de doctrinâ Patrum circa Purgatorium, sic scribit: *De Patribus, quid senserint hac de re, non habeo quid aliud referam, nisi majorem illorum partem in eam sententiam esse propensam, ut Purgatorium concedant: sed apud nullos eorum memini me legisse, articulum esse fidei, ut qui secus opinatus fuerit, salutem habere non possit.* Contradicit hic apertè Calvino, qui errorem hunc, ut ipsi videtur, capitalem arbitratur. Et in Epist. 1. ad Cor. cap. 3. idem Petrus Martyr fatetur Ecclesiam semper orasse pro mortuis; sed absque Scripturarum auctoritate & exemplo id ob-

... Ecclesia co[...]
verbis prædestinationis æter[...]
Ecclesiæ copulatum. Et tali[...]
cet militans, dormiens & tri[...]
pus prædestinatorum, dum bi[...]
sia dormiens, est prædestina[...]
& Ecclesia triumphans, es[...]
tes. Et cap. 40. *Cum multa [...]*
gatorio expianda, nec dec[...]
multiplicare sic suum judiciu[...]
Judicium ultimatum.

Similia docet Joannes H[...]
suæ, ubi eodem modo Ecc[...]
tatu de corpore & sanguine [...]
censet effectus venerabilis S[...]
catis, proficere in virtutibus, [...]
quam deberet homo pati. Et ir[...]
causam laudabilem illarum h[...]
orando pro mortuis, dormienti [...]
Purgatorio, adjutorium impe[...]
des, exitialem ac pestilent[...]
Wicleffus & Hus.

aliquid superest purgandum, illo igne purgandas fore: interim verò, dolere quidem & angi, nec Deum visuras esse, nisi postquam hoc igne maculas suas prorsus absterserint.

Probatur dogma catholicum Purgatorii.

CONCLUSIO.

Justorum animæ, quibus post mortem nonnihil expiandum superest, Purgatorii pœnis expurgare illud priùs tenentur, quàm ipsis concedatur aperto Dei conspectu frui: atque ut mitiores fiant & breviores earum pœnæ, viventium suffragiis juvari possunt ac sublevari.

Benè multis ex Scripturâ tùm Veteris tùm Novi Testamenti locis, hanc Ecclesiæ fidem ac doctrinam confirmant Bellarminus & alii vulgò polemici Theologi, sed quod non dissimulandum, non eadem videtur in singulis ad probandum vis & efficacia, tanta est in iis exponendis interpretum varietas ac discrepantia. Omissâ igitur eorum omnium testimoniorum criticâ discussione, duobus dumtaxat ex Scripturâ & Traditione certissimis momentis, fidem catholicam Purgatorii demonstrabimus.

PRIMUM MOMENTUM.

Post condonatam in hâc vitâ lethalem culpam, superest pœna temporalis hîc vel in alterâ vitâ persolvenda; suntque peccata quæ post hanc vitam expiantur & remittuntur.

Nemo est, qui vim hujus argumenti statim non sentiat. Quippe si post condonatam hâc in vitâ lethalem culpam & reatum pœnæ æternæ, aliqua

Primum, ex celebri lo
13. & sequentibus. Dav
prehensus, ait: *Peccavi*
ad David: Dominus quoq
.... verumtamen, quoniam
eos Domini, propter verbum
tibi, morte morietur.

Divinam hanc justitiæ D
pe dimissâ culpâ, homo p
adhuc remaneat, agnoscit
Joan. n. 5. *Cogitur*, inquit, *h*
peccatis, quamvis ut in eam
fuerit causa peccatum. Produ
culpa: ne parva putaretur c
& pœna. At per hoc, vel a
miseria, vel ad emendationem
citationem necessaria patient
detinet pœna, & quem jam a
nam reum non detinet culpa.

To. 3. part. 2. p. 821. F.

Alterum autem caput, ne
quæ post hanc vitam expian

neque in futuro. Quamdam hîc peccatorum partitionem adducit Christus ; ac evidenter supponit aliqua esse quæ in futuro sæculo remittuntur. Porro non remittuntur damnatis , in inferno enim nulla redemptio : nec etiam remittuntur beatis in cœlo degentibus , in quibus nulla ne levissima quidem macula reperitur ; ergo iis qui in Purgatorio pœnas luunt , antequam ad clarum Dei conspectum admittantur.

Nec dicas, apertum videri textûs laudati sensum: nempe , Christum hac loquendi ratione significare voluisse, peccatum, de quo loquitur, esse hujusmodi, ut nunquam dimittatur. Quod quidem simpliciter expressit S. Lucas cap. 12. v. 10. *Non remittetur.* Et S. Marcus cap. 3. v. 29. *Non habebit remissionem in æternum.* Namque Christus modo apud homines recepto ac consueto locutus est. Porro, nisi supposuisset aliqua esse peccata quæ in futuro sæculo dimittuntur , ineptè omnino , quod vel cogitare impium est , locutus fuisset ; sicut ineptè omnino quis diceret : neque in hoc sæculo nubam , neque in futuro ; quia in futuro sæculo nullæ futuræ sunt nuptiæ.

Deinde verò , ita citatum locum intelligunt SS. Augustinus , Gregorius Magnus & Bernardus.

S. Augustinus Lib. 21. de Civitate Dei cap. 24. *Neque enim* , ait , *de quibusdam veraciter diceretur , quòd non eis remittatur , neque in hoc sæculo , neque in futuro , nisi essent quibus , etsi non in isto , tamen remitterentur in futuro.* Et L. 6. contra Julian. c. 15. n. 45. *Et peccata quidem* , inquit , *nulla remittuntur in regno : sed si nulla remitterentur in judicio illo novissimo , puto quòd Dominus non dixisset de quodam peccato, Non remittetur neque in hoc sæculo , neque in futuro ; quando sibi remitti sperabat latro ille , qui dicebat , Memento*

T. 7. p. 642. n. 2. F.

To. 10 pag. 666. E.

quærant ab eo, qui dixit, qu
neque in hoc sæculo, neque in

Ad idem secundum cap
Catholicis adducunt famosi
ad Corinth. testimonium. *Fi*
lus, *nemo potest ponere, præt*
est Christus Jesus. Si quis
fundamentum hoc, aurum,
sos, ligna, fœnum, stipulam,
festum erit: Dies enim Domi
revelabitur; & uniuscujusque
babit. Si cujus opus man, eri
mercedem accipiet. Si cujus o
patietur: ipse autem salvus
ignem.

Per aurum, argentum & l
hic intelligunt opera charita
ritatis elicita; quæ qui supr
ædificant, mercedem recipie
num, stipulam, intelligunt le
niales noxas, quæ charitatem

ait S. Augustinus in Psalm. 37. n. 3. *aurum, argentum, lapides pretiosos, & de utroque igne securi essent; non solùm de illo æterno .... sed etiam de illo qui emendabit eos qui per ignem salvi erunt*. Augustinum sequitur sanctus Gregorius Magnus Lib. 4. Dialog. cap 39.

T. 4. p. 1295. C.

Textum hunc Apostoli obscurum esse, & ad intelligendum difficilem, fatetur ipsemet S. Augustinus Lib. de fide & operibus aitque c. 16. *malle se audire intelligentiores atque doctiores*.

T. 6. p. 196. n. 29. B.

Bellarminus Lib. 1. de Purgatorio c. 5. observat, multa in eo Apostoli textu contineri, de quibus non consentiunt omnes Interpretes 1°. Quid intelligatur per ædificantes. 2°. Quid per aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum & stipulam. 3°. Quid per diem Domini. 4°. Quid per ignem, qui in die Domini, uniuscujusque opus probabit, & de quo dicit Apostolus: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Circa hæc discordes sunt Interpretes.

1°. Per, *ædificantes*, intelligunt aliqui, quotquot operantur vel bona, quæ per metaphoram auri, argenti & lapidum pretiosorum designantur; vel mala seu venialia peccata, quæ dicuntur ligna, fœnum, stipula; quæ nimirum supra fundamentum Christi, quod non destruunt, ædificantur. Alii, per, *ædificantes*, intelligunt præcones Evangelicos, qui fidem Christi annuntiant quidem, sed supra illam astruunt doctrinam quamdam, non quidem hæreticam quâ destrueretur fundamentum, sed minùs solidam, minusque castigatam.

2°. Alii, præsertim Græci, aurum, argentum & lapidos pretiosos, bona opera interpretantur: lignum verò, fœnum, stipulam, intelligunt mala opera æterno igne punienda. Eos autem qui hujusmodi opera

..fœnum & stipulam, mor
renas, quæ tamen Christ
3°. Per diem Domin
declarabit, intelligi pot
gulare Judicium quod u
experitur; vel ultimum
fine mundi, quod quidem
Scripturæ appellatur.
4°. Per ignem per q
tolus, qui super christian
gnum, fœnum, ac stipula
ignem tartareum; alii, F
ultimæ conflagrationis int
los duos effectus tribuunt
pro duplici ipsius propriet
bona suo splendore illustr
bit; quomodo aurum igne
pueri in fornace probati s
cruciati. 2°. Aliorum justo
nialia, idem ignis calore s
purgabit; quomodo adur
gna, fœnum, stipula; & i

S. Augustinus Enchiridii cap. 68. nomine ignis hîc intelligit tribulationes hujus vitæ. Eundem sensum approbat & sequitur S. Gregorius Magnus L. 4. Dialog. c. 39.

Porro, ex tam variâ Interpretum expositione evidens est, probabile dumtaxat, non invictum ac demonstrativum pro fide Purgatorii confirmandâ, deduci posse argumentum. Lege Bellarminum Lib. 1. de Purgatorio c. 5. Estium Comment. in cap. 3. 1. ad Corinth. & in Lib. 4. Sent. dist. 21. Maldonatum de Pœnitentiâ q. 1. de Purgatorio. Fratres Walenburgenses Tractatu 5. de Purgatorio.

SECUNDUM MOMENTUM.

Justi nondum plenè hac in vitâ purgati, viventium precibus ac suffragiis in alterâ juvari ac sublevari possunt.

Decretorium videtur ac invictum istud argumentum. Si enim justi viventium precibus, suffragiis ac piis operibus juvari ac sublevari possunt in alterâ vitâ; ergo aliquid ipsis luendum & expiandum superest; ergo sub pœnâ sunt constituti, quæ viventium precibus, levior aut brevior fieri potest; atque hæc ipsa est catholica Purgatorii doctrina.

Primum argumentum ex Scripturâ.

Probatur 1°. famoso Judæ Machabæi facto, quod refertur L. 2. Machab. c. 12. v. 43. & sequen. *Factâ collatione*, ait sacer Contextus v. 43. *duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans .... Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.*

pleue purgatos non iuine.
& piè mori, & tamen ha
vendum, sive propter le
cata non remissa; sive pro
quæ post condonatam c
superest: testatur enim s
v. 45. eos pro quibus Jud
dormitionem accepisse. 5°.
tatis quæ defunctis exhib
tinere.

Vim & authoritatem
certè peremptorium est, u
potissimum reponunt.

Primum: Librum hun
cum non esse, cùm in Ca
gatur. *Quod ex Machab*
ait Calvinus Lib. 3. Instit.
non dignabor, ne opus illu
rum catalogum referre.

Pga. 241.

Secundum: Plus ex hc
cum esset, probaretur, qu
ventium prec iis etiam

latam à Deo Deuteron. 7. quam ob causam, illos interfectos fuisse, narrat citato capite Libri hujus Scriptor.

Tertium: In citato textu manifestum errorem contineri; nempe animas perire simul cum corporibus, & cum iis resurgere. Si enim supponeret animas immortales esse nec perire cum corpore, non diceret vanum ac superfluum esse orare pro mortuis, si mortui non resurgunt: quia etsi corpus non resurgeret, anima superstes illis orationibus ac suffragiis viventium juvari posset.

Verùm, Catholici hæc facillimè diluunt.

Ad primum: Re verâ, Librum hunc Machabæorum in Canone Hebraïco non extare: nec certè mirum, quia scriptus non erat quo tempore Canon Hebræorum adornatus fuit. Nihilominus Ecclesia catholica Librum hunc inter Canonicos admisit, quod nobis satis est. At sepositâ jam istâ quæstione, quæ non videtur esse hujus loci, non minùs firmum & efficax est Catholicorum, ex citato textu, pro fide Purgatorii argumentum. Ut enim apposité disserit Estius in 4. dist. 45. paragr. 8. *Ex illo facto Judæ Machabei colligitur, publice tunc temporis persuasum fuisse, superfluas non esse neque vanas viventium pro defunctis orationes. Judas enim, cùm esset ex genere Sacerdotali, credendus est hoc mandasse, quod sciebat acceptâ à majoribus antiquâ consuetudine sacrificiorum observari solitum, licet id expressè scriptum non legatur. Unde intelligitur, quòd etiamsi auctori Lib. Machabæorum, non aliud quàm humanam fidem historiæ tribuamus, satis tamen ex eo probetur pia consuetudo Sacerdotum & aliorum fidelium hujus temporis, cum certâ persuasione quâ credebant, talia non frustra nec inaniter fieri.* Hæc Estius.

quòd etsi qui ceciderant,
potuerint tamen illius pe
cum pietate quâ pugnaba
cubuissent, videlicet aut d
ram concipientes ante m
rantiam legis, à peccato
vel denique, quòd spolia
donaria esse nescirent; ve
ut demus eos errasse in qu
& expiabile putaverint e
jam expiari non poterat,
nobis in præsenti sufficit,
pertam esse consuetudine
rum fidelium illius tempo
quâ credebant defunctoru
tate dormitionem accepiss
rum à peccatis absolvi.

Ad tertium: Falsò pror
ab Auctore Libri 2. Mach
talitatem: sed pro more Jud
mortalitatis animæ, & resu

in disputatione Christi cum Saducæis Math. 22. v. 31. 32. ambæ illæ quæstiones videntur connexæ. *Non legistis*, aiebat Christus, *quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob: Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Quod quidem argumentum, connexam supponit utramque quæstionem: aliàs, non ita firmum & efficax fuisset adversùs Saducæos, qui facilè reponere potuissent, equidem Deum vocatum fuisse Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob, quasi Deum viventium, non quia resurrectura essent de facto eorum corpora, sed quia eorum animæ vivebant, & quidem vitâ immortali numquam extinguendâ: suppositâ verò utriusque quæstionis necessariâ connexione, invictâ & efficaci ratione demonstrabat Christus, & corporum resurrectionem & immortalitatem animæ. Simili ferè argumento utitur Sanctus Paulus 1. Corinth. 15. v. 32. *Quid mihi prodest*, inquiebat, *si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus: cras enim moriemur.* Quod argumentum appositum non esset, nisi corporum resurrectionem cum immortalitate animarum necessariò conjunctam supponeret; quia scilicet, etsi non resurgerent corpora, si tamen animæ sunt immortales, falsò cum impiis dicitur: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Superstes enim est anima, cujus saluti expedit ut homo hîc piè ac sanctè vivat. Judas igitur Machabæus, consideratâ istâ necessariâ connexione resurrectionis corporum cum animarum immortalitate, verè omnino pronuntiavit; *superfluum esse ac vanum orare pro mortuis, si mortui non resurgunt:* quippe necessariâ consecutionis lege, si mortui non resurgunt, corpus, quod in partem boni operis venit, mercede suâ

clesiæ, quæ pro mortu
cruentum Missæ sacrificiu

Tertullianus hujus con

P. 102. A. coronâ militis c. 3. *Oblati*

Ibid. *pro natalitiis annuâ die faci*
aliarum hujusmodi disciplin
tiones pro defunctis enum
tules Scripturarum, nullam
tendetur auctrix, consuetud
vatrix.

Et Lib. de Monogamiâ

P. 531. A. viduæ fidelis erga maritu
ejus orat, & refrigerium i
primâ resurrectione consortiu
dormitionis ejus. Et in Lib.

P. 523. c. 11. *Ut jam*, inquit, *rec*
minimum, pro cujus spiritu p
annuas reddis.

S. Cyprianus Epist. 66
offeratur pro defuncto Vic
criptam legem, Geminiu

ſolemnes ad Deum ſupplicationes, ac Miſſæ ſacrificium obtuliſſe legitur.

Sed ne plura hîc exempla congeramus, quæ Novatores ipſi negare non auſi ſunt; nemo neſcit quod refert S. Auguſtinus Lib. 9. Confeſſionum, Monicam matrem ſuam vehementer rogaſſe, ut ſui memoria in peragendis myſteriis fieret ad altare; ac votis ejus reipsâ ſatisfactum, *cùm oblatum eſt pro eâ ſacrificium pretii noſtri*, ait S. Doctor c. 12.

T. 1. p. 168. F.

Et Lib. de curâ pro mortuis gerendâ c. 1. n. 3. *In Machabæorum Libris*, inquit, *legimus oblatum pro mortuis ſacrificium. Sed etſi nuſquam in Scripturis veteribus omnino legeretur, non parva eſt univerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, auctoritas, ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorum.* Et cap. 4. *Cùm recolit animus ubi ſepultum ſit cariſſimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus cariſſimis exhibetur, eum prodeſſe non dubium eſt iis, qui cùm in corpore viverent, talia ſibi poſt hanc vitam prodeſſe meruerunt .... Non ſunt prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum: quas faciendas pro omnibus in Chriſtianâ & Catholicâ ſocietate defunctis etiam tacitis nominibus eorum ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia, ut quibus ad iſta deſunt parentes aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab unâ eis exhibeatur piâ matre communi.*

T. 6. p. 516. C.

Ibid. p. 518. D.

Idem rurſus confirmat S. Doctor Sermone 172. aliàs 32. de verbis Apoſtoli, his verbis n. 2. *Orationibus ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adjuvari: ut cum eis miſericordiùs*

T. 5. p. 827. E.

talibus qui ita vixerint an

P. 828. A. *utilia esse post mortem .....*

mortuis nova merita compa

quid operantur sui, sed coru

Ibid. B. *tia ista redduntur ...... E*

vitam, nisi quod meruit in i

ipsam.

Tam publicam & const

praxim negare quidem no

velut abusum improbare r

Pag. 243. tum, *anile votum* appellat

quod filius (Augustinus) *no*

tura: sed pro natura affectu

Ibid. addit. ibid. *qui preces funde*

dato Dei, & legitimo exem

aliquid humani passi sunt: i

hendum non est quod fecerun

Apostolis derivatam inve

pit: immemor hujus Augu

T. 2. p. 126. C. ad Januar. aliàs 118. num.

frequentat Ecclesia, quin it

suum animum significarent; ut se ipsos consolarentur; ut à populari usu non recederent. Misera hæc sunt deploratæ causæ subsidia : constat enim ex S. Augustino, citato Libro de curâ pro mortuis gerendâ, & mortuos suffragiis viventium juvari; & vivos inde solatium percipere. Quæ apprimè distinguit S. ille Doctor c. 110. Enchiridii. *Cùm*, inquit, *sacrificia sive altaris, sive quarumcumque eleemosynarum pro baptisatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt; pro non valdè malis propitiationes sunt; pro valdè malis, etiamsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt.*

To. 6 pag. 238. C.

Tertium Argumentum ex more Christianorum celebrandi exequias.

PRobatur 3°. ex more Christianorum celebrandi exequias. Nomine autem exequiarum, non hîc intelligimus funus; sed duo, nempe apparatum externum quo mortui sepeliuntur; & cæremonias seu ritus ad religionem pertinentes, quibus sepeliuntur. Ita Paulinus in Epitaphio ad Pammachium interpretatur luctus illos Hebræorum erga suos mortuos : quod confirmat ex c. 38. Ecclesiastici v. 16. *Fili, in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundùm judicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.*

Ita pariter S. Hieronymus in Epist. ad Paulam de morte Blesillæ, ait; planctum illum Christianorum pro morte Stephani Act. 8. non fuisse tantùm lachrymas, sed pompam & externos ritus. Inter cæremonias autem usurpari solitas, una hæc erat ut Psalmi decantarentur, & recitarentur orationes pro mortuis. Ita S. Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ, ubi

To. 4. part. 2. p. 57.

..., admoniti semper me
sepeliendos; nempe ut p
ad juvandos mortuos, so
convivia pauperibus adhi
alii antiqui *agapas* vocant.
Chrysostomo, Hom. 32.
mortem tuorum, pauperes
hodie quædam extant ve

Ed. Commel. p. 307. B.

Quartum Argume

REm esse laudabilem
dis mortuis operam c
c. 2. v. 5. ubi David ad
vos à Domino, qui fecistis m
mino vestro Saül, & sepeli
vobis Dominus.

Et Tobiæ 12. v. 12. A
alia opera Tobiæ, quòd m
tus ipse Math. 26. v. 10
quæ ipsum unguento pr
molesti estis, inquit, *huic*
operata est in me .... Mitt

juvare : sed occasionem loci juvare, quòd nempe Christiani, qui ea loca frequentare solent, visis monumentis mortuorum, orent pro illis. *Si autem*, ait S. Doctor, *deessent istæ supplicationes, quæ fiunt rectâ fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum quamlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.* Docet etiam Christianos sepeliri solitos juxta Basilicas Martyrum, ob hanc ipsam causam: quæ loca Cæmeteria vocantur, quasi dormitoria fidelium, ut scilicet, ipso nomine fidem resurrectionis profiterentur. Atque res eò progressa aliquando fuit, ut multi Christiani vellent, non tantùm in Cæmeteriis, sed etiam intra ipsas Ecclesias sepeliri, & quidem juxta altare : qui abusus reprehensus fuit in 1. Conc. Bracarensi cap. 36. & in Conc. Triburiensi cap. 17. In Conc. autem Moguntino cap. 52. & in Conc. Meldensi cap. 72. definitum fuit, ne quis in Ecclesiâ sepeliretur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut alii viri Ecclesiastici, qui exemplo vitæ meruissent illis in locis sepeliri.

T. 5. p. 519. F.

Non tamen integrum ac liberum erat Christianis, quo loco vellent, sepeliri. Unde decretum fuit, titulo de Sepulturis cap. 3. ut si quis Christianus moriens dixerit, se velle sepeliri extra Cæmeterium, in loco tamen sacro sepeliatur. Fuisse autem sacra Cæmeteria, ut orationis causâ ad illa venirent Christiani, constat ex Conc. Eliberit. ubi prohibentur mulieres agere vigilias in Cæmeteriis. Puniuntur etiam pœnâ gravissimâ, qui violant Cæmeteria, utpote loca sacra & religiosa. Quapropter gravissima pœna est, Ecclesiasticâ privari sepulturâ in loco sacro: sicut privantur quicunque moriuntur vinculo excommunicationis innodati, ac certis quibusdam publicis criminibus implicati.

nis, & L. 5. contra Marc
refi 28. nonnullos innoı
vaſſe.

Secunda nonnullorum
ex nimio & inordinato juv
chariſtiam in os eorum in
perceptâ, ex hac vitâ mig
Conc. Carthaginenſi III. c
generali cpa. 83.

Quæ certè omnia eò te
tianorum mentibus hoc alt
precibus atque ſuffragiis n
vari.

Sextum Argumentum ex pub
definitionibus C

PErpetuam hanc Eccleſ
legimus accuratè expreſſ
feſſionibus, qualis ea eſt qu
lit Michaeli Palæologo Imp
Rainaldum ad illum annum

missis satisfecerint & omissis: eorum animas in pœnis purgatoriis post mortem purgari: & ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundùm Ecclesiæ instituta.

Idem quoque confirmarunt Concilia, Carthaginense III. cap. 29. quo decernitur, *ut Sacramenta altaris non nisi à jejunis celebrentur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commemoratio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi reperiantur.*

To. 2. Conc. p. 1171. C.

Carthaginense IV. c. 79. *Pœnitentes*, inquit, *qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis subveniri non possit, memoria eorum & orationibus & oblationibus commendetur.*

Ib. p. 1206. B.

Lateranense sub Innoc. III. cap. 66. ubi dogma Purgatorii Traditione & usu constare supponit: si quidem preces pro requie fidelium defunctorum approbat; quas turpis lucri gratiâ fieri prohibet. *Pravas exactiones super his fieri prohibemus.* Aiunt Patres Concilii.

T. 11. Conc. p. 210. B.

Florentinum sess. ultimâ in decreto de Purgatorio, cui Græci subscripsêre. Repetitur ibi eadem professio fidei, quam in Conc. Lugdunensi à Græcis accepit Gregorius X.

Conc. denique Tridentinum Sess. 25. Decreto de Purgatorio, docet: *Purgatorium esse; animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio juvari; atque Episcopis præcipit, ut sanam de Purgatorio doctrinam à SS. Patribus & sacris Conciliis traditam à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant.*

T. 14. Conc. p. 894. D.

Apud rudem verò plebem, difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea verò, quæ ad curiositatem quamdam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala & fidelium offendicula prohibeant. Nihil eo Decreto sapientius; & ad præcavendas Novatorum querelas & calumnias, consultius nihil.

Ib. p. 853. D. E.

Et Seff. 22. cap. 2. de sacrificio Missæ ait: *Illud, non solùm pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, ritè juxta Apostolorum traditionem offerri.*

Ib. p. 767. E.

Denique Seff. 6. Can. 30. *Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ, vel in hoc sæculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.*

Nec prætermittendum hîc judicium Theologorum Parisiensium, qui an. 1332. consulti à Philippo Francorum Rege, circa beatitudinem Sanctorum, responderunt: *Fidelium animas nihil habentes purgabile, vel quæ jam in Purgatorio sunt purgatæ, ad visionem essentiæ Dei nudam, claram, beatificam, intuitivam & immediatam admitti.*

Et an. 1541. inter plures articulos quos totidem erroribus Lutheri opposuerunt, hic unus est: *Firmiter credendum & nullatenus dubitandum, esse Purgatorium, in quo animæ detentæ, oratione, jejunio, eleemosynis, aliisque bonis operibus juvantur, ut citiùs liberentur à pœnis.*

Septimum

Septimum Argumentum ex rationibus Theologicis.

DOgma Purgatorii cum aliis nonnullis catholicæ doctrinæ capitibus ita connexum est, ut ab iis necessariò inferatur & pendeat.

1°. Ex dictis antea, certum est apud omnes Orthodoxos, remissâ per pœnitentiam culpâ mortali & reatu pœnæ æternæ; superesse pœnam aliquam temporalem, justitiæ divinæ persolvendam sive in istâ, sive in alterâ vitâ. Atque in eo distinguitur baptismus à pœnitentiâ; quòd per baptismum omnis relaxetur ac remittatur pœna, non item per pœnitentiam: unde nulla pœna seu satisfactio repetitur à baptisatis, sicut à pœnitentibus qui post baptismum lapsi sunt. Ita declarat Conc. Trid. Sess. 5. Can. 30. *Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum pœnæ æternæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ, vel in hoc sæculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.* Rationem reddit S. Thomas Lib. 4. contra Gentes c. 91. *Alioquin*, ait, *melioris conditionis essent negligentes quàm solliciti, si pœnam quam hîc pro peccatis non implent, non sustineant in futuro. Retardantur igitur animæ bonorum qui habent aliquid purgabile in hoc mundo, à præmii consecutione, quousque pœnas purgatorias sustineant.*

T. 14. Conci p. 767. E.

To. 14. pag. 824. col. 2. D.

2°. Non minùs certum apud Catholicos, inter peccata, alia esse mortalia quæ charitatem extingunt, & animæ mortem inferunt; aliâ verò dumtaxat venialia & quotidiana, pro quibus agenda est quotidiana pœnitentia. Ita docet S. Augustinus Homiliâ 27. & 50. & L. 83. quæstionum q. 26. *Alia*, inquit, *sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia*

Tom. 8. pag. 7. B.

sit sal s, nisi sacrifici
buluntur pro pœnite
Porro, quam mul
cum levioribus illis
mum diem obeunt,
trant; sive quòd n
minùs ardens & inte
in conspectum Dei r
gatæ ac detersæ fieri
coinquinatum intrabit
21. v. 27.
3°. denique cert
Apostolorum, quam
nionem, qui commu
colligati mutuam sib
sancti ac fideles uni
sunt: *Membra autem*
rinth. 12. v. 25. *pro*
patitur unum membrum
Atque hæc est vera
ventium precibus ac

Augustinus Serm. 172. antea citato. *Mortuis*, inquit, *non nova merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid operantur sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur.* Jure nimirum communionis quæ est inter omnia unius Ecclesiæ membra. Est quippe Ecclesia, militans in terris, aut in cœlo triumphans, aut patiens in Purgatorio, una & eadem quoad substantiam; diversa tantùm quoad modum & statum.

T. 5. p. 818. A.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. Scriptura testatur nullum pro peccatis in hac vitâ commissis & non condonatis, superesse in alterâ remedium. Ecclesiastæ 9. v. 10. *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos quò tu properas.*

Et c. 11. v. 3. *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.*

Resp. ad primum. Interpretes locum istum variè exponunt. Sunt qui contendunt, hæc à Salomone dici in personâ impiorum, qui non modo Purgatorium, sed etiam gehennam omnino tollunt; & nihil prorsus post hanc vitam futurum esse credunt. Dicunt alii, hîc à Salomone irrideri impios, ac suppositâ eorum pravâ persuasione, eos exhortari, non seriò quidem sed per irrisionem, ut vivant hilariter, ac bonis & voluptatibus hujus vitæ tranquillè fruantur; quandoquidem nihil ipsis post hanc vitam sperandum est. S. Gregorius Magnus L. 4. Dialog. c. 39. citatum textum satis aptè accommodat ad eos etiam qui in Purgatorio detinentur, qui cùm in alterâ vitâ nova sibi merita comparare non possint; suis in præsenti bonis operibus allaborare debent, ut post mortem aliorum suffragiis ac meritis juvari mereantur.

poſtremum hunc te
intelligere, non eſt
ſenſus enim eſt, cor
ciderit, donec alien

Objicies 2°. Duos
memorat eorum qui
licet qui ſtatim Deo
qui torquentur in infe
Purgatorii locus.

Antecedens plurib
tiis.

Math. 25. v. 34. e
Patris mei, poſſidete r
ledicti in ignem æternu

Joan. 5. v. 24. *A*
verbum meum audit,
vitam æternam, & in j
morte in vitam.

Apocal. 14. v. 13.
riuntur. Amodo jam di
boribus ſuis: opera enin
omnes in Domino

Justus si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Ergo non in pœnâ : ergo justis in charitate defunctis nihil superest luendum.

Rom. 8. v. 1. *Nihil damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu.* At omnes justi, sunt in Christo Jesu.

2. Cor. 5. v. 1. *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.*

Denique ibid. v. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.*

Resp. Ex his Scripturæ testimoniis ista dumtaxat colligi meritò posse, quæ vera & certa sunt, sed quæ nullatenus pugnant cum doctrinâ Purgatorii.

Primum : In ultimo ac publico Judicio quod in fine mundi declarabitur, duos dumtaxat fore hominum ordines : unum justorum qui ad regnum ; alterum verò impiorum, qui ad ignem mittentur æternum : tunc etenim nullus amplius erit Purgatorio locus. Interim impii æternis suppliciis addicuntur ; sicut justi qui ad plenum hîc purgati fuêre, æternâ fruuntur felicitate : qui verò nonnihil vel culpæ levioris, vel temporalis pœnæ luendum habent, in Purgatorio detinentur ac mundantur. De illo extremo ac publico Judicio loqui Christum Math. 25. res est per se manifesta. Ad idem ultimum Judicium, non ad statum animarum justarum ante illius Judicii diem, referenda esse citata verba S. Joannis, ostendunt quæ sequuntur v. 25. *Amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei ; & qui audierint vivent.* Et v. 28. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in quâ omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei : & procedens*

tione ac periculo, atqu
securi: Unde & dormir
ut legimus in Canone M
cuntur esse in refrigerio
felicitatis se ipsos solan
tur amplius æstum tent
lominus tamen in eode
supplex à Deo postulat,
cus concedatur; ut ard
ciantur, extincto, perfe
citatem assequantur.

Tertium: Justos, qu
charitas, statim à morte
terjecto Purgatorii loco
habent: de quibus dicit
seos: *Beati mortui, qui*
Tales sunt omnes Marty
à percepto baptismate e
quibus meritò Apostoli
nis est iis qui sunt in Chri
qui in Purgatorio detine
tionis esse meritò dici

& cruciatibus, quibus hâc in vitâ obnoxii fuêre, per mortem tandem liberari; tametſi nonnihil in Purgatorio ad plenam & perfectam munditiem patiantur.

Quartum denique: Quod ex citatis Scripturæ locis inferri poteſt, iſtud eſt: nimirum juſtos in alterâ vitâ ſuffragiis viventium juvari, pro conditione ac menſurâ bonorum operum quæ illi hac in vitâ fecerunt. Non enim ipſis nova poſt iſtam vitam accreſcunt merita, ſed ex præcedentibus merentur ut juvari [illegible]int à viventibus: quo ſenſu meritò dixit S. Paulus: *Ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Ita textum Apoſtoli exponit S. Auguſtinus cap. 110. Enchiridii, his verbis: *Hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam relevari quiſpiam vel gravari. Nemo autem ſe ſperet, quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur iſta, quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt adverſa ſententiæ, quâ dictum eſt, Omnes enim adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum. Quia etiam hoc meritum ſibi quiſque, cùm in corpore viveret, comparavit, ut ei poſſent iſta prodeſſe. Non enim omnibus proſunt: & quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore?*

To. 6. pag. 238. B.

Eodem prorſus ſenſu intelligi debet iſtud Apoſtoli ad Galatas 6. v. 5. *Unuſquiſque onus ſuum portabit.* Sive, quia non propter aliena, ſed propter propria peccata quiſque punietur: ſive, quia aliorum meritis non juvabitur poſt mortem, niſi propria ipſius in hac vitâ præceſſerint: ſive denique, quia in ultimo Judicio, nemo aliorum ſuffragiis ac precibus juvari poterit, ſed quiſque ex iis quæ geſſit in cor-

.... *omnium iniquit*
ratione Deus iniqu
recordatur, in quas ta
madvertit ?

Resp. 1°. Non re
ac illas æternùm no
ibidem : *Si justus aver*
tia ejus non recordabu
justitiæ hoc sensu obli
ipsæ puniantur, sed
Ita quoque Deus dic
tentis non recordari,
temporali velit esse in
puniat supplicio.

Resp. 2°. Impium i
quitatum Deus non re
nùm puniat sed tantù
castiget, perfectam &
se pœnitentiam : suffi
liberetur à gehennâ æt
Purgatorii pœnâ.

Instabis 2°. Latron

ditus ruit Purgatorii fundamentum: quo sensu dixit S. Joannes Chrysostomus in Psal. 50. *Ubi misericordia est, pœnæ non expetuntur.* At in omnes sanctos seu justos exercetur Dei misericordia; ergo nullæ ab illis pœnæ repeti debent: dona enim Dei sunt sine pœnitentiâ.

Edit. Cram. p. 997. C.

Confirmatur. Nulla pœna seu satisfactio ab iis est exigenda, pro quibus Christus plenè ac superabundanter satisfecit: atqui Christus pro omnibus peccatis nostris plenè ac superabundanter satisfecit: *Lavit enim nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Apoc. 1. v. 50. *Et propitiatio est pro peccatis nostris.* 1. Joan. 2. v. 2. Inde est, quòd S. Ambrosius in cap. 22. S. Lucæ afferat, S. Petrum pro peccato suæ negationis certè gravissimo, nullam obtulisse Deo satisfactionem. *Lachrymas Petri lego, satisfactionem non lego.*

To. 1. pag. 1523. A.

Resp. 1°. Distinguo consequens. Ergo conversio cordis perfecta sufficit ad salutem sine ullâ post hanc vitam satisfactione; si tanta fuerit charitatis vehementia ac tantus ardor, ut omnem penitus maculam peccati & reatum pœnæ etiam temporalis eluat, ut contingit in Martyribus: majorem enim charitatem nemo habet, quàm qui animam ponit pro amicis suis, concedo: secus, nego. Porro, necesse est summam in latrone illo fuisse, Deo donante, charitatem: quamquam & gravissimam ille pœnitentiam egit, cùm durissimam ac turpissimam mortem constanti ac patienti animo toleravit. Pœnitentia etenim non semper ex diuturnitate temporis æstimanda est, sed ex ardore charitatis.

Ad istud S. Chrysostomi dictum: *Ubi misericordia est, pœnæ non expetuntur,* distinguo: pœnæ non expetuntur ad ruinam & perditionem peccatoris, concedo: ad ejus purgationem, & ad satisfaciendum divi-

næ justitiæ, cujus jura semper servanda sunt, nego. Hinc S. Chrysostomus ibidem exponens cur David postquam audivit à Prophetâ Nathan, *Dominus transtulit peccatum tuum*, adhuc misericordiam divinam imploret, ipsum sic respondentem inducit: *Sublatum quidem est peccatum meum; at etiam tolli cicatricem cupio: sublatum est ulcus; at etiam pulchritudinem meam recipere cupio.* Unde lachrymis ac jejuniis Deum suppliciter orat, ut ampliùs à peccato abluatur: *Amplius lava me*, inquit, *ab iniquitate meâ, & à peccato meo munda me.* Ablutionibus enim adhuc opus habeo, ut qui ingentem fœtorem ex peccato contraxerim. Sic eum loquentem inducit S. Chrysostomus.

Edit. Cram. p. 295. D.

Ad Confirmationem, nego majorem. Christi enim satisfactio etsi superabundans, nostras non tollit nec impedit, sed magis perficit: quidquid enim pretii ac valoris habent humana nostra opera, derivatur à meritis Christi. Reipsâ quidem plenè pro nobis satisfecit Christus pretio sanguinis sui, sed pretium illud nobis applicari debet per sacramenta & per bona nostra opera: unde inanes ac superfluæ non sunt nostræ satisfactiones, sed omnino necessariæ. *Cohæredes Christi, si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Necesse quippe est, ut membra capiti conformentur; & sicut passus est Christus, ita & nos crucem nostram cum ipso feramus.

Rom. 8. v. 17.

Apud S. Ambrosium citatum, nomen satisfactionis propriè non significat satisfactionem quæ pars est pœnitentiæ, de quâ hîc agitur; sed populari modo sumitur pro excusatione quæ verbis fieri solet: satisfacere quippe alicui dicimur, apud quem nos verbis purgamus. Laudat itaque S. Petrum Ambrosius, quòd ingenuè culpam suam confessus fuerit, non ex-

cusaverit. *Petrus*, inquit, *doluit & flevit, quia erravit ut homo. N n invenio quid dixerit, invenio quod fleveverit: lacrymas ejus lego, satisfactionem non lego: sed quod defendi non potest, ablui potest.*

To. 1. pag. 1523. n. 88. A.

Instabis 3°. Crescente culpâ, crescit & pœna: ergo culpâ decrescente, decrescit & pœna: ergo remissâ omni culpâ, remittitur etiam omnis pœna.

Resp. Nego consequens. Licet enim in effectibus qui à causis pendent non solùm ut sint, sed ut conserventur, sicut splendor ab igne, effectus crescat crescente causâ, eâdem verò decrescente minuatur, eâ demum sublatâ pereat; sicut igne crescente, splendor augetur; eo deficiente minuitur; extincto evanescit: tamen in effectibus qui permanentes sunt & independenter à causis suis conservantur, non sequitur quod causâ sublatâ, deleantur; licet ipsâ crescente, & ipsi crescant. Sic vulnus est effectus gladii, & quo major est gladius, majus est vulnus: sed tamen statim atque tollitur gladius, vulnus non curatur. Cùm itaque pœnæ reatus sit effectus culpæ, quomodo vulnus & cicatrix effectus est gladii; rectè colligitur eo majori pœnæ obnoxium esse peccatorem, quo major est ejus culpa: sed non rectè infertur, nullius omnino pœnæ reatum remanere quando culpa per pœnitentiam expuncta est.

Instabis 4°. Psal. 126. v. 3. dicitur. *Cùm dederit dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini.* Ergo Purgatorium non medium est inter mortem fidelium, & cœlestis hæreditatis consequutionem.

Resp. Nego consequens. Verba enim illa exponi possunt, vel de certâ securitate assequendæ hæreditatis; vel de gloriosâ carnis resurrectione, quæ Christi hæreditas est, quam sanguine suo nobis acquisivit, ac sanctis suis in ultimo Judicio retribuet;

vel de illis justis, qui summâ Dei charitate succensi, ac dirissimâ quæque pro Christo perpessi, (quales fuêre Martyres) nihil post vitæ hujus labores ac tolerata fortiter tyrannorum supplicia, expiandum ac purgandum habent.

Objicies 3°. Græci à Latinis dissentiunt circa doctrinam Purgatorii, de quâ multùm inter eos disputatum fuit in Concilio Florentino.

Resp. Distinguo antecedens. Græci à Latinis dissentiunt circa locum & pœnæ genus, an scilicet Purgatorii locus sit ab inferno distinctus, & an veri ignis pœna ibi sustineatur; an hoc vel illo Scripturæ testimonio invictè probetur, concedo: dissentiunt circa substantiam, hoc est circa necessitatem & usum suffragiorum Ecclesiæ in gratiam defunctorum, nego. De fide igitur Purgatorii, nulla Græcos inter & Latinos discordia fuit: quotquot enim extant Græcorum Liturgiæ, mentionem faciunt commemorationis defunctorum, pro quibus offertur altaris sacrificium, & preces ad Deum funduntur. Vide Rituale Græcorum apud Goarium p. 525. & sequentibus.

Eustrathius Presbyter Ecclesiæ Constantinopolitanæ sexto sæculo, de animis defunctorum tractatum scripsit in tres partes divisum, apud Photium in Bibliothecâ, Codice 171. in tertiâ verò parte *hoc studiosè prosequitur*, ait Photius, *oblata pro iis, qui in fide obierant, à sacerdotibus sacrificia atque donaria, vel preces aliquin, supplicationesque & eleemosynas pro iisdem factas ad fidelium salutem, ac delictorum remissionem iis valere omnino, pro quibus hæc offerantur.* Nihil hoc testimonio in gratiam fidei Catholicæ illustrius. Habent etiam Græci, antiquam Dialogorum S. Gregorii versionem, quâ non sine fructu usi fuêre: in eo verò Opere, frequens occurrit Purgatorii mentio. Si

Pag. 383.

qui ergo recentiores Græci schismatici hîc obloquantur, audiendi non sunt: eorum quippe Majores, certam & indubitatam habuêre Purgatorii fidem; tametsi, ut dictum est, de loco, de pœnæ genere, mensurâ & duratione, imò & de modo quo ex nonnullis Scripturæ locis probari possit, circa quæ nihil Ecclesia pronuntiavit, discordes fuerint cum Latinis.

Objicies 4°. S. Augustinus nonnullis in locis de Purgatorio anxius ac dubius fuisse videtur. Ita Enchiridii c. 68. Lib. 21. de Civitate Dei c. 26. Lib. de fide & operibus, c. 16. Lib. de octo Dulcitii quæstionibus. q. 1.

Resp. nego antecedens. Cujus falsitatem demonstrant apertè, quæ ex sancto Doctore protulimus testimonia. Igitur in locis mox citatis non dubitat an sit Purgatorium, sed an certa quædam peccata ibi puniantur, & quidem igne: v. g. nimia adhæsio ad res temporales; nimius amor uxoris, mariti, filiorum, parentum, amicorum, qui tamen Deo minimè præponuntur. Ita citato loco Enchiridii. In primâ verò quæstione inter octo Dulcitii, non dubitat etiã utrum defunctorum animæ in Purgatorio pœnas patiantur, sed utrum amorem illum adhuc patiantur quo rebus terrenis adhæserunt, earumque illecebris tangantur ex pristini statûs recordatione. Lib. denique 21. de Civitate Dei c. 26. non loquitur de pœnis Purgatorii simpliciter in se spectatis, sed de modo illarum, nempè an sint *ignis transitoriæ tribulationis*, quo eorum ligna, fœnum & stipula, id est terreni amores consumantur, qui in fundamento Christum habuerunt, id est nec licita & concessa ipsi præposuêre.

T. 7. p. 649. B.

Instabis 1°. Ex eodem S. Doctore Epistolâ 199.

ultimo Judicio,in o
qualem postrema v
cludit autem S. Do
transitorium statum
gentur, si quid ipsi
Ad secundum: P
ditio enim ista quai
manifestè declarat n
quiem illam non a
est,ad plenum purg
priùs mundari debe
adhæreſcit, quàm il
Instabis 2°. Lib.

T. 10. p.68. C.

c. 33. dicit, *peccat*
vitam. Et L. de spiri

Ib. p. 111. C.

venialia hominem jus
Resp.ad primum:p
pœnæ æternæ hîc re
tam, consequendæ g
magis vel minùs qu
noxis, aut temporal

æternâ suo tempore consequendâ, post plenam scilicet ac perfectam satisfactionem Deo persolutam.

Instabis 4°. Idem S. Doctor in Psal. 31. exponens ista verba: *Beati quorum tecta sunt peccata*, sic ait: *Si texit peccata, noluit advertere: si noluit advertere, noluit animadvertere: si noluit animadvertere, noluit punire: si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere.* Ergo Deus dimissa semel peccata non punit.

Tom 4. pag. 176. n. 9. F.

Resp. Distinguo consequens. Peccata semel dimissa non punit, æternâ pœnâ, concedo: temporali, si quæ solvenda supersit, nego.

Objicies 5°. Communis est ac pervulgata SS. Patrum doctrina, satisfactioni & emendationi locum non relinqui post hanc vitam.

S. Cyprianus ad Demetrianum, in fine: *Quando*, inquit, *isthinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus.*

Pag. 204.

S. Chrysostomus Hom. 2. de Lazaro. *Donec hîc fuerimus, spes habemus præclaras: simulatque verò discesserimus illuc, non est postea in nobis situm pœnitere, neque commissa diluere.*

Ed. n. to. 1. p. 730. B.

S. Gregorius Nazianzenus Orat. 15. *Satius est*, inquit, *nunc castigari ac purgari, quàm ad cruciatum illum transmitti, cùm jam pœnæ tempus erit, non purgationis.*

To. 1. pag. 229. B.

Denique S. Cyrillus Hierosol. Catech. 18. *Pœnitentiæ*, inquit, *& remissionis peccatorum tantùm in hac vitâ præscriptum tempus habemus.*

P. 2 6. D.

Resp. Distinguo antecedens. Post hanc vitam nullus est satisfactioni & purgationi locus, quantùm ad remissionem culpæ mortalis & reatum pœnæ æternæ, ac conversionem cordis, concedo: nullus etenim tunc erit merito vel demerito locus. Quan-

tùm ad remissionem vel culpæ venialis,vel temporalis pœnæ quæ luenda superest, nego. Porro certum est, laudatos SS. Patres loqui dumtaxat de remissione culpæ mortalis, & reatûs pœnæ æternæ.

Objicies 6°. Ubi nullum est meritum, ibi non est vera satisfactio : atqui post hanc vitam nullum est meritum; ergo &c.

Resp. 1°. Nego majorem. Qui enim ex Judicis sententiâ pœnas coactus & invitus luit pro patrato crimine, is certè non meretur, & tamen satisfacit. Ratio discriminis inter meritum & satisfactionem in eo est, quòd ad meritum requiritur libertas, non tantùm à coactione, sed etiam à necessitate : ad satisfaciendum autem, satis est quòd quis pœnam patiatur, & ita divinæ vel humanæ justitiæ satisfaciat. In hâc autem vitâ, ut pœnæ ac calamitates quas patimur, sint meritoriæ, debent ultro ac liberè acceptari : quapropter monet S.Petrus Epistolâ 1.cap. 4. v. 15. *Ut nemo*, (fidelis) *patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.*

Resp. 2°. Distinguo minorem. In alterâ vitâ justi non merentur, merito actuali quod ipsis de novo accrescat,concedo: merito quod præcessit dum erant in viâ, & quod post mortem remanet, estque vera causa cur ipsis viventium suffragia prosint,nego. *Hic* ait S. Augustinus Enchiridii cap. 110. *omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam vel gravari.* Et Serm. antea citato 172. aliàs 32. de verbis Apostoli. *Non omnino ambigendum est*, ait S. Aug. *ista prod·sse d·functis; sed talibus qui ita vixerint ante mortem, ut possint hæc eis utilia esse post mortem.*

To. 6. pag. 138. B.

To. 5. pag. 127. F.

Instabis 1°. Duo ex istâ solutione consectaria sunt, quæ non videntur admittenda.

Primum;

Primum: etiam ipsos dæmones aliosque damnatos, divinæ justitiæ, tametsi coactos, satisfacere posse.

Alterum: justos, pro quibus nulla fierent suffragia, æternùm in Purgatorio permansuros.

Resp. ad primum: Dæmones cæterosque damnatos, divinæ quidem justitiæ satisfacere, at sine ullâ refrigerii aut solatii spe; atque tamdiu illos torqueri necesse esse, quamdiu remanet reatus culpæ mortalis ac pœnæ æternæ: at reatus ille æternùm remanebit, *in inferno enim nulla est redemptio*; ergo æterna erit eorum pœna; & quidem eo gravior, quòd cum summâ animi desperatione, ac consummato Dei odio conjuncta semper erit. Justi autem qui in Purgatorio ad tempus detinentur, pœnas quidem luunt sine novo merito; at cum certâ spe & fiduciâ brevì consequendæ felicitatis, & animo divinæ justitiæ legibus perfectè subjecto.

Ad secundum: falsa prorsus est hypothesis. Etsi parentes, vel amici, vel alii cognati huic erga mortuos pietatis officio deessent, non deest tamen pia & communis mater Ecclesia, ut observat S. Augustinus L. de curâ pro mortuis gerendâ c. 4.

Instabis 2°. Se habet charitas ad æterna præmia, sicut peccatum mortale ad æterna supplicia: sed qui moriuntur in peccato mortali, statim detruduntur in Infernum; ergo pariter qui moriuntur in charitate, statim in cœlum convolant.

Resp. Nego majorem. Ut enim fert vulgare axioma, bonum ex integrâ causâ, malum ex minimo defectu. Bonum non fit perfectè bonum ex qualibet virtute, sed ex vinculo & unione omnium: malum è contra fit absolutè ac perfectè malum ex quolibet vitio. Propterea qui in charitate moriuntur

Resp. Propositione
omnia ſunt paria : hîc
homo peccator qui p
nihil habet unde poſſi
ſtatim à morte punie
ſanctificante inſtructu
Deo eſt in ordine ad
obtinendam ; verùm
dum ac purgandum ſ
divinæ in Purgatorio
tus fuerit.

Inſtabis 4°. Poſt
net pœna : namque r
paſſionis Chriſti, quo
mum ad tollendam o
hil igitur purgandum

Reſp. 1°. Nego n
nalitates hujus vitæ,
quibus ſubjacemus, t
fectè ſatisfecerit.

Reſp. 2°. Diſtin
culpam nulla remane

debent nobis applicari:applicantur autem per ſacramenta & bona noſtra opera. Per ſacramenta,ſi debitè percipiantur, tollitur reatus culpæ lethalis & pœnæ æternæ: per opera verò noſtra ſatisfactoria, applicantur ad tollendam pœnam temporalem. Pœna quippe æterna commutatur in temporalem, quando culpa remittitur: quia cùm remittitur culpa, redditur amicitia, & conſequenter jus ad gloriam; ac proinde non amplius locus eſt æternæ punitioni: attamen exigunt juſtitiæ divinæ jura, ut peccatum aliquâ ratione puniatur; & idcirco mutatur pœna æterna in temporalem. Punienda ergò ſunt peccata, vel in præſenti, vel in alterâ vitâ.

Inſtabis 5°. Nullæ pœnæ luendæ ſunt iis qui ſtatim à percepto baptiſmate moriuntur; ergo nec iis qui per ſacramentum Pœnitentiæ mundati ſunt & abſoluti.

Reſp. Nego paritatem. Ratio diſcriminis eſt, quòd Baptiſmus ſacramentum ſit regenerationis & innovationis, à quo omnis culpa ſimul & pœna expungitur: pœnitentia verò ſit ſacramentum ſanationis, in quo majores ex parte hominis pœnitentis diſpoſitiones requiruntur: gravius quippe peccatum eſt, quod poſt baptiſmum committitur quàm quod ante. Diſcrimen iſtud aſſignant Patres Tridentini ſeſſ. 14. c. 2. de Pœnitentiæ ſacrament. *Alius eſt*, inquiunt, *baptiſmi, alius pœnitentiæ fructus. Per baptiſmum enim Chriſtum induentes, nova prorſus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes: ad quam tamen novitatem & integritatem per ſacramentum Pœnitentiæ ſine magnis noſtris fletibus & laboribus, divinâ id exigente juſtitiâ, pervenire nequaquam poſſumus: ut meritò pœnitentia laborioſus quidam baptiſmus dictus fuerit.* Et cap. 8.

To. 14. pag. 816. D.

inutile prorsus Purgat·
Resp. 1°. Nego ant
etsi omnia peccata ver
rentur; vel in primo i
corpore, virtute meri
gerentur, ut docet Sc
pœnæ in Purgatorio .
sum existimat S. Thoi
sententiisque Sanctoru
gnans. Neque necessa
pœnitentiam, ad remis
virtualem displicenti:
purgatoriam in alterà
quadamtenus volunta
expiàndi culpam omne
potest.
Resp. 2°. modum
Purgatorio remittunt
post mortem; an pœ
re, & displicentià v
no, an satisfactione

vel in futuro, in Purgatorio, antequam ad regna cœlorum liberior aditus patere possit.

Instabis denique. Qui in ultimâ mundi hujus periodo morientur, illi immunes erunt à pœnis Purgatoriii, quibus nullus erit amplius locus.

Resp. Justos hujusmodi quibus aliquid post hanc vitam luendum erit, purgandos fore igne ultimæ conflagrationis; ita ut acerbitas pœnæ, brevem illius durationem sit compensatura.

Quæres ubi sit Purgatorii locus: quod genus pœnæ ibi sustineatur: quæ ipsius duratio: quis minister?

Resp. Hæc omnia incerta esse de quibus nihil Ecclesia pronuntiavit. Alii reponunt Purgatorium in inferno: alii in aëre. alii subtus terram. Alii pœnam veri ignis: alii tantùm obscuritatem & tenebras, cum angore quodam & animi tristitiâ admittunt. Ecclesia autem suis precibus à Deo postulat, ut illis concedere velit, ***refrigerii sedem, quietis beatitudinem & luminis claritatem.*** Acerbissimam esse Purgatorii pœnam nemo dubitat: quæ verò sit ejus duratio; quæ mensura, quis definire potest? Dominicus Soto in 4. Sent. Dist. 19. q. 3. art. 2. cui suffragatur Maldonatus de Pœnit. q. 5. de Purgatorio, existimat neminem manere in Purgatorio ad decem annos. Ratio ipsis est, quòd verisimile non videatur, pœnas tam graves futuras esse tam diuturnas: quia si pœnam temporalem, in quam pœna æterna commutatur, levibus & brevibus pœnitentiis in vitâ persolvimus, probabile his Theologis videtur, tam diuturnas non fore pœnas acerbissimas Purgatorii. Verùm, ut jam diximus, meræ illæ sunt conjecturæ, ac fictæ suspiciones. Hoc certum, Ecclesiam solere anniversaria sacra celebrare pro defunctis qui ante

TRia hîc certa sur
nem.

Primum : Lege D
nem hac in vitâ consl
intuitivè videre poss
12. art. 11. communi

Secundum : Ex po
dinariâ lege , posse no
mitti : nihil enim rep

Tertium ; Quæstio
to ; sed de homine pu
to , in ipso primo con
esse intuitivam & be
simul & viator fuit , &

Quæstio igitur in
ipsâ nonnullis hac in
fuerit,ut transeunter s
& intuitivè conspexe
Paulus , de quibus pot
mat S. Thomas hîc q.

in affirmantem partem inclinasse, quamquam multò pluribus in locis negantem sequatur. Itaque sit

CONCLUSIO.

Nemini mortalium, quamdiu in vivis fuit, concessa est, nequidem ad breve tempus, intuitiva Dei visio.

Probatur 1°. Extat in Scripturis expressa lex generalis de non videndo Deo hâc in vitâ: cujus quidem legis nulla exceptio debet admitti, nisi expressa pariter fuerit in verbo Dei, seu scripto seu tradito.

Exodi 33. v. 18. & 20. Moysi à Deo postulanti, ut suam ipsi gloriam ostenderet, responsum à Deo est: *Ego ostendam tibi omne bonum ... Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & vivet.* En lex generalis, cujus ne pro Moyse quidem ulla fit exceptio: si quidem loco vultûs Dei, quem ille videre cupiebat, solummodo posteriora Dei, hoc est, quosdam insigniores divinæ potentiæ ac providentiæ effectus vidit: *Ecce*, ait Deus v. 21. *est locus apud me, & stabis supra petram. Cùmque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dexterâ meâ donec transeam: tollamque manum meam, & videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Quæ verba non videntur ad litteram intelligenda: neque enim legimus Moysen in foramine petræ aliquando constitutum; sed interpretanda sunt de miris potentiæ ac providentiæ Dei effectibus, quorum ipse Moyses testis fuit ac minister.

Eadem lex generalis confirmatur in novo Testamento.

Joan. 1. v. 18. *Deum nemo vidit unquam.* Et cap. 6. v. 45. *Omnis qui audivit à Patre, & didicit, venit*

ad me. Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem.

1. ad Timoth. 6. v. 16. *Qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.* Supple, in hac vitâ. Unde idem Apostolus 1. Corinth. 13. v. 12. opponens statum hujus vitæ cum futuro, ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

Probatur 2°. Quia hæc videtur esse communior SS. Patrum sententia.

S. Irenæus L. 4. cont. hæreses c. 20. aliàs 37. n. 10. *Manifestius autem adhuc*, inquit, *& per Ezechielem factum est, quoniam ex parte dispositiones Dei, sed non ipsum videbant Prophetæ propriè Deum ..... Igitur si neque Moyses vidit Deum, nec Elias, nec Ezechiel qui multa de cœlestibus viderunt; quæ autem ab his videbantur, erant similitudines claritatis Domini ..... Manifestum est quoniam Pater quidem invisibilis, de quo & Dominus dixit: Deum nemo vidit unquam. Verbum autem ejus, quemadmodum volebat ipse, & ad utilitatem videntium, claritatem monstrabat Patris, & dispositiones exponebat. Sensibili quadam & extraneâ formâ indutum*, ut dixit antea S. Irenæus.

Origenes in cap. 1. Isaiæ. *Faciem* (Dei), inquit, *non vidit Isaias nec Moyses vidit: posteriora vidit, ut scriptum est, Moyses.*

Tertullianus Lib. contra Praxeam c. 14. omnes Dei apparitiones quæ antiquis Prophetis aut Patriarchis factæ narrantur, ait *fuisse secundùm hominum capacitatem, non secundùm plenitudinem divinitatis .... Invisibilem Patrem*, ait, *intelligamus, pro plenitudine majestatis: visibilem verò filium agnoscamus, pro modulo derivationis.* Ibidem ostendit Moy-

[margin notes: ...n. pag. 60. / ...art. 1. pag. 50. M. / 507. D.]

sen non vidisse faciem Dei, istis momentis. 1°. Quia hæc visio ipsi servabatur in futurum. 2°. Si eam vidisset, ut quid eam postea videre desiderasset? 3°. Quia si eâ prerogativâ donatus fuisset Moyses, non dixisset Deus: *Non videbit me homo, & vivet.* Et L. 4. contra Marcionem c. 22. visionem Moysis explicat *de specie hominis, quem Deus erat gestaturus.*

S. Ambrosius: Omnium, inquit dignissimus erat Moyses qui Deum videret, sed impar erat qui Deum videre posset; *Et tamen sic visus accipitur, ut alicujus conspicabilis, ut dixi, materiæ dispositione assumptâ videretur, salvâ scilicet invisibilitate ejus.*

Idem S. Ambrosius, & cum eo S. Aug. & alii, ubi refellunt argumentum Arianorum contra divinitatem Filii, ex eo ductum quòd Filius sæpius in Scripturis visus sit, cùm tamen Deus sit invisibilis, reponunt: *Visum quidem Filium in specie quam voluntas elegit, non quam natura formavit*; adeoque illum perinde ac Patrem, naturâ & substantiâ invisibilem esse.

S. Aug. multis in locis mentem suam exponit. L. 2. de Trinit. c. 16. *Moyses*, inquit, *veram visionem Dei spiritaliter requirebat .... sed cùm hoc nec desideranti fuerit concessum, quis audeat dicere per similes formas, quæ huic visibiliter apparuerant, non creaturam Deo servientem, sed hoc ipsum quod Deus est cujusquam oculis apparuisse?* Idem repetit Tract. 3. in Joan. n. 17. *Quid*, inquit, *vidit Moyses? Moyses vidit nubem, vidit Angelum, vidit ignem: omnis illa creatura est: typum Domini sui gerebat, non ipsius Domini præsentiam exhibebat ... Invenis Moysen dicentem .... Videam te .... responsum accepit, Non potes videre faciem meam. Loquebatur ergo, fratres mei, cum Moyse Angelus, portans typum Domini; non erant illa substantia Dei.*

T. 8. p. 788. B. D.

To. 3. part. 2. p. 310. C.

N. 18. E.

In Epiſtolâ 147. aliàs 112. ad Paulinam, quæ tota eſt de videndo Deo, fusè præſens argumentum proſequitur. Cap. 5. n. 14. poſtquam non ſemel repetiit iſta Pauli verba: *Quem nemo hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Quærit, *quomodo ergo Deum viderit Abraham, Iſaac, Jacob, Job, Moyſes &c.* Sic reſpondet n. 19. *Deus naturâ inviſibilis eſt. Illi autem ideo viderunt, quicunque Deum viderunt, quia cui voluerit, ſicut voluerit, apparet eâ ſpecie, quam voluntas elegerit, etiam latente naturâ.* Et n. 20. *Ipſe ergo*, pergit S. Doctor, *erat in eâ ſpecie, quâ apparere voluerat; non autem ipſe apparebat in naturâ propriâ, quam Moyſes videre cupiebat. Ea quippe promittitur ſanctis in aliâ vitâ. Unde quod reſponſum eſt Moyſi* (Non videbit me homo, & vivet) *verum eſt, quia nemo poteſt faciem Dei videre & vivere; id eſt, nemo poteſt eum in hac vitâ videre vivens ſicuti eſt.*

T. 2. p. 480. F.

Pag. 481. E.

Denique, ut multa alia hîc prætereamus, quæſtione 154. in Exodum n. 5. ex profeſſo explicans Moyſis petitionem, & reſponſionem Dei, *Non videbit homo faciem meam & vivet:* ſic loquitur. *Oſtendens huic vitæ, quæ agitur in ſenſibus mortalibus corruptibilis carnis, Deum ſicuti eſt apparere non poſſe: id eſt, ſicuti eſt, videri in illâ vitâ poteſt, ubi ut vivatur, huic vitæ moriendum eſt.*

To. 3. part. 1. p. 468. D.

Qui exiſtimant S. Auguſtinum in contrariâ opinione fuiſſe, ad citata mox teſtimonia reſpondent, S. Doctorem loqui dumtaxat de viſione Dei per oculos corporis, quam meritò affirmat Moyſi denegatam fuiſſe.

Verùm, huic reſponſioni hæc obſtant 1°. Moyſi ea Dei viſio denegata fuit, quam poſtulaverat: at poſtulaverat videre Deum per mentem, non verò per oculos corporis: noverat enim haud dubiè

Moyses, naturam Dei spiritalem esse, adeoque sensibus corporis omnino imperviam. 2°. Si solam visionem Dei per oculos corporis excludere voluisset S. Augustinus, cur id clarè ac distinctè non explicat? Cur semper confugit ad formas seu species quasdam sensibiles, ut exponat quomodo Deus ab aliquibus visus fuerit; & disertè non affirmat, per oculos mentis aliquando hac in vitâ visum illum fuisse? 3°. Constat manifestè ex citato cap. 16. Lib. 2. de Trinit. Moysen visionem Dei *spiritaliter* requisiisse; quam tamen non obtinuit. Loquitur ergo S. Augustinus de visione Dei, non tantùm per oculos corporis, sed etiam per oculos mentis: quod expressè adhuc testatur S. Doctor Lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 26. ubi loca Numerorum de visione intuitivâ mentis vult esse intelligenda. *Non os corporis*, inquit, *sed mentis: sicut intelligendum arbitror quod de Moyse scriptum est.* 4°. Ea ipsa Dei visio Moysi denegata fuit hâc in vitâ, quæ Sanctis promittitur in alterâ: at non alia illis promittitur substantiæ Dei visio, quàm ea quæ fit per mentem; ergo &c.

To. 3. part. 1. pag. 317. A.

Non est quòd in quæstione, quæ substantiam dogmatis catholici non attingit, sed meram de facto controversiam, plura ex SS. Patribus testimonia congeramus. Unum hîc observasse sufficiet: tam persuasum fuisse Judæis, non posse ab homine mortali Deum intuitivè videri, ut Isaiam serrâ medium diviserint, quòd dixisset se vidisse Dominum sedentem super solium excelsum. Ita referunt S. Hilarius Lib. 5. de Trinit. versùs finem, & Rupertus Lib. 3. de victoriâ Verbi Dei c. 28.

Solvuntur Objectiones.

OBjicies 1°. ea omnia Scripturæ testimonia, quæ asserunt Deum à multis Patriarchis & Prophetis olim visum fuisse.

Resp. patere responsionem ad hæc omnia testimonia, ex iis quæ supra diximus Q. 10. Art. 1. in solutione objectionum pag. 488. & seq. Consule, ne bis eadem repetere teneamur.

Objicies 2°. Num. 12. v. 6. dicitur: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo meâ fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei & palam; & non per ænigmata & figuras Dominum videt.* Exodi 33. v. 11. *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.* Et v. 19. Deus Moysi promittit se ipsi ostensurum omne bonum: *Ostendam tibi omne bonum.*

Ex quibus testimoniis, in gratiam Moysis hæc urgeri possunt.

1°. Major hîc statuitur Moysis, quàm aliorum Prophetarum prærogativa: istis, vel per species sensibiles, vel in somnis Deus loquebatur; Moysi verò, os ad os, & non per ænigmata & figuras. At nulla foret major illa prærogativa, si Moyses Deum clarè non vidisset: & certè, visio quæ fit os ad os, & quæ opponitur visioni ænigmaticæ ac per figuras, est visio clara & intuitiva.

2°. Visio quæ fit facie ad faciem, verè intuitiva est; & illam Apostolus opponit visioni ænigmaticæ. 1. Corinth. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

3°. Deus Moysi promittit se omne bonum illi ostensurum : at omnium bonorum primum ac præcipuum est clara Dei visio.

Resp. ad primum : nego minorem. Major enim Moysis prærogativa in eo fuit, quòd longè familiariùs cum illo ageret Deus, quàm cum aliis Prophetis; quòd voluntatem suam clariùs longè ipsi manifestaret, quàm aliis, quibus non nisi figuris quibusdam obscuris obvolutam declarabat. Quare dicitur Deus os ad os, & facie ad faciem loqui cum Moyse : non quòd suam ipsi substantiam clarè conspiciendam exhiberet, sed quòd comparatione factâ ad alios, clariùs cum ipso ageret. Rem ita esse patet.

1°. Quia postquam dixit Scriptura, Moysen cum Deo loqui os ad os, & facie ad faciem, inducitur postea Moyses, rogans Deum ut ejus faciem videret; ergo illam non viderat.

2°. Loqui *os ad os & facie ad faciem*, non idem semper est ac Deum clarè intueri. Namque Deuter. 5. v. 4. *Deus facie ad faciem loqui dicitur Israelitis in monte de medio ignis*. Et tamen c. 4. v. 12. dicitur : *Vocem verborum ejus audistis, & formam penitus non vidistis*. Et vers. 15. *Non vidistis aliquam similitudinem, in die quâ locutus est Dominus in Horeb de medio ignis*.

3°. Propheta Ozee cap. 12. v. 3. innuit Angelum fuisse qui cum Jacob luctatus est, & S. Stephanus Act. 7. vers. 38. testatur Angelum etiam cum Moyse aliisque Patriarchis collocutum fuisse; non ergo Deus ipse immediatè Moysi apparuit.

4°. Verba hæc, *facie ad faciem*, paraphrasis Chaldaica vertit, *verbum ad verbum*. Et 70. Interpretes, *præsens præsenti* : alii, *familiariter*. Inde patet solutio.

Ad ſecundum : Verba iſta, *facie ad faciem*, apud Apoſtolum 1. Cor. 13. denotant quidem claram & intuitivam ſubſtantiæ Dei cognitionem, quia loquitur Apoſtolus de viſione quæ propria erit alterius vitæ : ſed in locis ex Veteri Teſtamento adductis, verba iſta, *os ad os & facie ad faciem*, ſignificant dumtaxat Deum cum Moyſe minùs involutè & obſcurè egiſſe, quàm cum aliis Prophetis.

Ad tertium : Deus promiſit Moyſi ſe omne bonum ipſi oſtenſurum, exceptâ ſcilicet naturæ ſuæ apertâ cognitione : expreſsè enim ait, *faciem meam videre non poteris*.

Objicies 3°. S. Paulus 2. Corinth. 12. v. 2. de ſe ipſo ait : *Scio hominem in Chriſto ante annos 14. raptum uſque ad tertium cœlum .... & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Et Act. 26. v. 16. Chriſtus ad S. Paulum : *Ad hoc apparui tibi, ut conſtituam te miniſtrum ...... eorum quæ vidiſti.* Ergo S. Paulus Deum vidit.

Reſp. Nego conſequens. 1°. Quia Apoſtolus longè poſt raptum, 1. ad Timoth. 6. aſſerit, *quòd nullus hominum viderit Deum, nec videre poſſit*. 2°. Viſio intuitiva ſic vivida eſt ac ſplendida, ut qui eâ donatur, ſtatum ſuum ignorare non poſſit. Ignorabat autem Paulus an in corpore, an extra corpus raptus fuiſſet. 3°. Ait quidem Apoſtolus ſe audiviſſe arcana verba, id eſt, multa in hoc raptu abſcondita myſteria cognoviſſe ; at de conceſsâ ſibi clarâ eſſentiæ Dei viſione, ne verbum quidem. 4°. Si tali prærogativâ fuiſſet ornatus, hanc procul dubio non omiſiſſet ; cùm Apoſtolatum ſuum extollit & commendat. Cùm igitur Chriſtus Act. 26. Paulo dixit : *Conſtituam te miniſtrum eorum quæ vidiſti*, non ipſam intelligit divinam ſubſtantiam, ſed myſteria & ſacramen-

ta, quæ ipsi fuerant in raptu revelata.

Objicies 4°. authoritatem S. Augustini duobus in locis. Epistolâ 147. aliàs 112. c. 13. n. 31. hoc Moysi concessum fuisse docet, ut Deum, visione saltem transeunte & in extasi, clarè conspexerit. *Non est incredibile*, inquit, *quibusdam Sanctis nondum ita defunctis, ut sepelienda cadavera remanerent, etiam istam excellentiam revelationis fuisse concessam.* Et postea n. 32. *Quid ergo est quòd eum* (Moysen) *sic fecit exceptum, nisi fortè quia illâ contemplatione dignum etiam tunc habuit populi sui talem rectorem & ministrum in totâ domo suâ fidelem, ut quemadmodum concupiverat, videret Deum sicuti est, quæ contemplatio cunctis filiis in fine promittitur?*

T. 2. p. 486. A.

Ibid. E.

Et Lib. 12. de Gen. ad litt. cap. 27. postquam dixit, Exodi aut potius Numerorum testimonia de visione mentis intuitivâ intelligenda esse, sic pergit: *Concupiverat* (Moyses), inquit, *videre Deum; non utique sicut viderat in monte ... sed per speciem suam. .... Nisi tamen concupitam & desideratam Dei claritatem Moyses videre meruisset, non in Libro Numerorum diceret Deus ad Aaron & Mariam .... Os ad os loquar ad illum in specie, & non per ænigmata, & claritatem Domini vidit. Neque enim hoc, secundùm substantiam corporis quæ carnis sensibus præsentatur, intelligendum est.*

To 3. part. 1. p. 317. A.

Ibid. D.

Ad illud verò quod objici poterat, neminem posse videre Deum simul & vivere; reponit duplicem distingui posse mortem: alteram veram, quæ posita est in separatione animæ à corpore; alteram, quæ consistat in alienatione à sensibus: alterutram autem sufficere.

Resp. ad primum. Eâ in Epist. nihil assertivè pronuntiare S. Doctorem, sed sub dubio rem propo-

nere. *Non est incredibile*, inquit, *Fortè illâ contemplatione dignus fuit Moyses.* Qui loquendi modus non certam ac fixam, sed dubiam exprimit S. Doctoris mentem ac sententiam.

Ad secundum: fatendum est eò loci magis assertivè loqui S. Augustinum & in eam inclinare sententiam, Moysi nempe concessum fuisse, ut Deum intuitivè contemplaretur.

Verùm, notum est quod ipsemet S. Doctor de Libris illis de Gen. ad litteram dixerit Lib. 2. Retract. c. 24. *Plura scilicet in iis quæsita fuisse quàm inventa fuerint; & eorum quæ inventa sunt, pauciora firmata: cætera verò ita posita, velut adhuc requirenda sint.* Igitur rem penitiùs hîc non expendit, quam aliis in locis sedulò discussam definivit.

T. 1. p. 50. D.

Objicies 5°. S. Bernardus Serm. 9. de diversis, de S. Benedicto ait: *Ad hanc excellentiam videndi Deum, absque vehiculo creaturæ, licet ad modicum, rapta videtur illa anima* (Benedicti) *quæ collectum sub uno solis radio mundum universum conspexit, de quo miraculo B. Papa Gregorius.* (Dialog. L. 2. c. 35.)

To. 1. pag. 1104. E.

Resp. S. Bernardum aut loqui tantùm de raptu, in quo B. Benedictus ad altiorem divinitatis contemplationem elevatus fuerit: aut si de intuitivâ Dei visione quâ raptim ac transeunter donatus fuerit S. Benedictus, dubitanter non assertivè id proponere. Et verò, sequitur hîc Bernardus S. Gregorium Magnum qui de altiori contemplatione in raptu loquitur, non de clarâ & apertâ Dei visione. Quapropter S. ipse Thomas, tametsi nobis hîc adversetur 2. 2. quæst. 180. art. 5. ad 3. relatis D. Gregorii verbis, ait: *Ex his non datur intelligi, quòd Sanctus Benedictus Deum in illâ visione per essentiam viderit.*

Objicies

Objicies denique. Multi è SS. Patribus docent hanc unam fuisse prærogativam statûs innocentiæ, Angelorum & hominis, quòd clarâ Dei visione, gloriâ, & felicitate perfectâ fruerentur. Ita sensisse videntur SS. Augustinus in Psal. 70. Gregorius Magnus in Psal. 4. pœnitentialem. Bernardus Serm. 3. in pervigilio Nativitatis.

Resp. Mentem illorum Sanctorum esse, nimirum Angelos & hominem in statu innocentiæ, cùm nec invidiâ, nec ullo inordinato affectu excæcarentur, in perfectâ animæ pace & quiete Deum clarè intellexisse & vidisse: non quidem visione intuitivâ, sed abstractivâ, eâque perfectissimâ; ut pote quæ nullis peccati tenebris, nullâ vitiosi affectûs caligine obscurata foret.

QUÆSTIO DECIMA TERTIA.

De principiis effectivis visionis Dei intuitivæ.

TRia hîc distingui possunt effectiva visionis Dei principia.

Unum ex parte objecti; & est species ipsius repræsentativa.

Secundum ex parte Dei; vel lumen gloriæ, vel concursus ejus supernaturalis & extraordinarius.

Tertium ex parte hominis; & est intellectus ipse. De his principiis, tribus sequentibus articulis breviter disputabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum in visione Dei intuitivâ admittenda sit aliqua Dei species sive impressa, sive expressa.

A Philosophis ad Theologos fluxit præsens quæstio. Ut enim illi disputant, quâ ratione anima, quæ spiritalis est res sive corporeas, sive spiritales percipiat; ita & isti quærunt, quâ ratione mens beata Deum intuitivè videat: an immediatè; an per quamdam imaginem seu speciem Dei vicariam.

Duplicem itaque speciem distingunt, unam impressam, alteram expressam.

Species impressa, est virtualis objecti similitudo, seu imago & repræsentatio objecti, quæ facultati imprimitur, & simul cum eâ ad cognitionem objecti concurrit: unde dicitur objecti vicaria & quasi semen; quia cùm objectum per sese præsens non possit menti adesse, maximè si materiale fuerit, necesse est ipsius vices suppleri per quamdam similitudinem seu imaginem illius, quæ vocatur species impressa.

Species expressa est formalis & actualis rei cognitio ab intellectu expressa, quæ vulgò dicitur verbum mentis, seu sermo interior.

De utrâque illâ specie quæritur, an sit admittenda, vel saltem an sit possibilis. Admittendam esse speciem impressam in visione Deî intuitivâ, docent nonnulli cum Henrico in Summâ art. 33. quæst. 2. ad 3. Ægidio Lib. 8. de beatitudine quæst. 3. art. 3. parag. 1. Illam verò impossibilem esse, docent communiter S. Thomæ discipuli.

PRIMA CONCLUSIO.

Nulla datur in visione Dei beatificâ, species impressa.

Probatur. Quia talis species planè inutilis videtur. Admittitur enim vulgò à Philosophis, ad supplendam objecti vel absentiam, vel improportionem: atqui Deus in visione beatificâ per se præsens est, & intimior intimo nostro, ait S. Augustinus: est etiam attemperatus intellectui nostro, beneficio luminis gloriæ; ergo planè inutilis ac rejicienda videtur illa species Dei impressa, in visione beatificâ.

Dices: quando objectum facultatis vires excedit, tàm debet admitti species ex parte objecti ad tollendam improportionem, quàm auxilium ex parte ipsius facultatis: atqui in visione beatificâ admittitur auxilium ex parte facultatis, nempe lumen gloriæ; quidni ergo & species quædam ex parte objecti quæ illud repræsentet?

Resp. Nego majorem. Quia in visione beatificâ, improportio non se tenet ex parte objecti quod per se præsens est ac intelligibile, sed ex parte facultatis: undè requiritur lumen ex parte potentiæ, non verò species ex parte objecti.

Instabis 1°. Deus supplere non potest officium speciei, cujus hoc proprium est, ut uniat objectum cum facultate; ut facultatem informet, eique adhæreat: Deus etenim hærere non potest tanquam accidens subjecto.

Resp. Distinguo antecedens. Deus supplere non potest, in genere causæ formalis inhærendo, informando, concedo: in genere causæ efficientis, movendo per se ipsum potentiam, & cùm eâ concurrendo ad eliciendum actum visionis seu cognitionis, nego.

Inſtabis 2°. Deus per ſe immediatè id non operatur quod æquè commodè præſtare poteſt per cauſas ſecundas : ſed æquè commodè fieri poteſt viſio per ſpeciem impreſſam, quæ ſit objecti imago quædam vicaria.

Reſp. Nego minorem. Cùm enim viſio ſit actio præſtantiſſima, ab ipſo objecto immediatè & per ſe concurrente, non verò per ſpeciem ab ipſo diſtinctam elici debet.

Inſtabis 3°. Potentia longè connaturaliùs agit per formam ſibi intrinſecùs inhærentem, quàm aſſiſtentem extrinſecùs.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Si forma illa requiratur ex parte potentiæ, concedo : Si ex parte objecti, nego. Porro ſpecies requiritur ex parte objecti, non verò potentiæ. Cùm igitur objectum in viſione beatificà ſit intimè præſens intellectui, non indiget ſui quaſi vicarià ſpecie ut cognoſcatur ; ſed per ſemetipſum immediatè cognoſcitur.

Inſtabis denique. Viſio eſt actio vitalis ; ergo non poteſt eſſe à Deo extrinſecùs movente.

Reſp. Diſtinguo conſequens. Non poteſt eſſe à Deo, quatenus eſt actio vitalis & ſub eâ ratione formali, concedo : quatenus eſt repræſentativa objecti, nego.

SECUNDA CONCLUSIO.

Species impreſſa Dei in viſione beatificà non videtur omnino impoſſibilis.

Probatur : Quia nulla proferri poteſt ratio ſatis firma & efficax hujuſce impoſſibilitatis.

Duplex à Theologis adverſæ partis vulgò ratio profertur :

Prima eſt, quòd omnis ſpecies repræſentativa

objecti, debeat eſſe in eodem gradu puritatis, perfectionis & immaterialitatis cum objecto quod repræſentat; impoſſibilis verò ſit ſpecies aliqua creata, quæ ſit in eodem gradu perfectionis & immaterialitatis cum Deo, ut per ſe patet.

Secunda ratio eſt, quia cùm Deus ſit per ſe ac eſſentialiter intelligibilis, non poteſt per aliud intelligibilis reddi; ſicut non poteſt per aliud eſſe infinitus, immenſus &c.

Atqui duplex iſta ratio ſatis efficax & firma nobis non videtur.

Non prima, quæ falſum ſupponit. Namque contingit aliquando, ſpeciem puriorem eſſe ac magis immaterialem ipſomet objecto cognito. V. g. cùm res materiales & corporeas cognoſcimus: ſpecies enim illarum quas cudit intellectus, longè ſunt à materiâ defæcatiores, quàm ſit objectum ipſum corporeum & materiale quod cognoſcitur. Ex adverſo, ſpecies non ita pura eſt, perfecta & immaterialis ac objectum quod repræſentat: v. g. cùm Angelus inferior ſuperiorem cognoſcit per ejus ſpeciem; & cùm accidens repræſentat ſubſtantiam intentionaliter, ut aiunt. Cujus quidem ratio hæc eſt, quòd ſpeciei perfectio vel imperfectio non petitur ex parte objecti, ſed ex parte potentiæ ſeu facultatis in quâ recipitur; & pro majori vel minori facultatis perfectione, ſpecies magis aut minùs perfectæ ſunt. Sufficit igitur, ut ſpecies repræſentativè & intentionaliter eandem habeat cum objecto perfectionem: hoc eſt, quòd objectum perfectè repræſentet; non verò ut illam objecti perfectionem omnem in ſe entitativè contineat.

Non ſecunda. Namque Deus eſt quidem per ſe intelligibilis, ſed liberè & ex beneplacito ſuo; ac

potest, si velit, suum concursum suspendere in ratione objecti, quem si suspenderet, tunc intelligibilis fieret per aliud: non quidem in actu primo, quia hoc habet ex naturâ suâ, quòd intelligi possit; sed in actu secundo, quia actu per aliud intelligeretur. Unde patet disparitas infinitatis & immensitatis Dei; si quidem istæ perfectiones non pendent à liberâ Dei voluntate, cùm sint ex necessitate ipsius naturæ: non ita, quòd Deus actu clarè & intuitivè ab mente creatâ videatur; quod ab ejus liberâ voluntate omnino pendet.

Dices. Corpus non potest spiritum repræsentare; ergo nec species creata Deum.

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disparitas est, quòd spiritus nullatenus contineatur intra limites objecti specificativi facultatis corporeæ; è contra, species creata Dei contineri possit intra limites facultatis intelligentis: uno verbo, spiritus ab oculo corporis videri non potest; benè autem species intelligibis, à facultate intelligente.

Instabis 1°. Species illa Deum quodammodo perficeret, esset enim accidens: omne autem accidens quodammodo perficit subjectum cui inest.

Resp. Nego antecedens: ad probationem distinguo. Omne accidens subjectivum, seu quod subjecto inhæret, illud quodammodo perficit, esto: accidens objectivum, hoc est, quod repræsentat objectum, nego. Porro species illa, si daretur, esset accidens dumtaxat objectivum, non verò subjectivum.

Instabis 2°. Si talis species Deum repræsentaret, haud dubiè illum ut infinitum repræsentaret: sed hoc implicat.

Resp. Nego sequelam antecedentis. Species enim

illa nihil plùs efficeret quàm Deus ipſe in ratione objecti : ſed Deus non unitur menti Beatorum, ut infinitus, ſeu modo infinito ; ergo nec ſpecies illa, ſi daretur, Deum infinito modo repræſentaret. Ratio eſt, quia ſpecies illa ſemper ſequitur conditionem ſubjecti in quo eſt; juxta vulgare axioma, Quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur.

Inſtabis 3°. Deus, etiam abſolutè loquendo, non poteſt non eſſe præſens intellectui creato.

Reſp Diſtinguo antecedens. Non poteſt non eſſe præſens, per immenſitatem, concedo : in ratione objecti intelligibilis actu moventis potentiam, nego.

Inſtabis 4°. Deus non poteſt non concurrere cum intellectu creato, ſuppoſito quòd intelligat ; aliàs, non intelligeret : nihil enim poteſt homo facere, ſine concurſu Dei ſive naturali ſive ſupernaturali ; ergo per ſe immediatè concurrit.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Deus non poteſt non concurrere, tanquam cauſa efficiens & phyſica, concedo : tanquam objectum per ſe movens facultatem ad intelligendum ſeu cognoſcendum, nego.

Inſtabis denique. Ex S. Dionyſio Lib. de divinis nominibus cap. 1. Quod eſt ordinis inferioris, non poteſt repræſentare aliquid ſuperioris ordinis ; ergo ſpecies illa creata, quæ ordinis foret inferioris reſpectu Dei, eum repræſentare non poſſet.

Reſp. Nego conſequens. S. enim Dionyſius, aut quiſquis auctor eſt Lib. de divinis nominibus, loquitur de cognitione Dei per creaturas ; ac mens illius eſt, ex creaturis non poſſe hominem perfectam divinæ eſſentiæ cognitionem habere, quod ultro fatemur : ſed iſtud extra propoſitum noſtrum excurrit.

T. 8. p. 886. C. tionem prosequitu
vimus, inquit, *fit*
tamen inferior est, q
quippe animus, cre
Ib. p. 986. G. 16. n. 16. *Illud qu*
etiam cum similes
Ib. p. 987. A. *sicuti est . . . . Et tu*
falsum, quia neque
Probatur 2°. Qu
verbum mentis, sep
nostræ cognitionis t
bum mentis in visio
vera est actio menti
quem terminum : sed
nis, vocatur species
Tùm quia, mens nostr
maliter intelligens ni
quia nempe vitalis est
cum ac formale, est sp
Dices. Nulla requiri
objectum est per se a

objecti abſentiam, quod proprium eſt ſpeciei impreſſæ officium; ſed ut ſit terminus formalis intellectionis. Et verò, cùm Pater æternus ſeipſum cognoſcit, ſibi intimè præſentem habet divinam eſſentiam, & tamen ſe ipſum intelligendo Verbum producit. Igitur & mens humana, ſervatâ proportione, cùm Deum intuitivè cognoſcit, producit terminum ſuæ cognitionis, qui verbum dicitur. Dixi, ſervatâ proportione: quia Pater æternus ſeipſum cognoſcendo, producit terminum ſubſtantialem, hoc eſt, Filium ejuſdem cum ipſo naturæ ac ſubſtantiæ; mens verò creata producit dumtaxat terminum accidentalem, ſeu, ut vocant, intentionalem.

Inſtabis 1°. In viſione beatificâ, eſſentia divina immediatè ac per ſe eſt terminus cognitionis intellectûs.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Divina eſſentia eſt terminus cognitionis objectivus & externus, concedo: formalis, internus ac vitalis, nego. Implicat enim facultatem vitalem cognoſcere cognitione formali alterius.

Inſtabis 2°. Species finita non poteſt repræſentare intuitivè ac clarè objectum infinitum.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Species finita objectiva, quæ priùs cognita ducat in cognitionem alterius, concedo: ſpecies formalis & intentionalis, quæ incognita ducit in cognitionem alterius, nego. Porro ſpecies expreſſa eſt formalis, ut ſæpiùs dictum eſt.

Inſtabis 3°. Si Deus videretur per ſpeciem expreſſam, videretur per aliud; ergo non intuitivè ac immediatè per ſe videretur.

Rep. Diſtinguo antecedens. Videretur per aliud, tanquam per medium quo, ſeu per terminum for-

lum producunt te
motus localis eſt a
Reſp. Nego an
Verbum divinum
non producere Ve
ductum per intelle
ſit cum intellection
hauritur per produ
localis propriè non
cativa dumtaxat &
loco applicat, aut a
in motu duo diſting
producitur ab eo qu
tur. Terminus motû
va, eſt impetus: ter
eſt actio applicativa
de hiſce quæſtionibu
his enim, ut jam mo
fluxit controverſia de
in viſione Dei beatifi

ARTICULUS SECUNDUS.

De lumine gloriæ.

Quæ ipſius natura; quæ neceſſitas, quæ officia?

CUm intellectus humanus ſibi relictus non poſſit aſſurgere ad viſionem Dei intuitivam, quæ ſupernaturalis eſt, indiget auxilio quo elevetur ac roboretur. Auxilium verò illud, lumen gloriæ ſolet appellari: tùm quia idem præſtat reſpectu intellectûs, quod lumen corporale reſpectu oculorum: tùm quia ſic appellatur à Scripturâ & à Conc. Viennenſi. Pſal. 35. v. 10. *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Et Apocal. 22. v. 5. *Videbunt faciem ejus..... & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine Solis, quia Dominus Deus illuminabit eos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum.* Tùm denique, quia per illud lumen, æternâ gloriâ & claritate illuſtrabimur.

Circa lumen gloriæ hæ moventur à Scholæ Theologis quæſtiones.

Prima: Quid ſit. Scotus in 3. diſt. 3. exiſtimat charitatem quæ eſt in animâ beatâ augeri actuali quodam & extraordinario concurſu qui abſque ullo alio habitu ſuperaddito ſufficit, ut anima Deum intuitivè videat. Alii exiſtimant lumen illud nihil aliud eſſe, quàm ipſum Deum beatis aſſiſtentem, eoſque adjuvantem ad actum illum ſupernaturalem eliciendum. Vide Petavium L. 7. de Deo c. 8.

Secunda: An ſit neceſſarium, & quæ ipſius officia. An tantùm ut intellectus recipiat viſionem beatificam, ut putat Major in 3. diſt. 14. q. 2. dubio 2.

Tertia : An tantæ
hærens intellectui ,
riorem Dei concur
dist. 49. q. 4. art. 3
c. 54. negant alii.

Quarta : Utrum h
turæ intellectuali eff
possit intellectus ita
vante superaddito ,
quod affirmant Majo
disput. 2. Ex istâ ser
rem fidei hîc non pe
liberam Scholæ dispu

PRIMA

Lumen gloriæ est l
turalis elevans intelle
Dei.

Probatur declarand
partes.

1°. Dicitur habitus

connaturalis, quo propiùs accedit ad modum agendi naturalem.

2°. Dicitur intellectualis; quia in intellectu recipitur, eumque adjuvat.

3°. Dicitur supernaturalis; quia naturales humani intellectûs vires superat.

4°. Dicitur ad eliciendam Dei visionem; quia in re, præcipuum ejus officium positum est, ut mox dicemus.

SECUNDA CONCLUSIO.

Lumen gloriæ necessarium est ad eliciendam beatificam Dei visionem.

Probatur ex definitione Concilii Viennensis contra Beguardos & Beguinas qui contendebant, *animam non indigere lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum & eo beatè fruendum. Nos*, ait Clemens V. *Sacro approbante Concilio sectam ipsam* (Beguardorum & Beguinarum) *cùm præmissis erroribus de lumine gloriæ damnamus & reprobamus.* Inde tamen non inferas docere fidem, lumen illud esse habitualem qualitatem animæ inhærentem; hoc enim unum hìc spectat definitio Ecclesiæ, necessarium scilicet esse aliquod auxilium supernaturale, quo anima juvetur ac roboretur ad Deum clarè & intuitivè videndum; quodcunque tandem sit illud auxilium, & cujuscunque naturæ.

Clement. cap. *Ad nostrum.* de hæreticis.

Ratio est, quia intellectus suis solis viribus relictus, non est capax actionis supernaturalis, ad quam non nisi remotam habet proportionem, quæ necessariò compleri ac perfici debet, ut in actum erumpat. Ita sine fide, spe & charitate, in Deum credere, sperare, eumque diligere non possumus. Atque auxilium hujusmodi necessarium est, non tantùm

ne habitus fidei, sp
roborant ad actus
cendos. Non igitur
tem intellectûs, ve
dam Dei essentiam
namque divina esse
lummodo extrinsecè
tem inhæreret; at r
quod intimè afficiat
vel etiam eum dispon
nem: tùm quia visio
intrinseco principio,
potest: tùm quia si re
sitio necessaria ad re
turalem, alia etiam n
sum lumen, quod etia
dum; & ita dabitur p
lumen gloriæ supplet
tûs creati incapacitate
conspiciendum.

Modus autem quo

TERTIA CONCLUSIO.

Lumen gloriæ suppleri absolutè potest per uberiorem Dei concursum supernaturalem.

Probatur. Quia nullâ satis firmâ & efficaci ratione, aut ex parte Dei, aut ex parte hominis, probatur non posse suppleri lumen gloriæ.

1°. Non ex parte Dei: quia Deus supplere potest id omne quod neque formale est, neque vitale, sed merè effectivum: ita potest calorem sine igne, lumen sine Sole producere. Atqui lumen gloriæ non est quid vel formale, vel vitale: non formale; quia formalis causa visionis, est ipsamet actio mentis Deum videntis: quòd verò lumen gloriæ inhæreat intellectui cumque informet, planè est per accidens; quia nimirum est qualitas quæ postulat inhærere Non est etiam quid vitale; quia quidquid vitale est, fit à principio vitali intrinseco: at lumen gloriæ tale non est, cùm fit à principio seu à causâ extrinsecâ; ergo lumen gloriæ concurrit ad visionem beatificam in genere dumtaxat causæ efficientis.

2°. Non ex parte intellectûs: namque ex duplici tantùm capite oriri posset hæc implicantia; aut quia visio est supernaturalis, aut quia est vitalis: atqui ex neutro capite probatur ita necessarium esse lumen gloriæ, ut suppleri non possit per uberiorem Dei concursum. Non ex primo: namque actus fidei, spei & charitatis qui præcedunt justificationem, sunt etiam supernaturales, nec tamen procedunt ab habitibus fidei, spei & charitatis. Non ex secundo capite: quia, ut jam dictum est, lumen gloriæ non est quid vitale. Deinde verò, intellectus inchoatam saltem & remotam habet proportionem, quæ dicitur habitu-

dinis cum Deo videndo ; & indiget dumtaxat auxilio quo proximè ac perfectè compleatur incapacitas illa & insufficientia quâ laborat, ut actu & de facto Deum intuitivè videat : at concursus Dei extraordinarius id efficere potest.

Dices. Habitus supernaturalis qui datur non tantùm ad faciliùs, sed etiam ad eliciendam simpliciter actionem, suppleri non potest : atqui lumen gloriæ est habitus supernaturalis ; ergo &c.

Resp. Nego majorem. Namque concursus Dei supernaturalis idem efficere potest, quod habitus infusus & inhærens. Equidem facultas connaturaliùs agit ex formâ sibi inhærente ; sed absolutè sine illâ potest agere, præsertim cùm remotam habeat & incompletam cum objecto proportionem.

Instabis 1°. Intellectus intrinsecam habet incapacitatem ad Deum clarè & intuitivè videndum, quia talis actio est verè supernaturalis ; ergo incapacitas illa intrinseca tolli debet per aliquid intrinsecum & inhærens.

Resp. Nego consequens. Quia concursus Dei supernaturalis sufficit ad tollendam illam incapacitatem proximam : maximè cùm, ut dictum est, sit in animâ capacitas seu potentia inchoata & remota ad Deum videndum.

Instabis 2°. Nisi intellectus fiat completè ac proximè potens per auxilium intrinsecum & inhærens, erit actus secundus, nempe visio, sine actu primo interno ; quia entitas ipsa intellectûs non potest esse actus ille primus : atqui hoc implicat ; ergo &c.

Resp. Nego majorem. Erit enim actus primus, nimirum ipsa intellectûs substantia, quæ capax est illius visionis, accedente Dei concursu ; & intellectus connotans divinam omnipotentiam, per quam

evehi

evehi potest & roborari ad actum supernaturalem; se habet per modum actûs primi. Et verò, si quid roboris haberet istud argumentum, probaret Deum nunquam posse uti creaturâ ad aliquem effectum supernaturalem, v. g. aquâ Baptismatis ad producendam gratiam, quin priùs ipsi virtutem quamdam per modum actûs primi indidisset; quod quidem absurdum videtur.

Instabis 3°. Deus supplere non potest ipsammet visionem, seu actionem mentis videntis; ergo nec lumen gloriæ, quod est medium seu instrumentum necessarium ad videndum Deum.

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disparitas est, quòd visio sit actio vitalis quæ necessariò fluit ab interno & vitali principio: non ita lumen gloriæ, quod nec vitale quid est nec formale, sed tantùm causa effectiva instrumentalis visionis beatificæ.

QUARTA CONCLUSIO.

Nulli creaturæ possibili naturale ac debitum esse potest lumen gloriæ.

Probatur 1°. auctoritate S. Aug. & ratione quâ ipse utitur. Nempe: creatura cui naturale foret ac debitum lumen gloriæ, ex propriâ & intimâ naturæ suæ conditione beata foret & impeccabilis; hæc enim duo necessariæ sunt visionis Dei appendices: atqui nulla creatura propriâ & intimâ naturæ suæ conditione beata esse potest & impeccabilis. Non primum: *Quia*, inquit S. Augustinus Lib. 12. de Civitate Dei cap. 1. n. 2. *quamvis non omnis beata possit esse creatura (neque enim hoc munus adipiscuntur, aut capiunt feræ, ligna, saxa &c.) ea tamen quæ potest, non ex se ipsâ potest, quia ex nihilo creata est;*

T. 7. p. 301. A.

sed ex illo, à quo creata est. Atqui creatura quælibet possibilis, ex nihilo est; ergo ex se se, judice S. Augustino, beata esse non potest. Non secundum: quia ut idem S. Doctor ait Lib. 14. de Trinitate cap. 4. agens de creaturâ intellectuali, *Quamquam magna natura sit, vitiari tamen potuit, quia summa non est.* Et in Enchiridio cap. 12. *Natura igitur omnes*, inquit, *quoniam naturarum prorsus omnium Conditor summè bonus est, bona sunt, ideo in eis & minui bonum & augeri potest.* Ratio igitur à priori cur creatura quælibet intelligens deficere possit ac peccare, hæc est, quia est è nihilo producta: atqui talis foret quælibet creatura etiam possibilis; eo enim quòd creatura est, ex nihilo est.

To. 8. pag. 951. C.

T. 6, p. 199. C.

Probatur 2°. Quia creatura cui naturale ac debitum foret lumen gloriæ, esset supernaturalis: atqui nulla dari potest substantia creata supernaturalis; nec liquidò satis explicari potest, in quo consisteret illa ratio supernaturalitatis. An in eo quòd à solo Deo produci posset? at Angelus & anima rationalis à solo Deo produci possunt, nec tamen sunt supernaturales. An in eo quòd aliàs creaturas superaret suâ substantiali perfectione? at si hæc ratio aliquid momenti haberet, perfectissima, quæ nunc extat substantia, supernaturalis dici posset, quod est absurdum. An ex eo quòd esset ordinis superioris respectu aliarum creaturarum? Sed nec id videtur dici posse: nam vivens est in superiori ordine respectu non viventis, & homo respectu brutorum animantium; & tamen nec vivens, nec homo sunt ordinis supernaturalis. An ex eo quòd esset ordinis divini? Sed quid illud sit, vix intelligitur. Vel enim ita esset, quòd participaret aliquam Dei perfectionem quæ formaliter esset in Deo: at & Angelus & anima

rationalis, communem habent cum Deo formalem ſpiritûs naturam, (quamquam in diverſo gradu & ordine) nec tamen Angelus & anima rationalis ſunt ſubſtantiæ ſupernaturales. An quòd ejuſdem ordinis foret cum lumine gloriæ & viſione beatificâ? Sed nec iſtud quidquam ponderis habet. Recurret enim quæſtio; quomodo ſcilicet ejuſdem ſit ordinis cum lumine gloriæ, & quomodo ſit ſupernaturalis; ac vitioſus foret circulus: probaretur enim ſupernaturalitas luminis gloriæ, ex ſupernaturalitate illius ſubſtantiæ; & viciſſim, ſupernaturalitas ſubſtantiæ ex ſupernaturalitate luminis gloriæ: ſed id abſurdum videtur; ergo intelligi & explicari ſatis non poteſt, unde deſumeretur ſupernaturalitas illius ſubſtantiæ poſſibilis.

Dices: dari poteſt, & re ipsâ datur accidens ſupernaturale, v. g. fides, ſpes, charitas: quidni ergò & ſubſtantia ſupernaturalis? quandoquidem omne accidens dicit ordinem ad aliquod ſubjectum ipſi proportionatum.

Reſp. Nego conſequens. Argumentum enim iſtud, ſi valeret, probaret non tantùm poſſibilem eſſe, ſed etiam actu exiſtere ſubſtantiam ſupernaturalem; quemadmodum actu dantur accidentia ſupernaturalia. Diſparitatis ratio in eo eſt, quòd accidens ſupernaturale etſi tendat ad Deum, non tamen ejuſdem ſit cum ipſo ſubſtantiæ & ordinis, ſicut eſſet ſubſtantia ſupernaturalis, ſi daretur, quæ ex ſe ſe beata foret & impeccabilis. Re verâ omne accidens ordinem dicit ad aliquod ſubjectum, illudque exigit; at non idcirco ſubjecto debitum eſt. Sic v. g. gratia ſubjectum quidem aliquod poſtulat cui inſit; nec tamen propterea ipſi debita eſt, aliàs gratia non eſſet.

Inſtabis 1°. Nulla proferri poteſt ratio, cur repugnet ſubſtantia ſupernaturalis, & non repugnet accidens ſupernaturale: non ex eo quòd ſit ſubſtantia; Deus enim eſt ſubſtantia & ſupernaturalis: non ex eo quòd ſit creata; accidens enim ſupernaturale, creatum eſt.

Reſp. Subſtantiam ſupernaturalem ex hoc duplici capite repugnare, quòd ſit ſubſtantia, & quòd ſit creata. Quatenùs ſubſtantia, eſt in ordine ad ſe; nec quidquam exigere poteſt, niſi quod naturale eſt: quatenùs creata, eſt ex nihilo adeoque defectibilis; accidens verò non eſt ad ſe, ſed ad aliud quod perficit: unde, Deo ita volente, deſtinari poteſt ad ordinem ſupernaturalem, atque ita in entitate ſuà, eſſe ſupernaturale.

Inſtabis 2°. Accidens ſupernaturale v. g. charitas, Chriſto connaturalis erat.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Chriſto connaturalis erat, ratione divini ſuppoſiti, concedo: ratione humanitatis, nego.

Inſtabis 3°. Intellectus ſimul cum lumine gloriæ eſt quid finitum; ergo poteſt Deus creare intellectum cui naturale ſit lumen gloriæ.

Reſp. Nego conſequens. Neque enim poteſt Deus efficere id omne quod finitum eſt, quando illud implicat & contradictionem involvit. Ita non poteſt efficere ut homo agat independenter à ſuo concurſu, tametſi actio illa hominis ſit finita.

Inſtabis 4°. Creatura cui connaturale foret lumen gloriæ, Deus non eſſet, aut formaliter, aut virtualiter, aut eminenter; ergo non implicat.

Reſp. Eſto, nullo ex his modis Deus foret; at ſaltem indirectè eveheret creaturam ad participationem eſſentiæ divinæ, in quantùm creatura illa ex

ſe beata foret & impeccabilis.

Inſtabis 5°. Deus poteſt producere intellectum perfectiorem in infinitum; ergo & ita perfectum ut naturaliter Deum videat.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Poteſt producere intellectum perfectiorem in infinitum, intra ordinem naturæ debitum, concedo: extra illum ordinem, nego.

Inſtabis 6°. Poteſt objectum infinitum videri viſione finitâ; ergo & objectum ſupernaturale attingi poteſt viſione naturali.

Reſp. Nego conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt, quia objectum quantumlibet infinitum, non videtur quatenus eſt infinitum, & modo infinito: at verò objectum ſupernaturale, non poteſt attingi niſi quatenus eſt ſupernaturale; adeoque à potentiâ ſupernaturali quodam auxilio elevatâ & roboratâ.

Inſtabis 7°. Quidquid Deus conferre poteſt per qualitatem ſupperadditam, hoc poteſt & per naturam; ergo poteſt creare intellectum ita perfectum, ut ipſi connaturalis ſit aperta Dei viſio.

Reſp. Nego antecedens. Poteſt enim Deus conferre v. g. aquæ, per qualitatem ſuperadditam, ut calefaciat, quod non poteſt per naturam; quia naturâ ſuâ frigida eſt, non calida.

Inſtabis 8°. Quod ſuperiori competit in gradu intenſo, poteſt inferiori competere in remiſſo: ſic calor qui in ſummo gradu naturalis eſt igni, in remiſſo poteſt aëri competere; ergo videre Deum per naturam, quod Deo in gradu perfectiſſimo convenit, creaturæ convenire poteſt in remiſſo & inferiori quodam gradu.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Si res illæ ſint intra

eundem ordinem naturæ, nec ulla ſit aliunde implicantia, concedo: ſi ſint in diverſo ordine, & ſit aliunde aliqua implicantia, nego. Porro Deus & creatura, per reſpectum ad viſionem beatificam, ſunt in diverſo prorſus ordine; & aliundè, ut probatum eſt, implicat creaturam eſſe naturaliter beatam & impeccabilem.

Inſtabis 9°. Viſio Dei eſt actio vitalis: ſed omnis actio vitalis eſt connaturalis potentiæ vitali; ergo ſupponit potentiam cui ſit connaturalis.

Reſp. Diſtinguo minorem. Omnis vitalis actio prout vitalis eſt, potentiæ vitali connaturalis eſt, concedo: prout eſt ſupernaturalis, nego. Viſio igitur præciſè, ut vitalis eſt, intellectui creato eſt connaturalis; ſed quatenus ſupernaturalis, omnem ejus exigentiam & capacitatem naturalem ſuperat.

Inſtabis 10°. Cæteræ Dei perfectiones ſupernaturales communicari poſſunt creaturæ, v.g. ſapientia, charitas &c. ergo & ſubſtantia.

Reſp. 1°. Aliquas eſſe Dei perfectiones quæ creaturis communicari non poſſunt: v. g. independentia, omnimoda puritas, & ſimplicitas perfecta. 2°. Inter illas Dei perfectiones, quæ creaturis communicantur, & ejus ſubſtantiam ſupernaturalem, diſcrimen eſt, quòd perfectiones illæ, quantùmlibet ſint in creaturis, non tamen ſunt ipſis propriæ, eſſentiales & connaturales, ſed accidentariæ: è contra verò, ratio ſubſtantiæ ſupernaturalis, ſi creaturæ conveniret, ipſi foret intranea, propria & eſſentialis; omnis enim ſubſtantia eſt ad ſe, non ad aliud.

Inſtabis denique. Datur modus ſubſtantialis ſupernaturalis, quo duæ naturæ in Chriſto hypoſtaticè uniuntur: quidni & ſubſtantia ſupernaturalis?

Reſp. Nego conſequens. Diſparitas eſt, quòd modi perindè ac accidentis conditio attenditur per ordinem ad aliud, nempe rei cujus eſt modus; ac conſequenter, cùm modus rem ſupernaturalem afficit, ipſe quoque ſupernaturalis eſt: è contra, ſubſtantiæ ratio tota eſt ad ſe. Cùm igitur ſubſtantia creata non poſſit eſſe actus purus, ſua beatitudo &c. conſequenter non poteſt eſſe ſupernaturalis.

ARTICULUS TERTIUS.

An, & quomodo intellectus concurrat ad viſionem Dei intuitivam.

PRIMA CONCLUSIO.

INtellectus activè concurrit ad eliciendam viſionem beatificam.

Probatur. Quia intellectus activè concurrit ad omnem veram intellectionem; eſt enim proximum & immediatum principium vitale intellectionis vitalis: atqui viſio Dei intuitiva eſt vera actio vitalis; ergo &c.

Et verò, ſi quæ ratio obſtaret quominus intellectus activè concurreret ad viſionem Dei, maximè quia hæc eſt ſupernaturalis; ſed hæc ratio nulla eſt: actus enim fidei, ſpei & charitatis ſunt ſupernaturales, ad illos tamen liberum hominis arbitrium activè concurrere, docet catholica fides.

SECUNDA CONCLUSIO.

Intellectus concurrit ad viſionem Dei eliciendam, per virtutem ſibi propriam & innatam, elevatam tamen per lumen gloriæ.

Probatur. Quia intellectus concurrit ad visionem beatificam, prout est potentia vitalis se se movens ab intrinseco : atqui potentia vitalis propria est, innata & intrinseca; ergo &c.

Elevari tamen debet & roborari intellectus per auxilium supernaturale, ut Deum clarè inspiciat : quia actio hæc supernaturalis est, & excedens vires ejus naturales; quæ consequenter exigit supernaturale quoddam auxilium, quo facultas vitalis juvari possit ad actionem illam supernaturalem eliciendam.

Et verò, licet voluntas indigeat auxilio gratiæ ad eliciendos actus fidei, spei & charitatis, eos tamen per suum liberum arbitrium divinâ gratiâ roboratum & adjutum producit.

TERTIA CONCLUSIO.

Intellectus concurrit ad visionem beatificam, ut causa principalis : lumen verò gloriæ, ut instrumentum Dei.

Probatur. Quia causa principalis ea est quæ agit ex virtute sibi propriâ & innatâ : atqui talis est intellectus in eliciendâ visione Dei beatificâ.

Lumen verò gloriæ, etsi intellectui inhæreat, nihilominus agit tanquam instrumentum Dei, potius quàm intellectûs; quia accidens supernaturale magis censeri debet instrumentum illius à quo est, quàm illius in quo est : sed lumen gloriæ est à Deo; ergo potius est instrumentum Dei, quàm intellectûs.

QUÆSTIO DECIMA QUARTA.

De objecto visionis Dei intuitivæ.

DUplex distingui solet visionis Dei objectum: unum primarium, alterum secundarium. Primarium dicitur, quod ratione sui & immediatè videtur; & est ratio videndi cætera. Secundarium, quod non ratione sui, sed alterius in quo continetur, videtur. Essentia divina cum suis Attributis tùm absolutis tùm relativis, est objectum primarium: creaturæ verò, sunt objectum secundarium visionis Dei beatificæ. De utroque objecto, duobus Articulis differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De primario objecto visionis beatificæ.

DUo hîc quæruntur. 1°. Videntne beati divinam essentiam cum omnibus attributis sive absolutis sive relativis? 2°. Fierine potest, ut essentia sine attributis, & unum attributum sine alio videatur? Affirmat Scotus in 4. dist. 49. quæst. 3. art. 3. concl. 2. Fundamentum hujus opinionis, est distinctio realis formalis quam ille excogitavit essentiam inter & divina attributa. Negant communiter alii Theologi.

Postremam hanc quæstionem, non nisi invito ac reluctante animo hîc attingimus; quòd eam inutilem planè ac otiosam existimemus.

PRIMA CONCLUSIO.

Beati vident omnia quæ sunt in Deo formaliter ac necessariò, secundùm proprias & necessarias eorum rationes: non verò secundùm rationes secundarias, seu varios ad creaturas respectus.

Tres sunt Conclusionis partes.

Probatur prima pars. Quia visio illa intuitiva est, quidditativa & beatifica: atqui triplici hoc titulo, debet se extendere ad id omne quod est in Deo formaliter. 1°. Quia est visio intuitiva. 1. Corinth. 13. v. 12. *Videmus nunc per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* At, si quid Deo intrinsecum & essentiale lateret mentem beatam, quomodo videret facie ad faciem? 2°. Quia visio illa est quidditativa 1. Joan. 3. v. 2. *Videbimus eum sicuti est.* Atqui essentiæ simplicissimæ visio quidditativa dici non posset, quæ quidditatem omnem & essentiam objecti non attingeret. Hinc meritò Christus Joan. 14. v. 9. *Qui videt me, videt & Patrem .... quia ego in Patre, & Pater in me est.* 3°. denique, Quia hæc visio beatifica est. Joan. 17. v. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Ergo illa visio debet perfectè respondere fidei cujus merces est. Cùm igitur necesse sit omnium mysteriorum fidem habere in terris; consequenter necesse est, ut eorum omnium claram notitiam in cœlis Beati consequantur. Hinc S. Aug. Lib. 20. de Civitate Dei cap. 21. n. 1. *Ibi videbimus*, inquit, *& gaudebit cor nostrum. Nec expressit quid tunc videbimus: sed quid, nisi Deum? .. & omnia illa, quæ nunc non videmus, credentes autem, pro modulo capacitatis humanæ, longè minùs quàm sunt, atque incomparabiliter cogitamus. Et videbitis, inquit,*

T. 7. p. 601. E.

& gaudebit cor vestrum. Hîc creditis, ibi videbitis.

Probatur secunda pars : nempe Beatos ea solummodo videre quæ sunt in Deo formaliter ac necessariò. Namque, etsi decreta Dei libera in ipso sint formaliter, non tamen ea omnia Beati cognoscunt : quia nempe libera sunt, & varios dicunt ad creaturas respectus, à quibus specificantur in ratione liberi. Cùm igitur Beati non videant necessariò omnes creaturas, consequenter non vident etiam decreta libera quæ ad creaturas terminantur. Vident quidem voluntatem Dei ejusque decreta quoad entitatem spectata, prout nempe sunt ipsamet Dei essentia ; sed non vident illa formaliter ut libera sunt, saltem ea non vident necessariò : quamquam nonnulla videant, Deo ita concedente, quorum cognitio ad eorum statum, conditionem ac beatitudinem pertinet.

Probatur tertia pars : nempe divina attributa videri à Beatis, & primarias ac specificas eorum rationes, non autem secundarias ; hoc est, respectus omnes quos attributa divina dicunt ad creaturas. Atque ita, visâ omnipotentiâ, videtur quidem generatim ejus objectum, ens nempe possibile ; sed non videntur entia singula, ad quæ extendi potest Dei omnipotentia. Idem dici debet de scientiâ Dei. Ratio est, quia non visis omnibus illis terminis creatis, adhuc tamen quidditativè videtur omnipotentia quæ extenditur ad omne possibile, sicut scientia ad omne cognoscibile.

SECUNDA CONCLUSIO.

De potentiâ Dei absolutâ non potest videri essentia sine attributis; nec unum attributum sine alio; una persona sine aliâ.

Probatur 1°. iisdem tribus momentis, quibus in probandâ primâ Conclusione usi sumus. Quia nempe visio illa Dei est intuitiva, quidditativa & beatifica: atqui talis non foret, si essentia sine attributis; aut unum attributum sine alio videri posset. Patet istud ex mox dictis.

Probatur 2°. Quia objectum quod est maximè simplex videri non potest intuitivè, non visis iis quæ sunt de ipsius entitate & naturâ: implicare istud videtur. Porro Deus est ens maximè simplex. Atque sicut in hac vitâ non possumus divinam essentiam concipere, quin saltem in genere ac confusè omnes perfectiones cogitemus: ita & Beati in cœlo divinam intueri non possunt substantiam, quin clarè & intuitivè omnes Dei perfectiones contemplentur.

Dices: Nulla ex tribus adductis rationibus probat non posse videri divinam essentiam sine attributis; aut unum attributum sine alio.

Non prima: Namque dari potest visio intuitiva, quæ sit inadæquata, alicujus nempe partis objecti. V. g. potest intuitivè color videri, non visâ coloris inhærentiâ, omnibusque aliis ejus proprietatibus.

Non secunda: Namque etsi summa sit entitatis divinæ simplicitas, nihilominus distinctio virtualis sufficit, ut essentia sine attributis, & unum attributum sine alio videri possit. Sufficit quippe distinctio ista, ut communicetur Filio divinitas Patris, non communicatâ ejus personalitate: quidni pariter sufficere potest, ut unum sine alio conspici possit?

Non tertia: namque 1°. Essentia sine attributis est summum bonum; ergo perfectè beatos redderet, qui eam viderent. 2°. Pater divinus, in illo priori instanti originis quo Filium præcedit, perfectè bea-

tus eſt; neque tamen pro illo inſtanti ſupponitur Filii aut Spiritûs ſancti perſonam cognoſcere, ſiquidem nondum in eo inſtanti eſſe concipiuntur.

Reſp. nego antecedens.

Ad primum, diſtinguo antecedens. Poteſt eſſe viſio intuitiva & inadæquata objecti, quod ſimplex non eſt, concedo: objecti ſimpliciſſimi, qualis eſt Deus, nego. Ad exemplum coloris & aliorum hujuſmodi, dico nihil mirum eſſe, ſi viſo colore non videatur inhærentia, quia hæc non eſt viſibilis: at nulla eſt in Deo perfectio quæ cognoſci non poſſit à Beatis, quia nulla eſt quæ non ſit objectum facultatis intellectivæ.

Ad ſecundum. Re verâ diſtinctio virtualis ſufficit ut communicatâ naturâ, non communicetur relatio ſeu perſonalitas: at non ſufficit, ut una videri poſſit ſine alterâ. Non enim par eſt ratio communicationis in Deo, ac viſionis. Communicatur eſſentia, & non communicatur relatio; quia eſt de naturâ eſſentiæ, ut communicetur; ſicut eſt de naturâ relationis, ut non communicetur. Ratio aperta eſt, quia cùm divinæ perſonæ ad ſe invicem opponantur per relationes, impoſſibile eſt ut relatio v. g. paternitas, Filio communicetur, per quam ipſi opponitur. E contrà, cùm eſſentia ſimul & attributa ſeu abſoluta ſeu relativa, unam & eandem habeant indiviſam intelligibilitatem in ſimplici entitate fundatam, unum ſine alio intuitivè non poteſt cognoſci. Unde ſedulò hîc obſervari debet, virtualem diſtinctionem, non eſſe formalem, ut ita dicam, cauſam, cur communicetur eſſentia non communicatâ relatione; ſed cauſam hanc non aliam aſſignari debere, præter nativam ipſam conditionem eſſentiæ & relationis.

Ad tertium. Falſum eſt hominem perfectè beatum

fore, si essentiam dumtaxat videret sine attributis; quia semper desideraret id omne videre, quod intelligit ad Dei substantiam pertinere. Ad secundum, nego pro illo priori originis instanti quo Pater Filium producit, non cognosci Filium: instans enim illud, durationis non est, sed solius originis: unde meritò probant Theologi, Filium procedere ex cognitione trium divinarum personarum; atque adeo ex suimetipsius cognitione. Ratio est, quia Filius ab ipsâ essentiâ seu naturâ Dei non distinguitur: cùm ergo procedit ex cognitione essentiæ, ex sui ipsius cognitione procedere meritò dicitur.

Instabis. Deus liber est in concedendâ sui manifestâ visione; ergo potest essentiam sine attributis, aut unum attributum sine alio manifestare.

Resp. Distinguo antecedens. Deus liber est absolutè, eo sensu quòd possit se videndum exhibere vel non exhibere, concedo: liber est hypotheticè, hoc est, supposito quod se clarè conspiciendum Beatis exhibeat, potest essentiam sine attributis, aut unum attributum sine alio manifestare, nego. Cùm enim Deus simplicissimus sit; vel nullatenus, vel se totum, sicuti est, conspiciendum exhibet.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto secundario visionis beatificæ.

SEcundarium visionis beatificæ objectum sunt creaturæ.

Tria verò in controversiam hîc adducuntur. Primum: An & quas creaturas Beati videant. Secundum: An omnes, sive existentes sive possibiles, videre possint. Tertio: Quomodo illas videant, an

formaliter in Verbo, vi visionis ipsius beatificæ, an verò causaliter & efficienter.

PRIMA CONCLUSIO.

Beati vident aliquas creaturas, non tamen omnes futuras vel possibiles.

Duæ sunt Conclusionis partes.

Probatur prima pars, ex ipsâ beatitudinis naturâ. Est enim status omnium bonorum aggregatione perfectus, qui sine cognitione creaturarum stare non potest. Unde meritò S. Gregorius Magnus Lib. 4. Dialog. c. 33. *Quid est*, inquit, *quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?*

Ed. n. T. 2. p. 425. A.

Quæ verò à Beatis cognoscuntur, ad tria universim capita revocantur. 1°. Ad ea quæ ordinem naturæ. 2°. Ad ea quæ ad dispensationem gratiæ. 3°. Ad ea quæ proprium uniuscujusque statum spectant.

I°. Cognoscunt Beati creaturas existentes, rerum naturalium causas, species, vires, proprietates. *O sapientia*, exclamat S. Bernardus Serm. de triplici genere bonorum n. 7. *qua tunc omnia quæ in cœlo, & quæ in terrâ sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes! Angeli*, ait S. Augustinus Lib. 4. de Gen. ad litt. c. 24. (idem dicendum de aliis Beatis) *Angeli.... procul dubio universam creaturam, in quâ ipsi sunt principaliter conditi, in ipso Verbo Dei priùs noverunt, in quo sunt omnium, etiam quæ temporaliter facta sunt, æternæ rationes, tanquam in eo per quod facta sunt omnia.*

T. 1. pag. 1117. D.

To. 3. part. 1. p. 175. B.

II°. Quantùm ad dispensationem gratiæ; vident Beati clarè omnia fidei mysteria, quorum obscuram & ænigmaticam hac in mortali vitâ notitiam seu fi-

dem habuerunt. 2. Corinth. 3. v. 18. *Nos revelatâ facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem.* Aliquas tamen mysteriorum circumstantias semper non agnovêre beati Angeli, v. g. Incarnationis tempus. Quapropter Ephes. 3. v. 8. & sequen. Apostolus de se ipso ait: *Mihi data est gratia hac: in gentibus evangelisare investigabiles divitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo ...... ut innotescat principatibus, & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei.* Inde est quòd S. Chrysostomus in hunc locum, appellat Paulum Angelorum Doctorem.

2°. Vident in cœlis Beati, summam Dei erga se misericordiam; nec sine gratulatione & perenni gratiarum actione vident suos socios, ac beatæ patriæ concives norunt, ut & intimas eorum cogitationes. Ita docent S. Augustinus, *Cogitationes, quas modò non videt nisi Deus*, ait Serm. 243. aliàs 16. de divers. cap. 5. *omnes invicem videbunt, in illâ societate Sanctorum. Nemo ibi vult tectum esse quod cogitat, quia nemo ibi malè cogitat.*

. 5. pag. 14. D.

Tertullianus Lib. de Monogamiâ cap. 10. *In meliorem statum*, inquit, *destinamur, resurrecturi in spiritale consortium, agnituri tam nosmetipsos quàm & nostros.*

'ag. 531.

S. Cyprianus Lib. de mortalitate versùs finem loquens de cœlesti patriâ: *Magnus*, inquit, *illic nos charorum numerus expectat .... ad horum conspectum & complexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est?*

. 214.

Sanctus Ambrosius de obitu Valentiniani: *Tunc*, inquit, *nihil latebit proximum, nec erit quod suis quisque aperiat, abscondat alienis, ubi nullus erit alienus.*

3°.

3°. Vident pœnas damnatorum, & ultricem Dei justitiam 66. v. 24. *Egredientur, & videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me; vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Et Abraham Lucæ 16. v. 25. divitem epulonem flammis cruciatum sic alloquitur: *Fili, recordare quia recepisti bona in vitâ tuâ, & Lazarus similiter mala.*

III°. Vident beati quæ ad proprium suum statum pertinent. Pontifices Summi, quæ ad Ecclesiæ totius regimen; Reges, quæ ad regnorum pacem & concordiam &c. Sic Elias postquam è vitâ decessit, cognovit quæ pertinebant ad regnum Israel, in quo Propheta fuerat. Paralipom. 2. c. 21. [illegible] 2. 2. Petri c. 1. v. 15. *Dabo operam*, inquit Apostolorum Princeps, *& frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Ita S. Ambrosius de obitu Theodosii, docet eum in cœlo curam habiturum Honorii & Arcadii liberorum. S. Augustinus Epist. 259. ad Cornelium n. 5. *Tua conjux*, inquit, *te recordatur ..... te casta non vult ad pœnas venire mœchorum.* Conc. Senonense seu Parisiense in Decretis fidei cap. 13. ait: *Beatis pervium esse divinitatis speculum, in quo quidquid eorum intersit illucescat.* Denique S. Thomas 3. part. quæst. 10. docet Beatos in Verbo ea omnia cognoscere quæ ad ipsos spectant. Vident quoque Beati preces quas viventes ad eos dirigunt: licet enim illi de suâ immortalitate sint securi, adhuc tamen de nostrâ salute sunt solliciti; ait S. Cyprianus Lib. de mortalitate in fine.

T. 2. p. 888. D.

T. 14 Conc. p. 456. B.

Probatur secunda pars Conclusionis. Scilicet Beatos non videre omnes creaturas, aut futuras in aliquâ temporis differentiâ, aut possibiles. Patet ex mox dictis, Angelos statim non cognovisse omnes

Incarnationis Verbi circumſtantias: nec etiam cognoſcunt jam ultimum Judicii diem, affirmante Chriſto apud S. Math. cap. 24. v. 36. *de die illâ & horâ neminem ſcire.* Neque etiam ſecreta cordis nec futura contingentia.

SECUNDA CONCLUSIO.

Beati videre poſſunt omnes creaturas aliquando futuras, quin & omnes poſſibiles.

Probatur. Nulla nobis ſatis firma & efficax ratio videtur quæ oppoſitum demonſtret. Quæ enim præcipua ſolet adduci, nempe inde conſequens futurum, ut beati divinam comprehenderent omnipotentiam, falſa eſt. Ex dictis enim ſuperiùs, comprehenſio duo includit: nempe, ut res adæquatè cognoſcatur, & tantâ cognitionis perfectione, quantâ cognoſci poteſt & exigit; at etiam ſuppoſitâ cognitione creaturarum omnium poſſibilium, viderentur quidem extenſivè omnes effectus & reſpectus divinæ potentiæ, ſed propterea divina omnipotentia intenſivè non videretur; hoc eſt, eâ omni claritate ac perfectione quâ videri poteſt & exigit, ac reipsâ videtur à Deo ipſo.

De modo quo creaturæ in Deo cognoſcuntur.

Plùs difficultatis habet quod tertio loco inquirendum nobis eſt; quo nimirum modo creaturæ cognoſcantur in Deo.

Obſerva 1°. Creaturas ſpectari poſſe ſecundùm eſſe eminens quod habent in Deo: vel ſecundùm eſſe proprium & reale quod habent in ſe; quo ſenſu à Deo diſtinguntur.

Obſerva 2°. Creaturas duobus potiſſimum modis cognoſci poſſe in Verbo: nempe cauſaliter, & formaliter. Cauſaliter, quando diverſo & diſtincto actu cognoſcitur eſſentia Dei, & creatura; ita ut tamen

cognitio essentiæ causa sit cognitionis creaturarum; quæ fiat vel per revelationem, vel per species à Deo infusas, vel quocunque alio modo: formaliter verò illud dicitur in Verbo cognosci, quòd eodem & indistincto actu cognoscitur in essentiâ Dei, tanquam in motivo formali & medio priùs cognito.

Ut autem unum in alio formaliter cognosci dicatur, triplex conditio requiritur. Prima, ut utrumque eodem actu cognoscatur. Hujus conditionis defectu, conclusiones quæ per discursum cognoscuntur, non dicuntur cognosci in præmissis, sed ex præmissis. Secunda, ut sit aliqua connexio inter res eodem actu cognitas. Defectu hujus conditionis oculus plures in prato flores inspiciens, non unum in alio, sed unum simul cum alio videre dicitur. Tertia, ut talis ordo seu connexio in eo sit, quòd unum sit ratio formalis & motiva cognoscendi aliud. Cujus conditionis defectu, unum correlatum non dicitur cognosci in alio, sed simul cum alio.

Quæritur igitur, an creaturæ secundùm esse proprium quod habent in se, videantur in Verbo formaliter, vi ipsius beatificæ visionis. Certum quippe est, multas creaturas causaliter in Deo videri. Certum non minùs, creaturas secundùm esse eminens quod habent in Deo, videri formaliter in Deo à Beatis. Itaque sit

TERTIA CONCLUSIO.

Beati vident in Deo formaliter & vi visionis beatificæ aliquas creaturas.

Probatur. Quia hæc videtur esse sanctorum Augustini & Bernardi sententia:

S. Augustinus Lib. 4. de Gen. ad litt. c. 23. duplicem distinguit Angelorum cognitionem: unam,

quam appellat matutinam, quæ fit in Verbo; alteram verò vespertinam, quæ fit extra Verbum. *Nam,* inquit, *in comparatione lucis illius quæ in Verbo Dei conspicitur, omnis cognitio quâ creaturam quamlibet in se ipsâ novimus, non immeritò nox dici potest.* Et L. 11. de Civitate Dei cap. 7. *Cognitio creaturæ in se decoloratior est, ut ita dicam, quàm cùm in sapientiâ Dei cognoscitur, velut in arte quâ facta est.*

T. 3. part. 1. p. 174. F.

T. 7. p. 277. D.

S. Bernardus Lib. 5. de Consider. cap. 1. num. 1. *Videt,* inquit, (Beatus) *Verbum, & in Verbo facta per Verbum: nec opus habet ex his quæ facta sunt, factoris notitiam mendicare. Neque enim ut vel ipsa noverit, ad ipsa descendit, quæ ibi illa videt, ubi longè meliùs sunt quàm in se ipsis.*

To. 1. pag. 445. D.

Probatur 2°. Quia illud videtur in Deo formaliter vi beatificæ visionis, quod in ipso continetur formaliter objectivè, ac necessariam cum ipso connexionem habet: sed creaturæ formaliter objectivè continentur in Deo, siquidem divina essentia vim habet infinitam ad objecta repræsentanda; quæ necessariam habent cum Deo connexionem, non solùm in ratione causæ & effectûs, per quam creaturæ possibiles absolutè ac necessariò, futuræ autem & existentes ex hypothesi decreti ab ipso pendent; verùm & in ratione objecti primarii & secundarii, per quam essentia divina tanquam primarium & motivum objectum priùs ratione cognitum, ipsas creaturas tanquam secundarium objectum in se contentum menti Beatorum exhibet: ergo Beati vident in Deo formaliter aliquas creaturas.

Dices 1°. Quod omnino absolutum est, non potest esse medium formale cognoscendi aliud: sed divina essentia est omnino absoluta; ergo &c.

Resp. Nego majorem. Relatio enim quam Deus

habet ad creaturas,tranſcendentalis eſt : relatio autem tranſcendentalis non tollit ab ente rationem abſoluti.

Inſtabis. Eſſentia divina non habet connexionem neceſſariam cum creaturis : tùm quia ab illis dependeret : tùm quia,ſi nullæ creaturæ forent poſſibiles, Deus ſemper idem in ſe foret ; neque tamen ullas creaturas repræſentaret. Porro non poteſt divina eſſentia eſſe motivum formale videndi creaturas, ſi neceſſariam cum illis connexionem non habeat.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Eſſentia divina non habet abſolutè & ſimpliciter connexionem neceſſariam cum creaturis, eſto : ex hypotheſi quòd creaturæ poſſibiles ſint, vel exiſtentes, nego. Ad primam probationem pariter diſtinguo. Deus à creaturis dependeret, ſi cum illis abſolutè ac neceſſariò connecteretur, concedo : ſi tantùm ex hypotheſi, nego. Vel aliter diſtingui poteſt. Deus à creaturis dependeret, dependentiâ connexionis, eſto:dependentiâ naturæ aut exiſtentiæ, nego. Ad ſecundam, verum eſt quòd ſi nullæ creaturæ ſupponerentur poſſibiles, (quæ tamen ſuppoſitio nugatoria eſt) adhuc tamen Deus idem eſſet : quia non ex defectu virtutis & potentiæ in ipſo, ſed ex defectu poſſibilitatis in objecto, creaturæ poſſibiles non eſſent.

Dices 2°. Si divina eſſentia eſſet medium formale cognoſcendi creaturas, omnes creaturæ à ſingulis Beatis cognoſcerentur.

Reſp. Nego ſequelam majoris. Etſi enim creaturæ omnes in eſſentiâ Dei contineantur, cùm tamen eſſentia, in ratione objecti & medii repræſentativi, liberè moveat intellectum, ac ſit, ut loquuntur Theologi, ſpeculum voluntarium, conſequenter Beati non omnes, ſed eas dumtaxat vident creatu-

tas, quas Deus illis pro beneplacito vult manifestare.

Quæres 1°. Sub quâ ratione divina essentia creaturas manifestet?

Resp. multiplici ratione. 1°. Tanquam species intelligibilis, quæ in repræsentando est infinita. 2°. Tanquam causa creaturarum. 3°. Tanquam exemplar, & forma rerum omnium.

Quæres 2°. Quasnam creaturas Beati videant formaliter in Verbo?

Resp. Eas omnes ab illis videri quæ pertinent ad essentialem uniuscujusque beatitudinem, & quas in ipso primo suæ beatitudinis momento cognoscunt. Aliæ enim quæ ad accidentalem dumtaxat eorum fælicitatem spectant, quæque decursu temporis ipsis manifestantur, extra Verbum cognoscuntur vel per species, vel per revelationem à Deo factam. Ratio est, quia visio beatifica essentialis non mutatur: mutaretur autem, si formaliter & vi visionis Dei successivè aliqua cognoscerentur.

QUÆSTIO DECIMA QUINTA.

De proprietatibus visionis beatificæ.

EX multis proprietatibus visionis beatificæ, unam hic expendere necesse est, utpote quæ sola difficultatis aliquid patiatur; nempe æqualitatem aut inæqualitatem; circa quam tria quæruntur.

Primum: An visio beatifica tùm Angelorum, tùm hominum, ejusdem sit speciei.

Secundum: An visio Dei beatifica, æqualis sit in omnibus Beatis.

Tertium : Unde oriatur illa inæqualitas.

ARTICULUS PRIMUS.

An visio beatifica Angelorum & hominum sit ejusdem speciei.

CONCLUSIO.

VIsio beatifica Angelorum & hominum ejusdem est speciei.

Probatur. Quia illa visio ejusdem est speciei, cujus principium proximum & objectum formale ejusdem est speciei; atqui principium proximum & objectum formale visionis beatificæ in Angelis & hominibus ejusdem est speciei. Namque triplex dumtaxat excogitari potest principium visionis. 1°. Intellectus elevatus per lumen gloriæ. 2°. Lumen ipsum gloriæ. 3°. Divina essentia gerens vices speciei intelligibilis. Atqui hæc tria sunt ejusdem prorsus naturæ, tùm in Angelis, tùm in hominibus. De lumine gloriæ, ac essentiâ divinâ, res est per se manifesta: de uno intellectu moveri potest difficultas, eo quòd certum videatur, intellectum specie differre in Angelo & homine. Verùm, facilè difficultas illa diluitur: quia nempe non spectatur hîc intellectus, prout naturalis est, sed prout elevatur & roboratur per lumen gloriæ. Porro cùm lumen gloriæ sit ejusdem naturæ in Angelis & hominibus, consequenter, visio beatifica, quæ per auxilium illud luminis gloriæ elicitur, ejusdem est speciei in Angelis & hominibus.

ARTICULUS SECUNDUS.

An visio Beatifica æqualis sit in omnibus Beatis.

JOvinianus, quem confutavit ex professo Sanctus Hieronymus, ut æqualia peccata, ita & merita faciebat. *Qui in saturitate Epicureus est*, ait S. Doctor, *subitò in retributione meritorum, Stoicus efficitur.*

CONCLUSIO.

Æqualis non est in omnibus Beatis visio Dei beatifica.

Probatur 1°. ex Scripturis. Joan. 14. v. 2. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Quod quidem de mansionibus in cœlo intelligendum esse demonstrant verba hæc sequentia: *Vado parare vobis locum.*

1. Corinth. 3. v. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* Et cap. 15. v. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stellâ differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* 2. Corinth. 9. v. 6. *Qui parcè seminat, parcè & metet.*

Probatur 2°. ex constanti SS. Patrum traditione.

S. Polycarpus in actis passionis, judicem alloquens supplicia intentantem: *Merita mea*, inquiebat, *doloris æstimatione pensabo. Quantò graviora pertulero, tantò præmia majora percipiam.*

Act. sinc. p. 32. n. 10.

S. Irenæus Lib. 4. contra Hæreses cap. 13. aliàs 27. num. 3. *Plùs Deum diligamus*, ait. *Quantò autem plùs eum dilexerimus, hoc majorem ab eo gloriam accipiemus.*

Edit. n. pag. 243. col. 1.

Tertullianus in Scorpiaco cap. 6. *Quomodo*, inquit, *multæ mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritorum? Quomodo & stella à stellâ distabit in gloriâ, nisi pro diversitate radiorum?* P. 492. C.

S. Cyprian. L. de habitu Virginum in fine, sic Virgines alloquitur: *Cùm habitationes multas apud Patrem suum dicat*, (Christus) *melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes majoris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis.* Pag. 168.

S. Hieronymus ex professo Jovinianum asserentem omnia merita perinde ac peccata æqualia esse, confutavit.

Idem cum suis prædecessoribus docent SS. Ambrosius in Psal. 38. v. 6. Hilarius in Psal. 64. Augustinus Tract. 67. in Joan. & Lib. de sanctâ Virginitate. Chrysostomus Homiliâ 41. in priorem ad Corinth.

Communem hanc Ecclesiæ fidem & doctrinam declararunt ac definierunt Conc. Florentinum & Tridentinum.

Conc. Florentinum in Decreto unionis, declarat Sanctorum animas in cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectiùs.

Conc. Tridentinum Sess. 6. cap. 16. & Can. 32. docet gloriam seu vitam æternam tanquam mercedem merito bonorum operum retribui. *Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita; aut ipsum justificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non verè mereri augmentum gratiæ, vitam* T. 14. Conc. p. 768. A

æternam, & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratiâ decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.

Probatur denique: Quia justitiæ distributivæ ratio hoc necessariò exigit, ut pro diversitate meriti, sit quoque merces diversa; sicut justitia vindex graviores pænas ac supplicia à damnatis repetit, pro majori peccatorum numero vel gravitate: juxta istud Apocal. 18. v. 7. *Quantùm glorificavit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum.*

Dices: Math. 20. v. 9. operariis qui diversis temporibus ad opus vocati fuerunt, & quorum labor diversus fuit & inæqualis, idem tamen denarius seu merces à Patre familias rependitur. Denarius autem ille, figura est beatitudinis quæ æquali mensurâ omnibus Sanctis retribuenda est, tametsi longè diversa sint eorum merita.

Resp. Distinguo minorem. Denarius figura est beatitudinis objectivè sumptæ, & ratione durationis æternæ quæ æqualis futura est in omnibus Sanctis, concedo: ratione intensionis seu perfectionis, nego. Itaque, omnibus Beatis eadem quidem beatitudo objectiva, hoc est, Deus ipse proponitur: eadem quoque est in omnibus Beatis duratio felicitatis æternæ quæ nullum habebit finem; at non eadem mensura perfectionis, seu graduum intensionis in illâ felicitate.

Ita denarium illum interpretatur S. Aug. Serm. 87. aliàs 59. de verbis Domini cap. 4. num. 6. *Denarius*, inquit, *est vita æterna, & in vitâ æternâ omnes æquales erunt. Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minùs: quod tamen ad vitam æternam pertinet, æqualis erit omnibus. Non enim alteri erit longius, alteri brevius, quod pariter sem-*

T.5. p.464. D.

piternum est. Vide superiùs quæ de hoc ipso Scripturæ textu diximus.

At, inquies, si inæqualis futura sit felicitas Sanctorum, nonne unus alteri invidebit? unde certè turbari posset summa illa pax & quies quæ in cœlo regnare debet.

Respondet S. Augustinus Lib. 22. de Civit. Dei c. 30. n. 2. *Id beata civitas illa magnum in se bonum videbit, quòd nulli superiori ullus inferior invidebit, sicut nunc non invident Archangelis Angeli cæteri: tamque nollet esse unusquisque quod non accepit ...... quàm nec in corpore vult oculus esse qui est digitus.*

T. 7. p. 7[illegible] E.

ARTICULUS TERTIUS.

De principio inæqualitatis visionis beatificæ.

COmmunis est Theologorum sententia, bona justorum opera seu merita esse causam moralem; lumen verò gloriæ, esse causam physicam inæqualitatis visionis beatificæ: sed controvertitur utrum lumen gloriæ sit causa physica totalis & adæquata hujus inæqualitatis. Scotus enim in 4. dist. 50. existimat, inæqualitatem illam partim ex lumine gloriæ, partim ex majori vel minori intellectûs perspicaciâ tanquam à physicâ causâ, saltem inadæquatâ & partiali, repetendam esse.

CONCLUSIO.

Inæqualitas visionis beatificæ oritur ab inæqualitate luminis gloriæ, tanquam à causâ physicâ totali & adæquatâ, non vero à majori vel minori perfectione seu perspicacia intellectûs.

Probatur. Quia visionis beatificæ inæqualitas ab illo physico principio unicè repetenda videtur, quod est in beatis inæquale: atqui solum lumen gloriæ est principium physicum quod in beatis est inæquale. Namque 1°. Intellectus in visione Dei non agit ut est potentia naturalis, sed ut elevata & facta supernaturalis per lumen gloriæ: at sub illâ ratione nulla est in intellectu seu mente Beatorum inæqualitas. Potentia quippe obedientialis, quæ nihil aliud est quàm perfecta creaturæ ad Deum subjectio, in omnibus prorsus eadem est ac æqualis: ergo, tametsi supponeremus unum intellectum esse alio perfectiorem, quia tamen non agit præcisè ut perfectior est, sed simpliciter ut à Deo evehitur ad actionem supernaturalem, idcirco nihil confert hæc major perfectio naturalis ad inæqualitatem visionis. 2°. Gratis & sine ullo fundamento supponitur in animabus separatis major vel minor perfectio naturalis: omnes enim æquales sunt, & major vel minor earum acies seu perspicacia, in variam organorum structuram & dispositionem refundi debet.

Præterea, si pro diversitate naturali intellectuum diversa & inæqualis foret visio beatifica, sequeretur aliquem beatitudinis gradum correspondere majori perfectioni intellectûs creati: at id supponi non debet; quandoquidem omnis beatitudinis perfectio, à solis meritis tanquam à causâ morali, & à lumine gloriæ tanquam à causâ physicâ repetenda est: aliàs actio quæ tota supernaturalis est, flueret, saltem ex parte, à causâ naturali, quod implicat.

Dices. Intellectus concurrit ut potentia vitalis ad visionem beatificam: ergo etiam concurrit, prout magis vel minùs perfectus est.

Reſp. Diſtinguo antecedens. Intellectus concurrit ut potentia vitalis elevata & ſupernaturalis, concedo : naturalis, nego.

Inſtabis 1°. Major aut minor perfectio intellectûs non diſtinguitur ab ipsâ ſubſtantiâ ſeu vitalitate intellectûs : ergo ſi concurrit ad viſionem ut eſt potentia vitalis, concurrit etiam prout magis vel minùs perfectus eſt.

Reſp. 1°. Gratis ſupponi majorem vel minorem eſſe in animabus ſeparatis naturalem perfectionem.

2°. Licet illa perfectio intellectûs non diſtinguatur ab ejus naturali ſubſtantiâ, non inde ſequitur quòd agat prout magis vel minùs eſt perfectus; quia ſcilicet non agit ut potentia naturalis, ſed ut ſupernaturalis & elevata : unde & perfectio illa pariter elevatur; ac conſequenter, tota viſionis inæqualitas phyſicè fluit ab inæqualitate luminis gloriæ facultatem ipſam elevantis.

Inſtabis 2°. Sint duo intellectus eodem habitu fidei & charitatis inſtructi; diverſos tamen & quoad intenſionem inæquales actus fidei & charitatis elicient, pro majori facultatum naturalium perfectione : ergo à pari &c.

Reſp. Nego antecedens. Si quæ enim occurrat inæqualitas inter actus fidei & charitatis, hæc tota oritur ex majori vel minori intenſione habitûs fidei & charitatis, ſaltem quantùm ad id quod eſt in illis actibus ſupernaturale : ſi quid enim naturale fuerit, v. g. in actu fidei clarior terminorum apprehenſio quibus veritas fidei proponitur, illud in naturalem facultatis diſpoſitionem refundi poteſt.

Inſtabis 3°. Oculus eodem lumine colluſtratus, ſi vegetior & perſpicacior fuerit, objectum clariùs

apprehendit : ergo pariter, mens beata cum eodem lumine gloriæ Deum clariùs intuebitur, si aliâ perfectior fuerit.

Resp. Nego paritatem. Disparitas est quia lumen supponit oculum corporis sanum & benè dispositum : at lumen gloriæ, cùm sit habitus supernaturalis, potentiam seu facultatem complet ac simpliciter perficit in ordine ad actum supernaturalem, completam verò ac perfectam nôn supponit.

Atque hæc dicta sint circa primam partem Prælectionum de Deo ac divinis Attributis, in quibus si quid minùs sanum ac rectum nobis incautis excidisse deprehendatur, illud pro non dicto ac revocato habemus.

FINIS.

